प्रकाशक—श्री हेमचन्द्राचार्य जैन ग्रन्थमालाना
संपादक मंत्री पंडित भगवानदास हरखचंद

प्रथम आवृत्ति प्रत १ वि. सं. १९८५

मुद्रक—प्रथम पृष्ठथी आरंभी
१२६ पृष्ठ सुधी ईश्वरी प्रे
जसवंतसिंह मुद्रणालय अने
बाकीना भागना सूर्य-
प्रकाश मुद्रणालयना अधि-
पति मुळचंदभाई त्रिकमलाल

કોચીનનિવાસી સ્વર્ગસ્થ શ્રીયુત શાહ છગનલાલ ધનજી

નિવેદન

ઘણા કાળથી જૈન પ્રજાનું હૃદય શત્રુંજય તીર્થની ભક્તિથી એટલું ઓતપ્રોત થયેલું છે કે જેથી તેનો એકે એક અણુ પણ પવિત્ર હોવાની વિશદ માન્યતા સ્વાભાવિક લાગે છે. શત્રુંજયમાહાત્મ્યમાં આ તીર્થના અદ્ભુત પ્રભાવનું વર્ણન મળે છે તે જોતાં અત્યારે તો તેનો ધ્વંસાવશેષ હોય તેમ લાગ્યા સિવાય રહેતું નથી. આ તીર્થે મ્લેચ્છોના અનેક આક્રમણો સહ્યાં છે છતાં આ ગિરિરાજ અનેક યુદ્ધોમાં શત્રુઓના ઘા સહન કરી ક્ષત થયેલા છતાં વિજયવંત યોદ્ધાની જેમ પોતાના મહિમાને દિગન્તમાં ફેલાવતો ઉન્નત મસ્તકે ઊભો હોય તેમ નજરે જોનારને પ્રતીત થાય છે. આ તીર્થ પર અનેક ઉદ્ધારો થઈ ગયા છે તેમાં જાવડશાહ વગેરેના જે ઉદ્ધારો ઐતિહાસિક કાળમાં થયેલા છે તેમાંના ચૌદમા સૈકામાં થયેલા સમરસિંહના ઉદ્ધારનું આ પ્રબંધમાં મુખ્યપણે વર્ણન કરેલું છે અને બીજા ઉદ્ધારોનું સંક્ષિપ્ત રૂપે સૂચન કરેલું છે.

વિ. સં. ૧૩૬૯ માં ખીલજીવંશીય અલ્લાઉદ્દીનના સૈન્યે શત્રુંજય તીર્થનો ભંગ કર્યો અને આદિજિનની પવિત્ર મૂર્તિને ખંડિત કરી. તે સાંભળી તમામ હિંદુઓમાં અને વિશેષત જૈન સમાજમાં ભારે શોક અને ક્ષોભ પ્રસર્યો. તે વખતે પાટણમાં ઓસવાળ જ્ઞાતિના દેશલ અને તેનો પુત્ર સમરસિંહ નામે ધનાઢ્ય શ્રાવક રહેતા હતા. તેમના જાણવામાં આ વાત આવી અને તેમના હૃદયને સખ્ત આઘાત થયો. તે સમયે ઉપકેશગચ્છીય સિદ્ધસેનસૂરિ પાટણમાં બિરાજમાન હતા. તેમની પાસે દેશલશાહ ગયા અને તેમણે હૃદયમર્મભેદક તીર્થભંગની હકીકત કહી. સિદ્ધસેનાચાર્યે કલિકાલનો પ્રભાવ જણાવી તેમના હૃદયને શાન્ત કર્યું અને શત્રુંજય તીર્થનો ઉદ્ધાર

પ્રેમી વાચકો પર પ્રકાશ પાડીએમ ધારી તેને મુદ્રિત કરવા ઇચ્છા થઇ પણ તે ગ્રંથની પ્રતિ અશુદ્ધ હતી તેથી બીજી પ્રતિઓનો તપાસ કરાવ્યો પણ મળી નહિ. તેથી છેવટે આ ગ્રંથ ધર્મિકજ મત ઉપરથી સંશોધન કરી છપાવ્યો છે અને તેમ કરવામાં ઘણી ત્રુટીઓ અને વિસ્ખલન થયો છે કાળજી રાખ્યા છતાં પણ કેઇ કેઇ સ્થળે સ્ખલનાઓ થઇ છે તેને સુજ્ઞ વાચક વર્ગ ક્ષતવ્ય ગણશે

આ સાથે બધાને ઉપયોગી થાય માટે તેનો ગુજરાતી અનુવાદ તથા પ્રારંભમાં ઐતિહાસિક સાર આપવામાં આવ્યો છે આ ગ્રંથનો ગુજરાતી અનુવાદ શ્રીમાન્ આચાર્ય વિજયનીતિસૂરિજીએ પોતાના શાસ્ત્રી ગૌરીશંકર પાસે કરાવી આપ્યો છે માટે તેઓના અમે આભારી છીએ. તે અનુવાદ તપાસી અને સંશોધિત કરી આ સાથે મુદ્રિત કર્યો છે

આ ગ્રંથને મુદ્રિત કરી પ્રકાશિત કરવામાં શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયનીતિસૂરિજીના ઉપદેશથી ડાભીન નિવાસી ઝુમાવક શાહ જીવરાજ ધનજીના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્ની હીરૂબાઇએ ગ્રન્થની સહાય કરી છે તેથી તેમને ધન્યવાદ આપવા પૂર્વક તેમના કાર્યનું અનુમોદન કરી વિરમું છું

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જૈન ગ્રન્થમાળા
જૈન વિદ્યાર્થી મંદિર
ઝવેરીવાડ—અમદાવાદ. } પ્રકાશક

કરવા પ્રોત્સાહન આપ્યું તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવાનો મનને નિશ્ચય પુત્રે
નિશ્ચય કર્યો. તે વખતે પાટણમાં અલ્લાઉદ્દીનનો દક્ષ પ્રતિપાત્ર અલપ-
ખાન નામે સુબો રહેતો હતો. તેની સાથે સમરસિંહને ગાઢ મૈત્રી હતી.
સમરસિંહે તેની પાસેથી ફરમાન મેળવી ચતુર્વિધ સંઘની આજ્ઞા માગી
શત્રુંજય તીર્થના ઉદ્ધારનું કાર્ય શરૂ કર્યું. ત્રિસંગમપુરના રાજા
મહીપાલદેવની અનુજ્ઞાથી તેના તાબાની આરાસણની ખાણમાંથી
આરસ મંગાવી અને તેની આદિજિનની નવીન મૂર્તિ
નિર્માણ કરાવી સમસહિત શત્રુંજય તીર્થ જઈ સિદ્ધસેનસૂરિ
પાસે વિ. સં. ૧૩૭૧ માં તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી પુણ્ય ધનનો
લાભ લીધો. આ બધી હકીકત નજરે જોયા પછી બાવીસ વરસના
અંતરે વિ. સં. ૧૩૯૩ માં કંજરોટપુરમાં રહીને તે ઉપકેશગચ્છીય
સિદ્ધસેનસૂરિના શિષ્ય કક્કસૂરિએ પોતે આ પ્રબન્ધની રચના કરી
છે તેથી આ પ્રબન્ધનું ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ મહત્વ છે. આ
સબન્ધે પ્રબન્ધકારના સમકાલીન નિવૃત્તિગચ્છના શ્રીઅંબદેવસૂરીએ
'સમરારાસુ' નામે રાસ ગુજરાતી ભાષામાં રચ્યો છે જેનો ઉલ્લેખ
આ પ્રબન્ધમાં પ્રબન્ધકારે કરેલો છે પણ તે રાસ સંક્ષિપ્ત છે અને
આ પ્રબન્ધમાં વર્ણવેલી હકીકત વિસ્તૃત છે. આ ગ્રન્થના પાંચ
પ્રસ્તાવ છે અને દરેક પ્રસ્તાવને અન્તે "ઇતિશ્રીશત્રુંજયમહા-
તીર્થોદ્ધારપ્રબન્ધે પ્રથમ: પ્રસ્તાવ:" એવું સમાપ્તિસૂચક વાક્ય
છે તેથી ગ્રંથનું નામ "શત્રુંજયમહાતીર્થોદ્ધારપ્રબન્ધ"
એવું પણ હોય પરન્તુ ગ્રન્થના અન્તે ઇતિ શ્રીવિમલગિરિમણ્ડન
પાપખંડનશ્રીનાભિનન્દનજિનોદ્ધાર: સમ્પૂર્ણો જાત એવો
ઉલ્લેખ હોવાથી આ ગ્રન્થનું નામ નાભિનન્દન જિનોદ્ધાર પ્રબ
ન્ધ એવું રાખ્યું છે.

આ ગ્રન્થની એક પ્રત અમદાવાદ દેવશાપાડાની પોળના ભંડારના
ઉપાશ્રયના ભંડારમાં મેં જોઈ અને તેને પ્રગટ કરવાથી ઐતિહાસિક

પ્રાચીનતા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ સિદ્ધ છે. ત્યાર પછીના પ્રાચીન અને અર્વાચીન ઘણા ગ્રન્થોમાં તેનાં નામ અને વર્ણન સંબન્ધી ઘણા ઉલ્લેખો મળી આવે છે આ તીર્થ અનેક કાળચક્રની સમ વિષમ પરિસ્થિતિમાં પસાર થતું હજી પણ યોગીની પેઠે ઉન્નત મસ્તકે પોતાના પ્રભાવને વ્યક્ત કરતું ઉભું છે આ પાવન તીર્થને અનેક મહાપુરુષોએ આવી પોતાના ચરણસ્પર્શથી પવિત્ર કર્યું છે અને તે તીર્થે અનેક પતિતોને પાવન કરી પોતાની પવિત્રતા સાર્થક કરી છે અહિ અનેક જ્ઞાની ધ્યાની અને તપસ્વીઓએ આવી પોતાના આત્મકલ્યાણની સાધના કરી છે અનેક સંઘપતિઓ સંઘ સાથે આવી આ તીર્થના દર્શન અને ભક્તિથી કૃતાર્થ થયા છે

પૂર્વે આ તીર્થના અનેક ઉદ્ધારો થયા છે જ્યારથી ગૂજરાતમાં મુસલમાનોએ પ્રવેશ કર્યો અને તેની સત્તા નીચે ગૂજરાત આવ્યું ત્યારથી તેમના હાથે અનેક તીર્થોનો ધ્વંસ થયો છે આ શત્રુંજય તીર્થ પણ તેમના આક્રમણોથી બચ્યું નથી. વિ સં ૧૩૬૯માં અલાઉદ્દીન ખીલજી-ના સૈન્યે મુખ્ય મંદિરનો નાશ કર્યો અને આદિજિનની પવિત્ર પ્રતિમાનો ભંગ કર્યો. તેવા સમયમાં તેનો ઉદ્ધાર કરવો કેટલો મુશ્કેલ હતો તેની વાસ્તવિક કલ્પના પણ અત્યારે આપણને આવી શકે નહિ તે જમાને પાટણમાં દેશલશાહ અને તેનો પુત્ર સમરસિંહ રહેતા હતા. તે ધનાઢ્ય, બુદ્ધિમાન અને ઘણી જ લાગવગવાળા હતા. શત્રુંજય તીર્થના ભંગની હકીકત સાંભળી તેમને ઘણુંજ દુઃખ થયું અને ઉકેશગચ્છીય સિદ્ધસેનસૂરિના ઉપદેશથી દેશલશાહ અને સમરસિંહને તીર્થના ઉદ્ધારની તીવ્ર ઇચ્છા થઈ સમરસિંહ તો પાટણના પ્રથમ સૂબા અલપખાનનો ખાસ પ્રીતિપાત્ર અને વિશ્વાસુ મિત્ર હતો. સમરસિંહે અલપખાનનું મન રંજિત કરી શત્રુંજયના ઉદ્ધાર કરવાનું ફરમાન મેળવ્યું અને તેણે આદિજિનનું મુખ્ય મંદિર તથા દેવકુલિકાઓ વગેરેનો ઉદ્ધાર કર્યો તેમજ આદિજિનની પ્રતિમા નવીન કરાવી ઉપકેશગચ્છના સિદ્ધસેનસૂરિદ્વારા પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ બધી હકીકતનું સવિસ્તર વર્ણન

નાભિનંદનજિનોદ્ધાર-

પ્રબન્ધનો ઐતિહાસિક સાર

આ શત્રુંજય તીર્થની પ્રાચીનતા અને તેના અદ્ભુત પ્રભાવે આસ્તિક મનુષ્યોના હૃદયમાં ચિરકાળથી તેની ઊંડી છાપ પાડેલી છે અને તેથી સર્વપ્રકારે સર્વ તીર્થોમાં તેની પ્રધાન તીર્થ તરીકે ગણના થએલી છે શત્રુંજય તીર્થ સંબન્ધી અત્યારે વિદ્યમાન સાહિત્યમાં સૌથી જૂનો ઉલ્લેખ[1] આગમોમાં પણ મળે છે તેથી એ તીર્થની

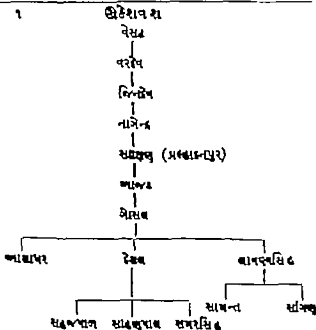
१ 'तेणेव से थावच्चापुत्ते अणगारसहस्सेणं सद्धिं संपरिवुडे जेणेव पुंडरीए पव्वए तेणेव उवागच्छइ २ पुंडरीयं पव्वयं सणियं २ दुरूहति २ मेघघणसन्निगासं देवसन्निवायं पुढविसिलापट्टयं जाव-पाओवगमणं णुवन्ने। ज्ञातासूत्र अ. ५ १०८-१.

तएणं से सुए अणगारे अण्णया कयाइ तेणं अणगारसहस्सेणं सद्धिं संपरिवुडे + + + जेणेव पोंडरीए पव्वए जाव-सिद्धे। ज्ञातासूत्र अ. ५ १०८-२

દ્વિતીય પ્રસ્તાવ

[1]વેસટને વરદેવ નામે પુત્ર હતો તેને ગૃહકાર્યનો ભાર સોંપી શેઠ શુભધ્યાને મરીને સ્વર્ગે ગયો. વરદેવ પણ પોતાના પિતાની પેઠે નગરશેઠની પદવીને ધારણ કરતો અનેક લોકોનો ઉપકાર કરી પૃથિવીમાં પ્રસિદ્ધ થયો. વરદેવને જિનદેવ જિનદેવને નાગેન્દ્ર અને નાગેન્દ્રને સલક્ષણ નામે પુત્ર થયો. એક વખત જિનદેવને ઘેર ગુજરાતથી કોઇ સાર્થપતિ આવ્યો. તેના મુખથી ગુજરાતની કીર્તિ સાંભળી તેનું મન ગુજરાતમાં આવવા માટે લલચાયું અને તે સાર્થપતિની સાથે

વેસટનો વંશ

સિદ્ધસેનસૂરિના શિષ્ય કક્કસૂરિએ આ ગ્રન્થ રચ્યો છે તેનો સંક્ષિપ્ત ઐતિહાસિક સાર આ પ્રમાણે છે

પ્રથમપ્રસ્તાવ

અહિં ગ્રન્થકાર પ્રથમ મંગલરૂપે આદિજિન, મહાવીરસ્વામી અને બીજા તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરે છે ત્યાર પછી સદ્ગુરુ સરસ્વતી અને સજ્જન-દુર્જનની સ્તુતિ કરી ગ્રન્થનો પ્રારંભ કરે છે

મરુભૂમિમાં ઉપકેશપુર નામે નગર હતું જ્યાં રત્નપ્રભાચાર્યે મહાવીર નિર્વાણથી સિત્તેર વર્ષે વીરમંદિરની

વેસટ

સ્થાપના કરી હતી. તે નગરમાં ઉપકેશ નામે ઉન્નત વંશમાં થયેલો વેસટ નામે ધનાઢ્ય શેઠ રહેતો હતો. એક વખતે તેને કોઇ પણ કારણથી નગરના મુખ્ય આગુઓ સાથે વિરોધ થયો, તેથી તે શેઠે ત્યાં રહેવું અયોગ્ય ધારી નગરનો ત્યાગ કરી કિરાટકૂપ નામે નગરમાં આવ્યો. ત્યાં પરમાર કુળનો જૈત્રસિંહ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની પાસે તે શેઠ ભેટણું લઇને ગયો. રાજાને પ્રણામ કરી તેની પાસે ભેટણું મૂક્યું. રાજાએ પણ સ્વીકાર કરી તે શેઠનું સન્માન કરી આગમનનું કારણ પૂછ્યું. શેઠે ઉત્તર આપ્યો કે આપના ગુણોથી આકર્ષિત થઇ અહીં આવ્યો છું. રાજાએ તે શેઠને રહેવા માટે આવાસ આપ્યો અને શેઠ કુટુંબસહિત સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યો. હમેશાં રાજા પાસે જવા આવવાથી પરિચય વધતાં બન્નેને ગાઢ પ્રીતિ થઇ. રાજાએ વેસટને તેના ગુણથી પ્રસન્ન થઇને નગરશેઠપણું આપી સર્વ વેપારીઓમાં આગળ કર્યો. વેસટે જૈત્રસિંહને અહિંસા વિષે ઉપદેશ કર્યો. અને જૈત્રસિંહે વેસટના ઉપદેશથી પ્રાણીઓની હિંસાનો ત્યાગ કર્યો.

ત્રેવીશમા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથના શિષ્ય શુભદત્ત નામે ગણધર હતા તેના શિષ્ય[1] કેશી નામે થયા કે

ઉપકેશગચ્છની ઉત્પત્તિ

જેણે પ્રદેશી રાજાને બોધ પમાડી નાસ્તિકમાંથી જૈનધર્મમાં અસ્થાપ્યો કર્યો. તેની પાટે સ્વયંપ્રભસૂરિ થયા તેના શિષ્ય રત્નપ્રભસૂરિ થયા. તેમણે મહા

(જેમણે વીરનિર્વાણથી સિત્તેરમે વર્ષે ઉપકેશપુરમાં મહાવીર ભગવાનના મંદિરની સ્થાપના કરી હતી)

|

(૨) યક્ષદેવસૂરિ

|

(૩) કક્કસૂરિ

|

(૪) સિદ્ધસેનસૂરિ

|

(૫) દેવગુપ્તસૂરિ

|

\+ + + + +

|

કક્કસૂરિ

|

\+ + + + +

|

યક્ષદેવસૂરિ (દશપૂર્વધર)

\+ + + + +

દેવગુપ્તસૂરિ

|

સિદ્ધસૂરિ વિ. સં. ૧૩૩ માં આચાર્યપદ.

|

કક્કસૂરિ

જેમણે વિ. સં. ૧૩૯૩ માં કંજરોટપુરમાં રહી આ પ્રબંધ રચ્યો હતો.

૧ ઉપકેશગચ્છીય પટ્ટાવલિમાં શુભદત્તની પાટે હરિદત્ત, હરિદત્તની પાટે

પ્રહ્લાદનપુર-(પાલનપુર)માં આવ્યો. તે નગરમાં પ્રવેશ કરતાં તેને
સારા શુકનો થયા અને તેણે હમેશાં ત્યાં જ રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો.
ત્યાં ઉપકેશગચ્છની નિશ્રાએ પાર્શ્વનાથનું મંદિર હતું. તેની આ શેઠ
સારસંભાળ રાખતો હતો. તેમને આલ્હ નામે પુત્ર થયો. આલ્હને
મીસલ નામે પુત્ર થયો. મીસલને કુસુમતી ભાર્યાથી આશાધર,
દેશલ અને લાવણ્યસિંહ નામે ત્રણ પુત્રો થયા. પિતાએ તેમને
અનુક્રમે ફુલની સોભી અને લક્ષ્મી એ ત્રણ કન્યાઓ પરણાવી.
દૈવયોગથી મીસલ નિર્ધન થયો અને થોડા દિવસમાં મૃત્યુ પામ્યો.
આશાધરે પિતા મૃત્યુ પામવાથી બાલ્યાવસ્થામાં ઘરનો ભાર
ઉપાડી લીધો. એક વખત દેવગુપ્તસૂરિને આશાધરે પોતાની જન્મ
પત્રિકા બતાવીને પૂછ્યું કે ભગવન્! હું ક્યારે ધનવાન થઈશ?
ગુરુએ કહ્યું કે તને થોડા દિવસમાં પુષ્કળ ધન મળશે પરન્તુ તને
દક્ષિણ દિશામાંથી ધનનો લાભ થશે. ત્યાર પછી આશાધર દક્ષિણમાં
દેવગિરિ નગરમાં પોતાના ભાઈઓને મોકલી નિરંતર વેપાર કરવા
લાગ્યો અને ત્યાંથી તેણે પુષ્કળ લક્ષ્મી મેળવી.

એક દિવસે તેણે ગુરુને વિનંતિ કરી કે આપ વૃદ્ધ થયા છો
તો કોઈને આચાર્યપદ આપો. આચાર્યે કહ્યું કે સચ્ચિકાદેવીના આદેશ
સિવાય કોઈને આચાર્યપદ અપાતું નથી આવી ગચ્છની મર્યાદા છે.
ત્યાર પછી તે દેવીના આદેશથી દેવગુપ્તસૂરિએ [1]ઉપકેશગચ્છની
સ્થિતિ કરી —

---

1 ઉપકેશગચ્છપટ્ટક્રમ
પાર્શ્વનાથના શિષ્ય
શુભદત્ત ગણધર
|
કેશીગણધર
|
સ્વયંપ્રભસૂરિ
|
(1) રત્નપ્રભસૂરિ

ત્યારથી આ ગચ્છ નામના પણ શાસનપ્રભાવક ઘણા આચાર્ય આ ગચ્છમાં થયા. યાવત્ સિદ્ધસેનસૂરિની પાટે હું (દેવગુપ્તસૂરિ) થયો. એમ દેવગુપ્તસૂરિએ આશાધરને કહ્યું. ત્યાર પછી આચાર્યે પોતાનું થોડું આયુષ બાકી રહેલું જાણી વિ. ૧૩૩ માં બાલચંદ્ર નામના મુનિને સૂરિપદ આપ્યું અને તેમનું નામ સિદ્ધસેનસૂરિ પાડ્યું. ત્યાર પછી દેવગુપ્તસૂરિ કાળધર્મ પામ્યા.

આશાધર પણ વિવિધ ધર્મકૃત્યોને કરી સ્વર્ગે ગયો. ત્યાર પછી દેશલ ઘરનો નાયક થયો. તેને ભોળી નામે સ્ત્રી હતી. તેણે ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. સહજ, સાહણ અને સમરસિંહ. દેશલના નાના ભાઈ લાવણ્યસિંહને લક્ષ્મી નામે પત્ની હતી. તેને સામંત અને સાંગણ એ બે પુત્ર થયા. દેશલે પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર સહજને દક્ષિણના દેવગિરિ નગરમાં મોકલ્યો અને ત્યાં તેણે પોતાના ચાતુર્યથી રામદેવ નૃપને આધીન કરી કપૂરધારાપ્રવાહ એવું બિરુદ મેળવ્યું. ત્યાં તેણે એક મોટું પાર્શ્વજિનનું મંદિર કરાવ્યું અને સિદ્ધસેનસૂરિ પાસે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. સર્વકળામાં કુશળ એવા સાહણને ખંભાત મોકલ્યો.

તૃતીય પ્રસ્તાવ

અલાઉદ્દીન.

તે વખતે દિલ્હીની ગાદી ઉપર અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહ હતો. એણે દેવગિરિ જઈ તેના રાજાને બાંધી ત્યાં પોતાનો જયસ્તંભ રોપ્યો હતો. એણે સપાદલક્ષના સ્વામી પરાક્રમી હમ્મીર નૃપને મારી તેનું બધું લઈ લીધું.

તેણે ચિતોડના રાજાને બાંધી તેનું ધન લઈ તેને વાંદરાની પેઠે નગરે નગરે ભમાડ્યો.

એના પ્રતાપથી ગુજરાતનો રાજા કરણ નાસી જઈને વિદેશમાં અટકીને રાંકની પેઠે મરણ પામ્યો. માળવાનો રાજા ઘણા દિવસ સુધી જ દીવાની પેઠે ક્લિષ્ટતામાં રહીને કાયરપણે ત્યાં જ મરણ

વીર નિર્વાણથી બાવનમા વર્ષે આચાર્ય પદ પ્રાપ્ત કર્યું અને તે પછી અઢાર વર્ષે ઉપકેશપુરમાં મહાવીરના મંદિરની સ્થાપના કરી. તેમણે સવાલાખ શ્રાવકો તથા અઢાર હજાર ક્ષત્રિયોને (?) પ્રતિબોધ પમાડયા અને ઉપકેશ ગચ્છની સ્થાપના કરી. તેની પાટે અનુક્રમે યક્ષદેવસૂરિ, કક્કસૂરિ, દેવગુપ્તસૂરિ, સિદ્ધસૂરિ, અને રત્નપ્રભસૂરિ થયા. એ પ્રમાણે આચાર્યના એ પાંચ નામ વારે પાંચ આનન વારે એમ સિદ્ધ થાય તેમ આ ગચ્છ ચાલ્યો હતો. પૂર્વોક્ત પાંચ નામના આ ગચ્છમાં ઘણા આચાર્યો થયા ત્યાર પછી કક્કસૂરિ થયા અને તેણે આ ગચ્છમાં પ્રસિદ્ધ દેવી સર્વાનુભૂતિયક્ષ અને ચક્રેશ્વરીની વાણીથી તેવા પ્રકારના યોગ ભાવના અભાવે રત્નપ્રભસૂરિ અને યક્ષદેવસૂરિનું નામ ન પાડયું [1]

ન્યાય સમુદ્ર અને આર્યસમુદ્રની પાટે કેશિકુમાર થયા ? મેઘ ... [illegible] જુઓ સંક્ષિપ્ત ... [illegible] ભા. ૧ અ. ૧

૧ તે સમયે ઉપકેશગચ્છીય પટ્ટાવલિમાં લખ્યું [illegible] આવ્યું છે કે આચાર્યની ચાર વાર સુધી આચાર્ય ... [illegible] તેના રત્નપ્રભસૂરિની પટ્ટાવલીના ... [illegible] ... વગેરે નહિ ... [illegible] કે એવા નામ રત્નપ્રભસૂરિ ... [illegible] ... તે ... [illegible] ... મુનિઓ ... [illegible] ... તેને ... [illegible] ... તેથી ... [illegible] ... તે ... [illegible] ... રત્નપ્રભસૂરિ અને યક્ષદેવસૂરિના નામ ... [illegible] ... સંક્ષિપ્ત ... ભા. ૧ અ. ૧.

આ અવસર્પિણી કાળમાં પ્રથમ ઉદ્ધાર ભરત ચક્રવર્તીએ કરાવેલો છે. બીજો ઉદ્ધાર અજિતનાથના પુત્ર સગર ચક્રવર્તીએ કર્યો છે. ત્રીજો ઉદ્ધાર પાંડવોએ કર્યો છે. તે સિવાય મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ બાદ પછી [1]સંપ્રતિ વિક્રમ પાદલિપ્ત સૂરિપ્રતિબોધિત આમ રાજા દત્ત અને સાતવાહન વગેરે ઘણા રાજાઓએ ઉદ્ધાર કરાવ્યા છે. અને કલિકાલમાં ભાવડશાના પુત્ર જાવડિએ ચોથો ઉદ્ધાર કર્યો છે અને પાંચમો ઉદ્ધાર ઉદયન મંત્રીના પુત્ર [2]વાગ્ભટે કર્યો છે.

શત્રુંજય તીર્થના પ્રાચીન ઉદ્ધારો.

આ પાંચ ઉદ્ધાર પ્રસિદ્ધ છે. જ્યાં સુધી શત્રુંજય તીર્થ શત્રુંજયના તીર્થના ઉદ્ધારની છે ત્યાં સુધી ખરી રીતે કશું પણ થયું નથી. આમ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવનાર ભાઈએ

દેશળની પ્રતિજ્ઞા.

આ પ્રમાણે સિદ્ધસેનસૂરીએ કહ્યું એટલે હાથ જોડીને દેશળ બોલ્યો. આ મહાતીર્થ છે તો હું એનો ઉદ્ધાર અવશ્ય કરાવીશ કેમકે અત્યારે મારી પાસે તેની બધી સામગ્રી તૈયાર છે. ભુજબળ, ધનબળ, પુત્રબળ, મિત્રબળ અને નૃપબળ મારી પાસે છે પણ આપની સહાયની જરૂર છે.

---

१ संपइ विक्रम-बाहड-हाल पालित-दत्तरायाइ ।
ज उद्धरिहिंति तयं सिरिसत्तुंजयं महातित्थं ॥

શત્રુંજયકલ્પ

२ श्रीमद्वाग्भटदेवोऽपि जीर्णोद्धारमकारयत् ।
[illegible]॥
शिखीन्दुरविवर्षे १२१३ ध्वजारोपं व्यधापयत् ।

વિ. સં. ૧૩૩૪ માં વિરચિત પ્રભાવકચરિત

પામ્યો. એણે કર્ણાટક પાંડુ અને તિલંગાદિ દેશના રાજાઓને જીતીને વશ કર્યા હતા. સમિયાના અને જાબાલીપુર(જાલોર)પ્રમુખ નગરને એણે જીતી લીધા અને ગૂર્જરાતમાં ભમતા આપણાને સર્વને પણ તેણે નસાડી મૂક્યું હતું

તે અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહનો પ્રીતિપાત્ર અલપખાન નામે સૂબો પાટણમાં રહેતો હતો. દેશળનો પુત્ર સમરસિંહ તેની કૃપા અધિકારી તરીકે સેવા કરતો હતો. અલપખાન પણ તેના ગુણથી પ્રસન્ન થઈને તેને વિષે બન્ધુના જેવો પ્રેમ રાખતો હતો.

તે અરસે દુઃષમકાળના પ્રભાવથી દૈવયોગે મ્લેચ્છસૈન્યે શત્રુંજય તીર્થનો ભંગ[1] કર્યો અને આદિજિનની પ્રતિમાને તોડી નાંખી. તે સાંભળીને સંઘને વજ્રપાતની જેમ ભારે આઘાત થયો. કેટલાકે તો ભોજનનો ત્યાગ કર્યો, કેટલાક રુદન કરવા લાગ્યા. બીજો કોઈ બાળક જુવાન કે વૃદ્ધ નહોતો કે જેણે તે અરસે પાણી પણ પીધું હોય. દેસલ આ વાત સાંભળીને મૂર્છા ખાઈ નીચે પડ્યો. જ્યારે શીતોપચાર વડે તેને ચૈતન્ય પ્રાપ્ત થયું ત્યારે તે વિલાપ કરવા લાગ્યો. પછી પૌષધશાળામાં સિદ્ધસેન સૂરિની પાસે જઈ તેણે તીર્થભંગ સંબંધી બધી હકીકત કહી. સિદ્ધસેનસૂરીએ તેને આશ્વાસન આપી શાંત કર્યો અને દુઃષમકાળના પ્રભાવનો ખ્યાલ જણાવી ખેદ ન કરવા કહ્યું. સંસારને વિષે કોઈ પણ પદાર્થ સ્થિર નથી જ. આવું સંસારનું સ્વરૂપ છે. તે મનુષ્યો ધન્ય છે કે તીર્થનો નાશ ન થાય માટે તેનો ઉદ્ધાર કરાવે છે. આ શત્રુંજય તીર્થને વિષે પૂર્વે ઘણા ઉદ્ધારો થયેલા છે પરંતુ તેમાં પાંચ ઉદ્ધારો પ્રસિદ્ધ છે.

---

1 वसुवेदाग्निचन्द्राब्दे १३६९ विक्रमवत्सरे
जावडिस्थापितं बिम्बं म्लेच्छैर्भग्नं कलेर्वशात् ॥

जिनप्रभसूरिविरचित शत्रुंजयतीर्थकल्प.

મારે તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવો છે અને તેમાં આપની આજ્ઞાની જરૂર છે તો તમે તીર્થનો ધ્વંસ અને સર્જન કરવાથી મળતા પુણ્ય ભાગી એમ ઇચ્છું છું

સમરસિંહની આ વાત સાંભળી અલપખાન અત્યંત પ્રસન્ન થયો અને બોલ્યો કે તારું ઇચ્છિત કામ કર. સમરસિંહે કહ્યું કે જો તમે પ્રસન્ન થયા હો તો મને ફરમાન આપો કે જેથી મારું ધારેલું કાર્ય નિર્વિઘ્ન સિદ્ધ થાય ખાને ફરમાન આપવા માટે બહિરામ મલિકને આજ્ઞા કરી અને કહ્યું કે સમરસિંહ મને પ્રાણથી પણ પ્રિય છે બહિરામ મલિકે ફરમાન લખ્યું અને તેને લઇને તે સમરસિંહની સાથે અલપખાનની પાસે આવ્યો. ખાને ફરમાન હાથમાં લઈ વાંચી મલિક બહિરામને હુકમ કર્યો કે સ્વર્ણની બનાવેલી અને મણિ મુક્તાફળ જડેલી શિરપાવ સહિત તસરીફ ભંડારમાંથી લાવો. મલિક બહિરામે તસરીફ લાવીને અલપખાનને આપી ખાને તે સમરસિંહને આપી અને પછી ફરમાન આપીને કહ્યું કે હવે તારું ઇષ્ટ કામ સિદ્ધ કર. સમરસિંહે ખાનને પ્રણામ કર્યો અને તે શિરપાવ (પાઘડી) સહિત તસરીફ પહેરી અલપખાને મંગાવેલા ઉત્તમ અશ્વ ઉપર બેઠો. સમરસિંહ ફરમાન લઇ બહિરામ મલિકની સાથે પોતાને ઘેર આવ્યો. અને વિવિધ પ્રકારના ભેટણાં વડે બહિરામ મલિકને સંતુષ્ટ કર્યો.

ત્યાર પછી સમરસિંહ નગરજન સહિત ગુરુને વંદન કરવા પૌષધશાળામાં ગયો અને ગુરુને વંદન કરી ફરમાન પ્રાપ્તિની હકીકત કરી ગુરુએ કહ્યું- તારું ભાગ્ય બળવાન છે કે મૂર્તિના દ્વેષી ખાને તીર્થોદ્ધારની અનુજ્ઞા આપી સમરસિંહે ગુરુને વિનંતિ કરી કે પૂર્વે વસ્તુપાલ મંત્રીએ પ્રતિવિધાન માટે મમ્માણશિલાવલી- સમમરમર પત્થરની શિલા મંગાવેલી છે અને હજી તે ભોંયરામાં જતન સ્થાપેલી છે તેની નવીન પ્રતિમા કરાવું? ગુરુએ કહ્યું કે જે

દેસલશાહે ઘેર જઈ પોતાના પુત્ર સમરસિંહને તીર્થોદ્ધારની વાત કહી અને તે પણ પિતાનું વચન સાંભળી

સમરસિંહની તીર્થભક્તિ

અત્યંત પ્રસન્ન થયો. તેણે પિતાને વિનંતિ કરી કે મને તીર્થોદ્ધારનું કાર્ય કરવાનો આદેશ કરો. દેસલે પોતાના પુત્ર સમરસિંહને કાર્યદક્ષ અને ભાગ્યશાળી જાણીને તે કામમાં તેની નિમણૂક કરી, હવે સમરસિંહ પોતાના પિતાના આદેશથી તીર્થોદ્ધારના કાર્યમાં અત્યંત સાવધાન થયો અને પ્રથમ તેણે સિદ્ધસેનસૂરિની પાસે જઈને અભિગ્રહ ધારણ કર્યો—

જ્યાં સુધી શત્રુંજય તીર્થનો ઉદ્ધાર પૂર્ણ ન કરું ત્યાં સુધી બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરીશ, દિવસમાં બે વખત નહિ ખાઉં અધિક તેલ અને પાણી વગેરે વસ્તુથી સ્નાન નહિ કરું એક વિકૃતિ (મિઠાઈ) ખાઈશ અને ભૂમી ઉપર સૂઈશ."

આ પ્રમાણે ગુરુ પાસે અભિગ્રહ ગ્રહણ કરી સમરસિંહ પિતાની પાસે આવ્યો. આવીને તેણે પિતાને વિજ્ઞપ્તિ

ફરમાનની પ્રાપ્તિ

કરી કે હે તાત, આપ આજ્ઞા કરો તો અલપ ખાનને સંતોષ પમાડીને તીર્થના ઉદ્ધારને માટે ફરમાન મેળવું. દેસલે તેને તેમ કરવા કહ્યું. તેથી સમરસિંહ મણિ મુક્તા સુવર્ણ વસ્ત્ર અને આભરણાદિ વગેરે ઉત્તમ વસ્તુઓનું ભેટણું લઈ અલપખાન પાસે ગયો. ખાન તેને જોઈને અત્યંત ખુશ થયો. હાથ ઉંચો કરીને 'આઈ! આવ' એમ ઉચ્ચ સ્વરે કહ્યું. સમરસિંહે તેની પાસે જઈને પ્રણામ કરી ભેટણું ધર્યું તે જોઈ ખાન આનંદ પામ્યો અને આવવાનું કારણ તેને પૂછ્યું. સમરસિંહે કહ્યું કે તમારા સૈન્યે અમારા શત્રુંજય તીર્થનો ભંગ કર્યો છે અને અમારી યાત્રા બંધ પડી છે. તીર્થ હોય તો તમામ હિન્દુઓ યાત્રાએ જાય અને ધર્મ નિમિત્તે ધનનો સદ્વ્યય કરે દીન અને દુઃખી મનુષ્યોને જમાડે અને તીર્થ સિવાય એ બધાં ધાર્મિક કૃત્યો અટકી પડ્યાં છે માટે

હવે સમરસિંહે પિતાની આજ્ઞાથી આરાસણની ખાણથી ફલહી મંગાવવા પોતાના વિશ્વાસુ માણસોને વિજ્ઞપ્તિ સાથે ભેટણું લઈને મોકલ્યા. તેઓ થોડા વખતમાં ત્રિસંગમપુર પહોંચ્યા. તે વખતે ત્યાં આરાસણની ખાણનો માલિક મહિપાલ દેવ નામે રાણો રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજા માહેશ્વર–શિવભક્ત છતાં પણ જૈનધર્મમાં શ્રદ્ધાવાળો હતો. તે જન્મથી માંસ મદિરા વગેરે પદાર્થનું ભક્ષણ કરતો નહોતો. અને બીજા માંસ ભક્ષણ કરનારને પણ નિવારતો હતો. જે કદિ ત્રસ જીવની હિંસા કરતો નહોતો. તેમ તેના રાજ્યમાં કોઈ પણ હિંસા કરી શકતો નહોતો. તેના રાજ્યમાં બોકડા કે પાડાનો વધ કોઇ પણ કરતુ નહોતુ જૂ જેવા ક્ષુદ્ર જંતુને પણ કોઈ મારી શકતું નહિ તે દિવસમાં ત્રણ વાર સ્નાન કરી ભોજન કરતો હતો. તે રાજાને 'પાતાશાહ' નામે મંત્રી હતો.

શિલા માટે ત્રિસંગમ પુરથી ફલહી લાવવું.

સમરસિંહના માણસો વિજ્ઞપ્તિપત્ર સાથે ભેટણું લઈને મહીપાલ દેવના દર્શન માટે આવ્યા, અને રાણાને નમસ્કાર કરી ભેટણું આગળ ધરી વિજ્ઞપ્તિપત્ર આપ્યો. મંત્રીએ રાણાની આજ્ઞાથી વિનતિપત્ર હાથમાં લઈને તેને ઉચ્ચ સ્વરે વાંચ્યો અને તેનો અર્થ જાણી રાણો બોલ્યો કે "સમરસિંહ ધન્ય છે અને તેનો જન્મ પણ સાર્થક છે હું પણ ધન્ય છું કે મારી પાસે આરાસણની ખાણ છે નહિ તો આ બાબતમાં હું ક્યાંથી યાદ આવત." વળી રાણાએ પાતાશાહ મન્ત્રીને કહ્યું કે સમરસિંહનું ભેટણું પાછું આપો કેમકે પુણ્યને માટે ધન કેમ લઇ શકાય ? ધન પરિવાર અને જીવિતવડે મનુષ્ય ધર્મ કરે છે તો માત્ર ભેટણાવડે તેને કેમ હારી જવાય ? ખાણમાંથી જિનબિંબને માટે શિલાફલહને ગ્રહણ કરનાર પાસેથી જે કર લેવાય છે તેને પણ હું આજથી છોડી દઉં છું આ કાર્યમાં જે કાંઇ પણ સહાય જોઇએ તે કરવા તૈયાર છું

મમ્માણખાણથી મંત્રીએ આણેલી છે અને તે તેણે સંઘને સમર્પિત કરી છે માટે ચતુર્વિધ સંઘની અનુમતિ લઈને તેની આદિ જિનની પ્રતિમા કરાવી શકાય.

સમરસિંહે શ્રીઅરિષ્ટનેમિના મંદિરે સર્વ આચાર્યો આવ્યા અને સંઘના અગ્રણીઓને ભેગા કર્યા. અને

સંઘની અનુમતિ માગવા

સંઘને હાથ જોડીને વિનંતિ કરી કે ધર્મના વૈરી મ્લેચ્છોએ કલિકાળના પ્રભાવથી આ નૂતન તીર્થાધિપતિની પ્રતિમાનો ભંગ કર્યો છે. તીર્થ અને તીર્થનાયકનો ઉચ્છેદ થવાથી ભાવિકોના સઘળા ધર્મો અસ્ત થશે. તીર્થ નહિ હોય તો સમ્યક્ત્વના અધિકારી ભાવિકો શી રીતે સમ્યક્ત્વનું આરાધન કરશે માટે સંઘની આજ્ઞા હોય તો હું તીર્થાધિપતિની પ્રતિમા કરાવું. મંત્રી વસ્તુપાલે મમ્માણખાણથી લાવેલી ફલહી હજી ભોંયરામાં અખંડ પડેલી છે અને તેણે તે સંઘને સોંપી છે તો સંઘની આજ્ઞા હોય તો તેની પ્રતિમા ઘડાવું અથવા બીજી ફલહી મગાવી કરવું?

આચાર્યો સંઘપતિઓ અને ગામોએથી સમરસિંહની પ્રશંસા કરી અને તેણે કહેલી વાતોનો વિચાર કરી બોલ્યા કે

સંઘની સંમતિ

આ અવસર પ્રસિદ્ધ છે તેવી મંત્રીએ લાવેલ મમ્માણના ખાણથી લાવેલી મમ્માણફલહી સંઘને સમર્પિત કરેલી છે તેને બહાર કાઢવાનો અત્યારે સમય નથી તે ભલે જેમને તેમ રહે તમે આરાસણની ખાણથી બીજી ફલહી મગાવી તેની નવીન પ્રતિમા કરાવો એમ સંઘ ઇચ્છે છે

સમરાશાહ સંઘના આદેશને માથે ચડાવી પોતાને ઘેર ગયો અને પોતાના પિતા દેશલશાહને બધો વૃત્તાંત કહ્યો.

ફલહી નિકળ્યાના સમાચાર આપ્યા. સમરસિંહે તેને સુવર્ણના દાંત સહિત જીભ અને બે સુવર્ણ આપ્યાં તેણે આચાર્ય સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકાને એકઠા કરીને કહ્યું કે નિર્દોષ ફલહી પ્રાપ્ત થયાના સમાચાર આવ્યા છે તો હવે આ ફલહી વડે કે મંત્રી વસ્તુપાલની ફલહી વડે બિંબ કરાવું ? સંઘે પૂર્વ કહ્યા પ્રમાણે નવીન ફલહી વડે જિનબિંબ કરાવવાનો આદેશ આપ્યો.

સંઘના અગ્રણી પુરુષોએ સમરસિંહને કહ્યું કે આખા મુખ્ય પ્રાસાદનો મ્લેચ્છોએ નાશ કર્યો છે અને ઉપરના ભાગનો વિનાશ. તેની આસપાસની દેવકુલિકાઓ પણ પાડી નાખી છે તેથી તે બધાં તૈયાર કરાવી તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવવાની છે તો બધાના પુણ્યને માટે યથાયોગ્ય વહેંચીને તે કરવા સંઘે સૂચના આપવી જોઈએ. તેમાંથી કોઈ શ્રાવકે એમ કહ્યું કે સંઘની આજ્ઞા હોય તો મુખ્ય પ્રાસાદનો હું ઉદ્ધાર કરાવું. સંઘે ઉત્તર આપ્યો કે જે જિનબિંબ કરાવે છે તેજ પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર કરાવે એ ઉચિત છે કેમકે જેનું ભોજન હોય તેનુંજ તાંબૂલ હોય એવો નિર્ણય કર્યો પછી સંઘે હર્ષ સાથે જુદા જુદા માણસોને વહેંચીને જુદાં જુદાં ધર્મકાર્યો કરવા માટે સોંપ્યાં. સંઘે સોંપેલાં કામ કરવાને ઉત્સુક થયેલા બધા શ્રાવકો પોતપોતાને ઘેર ગયા. દેસલશાહ સંઘનો આદેશ મેળવી ખુશ થયા અને પાતાક મંત્રીને ફરમાન પત્ર મોકલી આગળ કામ કરવાની સૂચના મોકલી

પાતાક મન્ત્રીએ પણ બિંબને યોગ્ય શિલા નીકળી તેથી સ્વર્ણના કંકણ અને વસ્ત્રના દાનથી સૂત્રધારોને સંતુષ્ટ કર્યાં મહીપાલ દેવ પણ રોમાંચિત અને આનંદ ફલહી નીકળેલી જાણી હર્ષ વડે પોતાના પુરથી આરસ પાસે આવ્યા અને સાક્ષાત્ જિન હોય તેમ તેણે તેની ચંદન પુષ્પાદિ વડે પૂજા કરી.

હવે રાણાએ પર્વતથી તે ફલહીને સૂત્રધારો પાસે ઉતરાવી આરાસણમાં તેનો પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો. આરાસણની નજીકના

એમ કહી મહિપાલદેવ પાતાક મંત્રી સહિત સમરસિંહના પુરૂષોની સાથે આરાસની ખાણ પાસે ગયા અને આરાસની શિલા કાઢનારા બધા સૂત્રધારોને બોલાવી તેની સાથે સન્માનપૂર્વક બિંબ માટે ફલહી-મોટી શિલા કાઢવાનું મૂલ્ય ઠરાવ્યું. સૂત્રધારોએ જે માગ્યું તેથી અધિક આપવાનું કબુલ કર્યું. શુભ નક્ષત્ર શુભ વાર અને શુભ લગ્ને ખાણની પૂજા કરી કાર્યનો આરંભ કર્યો. તે વખતે સમરસિંહના માણસોએ સુવર્ણના અલંકાર, વસ્ત્રો તાંબૂલ અને ભોજનવડે સર્વે સૂત્રધારોનું સન્માન કર્યું, યાચકોને ઈચ્છિત દાન આપ્યું અને બધાને ભોજન માટે સત્કાર પૂર્વક પૂછ્યું.

કાર્યનો આરંભ કરાવી અને મંત્રીને ત્યાં મૂકી મહિપાલદેવ ત્રિસંગમપુરે ગયા. ત્યાંથી તે રાજા હમેશા માણસો મોકલીને ખબર કઢાવતો હતો અને કામ કરવાની સૂચના આપતો હતો. સૂત્રધારોએ ખાણ ખોદવાનો આરંભ કરી દીધો અને થોડા દિવસમાં ફલહી બહાર કાઢી. ત્યાર પછી તેને પાણી વડે ધોઈને સાફ કરી ત્યારે મધ્ય ભાગમાં એક મોટી તડ જોઈ. તેઓએ સમરસિંહને તરત જ માણસો મોકલી ખબર આપ્યા. તેણે માણસો પાસેથી વચ્ચે તડ પડેલી ફલહીને નકામી ગણી બીજી નવીન ફલહી કાઢવાની સૂચના મોકલી. તેની સૂચના પ્રમાણે બીજી ફલહી કાઢી. તેને પણ તેવીજ રીતે તડ પડેલી હતી. હવે રાણો મંત્રી અને સમ-રસિંહના મનુષ્યો અત્યંત ખિન્ન થયા અને તે બધા દેવનું આરાધન કરવા અઠ્ઠમ તપ કરી ડાભના સંસ્તારક ઉપર સુતા. ત્રીજા દિવસે શાસન દેવતાએ આવીને ખાણના અમુક ભાગમાંથી ફલહી કાઢવાની સૂચના કરી અને તે પ્રમાણે કરવાથી સ્વચ્છ અને સ્ફટિકના જેવી નિર્મળ અને નિર્દોષ ફલહી નીકળી.

મંત્રીએ સમરસિંહને ફલહી પ્રાપ્ત થવાના સમાચાર આપવા માટે માણસો મોકલ્યા અને તેઓએ પાટણ જઈ દેશલસહિત સમરસિંહને

અને તેની પણ પહેલાના જેવીજ દશા થઈ આથી મન્ત્રીની ચિંતા વધી વધી અને તેણે સમરસિંહને આ સમાચાર મોકલ્યા. સમરસિંહ પણ આ સમાચાર સાંભળી વિચારમાં પડી ગયો તેની નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ એટલામાં શાસનદેવીએ પ્રત્યક્ષ થઈને સમરસિંહને કહ્યું કે ગંગા નામે ગામમાં દેવતા અધિષ્ઠિત મજબૂત શકટ છે તે તને મળશે એટલે તારું કાર્ય સિદ્ધ થશે. સમરસિંહ ત્યાંથી શકટ મંગાવવાનો વિચાર કરે છે એટલામાં તે દેવીનો પૂજારી આવ્યો અને તેણે કહ્યું કે દેવીએ મને આદેશ કર્યો છે કે તું સમરસિંહને જઈને કહે કે મારા ગાડાથી સુખપૂર્વક ફલહી લઈ જઈ શકાશે સમરસિંહે તે શકટ મોકલ્યું અને તેમાં ફલહી ચઢાવી પોતાના દેશના સીમાડા સુધી વળાવી પોતે ગામ ભણી પાછા વળ્યા. ફલહી અનુક્રમે ખેરાળુ નામે ગામ પાસે આવી. ત્યાંના સંઘે ઉત્સવ કર્યો. બીજા દિવસે ફલહી આગળ ચાલી અને અનુક્રમે કેટલાક દિવસે ખાંડુ ગામે આવી.

દેસલશાહ આ સમાચાર જાણી સિદ્ધસૂરિ અને પાટણના લોકો સહિત ફલહી જોવા સાંઢુ ગયા. ચંદ્રમા સમાન સ્વચ્છ અને શુદ્ધ ફલહીને જોઈ દેસલશાહ આનન્દિત થયા અને ચંદનાદિ વડે તેની પૂજા કરી. બધા માણસોએ દેસલ અને સમરસિંહની ધર્મ ધારક તરીકે પ્રશંસા કરી.

ફલહી આગળ ચાલી એટલે પુત્રસહિત દેસલ અને બીજા લોકો પાછા વળ્યા અને ઘેર આવ્યા. ફલહી દરેક ગામ અને નગરે પૂજાતી શત્રુંજયગિરિ પાસે આવી પહોંચી. તે વખતે પાલી-તાણાના સંઘે સામા આવી તેનો આગમનોત્સવ કર્યો. દેસલશાહના પરિવારે તેને વધાવી અને પાછા પાટણ જઈ દેસલશાહને ફલહી સુખરૂપ પહોંચ્યાના સમાચાર કહ્યા. દેસલે તે માણસોને પાછા મોકલી પર્વત ઉપર ફલહી ચઢાવવાની સૂચના મોકલી અને તેની સાથે પાટણથી નિજ બાલનાર શીલ બુદ્ધિમાન શિલ્પીને રવાના કર્યા.

ગામના વાસિક લોકોએ પણ આવીને તે કલ્કિજીની પુષ્પ અને
કપુરાદિ સુગંધી વસ્તુઓ વડે પૂજા કરી.ત્યાર પછી રાજા પાતશાહને
નમી સ્તુતિઓ કરી પોતાના નગરે ગયો.

પાતશાહે કલ્કીને મોટા રથમાં સ્થાપી અને તે રથની આગળ
અને પાછળ રેશમના બાંધી તેને વળગેલા ઘણા માણસો અને જવાન
બળદો વડે પૈડાને મહાશ્રમપૂર્વક પર્વતથી નીચે ઉતારી અને
પછી આગળ ચાલતા કુમારસેના ગામની પાસેના ઉપવનમાં તે રથ
અટકાવ્યો અને આગળ હવે જરા પણ ચાલી શકતો નહોતો. તે વખતે
ત્રિશંગમપુર અને આસપાસના ગામના લોકોએ આવી મહોત્સવ કર્યો.

પાતશાહે કુમારસેના ગામમાં તે કલ્કી આવ્યાના ખબર સમરસિંહને આપવા ચારણ માણસને મોકલ્યો.

કલ્કીનુ અનુકુળ પ્રોત્સાહ.

સમરસિંહ પણ કુમારસેના પાસે કલ્કી પહોંચ્યાના સમાચાર જાણી જેમ મેઘધ્વનિથી મયૂર ખુશ થાય તેમ ખુશ થયો. સમરસિંહે
કલ્કી લઈ જવા માટે બળદો લેવાને સારા માણસો મોકલ્યા.તેઓએ
દરેક ગામે જઈ તપાસ કરી એવી પાસે સારા સારા બળદો હતા
તેઓ પોતે પોતાના બળદો લઈને આવ્યા અને તેઓએ ઘણી ખુશીથી
આપવા ઇચ્છા જણાવી. સમરસિંહના માણસોએ તેમાંથી બીજા બળદ
લીધા અને તેઓને પુષ્કળ ધન આપવા માંડ્યું પણ તેઓએ લીધુ
નહિ. સમરસિંહના માણસોએ બળદ લાવનાર માણસોને ભોજન,
વસ્ત્ર અને તાંબૂલથી સત્કાર કર્યો. હવે સમરસિંહે લોઢાથી જડેલું,
મજબૂત અને મોટું શકટ તૈયાર કરાવ્યું તેને અને બળદોને લઈ પાર્ષના
અનુભવી માણસોને કુમારસેના ગામે મોકલ્યા. પાતશાહની મજબૂત
અને મોટા શકટને જોઈ ખુશ થયા. તેઓએ તે ગાડામાં કલ્કીને ચડાવી
તેટલામાં તે ગાડુ તત્કાલ ભાંગી ગયુ એ ની ખિન્ન થયા અને ફરીથી
સમરસિંહ પાસેથી વધારે મજબૂત ગાડુ મંગાવ્યું. તે પણ કલ્કી
ચડાવતાવાત ભાંગી ગયુ એમ સમરસિંહે નીકળનાર પણ ગાડુ મોકલ્યું

તે બન્ને પિતાપુત્ર પૌષધશાળામાં શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને વન્દન કરવા ગયા અને વંદન કરીને કહ્યું– અમારો

ઉદ્ધાર કાર્યની પૂર્ણાહુતિ.

મનોરથરૂપ વૃક્ષ પહેલાં આપના ઉપદેશરૂપી પાણીના સિંચનથી ઉગ્યો હતો તે અત્યારે જિનને મૂળ સ્થાને સ્થાપવાથી ફળો યુક્ત થયો છે હવે તેને પ્રતિષ્ઠાદિ કાર્યદ્વારા આપ સફળ કરો. ઉવકથી માંડી કલશ સુધી મુખ્ય પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર પરિપૂર્ણ થઇ ગયો છે તેની દક્ષિણ બાજુએ અષ્ટાપદની આકૃતિવાળું ચોવીશ તીર્થંકરયુક્ત ચૈત્ય પણ નવીન કરાવ્યું છે બલાનક મંડપમાં રહેલા સિદ્ધનો પણ ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે તથા આદિજિનના પાછળના ભાગમાં વિહરમાન તીર્થંકરોનું નવું ચૈત્ય પણ કરાવ્યું છે સિંહદેવના પુત્ર ઢુંઢે ચાર દેવકુલિકા (નાના દેવમંદિર) અને ચૈત્ર અને કૃષ્ણ નામે સંઘપતિએ બિંબસહિત આઠ દેવકુલિકા કરાવી છે પૃથ્વીભટના કીર્તિસ્તંભરૂપ કોટ્યાદિનું ચૈત્ય જે તુર્કોએ પાડી નાંખ્યું હતું તેનો હરિચંદ્રના પુત્ર દેસલે ઉદ્ધાર કર્યો છે એ સિવાય બીજા નાના મંદિરોનો જે જે ભાગ પડી ગયો કે નાદુરસ્ત હતો તે સર્વ જુદા જુદા સંઘના માણસોએ સમરાવ્યો છે આ તીર્થ પૂર્વના જેવું થઇ ગયું છે કે જેનો પૂર્વે ભંગ થયો હતો તેમ જણાતું નથી. હવે માત્ર કલશ અને ધ્વજદંડ ચઢાવવા તથા અર્હત્પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવવી બાકી છે" ઉત્તમ પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત આવે ત્યારે પ્રતિષ્ઠા કરવાનું ગુરુએ કહ્યું

ત્યાર પછી દેસલે પ્રતિષ્ઠાલગ્નનો નિર્ણય કરવા માટે ઘણા આચાર્યો જ્યોતિર્વિદ્ બ્રાહ્મણો અને અગ્રણી

પ્રતિષ્ઠાલગ્ન

શ્રાવકોને બોલાવ્યા અને તેઓને યોગ્ય આસને બેસાડી પ્રતિષ્ઠા લગ્નનો નિર્ણય કરવા વિનતિ કરી. તે બધા શાસ્ત્રજ્ઞોએ મળી બધાની સંમતિથી નિર્દોષ એવું મુહૂર્ત નક્કી કર્યું દેસલે મુખ્ય જ્યોતિષિક પાસે કુંકુમપત્રિકા લખાવી

તે સિવાય જૂનાગઢથી મંડલિક રા એને કહ્યા કહેતા હતા તેમણે બાલચન્દ્ર નામના મુનિને માણસો મોકલીને શત્રુંજય બોલાવ્યા અને તેઓ તુરત આવ્યા. આવીને તેમણે ખાણ પરથી ફલહી ઉતરાવી કારીગર પાસે પર્વત ઉપર ચડાવવાને યોગ્ય ફલહી કરાવી. ત્યારપછી ચોરાશી ૮૪ ધવલ—ખાંધે ઉપાડનારા પુરુષોને ભેગા કરી લાકડા અને દોરડાં વડે ફલહી બાંધી તેઓની ખાંધે મૂકી અને તેઓએ ૭ દિવસમાં શત્રુંજય પર્વતની ઉપર ચડાવી દીધી

જિનનું ઘડવું

ત્યાર પછી પર્વત ઉપર તે ફલહીને તે કારીગરોએ ઘડવા માંડી. સર્વવિદ્યાવિશારદ બાલચન્દ્ર મુનિ પણ તેમને સૂચના આપતા હતા. પ્રતિમા થઈને તૈયાર થયા બાદ તેને ઘસી તેજસ્વી કરી અને બાલચન્દ્ર મુનિએ તે પ્રતિમાને ભગવાન મુખ્ય સ્થાને સ્થાપન કરી.

આ પ્રમાણે જ્યારે કે કેટલાક અસહિષ્ણુ ખલ પુરુષો દેશળના આ કાર્યની અદેખાઈ કરવા લાગ્યા અને તેના સંસર્ગથી સજ્જન મનુષ્યો પણ દેશળથી વિરુદ્ધ થયા પણ સાધારણ પાત્રની બુદ્ધિથી અને સમરસિંહના સત્ત્વથી એ બધું વિરોધી વાતાવરણ થોડા વખતમાં શાન્ત થઈ ગયું જે સજ્જનો હતા તેઓ પોતાની ભૂલ સમજ્યા અને પ્રસન્ન થઈને દેશળના તીર્થોદ્ધારના કાર્યમાં સહાય કરવા લાગ્યા. બાલચન્દ્ર મુનિએ જિનને મૂળ સ્થાને સ્થાપી દેશળશાહને ખબર આપી. દેશળશાહે સમરસિંહને કહ્યું કે હવે જિનની પ્રતિષ્ઠા કરી સ્વસ્થાને સ્થાપન કરીએ તો આપણું ઇષ્ટકાર્ય સિદ્ધ થાય માટે ચતુર્વિધ સંઘસહિત ત્યાંએ જઈ પ્રતિષ્ઠા કરાવું અને કૃતાર્થ થાઉં

વારોના સમૂહથી વીંટાયેલો હસ્તીઓના ઉપર બેઠેલા ઇન્દ્રની જેમ શોભતો દેવાલયની પાછળ ચાલ્યો.

શંખારિકામાં સંઘપતિ દેસલે પડાવ નાંખ્યો. હવે સમરસિંહ સંઘના માણસો સાથે પુન પાટણ આવી સંઘસહિત પૌષધશાળામાં જઈ સર્વે આચાર્યોને વંદન કરી યાત્રા માટે આવવા પ્રાર્થના કરી તથા દરેકના ઘેર જઈ સર્વ શ્રાવકોને પણ સંઘમાં આવવા આમંત્રણ કર્યું. તેઓ બધા સમરસિંહના ગુણથી ખેંચાઈ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી સંઘમાં આવવા તૈયાર થયા.

સંઘમાં આચાર્ય અને મુનિઓ.

સર્વસિદ્ધાન્તના પારગામી વિનયચંદ્રાચાર્ય બૃહદ્ગચ્છના આચાર્ય રત્નાકરસૂરિ, દેવસૂરિગચ્છના પદ્માચાર્ય ખંડેરકગચ્છીય સુમતિચંદ્રાચાર્ય ભાવડારકગચ્છીય વીરસૂરિ, સ્થારપદ્રગચ્છના સર્વદેવસૂરિ, બ્રહ્માણગચ્છીય જગતસૂરિ નિર્વૃત્તિગચ્છીય આમ્રદેવ સૂરિ, કે જેણે સમરારાસુ નામે રાસ કર્યો છે નાણકગચ્છીય સિદ્ધસેનાચાર્ય બૃહદ્ગચ્છના ધર્મઘોષસૂરિ નાગેન્દ્રગચ્છના પ્રભાનંદસૂરિ, હેમચંદ્રાચાર્યની પરંપરામાં થયેલ વજ્રસેનાચાર્ય અને એ સિવાય બીજા ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છના આચાર્યો દેસલના સંઘમાં યાત્રા માટે આવવા નીકળ્યા. ચિત્રકૂટ વાળાક મારવાડ અને માળવાદિ દેશમાં જે જે પદસ્થ મુનિઓ હતા તે બધા સંઘમાં આવવા ભેગા થયા. ગુરુવાર અને શુભ લગ્ને સર્વ દર્શનના પારગામી સિદ્ધસેનાચાર્ય પણ સંઘમાં ચાલ્યા અને દેસલે તેનો પ્રવેશોત્સવ કર્યો.

સંઘમાં આવેલા અગ્રણી શ્રાવકો.

ધર્મધુરન્ધર સંઘપતિ જગત્સિંહ અને કૃષ્ણ દેસલના સ્નેહથી ખેંચાઈને સંઘમાં સાથે ચાલ્યા. ચતુર હરિપાલ સંઘપતિ દેવપાલ શ્રીવત્સકુળના સ્થિરદેવના પુત્ર સાડુક શ્રેણીમાં શિરોમણિ પ્રધાન, સત્યનિષ્ઠ ગોત્રોત્તમ સોઢાક ધર્મવીર વીરશ્રાવક તથા [illegible] દેવરાજ ઇત્યાદિ [illegible] સંઘમાં આવવા નીકળ્યા. તે સિવાય બીજા

અને પ્રતિષ્ઠા સમયે સર્વ દેશોના સંઘને આવવા માટે વિજ્ઞપ્તિપત્રિકા લઇ જુદા જુદા દેશમાં માણસો મોકલી આમંત્રણ કર્યું પોતાના સમાનધર્મી પૌત્રો અને મંત્રીઓ વગેરેને પણ આમંત્રણ કર્યું

દેસલે યાત્રાયોગ્ય રથના જેવું નવીન દેવાલય તૈયાર કરાવ્યું અને પોષધશાળામાં જઈ આચાર્ય સિદ્ધસેનસૂરિની પાસે તેને લઇને તેના ઉપર વાસક્ષેપ નખાવ્યો.

સંઘપ્રયાણ

હવે સર્વોત્તમ દિવસે ગુરુવાર અને શુભ નક્ષત્રે દેવાલયનું પ્રસ્થાન કરવાનો દેસલે વિચાર કર્યો. શુભ દિવસે પોષધશાળામાં સર્વ સંઘને એકત્ર કર્યો અને સમરસિંહે પિતાની આજ્ઞાથી આચાર્ય ઉપાધ્યાય, સાધુ, સાધ્વીઓ, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓને યથાસ્થાને બેસાડ્યા. દેસલ પૃથ્વી ઉપર ઢીંચણ સ્થાપીને વાસક્ષેપ નખાવવા ગુરુના સન્મુખ બેઠા. ગુરુએ તેના કપાળમાં તિલક કર્યું અને તેના મસ્તકે વાસક્ષેપ નાખ્યો. તથા સમરસિંહના માથે વાસક્ષેપ નાખી તું સંઘપતિઓમાં અગ્રણી થા એમ આશીષ આપી.

પોષ સુદિ સાતમનો દિવસ સંઘનો પ્રયાણનો સમય હતો ત્યારે ગૃહદેવાલયમાં રહેલી આદિનાથની પ્રતિમા લઈ દેસલે દેવાલયના રથમાં સ્થાપી અને તે રથને બે શ્વેત અને સરખા બળદ જોડ્યા. સાધન્ત રથ ઉપર બેસી હાથમાં રાશ લઈને હાંકવા લાગ્યો. તે વખતે ચાર સુવાસિની સ્ત્રીઓ શ્રીફળ અને અક્ષતનો ભરેલો સ્થાળ હાથમાં લઈ સામી આવી અને તેણે દેસલશાહ અને સમરસિંહના માથે અક્ષત નાંખ્યા, શ્રીફળ હાથમાં આપ્યું અને ચંદનનું તિલક કરી પુષ્પની માળા કંઠે પહેરાવી આશીર્વાદ આપ્યો. હવે સ્વામિને વાજિંત્રોના શબ્દ સાથે દેવાલયનો રથ આગળ ચલાવ્યો. તે વખતે તેને અનેક પ્રકારના શુભ શકુનો થયા. સંઘનો નાયક દેસલ સુખાસનમાં બેસી દેવાલયની આગળ ચાલ્યો. તેજસ્વી સમરસિંહ પણ અશ્વ-

એ પ્રમાણે અહર્નિશ પ્રયાણ કરતો સંઘ સેરીસા તીર્થે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા કાયોત્સર્ગ અવસ્થામાં વિરાજમાન છે તે પ્રતિમાને પહેલા સૂત્રધારે દેવના આદેશથી આંખે પાટા બાંધી એક રાત્રિમાં ઘડીને તૈયાર કરી હતી અને નાગેન્દ્રગચ્છીય દેવેન્દ્રસૂરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. જેઓ પોતાની મંત્રશક્તિથી સમેતશિખરથી વીશ તીર્થંકરની પ્રતિમાઓ લાવ્યા હતા કે જેમાંની ત્રણ પ્રતિમાઓ અત્યારે કાન્તિપુરીમાં વિરાજમાન છે તે દેવેન્દ્રસૂરિએ આ પ્રભાવિક તીર્થની સ્થાપના કરી હતી. દેસલશાહે ત્યાં સ્નાત્ર અને મહાપૂજાદિ ઉત્સવ કરીને આરતી કરી અને દરેક મનુષ્યના ભોજન માટે સત્રાગાર ખુલ્લું મૂક્યું. ત્યાં અષ્ટાહ્નિકોત્સવ કરીને સંઘે આગળ પ્રયાણ કર્યું અને સિંહપુર (સરખેજ) થઈને સંઘ ધોળકા પહોંચ્યો. ત્યાંથી પ્રયાણ કરી દરેક ગામ અને નગરને વિષે ચૈત્યપરિપાટી કરતો સંઘ અનુક્રમે પીપરાળી ગામ પહોંચ્યો અને ત્યાંથી શત્રુંજયગિરિને જોઈને અત્યંત હર્ષનિમગ્ન થયો. તે દિવસે દેસલે વાસથી કરી ચતુર્વિધ સંઘસહિત સમરસિંહને આગળ કરી શત્રુંજયગિરિની મહોત્સવપૂર્વક પૂજા કરી. તે વખતે ગિરિરાજના દર્શનના આનંદથી પરવશ થયેલા દેસલે અને સમરસિંહે અગણિત યાચકોને પુષ્કળ દાન આપ્યું. ત્યાંથી બીજા દિવસે તીર્થરાજના દર્શન કરવાની ઉત્કંઠાથી શીઘ્ર પ્રયાણ કરીને શત્રુંજયની પાસે વસ્તુપાલની શ્રી લલિતાદેવીએ કરાવેલા સરોવરને કાંઠે સંઘે પડાવ નાંખ્યો. અને તેની ચારે બાજુ ઉજ્જવલ તંબુઓ અને રાવટીઓ નખાઈ ગઈ.

સેરીસા તીર્થ

દેસલે આવતી કાલે શત્રુંજય ઉપર ચઢવાનો વિચાર કર્યો. તે સમયે એક માણસ વધામણી લઈને આવ્યો કે દેવગિરિ–દોલતાબાદથી સહજપાલ અને ખંભાતથી સાહણપાલ સંઘસહિત આવેલા છે. સંઘ ઉપરની

સહજપાલ અને સાહણ-પાલનું સંઘસહિત આગમન

ગૂજરાતમાં જે બે પ્રસિદ્ધ ભાવો હતા તે બન્ને સમરસિંહના સંઘ
રાજવી સંઘ સાથે આવ્યા હતા. એમ બીજા દેશના સંઘો પણ
મળ્યા પછી દેશલે આગળ સંઘસહિત પ્રયાણ શરૂ કર્યું. તે બધામાં
દેવસિંહ, કૃષ્ણ, લઠ્ઠ અને હરિપાલ એ સંઘના અગ્રણી હતા.

હવે સંઘના પ્રયાણસમયે અણહિલપુરની રજા માગવા માટે
મોટી ભેટ લઈને સમરસિંહ રાજમહેલે ગયો અને ક્ષેમ જાણવી પછી
ભેટ મૂકી રજા માગી. આને સંતુષ્ટ થઈ તેને ઘોડા સહિત તલ-
વાર આપી સમરસિંહે સંઘની રક્ષા માટે જમાદાર માગ્યા અને
આને બરોબર ગમના પુત્રો જેવા મહાવીર જાતિના દશ પુરુષ જ-
માદારો આપ્યા. તેઓને લઈ સમરસિંહ પાટણથી સંઘને મળ્યો.

સંઘપાલનો પુત્ર સોમસિંહ સંઘની દેખરેખ રાખતો હતો
અને સમરસિંહ પણ ભોજન અને પાણીની બાબતે સારસંભાળ
રાખતો.

સિલ્હાર જાતિના ઘોડેસવાર રજપૂતો વડે વીંટાયેલો સમરસિંહ
માથે છત્ર ધારણ કરી ઘોડા ઉપર ચઢ્યો હતો અને તેની આગળ
ધ્વજને ધારણ કરનારાઓની ટોળી ચાલતી હતી.

સંઘના પ્રયાણસમયે પ્રથમ શંખ વાગતો હતો અને પછી
ભેરી અને તાંસાઓ વાગતા હતા.

સ્પર્ધાપૂર્વક ચાલતા ગાડાંઓ વડે ગાયકો ગાતા હતા એ
સિવાય ચારી ધાર્મિક પુરુષો પગે ચાલતા હતા. એટલો મોટો સંઘ
હતો કે છૂટો પડી ગયેલો કોઈ માણસ પોતાનાં સગાંઓને સ્થાને
પહોંચ્યા સિવાય મળી શકતો નહિ.

દરેક ગામના લોકો સંઘપતિ દેશલ અને સમરસિંહ પોતપો-
તાના ગામની પાસે આવેલા જાણીને દહીં દૂધ વગેરે લઈને સામા
આવતા હતા અને સ્પર્ધાપૂર્વક સંઘનો સત્કાર કરતા હતા

વૃક્ષરાજિ પશુપક્ષીઓ અને પાણીના ઝરણા વડે શત્રુંજય પર્વત કુદરતી સૌન્દર્યથી ભરપૂર હતો.

દેશલે સંઘસહિત શત્રુંજયતીર્થ ઉપર ચઢી પ્રથમ પ્રવેશમાં જેનો ઉદ્ધાર પોતેજ કરાવેલો હતો તે ભગવાન આદિનાથની માતાને જોયા અને તેની પૂજા કરીને તે શાંતિનાથના ચૈત્યમાં ગયો. ત્યાં પૂજા કરી ત્યાંથી આદિનાથાદિ જિનના મંદિરે જઇ ત્યાં પૂજા કરી પોતે જેનો ઉદ્ધાર કરેલો છે એવા કપર્દિ યક્ષની મૂર્તિના દર્શન કરવા સંઘસહિત ગયો. ત્યાં ઉભા રહી ફરફરતી ધ્વજવાળા ઋષભદેવના ચૈત્યને જોઇ પોતાને કૃતાર્થ માનવા લાગ્યો. તે ચૈત્યને એક દષ્ટિવડે અવલોકન કરતા તેણે આદિજિનના ચૈત્યના સિંહદ્વારે જઇ ભગવાન યુગાદિ દેવને જોઇને હર્ષવડે પુ ષ્કળ ધનની વૃષ્ટિ કરી. હવે તે ચૈત્યના મધ્ય ભાગમાં પ્રવેશ કરીને પોતે કરાવેલ આદિનાથને વંદન કરવાને ઉત્સુક ચિત્તવાળો દેશલ ભૂમિ ઉપર પડી પ્રણામ કરતો યુગાદિ નાથની સમીપ આવ્યો અને ભક્તિથી આદિજિનને ભેટી પડ્યો. ત્યારપછી આદિજિનની લેપ્યમૂર્તિને પુષ્પથી પૂજી પ્રદક્ષિણા કરતાં તેણે અભ્યર્ચિત અર્હંત બિંબોની પૂજા કરી

ત્યાર પછી કુન્તીસહિત પાંડવોની પાંચ મૂર્તિને પૂજી રાયણની નીચે રહેલા યુગાદિ ભગવાનના પગલાને અને પોતે કરાવેલી લેપકાને આશ્ચર્યકારક એવી મયૂરની મૂર્તિને જોઇને મોતી મણિ અને સ્વર્ણની વૃષ્ટિ કરી.

દેશલશાહે ત્યાં મહોત્સવ કરી યાચકોને વસ્ત્રાદિક આપ્યા અને ચાલીશ તીર્થંકરોને પૂજી તેની સર્વંગત પ્રદક્ષિણા કરી. ત્યાર બાદ મસ્તક ભૂમિ ઉપર સ્થાપી આદિજિનને પ્રણામ કરી પોતાના સ્થાને પુત્રસહિત આવ્યો અને પ્રતિષ્ઠાવિધિ કરવા તત્પર થયો. તેણે પોતાના બીજા પુત્રો હોવા છતાં પણ સમરસિંહને પ્રતિષ્ઠાવિધિ કરવાનો આદેશ કર્યો અને તે પિતાનો આદેશ મેળવી અત્યંત આનંદિત થયો.

ભક્તિ અને બન્ને ભાઈ ઉત્સવના પ્રેમવડે સમરસિંહ અત્યંત ખુશ થયો અને અત્યંત ઉત્કંઠિત હૃદયે સંઘસહિત શ્રી દેશલ સુધી તેની સામો ગયો. સમરસિંહ પોતાના બન્ને ભાઈને મળ્યો અને દેશલને ભાવ આલિંગન કરી પ્રણામ કર્યા તેથી તેનું મહત્વ અને ભક્તિ જોઈ વિસ્મિત થયા. તે બન્ને ભાઈઓ પણ સમરસિંહને જોઈ આનંદિત થયા. સાથમાં જે જે આચાર્યો હતા તેને સમરસિંહે ભક્તિપૂર્વક વંદન કર્યું. જમાતથી પાતાક મન્ત્રીનો ભાઈ સાંગણ, સંઘની સાથે ભાવોત્તમ સિંહભટ અને વસ્તુપાલના વંશને દીપા-વનાર ભીમ્જકોથી પણ સાથમાં આવ્યા હતા. તે સિવાય ખાન, મિલક અને રત્નસિંહ આદિ અસંખ્ય ભાવકો પણ સાથે આવ્યા હતા. સમરસિંહે તે બધા ભાવકોનો યથાયોગ્ય સત્કાર કરી પોતાના બંધુઓ અને સંઘસહિત મહોત્સવપૂર્વક સંઘના પડાવને સ્થાને આવ્યો. ત્યાં બન્ને ભાઈઓએ દેશલને ભક્તિપૂર્વક પ્રણામ કર્યા અને પુત્રોના આવવાથી સંઘપતિ દેશલનું ચિત્ત આનંદમાં મગ્ન થયું. રાત્રી ત્યાં ગાળી પ્રાતઃકાળે દેશલ સંઘસહિત શત્રુંજય ઉપર ચઢવાને તૈયાર થઈ ગયો.

પંચમ પ્રસ્તાવ

સંઘ સહિત દેશલનું શત્રુંજય ઉપર ચઢવું

પ્રાતઃકાળે પાલીતાણા શહેરના પાર્શ્વ જિન અને લીલાવિહાર મહાવીરસ્વામીને પ્રણામ કરીને દેશલ સંઘસહિત શત્રુંજય પર્વતની પાસે ગયો અને ત્યાં સ્થિર નેમિનાથને પૂછી શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને હાથનો ટેકો આપી દેશલે ગિરિરાજ ઉપર ચઢવાનો પ્રારંભ કર્યો.

અહિં પ્રબંધકાર અશોક અર્જુન દેવદાર આમ્ર સાગ વગેરે આંબા ખદિર ચકોર વાસ વગેરે પક્ષીઓ અને પાણીના ઝરે-ણાંઓનું વર્ણન કરે છે. તે ઉપરથી માલૂમ પડે છે કે તે સમયે કદમ્બ

વેરાવ્યો નાખ્યો સિદ્ધસેનસૂરિએ ગોરોચન કેસર કપૂર અને કસ્તૂરી પ્રમુખ મહામૂલ્ય વસ્તુઓ વડે પ્રથમ ચંદનનો લેપ કરી નન્દ્યાવર્તનો પણ લખ્યો.

હવે પાણીથી ભરેલી કુંડીમાં જ્યોતિર્વિદોની ઘડીઓ પાણીથી ભરાઇ જવાથી તળીએ બેસવા લાગી એટલે પ્રતિષ્ઠાનો સમય આવી શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિ જિનમંદિરે ગયા. તે સમયે બીજા આચાર્યો પણ પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે તેની વિધિમાં સાવધાન થઇ મુખ્ય ચૈત્યને વિષે જઈ પોતપોતાના આસન પર બેઠા. સંઘપતિ દેશલ પુત્રસહિત સ્નાન કરી વિશુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરી લલાટમાં ચંદનનું તિલક કરી ચૈત્યમાં ગયો.

તે વખતે બીજા શ્રાવકો પણ પોતપોતાના ચિહ્નો લઈ હાજર થયા હતા. શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિ આગળથી સુવર્ણની મુદ્રિકા અને હાથે કંકણ પહેરી ક્ષોમયુક્ત બે વસ્ત્રને ધારણ કરી જિનેશ્વરની સન્મુખ ઉભા હતા. મહાજનોની દક્ષિણ બાજુએ સાહણસહિત દેશલ અને ડાબી બાજુએ સમરસિંહ સહિત સહજપાલ જિનને સ્નાન કરાવવા સજ્જ થઇને ઉભા હતા. સામન્ત અને સાંગણ બન્ને ભાઇઓ ચામર ધારણ કરી જિનની પાસે ઉભા હતા. કોઇની અશુભ દૃષ્ટિ ન પડે તે માટે જિનના કંઠે અરિષ્ટ રત્નની માળા નાંખી હતી. વિઘ્નોનું રક્ષણ કરવા સમર્થ જિનના કરને વિષે રક્ષાનિમિત્ત રાખડી નાંખી હતી. કપૂર, ચંદન ફળ, અક્ષત, પુષ્પ ધૂપ ઇત્યાદિ પ્રતિષ્ઠાને યોગ્ય જે જે વસ્તુઓ જોઈએ તે બધી ગોઠવી આગળ મૂકી હતી. મીંઢળ સહિત ઋદ્ધિ અને વૃદ્ધિ એ બન્ને ઔષધી જિનને હાથે નાંખી અને ગુરુએ દેશલાદિ શ્રાવકોને હાથને વિષે કુસુંભા-સૂત્ર બાંધ્યું હતું.

આ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠાની બધી સામગ્રી તૈયાર થઈ એટલે સિદ્ધસેનસૂરિએ સ્નાત્રિઓ પાસે સ્નાત્રનો પ્રારંભ કરાવ્યો, તીર્થ

હવે સમરસિંહે શ્રીમદ્ પાવાલ અને બીજી પ્રતિષ્ઠાવિધિમાં ઉપયોગી સેંકડો ઔષધીઓ ભેગી કરવા માટે

પ્રતિષ્ઠાવિધાન

આ પ્રતિષ્ઠાનો ઉત્સવ જોવા દૂરદૂર અને વાળાકથી હજારો માણસો આવ્યા હતા.

આખરે માઘ માસના શુક્લ પક્ષની સાતમ અને ગુરુવાર હોઇ દેવાલયે ચતુર્વિધ સંઘને યાત્રા કરવા માટે ભેગો કર્યો અને સિદ્ધસૂરિ પ્રમુખ આચાર્યોની સાથે સમરસિંહ અને દેસલશાહ પાણી લેવા માટે કુંડ તરફ ગયા. સમરસિંહે શિરૂપાળ અને કુંડના અધિષ્ઠાયક દેવ તથા ક્ષેત્રપાળની વિધિપૂર્વક પૂજા કરીને શ્રીસિદ્ધસૂરિવડે મંત્રિત પાણીવડે કળશો ભર્યા અને તેને સુવાસિની સ્ત્રીના માથે મૂકી તે સર્વસહિત મહોત્સવોના ઠાઠે આવ્યો. તેણે યોગ્ય સ્થાને તે પાણીના કળશ મૂકાવી તે બીંબ પાસે સેંકડો ઔષધીના મૂળ વટાવવાનો પ્રારંભ કર્યો. સિદ્ધસૂરિએ તે બધી શ્રીબીંબના મસ્તક ઉપર વાસક્ષેપ નાખ્યો. શ્રીબીંબના મંગલગીતને ભાવપૂર્વક તે ઔષધીઓનું ચૂર્ણ વધતી હતી. સમરસિંહે તે બધાને નાના પ્રકારના પહેરામણો આપ્યા. પછી તેણે સેંકડો ઔષધીઓનું ચૂર્ણ કળશમાં નાખ્યું

હવે જિનાલયની ચારે દિશાએ નવ નવ વેદિકાઓ તૈયાર કરાવી અને તે વેદિકાની ચારે બાજુએ યવાંકુરો—જવારા મૂકાવ્યા. તેના સન્મુખ રમ્ય રૂપના મધ્ય ભાગમાં નન્દાવર્તપટ્ટ મૂકવા માટે બે હાથ ઊંચી ચાર ખુણાવાળી વિશાલ વેદિકા કરાવી. તેના ઉપર ચાર થાંભલાવાળો, ઉપરના ભાગમાં સુવર્ણના કળશયુક્ત વિવિધ વર્ણો તથા રેશમના સ્તંભ વડે સુશોભિત મંડપ કરાવ્યો અને તેની પાસે આદીશ્વરના મુખ્ય બિંબનો બાજઠ સુતાર પાસે તૈયાર કરી પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે સ્થાપિત કર્યો. મુખ્ય બિંબની આસપાસના દેવોની પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે સુંદર ઊંચી વાલુકાયુક્ત અને સમૂળ કળશસહિત વિશાલ વેદિકાઓ કરાવી. બારણે આગળના ભાગના

તે વખતે કેટલાકો આનંદના આવેશથી નૃત્ય કરવા લાગ્યા કોઇ સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કોઇક તો કસ્તૂરી વગેરે લઇ વિલેપન કરવા લાગ્યા અને કેટલાક તો પુષ્પો વડે જિનની પૂજા કરવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે સજ્જનોએ મહોત્સવ કર્યો હવે દેશલ ધ્વજ દંડનું સ્થાપન કરવા તૈયાર થયો. સિદ્ધસેનસૂરિને હાથનો ટેકો આપી પુત્રસહિત દેશલ ધ્વજાદંડની સાથે આગળ ચાલ્યો અને પ્રાસાદના શિખર ઉપર ચઢી ગયો. ત્યાં તેણે કીર્તિની સાથે સૂત્રધારો દ્વારા દંડનું સ્થાપન કર્યું અને દંડની સાથે ધ્વજા બાંધી. તે સમયે વસ્ત્ર સોનેરી વીંટી અલંકાર વગેરેનું યાચકોને દાન દીધું. સહજપાલ સાહણ સમરસિંહ,સામંત અને સાંગણ એ પાંચે ભાઇઓએ ધનની વૃષ્ટિ કરી

દેશલે ત્રણ છત્ર અને બે ચામર આદિજિનના ચૈત્યમાં આપ્યા તે સિવાય સુવર્ણના દંડયુક્ત અને રૂપ્યતન્તુના બનેલા બીજા બે ચામર પણ આપ્યા. મનોહર સ્નાત્રના કુંભ રૂપાની આરતી અને મંગળદીવો આપ્યા. ત્યાર પછી બધા જિનનો સ્નાત્રવિધિ કર્યો અને ચંદનાદિવડે બીજા બધા જિનોની પૂજા કરી. ત્યાર પછી શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિના ચરણને વંદન કરી તેમજ બીજા સુવિહિત સાધુને અન્ન-પાન વડે પ્રતિલાભી પ્રાતઃકાલે પોતાના પુત્રસહિત દેશલે પારણું કર્યું ચારણ લાયક અને ભાટોને જમાડયા તથા એજ રીતે દીન અનાથ અને દરિદ્રીઓના ભોજન માટે સત્રાકાર ખુલ્લું મૂક્યું એ પ્રમાણે હમેશાં દાન આપતા દેશલે દશ દિવસ સુધી ઉત્સવ કર્યો. અગિયારમે દિવસે પ્રાતઃકાળે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિના સ્વહસ્તે પ્રભુનું કંકણ છોડાવ્યું અને સુવર્ણના મુકુટ હાર શ્રી ફળ બાજુબંધ અને કુંડલાદિ પોતે કરાવેલા નવા અલંકારો પ્રભુને ચઢાવ્યા.

તે સિવાય બીજા પણ સભ્ય જનોએ સુંદર ધ્વજાઓ બાંધી અને જિનનું સ્નાત્ર કર્યું. સંઘમાં આવેલા પુરુષોએ પોતપોતાના

પછી આદિજિનનું સ્નાત્ર તેમણે સ્વયં કરાવ્યું અને અન્ય આચાર્યોએ પોતપોતાને યોગ્ય એવાં બીજાં સ્નાત્રો કરાવ્યાં.

હવે લગ્નની ઘડી આવી પહોંચી એટલે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિ સાવધાન થઈને જ્યોતિષિઓએ કહેલું પ્રતિષ્ઠાનું લગ્ન સાધતા હતા. શુભ લગ્ને જિનપ્રતિમાને વાસ વસ્ત્રવડે ઢાંકીને તેની ચંદન અને કુસુમથી પૂજા કરી. તે સમયે સમરસિંહ ગુરુની પાલખવાળી આવીને નંદ્યાવર્તનો પટ્ટ સુવાસિની સ્ત્રીના માથે મૂકી શણગારેલા ઉંચે આણ્યો. વાજિંત્રના શબ્દો ચોતરફ પ્રસરવા લાગ્યા. લોકો જિનના ગુણો ગાવા લાગ્યા. સમરસિંહે મંડપની વેદિકાને વિષે નંદ્યાવર્તનો પટ્ટ મૂક્યો. સિદ્ધસેનસૂરિએ તેને પાવડી કપૂર વડે યથાવિધિ પૂજા કરી. ત્યાર પછી સિદ્ધસેનસૂરિ પ્રથમ જિનની પ્રતિમા પાસે આવી લગ્નની સિદ્ધિ માટે વિશેષ સાવધાન થયા અને લગ્નનો સમય પાસે આવ્યો. બધી રૂપાની કચોળી અને સોનાની સળી હાથમાં લેઇ તૈયાર થયા. જ્યારે આદિદેવ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠાનો સમય તદ્દન પાસે આવ્યો ત્યારે લોકો ઉચ્ચ સ્વરે   સમય થયો છે એમ ચોતરફ ઉદ્ઘોષણા કરવા લાગ્યા.

અનન્તર પ્રતિષ્ઠાના સમયે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિએ જિનબિંબ ઉપરથી વસ્ત્ર ખસેડીને તેના બન્ને નેત્રોમાં સુરમો અને સાકરના યોગવાળુ અંજન આંજ્યું અને વિક્રમ સંવત ૧૩૭૧ના માઘ માસના શુક્લપક્ષની ચૌદશ પુષ્ય નક્ષત્ર અને સોમવારે મીન લગ્નમાં નાભિનંદન શ્રીઆદિદેવ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી. પ્રથમ જાવડિના ઉદ્ધાર સમયે શ્રીવજ્રસ્વામીએ પ્રતિષ્ઠા કરી હતી અને ત્યારપછી આ સિદ્ધસેનસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી. સિદ્ધસેનસૂરિની અનુજ્ઞાથી મુખ્ય પ્રાસાદના ખત્તકની વાચનાચાર્ય નાગેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી. સર્વ ગુણોસહિત દેસલે ચંદન અને બરાસવડે આદિજિનના શરીરને વિલેપન કરી તેની પાસે પકવાન્ન પ્રમુખ નૈવેદ્ય મૂક્યાં.

પછી વડે મુનિવરોને પ્રતિલાભી પરિવાર સહિત સંઘને આદરપૂર્વક ભોજન કરાવ્યું, તથા બારોટ ભાટ ચારણો અને યાચકોને પણ જમાડ્યા.

આ સંઘમાં આચાર્ય વાચનાચાર્ય, ઉપાધ્યાય ઇત્યાદિ પદસ્થ પાંચસો મુનિઓ હતા, મહારાષ્ટ્ર અને તિલંગ દેશથી ચંદ્રપાલ ધારીક વસ્ત્રો લાવ્યો હતો, તેણે તે વડે ભક્તિપૂર્વક તેઓનો સત્કાર કર્યો તે સિવાય બીજા બે હજાર મુનિઓને પણ અનેક પ્રકારના વસ્ત્રો અને ઉચિત વસ્તુઓ વડે પ્રતિલાભ્યા. એમ પ્રકાર જણાવે છે કે સમરસિંહે સાતસો ચારણો ત્રણ હજાર ભાટ અને હજાર ઉપરાંત યાચકોને મનોવાંછિત સોનૈયા દ્રવ્ય અને વસ્ત્રોનું દાન કર્યું. પુષ્પની વાડિકાઓ કે જેના અરઘટ્ટ ભાંગી ગયા હતા અનેકઓ નહોતા અને વાડ વિના વૃક્ષો ઉજડી ગયા હતા તે વાડિકાઓને માળીઓને ધન આપી પ્રભુની નિત્ય પુષ્પપૂજા માટે ખરીદી લીધી અને નવી કરાવી. જિનેન્દ્રની પૂજા કરનારા ગાન કરનારા સૂત્રધારો અને ભાટોને ઇચ્છિત વૃત્તિ આપીને ત્યાં તીર્થ ઉપર મૂક્યા.

સંઘનું ગિરનાર તરફ પ્રયાણ.

ત્યાર બાદ દેસલે ઉજ્જયન્ત તીર્થની યાત્રા કરવા માટે પ્રયાણ કર્યું દેવાલય આગળ ચાલ્યું અને ત્યાર પછી દેસલ સર્વ સંઘસહિત ચાલ્યો. અને તે અમરાવત્યાદિ પુર અને ગામને વિષે પોતાના અદ્ભુત કર્મો વડે જિનશાસનની પ્રભાવના કરતો ઉજ્જયન્તગિરિ પહોંચ્યો.

તે વખતે ત્યાં જૂનાગઢમાં મહીપાલદેવ નામે રાજા હતો. તે જૂનાગઢની પાસે સંઘસહિત દેસલ અને સમરસિંહને આવેલા જાણી તેના ગુણોથી આકર્ષાઈને સંઘપતિ દેસલ અને સમરસિંહની સામો આવ્યો. સમરસિંહ અને મહીપાલદેવ પરસ્પર પ્રેમપૂર્વક ભેટ્યા

થવાને દિવસે મહાપૂજા અને દાનસમો કર્યો. દેસલે સંઘસહિત આદિજિનની આરતી ઉતારવાનો પ્રારંભ કર્યો. તેની બન્ને બાજુએ સાહણ અને સાંગણ ચામર ધારણ કરી તથા સામન્ત અને સહજપાળ કલશ ધારણ કરી ઊભા હતા. ત્યાર બાદ સમરસિંહે પિતાના નવ અંગે ચંદનના તિલક કર્યાં લલાટે તિલક કરીને અક્ષત ચોડ્યા અને કંઠમાં ફુલની માળા પહેરાવી. બીજા પણ સંઘના પુરુષોએ ચંદન વડે પગે પૂજા કરી કપાળે તિલક કરી અને આરતીની પૂજા કરી તેના કંઠે માળા પહેરાવી. જિનગુણના ગાનારા ભાટોને મહા મૂલ્ય સ્વર્ણના કંકણ, કુંડલ અને વસ્ત્રોના દાનથી સંતુષ્ટ કર્યા. દેસલશાહે આરતી કરીને મંગલદીપ ગ્રહણ કર્યો. ભાટો તે વખતે મોટા સ્વરે દેસલ અને સમરસિંહની બિરુદાવલી બોલવા અને તેને તેઓએ પુષ્કળ દાન આપ્યું. ત્યાર પછી કપુર વડે મંગલદીપ કરી વાગતા વાજિંત્રના શબ્દની સાથે ઉચ્ચસ્વરે મંગલદીપ બોલી હાથ જોડી શક્રસ્તવ વડે આદિજિનની સ્તુતિ કરી. સિદ્ધસૂરિએ પણ શક્રસ્તવ થયા બાદ આદિજિનની અમૃતાષ્ટક વડે સ્તુતિ કરી.

એ પ્રમાણે આદિજિનનો પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ કરી અભીષ્ટ અર્થની સિદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલા પ્રમોદ વડે દેસલે નૃત્ય કર્યું અને જિનની સ્તુતિ કરી. ત્યાર પછી કુમારિ દેવની રજા માગી દેસલ કપર્દિયક્ષને મંદિર ગયો અને ત્યાં નાળીયેર અને લાપસી વડે યક્ષની પૂજા કરી તેના મંદિરે ધ્વજા ચડાવી તથા ધર્મકાર્યમાં સહાય કરવા તેની પ્રાર્થના કરી.

સંઘનાયક દેસલ શત્રુંજય તીર્થને વિષે વીસ દિવસ રહી પુત્ર સહિત સિદ્ધસેનસૂરિની સાથે પર્વત ઉપરથી ઉતરવા તૈયાર થયો અને સર્વ ચૈત્યોને નમી પ્રાતઃકાળમાં પર્વતથી નીચે ઉતરી સંઘના નિવાસ સ્થાને આવ્યો. સુંદર ભોજક અને અનેક પ્રકારના શાક ઇત્યાદિ રસ-

હવે દેસલે મુગ્ધરાજના આમંત્રણથી દેવપત્તન તરફ સંઘ સહસહિત પ્રયાણ કર્યું. રસ્તામાં વામનપુરી (વણથલી) વગેરે સર્વ સ્થાનકે ચૈત્ય પરિપાટિ કરતો દેસલ સંઘસહિત દેવપત્તન પહોંચ્યો.

સંઘનું દેવપત્તન જવું અને સમરસિંહ તથા મુગ્ધરાજનો સમાગમ

મુગ્ધરાજ સમરસિંહને સંઘસહિત આવેલો જાણીને પોતે પરિવારસહિત સન્મુખ આવ્યો. સમરસિંહ અને મુગ્ધરાજ બન્ને મળ્યા અને મુગ્ધરાજ સમરસિંહને ભેટીને અત્યંત ખુશ થયો. પરસ્પર બન્નેએ કુશળપ્રશ્ન પૂછ્યા પછી અરસપરસ ભેટણાં આપ્યાં અને ખુશ થએલા બન્નેએ પોતાની મૈત્રી વધારે દૃઢ કરી.

હવે સંઘપતિ દેસલ અને સમરસિંહે સન્માનિત ઉત્સાહપૂર્વક ધ્વજ અને તોરણો વડે સુશોભિત દેવપત્તનમાં પ્રવેશ કર્યો. અને સોમેશ્વરદેવ મુગ્ધરાજની પાસે આનંદપૂર્વક ચિર પ્રહર ગાળ્યો. સંઘપતિએ સંઘનો નિવાસ પ્રિયપત્તનમાં રાખ્યો. અહિં સંઘપતિ તરફથી અષ્ટાહ્નિકા મહોત્સવ જિનચૈત્યોમાં પૂજા તથા સોમેશ્વરની પણ પૂજા થઈ.

મુગ્ધરાજે સમરસિંહને મોકલી અને ખુશ ઉપહાર તરીકે આપ્યા તે બન્ને અજાહરપુરે પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર કરવા દેસલસહિત સમરસિંહે કૂચ શરૂ કર્યું.

અજાહરા તરફ સંઘનું પ્રયાણ

જે પાર્શ્વનાથ પ્રભુના બિંબ સમુદ્રમાંથી નીકળ્યા અને વહાણવટીએ (ચૈત્ય બનાવ્યો) આદર કરી તેનું બનાવેલા ચૈત્ય [illegible] જે તે [illegible] પૂજા પ્રમુખ કરી [illegible] રીતે દેસલ સંઘસહિત કોડીનાર ગયો.

ત્યાં અંબિકાનું દેવળ છે તેની ઉત્પત્તિ સંબંધ આ પ્રમાણે પૂ

અને કુશળક્ષેમ પૂછતા સમાન આપને ભેટ વિવિધ પ્રકારના
ભેટણાં વગેરે સમરસિંહે મહીપાલદેવને સંતુષ્ટ કર્યો. અને તેણે પણ
દ્વિગુણ ભેટ વગેરે સમરસિંહને ખુશી કર્યો. ત્યાર બાદ સમરસિંહની
સાથે ચાલતા મહીપાલદેવે સંઘ સહિત દેશલનો પ્રવેશોત્સવ કર્યો.

મહીપાલદેવ તેજલપુરની પાસે સંઘનો વાસ કરાવી પોતાના
આવાસે આવ્યો. હવે ઉજ્જયન્તગિરિના શિખર ઉપર વિરાજમાન
નેમિનાથને નમવાને સકલ સંઘસહિત દેશલ પુત્રોની સાથે પર્વત
ઉપર ચઢ્યો. શત્રુંજય તીર્થની પેઠે ત્યાં પણ મહાધ્વજ, અમારિ,
સત્ર-ભોજનશાળા પૂજા અને દાનાદિક સર્વ કૃત્યો કર્યા. પ્રદ્યુમ્ન
અને શાંબના ઉચ્ચ શિખરો જોયાં. ત્યાં નેમિનાથ ભગવાનના ત્રણ
કલ્યાણક થયેલાં છે એવા રૈવતગિરિના સર્વ પ્રાસાદોમાં યાત્રા તથા
મહાધ્વજ અને મહાપૂજાદિ કરી પુત્ર અને પૌત્રસહિત દેશલે
આત્માની અર્થી કરી. તે જ વખતે સમરસિંહની સ્ત્રીએ પુત્રને જન્મ
આપ્યો. પુત્ર જન્મના સમાચાર જાણી દેશલે આનંદનું વિશેષ
અનુભવન કર્યું. ત્યાર બાદ ગજેન્દ્ર પદ કુંડમાં દેશલે અને તેના પુત્રોએ
સ્નાન કરી પાપને તિલાંજલિ આપી.

આ તીર્થમાં દશ દિવસ સુધી રહીને દેશલ ગિરિનારથી નીચે
ઉતર્યો. તે વખતે દેવપત્તનનો (પ્રભાસપાટણનો) રાજા મુગ્ધરાજ
હતો તે સમરસિંહનું દર્શન કરવા ઉત્કંઠિત થયો. તેણે પોતાના
પ્રધાનોને વિજ્ઞપ્તિપત્ર લઇ સમરસિંહ પાસે મોકલ્યા. અને તેમણે
સમરસિંહની પાસે આવી વિજ્ઞપ્તિપત્ર તેના હાથમાં આપ્યો. સમર-
સિંહ મુગ્ધરાજનું આમંત્રણ આવેલું જાણી ત્યાં જવા ઉત્સુક થયો.
હવે સમરસિંહ મહીપાલદેવની રજા માગવા માટે ભેટણું લઇ તેની
પાસે ગયો અને ભેટ મૂકી તેની પાસે રજા માગી. મહીપાલદેવે પણ
સંતુષ્ટ થઇને સમરસિંહને ભેટી અને એક ઉત્તમ ઘોડો આપ્યો.

કોઈને આચાર્યપદ પર સ્થાપિત કરવા ઈચ્છતો નથી. તે સાંભળી સમગ્ર સંઘે ફરી વિનંતિ કરી કે આપે કહ્યું તે બરોબર છે પરન્તુ અમે વિજ્ઞપ્તિ કરીએ છીએ કે આપે શત્રુંજય તીર્થ ઉપર પ્રતિષ્ઠા કરીને સ્થાવર તીર્થની સ્થાપના કરી. હવે આચાર્ય પદ આપવા વડે જંગમ તીર્થની સ્થાપના આપના હાથે થાય એવી અમારી ઇચ્છા છે. સંઘની વિજ્ઞપ્તિથી પ્રસન્ન થયેલા સિદ્ધસેનસૂરિએ સંવત ૧૩૭૨ ના ફાગણ માસના શુક્લ પક્ષની પાંચમના દિવસે મેરુગિરિ નામના શિષ્યને આચાર્યપદવી આપી અને તેનું કક્કસૂરિ એવું નામ રાખ્યું ત્યાં રહેલા ધારસિંહ નામના મન્ત્રીએ સૂરિપદનો મહોત્સવ કર્યો.

ઉત્સાહપૂર્વક પાંચ દિવસ ત્યાં રહીને સિદ્ધસેનસૂરિ ત્યાંથી નીકળી દેસલના સંઘને શત્રુંજય તીર્થે જઈને મળ્યા. હવે દેસલ ફરીવાર શત્રુંજય તીર્થની યાત્રા કરીને ગુરુની સાથે પાટડીપુર (પાટડી) તરફ સંઘ સહિત ગયો. ત્યાં નેમિનાથનું મંદિર હતું તેને પૂજી ત્યાંથી દેસલ સંઘસહિત શંખેશ્વર તીર્થે ગયો. ત્યાં ભગવાન પાર્શ્વનાથને પ્રણામ કરી તે તીર્થને વિષે મહોત્સવ અને મહાપૂજા કરી તથા મહાધ્વજ ચઢાવી સંઘ હારિજ ગયો. ત્યાં ઋષભદેવ ભગવાનને નમી ત્યાંથી પાટણ જવા પ્રયાણ કર્યું અને પાટણની પાસે આવેલા સોકતા નામે ગામમાં દેસલે સંઘસહિત પડાવ નાંખ્યો.

સંઘનો પાટણમાં પ્રવેશોત્સવ.

તે વખતે સંઘસહિત કુશળપૂર્વક દેસલને આવેલા જાણી પાટણ નિવાસી બધા માણસો સંઘની સામે ગયા અને તેઓએ સમરસિંહ અને દેસલના ચરણની સુવર્ણના પુષ્પોથી પૂજા કરી નમસ્કાર કર્યો. મિત્ર મિત્રોને, બંધુ બંધુને, પિતા પુત્રને એમ બધા જન પરસ્પર આનંદપૂર્વક ભેટ્યા અને તેઓએ પોતપોતાના સ્વજનને ગળે પુષ્પની માળા નાંખી. તીર્થથી આવેલા છે માટે પૂજ્ય છે એમ ધારી લોકોએ ખૂબ પૂજા સત્કાર કર્યો.

જણાવે છે કે—તે પૂર્વ જન્મમાં બ્રાહ્મણની સ્ત્રી હતી. તેણે એક વખતે મુનિને અન્નદાન આપ્યું તેથી તેનો પતિ ગુસ્સે થયો. પતિના ગુસ્સે થવાથી બે પુત્રને લઇ તે ગિરનાર ગઈ અને ત્યાં નેમિનાથને નમી તેનું સ્મરણ કરતી પોતાના બે પુત્રોને આમ્રફળ વડે પુષ્ટ કરવા માટે આંબાના ઝાડ નીચે બેઠી હતી. તેવામાં તેણે પોતાના પતિને આવતો જોયો અને તેના ભયથી ત્રાસ પામી નેમિ-નાથનું શરણ અંગીકાર કરી પર્વતના શિખર ઉપરથી પડી અને મરીને તે અધિષ્ઠાયિકા અંબિકા નામે દેવી થઇ. તેનો પહેલાનો વાસ કોડીનારને વિષે હોવાથી તેનું ચૈત્ય પણ ત્યાં થયું. તેને કપૂર કુંકુમાદિથી પૂજા કરી અને ત્યાં પણ મહાધ્વજ ચડાવી.

ત્યાંથી સંઘપતિ દેશલ દીવબંદરે ગયા. ત્યાં મૂળરાજ નામે રાજા હતો. તે સમરસિંહને પ્રેમથી નાવની સાથે ઉત્તમતા સાથ નાવ જોડી તેના ઉપર કટ-સાદડી પાથરી સહિત દેશલનું નવું દેવાલય અને સંઘસહિત મહોત્સવપૂર્વક નગ-રમાં લાવ્યો.

ત્યાં કોટ્યધિપતિ હરિપાલ નામે વણિક રહેતો હતો. તેણે સંઘ-સહિત દેશલનું વાત્સલ્ય કર્યું. ત્યાં અષ્ટાહ્નિકોત્સવ કરી યાચકોને વાંછિત દાન આપી સંઘપતિએ શત્રુંજય તીર્થ તરફ પુનઃ પ્રયાણ કર્યું. એવામાં સિદ્ધસેનસૂરિને કોઇ વ્યાધિ થયો અને તેની પીડાથી આહાર વિહાર ન કરતાં તેઓ અજાહરમાં રહ્યા.

તે વખતે સંઘે મળીને ગુરુને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે આપ રોગથી પીડિત થયેલા છો. અત્યારે વિશિષ્ટ જ્ઞાનના પ્રવૃત્તિને અભ્યાસના અભાવે કોઇ આયુષ્ય જાણી શકાતું નથી. તો આપ કોઇ શિષ્યને સૂરિપદ ન આપો? ગુરુએ કહ્યું કે મારું આયુષ્ય હજી પાંચ વરસ અને નવ દિવસ બાકી છે. સમારોહણીય કરશો. શિષ્ય પણ મારી પાસે છે પરંતુ હમણાં હું

પોતાને કૃતકૃત્ય માનતો દેસલ ધર્મક્રિયામાં અનુરક્ત થતો ઘરના કામકાજમાં લાગી ગયો. સમરસિંહ પણ પિતાની પેઠે જ રાજસન્માન વધવાથી જૈનશાસનની ઉન્નતિ અને શત્રુંજયતીર્થની યાત્રા પરોપકાર કરતો દિવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યો. ત્યાર બાદ ૧૩૭૫ ના વર્ષે દેસલે સાત સંઘપતિ અને ગુરુસહિત બે હજાર શ્રાવકોની સાથે શત્રુંજય તીર્થની ચૌદ વાર યાત્રા કરી અને ત્યાં અગીયાર લાખ રુપિયાનો વ્યય કર્યો. તે વખતે તેણે સોરઠમાં મ્લેચ્છોએ પકડેલા માણસોને પણ છોડાવ્યા.

હવે સિદ્ધસેનસૂરીએ પોતાનું આયુષ્ય માત્ર એક માસ બાકી રહેલું જાણી દેસલને કહ્યું કે તારું આયુષ્ય પણ દેસલનું સ્વર્ગગમન માત્ર એક માસ બાકી છે માટે [illegible]પુરે જઈને કક્કસૂરિને મુખ્ય પટ્ટપ્રભાને વિષે સ્થાપન કરવા મારી ઇચ્છા છે. જો તારી ઇચ્છા હોય તો તુરત ચાલ. જ્યાં દેવતાએ બનાવેલી વીર ભગવાનની પ્રતિમા સ્થાપિત થયેલી છે એવું તે ઉત્તમ તીર્થ છે. ત્યારે દેસલ સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર કરી સંઘની સાથે સિદ્ધસે-નસૂરીસહિત ચાલ્યો. રસ્તામાં જતાં દેસલ સ્વર્ગે ગયો. માઘ માસની પંચમે શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિએ મુખ્ય સ્થાને શ્રી કક્કસૂરિને બેસાડ્યા. ધનિસ્થલને ઉપાધ્યાય પદ અને મતિકુમાર તથા સોમચંદ્રને અનુક્રમે ઉપાધ્યાયપદ અને વાચનાચાર્યપદ આપ્યું. દેસલના પુત્રે ત્યાં યથાવિધિ નીરસ્નાત્ર કર્યું. અઢાર ગોત્રસહિત સઘળે અવારિત સત્ર, અને સાધર્મિકવાત્સલ્ય કર્યું. ત્યાં અષ્ટાહ્નિકા ઉત્સવ કરીને સિદ્ધ-સેનાચાર્ય સહજપાલની સાથે કુશળથી તીર્થે ગયા અને ત્યાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમ્યા. ત્યાં યાત્રા કરીને પાછા વળી નિરંતર પ્રયાણ કરતા કરતા સિદ્ધસેનાચાર્ય સંઘસહિત પાટણ આવ્યા.

જ્યારે એક માસ બાકી રહ્યો ત્યારે સિદ્ધસેનસૂરિએ કક્કસૂરિને

ગ્રન્થકાર અહિં જણાવે છે કે આખા નગરમાં એવો કોઈ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર કે યવન નહોતો કે સમરસિંહના ગુણોથી મોહાઈને અહિં સામો ન આવ્યો હોય.

સંઘપતિએ દરેક નગરવાસીનું તાંબૂલ અને વસ્ત્રાદિ વડે આદરપૂર્વક સન્માન કર્યું.

હવે દેસલે શુભ મુહૂર્તે નગરમાં પ્રવેશ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. ત્યારે સંઘના બધા જનો સુંદર વસ્ત્રો પહેરી સંઘપતિની સાથે ચાલ્યા. સમરસિંહ વગેરે સંઘના અગ્રણી ઘોડા ઉપર ચડ્યા અને દેસલ આનંદની પાલખીમાં બેસી પાટણ ભણી ચાલ્યો. દેવાલય આગળ ચાલ્યું અને તેની પાછળ સિદ્ધસેનસૂરિ પ્રમુખ મુનિવરો અને ઉપાસકો પણ ચાલ્યા.

સંઘપતિ દેસલ અને સમરસિંહને આવતા જોઈને પાટણની સમસ્ત જનતા હર્ષસહિત તેને જોવાને ભેગી થઈ. ઘરેઘરે કુંકુમની ગુંહળી તોરણો પૂર્ણ કળશ અને ધ્વજાઓ વડે તે પુર સુશોભિત થયેલું હતું. એમ ઉત્સાહપૂર્વક દેસલે સમરસિંહસહિત પોતાના ઘરે પ્રવેશ કર્યો.

પ્રથમ કર્પૂરચૂર્ણસહિત જિનને ઉતારીને ઘર દેવાલયને વિષે સ્થાપ્યા. ત્યાર પછી આસન ઉપર બેઠેલા સમરસિંહ સહિત દેસલને નગરવાસીઓએ ન્યુંછનક કરી વંદન કર્યું. સમરસિંહે પણ વસ્ત્ર અને તાંબૂલ આપવા વડે નગરવાસીજનોનો સત્કાર કર્યો.

ત્યાર પછી સહજપાલાદિ પુત્રોએ વિનયપૂર્વક પોતાના પિતા દેસલના પગ દૂધ વડે ધોયા. ત્રીજે દિવસે દેવભોજન કરાવ્યું. તે વખતે ઉત્સાહપૂર્વક પકવાનાદિ વડે સાધુઓને પ્રતિલાભી, નગરવાસી ચાર હજાર બ્રાહ્મણોને ભક્તિપૂર્વક જમાડ્યા અને બીજા દરેક લોકોને માટે સત્રાગાર ખુલ્લું મૂક્યું. દેસલે તીર્થોદ્ધારને વિષે સત્તાવીશ લાખ ને સિત્તેર હજાર દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો.

સમરસિંહ ખરેખર દાનવીર હતો. એક વખતે કોઈ વચોગે તેની પ્રશંસાનું એક મુખપત્ર કર્યું એટલે તેને એક હજાર ટંક આપી દીધા. ત્યાર પછી કુતુબુદ્દીનની ગાદીએ ગ્યાસુદ્દીન આવ્યો. તેણે પણ સમરસિંહનું સન્માન કરી બાદશાહની પેઠે પ્રેમપૂર્વક પુત્ર તરીકે તેનો સ્વીકાર કર્યો. સમરસિંહની લાગવગ ઘણીજ વધી ગઈ. પાંડુદેશના વીરવલ્લભ નામના રાજાને બાદશાહે કેદ કર્યો હતો. તેને સમરસિંહે છોડાવી પોતાના દેશમાં પુનઃ ગાદીએ બેસાડયો. તેથી તેમને રાજ સંસ્થાપનાચાર્ય એવું બિરુદ મળ્યું.

બાદશાહનું ફરમાન મેળવી ધર્મવીર સમરસિંહે જિનની જન્મભૂમિ મથુરા અને હસ્તિનાપુરમાં જિનપ્રભસૂરિ સાથે સંઘપતિ થઈને સંઘ સાથે જઈ તીર્થયાત્રા કરી.

હવે તિલંગ દેશમાં ગ્યાસુદ્દિન બાદશાહનો પુત્ર ઉલ્લખાન સુબા તરીકે હતો, તેની પાસે સમરસિંહ ગયો. અને તેણે પણ સમરસિંહને પોતાનો ભાઈ ગણી તિલંગના અધિપતિ તરીકે નિમ્યો. તેણે તુર્કોનિ હાથે કેદ પકડાયેલા અગીયાર લાખ માણસોને છોડાવ્યા. અનેક રાજા રાણા અને વેપારીઓ ઉપર સમરસિંહે ઘણો ઉપકાર કર્યો. સર્વ દેશથી આવેલા માણસોને કુટુંબસહિત તિલંગ દેશમાં વસાવી ઉરંગલપુરમાં જિનાલયો કરાવી જૈન શાસનરૂપી સામ્રાજ્ય એકછત્ર કર્યું. સમરસિંહે તિલંગનો સ્વામી થઇને તેણે પોતાના પૂર્વજોને દીપાવ્યા અને જિનશાસનમાં તે એક ચક્રવર્તી જેવો થયો. તેણે ન્યાયપૂર્વક તિલંગદેશનું રક્ષણ કર્યું અને કલિયુગમાં કૃતયુગનો અવતાર કરીને તે સ્વર્ગમાં ગયો.

હવે પ્રબંધકાર પ્રબંધની સમાપ્તિ કરતા છેવટે જણાવે છે કે ૧૩૯૩ માં વર્ષે સિદ્ધસૂરિના શિષ્ય આચાર્ય કક્કસૂરિએ કંજરોટપુરમાં રહીને આ પ્રબંધની રચના કરી છે.”

કહ્યું કે હવે મારૂં આયુષ્ય માત્ર એક માસ બાકી છે જ્યારે તે
આઠ દિવસ બાકી રહે ત્યારે તમારે મને સંઘની

સિદ્ધસૂરિનું સ્વર્ગગમન.

ક્ષામણાપૂર્વક અનશન કરાવવું. મતિભ્રમમાં આવું
વિશિષ્ટ જ્ઞાન હોય શું એમ સમજી બાકી કક્કસૂરિએ
કહેલા દિવસે ગુરુને અનશન ન કરાવ્યું ગુરુએ
સ્વયમેવ બે ઉપવાસ કર્યા અને સંઘસમક્ષ અનશન ગ્રહણ કર્યું.
સહજપાલ પ્રમુખ બધા શ્રાવકોએ મહોત્સવ કર્યો. તે વખતે પાટણમાં
ચાર વર્ણમાંનો કોઈ પણ બાળક જુવાન કે વૃદ્ધ માણસ નહોતો કે
જે સૂરિને વંદન કરવા ન આવ્યો હોય પાંચ યોજનની આસપાસનાં
ગામોમાં એવું કોઈ પણ ગામ નહોતું કે ત્યાંથી માણસો વંદન કરવા ન
આવેલા હોય. ત્યાર પછી ૭ દિવસે કહેલી વેળાએ આચાર્ય સમા-
ધિપૂર્વક કાળધર્મ પામી સ્વર્ગે ગયા. તે વખતે નગરવાસી જનોએ
હર્ષપૂર્વક તેમનો ઉત્સવ કર્યો. ૭ દિવસે એકવીસ મંડપવાળું
વિમાન તૈયાર થયું એટલે શ્રાવકો તેમાં આચાર્યના શરીરને સ્થાપન
કરી ઉત્સવપૂર્વક એક કોશ સુધી તે વિમાન લઈ ગયા, અને
તેઓએ ચંદન અગરનાં કાષ્ઠો તથા કપૂરથી તેમના શરીરનો
અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. સંવત ૧૩૭૬ ના જેઠ સુદિ ચૌદશે તેઓ સ્વર્ગે ગયા.
ત્યારબાદ કક્કસૂરિ ગચ્છનું પાલન કરવા લાગ્યા. તે વખતે
દિલ્હીમાં કુતબુદીન બાદશાહ હતો. તે સમર-

સમરસિંહનું દિલ્હી તરફ પ્રયાણ અને ત્યાં બાદશાહનું સન્માન.

સિંહના ગુણ સાંભળી તેને મળવા ઉત્સુક
થયો. તેણે ફરમાન મોકલી સમરસિંહને બોલા-
વ્યો. અને તે પણ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી દિલ્હી
તરફ ચાલ્યો. દિલ્હી પહોંચતા વાર બાદશાહે
સમરસિંહને આદરપૂર્વક બોલાવ્યો. સમરસિંહે પણ વિવિધ પ્રકારની
ભેટ બાદશાહ પાસે મૂકી પ્રણામ કર્યો. બાદશાહે તેના ગુણથી સંતુષ્ટ
થઈને તેને સવ વ્યાપારીઓમાં અગ્રેસરી સ્થાપ્યો. ત્યાં બાદશાહની
અમનની મહેરબાની વડે તેનો કેટલોક કાળ વ્યતીત થયો.

પ્રસ્તાવ ૩

પ્રસ્તાવ ૪

વિષયાનુક્રમ

પ્રસ્તાવ ૧

પ્રસ્તાવ ૨

નાભિનંદનજિનોદ્ધારપ્રબન્ધ

ગૂજરાતી અનુવાદ

વિષય. પૃ

પ્રસ્તાવ ૫

પ્રસ્તાવ ૧

तं जिनं नौमि नाभेयं यद्दुई वृषभं जितं ॥
येमे धवल इत्याख्यां विश्वधूर्वहनक्षमः ॥१॥

નાભિ રાજાના પુત્ર શ્રીઆદિજિનેશ્વર ભગવાનની હું સ્તુતિ કરું છું કે જેમનો લાંછન રૂપે આશ્રય કરીને વૃષભે (બળદે) જગત-ની ધુરાને વહન કરવામાં સમર્થ "ધવલ" એવી સંજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી.[1]

સર્વ જિનેશ્વરોમાં જેમણે મિથ્યાત્વિજ રાગાદિ મહાન શત્રુઓ-નો પરાજય કર્યો છે અને તેથી જ જેમણે 'વીર' એવું નામ પ્રાપ્ત કર્યું છે તે શ્રીવીર ભગવાન તમારું કલ્યાણ કરો.[2]

તે સિવાયના બીજા પણ તીર્થંકરોરૂપી સૂર્યો સજ્જનોના દોષોરૂપી રાત્રિનો સંહાર કરનારા થાઓ કે જેઓના હાથરૂપી કિ-રણોના સ્પર્શમાત્રથી ભવ્યજનોરૂપી કમળખંડ પ્રફુલ્લિત થાય છે.[3]

જેમની કૃપાથી હું જડ હોવા છતાં મોતીના સ્વરૂપને પામ્યો છું અર્થાત્ વિદ્વાન તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો છું તે મારા ગુરુશ્રીને હું સ્તવું છું ખરેખર તે મારા ગુરુમહારાજને મોતીની છીપ । સંપુટ નીજ ઉપમા થઈ શકે છે (કેમકે તેમના અપકાયજ હું મોતી જેવો થયો છું)[4]

જેમની સેવાથી હંસ પક્ષી પણ દુગ્ધ પક્ષવાળો (ઉજ્જ્વળ પાંખોવાળો) થયો છે અને દૂધ તથા પાણીનું પૃથક્કરણ કરવામાં કુશળ થયો છે તે શ્રીસરસ્વતી દેવી મારા પર કૃપા કરો.[5]

પરમ આશ્ચર્યકારક છે[1] માટેજ તેનું અહીં વર્ણન કરવું તે
યોગ્ય છે કેમકે આ કાળમાં તેનું કામ ખરેખર અપૂર્વ ગણાય. જેમ
કોઈ એક જીવને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય અને અપૂર્વકરણથી
તેના ગુણોનું જે વર્ણન કરવામાં આવે તે કંઈ અયોગ્ય ગણાય નહિ
(તેમજ આ શ્રીશત્રુંજય સમુદ્ધારનું વર્ણન પણ યોગ્યજ છે)[11] જે
ગુરુએ શ્રી જિનેશ્વરની સમુદ્ધારેલી પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી છે અને જે
શ્રાવકે એ પ્રતિમાનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે તેઓ જ ને–મદિ ઠા અને
ઉદ્ધાર કરનારા પુણ્યશાળી મહાપુરુષોનું ચરિત્ર હું વર્ણવું છું કેમકે
કલિકાળમાં તેઓ બન્નેએ મહાન (શુભ) કર્મ કરેલું છે[12-13] જો
કે આ મહાપુરુષોના ચરિત્રનું વર્ણન કરવા માટે સાક્ષાત્ બૃહસ્પતિ
પોતે પણ સમર્થ નથી તો પછી મારા જેવા પુરુષમાં તેઓના ચ
રિત્રાનુવાદ કરવાની શક્તિ હોય જ ક્યાંથી[14] વળી મારી બુદ્ધિ
મંદ છે છતાં પણ હું મારી શક્તિ પ્રમાણે તેઓના ચરિત્રનું વર્ણન
કરવા તત્પર થયો છું કારણ તરીકે મયૂર નૃત્યકળાને જાણતો
નથી છતાં પણ તેને બીજે શું નૃત્ય કરતો નથી[15] પાંગળા મનુ
ષ્યમાં ઉતાવળે ચાલવાની શક્તિ હોતી નથી છતાં પણ તે ધીમે
ધીમે શું ચાલતો નથી? ઠીંગણો મનુષ્ય વૃક્ષનું ફળ લેવા પહોંચી
શકતો નથી તો પણ તે હાથને લંબાવે તો બી[16] એજ પ્રમાણે
હે ભવ્ય જનો આ કલિકાળમાં પણ પાપનો નાશ કરનાર એ મહા-
પુરુષોનું ચરિત્ર મેં જે પ્રમાણે જોયું છે તે પ્રમાણે હું વર્ણવું છું
તેનું તમે આદરપૂર્વક શ્રવણ કરો.[17]

ઉપકેશ નગરનું વર્ણન

મરુદેશ (મારવાડ)માં અલંકારરૂપ ઉપકેશ નામનું એક મોટું
નગર છે તે નગર પૃથ્વી ઉપરના આભૂષણ જેવું હોઈને સ્વાભાવિક
રીતે જ સુંદર છે[18] તે બાગબગીચાઓ અનેક વૃક્ષોથી ભરપૂર

સજ્જન સ્તુતિ.

પ્રત્યેક વસ્તુના સૂક્ષ્મ તત્ત્વને પ્રત્યક્ષ જોનારી જેઓની બુદ્ધિ, બીજા મનુષ્યો દોષોથી ભરપૂર હોવા છતાં પણ તેઓ વિષે કેવળ એક સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ પણ ગુણપુંજ અવલોકન કરે છે તે સજ્જનોની હું સ્તુતિ કરું છું.[1]

દુર્જનોની પણ સ્તુતિ

ખરેખર દુર્જન પણ સ્તુતિપાત્ર છે, કેમકે તે સ્વાદિષ્ટ—મધુર એવી કવિતારૂપી સાકરમાંથી દોષરૂપ કાંકરાઓને બહાર કરે છે અને તેથી તે ઉપકારક જ છે. તો પછી તેની નિંદા કેમ થઈ શકે?[2]

વસ્તુનિર્દેશ.

એ પ્રમાણે નમસ્કાર કરીને શ્રીશત્રુંજય તીર્થરાજનો જે પ્રમાણે ઉદ્ધાર થયો છે તે વિષેની આ કથા હું વર્ણન કરું છું.[4] જ્યારે સુષમા કાળ હતો તે સમયે એ તીર્થરાજના અનેક ઉદ્ધારો થયા છે અને તેમાં કંઈ આશ્ચર્ય જેવું પણ નજ ગણાય. કેમકે સુવર્ણના ઉત્પત્તિસ્થાનમાં સુવર્ણજ ઉત્પન્ન થાય તે કંઈ આશ્ચર્યજનક નજ હોય—અર્થાત્ સુષમાકાળ કેવળ ધર્મથીજ ભરપૂર હોય—ધર્મનોજ મહિમા હોય અને તે સમયે તેવાં ધર્મકાર્યો થાય તેમાં કંઈ નવાઈ નથી.[5] પણ આ દુષમાકાળ, કે જેમાં ધર્મની કથા પણ પ્રાયઃ કરવી અશક્ય છે તેમાં આ સમુદ્ધાર થયો. તેજ આશ્ચર્યજનક છે. કારણ તેજ મરુભૂમિ (નિર્જળપ્રદેશ)માં કલ્પવૃક્ષના સમાગમ જેવું છે—જેમ નિર્જળ ભૂમિમાં બીજાં વૃક્ષ પણ મળવું અશક્ય છે છતાં તે સ્થળે કલ્પવૃક્ષની પ્રાપ્તિ જેમ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેમ આ દુષમાકાળ, કે જેમાં ધર્મનું નામ નિશાન પણ ભાગ્યેજ મળી શકે છે તેમાં આવો શત્રુંજય સમુદ્ધાર જેવું કાર્ય બ-

વેસર મેરીનું વર્ણન.

નીચે ઉતારી પગથીઆંઓની પંક્તિથી ભૂલભૂલામણીથી ભરપૂર છે[૨૮] કેટલાએક મૈત્રુકી લોકો એ વાવના પગથીઆપર કેટુના પાપા કરી કરીને વાવમાં ઉતરે છે પણ ફરીથી તેજ પગથીઆંઓ દ્વારા તે વાવમાંથી બહાર નીકળી શકતા નથી. (આવી ભૂલભૂલામણી ભરેલી તે વાવ છે)[૨૯]

ઊકેશ વ શનું વર્ણન.

હવે તે ઉપકેશ નગરમાં ઊકેશ નામનો એક ઉન્નત વંશ વિખ્યાત છે કે જે મહિમાથિ મજબુત સંધિ—એટલે ઘણીજ સંપસલાહથી ભરેલો સરળ અને ધનાદિની સંપત્તિથી શૂન્ય નથી પણ આંતરિક રીતે ભરપૂર છે—સમૃદ્ધિમાન્ છે[૩૦] જેમ એક વંશમાં (વાંસના વૃક્ષમાં) મોતરૂ પાકેલાં શોભી રહ્યા હોય તેમ, એ ઊકેશવંશમાં ચોનાજુ મસિદ્ધ એવા અદાર ગોત્રો શોભી રહ્યાં હતાં અને તે અઢારેમાંથી એક વિશાળ સ્થિતિવાળુ એષ્ઠિગોત્ર અત્યંત પ્રસિદ્ધ હતુ[૩૧]

વેસર એરીનું વર્ણન.

તે એષ્ઠિગોત્રમાં વિસટ એવા નામથી પૃથ્વીમાં પ્રખ્યાત થયેલો અને મહાન ભાગ્યસંપત્તિ તથા વૈભવશાળી એષ્ઠી ઉત્પન્ન થયો.[૩૨] તેણે ઉપરાઉપરી ધનદાન કરીને યાચકોનાં વૃંદોને એવાં તો ભરપૂર કરી મૂક્યાં કે જેથી દારિદ્રયને ત્યાં રહેવાનું સ્થાન નહિ મળવાથી તુરતજ ત્યાંથી દૂર થાવુ પડ્યુ[૩૩] તેની ઉજ્જવળ કીર્તિ જગતમાં એટલી બધી ફેલાઈ ગઇ કે પવનના ઉદય વિના પણ રાત્રિદિવસમાં કમળો સદાને માટે વિકસ્વર રહેવા લાગ્યાં.* ઇંદ્રપોતે પણ પોતાના સર્વોત્તમ ઐશ્વર્યથી તથા નવીન સૌમ્યતાથી તે એષ્ઠીની સમાનતાને પામી શકતો ન હતો.[૩૪] વળી તેણે પોતાની અતોલ સંપત્તિથી ધનેશ—કુબેરનીજ જાણે તુલના કરી હતી માત્ર

છે, તેમાં વસનારા મહામુનિઓ સ્ત્રીઓના સંબંધ માત્રથી પણ મુક્ત છે પણ નગરવાસીઓમાં તેવો કોઇ મનુષ્ય જોવામાં આવતો નથી કે જે (ધર્મદ્રષ્ટિએ) અપરાધી હોય અને સ્ત્રી સંબંધથી રહિત હોય.[૧૯] વળી એ નગરમાં દ્દષ્ટિઓ સ્ત્રીઓની ગતિ જોઇને તથા સ્ત્રીઓ હંસો-ની ગતિ જોઇને અન્યોન્ય ઉપદેશ વિનાજ તે (પોતપોતાની) ગતિને સુશિક્ષિત અથવા સુંદર કરે છે[૨૦] અને તે સ્થળે પ્રદીપ્ત મણિઓની કાંતિથી રાત્રિનો સમસ્ત અંધકાર સમૂળગો નાશ પામે છે તેથી ત્યાંની તરૂણ સ્ત્રીઓમાં કામનો સદાકાળ પ્રચુર રહે છે[૨૧] રાત્રિના સમયે તે નગરના પ્રત્યેક સ્થળનાં જાળીઓમાંથી ચંદ્રનાં કિરણો, અંદરના ભાગમાં પ્રાપ્ત થાય છે કે જે કિરણો વિયોગિની સ્ત્રીઓ-પર કામદેવે ફેંક્યાં રૂપેરી બાણો હોય તેવાં જણાય છે[૨૨]

ઉપકેશનગરમાં વીર ભગવાનનું મંદિર

વળી એ નગરમાં શ્રીવીર ભગવાનના નિર્વાણ પછી સિત્તેર વર્ષ ગયા પછી શ્રીમાન્ રત્નપ્રભ નામના આચાર્યે શ્રીવીર ભગવાનનું મંદિર સ્થાપિતું છે કે જે મંદિરમાં તે સમયથી આરંભીને નિશ્ચળ બેઠેલા શ્રીવીર ભગવાન (હજી સુધી પણ) શ્રી રત્નપ્રભ આચાર્યની પ્રતિષ્ઠા જનસમૂહમાં અત્યંત (સ્થિર થયેલી) પ્રસિદ્ધ જણાવે છે[૨૩-૨૪] તે મંદિર ઉપર કાળા અગરના (ધૂપનો) ધુમાડો ગોટેગોટ ઉડ્યા કરે છે જેથી તેની સાથે મંદિરને આકાશનું સ્વરૂપ સદાકાળને માટે પ્રાપ્ત થઇ રહ્યું છે[૨૫] વળી ત્યાં જ્યારે નાટકનો સમય ઉપસ્થિત થાય છે અને તેમાં મૃદંગોના શબ્દ સંભળાય છે ત્યારે મયૂરો મેઘગર્જનાની ભ્રાંતિથી નૃત્ય કરવા મંડી પડે છે[૨૬] પ્રત્યેક વર્ષે એ નગરમાં નગરવાસીઓના પાપનો નાશ ઉપદેશ કરતો હોય તેમ નગરમાં સુવર્ણનો રથ સર્વત્ર ઘૂમી વળે છે.[૨૭] તેમજ એ નગરમાં અર્ધેક ઉંડી ત્રિભંગા નામની એક વાવ છે કે જે વાવ નીચે

વેસર કિરાટકૂપ નગરમાં

સ્વચ્છ અંતઃકરણવાળો અને પાપરહિત તે વેસર, માર્ગમાં ઘણી ઝડપથી ચાલવા માંડ્યો અને જોતજોતામાં કિરાટકૂપ નામના નગરમાં આવી પહોચ્યો.[૪૩]

કિરાટકૂપ નગરનું વર્ણન

એ નગરમાં ચારે દિશાએ દેવાલયોપરની પતાકાઓ ફરકી રહી હતી અને તે પતાકાઓદ્વારા એ નગર મર્વદિશાઓમાં મુસાફરી કરી રહેલા મુસાફરોને પોતાની સમીપ જાણે બોલાવી રહ્યું હોય તેવું લાગતું હતું.[૪૪] તે સ્થળે રાજહંસ વગેરે પક્ષીઓ વાવોમાં કલ્લોલ કરી રહ્યાં હતાં અને પોતાના શબ્દોદ્વારા મુસાફરોને (વાવોના) જળની સુંદરતા જાણે કહી રહ્યાં હોય એમ જણાતું હતું.[૪૫] વળી ત્યાં અગરના ધૂપ અવિચ્છિન્ન રીતે બળી રહ્યા હતા અને તેનો ધૂમાડો ચોમેર આકાશમાં ભરાઈ રહેતો જેથી સદા કાળ વર્ષાકાળની રાત્રિએ જાણે મેઘ ચઢી આવ્યો હોય તેવો દેખાવ થતો હતો.[૪૬] જુદા જુદા દેશોમાંથી આવેલા સમ્યાર્ગય સાર્થવાહો (વેપારીઓ–વણજારાઓ) એ નગરની પરોશમાં આવીને વિશ્રાંતિ લઈ રહ્યા હતા આવા પ્રકારના તે નગરને ખરેખર સાર્થક સંજ્ઞાવાળું જોઈને જ ઠી વેસરે ત્યાં સ્થિતિ કરવાનો મનમાં વિચાર કર્યો.[૪૭]

જૈત્રસિંહ નામે કિરાટકૂપ નગરનો રાજા

એ નગરમાં જૈત્રસિંહ નામનો મહાબુદ્ધિમાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે પરમારવંશમાં ઉત્પન્ન થયો હતો અને પોતાના પરાક્રમથી સમગ્ર શત્રુઓને તેણે જસ્મીત કરી મૂક્યા હતા.[૪૮]

વેસર અને જૈત્રસિંહનો સમાગમ

શેઠ વેસરે પોતાના પરિવારને નગરના ઉપવનના (બગીચાના) બીચાકમાં મૂક્યો અને પોતે કેટલાક ભેટણાં લઈને રાજા-

કુમેરમાં રહેલું કુમેરપણું (એટલે નીચ વેસ્વભાવ) તથા નિશાચરપણું નાશ કર્યું ન હતું (આટલી કુમેરમાં અને તેમાં વિશેષતા હતી.)[૩૬] ખરેખર તેના ગુણોનો સ્વભાવ કોઈક અલૌકિક હતો. કેમકે એક વખતે પણ તેમનું (ગુણોનું) જે દર્શન થયું હોય તો તેમાં બીજાના ગુણોમાં આસક્ત થયેલા હરકોઈના મનને ત્યાંથી મુક્ત કરે. (ગુણ એટલે દોરી. દોરીનો સ્વભાવ બીજાને બાંધવાનોજ હોય છે છતાં એ શેઠના ગુણનો સ્વભાવ બીજાને મુક્ત કરવાનો હતો, આવા આશયથીજ અહીં કહેવામાં આવ્યું છે કે તેના ગુણોનો સ્વભાવ કોઈક અપૂર્વ અલૌકિક હતો.)[૩૭]

વેસટનો નાગરિકો સાથે વિરોધ

એ પ્રમાણે તે સર્વ પ્રકારે અત્યંત પ્રશસ્ય હતો છતાં કોઈ સહજ કારણથી તેને નગરવાસીઓના અગ્રેસરો સાથે વિરોધ થયો.[૩૮] તે પછી શેઠ વેસટે આવી નીતિનો મનમાં વિચાર કર્યો કે જે પ્રદેશમાં પરસ્પર વેર ઉત્પન્ન થયું હોય તે પ્રદેશમાં કશી વસ્તુ નહિ[૩૯] આવો વિચાર કરી તે એક બુદ્ધિવાળો શેઠ તે નગરમાંથી નીકળી જવા માટે મનમાં તૈયાર થયો. કેમકે રાજનીતિની બુદ્ધિ કોઈકાળે શું સ્થિર હોય છે?[૪૦]

વેસટનું નગરમાંથી પ્રયાણ.

પછી જેમ એક ગોત્રી અથવા કુટુંબી મનુષ્ય પોતાના કુટુંબથી વિખૂટો પડે તેમ એ શેઠ પોતાનું સર્વસ્વ સાથે લઈને નગરથી વિખૂટો પડયો—ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો[૪૧] રથમાં બેસીને હર્ષ ઉત્સાહપૂર્વક ત્યાંથી તેણે ચાલવા માંડયું અને તે સમયે પોતાની કુળની જનો સુવાસણીઓ જેમ પ્રેરણા કરે તેમ શુભ ભવિષ્યને સૂચવનારાં શકુનોએ તેને પ્રેરણા પણ કરી હતી—અર્થાત્ તે જ્યારે નીકળ્યો ત્યારે તેને ઘણાં સારાં શકુનો થયાં હતાં[૪૨]

અને હે સમર્થ રાજા ! તમારી પ્રસન્ન દૃષ્ટિરૂપ વૃષ્ટિથી સિંચાઈને અમારા મનરૂપી પૃથ્વી રોમાંચને બહાને ખરેખર અંકુરિત થઈ છે ૧ – ૬૧ એટલુંજ નહિ પણ હે રાજા ! આપના અનુગ્રહ અને પ્રિય ભાષણરૂપ અમૃતપાનથી અતિશયરીતે તૃપ્ત થયેલું મારૂં આત્મા હવે કૃત-કૃત્ય થયું છે-કૃતાર્થ થયું છે એમ મને જણાય છે. ૬૨ એ પ્રમાણે મધુરાઈ ભરેલી વાતચીત કરવામાં રાજા અને શ્રેષ્ઠી રોકાયા હતા તેવામાં છડીદારે મોકો જાણીને નમન કરી રાજાને આ પ્રમાણે જણાવ્યું ૬૩

મહાજનની અમારિ માટે યાચના.

હે દેવ ! સર્વ મહાજન એકઠું મળીને સિંહદ્વારમાં (દરવાજામાં પ્રવેશ કરવાના મુખ્ય દરવાજામાં) આવ્યું છે અને મારી મારફત આપને વિનંતિ કરે છે કે ૬૪ આ નગરમાં ઋષભસ્વામીનું એક ઉત્તમ દેરાસર છે તેની ચોપાસ ફરતી બાવન દેરીઓથી તે શોભી રહ્યું છે ૬૫ એ દેરાસરમાં મૂળનાયકજીની જ્યારે આરતી થાય છે ત્યારે ફરતી બાવન દેરીઓમાં પણ તેજ પ્રમાણે થાય છે ૬૬ પ્રત્યેક વર્ષના મનુષ્યો ને સારે દિવસે શ્રાવકો તે દેરાસરમાં નિત્ય અઠ્ઠાઈ મહોત્સવો કર્યા કરે છે ૬૭ તેના શુકનાસ ઉપર મુખ પહોળું કરીને બેઠેલા સિંહો જાણે કોઈ પાપી મનુષ્યને આવતો જોઈ તેને મારવા માટે તૈયાર થયા હોય તેવા જણાય છે ૬૮ તેના આગળના ભાગમાં ઉંચો અને વિશાળ એક રંગમંડપ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે કે જે પુણ્યલક્ષ્મીની પુત્રીના સ્વયંવર માટે જાણે તૈયાર કર્યો હોય તેવો જણાય છે ૬૯ એ દેરાસરના શિખર ઉપર ઉપરાઉપરી સુવર્ણકળશો સ્થાપવામાં આવ્યા છે કે જેઓ પુણ્યલક્ષ્મીની પધરામણીના ઉત્સવ નિમિત્તે સ્થાપી મૂકેલા

જ્યાંથી રાજમહેલ તરફ ગયો.[૪૯] ત્યાં દરવાને તેને માર્ગ બતાવ્યો એટલે તેણે રાજાની પાસે જઈને પ્રણામ પ્રમુખ કર્યાં. અને પછી સર્વ ભેટણાં રાજાને નિવેદન કર્યાં.[૫૦] રાજા, તેણે આપેલ ભેટણાંથી પ્રસન્ન થયો અને સ્વાગત પ્રશ્ન પૂછી સામે દૃષ્ટિપાત કરી શ્રેષ્ઠિને તેણે સંતોષ્યો તથા વસ્ત્રાલંકારાદિકથી તેનું સન્માન કર્યું.[૫૧] પછી રાજાએ પૂછ્યું કે હે શ્રેષ્ઠિ! તમે ક્યાંથી આવ્યા છો? અહીં શા માટે આવ્યા છો? આના ઉત્તરમાં શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કે હે મહારાજ! આપની કીર્તિ સમગ્ર જગતમાં સર્વત્ર વિચરી રહી છે અને પ્રમત્ત થયેલી એક ભાટણની પેઠે આપના ગુણોની શ્રેષ્ઠતા સર્વ ઠેકાણે ગાઈ રહી છે.[૫૨-૫૩] આજ કારણથી હે મહારાજ! આપના ગુણોને લીધે ખેંચાઈ આવ્યા હોય તેમ સર્વ દેશોમાંથી સમગ્ર મનુષ્યો પોતાની મેળે આપની સમીપમાં આવ્યા કરે છે.[૫૪] હું પણ હે દેવ! એજ પ્રમાણે આપના ગુણોથી આકર્ષાઈને એક [illegible] નગરથી અહીં આવ્યો છું અને આપના ચરણમાં નિવાસ કરવા ઈચ્છું છું.[૫૫] શ્રેષ્ઠિનું એ વચન સાંભળી સાહસિક રાજા પણ, અન્યોન્ય મળતી વાતની પ્રીતિ અને નેત્રના અવલોકનથી સભાને ચમત્કાર કરતો બોલી ઉઠ્યો કે[૫૬] આજે સુંદર શરીરવાળા આપ-પુણ્યસત્યરૂપ-સમુદ્ર સાથે સમાગમ થયો, તેથી આ નગર ખરેખર શોભી નીકળ્યું.[૫૭] જેમ એક રાજહંસના સામીપ્યથી સરોવરની અપૂર્વ શોભા થાય તેમ તમારા આવવાથી આ નગરની અપૂર્વ શોભા થઈ છે.[૫૮] માટે હે શ્રેષ્ઠિ! તમે મારા આ નગરને શોભાવો, તમારી પાસેથી હું કોઈપણ જાતનો કર લઈશ નહિ. વળી તમારે અહીં આવવામાં બીજું જે કંઈ પ્રયોજન હોય તેને પણ તમે સુખેથી કહો."[૫૯] એ પ્રમાણે રાજાની કૃપાથી શેઠ અત્યંત પ્રસન્ન થયો. તેણે ફરી આ પ્રમાણે કહ્યું કે હે રાજા! આવા પ્રશસ્ય ગુણોથી તમે જગતના ચિત્તને વશ કર્યું છે તે ખરેખર યોગ્ય છે

વેસરનો અહિંસાવિષયક ઉપદેશ.

एकतः काञ्चनो मेरुर्बहुरत्ना वसुंधरा ॥
एकस्य जीवितं दद्यात् न च तुल्यं युधिष्ठिर ! ॥८॥

માત્ર એક જ પ્રાણીને અભયદક્ષિણા—જીવિતદાન આપવું તે એક હજાર બ્રાહ્મણોને શણગારેલી એક હજાર ગાયોનાં દાન આપવા કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ છે. હે યુધિષ્ઠિર ! એક તરફ સુવર્ણના મેરુ પર્વતનું દાન અપાય બીજી તરફ પુષ્કળ રત્નોવાળી પૃથ્વીનું દાન અપાય અને બીજી તરફ માત્ર એક જીવિતનું દાન અપાય તોપણ તેની તુલના પ્રથમનાં બે દાનો કરી શકે નહિ—અર્થાત્ સુવર્ણના મેરુના દાન કરતાં તથા બહુરત્ના પૃથ્વીના દાન કરતાં પણ માત્ર એક જીવિતનું દાન વધારે શ્રેષ્ઠ છે ૮

શૈવ શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

“ ईश्वरो जीवकलया प्रविष्टो भगवानिति ॥
तस्मात् सर्वाणि भूतानि मानयेन्नापमानयेत् ” ॥८१॥

ભગવાન ઈશ્વર—શંકર પોતે પ્રાણીમાત્રમાં જીવસ્વરૂપે પ્રવેશ કરીને રહ્યા છે માટે સર્વ પ્રાણીઓને માન આપવું પણ કોઈનું અપમાન કરવું નહિ. (તો પછી હિંસા તો કેમ થઈ શકે !) ૮૧

શિવશાસ્ત્ર (વામમાર્ગીય શાસ્ત્ર) માં પણ આ પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું છે કે—

“ अहिंसा प्रथमं पुष्पं पुष्पमिन्द्रियनिग्रहः ॥
सर्वभूतदयापुष्पं भावपुष्पं चतुर्थकम् ॥ ८२ ॥
पञ्चमं तु क्षमापुष्पं षष्ठं क्रोधविवर्जनम् ॥
सप्तमं ज्ञानपुष्पं तु ध्यानपुष्पमथाष्टमम् ॥ ८३ ॥
इत्यष्टभिः पुष्पैः पूजयेत् त्रिपुरां सदा ॥
तस्य ज्ञानं च मोक्षश्च इत्येवं भैरवोऽब्रवीत् ” ॥ ८४॥

પૂર્ણ કર્યો હોય તેવા લાગે છે ૭૦ હે દેવ ! આપે નગરમાં તે ઋષભદેવ ભગવાનની રથયાત્રા ભરાવી છે માટે આપ જીવહિંસાનું નિવારણ કરો " એમ મહાજન પ્રાર્થના કરે છે ૭૧ તે સાંભળી રાજા ક્રોધી પડ્યો તેણે મેઘિ પ્રત્યે કહ્યું કે "હે મેઘિ ! આ વાણીઆઓના ધર્મમાં અહિંસાની ઘોષણા પ્રથમ કરાવવામાં આવે છે અને બીજા કાર્ય પછી કરવામાં આવે છે ૭૨ મેઘીએ કહ્યું – આ ધર્મ વાણીઆઓનો છે એમ જે આપ કહો છો તે યોગ્ય નથી. કેમકે પ્રથમ તીર્થંકર ગુરુ કોઇના બાપનું છે ! ૭૩ જે પ્રાણી ધર્મ કરે છે તેનેજ તેનું ફળ મળે છે એમ જાણવા તરીકે જે મનુષ્ય ભોજન કરે છે તેજ તેથી તૃપ્ત થાય છે બીજો નહિ ૭૪ માટે આ ધર્મને તો સત્વશાળી ક્ષત્રિયોજ આચરી શકે છે નહિ કે સ્ત્રીઓ સમ મોળી માટીથી ઉત્પન્ન થયેલા વાણીઆઓ આ ધર્મનું સારી રીતે આચરણ કરી શકે છે ! ૭૫ હે દેવ ! ચાલુ આરામાં જે જિનેશ્વરદેવ, વાણીઆઓના આરાધ્ય દેવ છે અને ભવિષ્યમાં જેઓ થશે તેઓ સર્વે ક્ષત્રિયોના કુળમાંજ ઉત્પન્ન થાય છે ૭૬ આ ધર્મ ક્ષત્રિયોનાજ કુળમાંથી ઉતરી આવેલો હોઈને ક્ષત્રિયોનો પોતાનોજ છે પણ ચાલુ સમયમાં વાણીઆઓ ઠેકાદાર તરીકે થઇ રહ્યા છે. ૭૭

વેસરનો અહિંસાવિષયક ઉપદેશ.

આવા હેતુથીજ વાણીઆઓ પ્રથમ અમારિની ઘોષણા કરાવે છે કેમકે હે દેવ ! પ્રાણીઓની રક્ષા તેજ ધર્મનું મૂળ કહેવાય છે ૭૮ મહાભારતમાં પણ કહ્યું છે કે—

चरमकस्य तत्तस्य दृष्टा समयसङ्क्षिप्या ।
न तु विमलतरेभ्यो गोसहस्रमलंकृतम् ॥७९॥

× આ શ્લોકનો ભાવાર્થ બરાબર બેસતો નથી, તેથી માત્ર શબ્દાર્થજ આપ્યો છે

ધનદેવનું દૃષ્ટાંત

વળી મેઘશ્રીએ કહ્યું કે હે દેવ! તે પુરુષ પુણ્યાત્મા જ હોઈ શકે કે જે પાપ કરીને તેને માટે પશ્ચાત્તાપ કરે છે, પણ પાપી પુરુષ તો પાપકર્મ કરીને સિંહનો શિકાર કરનારાની પેઠે ઉલટો આનંદ પામે છે ૯૧ માટે હે દેવ! તમે તો પુણ્યાત્મા છો અને ધર્માચરણને માટે યોગ્ય છો તેથી હે પ્રભો! સુવર્ણની પેઠે દયા ધર્મનો નિશ્ચય કરી તેનો આશ્રય કરો.૯૨

રાજાએ કહ્યું — હિંસા મારામાં મારી વંશ પરંપરાથી ચાલી આવેલી છે અને માંસભક્ષણ પણ પરંપરાથી જ આવેલું છે જેથી અતિસ્વાદિષ્ટ અને અતિદુર્લભ તે માંસ ભક્ષણનો હું કેવી રીતે ત્યાગ કરી શકું? ૯૩ મેઘશ્રીએ કહ્યું — કોઈ એક રોગ અથવા દારિદ્રય પોતાનામાં પોતાની વંશપરંપરાથી ઉતરી આવ્યું હોય છતાં એનો કોઈ સુખકારી સંયોગ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે કયો બુદ્ધિમાન પુરુષ તે રોગનો કે દારિદ્રયનો ત્યાગ ન કરે? ૯૪ જે પુરુષ પોતાના કુળક્રમથી આવેલી હિંસાનો ત્યાગ કરે છે તે પુણ્યશાળી છે વળી જેના વંશમાં હિંસા કરાતી હોય તે પુરુષ પણ શું હિંસાનો ત્યાગ ન કરી શકે? ૯૫ જે પુરુષ પોતે શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો હોઈને પોતાના કુળક્રમથી ચાલતી આવેલી હિંસાનો ત્યાગ કરે છે તે, ધનદેવની પેઠે પરલોક જન્મમાં સમૃદ્ધિ પામે છે ૯૬ તે સાંભળી રાજાએ પૂછ્યું— હે મેઘશ્રી! તે ધનદેવ કોણ હતો? ત્યારે મંત્રિણીમાં મેઘ તે વખતે ધનદેવની કથા કહેવા માંડી ૯૭

ધનદેવનું દૃષ્ટાંત

આ ભરતક્ષેત્રમાં વૈતાઢ્ય નામનો એક રૂપેરી પર્વત છે તે પર્વત પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીના કપુરના ચૂર્ણથી ભરેલો સેંથો જાણે હોય તેવો શોભી રહ્યો છે ૯૮ તેનો વિસ્તાર પચાસ યોજનનો છે તેની ઉંચાઈ પચીસ યોજન છે અને તેના બન્ને તરફના છેડા પૂર્વ તથા પશ્ચિમ

અહિંસા એ પ્રથમ પુષ્પ છે. ઇન્દ્રિયનિગ્રહ બીજું પુષ્પ છે. પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખવી તે ત્રીજું પુષ્પ છે. ભાવ અથવા ક્ષમા એ ચોથું પુષ્પ છે. શમ પાંચમું પુષ્પ છે. ઈપ્સાનો ત્યાગ કરવો તે છઠ્ઠું પુષ્પ છે. જ્ઞાન એ સાતમું પુષ્પ છે અને ધ્યાન તે આઠમું પુષ્પ છે. આ આઠ પુષ્પો વડે ત્રિપુરા દેવીનું સદા પૂજન કરવું અને એ રીતે જે પૂજન કરે છે તેને જ્ઞાન તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. એમ શિવે કહ્યું છે.[૮૨-૮૪] આ પ્રમાણે હે દેવ! ધર્મની માતા અને પાપોને દૂર કરનારી જીવદયાને સર્વશાસ્ત્રોમાં માન્ય ગણેલી છે.[૮૫] કહ્યું છે—

न सा दीक्षा न सा भिक्षा न तद्दानं न तत्तपः ।
न तद्ध्यानं न तन्मौनं दया यत्र न विद्यते ॥८६॥

જ્યાં દયા નથી તે દીક્ષા ન કહેવાય, ભિક્ષા ન કહેવાય, દાન ન કહેવાય, તપ ન કહેવાય, જ્ઞાન ન કહેવાય કે ધ્યાન ન કહેવાય.[૮૬] આ જીવદયાનું સારી રીતે પાલન માત્ર જૈનો જ કરે છે. જેઓ તેઓ માંસ ભક્ષણ કરનારા હોતા નથી, પણ માંસ ભક્ષણમાં આસક્ત અને દૂર મનવાળા પુરુષો તે જીવદયાનો સ્વીકાર કરતા નથી.[૮૭] માંસનું ભક્ષણ કરનારા મનુષ્ય વિના બીજો કોઈ પણ જીવઘાતક હોતા નથી. માટે માંસ ભક્ષણ કરનારી મનુષ્ય સર્વજીવોના વધથી ઉત્પન્ન થનારા પાપવડે લેપાય છે—અર્થાત્ માંસભક્ષક પુરુષ સર્વજીવ વધનો પાતકી છે.[૮૮] એ સાંભળીને રાજાનો આંતરિક વિવેક સ્પષ્ટ સ્વરૂપમાં ઉદય પામ્યો. પછી તેણે કહ્યું કે 'અરેરે! હે મંત્રી! અમે માંસ ભક્ષણ કરનારા, ઘણાં ઘણાં પાપો કરીએ છીએ. અમારી શી ગતિ થશે! અમે માંસ ભક્ષણ કરવામાં આસક્ત છીએ અને તેથી જ હમેશાં શિકાર કરવામાં તલ્લીન રહીએ છીએ. ખરેખર તલમાં જેમ કાળા તલ અસંખ્ય હોય છે તેમ, અમારામાં પાપ પણ અસંખ્ય છે.[૮૯] રાજાનાં એ દીન વચન સાં-

આ શ્લોક સાંભળીને રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે શ્લોક-
ના પ્રથમના ત્રણ અર્થો તો સત્ય છે પણ ભોગી પ્રાણીઓ
ને સર્વસ્થળે ભોગો મળી આવે છે આ અર્થ ઘટી શકતો નથી.
૧૦૯ કેમકે રાજા હોય તે પણ પોતાના જ દેશમાં આદરસત્કારને
પામે છે પણ પરદેશમાં તો રાંકની પેઠે ભૂખથી ટળવળે છે ૧૧૦
વળી રાજાની જો કૃપા થાય તો રંક પણ તત્કાળ રાજા બની જાય
છે માટે શ્લોકનું એ ઉલટું વાક્ય બંધ બેસતું નથી ૧૧૧ અથવા
મહાકવિની રચનામાં અન્યથા કેમ હોઈ શકે ? માટે હવે હું પોતે
જ મારા રાજ્યનો ત્યાગ કરી કોઈ અજ્ઞાત પ્રદેશમાં ચાલ્યો જાઉં
૧૧૨ ત્યાં જઈને જો હું ભોગવૈભવનું પાત્ર બનીશ તો પરીક્ષા
કરેલા રત્નની પેઠે આ વાક્યને સત્ય માનીશ. ૧૧૩ આવો
મનમાં વિચાર કરી રાજાએ પોતાનો રાજ્યભાર મંત્રિઓને સોંપી
દીધો અને પોતે એકલો તે નગરનો ત્યાગ કરી એક ક્ષણવારમાં
તામ્રપુર નગર તરફ ચાલી નીકળ્યો. ૧૧૪ તેણે મનમાં વિચાર
કર્યો કે – સર્વ મનુષ્ય ઉત્તમ વેષથી તથા સુંદર સ્વરૂપથી સર્વ
ઠેકાણે માનસત્કારને પામે છે માટે હું મારી આ પૂર્વ અવસ્થાનો
સર્વથા ત્યાગ કરું ૧૧૫ તે પછી હેમરથે " કામરૂપિણી " નામની
વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું અને તેના પ્રભાવથી એક ક્ષણવારમાં પોતાના
શરીરને તેણે કોઢીયું કરી મૂક્યું ૧૧૬ તેનું સ્વરૂપ છિન્નભિન્ન થયેલી
નાસિકાવાળું અત્યંત સ્થૂલ અધરોષ્ઠવાળું નીકળી પડેલી જાણે આંખો
વાળું મોટા મોટા કાનવાળું અત્યંત બીભત્સ સડી ગયેલી હાથ-
પગની આંગળીઓવાળું ફૂટી નીકળેલી ફોલ્લીઓમાંથી નીકળતા દુર્ગંધી
પાણી વ્યાપ્ત અવયવોવાળું અને બણબણતી રહેલી માખીઓથી ઉભરાઈ
રહેલું બની ગયું. આ રીતે તે કોઢીયાના સ્વરૂપવાળો થઈ ગયો.
૧૧૭–૧૧૮

સમુદ્રમાં સ્થિતિ કરી રહ્યા છે. ૯૯ તેની ઉપરના ભાગમાં પૃથ્વીથી દશ યોજન સુધી જઈને આસપાસ બન્ને બાજુ દશ દશ યોજનના વિસ્તારવાળી બે શ્રેણીઓ આવી રહેલી છે. ૧૦૦ વળી તે પર્વત ઉપર રત્નમય એવું ઉત્તમ સિદ્ધાયતન વિરાજે છે કે જે શાશ્વતી પ્રતિમાઓથી યુક્ત હોઈને એ પર્વતના મુકુટ જેવું શોભી રહ્યું છે. ૧૦૧ અને ત્યાં જિનેશ્વરોની પ્રતિમાઓની પ્રીતમપણાથી આકર્ષિત ચિત્તવાળા અને તેથીજ સ્થિર થયેલા નેત્રોવાળા ખેચરો, મનુષ્યજાતિના હોવા છતાં દેવો જેવા જણાય છે. ૧૦૨ હવે એ પર્વતની દક્ષિણ તરફની શ્રેણિમાં રથનુપુર નામનું એક નગર આવેલું છે કે જેને જોઈને દેવતાઓ પોતાની અલકા નગરીમાં રહેવા માટે પણ નિરુત્સાહ બન્યા છે. ૧૦૩ એ નગરમાં પોતાની કીર્તિ અને પ્રતાપ વડે ચંદ્ર તથા સૂર્યનો પરાભવ કરનારો હેમરથ નામનો ખેચર રાજા રાજ્ય કરતો હતો. ૧૦૪ તે રાજાની કાંતિ સ્વાભાવિક રીતેજ મલીન હોઈને અનેક વિદ્યાઓવડે વિશેષ તેજસ્વી જણાતી હતી અને તે પોતે પણ પાપોથી જેમ સિદ્ધ અલેપ છે તેમ શત્રુઓથી અલેપ હતો. ૧૦૫ એ રાજાને હેમમાલા નામની સતી શિરોમણિ સ્ત્રી હતી તેણી પોતાના નિર્મળ ચારિત્ર્યના ગુણથી પોતાના પતિના ચિત્તને આનંદ પમાડતી હતી. ૧૦૬ એક દિવસે રાજા હેમરથ રાત્રે નગર ચર્ચા જોવા માટે નગરમાં ફરતો હતો. તેવામાં કોઈ એક સ્થળે તેણે આ શ્લોક સાંભળ્યો — ૧૦૭

> सर्वत्र सुलभा रामा मधुराभिवनिताः पुनः ।
> सर्वत्र जन्ममरणे भोगाः सर्वत्र प्राणिनाम् ॥ १०८ ॥

સ્ત્રીઓ સર્વ સ્થળે પ્રાપ્ય હોય છે મધુરી સર્વે સ્થળે રસનેંદ્રી હોય છે જન્મ તથા મરણ પણ સર્વ સ્થળે હોય છે અને ભોગો પ્રાણીઓને સર્વસ્થળે ભોગો આવી મળે છે. ૧૦૮

ધનમિત્રનું દૃષ્ટાંત.

ઉત્તમ ગણાતા સેવકો પોતાના સ્વામિઓને જે યોગ્ય લાગે અને પ્રિય થઈ પડે તેવું વચન કહે છે[૧૩૦] માટેજ હું કહું છું કે આ સભાસદો સર્વથા અસત્ય વચન કહે છે કેમકે સર્વ લોક પોતે પૂર્વ જન્મમાં સંપાદન કરેલા કર્મનુંજ ફળ ભોગવે છે અરે! દેવો પણ પૂર્વકર્મથી અધિક ફળ આપી શકતા નથી તો પછી દાસ-ભાવના પુતળાં રૂપ મનુષ્યો તો કોણ માત્ર![૧૩૧-૧૩૨] આવા આશયવાળી શાસ્ત્રકારો કહે છે —

धनिषु मुधा किमु धावसि तूष्णीमाप्य न सादिषद् चरितम्।
विधिविलिखिताक्षरमालं फलति कपालं न भूपालः ॥१३३॥

અરે ઓ પ્રાણી! તું ધનવાનો પાસે વ્યર્થ દોડાદોડી શામાટે કરે છે! શાંત રહે આવું આચરણ યોગ્ય નથી. ચાહે રાજા કે વિધાતાએ લખેલી અક્ષરમાળાવાળું તારૂં લલાટજ શુભાશુભ ફળદાતા છે, રાજા કે ધનવાન નહિ.[૧૩૩] વળી હે તાત! જો કદાચ તમારી કૃપાથીજ મનુષ્યો ધનવાન થતા હોય તો પછી આ નગરમાં કેટલાએક મનુષ્યો દરિદ્રી કેમ છે?[૧૩૪] અરે! તે બીજા લોકોની વાત તો બાજુપર રહી પણ જે તમારા સેવકો છે તે બધા પણ સમાનસમૃદ્ધિવાળા જોવામાં આવતા નથી.[૧૩૫] જેમકે—આ તમારા સેવકોમાં કેટલાએક તમારા જેવાજ સમૃદ્ધિવાળા જોવામાં આવે છે ત્યારે બીજા કેટલાએક પોતાની ખાંધ ઉપર તમને ઉપાડે છે અને પેટું ભરે ચાલ છે[૧૩૬] વળી કેટલાએક તમારૂં દાસત્વ કરી રહ્યા છે અને કેટલાએક મોટા અધિકારીઓ છે આ રીતે હે પિતા! સર્વ મનુષ્ય પોતપોતાના કર્મના ફળને પામે છે[૧૩૭] પણ જેઓનું તેવું ભાગ્ય નથી તેઓને તમે પોતે પણ કોઈ પ્રકારની સમૃદ્ધિ આપી શકતા નથી. આ વિષે એક દૃષ્ટાંત હું તમને કહું છું, તેને તમે

તે પછી શરીરને ટેકવતો અને પગલે પગલે પાસથી પણ ધ્રૂજતી છાતીવાળો તે કોરીપાં નગરમાં પ્રવેશ કરી ચોટા વચ્ચે પડી રહ્યો.[૧૧૯] બીજી તરફ તામ્રચૂડ નામનો તે નગરનો વિદ્વાન રાજા કે જે ઈન્દ્રસમાન પરાક્રમી હતો તેણે પોતાનું સભાસ્થળ શોભાવ્યું—અર્થાત્ રાજા તામ્રચૂડે સભામાં પ્રવેશ કર્યો.[૧૨૦] તે રાજા રત્નના સિંહાસન ઉપર બેઠો હતો તે વેળા બીજા પણ અનેક સામંતો અમાત્યો મંત્રીઓ તથા રાજાઓ ત્યાં આવીને રાજાને નમન કરવા લાગ્યા.[૧૨૧] અને સુવર્ણ મણિ તથા માણિક્યના અલંકારોથી શોભી રહેલા તે રાજાઓ પોતપોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે રાજાને નમસ્કાર કરી ત્યાં બેઠા.[૧૨૨] તે સમયે એ સભા, દેવોના જેવા વિદ્વાન સભાસદોથી ભરપૂર હોઈને ઈન્દ્રની સભાની પેઠે શોભી રહી હતી.[૧૨૩] રાજાની પુત્રી મદનમંજરી પણ તે વખતે ત્યાં આવી પહોંચી અને રાજાને નમન કરી તેની આજ્ઞાથી તેની સમીપમાં બેઠી.[૧૨૪] રાજા તામ્રચૂડ ધારણ કરેલા મણિ તથા સુવર્ણના અલંકારોનાં કિરણો વડે આકાશમાં ઈન્દ્રધનુષ્યનો દેખાવ કરતા તે સભાના વૈભવને જોઈને અત્યંત આનંદ પામ્યો અને અત્યંત પ્રેમથી રહેલી દાંતની કાંતિવડે ઝળકતાં થયેલાં વચનોથી અધરોષ્ઠને ઉજ્જ્વળ કરતો આ પ્રમાણે બોલ્યો.[૧૨૫-૧૨૬] "હે સભાસદો ! તમને આવી સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે તે કોની કૃપાથી તે તમે કહો. તે સાંભળી સભાસદો બોલી ઉઠ્યા કે 'આ સમૃદ્ધિ અમને આપની કૃપાથી જ મળેલી છે.'"[૧૨૭] તે વેળા સમીપમાં બેઠેલી રાજકન્યાએ નેત્રોને ગાસ્ય કરીને પોતાનું મુખ મરડ્યું રાજાએ પણ તેની એ ચેષ્ટા જોઈને પુત્રીને કહ્યું કે[૧૨૮] "હે પુત્રિ ! સભાસદોનું આ વચન સાંભળી તે મુખ કેમ મરડ્યું ? શું આ લોકોએ કહેલું વચન અસત્ય છે ? અથવા કોઈ બીજું કારણ છે ? તે કહે"[૧૨૯] ત્યારે રાજપુત્રી બોલી—"હે પિતા ! સેવા કરવામાં ચતુર આ તમારા

કેમકે લોકમાં આપણે જોઇએ છીએ કે જે વસ્તુ જેને પ્રિય હોય
છે તેને તે વસ્તુ ઉપરનું વીંટણ પણ પ્રિય જ હોય છે. ૧૪૯ જેમ
એક વૃક્ષ આતપ નથી પડેલું હોય અને તેથી તેના મૂળ સમીપ
બેઠેલો એક ટાઢથી મનુષ્ય પણ પોતાની મેળે તે વૃક્ષના ફળને
શું સંપાદન કરતો નથી? તેમાં એ વૃક્ષને શું કષ્ટ લાગે છે?"
ત્યારે પછી તે રાણીએ ધર્મપૂર્વક કહ્યું કે "ખરેખર, આ જગ
તમાં તમારા જેવો બીજો કોઇ ધુતારો નથી. કેમકે તમે મારા
ચિત્તને વિશ્વાસ ઉપજાવે તેવાં માત્ર વચન જ કહો છો. ૧૫૦-૧૫૧
ધારો કે કોઇ એક મનુષ્ય કોઇને કંઇ આપે છે ત્યારે બીજો કોઇ
સામાન્ય મનુષ્ય તેનો શું લાભ પામે છે? મતલબ કે સ્વપ્નની પેઠે તમે
ને આપવા તૈયાર થાઓ તો તમને કોણ રોકનાર છે?" ૧૫૨ તે
સાંભળી રાજાએ રાણીને ઉત્તર આપ્યો કે હવે મારે તે તારા
આગ્રહના આભાસનું ફળ હું તને પ્રત્યક્ષ બતાવીશ, માટે હે દેવિ! તું
પીંજર પર કોપ કર મા. ૧૫૩ રાણીને એમ કહી રાજાએ પોતાના
સાળાને એક બીજોરું આપ્યું કે જેમાં સૂક્ષ્મ રીતે એક રત્ન મૂકવામાં
આવ્યું હતું પણ રાજાના સાળાએ તેની અંદર રહેલા રત્નને જાણ્યું
નહિ. ૧૫૪ તે તો એ બીજોરું લઇને પોતાના ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યો અને
જતાં જતાં પોતાના મનમાં તેણે વિચાર કર્યો કે "અરે! આટલા દિવસ
સુધી હું રાજાની પાસે રહ્યો, ત્યારે માત્ર આ એક ફળ તેની પાસેથી હું
મેળવી શક્યો. ૧૫૫ ઠીક છે આ બીજોરું વેચીને તેના મૂલ્ય વડે
આજે હું ભોજન કરીશ. કેમકે આ બીજોરાને હું ખાઉં તોપણ તે
તેથી ભોજન જેવી તૃપ્તિ નહિ જ થાય." ૧૫૬ મનમાં આવો વિચાર
કરી તે નિર્ભાગી મનુષ્યે કોઇ એક શાકવાળાની દુકાને જઇ તુરત જ
તે બીજોરું વેચી નાખ્યું. ૧૫૭ પાછળથી કોઇ એક વેપારીએ મૂલ્ય
આપીને તેજ બીજોરું ખરીદ્યું અને રાજાને પ્રસન્ન કરવા માટે તેણી

એમ મિત્રે સાંભળ્યો. ૧૩૮ "પૂર્વે કોઇ એક રાજપુત્ર હતો. તે સદ્ભાગ્યથી રહિત હતો. પણ તેની બહેન કોઇ એક રાજા સાથે પરણી હતી. તેણી રૂપમાં અપ્સરાઓની શ્રી રતિને પણ જીતનારી હતી, જેથી પોતાના પતિને પ્રીતિવર્ધક થઇ પડી હતી. ભીખ વગર તેણીનો ભાઇ, કે જે ભાગ્યહીન હતો તે પ્રતિદિન અતિ દુઃખી અવસ્થામાં આવી ગયો હતો. ૧૩૯-૧૪૦ એક દિવસે તે દુઃખી મનુષ્ય પોતાના બનેવી-રાજા પાસે આવ્યો અને જેમ સૂર્યની સમીપમાં નિસ્તેજ થયેલ ચંદ્ર જણાય તેવો, તે જણાવા લાગ્યો. ૧૪૧ પછી તે પોતાની બહેનને મળ્યો, એટલે તેણીએ પોતાના પતિ સાથે તેને મેળવી આપ્યો. રાજાએ પણ તેનું સન્માન કરી પોતાની સેવામાં તેની યોજના કરી ૧૪૨ પછી તો પેલો માણસ પણ રાજાની કૃપાથી અને સ્વ સ્વભાવે ભલા ભાગ્યની દૂર હોવાથી નિત્ય આદર જ કરીને સભામાં રાજાની સાથે બેઠક કરી.¹ અને એવા પ્રકારની સેવા કરવા લાગ્યો, જેથી રાજા તેના પર પ્રસન્ન થયો. પણ જે સમયે પ્રસન્ન થઇને રાજા તેને કંઇ આપવા માટે તૈયાર થયો હતો તે સમયે જ તેના કોઇ અપુણ્યના ઉદયથી અકસ્માત્ રીતે કોઇ અંતરાય આવી પડતો હતો, જેથી રાજાનું ચિત્ત બીજે ક્યાંક લાગી જતું હતું, તેમજ સભા પણ વિસર્જન થઇ જતી હતી. ૧૪૩-૧૪૪ એ રીતે પૂર્વની પેઠે જ એમ બનતો હતો, જેથી પરાણે પોતાના ભાઇની એ સ્થિતિ જોઇને (એક દિવસે) રાજાને કહેવા લાગી કે ¹ ‘હે નાથ ! મને લાગે છે કે હું તમારી પ્રિય પત્ની નથી. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે આ ઉપરથી તું એમ કહે છે ? એટલે તેણીએ કહ્યું કે મારો ભાઇ તમારી પાસે રહેલો છે છતાં તેને તમે કંઈ આપતા નથી. ૧૪૫ જેમ કોઇ એક મનુષ્ય, જળથી ભરેલા સરોવરને કિનારે બેઠો હોય છતાં તૃષાથી સંતાપ પામે, તેમ મારો ભાઇ તમારી સભામાં રહેવા છતાં દુઃખી થાય છે. ૧૪૬ જો હું તમને પ્રિય હોઉં તો મારો ભાઇ પણ તમને પ્રિય હોવો જોઇએ.

કહ્યું છે માટે પુત્રી હોવા છતાં મારા અનુરૂપ આ કન્યાને કોઈક કુળમાં હું નાખી દઉં. કેમકે રાજાઓને પોતાની આજ્ઞાના અપમાન જેવું બીજું કોઈ મરણ નથી. અર્થાત્ પોતાની આજ્ઞાનું અપમાન તે રાજાઓને મરણ કરતાં પણ અધિક દુઃખદાયી છે ૧૬૯-૧૭૦ આવો વિચાર કરી રાજાએ તે કન્યાને કહ્યું કે "હે પાપિણી ! જો કર્મનું જ ફળ સર્વને મળે છે તો તું પણ તારા કર્મનું ફળ ભોગવ." ૧૭૧ એ સાંભળી તે મહા બુદ્ધિમાન કન્યા હર્ષપૂર્વક પિતાના પગમાં પડી અને બોલી કે, "પિતાની આજ્ઞા મને માન્ય છે" ૧૭૨ એમ કહીને તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ એટલે રાજાએ કોટવાળને આજ્ઞા કરી કે " કોઈ મનુષ્ય દુઃખીમાં પણ અતિ દુઃખી હોય તેને તું મારી પાસે લાવ."૧૭૩ રાજાની તે આજ્ઞા થતાં જ કોટવાળ, સર્વત્ર ફરીને તેવા પુરુષની શોધ કરતો કરતો ચૌટામાં આવી ચડ્યો. ત્યાં કોઢિઆના સ્વરૂપમાં રહેલા પેલા વિદ્યાધરને તેણે જોયો, ૧૭૪ એટલે તેણે વિચાર કર્યો કે રાજાએ જેવા પુરુષને તેડી લાવવા માટે મને કહ્યું છે તેવો જ આ પુરુષ દુઃખી મનુષ્યોમાં પણ અતિ દુઃખી જોવામાં આવે છે. ૧૭૫ પછી તેણે પોતાના માણસોદ્વારા તેને ઉપડાવીને સભાજનના સમક્ષ રાજાની આગળ હાજર કર્યો. રાજા પણ તે કોઢીઆને તેવો અતિદુઃખી જોઈને અત્યંત આનંદ પામ્યો અને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું – તું મારી કન્યાનું પાણિગ્રહણ કર. કેમકે તે મને પ્રિય છે" તે સાંભળી કોઢીઓ બોલ્યો – હે રાજા ! મારા જેવા એક કોઢીઆની તમે મશ્કરી શા માટે કરો છો !" ત્યારે રાજાએ કહ્યું – " આમાં કંઈ મશ્કરી કરવા જેવું છે જ નહિ. કેમકે તું મારો જમાઈ છે મારી પુત્રીનો પતિ રહેશે મને માન્ય છે માટે તું મશ્કરીને પાત્ર કદી હોય જ નહિ" ૧૭૬-૧૭૮ પછી કોઢીઓ બોલ્યો– "તમે વિદ્વાન છો–સમજુ છો, છતાં તમને આવો વિચાર કેમ સૂઝ્યો ? હું એક કોઢીઓ છું. મરણ પથારીએ પડેલો છું. તેને તમે પોતાની

એક વખત, ૧૫૮ રાજાએ બીજોરૂં હાથમાં લઈ આશ્ચર્યથી જોયું
ચીર્યું અને તેમાં રત્નના ચિહ્ન જોઈ નિશ્ચય કર્યો કે આ
તેજ બીજોરૂં છે કે જે મેં મારા સાળાને અર્પણ કર્યું હતું. ૧૫૯
બીજે દિવસે ભંડારમાં રાજાએ પોતાના સાળાને પૂછ્યું કે, હે ભદ્ર!
મેં તમને જે બીજોરૂં આપ્યું હતું તેનું તમે શું કર્યું?" ૧૬૦ તેના
ઉત્તરમાં તેણે કહ્યું કે "બન્ને બાજુએ સમો જેમ તાજા ફળ પાસેથી
મળે તેમ, તે ફળ તમારી પાસેથી મને મળ્યું, તેનું મારે શું
કરવું કોઈએ નહિ, એમ ધારીને મેં તે વેચી નાખ્યું. ૧૬૧ પછી
સભા વિસર્જન કરી રાજા અંતઃપુરમાં આવ્યો અને પેલું બીજોરૂં
ભાનુની પટ્ટરાણીને તેણે કહ્યું કે ૧૬૨ "હે દેવિ! તારા ભાઈનું અજ્ઞાન
તું જો, આ બીજોરામાં એક કરોડની કિંમતનું રત્ન મૂકીને મેં તારા
ભાઈને એક વખતે આપ્યું હતું. અને તેણે પોતે હાથો હાથ લઈ
છતાં તેમાંથી તેણે રત્ન મેળવ્યું નહિ પણ બજારમાં તેને વેચી
નાખ્યું. ત્યાંથી ભાગ્યના વશથી નદીમાં ગયેલું પાછું જેમ
સમુદ્રમાં જાય તેમ તે બીજોરૂં ફરી મારી પાસે આવ્યું છે ૧૬૩
૧૬૪ આ રીતે તારા ભાઈનું જે અજ્ઞાન છે તેમાં હું શું કરું! હું
તેને વારંવાર આપવાની ઈચ્છા કરું છું પણ તેમાં મને અચિન્ત્ય
અંતરાય આવી નડે છે." ૧૬૫ પછી રાજાએ તે બીજોરામાંથી રત્ન
બહાર કાઢીને રાણીને બતાવ્યું અને રાણીએ પણ તે પ્રત્યક્ષ જોયું
એટલે એ સમય ભાઈની વાત તેણે માની લીધી. ૧૬૭

માટે હે પિતા! કોઈ પણ મનુષ્ય, પોતાના કર્મથી અધિક ફળ
મેળવી શકતા નથી. આ તમારા મોટા [illegible] તમારી ચિંતા કરીને
અનુમાનથી [illegible] ત્યાંથી તમને ઠીક લાગે તેવું બોલે છે. ૧૬૮ પોતાની
પુત્રીનું તે વચન સાંભળી રાજાનું મન ક્રોધથી આકુળ થઈ ગયું. તેણે
મનમાં વિચાર કર્યો કે આની સમજ આ ઉપરથી પાછી [illegible]

ભાવિનું દૃષ્ટાંત

વશ કરી શકાય તેવા હોય છે તેમ, રાજાઓ પણ લોભવૈભવોવાળા અને ભ્રષ્ટાચારોથી ઘેરાયેલા હોઇને કુટિલ, ક્રૂર ચેષ્ટાવાળા મહા ભયંકર અને યુક્તિ પ્રયુક્તિઓથી વશ થઇ શકે તેવા હોય છે. ૧૮૯ એ પ્રાચીન કવિઓના વચનને હે રાજા તમે સત્ય કરી બતાવ્યું છે. જેથી તમે પોતાના સંતાનને આ ક્રૂર કાર્યવાળા કુટિલ વરને અર્પણ કરી દો છો." ૧૯૦ રાણીનું એ વચન સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે "હે પ્રિયા! તું વ્યર્થ મને કાં ઠપકો આપે છે? તારી આ પુત્રીના પૂર્વ જન્મોપાર્જિત કર્મનેજ ઠપકો આપને! ૧૯૧ આ તારી દીકરીજ મને એ પ્રમાણે કહે છે કે "સર્વ મનુષ્ય પોતે કરેલ કર્મના ફળને પામે છે" માટે આ વિષે હું ઠપકા પાત્ર નથી. ૧૯૨ પછી રાજાનો આશય જાણી વાળને રાણીએ માનમ જરીને કહ્યું કે "હે પુત્રિ! તું તારા પિતાને શાંત કર, જેથી તે પોતાના કોપનો ત્યાગ કરે. ૧૯૩ હે પુત્રિ! હજી પણ કંઇ બગડી ગયું નથી. કેમકે અગ્નિને ચારફેરા ફર્યા પહેલાં બીજો વર થઇ શકે છે." ૧૯૪ તે સાંભળી પુત્રીએ પોતાની માતાને કહ્યું કે "હે માતા! તું શોક કર મા પુત્રી તો પોતાનાજ પુણ્યની વારસ હોય છે કંઇ પિતાના પુણ્યની નહિ. ૧૯૫ હે માતા! આમાં મારા પિતાનો કંઇ પણ જરાએ દોષ નથી, પણ મારા પૂર્વજન્મનું કર્મજ આ સમયે ઉદય પામ્યું છે. ૧૯૬ કદાચ મનુષ્ય પોતાના કર્મફળને ભોગવીને અતિ મહાન દર્પ પ્રાપ્ત કરે છે પણ બીજાએ સંપાદન કરેલા મહાન પુણ્યફળને કોઇ પ્રાપ્ત કરી શકતું નથી. ૧૯૭ એ પ્રમાણે એકજ આગ્રહવાળી પોતાની પુત્રીને રાજાએ પેલા કોઢીઆ સાથે પરણાવી દીધી અને તે રાજકન્યા પણ તે કોઢીઆ પતિને પોતાના ઇષ્ટદેવની પેઠે માનવા લાગી. ૧૯૮ પછી રાજાએ તે કન્યાની માતાને અનાદરથી ત્યાગ કરી દૂર કરી અને તે પુત્રીને તથા પેલા કોઢીઆને પોતાના આશ્રયથી દૂર નગરની બહાર મોકલી આપ્યાં. ૧૯૯ ત્યાં નગરની બહાર તે

કન્યા આપો, તે શું યોગ્ય છે ? કૂવામાં રહેલા જેવી આ કન્યા ક્યાં ? અને અનંત જોજનવાળો હું ક્યાં ? જેમ હાથણી અને બકરીનો સમાગમ કદી હોય જ નહિ તેમ, આ કન્યાનો અને મારો સમાગમ કદી હોય જ નહિ. ૧૭—૧૮

રાજાએ કહ્યું—"આમાં તારે કોઈ પણ જાતનો વિચાર કરવાનો નથી. હવે જ આ કન્યાને વર તરીકે તને અર્પણ કરી છે માટે તું મારી પુત્રીને પરણ. ૧૮૧ જો તું મારી આજ્ઞાને નહિ માનીશ તો (વિના મોતે) મરણ પામીશ." તે પછી બહુ સારું એમ તે જોગીનાએ કબૂલ કર્યું એટલે રાજા પ્રસન્ન થયો. ૧૮૨ અને તેણે એક ક્ષણ વારમાં જેવી કન્યાના માતાને પેર સૌધર્મ વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરાવી. ૧૮૩ કન્યાની માતા, આ વિવાહના બનાવ સ્વરૂપથી અજ્ઞાત હતી. તેણે તો ઉત્તમ વસ્ત્ર પહેરાવીને તથા હાથમાં કંકણ વગેરે પહેરાવીને પોતાની પુત્રીને રાજા પાસે હાજર કરી. ૧૮૪ પછી રાણીએ એને કંકણ વગેરે પહેરાવ્યાં હતાં એવા પેલા જોગીના વરને જોઈને રાજાને પૂછ્યું કે "કન્યાને પરણનારો વર ક્યાં છે ? ૧૮૫ એટલે રાજાએ પેલા જોગીઓને બતાવ્યો કે તુરત જ રાણી મૂર્છા પામીને ધરણી પર પડી. પછી પાસેના લોકોએ શીતળ ઉપચારો કરવામાં આવ્યા, ત્યારે તે સાવધ થઈ અને આ પ્રમાણે વિલાપ કરવા લાગી. ૧૮૬ અરે ઓ નિર્દય નાથ ! તમે આ દુષ્ટ ચેષ્ટા શી આરંભી છે ? અરેરે ! આવી સર્વાંગસુંદર પુત્રી આવા જોગીના વરને તમે કેમ આપો છો ? હાય ! તમારા ચિત્તમાં શું કોઈ ભૂત ભરાયું છે ? અથવા દૈવયોગે તમારી બુદ્ધિ શું નાશ પામી છે કે ? તમે મારા પ્રિય પતિ હોઈને આ રીતે વિપરીત થઈ ગયા છો ? ૧૮૭—૧૮૮ જેમ સર્પો વિકરાળ શરીરવાળા અને ઝેરવાળી દાઢવાળા હોઈને ક્રૂર, દુર મિથ્યાત્વવાળા, અતિ ભયંકર અને ભયંકર

યૌવનતાવાળુ અથવા સમાન ક્ષમાવાળુ હોય તોજ તારા કહેવા પ્રમાણે હોઇ શકે પણ— ૨૦૯

"गते मृते प्रव्रजिते क्लीबे च पतिते पतौ ।
पञ्चस्वापत्सु नारीणां पतिरन्यो विधीयते " ॥ २१० ॥

"પોતાનો પતિ પરભૂમિ તુરત ગએલો ગયો હોય—નાસી ગયો હોય, મરણ પામ્યો હોય, સંન્યાસી–દીક્ષિત થઈ ગયો હોય, નપુંસક હોય અથવા રોગાદિકથી પતિત થયો હોય કે વિજાતીય મનુષ્યો સાથે ચડી ગયો હોય તો અર્થાત્ આ પાંચ પ્રકારમાંની કોઇ પણ આપત્તિ આવી પડી હોય તો સ્ત્રીઓથી બીજો પતિ કરી શકાય છે." આ પ્રાચીન કવિના વચન પ્રમાણે તું જો બીજો પતિ કરીશ તો તેમાં તને લેશ માત્ર દોષ લાગશે નહિ. ૨૧૧ હું જગતના કોઈથી પેરાયેલો છું, જેથી માત્ર ગણ્યા દિવસજ છઇશ. માટે તું કોઇ ન જાણે તેમ રાત્રિમાં તારી ઇચ્છા હોય ત્યાં ચાલી જા. ૨૧૨ પછી તે રાજપુત્રી કાકીજાના પગમાં પડીને ગળગળે સ્વરે કહેવા લાગી કે હે પ્રિય! ફરીથી તમારે મશ્કરીમાં પણ મને આ પ્રમાણે કહેવું યોગ્ય નથી. ૨૧૩ તમે મારા દેવ છો, ગુરુ છો નાથ છો અને જીવનરૂપ છો. તમારા વિના બીજો કોઇ પણ મન વચન કે કાયાથી મારો પતિ નજ હો. ૨૧૪

રાજપુત્રીનો એ નિશ્ચય જાણી તે વિદ્યાધર (કોઢીઆના રૂપમાં રહેલ તે) મનમાં અત્યંત પ્રસન્ન થયો. તેણે પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ ધારણ કરવાની ઇચ્છાથી તે રૂપને કરનારી વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું. ૨૧૫ એટલે શરદઋતુ મેઘમંડળમાંથી જેમ સૂર્ય બહાર આવે અને નાટકના રંગ ઉપરથી જેમ નટ નીકળી આવે તેમ, એ વિદ્યાધર પોતાના કોઢીઆ સ્વરૂપમાંથી નીકળીને મૂળ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થયો. ૨૧૬ તે સમયે તેના કાનમાં કુંડલો ચાલી રહ્યાં હતા અને આખા શરીરપર તેણે સુવર્ણ મણિ તથા મોતીઓના અલંકારો ધારણ કર્યા હતા, જેથી તે રાત્રિના સમયે

કોઢીઓ આમતેમ બેઠેલો હતો, નિશ્વાસ નાખતો હતો અને પ્ર ભરેલી અવસ્થામાં રહેલો હતો. પતિવ્રતા એવી રાજપુત્રી પણ પોતાના પતિની સેવામાં નિત્ય પરાયણ રહેતી હતી ૧૦ એક દિવસે તે કોઢીઓ રાજપુત્રીના અંતર અભિપ્રાયને જાણવાની ઇચ્છાથી જાણીને નિશ્વાસ નાખીને દુઃખ ભરેલા તથા મંદસ્વરે કહેવા લાગ્યો. ૧૧ "હે આયુષ્યવાળી સુંદરિ ! હું કોઢીઓ છું, ભાગ્યહીન છું, તું મારા મરણ મારે હાથે છ—એટલે છ ? શું તે ભાસતું નથી ! ૧૨

"राजपुत्री त्वया कुष्ठपीडितं व्यपमामयम् ।
पश्यैते व्याधयो राजन् ! संक्रामन्ति नरान्नरम् ॥१०॥

રાજાએ ક્ષય તાવ, કોઢ નામનો રોગ અને નેત્રનો રોગ એ પાંચ વ્યાધિઓ એક મનુષ્યમાંથી બીજા સમીપ રહેનારા મનુષ્યમાં પણ સંક્રમણ થાય છે ૧૩ જેથી તારૂં આ સ્વરૂપ કે જે ઉત્તમ શીલના ઉપર પણ ઉત્તમ કરી શકે તેવું છે તે અફસોસ ! મારા સંગના દોષથી પ્રત્યક્ષ સર્વથી રૂપની પેઠે તત્કાળ વિનાશ પામશે. ૧૪ હે સુંદરી ! હજી પણ કંઈ બગડ્યું નથી. તું તારા આત્માને પેર ચાલી જા, અથવા કોઈ બીજો પતિ કરી લે. ૧૫ તે સાંભળી રાજપુત્રી પતિને કહેવા લાગી "હે પ્રિય ! તમે આમ ન બોલો, કેમકે કુળવાન સ્ત્રીઓને પોતાના માતા પિતાએ આપેલો એકજ પતિ હોય છે ૧૬ અરે ! જે કુળવાન સ્ત્રીઓ બીજો પણ પતિ કરશે તો પછી, નેત્રોમાં અને કેશોમાં શો ભેદ રહેશે ! ૧૭ માટે હે નાથ ! તમેજ મારા જીવન પર્યંત મારા પિતાએ આપેલા પતિ છો, કેમકે બ્રાહ્મણોનું તથા સત્પુરૂષોનું વચન અને કન્યાનું દાન એકજ વખત હોય છે ૧૮ રાજપુત્રીનું એ વચન સાંભળી કોઢીઓ મનમાં પ્રસન્ન થયો. તેણે ફરી પણ કહેવા માંડ્યું કે, "તું કહે છે તે સત્ય છે પણ તારૂં એ વચન સ્ત્રી પુરૂષની સમાનતાજ કરી શકે છે—અર્થાત્ સ્ત્રી અને પુરૂષ બેઉ એક સમાન

કરવામાં આવી હતી. આવા પ્રકારનું સ્વર્ગના વિમાન જેવું ભવન તૈયાર કરીને તે વિદ્યાધરે તેમાં અંતઃપુરના (સ્નાનખાનાના) મહેલો, અશ્વશાળા, હાથીખાનાં સભામંડપો તથા દુકાનો વગેરે સર્વની પણ રચના કરી. ૨૨૭-૨૨૮ બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળમાં નગરની બહાર એવા (દિવ્ય) ભવનને જોઈને નગરવાસીઓ વિચારમાં પડી ગયા કે, આવું નગર અકસ્માત્ અહિં ક્યાંથી આવ્યું ? તેઓએ રાજાને પણ એ વાત જાહેર કરી જેથી રાજા પણ ભયભીત થયો. તેણે એ નગરના અકસ્માત્ આવવા વિષે વિશેષ માહિતી મેળવવા માટે ચરિઓને (ભાટ-ચારણોને) વિદાય કર્યા. તે ચરિઓ, ઉતાવળા ઉતાવળા ત્યાં ગયા અને તે વિષે સર્વ વાત જાણીને ત્યાંથી પાછા આવી રાજાને કહેવા લાગ્યા કે "હેમરથ નામનો વિદ્યાધર તમને મળવા માટે આવ્યો છે" તે પછી સમગ્ર-સામગ્રીથી સજ્જ થઈ રાજા, નગરની બહાર જ્યાં એ વિદ્યાધર હતો ત્યાં એને મળવા માટે ગયો, ૨૨૯ ૨૩૦ તે સમયે દિવ્ય વસ્ત્રાલંકારથી શોભી રહેલા વિદ્યાધરના પરિવારને જોઈને રાજા વિસ્મય પામ્યો કે શું આ તે સ્વર્ગ પૃથ્વીપર આવ્યું છે ! ૨૩૧ વળી તે સમયે ત્યાંની અશ્વશાળાને અને હાથીખાનાને જોઈને તથા હાથીઓથી ભરપૂર જોઈને રાજાએ તુરતજ પોતાના અશ્વર્યના મદનો ત્યાગ કર્યો. ૨૩૨ તે પછી રાજા હાથી ઉપરથી ઉતરીને મહેલની અંદર દાખલ થયો અને જલકાંતમણિની બનેલી ભૂમિમાં જળની ભ્રાંતિ થઈ જવાથી રાજાએ વસ્ત્ર ઉંચા લીધા.૨૩૩ તે જોઈ વિદ્યાધરે હસીને કહ્યું કે "હે રાજા ! આ જળ નથી પણ પૃથ્વી છે આવી ભ્રાંતિ તમને કેમ થઈ ! શું પાણીની ભૂમિમાં કદી જળ હોય ખરૂં ! ૨૩૪ તે સાંભળી રાજા શરમાઈ ગયો, તેણે આગળ ચાલવા માંડ્યું, તેવામાં ત્યાં એક સ્થળે જ્યાં જળનો દેખાવ તેવો નહોતો, ત્યાં પાણી હતું, તેના જોવામાં

પણ દેવની પેઠે સર્વત્ર પ્રકાશ પામી રહ્યો હતો. ૨૧૭ વિદ્યાધરનું એ સ્વરૂપ જોઈને વિસ્મય તથા ભયને લીધે રાજપુત્રીમાં વિભ્રમ ઉત્પન્ન થયો—અર્થાત્ પોતે ભયભીત થઈ અને આશ્ચર્ય પામી, ત્યારે વિદ્યાધરે તેને કહ્યું— કે પ્રિયા ! તું તારા મનમાં વ્યાકુળ થા મા, હું તારો તેજ પતિ છું, કે જે હમણાં વિદ્યાધરરૂપે દેખાઉં છું. મારા આ વચનને તું સત્ય માન. ૨૧૮ ૨૧૯હું હેમરથ નામનો વિદ્યાધર છું અને “ મેં ઋષિઓને સર્વ કૌતુકે જોયા પ્રાપ્ત થાય છે આ વિલાસ સહન કરીને કોઢિયાના સ્વરૂપે અહિં આવ્યો છું. ૨૨ તે પછી જેમ (રાત્રિવિકાસી) કમલિની ચાંદનીવડે શુદ્ધ વિકસ્વરપણા થકે જેને પ્રસન્ન-પ્રફુલ્લ થાય તેમ, તે રાજકન્યા પોતાના પતિને સુંદર સ્વરૂપવાળો જોઈને પ્રસન્ન થઈ-આનંદ પામી.૨૨૧ પછી વિદ્યાધરે પણ પ્રજ્ઞપ્તિ નામની વિદ્યાથી પોતાના સમગ્ર પરિવારને ત્યાં બોલાવ્યો, જેથી તેજ ક્ષણે તે ત્યાં હાજર થયો.૨૨૨ વળી તે વિદ્યાધરે પોતાની વિદ્યાના બળથી તે સ્થાને એક ભવન (રાજમહેલ) તૈયાર કર્યું. તે ભવન નાના રત્નના હજારો થાંભલાઓ ઉપર સ્થિર થયેલું જણાતું હતું. તેના ઉપરની સુંદર પુતળીઓનાં રૂપ જોવા માટે દેવ ઓના મન આકર્ષાઈ જતાં હતા, તે જાણે કોઈ દૂર પ્રદેશથી આવ્યું હોય અને વિશ્રાંતિ માટે ત્યાં સ્થિર થયું હોય તેવું જણાતું હતું. મોટા મોટા ઝરૂખા (ગોખ) રૂપ પોતાના અનેક મુખોને મોકળાં કરી તે જાણે વાયુને પી જતું હોય તેવું લાગતું હતું, નીલમણી રત્ન કાંતિની પ્રભાના તરંગોવડે વ્યાપ્ત થયેલી પૃથ્વીરૂપ સમુદ્રમાં તે સ્થિતિ કરી રહ્યું હતું. તેના ઉપર ધ્વજ-પતાકા ફરકી રહી હતી,તેની શોભા એક વિમાનના જેવીજ જણાતી હતી, તેની અંદરના ભાગમાં નગર વાસીઓના નિવાસોની રચના પણ કરી હતી, તેના ઉપરના ભાગમાં રત્નોની પ્રભાપંક્તિ શોભી રહી હતી અને તેમાં સાત માળની રચના

આ તમારી પુત્રી આજ ભેગવિલાસી થઇ છે ૨૪૮ હે રાજા ! 'ભેગી પુરુષોને સર્વ ઠેકાણે ભેગો પ્રાપ્ત થાય છે" આ પ્રાચીન પંડિતોના સુભાષિતની પરીક્ષા કરવા માટે મેં એ માયા કરી હતી. ૨૪૯ પણ મને આ સ્ત્રીનો લાભ થયો તેથી એ વચન સત્ય થયું છે હે રાજા ! આ મારૂં વચન અત્યંત પ્રતિષ્ઠિત સત્ય છે એમ તમે માનો." ૨૫

વિદ્યાધર રાજાએ જ્યારે એ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે રાજાનાં રોમાંચ હર્ષથી પ્રફુલ્લ થયાં. હવે મદનમંજરીને કહ્યું કે ૨૫૧ "હે વિનયવાળી સુત પુત્રિ ! મેં તારાપર આજ્ઞા કરી છે-નિર્દયતા વાપરી છે તો પણ તું તારા પોતાના મનને મારાપર સ્થાપું કર, કૃપાળુ કર, અને પ્રસન્ન કર " ૨૫૨ તે સાંભળી પવિત્ર આચારવાળી તે મદનમંજરી બોલી કે "હે પિતા ! આ તમે શું કહો છો ? તમે તો એવા પ્રકારનું મને વરદાન આપીને ઉલટો મારાપર ઉપકાર કર્યો છે ૨૫૩ અરે જેના સેંકડો ઉપકારો કરીને પણ ઉતરાં[?] અણમુક્ત થઇ શકાતાં નથી એવા પોતાના પિતાપર એવો કયો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય હોય કે કોપ કરે ?" ૨૫૪ તે વખતે રાજા એકદમ હર્ષમાં આવી તેને બોલી ઉઠ્યો કે, "હે પુત્રિ ! તું આ પ્રમાણે મને પ્રિય વચન જ કહે છે તેથી ખરેખર કુળવાન છે. જેમ સાગરને પગનિ[?] ઘર્ષણ કરી નાખવામાં આવે તો પણ તે શું કરી થાય છે ! ૨૫૫ હે પુત્રિ ! મેં કુતપમાં અને તે કુળવાન મનુષ્યોમાં આશ્ચર્યકારક વિચાર રેખા મેળવી છે ૨૫૬ તે પછી હેમરથ વિદ્યાધરે, રાજાનો હાથ પકડીને તેને સાથ નમ્યો અને તે બન્ને પિતાપુત્રી વચ્ચે પૂર્વની પેઠે પરસ્પર પ્રીતિ વધારી આપી. ૨૫૭ પછી રાજા, તે વિદ્યાધરને મદનમંજરીની માતાને મળવા માટે તથા તેને આનંદ ઉપજાવવા માટે સત્વર પોતાના મહેલમાં તેડી ગયો

આવ્યો, જેથી આ તો અપશુકન થયા, એમ માનીને રાજા ત્યાં ઉભો રહ્યો.[૧૩૭] થોડો વખત ત્યાં ઉભો રહીને તે આગળ ચાલ્યો એટલે જાણે હસતી હોય તેમ ચોતરફ સર્વ પ્રકારનાં પ્રયોગો કરી રહેલી પૂતળીઓ પુતળાંઓ તેના જોવામાં આવી.[૧૩૮] એ રીતે વિચિત્ર પ્રકારના અનેક આશ્ચર્યો જોતો જોતો રાજા મહેલના અદ્ભુત સાતમા માળ ઉપર ચઢ્યો.[૧૩૯] ત્યાં વિદ્યાધરેન્દ્ર રાજા સિંહાસન ઉપર બેઠો હતો. તેણે રાજાને આવતો જોઇ સન્માનપૂર્વક તેને અભ્યુત્થાન આપ્યું, અને પ્રણામ કરી તુરત જ પોતાના આસન ઉપર તેને બેસાડ્યો. પછી તે વિદ્યાધરે પોતાની પત્ની મદનમંજરીને ત્યાં બોલાવી એટલે તે પણ ત્યાં આવીને પોતાના પિતાના ચરણમાં પ્રણામ કરી બે હાથ જોડીને ઉભી રહી.[૧૪૦-૧૪૧] રાજાએ પોતાની પુત્રીને ઓળખી લીધી અને મનમાં એક જાતનો વિચાર કર્યો કે "ઓ વિધાતા! કોઈ પુણ્યના વશમાં તું પુત્રી આપીશ નહિ. કેમકે તે પુત્ર નામના કીડાઓની પેઠે પોતાના જન્મસ્થાન જેમ એકદમ દૂષિત કરે છે. ખરેખર શ્રીમાન લક્ષ્મીના જેવી ચંચળ હોય છે. નદીની પેઠે નીચ મનુષ્યો સાથે ગમન કરનારી હોય છે અને મધ પાની પેઠે એક ક્ષણમાં રાગ (રંગ તથા સ્નેહ) વાળી જોવામાં આવે છે. વળી તે કુળને દુઃખ આપનારી થાય છે.[૧૪૨-૧૪૪] દિવે સ્ત્રીઓને પ્રત્યક્ષ અગ્નિની પેઠે નાશ કરનારી ઉત્પન્ન કરી છે. કેમકે તે ન કરવા લાયક હોય—નાલાયકી હોય તો કુલવાનમાં મનુષ્યને મલિન દૂષિત કરે છે.[૧૪૫] ખરેખર મારી આ પુત્રી કુળને કલંક લગાડનારી જણાય છે કેમકે આણે પોતાના પરિણીત વરનો ત્યાગ કરી બીજા વરનો આશ્રય કર્યો છે.[૧૪૬] એ પ્રમાણે રાજા ચિંતામાં પડી જઈને મનમાં ખેદ કરતો હતો, તે જોઈને વિદ્યાધરે કહ્યું — તમે ખેદ સહન કરો મા.[૧૪૭] તમે કોપ કરીને આ મદનમંજરીને જે કોરડાઓ વડે મરાવ્યો હતો તેમ હું પોતે પણ ખરેખર

ચામડી, હાડકાં, મજ્જા, આંતરડાં અને વિષ્ઠા વગેરેના પાત્રરૂપ આ શરીર કૃતઘ્ન, અસાર તથા અનિત્ય જણાય છે ૨૭૨ તો પણ માતાના દૂધથી પોષણ પામેલા આ દેહમાંથી કેળના વૃક્ષમાંથી જેમ કેળાં ગ્રહણ થાય છે તેમ, એકજ ફળ અને એકજ સાર ગ્રહણ કરવાનો છે, તે એજ કે ધર્મનું સેવન. ૨૭૩ કેમકે ધર્મથીજ મનુષ્યોને આ લોકના તથા પરલોકના સર્વ ઇચ્છિત અર્થો-ભોગ વૈભવો પ્રાપ્ત થાય છે ૨૭૪ એટલુંજ નહિ પણ ધર્મથીજ દેવાંગનાઓએ કરેલા સંગીતથી પ્રસન્નચિત્તવાળા અને ઇચ્છા પ્રમાણે કામ પૂર્ણ કરનારા દેવો થઇ શકાય છે ૨૭૫ છ ખંડ ભરતક્ષેત્રના અધિપતિઓ નવ નિધિના ઇશ્વરો આ સર્વ ચક્રવર્તિઓ ધર્મથીજ થયા કરે છે ૨૭૬ વળી ચોત્રીસ પ્રકારના અતિશયોથી પ્રકાશી રહેલા આ જિનેશ્વરો પણ ધર્મનાજ પ્રભાવથીજ ત્રણ જગતના મનુષ્યોમાં પૂજ્ય થાય છે ૨૭૭ અને સૌભાગ્ય, રૂપ તથા પરાક્રમ આદિ પ્રત્યેકના ચિત્તને હર્ષ ઉપજાવનાર જે જે વસ્તુ જગતમાં જોવામાં આવે છે તે પણ ધર્મનો દીપજ છે ૨૭૮ અરે! એટલુંજ નહિ ધર્મના પ્રભાવથી જીવ અનંત, સનાતન નિરાબાધ અને અતુલ એવા મોક્ષ સંબંધી સુખને પ્રાપ્ત કરે છે ૨૭૯ એ પ્રમાણે હે ભવ્યજનો! ધર્મના પ્રભાવને જાણીને ભાવ તથા આદરપૂર્વક નિરંતર ધર્મમાંજ લક્ષ આપો. ૨૮૦ વિદ્યાધર હેમરથે ગુરૂ પાસેથી એ ધર્મનો પ્રભાવ સાંભળીને તેમને નમન કર્યું અને પછી તે બોલ્યો કે હે ભગવન્! મેં પૂર્વજન્મમાં કેવું કયું પુણ્યકાર્ય કર્યું હશે?" ૨૮૧

ગુરુ બોલ્યા— હે મહાભાગ! તું તારો પૂર્વજ મને સાંભળ, જે સાંભળીને તું પોતે પણ પવિત્રાત્મા થઈશ. ૨૮૨

પૂર્વે કુંભનગરના ગામમાં ભદ્રિક સ્વભાવનો એક કુલપતિ હતો. તેનું નામ ધનદેવ હતું તેને યશોમતી નામની એક સ્ત્રી હતી. એ કુલ-

અને ત્યાં ઉત્તમ રસોઇઆઓએ કરેલી સ્વાદિષ્ટ રસોઇથી તે નિષાદને પરિવારની સાથે જમાડ્યો. ૨૫૮-૨૫૯ ઉપરાંત અલંકારો આપ્યાં તથા વસ્ત્રાભરણ આપી રાજાએ પોતાના જમાઈની પેઠે પરિવારની સાથે સત્કાર કર્યો.૨૬૦ તેમજ પોતાની માન્ય પુત્રીને એ વાર્ગમાં બેસાડી, ઉત્તમ વસ્ત્રાભરણ અર્પણ કરી સુંદર ભિન્ન વસ્ત્રોથી સન્માન આપ્યું.૨૬૧ પછી દેવરથ રાજાની રજા લઇ પોતાની પત્ની સાથે વિમાનમાં બેસીને પરિવારની સાથે આકાશમાં ચાલ્યો ગયો. ૨૬૨ એક મુહૂર્તમાં તે તે પોતાના નગરમાં જઇ પહોંચ્યો અને ઉત્સવપૂર્વક નગરમાં દાખલ થઇ ઘણા વર્ષો સુધી નિષાદેન્દ્ર રાજા તરીકે રહ્યો.૨૬૩ એક દિવસે ઉદ્યાનપાળે (માળીએ) આવીને રાજાને વિનંતિ કરી કે હે મહારાજ! આજે આપના બાગમાં સુવ્રતાચાર્ય નામે જ્ઞાની સાધુ પધાર્યા છે તે પોતાના સર્વોત્તમ જ્ઞાનથી સર્વ પ્રાણીઓના ભૂત ભવિષ્ય સંશયોને દૂર કરી રહ્યા છે. ૨૬૪ ૨૬૫ જેમ મેઘગર્જનાના સાંભળીને મયૂર આનંદ પામે તેમ, જ્ઞાની મહારાજના આગમન સમાચાર સાંભળી રાજા અત્યંત આનંદ પામ્યો અને ઉત્તમ વાહન તૈયાર કરાવી, અનેક રાજકીય પરિવાર સાથે લઇ શિષ્ટાચાર પ્રમાણે પોતાની શોભિત વંદન કરવાને નીકળ્યો ૨૬૬-૨૬૭ ત્યાં જઇને રાજા ચામર, છત્ર, મુકુટ, મોજડી વગેરે રાજ ચિન્હોનો ત્યાગ કરી આચાર્ય મહારાજની સમીપ ગયો અને સંસાર સમુદ્રમાંથી મુક્ત થવા માટે દ્વાદશાવર્ત વંદન કરી બીજા સાધુઓને પણ ભક્તિપૂર્વક નમન કર્યું. ૨૬૮-૨૬ તે પછી રાજા વગેરે જ્યારે બેસી ગયા ત્યારે આચાર્યે અધર્મનો નાશ કરનારી ધર્મ દેશના કરવાનો આરંભ કર્યો. ૨૭ હે ભવ્યજનો! અપાર એવા સંસારનો અંત કરી રહેલાં પ્રાણીઓને મુક્તિ દેવા આવ્યાનો વરે આ મનુષ્ય જન્મ ખરેખર દુર્લભ છે ૨૭૧ વળી આ મનુષ્ય જન્મમાં પણ સ્થિર, દાક્ષ્ય,

જેવો મનુષ્ય કોણ માત્ર ? ૧૯૩ મારે આઇ પિતા, પુત્ર કે સ્વામી
કોઇ પણ નથી. અને મારવામાં જ સધી નિશાનના ગાન આપવા
જેવું છે ૧૯૪ માટે તમે મારા પર ક્રોધનો ત્યાગ કરો. કેમકે
તમે તો પ્રાણી માત્રને આનંદન આપો છો તો મારા પર કૃપા
કરી સ્વચ્છ મનવાળા થઇને તમે મારી પીઠ પર હાથ મૂકો." ૧૯૫
તે પછી મુનિ ધ્યાન પારીને-ધ્યાન મુક્ત થઇને ધનદેવ પ્રત્યે બોલ્યાઃ-
"અરે ! સાધુઓ તો સ્વભાવિક રીતેજ ક્રોધરૂપ યોદ્ધાને સદા જિત
નારા હોય છે ૧૯૬ જેથી તેઓ પોતાના અપરાધ કરનારા ઉપર
પણ કદી ક્રોધ કરતા નથી. હે ભદ્ર ! તારા ઉપર તો મારે ક્રોધ કરવાનો
અવકાશજ ક્યાં છે ? કેમકે તુ તો કેવળ નિરપરાધી છે ૧૯૭ જે
પ્રાણી કોઇનો અપરાધ કરી પશ્ચાતાપ કરે છે તે પણ ક્રોધને
પાત્ર નથી—અર્થાત્ તેના ઉપર પણ ક્રોધ કરવો યોગ્ય નથી તો પછી
તારા નિરપરાધી ઉપર તો ક્રોધ કેમ થઇ શકે ? ૧૯૮ માટે હે ભદ્ર !
ભયનો ત્યાગ કરી શાંત થઇને તુ મારૂ વચન સાંભળ જેથી જ માં
તરમાં તુ કદી દુખી ન થાય. ૧૯૯ હે ભદ્ર ! તને પોતાને જેવો
મૃત્યુથી ભય છે તેવોજ બીજા પ્રાણીઓને પણ ભય હોય છે એમ તારે
જાણવું. * અરે ! "તુ મરી જા" એમ કહેવા માત્રથી પણ પ્રાણી
દુખી થાય છે તો પછી તેના પર તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોનો પ્રહાર કરવામાં
આવે તો દુખી થાય, એમા શું આશ્ચર્ય હોય ? * ? કીટ કીડીઓ
માણસ કોઢથી પીડાતો હોય છે છતાં પણ મરવાને ઇચ્છતો નથી,
તો પછી જે પ્રાણી સુખી હોય છે તેને તો મરવાની ઇચ્છા કેમજ
થાય. માટે સિદ્ધ થાય છે કે મૃત્યુનો ભય સુખીને કે દુખીને બન્નેને
સમાનજ છે * * આ સંસારમાં ભોગ વૈભવોનો સંયોગ વીજળીના
જેવો ચપળ છે અને જીવન પણ હાથીના કાનની પેઠે અસ્થિર છે
આમ સમજીને મનુષ્યોએ પાપમાં પ્રીતિ કરવી તે યોગ્ય નથી. *

અને ત્યાં ઉત્તમ રસોઇઆઓએ કરેલી સ્વાદિષ્ટ રસોઇઓ વડે વિદ્યાધરો પરિવારની સાથે તેને જમાડ્યો. ૨૧૮–૨૧૯ ઉપરાંત જાતજાતનાં આભૂષણો તથા વસ્ત્રાલંકાર આપી રાજાએ પોતાના જમાઇનો પરિવારની સાથે સત્કાર કર્યો.૨૨૦ તેમજ પોતાની સાથે મુનિને પોતાના બેસાડી, ઉત્તમ વસ્ત્રાલંકાર અર્પણ કરી સુંદર મિષ્ટ વચનોથી સન્માન આપ્યું.૨૨૧ પછી હેમરથ રાજાની રજા લઇ પોતાની પત્ની સાથે વિમાનમાં બેસીને પરિવારની સાથે આકાશમાં ચાલ્યો ગયો. ૨૨૨ એક મુહૂર્તમાં તો તે પોતાના નગરમાં જઇ પહોંચ્યો અને ઉત્સવપૂર્વક નગરમાં દાખલ થઇ ઘણા કાળ સુધી વિદ્યાધરોના રાજા તરીકે રહ્યો.૨૨૩ એક દિવસે ઉદ્યાનપાલે (માળીએ) આવીને રાજાને વિનંતિ કરી કે "હે મહારાજ! આપણા નગરના ઉદ્યાનમાં શ્રુતસાગર નામે જ્ઞાની સાધુ પધાર્યા છે તે પોતાના સર્વોત્તમ જ્ઞાનથી સર્વ પ્રાણીઓના ચિત્ત અતિસૂક્ષ્મ સંશયોને દૂર કરી રહ્યા છે. ૨૨૪–૨૨૫ જેમ મેઘગર્જના સાંભળીને મયૂર આનંદ પામે તેમ, એ જ્ઞાની મહારાજના આવવાના સમાચાર સાંભળી રાજા અત્યંત આનંદ પામ્યો અને ઉત્તમ વાહન તૈયાર કરાવી, અનેક રાજકીય પરિવાર સાથે લઇ વિસ્તાર પ્રમાણે પોતાની ઋદ્ધિસહિત વંદન કરવાને નીકળ્યો ૨૨૬–૨૨૭ ત્યાં જઇને રાજા ચામર, છત્ર, મુકુટ, મોજડી વગેરે રાજ ચિહ્નોનો ત્યાગ કરી આચાર્ય મહારાજની સમીપ ગયો અને સંસાર સમુદ્રમાંથી મુક્ત થવા માટે દ્વાદશાવર્ત વંદન કરી બીજા સાધુઓને પણ ભક્તિપૂર્વક નમન કર્યું. ૨૨૮–૨૨૯ તે પછી રાજા વગેરે પર્ષદા જ્યારે બેસી ગઇ ત્યારે આચાર્યે ભવભ્રમણનો નાશ કરનારી ધર્મ દેશના કરવાનો આરંભ કર્યો. "હે ભવ્યજનો! અપાર એવા સંસારનો ભ્રમ કરી રહેલા પ્રાણીઓને ચુલ્લકાદિ દશ આખ્યાનો વડે આ મનુષ્ય જન્મ ખરેખર દુર્લભ છે ૨૩૧ વળી આ મનુષ્ય જન્મમાં પણ રૂધિર, હાડકાં,

ધનદેવનું દૃષ્ટાંત

જેવો મનુષ્ય કોણ માત્ર? ૨૬૩ મારે આજ પિતા, પુત્ર કે સ્વામી કોઈ પણ નથી. મને મારવામાં મરણી નિશ્ચયના મન મળવા જેવું છે. ૨૬૪ માટે તમે મારા પર ક્રોધનો ત્યાગ કરો. કેમકે તમે તો પ્રાણી માત્રને આશ્વાસન આપો છો તો મારા પર કૃપા કરી સ્વચ્છ મનવાળા થઈને તમે મારી પીઠ પર હાથ મૂકો." ૨૬૫ તે પછી મુનિ ધ્યાન પારીને—ધ્યાન મુક્ત થઈને ધનદેવ પ્રત્યે બોલ્યાઃ—"અરે! સાધુઓ તો સ્વાભાવિક રીતેજ ક્રોધરૂપ યોદ્ધાને સદા જિતનારા હોય છે ૨૬૬ જેથી તેઓ પોતાના અપરાધ કરનારા ઉપર પણ કદી ક્રોધ કરતા નથી. હે ભદ્ર! તારા ઉપર તો મારે ક્રોધ કરવાનો અવકાશજ ક્યાં છે? કેમકે તું તો કેવળ નિરપરાધી છે ૨૬૭ જે પ્રાણી કોઈનો અપરાધ કરી પશ્ચાત્તાપ કરે છે તે પણ ક્રોધને પાત્ર નથી—અર્થાત્ તેના ઉપર પણ ક્રોધ કરવો યોગ્ય નથી તો પછી તારા નિરપરાધી ઉપર તો ક્રોધ કેમ થઈ શકે? ૨૬૮ માટે હે ભદ્ર! ભયનો ત્યાગ કરી શાંત થઈને તું મારું વચન સાંભળ જેથી જન્માંતરમાં તું કદી દુઃખી ન થાય. ૨૬૯ હે ભદ્ર! તને પોતાને જેવો મૃત્યુથી ભય છે તેવોજ બીજા પ્રાણીઓને પણ ભય હોય છે એમ તારે જાણવું. ૨૭૦ અરે! "તું મરી જા" એમ કહેવા માત્રથી પણ પ્રાણી દુઃખી થાય છે તો પછી તેના પર તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોનો પ્રહાર કરવામાં આવે તો દુઃખી થાય, એમાં શું આશ્ચર્ય હોય? ૨૭૧ એક કોઢિયો માણસ કોઢથી પીડાતો હોય છે છતાં પણ મરવાને ઇચ્છતો નથી, તો પછી જે પ્રાણી સુખી હોય છે તેને તો મરવાની ઇચ્છા કેમજ થાય. માટે સિદ્ધ થાય છે કે મૃત્યુનો ભય સુખીને કે દુઃખીને બન્નેને સમાનજ છે ૨૭૨ આ સંસારમાં ભોગ વૈભવોનો સંયોગ વીજળીના જેવો ચંચળ છે અને જીવન પણ હાથીના કાનની પેઠે અસ્થિર છે આમ સમજીને મનુષ્યોએ પાપમાં પ્રીતિ કરવી તે યોગ્ય નથી ૨૭૩

પતિને નીચ મનુષ્યોનો સંગ થયો, જેથી તે નિરંતર શિકાર કરવાના
વ્યસનવાળો થઇ ગયો, મહામૂર્ખ લુબ્ધ થયો અને પારધિઓ
સાથે મળીને જીવોની હિંસા કરવા લાગ્યો. ૧૮૩-૧૮૪એક દિવસે
તે કુલપતિ શિકાર કરવા માટે ભીલ વનમાં નીકળી ગયો અને
ત્યાં જઇને તેણે નાસભાગ કરતાં જે જે પ્રાણીઓને જોયાં તે સર્વનો
સંહાર કરવા માંડ્યો. ૧૮૫ વળી તે દોડી જતાં પ્રાણીઓની પાછળ
દોડવા લાગ્યો આડી જતાંની પાછળ ચાલવા માંડ્યો અને પોતે
મારેલા પ્રાણીઓને ભૂમિ પર પડતાં જોઇ અત્યંત આનંદ પામ્યો. ૧૮૬
પછી તે નિર્દય અંતઃકરણવાળો કુલપતિ, કોઇ એક ભયભીત થયેલા
મૃગની પાછળ દોડ્યો અને તેને મારવા માટે ધનુષમાં બાણ સાંધીને
તૈયાર થયો હતો. ૧૮૭ પણ તેવામાં પેલો મૃગ લતાઓની ઝાડીમાં
દાખલ થઇને આગળ નીકળી ગયો એટલે તે મૃગ મરણ પામ્યો છે
કે નહિ, તે જોવા માટે એ કુલપતિ તેની પાછળ પાછળ ગયો. ૧૮૮
તે લતાઓની ઝાડીમાં જેવો દાખલ થયો, કે તુરત જ ત્યાં બેઠેલા
એક મુનિ તથા તેમની આગળ પડેલું પોતાનું બાણ તેના જોવામાં
આવ્યું. ૧૮૯ કુલપતિ પતિત, મુનિને જોતાંજ ભયભીત બની ગયો
અને તેમના ચરણમાં નમી પડ્યો. તે બોલી ઉઠ્યો કે, "હે પ્રભુ! આપની
આજ્ઞાના પાપથી હું લેપાયો છું તો આપ મારા પર પ્રસન્ન થાઓ.
હે ભગવન્! આપ અહીં બેઠા હતા એ મારા જાણવામાં ન હતું
એ તો મારા મૃગને મારવા અર્થે તેની પાછળ દોડીને બાણ ફેંક્યું
હતું. ૧૯૦ કુલપતિ એમ કહ્યું ત્યારે પેલા મુનિ તો ધ્યાનમાં
મગ્ન સ્થિતિમાં હતા જેથી કંઇ બોલ્યા નહિ એટલે કુલપતિ અત્યંત
ભયભીત થયો અને મુનિના ચરણમાં વળગી પડ્યો, અને બોલ્યો કે,
૧૯૧ હે ભગવન્! આપ તો દયાના ધામ કહેવાઓ છો; અધિક કોમળ
મન આપના જેમ હોય પણ એમ જેના ઉત્કૃષ્ટ છે તો પછી મારા

આ જગતમાં જીવોના વધ જેવું બીજું એક પણ પાપનું મૂળ નથી.
કેમકે તેથી જન્માન્તરમાં લાખો દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૪ ॥ મનુષ્ય,
જે સ્ત્રી પુત્ર તથા પત્નીને માટે પાપ કરે છે તેઓ પરાધીન બની
નરકમાં જતા તે પુરુષની કોઈ રક્ષા કરી શકતા નથી ॥ ૫ ॥ અરે! પોતાનાં
સ્વજનોની વાત તો દૂર રહી પણ આ દેહ કે જે કેવળ પોતાનોજ
મનાય તે પણ દુઃખમાં—મોટાઈના સમયે જેમ દુષ્ટ સેવક પોતાથી
જુદો પડે છે તેમ, જુદો પડે છે—પોતાને તજી જાય છે ॥ ૬ ॥ માટે
તું ધર્મ કરવામાં બુદ્ધિ કર. કેમકે ધર્મ સુખાકારક છે અને નિત્ય છે.
તેનું આચરણ કરવાથી આ લોકનાં કે પરલોકનાં દુઃખ થતાં નથી.
॥ ૭ ॥ મુનિના મુખમાંથી નીકળેલો તે અમૃત તુલ્ય ઉપદેશ સાંભળી,
તે પતિએ પણ મિથ્યાત્વરૂપ ઝેરનો તત્કાળ ત્યાગ કર્યો. ॥ ૮ ॥ પછી
તેણે મુનિના ચરણમાં નમસ્કાર કરી વિનતિ કરી કે "હે પ્રભુ!
સંસાર રૂપ આપત્તિના કુવામાં પડતા મને તમે આધાર આપ્યો ઉદ્ધાર
આપ્યો છે ॥ ૯ ॥ હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે આજથી આરંભી હું કદી
પણ જીવોનો વધ કરીશ નહિ, તેમજ માંસભક્ષણ પણ કરીશ નહિ.
આવો મને નિત્યનો નિયમ હો." ॥ ૧૦ ॥ તે સાંભળી મુનિએ પણ કહ્યું
કે "ખરેખર તારા જેવો બીજો કોઈ પણ પુણ્યશાળી નથી. કેમકે
તે ઘણા લાંબા કાળથી અભ્યાસ કરેલા પાપનો એક ક્ષણ વારમાં
ત્યાગ કર્યો છે ॥ ૧૧ ॥ હવે તે ગ્રહણ કરેલા નિયમને તું જીવિત પર્યંત
પાળજે કેમકે તે નિયમ તને અવશ્ય ફળદાતા થશે. ॥ ૧૨ ॥ પતિએ
બોલ્યા કે "હે પ્રભુ! પ્રાપ્ત થયેલા ધનના અવસરનો
કયો મનુષ્ય ત્યાગ કરે! ગયેલા નેત્ર જ્યારે ફરીથી
પ્રાપ્ત થાય ત્યારે કયો મનુષ્ય ફરીથી તેનો નાશ કરે છે! ॥ ૧૩ ॥ માટે હું
જ્યાં સુધી જીવીશ ત્યાં સુધી પ્રયત્નપૂર્વક આ નિયમનું પાલન કરીશ,
કેમકે કયો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય, હાથમાં આવેલા કલ્પતરુનો સાદર સ્વીકાર

આ જગતમાં જીવોના વધ જેવું બીજું એક પણ પાપ મોટું નથી. કેમકે તેથી જન્માન્તરમાં ઘણાં દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૪ મનુષ્ય, જે સ્ત્રી પુત્ર તથા પત્નીને માટે પાપ કરે છે તેઓ, પરાધીન થઈ નરકમાં જતાં તે પુત્રની સ્ત્રી રક્ષા કરી શકતાં નથી. ૧૫ અરે! પાપાત્મા સ્વજનોની વાત તો દૂર રહી પણ આ દેહ, કે જે કેવળ પોતાનોજ બનાવેલ તે પણ દુઃખમાં—રોગાદિના સમયે જેમ દુષ્ટ સેવક ચાલતી ભૂલે પડે છે તેમ ભૂલે પડે છે—પોતાને ત્યજી જાય છે. ૧૬ માટે તું ધર્મ કરવામાં બુદ્ધિ કર. કેમકે ધર્મ સુખકારક છે અને નિત્ય છે. તેનું આચરણ કરવાથી આ લોકમાં કે પરલોકમાં દુઃખ થતાં નથી." ૧૭ મુનિના મુખમાંથી નીકળેલો તે અમૃત તુલ્ય ઉપદેશ સાંભળી, તે અંતરંગ પણ મિથ્યાત્વરૂપ ઝેરનો તત્કાળ ત્યાગ કર્યો. ૧૮ પછી તેણે મુનિના ચરણમાં નમસ્કાર કરી વિનંતિ કરી કે "હે પ્રભુ! સંસારરૂપ આવેલા કુવામાં પડતા મને તમે આધાર આપો છો [illegible] આપો છો. ૧૯ [illegible] અંતિમ કહું છું કે આજથી આરંભી હું કોઈ પણ જીવોનો વધ કરીશ નહિ, તેમજ માંસભક્ષણ પણ કરીશ નહિ. આપો મને નિત્યનો નિયમ દ્યો." ૨૧ તે સાંભળી મુનિએ પણ કહ્યું કે "[illegible] તારા જેવો બીજો કોઈ પણ પુણ્યશાળી નથી. કેમકે તે ઘણા કાળ [illegible] અભ્યાસ કરેલા પાપનો એક ક્ષણ વારમાં ત્યાગ કર્યો છે. ૨૨ હવે તે ગ્રહણ કરેલા નિયમને તું ઉચિત પ્રયત્ન પાળજે. કેમકે તે નિયમ તને અત્યંત ફળદાતા થશે." ૨૩ ફરી [illegible] બોલ્યો કે "હે પ્રભુ! [illegible] થયેલા ધનના ભંડારને કયો મનુષ્ય ત્યાગ કરે? થયેલા નેત્ર જ્યારે [illegible] પ્રાપ્ત થાય ત્યારે કયો મનુષ્ય ફરીને તેનો નાશ કરે છે? ૨૪ માટે હું જ્યાં સુધી જીવીશ ત્યાં સુધી પ્રયત્નપૂર્વક આ નિયમનું પાલન કરીશ. કેમકે કયો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય, હાથમાં આવેલા અમૃતનો આદર સ્વીકાર

આ જગતમાં જીવોના વધ જેવું બીજું એક પણ પાપનું મૂળ નથી કેમકે તેથી જન્માન્તરમાં ઘણાં દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૪ ॥ મનુષ્ય, જે સ્ત્રી પુત્ર તથા પત્નીને માટે પાપ કરે છે તેઓ, પરાધીન થઈ નરકમાં જતા તે પુરુષની કોઈ રક્ષા કરી શકતા નથી ॥ ૫ ॥ અરે! પોતાનાં સ્વજનોની વાત તો દૂર રહી પણ આ દેહ, કે જે કેવળ પોતાનોજ આધાર તે પણ દુઃખો—રોગાદિના સમયે જેમ દુષ્ટ સેવક પોતાથી જૂદો પડે છે તેમ, જૂદો પડે છે—પોતાને ત્યજી જાય છે. ॥ ૬ ॥ માટે હું ધર્મ કરવામાં બુદ્ધિ કરું કેમકે ધર્મ સુખકારક છે અને નિત્ય છે. તેનું આચરણ કરવાથી આ લોકમાં કે પરલોકમાં દુઃખ થતાં નથી. ॥ ૭ ॥ મુનિના મુખમાંથી નીકળેલો તે અમૃત તુલ્ય ઉપદેશ સાંભળી તે પલ્લીપતિ પણ મિથ્યાત્વરૂપ ઝેરનો તત્કાળ ત્યાગ કર્યો. ॥ ૮ ॥ પછી તેણે મુનિના ચરણમાં નમસ્કાર કરી વિનતિ કરી કે "હે પ્રભુ! સંસાર રૂપ આપત્તિના કૂવામાં પડતા મને તમે આધાર આપ્યો-હાથ આપ્યો છે ॥ ૯ ॥ હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, આજથી આરંભી હું કદી પણ જીવોનો વધ કરીશ નહિ, તેમજ માંસભક્ષણ પણ કરીશ નહિ. આનો મને નિત્યનો નિયમ હો." ॥ ૧૦ ॥ તે સાંભળી મુનિએ પણ કહ્યું કે "ખરેખર તારા જેવો બીજો કોઈ પણ પુણ્યશાળી નથી. કેમકે તે ઘણા વખત સુધી અભ્યાસ કરેલા પાપનો એક ક્ષણ વારમાં ત્યાગ કર્યો છે ॥ ૧૧ ॥ હવે તે ગ્રહણ કરેલા નિયમને તું ઇચ્છિત ફળ પાળજે કેમકે તે નિયમ તને અવશ્ય ફળદાતા થશે. ॥ ૧૨ ॥ પલ્લીપતિ બોલ્યો: "હે પ્રભુ! પ્રાપ્ત થયેલા ધનના ભંડારનો કયો મનુષ્ય ત્યાગ કરે? ગયેલાં નેત્ર જ્યારે ફરીથી પ્રાપ્ત થાય ત્યારે કયો મનુષ્ય ફરીને તેનો નાશ કરે છે? ॥ ૧૩ ॥ માટે હું જ્યાં સુધી જીવીશ ત્યાં સુધી પ્રયત્નપૂર્વક આ નિયમનું પાલન કરીશ. કેમકે કયો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય, હાથમાં આવેલા કલ્પવૃક્ષનો સાદર સ્વીકાર

ન કરે!" [૩૧૪] એમ કહીને તે મુનિના ચરણમાં પડ્યો અને ધનુષ-બાણ વગેરે સર્વ શિકારનાં સાધનો ભાંગી નાખી પોતાના ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યો. [૩૧૫] એ રીતે જ્યારે તે ઘેર આવ્યો ત્યારે તેની સ્ત્રી પોતાના પતિને માંસ તથા ધનુષબાણ રહિત આવેલા જોઈને પૂછવા લાગી કે, "આ? તમારી પાસે કંઈ લેવામાં કેમ નથી આવતું!" [૩૧૬] પછી તે ધનેશ્વરે તે દિવસે જે વૃત્તાંત બન્યું હતું તે સમગ્ર પોતાની પત્ની આગળ કહી સંભળાવ્યું ત્યારે તેણીએ પણ કહ્યું કે "હે પ્રિય! આપણે ધન્ય છે કે જેથી આપણને મુનિનો સમાગમ થયો. [૩૧૭] આપે જે નિયમ લીધા છે તે મને પણ માન્ય છે. આપણે બન્ને જણ મળીને તે નિયમનું પાલન કરીશું." [૩૧૮] તે પછી તેઓ બન્ને સ્ત્રી-પુરુષ પ્રસન્નચિત્તે નિયમનું પાલન કરવા લાગ્યાં અને શુદ્ધ કર્મ સંપાદન કરી પોતાનો કાળ ગાળવા લાગ્યાં. [૩૧૯] તેઓનો એ રીતે કેટલોક કાળ ગયો. તેવામાં શસ્ત્રની પેઠે લોકોનો ક્ષય કરનારો ભયંકર દુષ્કાળ પ્રાપ્ત થયો. એ સમયે કોઈપણ મનુષ્ય સુખી જણાતો ન હતો. [૩૨૦] માતાઓ પોતે પણ કેટલીએક બાધાઓ રાખીને એક-વેળા પોતાના પુત્રને છેતરીને એકાંતમાં રહી તુચ્છ અન્ન ખાઈ જતી હતી. [૩૨૧] પિતાઓ પણ પ્રીતિરીતિનો ત્યાગ કરી પશુની પેઠે પુત્રને વેચી નાખતા હતા અને તેના બદલામાં કેટલુંક ધન લેતા હતા. [૩૨૨] વળી તે સમયે નિર્ધન રંક મનુષ્યો ક્ષુધાના આઘાતથી પૃથ્વીપર પડી ગયેલાં પાંદડાં વૃક્ષનાં જાણે ઢગ હોય તેમ પૃથ્વી પર જ્યાં ત્યાં પડેલા-રખડતા જોવામાં આવતા હતા. [૩૨૩] અને નાગરિકોના પ્રત્યેક ઘેર દ્વારમાં ઊભી રહેલી રંક મનુષ્યોની દીન પંક્તિ, દુઃખના પોકાર કરી રહી હતી. અને પોતાના પાપને જાણે વમી રહી હોય તેવી જણાતી હતી. [૩૨૪] એ રીતે લોકોનો સંહાર કરનારો તે દુષ્કાળ ઉપસ્થિત થયો, ત્યારે અન્નના અભાવને લીધે ઘણા ઘણા મનુષ્યો

મરણ પામ્યા.૩૨૫ અને જેઓ જીવતા રહ્યા તેઓ પણ માંસભક્ષણ કરવામાં આસક્ત બની ગયા તેમજ કેટલાએક તો અનુક્રમે તે ગામનો ત્યાગ કરી બીજે સ્થળે ચાલ્યા ગયા.૩૨૬ તે બેઉ પૈકી એક પણ અન્ન પૂરી થવાને લીધે દુઃખી થઈને કોઈએક સાર્થની સાથે પોતાની ઓસરિત સમીપના દેશમાં જવા નીકળ્યા.૩૨૭ તે બેઉ સાર્થ(મનુષ્યોનો કાફલો)ના સાથમાં હોઈ માંસભક્ષણ કરીને પોતાની ઇચ્છિત ભૂમિ તરફ જતા હતા. પણ પેલા બન્ને શ્રી ગુરુએ તો માર્ગમાં કોઈ પ્રકારનું અન્ન નહિ મળવાથી નિરાહાર રહીને જ આગળ વધે જતાં હતાં.૩૨૮ પછી તો અન્ન નહિ મળવાને લીધે માર્ગમાં ચાલવા માટે તેઓ અશક્ત થઈ પડ્યા, જેથી મૃત્યુના ભયથી આતુર બનેલા તેઓએ પરસ્પર આવો વિચાર કર્યો:– ૩૨૯ "જે સ્થળે અન્ન સુલભ છે તે દેશ અહીંથી બહુ દૂર છે આપણે આગળ ત્યાં જવા માટે હવે અશક્ત છીએ અને જીવનપર્યન્ત પણ આપણે આપણા ગ્રહણ કરેલા નિયમને તો પાળવોજ છે.૩૩૦ માટે લાચારે પણ આપણું મરણ હવે આવી પહોંચ્યું છે તો સાધ્યનિર્ણય કરીને પોતાની મેળે જે સધાયુ હોય તો આપણો જન્મ ખરેખર નિર્મળ–શુદ્ધ થાય."
૩૩૧આવો વિચાર કરી તે બન્નેએ શુદ્ધ મનથી અનશન કર્યું અને દેહનો ત્યાગ કરી પહેલા સ્વર્ગલોકમાં તેઓ ગયા.૩૩૨એ પ્રમાણે પૂર્વજન્મમાં તમે બન્નેએ ક્રિયાનો તથા માંસભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો હતો તથા નિયમનું બરાબર પાલન કર્યુ હતું, તેથી તમને આ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે.૩૩૩ પહેલા સ્વર્ગલોકમાંથી આવીને તું મેઘરથ (હિરણ્ય) નામનો વિદ્યાધર થયો છે અને મદનવતી (ધનદેવની સ્ત્રી) આ માનવ સ્ત્રી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ છે ૩૩૪

મુનિ પાસેથી પોતાનો એ પૂર્વજન્મ સાંભળીને તે દંપતી (હિરણ્ય અને મદનમંજરી) તુરત તે વિષે અનેકાનેક તર્ક–વિતર્ક કરવા

ન કરે!" [૩૧૪] એમ કહીને તે મુનિના ચરણમાં પડ્યો અને મધુ-માંસ વગેરે સર્વ શિકારનાં સાધનો નાખી નાખી પોતાના ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યો. [૩૧૫] એ રીતે જ્યારે તે ઘેર આવ્યો ત્યારે તેની સ્ત્રી પોતાના પતિને માંસ તથા મધુમાખણ રહિત આવેલા જોઈને પૂછવા લાગી કે, "આજે તમારી પાસે કંઈ જોવામાં કેમ નથી આવતું!" [૩૧૬] પછી તે ધનદેવે તે દિવસે જે વૃત્તાંત બન્યું હતું તે સમગ્ર પોતાની પત્ની આગળ કહી સંભળાવ્યું ત્યારે તેણીએ પણ કહ્યું કે "હે પ્રિય! આપને ધન્ય છે કે જેથી આપને મુનિનો સમાગમ થયો. [૩૧૭] આપે જે નિયમ લીધો છે તે મને પણ માન્ય છે. આપણે બન્ને જણ મરણાંતે તે નિયમનું પાલન કરીશું." [૩૧૮] તે પછી તેઓ બન્ને સ્ત્રી-પુરુષ પ્રસન્નચિત્તે નિયમનું પાલન કરવા લાગ્યાં અને શુદ્ધ કર્મ ઉપાર્જન કરી પોતાનો કાળ ગાળવા લાગ્યા. [૩૧૯] તેઓનો એ રીતે કેટલોક કાળ ગયો. તેવામાં રાક્ષસની પેઠે લોકોનો ક્ષય કરનારો ભયંકર દુષ્કાળ પ્રાપ્ત થયો. એ સમયે કોઈપણ મનુષ્ય સુખી જણાતો ન હતો. [૩૨૦] માતાઓ પોતે પણ કેટલીએક બાપડીઓ રાખીને એમ તેવા પોતાના પુત્રને ઉતારીને ખોળામાં રહી દુઃખે અન્ન ખાતી હતી. [૩૨૧] પિતાઓ પણ પ્રીતિરીતિનો ત્યાગ કરી ઘાસની પેઠે પુત્રને વેચી નાખતા હતા અને તેના બદલામાં કેટલુંક ધન લેતા હતા. [૩૨૨] વળી તે સમયે નિર્ધન-રંક મનુષ્યો ભૂખ તાપના આઘાતથી પૃથ્વીપર પડી ગયેલાં પાપરૂપ વૃક્ષનાં જાણે ફળ હોય તેમ પૃથ્વી પર જ્યાં ત્યાં પોતાં-રડવડતાં જોવામાં આવતાં હતાં. [૩૨૩] અને નાગરિકોના ઘરો ઘેર દ્વારમાં ઉભી રહેલી રંક મનુષ્યોની દીન પંક્તિ, દુઃખના પોકાર કરી રહી હતી. અને પોતાના પાપને જાણે જણાવી રહી હોય તેવી જણાતી હતી. [૩૨૪] એ રીતે લોકોનો સંહાર કરનારો તે દુષ્કાળ ઉપસ્થિત થયો, ત્યારે અન્નના અભાવને લીધે ઘણાખરા મનુષ્યો

મરણ પામ્યા.[૩૨૫] અને તેઓ ઉત્પન્ન થયા તેઓ પણ માંસભક્ષણ કરવામાં આસક્ત બની ગયા તેમજ કેટલાએક તો અનુક્રમે તે માંસનો ત્યાગ કરી બીજે સ્થળે ચાલ્યા ગયા.[૩૨૬] તે જેમાં જેઓ પહેલ પણ આવ પૂરી થયાને લીધે દુઃખી થઈને કેટલાએક સાર્થની સાથે પોતાની અભિલષિત સમીપના દેશમાં જવા નીકળ્યા.[૩૨૭] તે જેમ સાર્થ(મનુષ્યોનો સમૂહ)ના સમગ્ર લોક માંસભક્ષણ કરીને પોતાની ઇચ્છિત ભૂમિ જતા હતા. પણ પેલાં બન્ને સ્ત્રી પુરુષો તો માર્ગમાં કોઈ પ્રકારનું અન્ન નહિ મળવાથી નિરાધાર રહીને આગળ વધ્યે જતા હતાં.[૩૨૮] પછી તો અન્ન નહિ મળવાને લીધે માર્ગમાં ચાલવા માટે તેઓ અશક્ત થઈ પડ્યાં, જેથી પરસ્પર અતિ આતુર બનેલા તેઓએ પરસ્પર આવો વિચાર કર્યો:—[૩૨૯] જે સ્થળે અન્ન પુષ્કળ છે તે દેશ અહીંથી બહુ દૂર છે. આપણે આગળ જવા માટે હવે અશક્ત છીએ, અને જીવનપર્યંત પણ આપણે આપણા ગ્રહણ કરેલા નિયમને તો પાળવાનો છે.[૩૩૦] માટે અત્યારે પણ આપણું મૃત્યુ હવે આવી પહોંચ્યું છે તો સમ્યગ્નિશ્ચય કરીને પોતાની મેળેજ ને મરવું હોય તો આપણો જન્મ ખરેખર નિર્વાણ-શુદ્ધ થાય."[૩૩૧] આવો વિચાર કરી તે દંપતીએ શુદ્ધ મનથી અનશન લઈ અને દેહનો ત્યાગ કરી પહેલા સ્વર્ગલોકમાં તેઓ ગયા.[૩૩૨] જે પ્રમાણે પૂર્વજન્મમાં તમ બન્નેએ હિંસાનો તથા માંસભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો હતો તથા નિયમનું બરાબર પાલન કર્યું હતું. તેથી તમને આ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે.[૩૩૩] પહેલા સ્વર્ગલોકમાંથી આવીને તું મેઘરથ (હિમરથ) નામનો વિદ્યાધર થયો છે અને શ્રીમતી (પત્નીની સ્ત્રી) આ મદનમંજરી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ છે.[૩૩૪]

મુનિ પાસેથી પોતાનો એ પૂર્વજન્મ સાંભળીને તે દંપતી (હિમરથ અને મદનમંજરી) તું મન તે વિષે અનેકાનેક તર્ક-વિતર્ક કરવા

વામ્યું, જેથી તુરતજ તેઓને જાતિસ્મરણ થયું અને મુનિ પ્રત્યે તેઓ બોલ્યા કે[334] "આપ ભગવાને અમને જે પૂર્વજન્મનું વૃત્તાંત કહી સમજાવ્યું તે, હમણાં અમને જાતિસ્મરણ થવાથી અમારે પ્રત્યક્ષ હોય તેમ ભાસે છે; સમુખજ જણાય છે.[335] માટે હે પ્રભુ ! તમે અમને ગૃહસ્થને યોગ્ય ધર્મનો ઉપદેશ કરો, કેમકે મહાદુષ્કર એવા ચારિત્રને અમે ગ્રહણ કરી શકીએ તેમ નથી."[337] તે સાંભળી મુનિએ, જિનનામ એવા તે બન્ને સ્ત્રી પુરુષને, સમ્યક્ત્વના મૂળ કારણરૂપ બાર વ્રતો ગ્રહણ કરાવ્યાં.[338] એ રીતે તેઓ બન્ને જણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કરી મહામુનિને વંદન કરી પોતાના નગરમાં દાખલ થયાં અને મુનિએ પણ બીજી તરફ વિહાર કર્યો.[339] પછી તે દંપતીએ નિરતીચારપણે શુદ્ધ ગૃહસ્થધર્મનું પાલન કરી અંતે અનશનવ્રત ગ્રહણ કર્યું[340] અને તેનું પણ નિરતીચારપણે આરાધન કરી તેઓ બન્ને સ્વર્ગમાં ગયાં. ભવિષ્યમાં ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યાવતાર ગ્રહણ કરી તેઓ મોક્ષ જશે.[341]

ચૈત્રસિંહની હિંસાનો ત્યાગ.

(જેસર બોલ્યો–) હે રાજા ! એ પ્રમાણે જે કોઈ મનુષ્ય પર્વોત્સવની પેઠે પ્રાણીઓની હિંસા કરતો નથી તથા માંસ ભક્ષણ કરતો નથી તે પણ પુણ્યશાળી થઈ શકે છે.[342] જેસરનું એ વચન સાંભળી ચત્રિક ગામણીએ તેને કહ્યું કે "હે મિત્ર ! હું સદાકાળને માટે માંસભક્ષણનો ત્યાગ કરી શકું તેમ નથી, તો પણ હું પોતે, નિરપરાધી પ્રાણીઓનો કદી વધ કરીશ નહિ અને પવિત્ર પર્વ દિવસ સુધી માંસનો પણ ત્યાગ કરીશ."[343] [344]ત્યારે જેસર બોલ્યો કે "હે પ્રભુ ! વાહ ! ધન્ય છે તમને ! તમે માત્ર આટલુંજ સાંભળતાં તેટલામાં તો ઉપરોક્ત બન્નેનો તમે ત્યાગ કર્યો,[345] ઠીક છે તમે તમારા

વચનને સત્ય કરીને આદરવું પણ તમારું વચન પાળને.[૩૪૦] સત્ય પાલન કરવું તેમ સત્પુરુષોનો મહા ધર્મ છે.[૩૪૧] પછી મૈનસિંહ બોલ્યો—"હે મિત્ર! આમાં તમે આવ્યા નથી આપણ શા માટે કરો છો? ભૂખ્યા સાધુને ભોજન માટે શું પ્રાર્થના કરવી પડે?"[૩૪૭] વળી પણ રાજાએ કહ્યું કે "તમે મારા અતિથિ તરીકે અહીં આવ્યા છો, તેથી પ્રથમબીજ અને ઝાન તો હતા પણ હવે તે તમે અને ધર્મોપદેશ આપ્યો તેથી મારા અત્યંત પૂજ્ય બન્યા છો.[૩૪૮] માટે મેં આપેલા ઘરમાં તમે અહીંજ રહો. હું તમને સર્વનગરવાસીઓના શિરોમણિ કરું છું. તમારે નિત્ય મારી પાસે આવવું." મિત્રને એ પ્રમાણે કહીને રાજાએ છડીદાર મારફત સઘળે રથયાત્રા કરવાની આજ્ઞા કરી, તેમજ આખા નગરમાં અમારિ ઘોષણા કરાવી દીધી.[૩૪૯-૩૫] વળી કેસર માટે મિત્ર નિવાસસ્થાનની મંત્રીને આજ્ઞા કરી જેથી તે મંત્રીએ મિત્રની સાથે જઈ રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા કરી આપી.[૩૫૧] પછી મિત્ર કેસર પણ નગરની બહાર રાખેલા પોતાના કુટુંબને ત્યાં લાવ્યો અને રાજાએ આપેલા દેવભુવન જેવા ઘરમાં સુખેથી રહેવા લાગ્યો.[૩૫૨] પછી અન્યોન્યને ત્યાં જવા આવવાથી તથા ગોષ્ઠીઓનાં પ્રિય આલાપથી રાજા તથા મિત્રની વચ્ચે દૂધ તથા જળના જેવી ગાઢ પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ.[૩૫૩] એ રીતે રાજાની કૃપા સંપાદન કરીને પણ કેસર મિત્રોએ ડાભને કદી ઘોર વચન કહ્યું ન હતું. કેમકે અમૂલ્ય મણિ અમૃત બિન્દુ નીચ ઉત્તમ કરતો નથી.[૩૫૪] કેસરને રાજાએ જેમ જેમ માન આપવા માંડ્યું તેમ તેમ તેણે પોતાનો ઉપકાર કરવા માંડ્યો. જેમ દાતાર વરીદ—મેઘને ઊંચે મસ્તકપર ધારણ કર્યો, ત્યારે તેણે સર્વનો સમ ઉપકાર કરવા માંડ્યો.[૩૫૫] એ પ્રમાણે સમગ્ર નાગરિકોના શિરોમણિપણાને ધારણ કરતો, રાજાના પ્રસાદની ભાગીદારી કરતો અને પોતાના ઘર

ચૈત્રસિંહની હિંસાનો ત્યાગ.

વિદ્યાથી આખા વિશ્વને પૂર્ણ કરી દેતા તે કેસર મૈત્રી એ નગરમાં ઘણા ઘણા કાળ સુધી રહ્યો. ૩૫૬

ઇતિ શ્રીશત્રુંજયમહાતીર્થોદ્ધાર પ્રબંધમાં પહેલો પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

વચનને સત્ય કરીને આદર્યું પણ તમારું વચન પાળ્યું. કેમકે સત્ય પાલન કરવું તેજ સત્પુરુષોનો સદા ધર્મ છે. ૪૪૭ પછી મૈત્રીથી બોલ્યો—" હે શેઠ! આમાં તમે આદરથી નથી આવ્યા શા માટે કર્યો છો? ભૂખ્યા માણસને ભોજન માટે શું પ્રાર્થના કરવી પડે કે?" ૪૪૮ વળી પણ રાજાએ કહ્યું કે “તમે મારા અતિથિ તરીકે અહીં આવ્યા છો, તેથી પ્રણયીજન અને માન્ય તો હતા પણ હવે તો તમે મને ધર્મોપદેશ આપ્યો તેથી મારા અત્યંત પૂજ્ય બન્યા છો. ૪૪૯ માટે મેં આપેલા સ્થાનમાં તમે અહીંજ રહો. હું તમને સર્વનગરના શ્રીમંતોના શિરોમણિ કરૂં છું. તમારે નિત્ય મારી પાસે આવ્યા કરવું. તેથી એ પ્રમાણે કહીને રાજાએ મહીધર મારફત તેમને રહેવાનું કરવાની આજ્ઞા કરી, તેમજ આખા નગરમાં અમારિ ઘોષણા કરાવી દીધી ૪૫૦ ૪૫ વળી કેસર માટે શ્રી નિવાસસ્થાની મંત્રીને આજ્ઞા કરી એથી તે મંત્રીએ શ્રેષ્ઠીની સાથે જઈ રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા કરી આપી.૪૫૨ પછી શ્રી કેસર પણ નગરની બહાર રાખેલા પોતાના કુટુંબને ત્યાં લાવ્યો અને રાજાએ આપેલા નન્દનવન જેવા ઘરમાં સુખેથી રહેવા લાગ્યો. ૪૫૩ પછી અન્યોન્યને ત્યાં જવા આવવાથી તથા એકબીજાનાં પ્રિય આપવાથી રાજા તથા શ્રેષ્ઠી બન્નેને કૃષ્ણ તથા બળદેવના જેવી ગાઢ પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ.૪૫૪ એ રીતે રાજાની કૃપા સંપાદન કરીને પણ કેસર શ્રેષ્ઠીએ પ્રજાને કદી કઠોર વચન કહ્યું ન હતું. કેમકે મહાત્મા પુરુષો અયુક્ત વિના નીચ કાર્ય કરતા નથી. ૪ કેસરને રાજાએ જેમ જેમ માન આપવા માંડ્યું તેમ તેમ તેણે લોકોનો ઉપકાર કરવા માંડ્યો. જેમ દૃષ્ટાન્ત તરીકે—સમાને શરીરે વસ્ત્રાદિ ધારણ કર્યાં, ત્યારે તેણે સર્વનો સદા ઉપકાર કરવા માંડ્યો. ૪૫ એ પ્રમાણે સમગ્ર નગરીના શિરોમણિપણાને ધારણ કરતો, દાનમાં અગ્રગણ્ય નગરશેઠાઈ કરતો અને પોતાના સર્વ

જૈત્રસિંહની હિંસાનો ત્યાગ

વિચારથી આખા વિશ્વને પૂર્ણ કરી દેતા તે કેસર મૈત્રી એ નગરમાં ઘણાં વર્ષો સુધી રહ્યો.૧૫૬

ઇતિ શ્રીશત્રુંજયમહાતીર્થોદ્ધાર પ્રબંધમાં પહેલો પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

પ્રસ્તાવ ૨

વેશ્યનો વરદેવ વર્ણન.

> યાવજ્જીવં સુખતત્ત્વ ધર્મકર્મસુ સુસ્થયા ।
> પ્રતિદિવસ સ્થિતિ ન યથા સુખમાનમભૂત્ તથાપ ॥૧॥

કોઈ વેશ્ય એ નગરમાં રહીને ધર્મકર્મ કરવા લાગ્યો. એથી તેની એટલી બધી પ્રસિદ્ધિ થઈ કે સત્પુરુષોમાં તે ઉપમા આપવા યોગ્ય થઈ પડ્યો.[1] તેને વરદેવ નામનો એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, જે પરમેશ્વર જિન જેમ એકોજ હતો તે પ્રકાર બનાવ્યો હોયને તેમના એનીજ સમાનતા ધરાવતો હતો. માત્ર તેની સ્વર્ગમાં સ્થિતિ ન હતી. (પરમેશ્વર તેનામાં તથા તેમાં અંતર હતો.)[2] અનુક્રમે વેશ્ય ઘરનો સર્વ કારભાર પોતાના પુત્રને સોંપી દીધો અને પોતે તો અનન્ય મન મહત્વ કરી શુભ ધ્યાનપૂર્વક મરીને સ્વર્ગે ગયો.[3] પછી તેનો પુત્ર વરદેવ પણ પિતાની પેઠે નગરવાસીઓનું પુણ્યકાર્ય કરવા લાગ્યો

અને બોલીને ઉપકાર કરવો પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ થયો.[૪] સમય જતાં તેને પણ જિનદેવ નામનો એક પુત્ર થયો, કે જેની બુદ્ધિ જિનભગવાનના ચરણકમળનું સેવન કરવામાં આસક્ત રહેતી હતી.[૫] અપાર બુદ્ધિશાળી તેના પિતાએ અનુક્રમે ગૃહનો સર્વ કારભાર તેના પર નાખી દીધો અને પોતે ગામમાં રહેલો કુમાર એક ગામથી જેમ બીજે ગામ જાય તેમ, સ્વર્ગમાં ગયો.[૬] જિનદેવ, દેવપૂજા વગેરે કરવામાં સદા તત્પર રહેવા લાગ્યો અને સત્પુરુષામાં માન્ય થઈ સુખેથી કાળનિર્ગમન કરવા લાગ્યો.[૭] પછી તેને પણ યોગ્ય સમયે અમૂલ્ય ગુણોના ભંડાર રૂપ એક પુત્ર થયો. તેનું નામ નાગેન્દ્ર હતું અને રાજાઓ પાસે તેનું ઘણું માન હતું.[૮] તે નાગેન્દ્ર પોતાના ગોત્ર (કુલ-અથવા પૃથ્વી કે પર્વત) નો ઉદ્ધારક હતો, જેથી ગોત્ર નામની પેઠે પોતાના નાગેન્દ્ર નામને તેણે સત્ય કર્યું હતું. (અર્થાત્ ગોત્ર નામ જેમ પૃથ્વી તથા પર્વતોનો ઉદ્ધાર ઉન્માર્ગ કરનાર છે તેમ તે નાગેન્દ્ર પણ પોતાના વંશનો ઉદ્ધારક હતો) ગામ ગોત્ર નામમાં જેમ બે ફણ તથા ચક્રગતિ છે તેમ એ નાગેન્દ્રમાં ફણ (ગર્વ અથવા બોલવું ને અંતરંગ કાપ-લેપી) ન હતી. અને તેની ગતિ (ચાલચલગત) પણ સરળ હતી.[૯] નાગેન્દ્ર નામના તે પોતાના પુત્ર પરણો ત્યાર પછી ઉપાધિ લીધી ત્યારે એક દિવસ જિનદેવ (તેના પિતા) પથારીમાં સૂતેલા હતા સાવધાન થઈ આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો:-[૧૦] "આ સમગ્ર જગતમાં સમસ્ત વસ્તુઓને પ્રાણીમાત્ર પોતે પ્રત્યક્ષપણે દૃષ્ટિગોચર દેખે છે[૧૧] તો પણ શરીર આદિ પદાર્થમાં મોહ ઉત્પન્ન થવાથી અંધાઈ જઈને પોતાને હિતકર ધર્મ કરતા નથી કે જે ધર્મ સ્વર્ગ અને મોક્ષ આપનાર છે.[૧૨] તેમજ બીજા ઘણાખરા માણસો મોહથી મદના આવેશથી ગાંડા જેવા પરતંત્ર બની ગયા છે કે જેથી તેઓ (મિથ્યાત્વથી) પોતાની શક્તિ કર્યા છતાં પણ ધર્મ બાપડા

પ્રસ્તાવ ૨

વેશરના વસતુ વર્ણન.

ताथमाङ्गुणस्तस्य धर्मकर्मेणुपस्थिता ।
प्रसिद्धिरासीत् स यथा सुपमानमभूत् सताम् ॥१॥

શ્રી વેશર એ નગરમાં રહીને ધર્મકર્મ કરવા લાગ્યો. એથી તેની એટલી બધી પ્રસિદ્ધિ થઈ કે સત્પુરુષોમાં તે ઉપમા આપવા યોગ્ય થઈ પડ્યો.[1] તેને વસેન નામનો એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, જે ખરેખર પિતા જેવો જ હતો. તે ઉદાર અન્તઃકરણે લોકોને પોતાના સમાનતા બતાવતો હતો. માત્ર તેની સ્વર્ગમાં સ્થિતિ ન હતી (આટલોજ તેનામાં તથા તેનામાં અંતર હતો.)[2] અનુક્રમે વેશર ઘરનો સર્વ કારભાર પોતાના પુત્રને સોંપી દીધો અને પોતે તો અનશન ગ્રહણ કરી શુભ ધ્યાનયુક્ત થઈને સ્વર્ગે ગયો.[3] પછી તેનો પુત્ર વસેન પણ પિતાની પેઠે નાગરિકોનું મુખ્યપણું કરવા લાગ્યો

અને લોકોનો ઉપકાર કરવો પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ થયો.[૪] સમય જતાં તેને પણ જિનદેવ નામનો એક પુત્ર થયો, કે જેની બુદ્ધિ જિનભગવાનના ચરણકમળનું સેવન કરવામાં આસક્ત રહેતી હતી.[૫] આખરે બુદ્ધિવાળા તેના પિતાએ અનુક્રમે ઘરનો સર્વ કારભાર તેના પર નાખી દીધો અને પોતે માર્ગમાં રહેલો મુસાફર એક ગામથી જેમ બીજે ગામ જાય તેમ, સ્વર્ગમાં ગયો.[૬] જિનદેવ, દેવપૂજન વગેરે કરવામાં સદા તત્પર રહેવા લાગ્યો અને સત્પુરુષોમાં માન્ય થઇ સુખેથી કાળનિગમન કરવા લાગ્યો.[૭] પછી તેને પણ યોગ્ય સમયે અપૂર્વ સુખોના ભંડાર રૂપ એક પુત્ર થયો. તેનું નામ નાગેન્દ્ર હતું અને રાજાઓ પાસે તેનું ઘણું માન હતું.[૮] તે નાગેન્દ્ર પોતાના ગોત્ર (કુળ—અથવા પૃથ્વી કે પર્વત) નો ઉદ્ધારક હતો, જેથી શેષ નાગની પેઠે પોતાના નાગેન્દ્ર નામને તેણે સત્ય કર્યું હતું. (અર્થાત્ શેષ નાગ જેમ પૃથ્વી તથા પર્વતોનો ઉદ્ધારક છે—ધારણ કરનાર છે તેમ તે નાગેન્દ્ર પણ પોતાના વંશનો ઉદ્ધારક હતો.) માત્ર શેષ નાગમાં જેમ બે જીભ તથા વક્રગતિ છે તેમ એ નાગેન્દ્રમાં બે જીભ (એટલે અન્ય બોલવા ને અન્ય કરવા— એવી) ન હતી અને તેની ગતિ (આચરણ) પણ સરળ હતી.[૯] નાગેન્દ્ર નામના તે પોતાના પુત્રે ઘરનો બધો ભાર ઉપાડી લીધો ત્યારે એક દિવસે જિનદેવ (તેનો પિતા) પાૈષધશાળામાં બેઠો થકો સાવધાન થઇ આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો,—[૧૦] "આ સમગ્ર જગતમાં સમસ્ત વસ્તુઓને પ્રાણીઓ પોતે પ્રત્યક્ષપણે ક્ષણિક—નાશવંત જોઇ રહ્યા છે[૧૧] તો પણ શરીર આદિ પદાર્થોમાં ગાઢ પ્રતિબંધ સંબંધથી અજ્ઞાની જનો પોતાને હિતકર ધર્મ કરતા નથી, કે જે ધર્મ ધનાદિ સર્વ પદાર્થો આપે છે.[૧૨] તેમજ બીચારા મુગ્ધ પ્રાણીઓ મોહરૂપી મદના આવેશથી એટલા બધા પરતંત્ર બની જાય છે કે જેથી તેઓ (મોહપાશે) પોતાની કુટેવો કર્યા છતાં પણ તેઓ જાણી

શકતા નથી.[11] વળી આ સંસારમાં કોઈ તો ખરેખર હાથીને બાંધવાની સાંકળ જેવી છે કે ? પુત્રરૂપ હાથીને એનો તો નાશ કરે છે ? કોઈ સમર્થ પુરુષ પણ તેથી પોતાનું ઇષ્ટ સાધન કરી શકતો નથી. [14] હવે મારા પક્ષમાં પુત્ર રૂપી બેડી નેડી નાખીને મને એવો નાખી રાખ્યો, જેથી મને મુક્તિ (મોક્ષ) દુર્લભ જેવામાં આવે છે.[15] અરેરે ! હું જિનભગવાનનાં વચનામૃતનું હમેશાં શ્રવણ કરું છું, જ્યાં આશ્રય કરવાના આવેશથી ચારિત્ર લેવું જાણીને મેં મારા યૌવનને ખર્ચે ગુમાવ્યું.[16] મારી યુવાની ચાલી ગઈ છે અને મારો દેહ શક્તિ-હીન વૃદ્ધાવસ્થાથી ઘેરાઈ ગયો છે માટે શક્તિહીન થયેલા મારામાં હવે દીક્ષા લેવાની યોગ્યતા તો રહી નથી.[17] પણ મારો પુત્ર ધારી આ-ચાર્યાં રહે છે અને તેણે ઘરનો ભાર પણ ઉપાડી લીધો છે તો ધનનો ધર્મમાં વ્યય કરીને હું પારલૌકિક સાધન કરું.[18] અને ગુરુમહા-રાજને બોલાવી તેઓની સમક્ષ મોટા ઉત્સવપૂર્વક અઠ્ઠાઈઓ કરાવું, તેમજ સાધર્મિકનું વાત્સલ્ય તથા સાર્વજનિક અન્નસત્ર કરાવી મેં મેળવેલા દ્રવ્યને સફળ કરું.[19-20]

આવો મનમાં વિચાર કરી સભામાં તે મહાપુરુષે પોતાના પુત્રને બોલાવ્યો અને પોતે વિચારેલો રાત્રિનો સર્વ વિચાર તેને જણાવ્યો.[21] પિતાનો એ વિચાર જાણી મનમાં પ્રસન્ન થઈને પુત્રે કહ્યું કે બહુ સારું, આપ આપે સંપાદન કરેલા દ્રવ્યને ધર્મ માર્ગમાં વાપરો, એથી બીજું મારે આપની પાસે શું માગવાનું હોય ! (અર્થાત્ હું પણ એજ ચાહું છું કે વળી ખુશીથી આપના દ્રવ્યનો ધર્મમાર્ગમાં આપ ઉપયોગ કરો)[22] કદાચ પુત્ર મરણ પામેલા પોતાના પિતાનું ધન લઈને તેનો દેવાદાર થાય છે, પણ પિતા પોતેજ પોતાની હયાતીમાં પોતાનું ધન વાપરી નાખે તો પુત્ર તેના ઋણથી મુક્ત થાય છે.[23] પુત્રના એ વચનથી જિનદેવ પ્રસન્ન થયો. તેને

અને યોગોનો ઉપકાર કરવો પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ થયો.[4] સમય જતાં તેને પણ જિનદેવ નામનો એક પુત્ર થયો, કે જેની બુદ્ધિ જિનભગવાનના ચરણકમળનું સેવન કરવામાં આસક્ત રહેતી હતી.[5] અપાર બુદ્ધિવાળા તેના પિતાએ અનુક્રમે ઘરનો સર્વ કારભાર તેના પર નાખી દીધો અને પોતે ધર્મમાં રહેલો મુસાફર એક ગામથી જેમ બીજે ગામ જાય તેમ, સ્વર્ગમાં ગયો.[6] જિનદેવ, દેવપૂજા વગેરે કરવામાં સદા તત્પર રહેવા લાગ્યો અને સત્પુરુષોમાં માન્ય થઈ સુખેથી કાળનિર્ગમન કરવા લાગ્યો.[7] પછી તેને પણ યોગ્ય સમયે અભ્યુદયોના અંકુર રૂપ એકપુત્ર થયો. તેનું નામ નાગેન્દ્ર હતું અને રાજાઓ પાસે તેનું ઘણું માન હતું.[8] તે નાગેન્દ્ર પોતાના ગોત્ર (કુળ—અથવા પૃથ્વી કે પર્વત) નો ઉદ્ધારક હતો, જેથી શેષ નાગની પેઠે પોતાના નાગેન્દ્ર નામને તેણે સત્ય કર્યું હતું. (અર્થાત્ શેષ નાગ જેમ પૃથ્વી તથા પર્વતોનો ઉદ્ધારક ઉદ્ધારણ કરનાર છે તેમ તે નાગેન્દ્ર પણ પોતાના વંશનો ઉદ્ધારક હતો.) માત્ર શેષ નાગમાં જેમ બે જીભ તથા વક્રગતિ છે તેમ, એ નાગેન્દ્રમાં બે જીભ (એટલે અભી બોલા ને અભી ફેર—બોલી) ન હતી અને તેની ગતિ (આચરણ) પણ સરળ હતી.[9] નાગેન્દ્ર નામના તે પોતાના પુત્રે ઘરનો બધો ભાર ઉપાડી લીધો ત્યારે એક દિવસે જિનદેવ (તેનો પિતા) પૌષધશાળામાં રહેલો છતો સાવધાન થઈ આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો,—[1] "આ સમગ્ર જગતમાં સમસ્ત વસ્તુઓને પ્રાણીઓ પોતે મમત્વભાવે ઈષ્ટાનિષ્ટ જોઈ રહ્યાં છે.[11] તો પણ શરીર આદિ પદાર્થોમાં ગાઢ પ્રીતિરૂપ મોહજાળથી બંધાઈ જઈને પોતાને હિતકર ધર્મ કરતા નથી, કે જે ધર્મ ધનાદિ સર્વ પદાર્થો આપનાર છે.[12] તેમજ બીજા ગરજવાળાઓ મોહરૂપી મદના આવેશથી એટલા બધા પરવશ બની જાય છે કે જેથી તેઓ (મોહરૂપ મદે) પોતાની કેવી દશા થશે તે પણ તેઓ જાણ

શક્તા નથી.[૧૩] વળી આ સંસારમાં સ્ત્રી તો ખરેખર હાથીને બાંધવાની સાંકળ જેવી છે કે જે પુરુષરૂપ હાથીને એવો તો વશ કરે છે કે કોઇ સમર્થ પુરુષ પણ તેથી પોતાનું ઇષ્ટ સાધન કરી શકતો નથી. [૧૪] હવે મારા ઘરમાં પુત્ર રૂપી મોટી બેડી નાખીને મને એવો બાંધી રાખ્યો, જેથી મને મુક્તિ (મોક્ષ) દુર્લભ જોવામાં આવે છે.[૧૫] અરેરે ! હું જિનભગવાનનાં વચનાનુસાર હમેશાં સ્મરણ કરું છું. ત્યાં અમાપ મોહના આવેશથી આટલી બધી ઉમર મેં મારા યૌવનને વ્યર્થ ગુમાવ્યું.[૧૬] મારી સુવાની ચાલી ગઇ છે અને મારો દેહ અતિશય વૃદ્ધાવસ્થાથી ઘેરાઇ ગયો છે માટે શક્તિહીન બનેલા મારામાં હવે દીક્ષા લેવાની યોગ્યતા તો રહી નથી.[૧૭] પણ મારો પુત્ર મારી આજ્ઞામાં રહે છે અને તેણે ઘરનો ભાર પણ ઉપાડી લીધો છે. તો ધનનો ધર્મમાં વ્યય કરીને હું પરલોક સાધન કરું[૧૮] અને સુસ્થિત-રાજને બોલાવી તેઓની સમક્ષ મોટા ઉત્સવપૂર્વક આઠાઇઓ કરું. તેમજ સાધર્મિકનું વાત્સલ્ય તથા સાર્વજનિક અન્નસત્ર કરાવી મેં મેળવેલા દ્રવ્યને સાર્થક કરું."[૧૯-૨૦]

આવો મનમાં વિચાર કરી સત્વરમાં તે મહાપુરુષે પોતાના પુત્રને બોલાવ્યો અને પોતે વિચારેલો શક્તિનો સર્વ વિચાર તેને જણાવ્યો.[૨૧] પિતાનો એ વિચાર જાણી મનમાં પ્રસન્ન થઇને પુત્રે કહ્યું કે — બહુ સારુ, બાપ આપે સંપાદન કરેલા દ્રવ્યને ધર્મ કાર્યમાં વાપરો. એથી બીજું મારે આપની પાસે શું માગવાનું હોય ? (અર્થાત્ હું પણ એજ માગું છું કે ઘણી ખુશીથી આપના દ્રવ્યનો ધર્મકાર્યમાં આપ ઉપયોગ કરો)[૨૨] હરકોઇ પુત્ર મરણ પામેલા પોતાના પિતાનું ધન લઇને તેનો લેનાર થાય છે, પણ પિતા પોતેજ પોતાની હયાતીમાં પોતાનું ધન વાપરી નાખે તો પુત્ર તેના ઋણથી મુક્ત થાય છે.[૨૩] પુત્રના એ વચનથી વિશેષ પ્રસન્ન થયો. તેણે

વેસટના વંશનું વર્ણન

જિનેશ્વરના માર્ગમાં રહીને અપૂર્વ ઉત્સાહ પ્રાપ્ત થયો. ૨૪ પછી એકી જિનદેવે "કક્કસૂરિ" નામના પોતાના ગુરુમહારાજને સત્વર બોલાવ્યા અને પોતાના મનોરથને સફળ કર્યો. ૨૫ પછી તે શ્રેષ્ઠીએ કૃતાર્થ થઈને બે હાથ જોડી ગુરુમહારાજને કહ્યું કે "હે પ્રભુ! હજી મારું આયુષ્ય કેટલું છે તેનો આપ વિચાર કરો." ૨૬ તે સાંભળી આચાર્ય મહારાજે વિચાર કરીને કહ્યું કે "હે જિનદેવ! તારું આયુષ્ય હવે ત્રણ મહિના બાકી છે માટે તું ધર્મપરાયણ થા." ૨૭ તે પછી તેજ સમયે એકદમ ઉઠ્યો [illegible] તથા ગુરુને પ્રાર્થના કરીને તે શ્રેષ્ઠી પોતાનું મરણ સમીપમાં આવ્યું તેથી ધર્મ કરવામાં ઉદ્યમી થયો. ૨૮ તેણે યોગ્ય સમયે આચાર્ય મહારાજને બોલાવીને અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું અને પ્રાણી માત્રને અભયદાન આપ્યું. ૨૯ એ રીતે નિરતિચારપણે અનશન વ્રત પાળીને તે શ્રેષ્ઠી સ્વર્ગમાં ગયો અને પાછળથી તેના પુત્ર તેની સર્વ મરણક્રિયા કરી. * તે પછી તેનો પુત્ર નાગેન્દ્ર, ઘરના ઐશ્વર્યને પામ્યો અને સમય જતાં તેણે આશાઓથી એક પુત્ર પ્રાપ્ત કરીને તે આનંદ પામ્યો. ૩૧ તેણે પોતાના પુત્રના જન્મવખતે અદ્ભુત [illegible] આપીને ઘણાજ ઉત્સવપૂર્વક તેનું "સલક્ષણ" એવું નામ પાડ્યું. ૩૨ પછી તે સલક્ષણે અનુક્રમે કળાઓનો [illegible] અભ્યાસ કરી લીધો અને વ્યવહાર, આચાર તથા ક્રિયાઓમાં પણ તે કુશળ થયો. ૩૩ એટલે તેનો પિતા નાગેન્દ્ર ઘરનો સર્વભાર પુત્ર ઉપર સ્થાપીને તેમજ પોતાના ધનને સાત ક્ષેત્રોમાં કૃતાર્થ કરીને સ્વર્ગે ગયો. ૩૪ એ પ્રમાણે પિતા સ્વર્ગે ગયો ત્યારે સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળો સાધુ સલક્ષણ, પોતાના ઘરના વ્યાપારનો સ્વામી થયો. ૩૫ તેની બુદ્ધિ દેવોની પૂજામાં તથા આવશ્યક વગેરે ધર્મ કર્મમાં નિત્ય આસક્ત રહેવા લાગી અને ગુરુભક્તિમાં તત્પર રહી સુખપૂર્વક તે સલક્ષણે પોતાનો સમય ગાળવા લાગ્યો. ૩૬

હવે એક દિવસે ગુજરાત દેશમાંથી કોઈ સાર્થવાહક પોતાના સાર્થની સાથે અનેક કરીઆણાં લઈને તે નગરમાં આવ્યો. ૪૭ એક સમયે તે પોતાની દુકાનમાં સ્વસ્થ થઈને બેઠો હતો. ત્યારે સાગરદત્તે હર્ષથી અને કૌતુકથી આવી બોલાવીને તેને પૂછ્યું. "૪૮ તમે ક્યા દેશમાંથી આવ્યા છો? તમારો એ દેશ કેવો ગુણવાન તથા સમૃદ્ધિમાન છે? એ દેશમાં જે કોઈ મુખ્ય નગર હોય તે વિષે મારી આગળ તમે સંપૂર્ણ વર્ણન કરો." એવી તે સાર્થપતિએ કહ્યું કે, "હે મહા બુદ્ધિમાન! હું ગુજરાત દેશમાંથી આવ્યો છું. ખરેખર, જો મને એક હજાર જીભ હોય તોજ એ દેશના ગુણોનું વર્ણવી શકું ૪૯ તો પણ એ દેશના કેટલાએક ગુણોનું હું ટુંકજ વર્ણન કરું છું. કેમકે ધનની સમૃદ્ધિ જોકે અદ્ભુત છે તોપણ તેનું શું વર્ણન કરવામાં આવતું નથી? ૫૦ ગુજરાત દેશની ભૂમિ સઘળી જાતની ધાન્યપત્તિને ઉત્પન્ન કરવામાં સમર્થ છે ત્યાં પર્વતો ઘણા આવેલા છે, જેના ઢોળાવો વન સમીપમાંજ રહેલા જળથી ભરપૂર છે અને તેથીજ તે ભૂમિ કેવળ જળમય છે ૫૧ વળી તે દેશમાં નારંગી, મોસંબી, લીંબુ, લીંબડા, કદલ, કેળ, સાગવેલ, કોઠ, કરમદા, ચારોળી, પીલુ, આંબા, સીતાફળ, નાળેર, બીજોરા, ખજૂર, દ્રાક્ષ, કેરી અને દાડમ વગેરેના ઝાડ તેમજ મોગરાના છોડ, જાઈ જુઈ કેતકી, માલતી, વાળો, જાસુદ, મચકુંદ, જૂઈ—વગેરે તથા પુષ્પો છે ૫૨-૫૩ વળી બીજે હું કેટલાક વૃક્ષોના નામ તથા પણ સંક્ષેપમાં એટલુંજ કહી શકું કે આ પૃથ્વી ઉપર જેટલા વૃક્ષો ફળવાળા હોય અને જેટલાં વૃક્ષો પુષ્પવાળા થાય છે—તેઓ સર્વ તે દેશમાં છે ૫૪ એટલુંજ નહિ પણ એ દેશની ભૂમિમાં એવો ગુણ છે કે જેથી મગ, તુવેર, ચણેર, અડદ, ઘઉં જુવાર અને બાજરી—વગેરે સર્વ જાતના અન્ન નીપજે છે ૫૫ એ દેશમાં રહેનાર સર્વ મનુષ્ય, સમુદ્રના પુલિન કિનારાઓ પર

જિનેશ્વરના માર્ગમાં રહીને બમણો ઉત્સાહ પ્રાપ્ત થયો. ૨૪ પછી એવી જિનદેવે "કક્કસૂરિ" નામના પોતાના ગુરુમહારાજને સત્વર બોલાવ્યા અને પોતાના મનોરથને સફળ કર્યો. ૨૫ પછી તે શેઠીએ કૃતાર્થ થઈને બે હાથ જોડી ગુરુમહારાજને કહ્યું કે "હે પ્રભુ! હવે મારું આયુષ્ય કેટલું છે તેનો આપ વિચાર કરો." ૨૬ તે સાંભળી આચાર્ય મહારાજે વિચાર કરીને કહ્યું કે, "હે જિનદેવ! તારું આયુષ હવે ત્રણ મહિના બાકી છે માટે તું ધર્મપરાયણ થા." ૨૭ તે પછી તેજ સમયે એકદમ ઉઠ્યો થઈ જઈને તથા ગુરુને પ્રાર્થના કરીને તે શેઠી પોતાનું મૃત્યુ સમીપમાં આવ્યું તેથી ધર્મ કરવામાં ઉદ્યમી થયો. ૨૮ તેણે યોગ્ય સમયે આચાર્ય મહારાજને બોલાવીને અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું અને પ્રાણી માત્રને અભયદાન આપ્યું ૨૯ એ રીતે નિરતિચારપણે અનશન વ્રત પાળીને તે શેઠી સ્વર્ગમાં ગયો અને પાછળથી તેના પુત્રે તેની સર્વ મરણક્રિયા કરી. ૩૦ તે પછી તેનો પુત્ર નાગેન્દ્ર, ઘરના ઐશ્વર્યને પામ્યો અને સમય જતાં સેંકડો બાધાઓથી એક પુત્ર પ્રાપ્ત કરીને તે આનંદ પામ્યો. ૩૧ તેણે પોતાના પુત્રના અવયવોમાં અદ્ભુત લક્ષણો જાણીને ઘણાજ ઉત્સવપૂર્વક તેનું સલક્ષણ એવું નામ પાડ્યું ૩૨ પછી તે સલક્ષણે અનુક્રમે કળાઓનો [illegible] અભ્યાસ કરી લીધો અને વ્યવહાર, આચાર તથા ક્રિયાઓમાં પણ તે કુશળ થયો. ૩૩ એટલે તેનો પિતા નાગેન્દ્ર ઘરનો સર્વભાર પુત્ર ઉપર સ્થાપીને તેમજ પોતાના ધનને સાત ક્ષેત્રોમાં કૃતાર્થ કરીને સ્વર્ગે ગયો. ૩૪ એ પ્રમાણે પિતા સ્વર્ગે ગયો ત્યારે સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળો સાધુ સલક્ષણ, પોતાના ઘરના વૈભવોનો સ્વામી થયો. ૩૫ તેની બુદ્ધિ દેવની પૂજામાં તથા આવશ્યક વગેરે ધર્મ કર્મમાં નિત્ય આસક્ત રહેવા લાગી અને ગુરુભક્તિમાં તત્પર રહી સુખપૂર્વક તે સુખેથી પોતાનો સમય ગાળવા લાગ્યો. ૩૬

હવે એક દિવસે ગુજરાત દેશમાંથી કોઈ સાર્થવાહ પોતાના સાર્થની સાથે અનુક્રમે ફરીઆવ્યો અને તે નગરમાં આવ્યો. ૭ એક સમયે તે પોતાની દુકાનમાં સ્વસ્થ થઈને બેઠો હતો, ત્યારે કુમારે હેતથી અને મૈત્રીથી આવી બોલાવીને તેને પૂછ્યું. ૩૮ "તમે ક્યા દેશમાંથી આવ્યા છો? તમારો એ દેશ કેવો ગુણવાન તથા સમૃદ્ધિવાન છે? એ દેશમાં જે કોઈ અદ્ભુત નગર હોય તે વિષે મારી આગળ તમે સંપૂર્ણ વર્ણન કરો." પછી તે સાર્થપતિએ કહ્યું કે "હે મહા બુદ્ધિમાન! હું ગુજરાત દેશમાંથી આવ્યો છું. ખરેખર, એ મને એક હજાર જીભ હોય તોજ એ દેશના ગુણોનું વર્ણન થાય ૯— તો પણ એ દેશના કેટલાએક ગુણોનું હું સંક્ષેપમાં વર્ણન કરું છું. જેમાં ધનની સમૃદ્ધિ જોઈને આશ્ચર્ય છે તેવાનું તેનું શું વર્ણન કરવામાં આવતું નથી? ૪૧ ગુજરાત દેશની ભૂમિ સમગ્ર જાતની ધાન્યસમૃદ્ધિને ઉત્પન્ન કરવામાં સમર્થ છે ત્યાં પર્વતો ઘણા આવેલા છે તેના કૂવાઓ તદ્દન સમીપમાંજ રહેલા જળથી ભરપૂર છે અને તેથીજ તે ભૂમિ કેવળ જળમય છે. ૪૨ વળી તે દેશમાં નારંગી, મોસંબી, નવા બીજોરાં, કેળાં, કેળ, રાયણો, બોર, કરમદાં, ચારોળી, પીલુ, આમળાં, સીતાફળ, નાળિયેર, અંજીર, ખજૂર, દ્રાક્ષ, બોરડી અને ફણસ વગેરેનાં ઝાડ તેમજ બોરસલી, કેવડો, જાઈ, ચંપો, કેતકી, માલતી, ચમેલી, મોગરો, જૂઈ—વગેરે વેલાઓ પુષ્કળ છે ૪૩-૪૫ તારી પાસે હું કેટલાક વૃક્ષોના નામ વળી ગણું? સંક્ષેપમાં એટલુંજ કહી શકું કે આ પૃથ્વી ઉપર જેટલાં વૃક્ષો ફળવાળાં બગીચા અને જેટલાં વૃક્ષો પુષ્પવાળાં થાય છે—તેઓ સર્વ તે દેશમાં છે ૪૬ એટલુંજ નહિ પણ એ દેશની ભૂમિમાં એવા ગુણ છે કે જેથી મગ, તુવેર, ચણા, અડદ, વળી જુવાર અને બાજરી—વગેરે સર્વ જાતનાં અન્ન નીપજે છે ૪૭ એ દેશમાં રહેનાર સર્વ મનુષ્ય, સમુદ્રના ઘણા કિનારાઓ પર

અલ્પ વ્યવસાય કરે છે તો પણ અખૂટ ધન સંપાદન કરે છે ૪૮ વળી ત્યાં નાગર (વેપારી) ના કુટુંબ તથા નાગરવેલના પાન બિડાંની પેઠે પ્રાણીઓના મલીન મુખને પણ રંગી આપે છે ૪૯ તેમજ એ દેશમાં પરબ, કુવા તળાવ, ગામ અને અન્નક્ષેત્ર વગેરેમાં સ્થિતિ કરનારા કોઈપણ મુસાફરો પોતાની સાથે ભાતું કે પાણી કરી લેતા નથી. ૫૦ તે દેશમાં મુસાફરો આડ વૃક્ષોની પંક્તિ નીચે ચાલે છે તેથી સૂર્યના તાપથી કદી સંતાપ પામતા નથી. ૫૧ શત્રુંજય, રૈવતક (ગિરનાર) વગેરે તીર્થો પણ એ દેશમાં પડ્યાં આવેલાં છે કે જેઓ પોતાનું સેવન કરનાર ભવ્યજનોને મોક્ષપદે પહોંચાડી આપે છે. ૫૨ વળી સોમનાથ, પ્રભાસ સ્થાન, ભૃગુસ્થાન તથા સૂર્યતીર્થ વિગેરે લૌકિક તીર્થો પણ ત્યાં છે ૫૩ એ દેશમાં કસુંબી તથા મજીઠીઆ રંગથી રંગેલાં અને રેશમથી વણેલાં રંગબેરંગી વસ્ત્રોને સર્વ મનુષ્યો પ્રાયઃ ધારણ કરે છે. ૫૪ અને ત્યાં પ્રાણીઓના ઉપકારથી સદાચારથી તથા ભિન્ન ભાષાઓથી વિદ્વાનો પ્રસન્ન થાય છે તેથી એ દેશને 'વિબુધહૃદયપ્રિય' એવું ઉપનામ આપે છે. ૫૫ ખરેખર પૃથ્વી પર જેટલા દેશો છે તેઓ સર્વે એ દેશની સમાનતા કરી શકે તેમ નથી અને સ્વર્ગને તો મેં જોયું નથી તેથી સ્વર્ગની સાથે પણ એ દેશની સમાનતા હું કેમ કરી શકું ? ૫૬ એ દેશના ગામમાં પણ અતુલ વૈભવવાળાં લોકોને નગરો જેવાં છે અને નગરોની ગણત્રી તો તારી પાસે હું કોઈ રીતે કરી શકું તેમ નથી. ૫૭ કેમકે હે ભદ્ર સલક્ષણ ! એ દેશમાં અણહિલપુર, સ્તંભતીર્થ-વગેરે સ્વર્ગના જેવાં અસંખ્ય નગરો છે. ૫૮

પ્રહ્‌લાદનપુરનું વર્ણન.

હાલમાં એ દેશમાં પ્રહ્‌લાદનપુર નામનું એક નગર છે. હું માનું છું કે સ્વર્ગમાં પણ એના જેવું કોઈ નગર હશે કે કેમ ? એ સંશ-ય છે. ૫૯ એ નગરમાં પુષ્કળ ધન સંપાદન કરવાના સંયોગો

આવી ગયો જ તથી બાજુએ તને રથનેપુરચક્ર—નગરમાંતર એનું
બીજું નામ પણ આપે છે.[૧] વળી તે રથને શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું
પ્રસ્થાનવિહાર નામનું કે ભર છે ? દેવોના ઘર જેવું જણ
છે.[૧૧] એ નગરમાં જેટલાં દેવમંદિરો છે તે સર્વના ઉપર સુવર્ણ
કળશો આવી રહ્યા જ તેથી એ નગરે વળે મુકુટ પહેર્યો હોય એમ
જણાય છે.[૧૨] તમામ સુવર્ણના દંડ તથા ધ્વજાની સ્વચ્છ કિનારી
પંક્તિ પ્રાતઃકાળમાં જોતાં પ્રેક્ષકના નેત્રોને પ્રકાશ રંજિત કર
નારને ધીરે ઉપ જોય વાળાં નથી.[૧૩] વળી તે નગરમાં આર-
વિના સમયે ગ્રહોના અનુકંપાથી તિરસ્કાર પામેલો પ્રતિમા-
રૂપી વધુ, એ નગરમાંથી દૂર નાસી જાય છે.[૧૪] ત્યાંની
બજારો અપરિમિત કરીઆણાઓથી એટલી બધી ભરપૂર છે કે જ્યારે
મનુષ્યો જ્યારે કંઈ ખરીદવા માટે નીકળે જ ત્યારે જુદી જુદી
વસ્તુઓને તેમને પોતાને ખરીદવાની વસ્તુ ખરેખર ભૂલી જાય છે.[૧૫]
જેમ પૈદાપુણ્ય ખાતમાં મણિઓ ઉત્પન્ન થાય છે તેમ, એ
નગરમાં પણ સુજ્ઞાન, દાનથી ઉપાસકો અને સાધુઓ
માં અલંકાર જેવા સમાનરૂપ રૂપ મણિઓ ઉત્પન્ન થાય છે.[૧૬]
અરે! બીજા વિશેષ કહેવું તો શું વર્ણન કરવામાં આવે પણ તે
નગરમાં સાધુઓ સમાન (એટલે વિરોધ પક્ષમાં ગૌરવિત અને
વિરોધપરિહાર પક્ષમાં સર્વનું રક્ષણ કરનારા) છે અને વેપારીઓ
અપ્રતિમ(વિરોધપક્ષમાં પ્રતિમારહિત અને વિરોધપરિહારપક્ષમાં અનુપમ
—સર્વોત્તમ) છે.[૧] વળી એ નગરમાં જે નગરવાસીઓ ભિન્નભાવ
છે તેઓ મુક્ત (એટલે વિરોધપક્ષમાં બૌદ્ધમતને અનુસરનારા
અને વિરોધપરિહારપક્ષમાં મિત્ર ભક્તિવાળા) છે બાલમતના અનુ-
યાયીઓ વિજયની અભિલાષાવાળા છે (રાગાદિ શત્રુઓ પર વિજય

* અહીંથી બે શ્લોકમાં વિરોધાભાસ અલંકાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

મેળવવા ઇચ્છે છે) અને જેઓ જૈનો છે તેઓ પણ શિવ (વિધિ
પક્ષમાં શંકર અને વિરોધપરિહારપક્ષમાં મોક્ષ)માં આસક્ત રહે છે. આ
સિવાય બીજું કયું આશ્ચર્ય હોઇ શકે ! ૬૮ હે મિત્ર ! એ નગરમાંથી
હું અહીં આવ્યો છું, ખરેખર એ નગરને તેં તારી દૃષ્ટિએ જો
પ્રત્યક્ષ જોયું હોય તોજ તું કૃતાર્થ થઇ શકે." ૬૯ સાર્થપતિએ કહેલાં
તે વચન સાંભળીને સાધુ સમયજ્ઞનું મન પ્રહ્લાદનપુર જવા માટે
ઘોડાને ઉતાવળું બની ગયું.૭૦ પછી અનુક્રમે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય
એવા સર્વ સ્વજનને પોતાને વશ કરી તે સમયજ્ઞ પેલા સાર્થપતિની
સાથેજ પ્રહ્લાદનપુર નગરને રસ્તે પડ્યો. ૭૧ અનુક્રમે અવિચ્છિન્ન
રીતે મુસાફરી કરવાથી તે પ્રહ્લાદનપુર નગરમાં જઇ પહોંચ્યો અને
ત્યાં નગરમાં પ્રવેશ કરતાં જ તેને ઉત્તમ શકુનો થયાં. ૭૨ જેવાં
કે—પોતકી નામનું એક પક્ષી પોતાની જમણી પાંખ પર લીલા
ઘાસવાળા પ્રદેશ ઉપર બેઠું તેના જોવામાં આવ્યું અને પછી તે
પક્ષી સુંદર મેઢ કરીને, શિરસ્થાની મેઢે કળ કરીને તથા ડાબી
તરફ જઈને આંબાના વૃક્ષ ઉપર જઇ બેઠું એ પછી ત્યાં આગળ
એવું બેઠું કે તુરત જ આપોઆપજ તેના મુખમાં ભોજનની પ્રાપ્તિ
થઇ. ૭૩–૭૪ પલ્લિપતિ—એટલે ચાષપક્ષી પણ ઉત્કંઠિત થઈને જમણી
તરફથી ડાબી તરફ ગયું અને એક કૂતરો સારે ઠેકાણે મૂતરીને ડાબી તરફથી
જમણી તરફ આવ્યો. ૭૫ વળી એ સમયજ્ઞે તે નગરની અંદર
જ્યારે પ્રવેશ કર્યો, ત્યારે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનો રથ તેને સામે
મળ્યો. પછી તે પોતે પણ સંઘની સાથે નગરમાં ફર્યો. ૭૬ તે સમયે
એક કાનફેરા, કે જે તેની સાથે જ ત્યાં આવ્યો હતો તે બોલ્યો કે

તમે આ નગરમાં જો રહેશો તો તમને પુત્ર તથા ધનનો લાભ
થશે, તમારા વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા પુત્રો સંઘના નાયક થશે, વળી
બીજા કેટલાએક પુત્રો તો રૈવતના મહિમા જણાવશે અને તમારી

ચોથી પેઢીમાં જે એક પુત્ર થશે તે તો તીર્થનો ઉદ્ધાર કરનાર થશે. કેમકે તમે નગરમાં જ્યારે પ્રવેશ કર્યો ત્યારે ચોથા [illegible] ભગવાનનો આ રથ તમને સામો મળ્યો છે. ૭૭-૭૮ તે પછી એ શકુનવેત્તાને દ્રવ્ય તથા પાન વગેરે આપીને સાગરદત્તે સન્માન કર્યું અને રથમાં બેઠેલા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમન કરી પોતાના પુત્રને પણ વંદન કરાવ્યું. ૭૯ સાગરદત્તે પોતા સાથ પત્નીના જીવન સર્વ પણ અધિક પ્રશસ્તતાવાળા તે નગરને પ્રત્યક્ષ જોઈ પોતાનાં બન્ને નેત્રોને, જન્મને તથા સંપત્તિને કૃતાર્થ માન્યાં. ૮૦ પછી તેણે ત્યાં રહેવા માટે અનાયાસે એક મકાન વેચાતું લીધું અને તેમાં તે સ્વસ્થ મનથી રહેવા લાગ્યો તથા સુખેથી ધન સંપાદન કરવા લાગ્યો. ૮૧ એ રીતે સુજ્ઞ એક જ્ઞાનીની પેઠે પોતાના મૂળને મજબૂત રીતે બાંધીને તે ત્યાં રહ્યો ત્યારે તેની મતિ (બુદ્ધિ) સર્વના આશ્રયસ્થાનની પેઠે પ્રકાશ અપૂર્વ—અલૌકિક થઈ. ૮૨ હવે એ નગરમાં ઉપકેશ નામનો એક ગચ્છ હતો અને તેની વ્યવસ્થા નીચે પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું એક મંદિર હતું. તેમાં એ શેઠ (સાગરદત્ત) આનંદપૂર્વક બેઠક કરી—અર્થાત્ દેરાસરના વ્યવસ્થાપક તરીકેનું કામ કરવા લાગ્યો. ૮૩ પછી તે શેઠને આનંદ નામનો એક પુત્ર થયો કે જે સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા ચંદ્રની પેઠે પોતાની સર્વ કળાઓના વિસ્તારથી પૃથ્વીમાં સર્વને આનંદ પમાડવા લાગ્યો. ૮૪ વળી તે આનંદ શ્રીપાર્શ્વનાથના દેરાસરમાં, પૌષધશાળામાં તથા પોતાના ગુરુઓ પાસે આદરપૂર્વક અભિવાદન કરવા લાગ્યો. ૮૫ પોતાનો પિતા જ્યારે મરણ પામ્યા ત્યારે આનંદ તેમને સ્થાને આવ્યા અને ઘણોજ અતિશયિત માન થયો. ૮૬ જેમ પૂર્ણિમા ઉપર ચંદ્ર ઉદય પામે તેમ, એ આનંદ પણ સાર અસાર વસ્તુનો જાણવામાં પ્રસન્ન થયો તથા લોકોનો નિરંતર ઉપકાર કરતો પ્રતિદિન અભ્યુદય પામવા લાગ્યો. ૮૭ તેણે ઉપકેશ ગચ્છના પાર્શ્વનાથના

મેળવવા માટે છે) અને જેઓ લોભી છે તેઓ પણ મિત્ર (વિરોધપક્ષમાં ટક્કર અને વિરોધપરિહારપક્ષમાં મોક્ષ)માં આસક્ત રહે છે આ સિવાય બીજું કશું આશ્ચર્ય હોય તો! ૬૮ હે પ્રભુ! એ નગરમાંથી હું અહીં આવ્યો છું, ખરેખર એ નગરને તેં તારી દૃષ્ટિએ જો પ્રત્યક્ષ જોયું હોત તો તું કૃતાર્થ થઈ શકે.” ૬૯ સાર્થપતિએ કહેલાં તે વચન સાંભળીને સાધુ ધનપાલનું મન પ્રહ્લાદનપુર જવા માટે એકદમ ઉતાવળું બની ગયું.૭૦ પછી અનુક્રમે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય એવા સર્વ સાધનોને પોતાને વશ કરી તે ધનપાલ પેલા સાર્થપતિની સાથેજ પ્રહ્લાદનપુર નગરને રસ્તે પડ્યો. ૭૧ અનુક્રમે અવિચ્છિન્ન રીતે મુસાફરી કરવાથી તે પ્રહ્લાદનપુર નગરમાં જઈ પહોંચ્યો અને ત્યાં નગરમાં પ્રવેશ કરતાં જ તેને ઉત્તમ શકુનો થયા. ૭૨ જેવાં કે—પોતકી નામનું એક પક્ષી પોતાની જમણી બાજુ પર લીલા ઘાસવાળા પ્રદેશ ઉપર બેઠેલું તેના જોવામાં આવ્યું અને પછી તે પક્ષી સુંદર શબ્દ કરીને, ચિરકાળની મૈત્રી જાહેર કરીને તથા ડાબી તરફ થઈને આંબાના ઝાડ ઉપર જઈ બેઠું. એ પછી ત્યાં જાણે જોયું હોય કે તુરત જ આલોચ્યા પછી તેના મુખમાં ચોરાણી પ્રાપ્તિ થઈ. ૭૩-૭૪ મણિકંઠ—એટલે ચાસપક્ષી પણ ઉત્કંઠિત થઈને જમણી તરફથી ડાબી તરફ ગયું અને એક કૂતરો સારે ઠેકાણે મૂતરીને ડાબી તરફથી જમણી તરફ આવ્યો. ૭૫ વળી એ શાહુકારે તે નગરની અંદર જ્યારે પ્રવેશ કર્યો, ત્યારે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનો રથ તેને સામે મળ્યો. પછી તે પોતે પણ સંઘની સાથે નગરમાં ફર્યો. ૭૬ તે સમયે એક શકુનવેત્તા, કે જે તેની સાથે જ ત્યાં આવ્યો હતો તે બોલ્યો કે,

તમે આ નગરમાં જો રહેશો તો તમને પુત્ર તથા ધનનો લાભ થશે, તમારા વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા પુત્રો સંઘના નાયક થશે, વળી બીજા કેટલાએક પુત્રો તો દેવોના મંદિરો બંધાવશે અને તમારી

ગોત્રી ગોત્રમાં ? એક પુત્ર થશે તે તો વીર્યનો ઉદ્ધાર કરનાર થશે. કેમકે તમે નગરમાં જ્યારે પ્રવેશ કરો ત્યારે સોમા નામના ભગવાનનો આ રથ તમને સામો મળ્યો છે ૭૫—૭૬ તે પછી એ ગુણસેનાને દ્રવ્ય તથા પાન વગેરે આપીને સત્કારપૂર્વક સન્માન કર્યું અને રથમાં બેઠેલા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમન કરી પોતાના ગુરુને પણ વંદન કર્યું ૭૮ સત્કારપૂર્વક બેઠા સાર્થપતિના વચન કરતાં પણ અધિક સુશોભિત તે નગરને પ્રત્યક્ષ જોઈ, પોતાનાં મનને નેત્રોને, જન્મને તથા જીવિતને કૃતાર્થ માન્યાં. ૮૧ પછી તેણે ત્યાં રહેવા માટે અનાયાસે એક મકાન મેળવી લીધું અને તેમાં તે સ્વસ્થ મનથી રહેવા લાગ્યો તથા ધર્મથી ધન સંપાદન કરવા લાગ્યો. ૮૨ એ રીતે મૂળ એક લાખની પૈ પોતાના મૂળને અત્યંત રીતે વધારીને તે ત્યાં રહ્યો ત્યારે તેની ખ્યાતિ (કીર્તિ) સર્વના આશ્ચર્યકારની પેઠે કોઈક અપૂર્વ—અલૌકિક થઈ. ૮૩ હવે એ નગરમાં ઉપકેશ નામનો એક ગચ્છ હતો અને તેની અવસ્થા નીચે પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું એક મંદિર હતું તેમા એ શેઠ (સાર્થપતિ) આનંદપૂર્વક શ્રાદ્ધિક થયો—અર્થાત્ દેરાસરના વ્યવસ્થાપક તરીકેનું કામ કરવા લાગ્યો. ૮૪ પછી તે શેઠને આજડ નામનો એક પુત્ર થયો કે જે ધર્મમાર્ગથી ઉત્પન્ન થયેલા ચંદ્રમાની પેઠે પોતાની સર્વ કળાઓના વિસ્તારથી પૃથ્વીમાં સર્વને આનંદ પમાડવા લાગ્યો ૮૫ વળી તે આજડ શ્રીપાર્શ્વનાથના દેરાસરમાં પૌષધશાળામાં તથા પોતાના ગુરુઓ પાસે આદરપૂર્વક ભક્તિભાવ કરવા લાગ્યો. ૮૬ પોતાનો પિતા જ્યારે મૃત્યુ પામ્યા, ત્યારે આજડ તેમને સ્થાને આવ્યા અને શ્રીમંતોમાં અધિપતિ માન્ય થયો. ૮૭ જેમ સૂર્યોદય ઉપર સર્વ ઉદય પામે તેમ, એ આજડ પણ સાર અસાર વસ્તુનો જગતમાં પ્રભાવ પાડતો તથા લોકોનો નિરંતર ઉપકાર કરતો પ્રતિદિન અભ્યુદય પામવા લાગ્યો. ૮૮ તેણે ઉપકેશ ગચ્છના પાર્શ્વનાથના

દેરાસરમાં એકવીશ આંગળની શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમાને મૂળ નાયકજી તરીકે તથા તેમના પરિવારમાં એકસો સિત્તેર બીજી પ્રતિમાઓને તૈયાર કરાવી અને તેઓ સર્વની શ્રીદેવગુપ્તસૂરી પાસે વિધિ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. વળી એક નવું દેરાસર કરાવીને તેમાં કેટલી એક પ્રતિમાઓ બેસાડી અને તેના આગળના ભાગમાં અતિવિશાળ એક મંડપ બંધાવ્યો. ૯૦-૯૧ એ પ્રમાણે નિરંતર ધર્મકાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ કર્યા કરતો હતો તેવામાં અનુક્રમે એને મોસલ " નામનો એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. ૯૨ તેને એના પિતાએ સારા ઉપાધ્યાય પાસે સમગ્ર કળાઓ ભણાવ્યો, જેથી તે બાલ્યકાળમાં જ વિદ્વાનોના સમૂહમાં અગ્રેસર થયો. ૯૩ પછી તેને " ગુણમતી નામની એક કન્યા સાથે પરણાવ્યો, કે જે કન્યા રૂપ તથા યૌવનથી યુક્ત હતી અને કુળ તથા શીલના ગુણથી સંપન્ન હતી. ૯૪ તે બન્ને સ્ત્રી પુરુષનાં ચિત્ત પ્રીતિભાવથી એટલા અન્વિત-વાસિત બની ગયાં કે જેથી તેઓનો કેટલોક કાળ સુખચેનમાં જ ચાલ્યો ગયો * તે પછી એક દિવસે આજડે પોતાના આયુષ્યનો અંત આવેલો નક્કી દેવગુપ્તસૂરિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને તેમની આગળ આવી વિનતિ કરી ૯૬ " હે પ્રભુ ! આપ મારા પૂજ્ય છો અને તેથી હું આપને પૂછું છું કે આ (મરણ) સમયે પ્રાણીઓએ જે કંઇ પોતાનું આત્મસાધન કરવું જોઇએ તેનો આપ મને વાસ્તે મારે ઉપદેશ કરો." ૯૭ તે સાંભળી આચાર્ય મહારાજે મિથ્યાદુષ્કૃતપૂર્વક સિદ્ધાન્તમાં કહેલી શુદ્ધ આરાધના વિધિ પ્રમાણે તેની પાસે કરાવી. ૯૮ પછી તે સત્પુરુષે ચારે પ્રકારના સંઘ પાસે ક્ષમા માગી તેમજ સર્વ જીવોને (મન, વચન અને કાયા-એમ) ત્રણ પ્રકારે ખમાવ્યા. ૯૯ પછી સાતે ક્ષેત્રમાં ધનનો વ્યય કરવા માટે પોતાના પુત્રને તેણે શિખામણ આપી અને પોતાના બધુઓને પોતાનું ધન વહેંચી આપી શુદ્ધ

ધ્યાન કરવામાં તે તત્પર થયો, સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કરી તે બુદ્ધિમાન શ્રેષ્ઠીએ અનશન ગ્રહણ કર્યું, પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારનો ઉચ્ચાર કરવા માંડ્યો તથા અન્ય જનોના મુખથી તેનું શ્રવણ પણ કરવા માંડ્યું. એ રીતે શુદ્ધ ધ્યાન કરીને પોતાના પવિત્ર પરિણામ વડે દેહનો ત્યાગ કરી તે સ્વર્ગે ગયો. ૧૦-૧૧ તેના પુત્ર સોમદેવે પણ પિતાના પદનો સ્વીકાર કરી નગરવાસીઓનાં સર્વ કાર્યો સાધવા માંડ્યાં અને નિરાકુળપણે કાળ વ્યતીત કરવા માંડ્યો. ૧૨ તેની સ્ત્રી શુભમતી, કે જે કુલીન આચરણવાળી હતી તેણે લોકોને આનંદ આપનારા અનુક્રમે ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. જેમ સત્-જનોની ભક્તિ ત્રણ રત્નોને ઉત્પન્ન કરે છે તેમ. ૧૪ એ ત્રણ પુત્રોમાં પહેલો આશાધર નામનો હતો, બીજો 'સિદ્ધ' નામનો હતો અને ત્રીજો સાગરપર્યસિદ્ધ નામનો હતો. આ ત્રીજે પુત્ર અવસ્થાપરત્વે મોટો નાનો હતો પણ ગુણોમાં હીનતા કરતાં શ્રેષ્ઠ હતો. ૧૫ જેમ વૃક્ષ નામ પોતાની ત્રણ શાખાઓ વડે લોકમાં અત્યંત સ્પષ્ટ છે તેમ, સોમદેવ પણ પોતાના એ ત્રણ પુત્રો વડે લોકોમાં અત્યંત પ્રખ્યાત થયો અને બીજા શ્રીમંતોમાં પણ મુખ્ય થયો. ૧૬ પછી પિતાએ એ ત્રણે પુત્રોને કમળી, સોમશ્રી અને લક્ષ્મી નામની ત્રણ કન્યાઓ અનુક્રમે પરણાવી. ૧૭ એ ત્રણે પુત્રો હંમેશાં પિતાની આજ્ઞામાં રહેતા હતા, જેથી તેઓની સહાયને લીધે નિરાકુળ બની સુખેથી પોતાનો કાળ વ્યતીત કરવા લાગ્યો. ૧૮ એ રીતે કેટલોક કાળ ગયા તે પછી કર્મના યોગને લીધે સોમદેવ શેઠ અનુક્રમે નિર્ધન બની ગયો અને ધનનો એમ જ છે. કેમકે લક્ષ્મી, જે પોતાના સ્વરૂપ કમળમાં પણ સ્થિર રહેતી નથી, તે કોઈ અન્ય સ્થાને તો શું સ્થિર રહી શકે? ૧૯ તે પછી અવસ્થાદિકવાળો થયેલો નાગલ પણ પોતાના આયુષ્યનો ક્ષય થયો, ત્યારે પાપબુદ્ધિ

રહિત થઈને સમાધિ વડે મૃત્યુ પામ્યો.[૧૧] એ સમયે તેનો મોહોટો પુત્ર આસાધર નાની વયનો હતો ત્યાં પણ પોતે અપારબુદ્ધિવાળો હોવાથી ઘરના ભારને તેણે ઉપાડી લીધો. ખરું છે કે ધૂસરી ધારણ કરવાને યોગ્ય થયેલો બળદ શું વળી દરકાર રાખે છે![૧૧૧] એક દિવસે આસાધરે પોતાની જન્મપત્રિકા દેવગુપ્તસૂરિને બતાવી અને પ્રશ્ન કર્યો કે "હે પ્રભુ! હું ધનવાન થઈશ કે નહિ?" ત્યારે આચાર્યે વિચાર કરીને કહ્યું કે "હે વત્સ! તું અલ્પસમયમાં અપાર ધનનો સ્વામી થઈશ, પણ તેં મેળવેલા ધનને જો તું ધર્મ કાર્યમાં નહિ વાપરે તો એ ધન પોતાની મેળે તારી પાસેથી ચાલ્યું જશે. માટે તું અવિનાશી પુણ્ય કર્મ કરજે." [૧૧૨-૧૧૪] તે સાંભળી આસાધરે પ્રણામ કરીને ગુરુને કહ્યું કે "હે પ્રભુ! મને જો ધન પ્રાપ્ત થશે તો ધર્મ વિના બીજે ઠેકાણે ખર્ચવું સમજે તેનો હું ત્યાગ કરીશ નહિ." [૧૧૫]આવી પ્રતિજ્ઞા કરીને તે સત્પુરુષ, તે દિવસથી આરંભી જે કંઈ અલ્પ ધન પણ સંપાદન કરતો હતો તે સર્વને ધર્મમાં અર્પણ કરી દેતો હતો.[૧૧૬] એક દિવસે તે, શ્રીદેવગુપ્તસૂરિને વાંદવા માટે પુષ્કળ હાથીની શાળા સમાન પૌષધશાળામાં ગયો.[૧૧૭] તે વખતે ગુરુમહારાજ ચૈત્યવંદન કરતા હતા. તેમને વાંદીને ગુરુસેવાની ઇચ્છાથી તે ત્યાં બેઠો.[૧૧૮] તે વેળા બીજા સાધુઓ ભિક્ષા લેવા માટે જ્યારે બહાર ગયા, ત્યારે કોઈ એક સાત વર્ષની કન્યા રમતી રમતી એકદમ ત્યાંથી ઉપાશ્રયમાં આવી,[૧૧૯] એટલે તેજ સમયે સત્યકા નામની દેવી તે કન્યાના શરીરમાં દાખલ થઈ ત્યારે આચાર્ય મહારાજે પોતાના મનમાં જે જે કંઈ ચિંતવ્યા હતા તે સર્વ તે દેવીને પૂછ્યા અને તેણે તેના સર્વ ઉત્તરો પણ કહ્યા.[૧૨] પછી આસાધરે પણ ગુરુને નમન કરી પૂછ્યું કે "મને ધન પ્રાપ્ત થશે અથવા નહિ થાય, તે વિષે પણ આપ દેવીને પૂછો."[૧૨૧] ત્યારે ગુરુની પ્રેરણાથી તે જ્યારે-

દેવીએ કહ્યું કે દક્ષિણ દિશામાં જાને પુષ્કળ ધન પ્રાપ્ત થશે. પરંતુ અને સદા દક્ષિણ દિશામાંથીજ લાભ થશે, ઉત્તર, પૂર્વ કે પશ્ચિમ દિશામાંથી કદી લાભ થશે નહિ. એમ કહીને તે શાસનદેવી ત્યાંથી અંતર્ધાન થઈ ગઈ એટલે આચાર્ય મહારાજે આશાધરના મસ્તક પર જન્મ મરણનો નાશ કરનાર વાસક્ષેપ નાંખ્યો.[૧૨૨-૧૨૪] તે પછી સાથે આશાધરે તેમની વાણી ઉપરથી કુંકુમઘોડીની સાથે જવું–આવવું કરીને કેટલીક સતત વ્યવહાર (વેપાર-રોજગાર) શરૂ કર્યો.[૧૨૫] અને અનુક્રમે વેપાર કરતાં કરતાં પ્રચુરતાથી ધન કરેલા દક્ષિણ દિશાના સમુદ્રમાં તેણે ઘણી સંપાદન કરી.[૧૨૬] પછી પૂર્વે કહેલાં ગુરુના વચનનું સ્મરણ કરી તે સ્પષ્ટ અંતકરણવાળા આશાધરે, પોતાના ધનનો સાતે ક્ષેત્રોમાં વ્યય કરવા માંડ્યો.[૧૨૭] અને પછી તો તે લક્ષાધિપતિ બની ગયો. એક દિવસે તેણે શ્રીવજ્રપ્રભસૂરિને વિનંતિ કરી કે આપ શરીરે હવે અશક્ત થયા છો અને વૃદ્ધાવસ્થાથી ઘેરાયેલ છો—જરા થયા છો, માટે તમે બીજા કોઈને આચાર્ય પદપર સ્થાપિત કરો. હું મારા વૈભવપ્રમાણે તેમાં ધનખર્ચ કરીશ. [૧૨૮-૧૨૯] તે સાંભળી આચાર્યમહારાજે કહ્યું કે હે મહાનુભાવ! આ ગચ્છની તેવી મર્યાદા નથી. શાસનદેવીની આજ્ઞા વિના આ ગચ્છમાં બીજાને સૂરિ (આચાર્ય) કરી શકાય નહિ.[૧૩૦] જ્યારે તે દેવી ચક્રેશ્વરી અમને આદેશ આપશે ત્યારે અમે કોઈને આચાર્ય કરીશું, તે વિના નહિ.[૧૩૧] તે સાંભળી આશાધરે પૂછ્યું કે બીજા એક એક ગચ્છમાં ઘણા આચાર્યો કરવામાં આવે છે તો પછી આપણા ગચ્છમાં એકજ આચાર્ય કેમ?[૧૩૨] માટે હે પૂજ્ય મહારાજ! આપણા ગચ્છની સ્થિતિ કંઈ મોટી હમણાં મને સમજાવો કેમકે એ વાત જાણ્યા વિના મારું મન શંકાશીલ બની ગયું છે ।

રહિત થઈને સમાધિ વડે મરણ પામ્યો. ૧૧૦ એ સમયે તેનો પહેલો પુત્ર આશાધર નામે વણિક હતો ત્યાં પણ પોતે અપારબુદ્ધિવાળો હોવાથી ઘરના ભારને તેણે ઉપાડી લીધો અને તે પૂર્વથી ધારણ કરવાને યોગ્ય થયેલો જાણે શું વળી સત્કાર રાખે છે. ૧૧૧ એક દિવસે આશાધરે પોતાની જ મધ્યમિક દેવગુપ્તસૂરિને નમીને અને પ્રશ્ન કર્યો કે " હે પ્રભુ ! હું ધનવાન થઈશ કે નહિ ?" ત્યારે આચાર્યે વિચાર કરીને કહ્યું કે " હે ભદ્ર ! તું અલ્પસમયમાં જ અપાર ધનનો સ્વામી થઈશ પણ તેં મેળવેલા ધનને જો તું ધર્મ-કાર્યમાં નહિ વાપરે તો એ ધન પોતાની મેળે તારી પાસેથી ચાલ્યું જશે. માટે તું અવિનાશી પુણ્ય કર્મ કરજે " ૧૧૨-૧૧૪ તે સાંભળી આશાધરે પ્રણામ કરીને ગુરુને કહ્યું કે "હે પ્રભુ ! મને જો ધન પ્રાપ્ત થશે તો ધર્મ વિના બીજે ઠેકાણે ખરચું તેનો હું નિયમ કરીશ નહિ." ૧૧૫આવી પ્રતિજ્ઞા કરીને તે સત્પુરુષ, તે દિવસથી આરંભી જે કંઈ અલ્પ ધન પણ સંપાદન કરતો હતો તે સર્વને ધર્મમાં અર્પણ કરી દેતો હતો. ૧૧૬ એક દિવસે તે, સિદ્ધસૂરિને વાંદવા માટે પુષ્કર હાથીની શાળા સમાન પૌષધશાળામાં ગયો. ૧૧૭ તે વખતે ગુરુમહારાજ દેવવંદન કરતા હતા. તેમને વાંદીને ગુરુસેવાની ઇચ્છાથી તે ત્યાં બેઠો. ૧૧૮ તે વેળા બીજા સાધુઓ ભિક્ષા લેવા માટે બહાર ગયા, ત્યારે કોઈ એક સાત વર્ષની કન્યા રમતી રમતી એક-દમ વેગથી ઉપાશ્રયમાં આવી ૧૧૯ એટલે તેજ સમયે સત્તરા નામની દેવી તે કન્યાના શરીરમાં પ્રવેશ થઈ ત્યારે આચાર્ય મહારાજે પોતાના મનમાં જે જે બાબતો ચિંતવ્યા હતા તે સર્વ તે દેવીને પૂછ્યા અને તેણે તેના સર્વ ઉત્તરો પણ કહ્યા.૧૨૦ પછી આશાધરે પણ ગુરુને નમન કરી પૂછ્યું કે " મને ધન પ્રાપ્ત થશે અથવા નહિ થાય, તે વિષે પણ આપ દેવીને પૂછો."૧૨૧ ત્યારે ગુરુની પ્રેરણાથી તે કન્યા-

અગ્નિએ કહ્યું કે " ચોમાસાના દિવસોમાં આને પુષ્કળ ધન પ્રાપ્ત થશે પરંતુ આને સદા દક્ષિણ દિશામાંથીજ લાભ થશે, ઉત્તર, પૂર્વ કે પશ્ચિમ દિશામાંથી કદી લાભ થશે નહિ. એમ કહીને તે સઘળાઓ ત્યાંથી અંતર્ધાન થઇ ગઈ એટલે આચાર્ય મહારાજે આશાધરના મસ્તક પર ભસ્મગ્રહનો નાશ કરનાર વાસક્ષેપ નાંખ્યો.૧૨૨-૧૨૪ તે પછી સહુ આશાધરે દેવની વાણી ઉપરથી કુર્મિઓની સાથે જવું-આવવું કરીને કેટલોક સતત વ્યવહાર (વેપાર-રોજગાર) શરૂ કર્યો.૧૨૫ અને અનુક્રમે વેપાર કરતા કરતાં સત્વાગ્રહથી ધન કરેલા દક્ષિણ દિશાના સમુદ્રમાં તેણે લક્ષ્મી સંપાદન કરી.૧૨૬ પછી પૂર્વે કરેલાં કર્મ વચનનું સ્મરણ કરી તે સ્વચ્છ અંતઃકરણવાળા આશાધરે, પોતાના પત્નીની સાથે ક્ષેત્રોમાં ખર્ચ કરવા માંડ્યો.૧૨૭ અને પછી તે તે લક્ષ્મીપતિ બની ગયો, એક દિવસે તેણે શ્રીવજ્રસ્વામિસૂરિને વિનતિ કરી કે " આપ શરીરે હવે અશક્ત થયા છો અને વૃદ્ધાવસ્થાથી ઘેરાય ગયા-જર્જર થયા છો, માટે તમે બીજા કોઈને આચાર્ય પદ પર સ્થાપિત કરો. હું મારા વૈભવપ્રમાણે તેમાં ખર્ચ કરીશ. ૧૨૮-૧૨૯ તે સાંભળી આચાર્ય મહારાજે કહ્યું કે, હે મહાનુભાવ ! આ ગચ્છની એવી મર્યાદા નથી કે સત્યાદેવીની આજ્ઞા વિના આ ગચ્છમાં બીજાને ગુરુ (આચાર્ય) કરી શકાય નહિ.૧૩૦ જ્યારે તે દેવી પોતેજ અમને આદેશ આપશે ત્યારે અમે કોઈને આચાર્ય કરીશું, તે વિના નહિ.૧૩૧ તે સાંભળી આશાધરે પૂછ્યું કે " બીજા એક એક ગચ્છમાં ઘણા આચાર્યો કરવામાં આવે છે તો પછી આપના ગચ્છમાં એકજ આચાર્ય કેમ હોય ?૧૩૨ માટે હે પૂજ્ય મહારાજ ! આપના ગચ્છની સ્થિતિ કથા મને કહેવા અને સમજાવો. કેમકે એ વૃત્તાંત જાણ્યા વિના મારૂં મન જેવું બની જાય છે. ।

ગુરુમહારાજ બોલ્યા — એ સમગ્ર વૃત્તાંત કહેવા માટે હું સમર્થ નથી, તોપણ સંક્ષેપમાં તને એ વૃત્તાંત કહું છું સાંભળ.[૧૩૪]

ઊકેશ ગચ્છની સ્થિતિ

આ (અવસર્પિણીમાં ત્રેવીસમા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથના શિષ્ય શુભદત્ત નામના ગણધર થઈ ગયા છે [૧૩૫] તેમને કેશી નામના એક શિષ્ય હતા જેમણે પ્રદેશી રાજાને બોધ આપી નાસ્તિકધર્મમાંથી જૈનધર્મમાં આણ્યો હતો. [૧૩૬] તેમના શિષ્ય સ્વયંપ્રભસૂરિ થયા. એક દિવસે તે મુનીશ્વર વિહાર કરતા કરતા શ્રીમાલ નગરમાં આવ્યા અને તે નગરના ઉદ્યાનમાં માસકલ્પ રહ્યા. ત્યાં અનેક ભવ્ય જીવો મહાપાપ રાશિનો નાશ કરવા માટે સતત તેમનું ઉપાસન કરવા લાગ્યા. [૧૩૭-૧૩૮] હવે તેજ સમયે વૈતાઢ્યપર્વતમાં મણિરત્ન નામનો એક પ્રખ્યાત વિદ્યાધરરાજા તે વિદ્યાધરોના ઐશ્વર્યનું પાલન કરી રહ્યો હતો—અર્થાત્ ત્યાં રાજ્ય કરી રહ્યો હતો. [૧૩૯] એક દિવસે તે દક્ષિણ દિશામાં આવેલા આઠમા દ્વીપમાં નિત્યપ્રતિમા અંજન પર્વત પર રહેલા શાશ્વતા તીર્થંકરોને વાંદવાની ઇચ્છાથી એક લાખ વિમાનો સાથે આકાશ માર્ગે જતો હતો. તેવામાં નીચે પાંચસો સાધુઓ સહિત સ્વયંપ્રભસૂરિને જોયા.[૧૪૦] [૧૪૧] તુરતજ તેણે વિચાર કર્યો કે જંગમતીર્થનું પણ ઉલ્લંઘન કરવું નહિ. આવો વિચાર કરી આકાશમાંથી તે નીચે ઉતર્યો અને પ્રદક્ષિણા પ્રણામ કરી દેશના સાંભળવાની ઇચ્છાથી ત્યાં બેઠો. [૧૪૨] આચાર્ય મહારાજે પણ સંસારની અસારતાને જણાવનારી એવા પ્રકારની દેશના આપી કે જેથી તેની બુદ્ધિ સંસારથી વિરક્ત થઈ.[૧૪૩] તેણે પોતાના પુત્રને રાજ્યાસને બેસાડી સ્વજનોની રજા લઈ પાંચસો વિદ્યાધરોની સાથે દીક્ષા લીધી. [૧૪૪] અનુક્રમે તે ગીતાર્થ થયો એટલે આચાર્યમહારાજે તેને પોતાના

સ્થાન ઉપર સ્થાપિત કર્યો—આચાર્યપદ અર્પણ કર્યું. પછી પાંચસો
મુનિઓની સાથે તે પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા.૧૪૫ એક દિવસે
ઓસિઆ નગરમાં આચાર્યમહારાજ સમવસર્યા, પણ ત્યાંના લોક વડે
આચાર્યમહારાજ ત્યાં રહ્યા છતાં તેમને વંદન આદિ કર્યું નહિ.૧૪૬
એટલે આચાર્યમહારાજનું તે અપમાન થયેલું જોઈ શાસનદેવીએ શાસ-
નનું માન જાળવવા ખાતર તેની ઉન્નતિ કરવાનો મનમાં વિચાર કર્યો.
૧૪૭ ત્રીજી વાર એજ નગરમાં ઉહડ નામનો એક મંત્રી રહેતો હતો.
તે ધનવાન પુત્રહીન હોવાથી પુત્ર સંપાદન કરવા માટે કૃષ્ણનું અનુપમ
મંદિર કરાવી રહ્યો હતો.૧૪૮ પણ શાસનદેવીએ તે મંદિરમાં પ્રભુ-
નાથ વગેરે મેળવીને શ્રીમહાવીરસ્વામીની નવી પ્રતિમા તેજ મંત્રીની
ગાયના દૂધથી તૈયારી કરવા માંડી.૧૪૯ મંત્રીની તે ગાય, કે જે
ઘણાં એનેક મોટાં આંચળોવાળી હતી તે સાયંકાળે ગાયોના ટોળામાંથી
નીકળી જઈને લૂણાદ્રહ નામના પર્વતમાં નિત્ય પોતાનું દૂધ
સ્રવી આવવા લાગી.૧૫૦ મંત્રીએ દૂધના અભાવનું કારણ એક દિવસે
ગોવાળને પૂછ્યું એટલે ગોવાળે નજરોનજર નિશ્ચય કરીને તે વાત મંત્રીને
કહી અને પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી દેખાડી.૧૫૧ તે પછી મંત્રીએ સઘળા
દર્શનના આચાર્યોને બોલાવીને પોતાની ગાયના દૂધને ગ્રહી જવાનો
સબબ પૂછ્યો, ત્યારે તેઓએ પણ પોતપોતાની અનેક રીતે વર્ણ
કરવા માંડ્યું.૧૫૨ પણ પરસ્પર ભિન્ન થયેલા તેઓના આશયને લીધે
મંત્રીનું મન સંશયયુક્ત થયું અને તેની તેજ સ્થિતિમાં લગભગ પાંચ
પછીના ઉપર કેટલાએક દિવસો વીતી ગયા.૧૫૩ પેલી વરસ, ત્યાં
આવેલા સૂરિ પણ એક માસકલ્પ ત્યાં કરીને ત્રીજી વાર આવવા સ્થા
હતા, પણ શાસનથી એક ચાતુર્માસ ત્યાંજ રહેવા રહીને તેજ સૂરિ પાસ
ત્યાં આવ્યા.૧૫૪ મંત્રીએ સાંભળ્યું કે એક સૂરિ નગરના ઉદ્યાનમાં આવીને
રહ્યા છે એટલે તે આચાર્ય પાસે આવ્યો અને પોતાનો સંદેહ તેમને

સ્થાન ઉપર સ્થાપિત કર્યો—આચાર્યપદ આપ્યું હતું. પછી પાંચસો મુનિઓની સાથે તે પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા.૧૪૫ એક દિવસે ઉજ્જૈન નગરમાં આચાર્યમહારાજ સમવસર્યા, પણ ત્યાંના મૂર્ખ મનુષ્યે આચાર્યમહારાજ ત્યાં રહ્યા છતાં તેમને વંદન આદિ કર્યું નહિ.૧૪૬ એટલે આચાર્યમહારાજનું તે અપમાન થયેલું જોઈ શાસનદેવીએ શાસનનું માન જાળવવા ખાતર તેની ઉન્નતિ કરવાનો મનમાં વિચાર કર્યો. ૧૪૭ બીજી તરફ તેજ નગરમાં ધનદ નામનો એક શેઠ રહેતો હતો. તે ધર્મિષ્ઠ પુરુષ રોજ પુષ્પ સંપાદન કરવા માટે કુસુમનું ઉદ્યાન પરિશ્રમ કરાવી રહ્યો હતો.૧૪૮ પણ શાસનદેવીએ તે વાડીમાં મૂળ-નાયક તરીકે બેસાડવાને શ્રીવીરભગવાનની નવી પ્રતિમા તેજ શેઠની વાવના કિનારે તૈયારી કરવા માંડી.૧૪૯ શેઠની તે વાવ, કે જે ઘણા લોકોના મોટા આશ્રયવાળી હતી તે સાત ગામે થયેલા ઢગલાથી નીકળી આવીને વાવસ્થળ નામના પર્વતમાં નિત્ય પોતાનું ફૂલ ભરી આપવા લાગી.૧૫ શેઠીએ ફૂલના અભાવનું કારણ એક દિવસે માળીને પૂછ્યું એટલે તેણે બરાબર નિશ્ચય કરીને તે વાત શેઠને કહી અને પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી દેખાડી.૧૫૧ તે પછી શેઠીએ સકલ દર્શનના આચાર્યોને બોલાવીને પોતાની વાવના ફૂલને કરી જણાવવા પૂછ્યું, ત્યારે તેઓએ પણ બુદ્ધિથી અનેક રીતે વર્ણન કર્યું.૧૫૨ પણ પરસ્પર ભિન્ન થયેલા તેઓના આચારને લીધે શેઠનું મન સંશયાકુળ થયું, અને તેની તેજ સ્થિતિમાં લગભગ પાંચ મહિના ઉપર કેટલાએક દિવસો વીતી ગયા. ૧૫૩ બીજી તરફ, ત્યાં આવેલા સૂરિ પણ એક માસકલ્પ ત્યાં કરીને બીજી તરફ ચાલ્યા ગયા હતા, પણ પાછળથી એક ચાતુર્માસ નજીક આવ્યો હોવાને તેજ સૂરિ પાછા ત્યાં આવ્યા.૧૫ શેઠીએ સાંભળ્યું કે એક સૂરિ નગરના ઉદ્યાનમાં આવીને રહ્યા છે એટલે તે આચાર્ય પાસે આવ્યો અને પોતાનો સંદેહ તેમને

જાણ્યો.[155] સૂરિએ તેનું શુભ પરિણામ જાણી લીધું અને સ્પષ્ટ રીતે તે મંત્રીને તેમણે કહ્યું કે "જા, તારા સંકલ્પને હું અવશ્ય ફળ કરીશ."[156] સૂરિના એ વાક્ય ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને પેલો મંત્રી ઉલ્લાસતો ઉલ્લાસતો પોતાને ઘેર ગયો અને પાછળથી સૂરિએ પણ ધ્યાન કર્યું જેથી શાસનદેવી ત્યાં આવી પહોંચી.[157] તેણીએ આ પ્રમાણે વિનંતિ કરી કે "હે પ્રભુ! વીરજિનેશ્વરની નવી પ્રતિમા હું તૈયાર કરી રહી છું, તે ૭ દિવસમાં તૈયાર થશે."[158] પછી આચાર્ય મહારાજે કહ્યું કે "હે દેવિ! તું પોતે એ મંત્રીની આગળ પ્રત્યક્ષ થઈને આ સર્વ વૃત્તાંત તારા સ્વમુખે, જેવું હોય તેવું, તેની પાસે કહી સંભળાવ."[159] પછી તે દેવી પણ ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે ત્યાં જઈને નિદ્રામાંથી જાગ્રત થયેલા આશ્ચર્યયુક્ત મનવાળા મંત્રીને પ્રત્યક્ષરૂપે કહેવા લાગી કે[160] "હે મંત્રિ! હું શાસનદેવી પોતે, ગુરુની આજ્ઞાથી તારી ગાયના દૂધસ્રાવનું કારણ કહેવા માટે અહીં આવી છું માટે તું સાવધાન થઈને સાંભળ.[161] તારી ગાયના દૂધથી હું શ્રીવીરભગવાનની નવી પ્રતિમા તૈયાર કરી રહી છું, માટે ગાયના સ્થાનરૂપ ભૂમિને તું ખોદીશ મા."[162] એમ કહીને તે દેવી ત્યાંથી અંતર્ધાન થઈ ગઈ એટલે મોહવશ થયેલો તે મંત્રી પણ પ્રાતઃકાળે ગુરુની પાસે જઈને ગુરુના ચરણમાં વંદન કરી ત્યાં બેઠો.[163] પછી તેણે બે હાથ જોડી રાત્રે શાસનદેવીએ જે કહ્યું તે વિષે આવો પ્રશ્ન પૂછ્યો.[164] "જો કે શાસનદેવીએ જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે તે પ્રમાણેજ હશે, તોપણ તે સર્વ વૃત્તાંત આપ મને કહો." પછી ગુરુએ જે વૃત્તાંત બન્યું હતું તે સર્વ તેને કહી સંભળાવ્યું.[165] તે સમયે મંત્રીએ ગુરુને વિનંતિ કરી કે "હે પ્રભુ! આપ મારી સાથે આવો. આપણે વીરજિનેશ્વરની પ્રતિમાને હવે બહાર કાઢીએ."[166] ત્યારે સૂરિએ પણ કહ્યું કે એ પ્રતિમા જો કે પૂર્ણ થઈ છે

જેમજ વર્ષાઋતુના આ સાત દિવસ તું બોલી જા, તે પછી શુભ
મુહૂર્તે આપશે તેને વાંચીશું." ૧૬૭ તે સાંભળી મિસ્ત્રીએ મુ-
કે આપ મારા પૂજ્ય છો અને આચાર્ય છો માટે આપનું
વચન તથા આદેશ જેજ શુભ મુહૂર્ત છે તો હવે મારી પ્રા-
ર્થનાને આપ સત્વર પૂર્ણ કરો. ૧૬૮ આવા પ્રકારના મિસ્ત્રીના અતિ-
આગ્રહથી ગભરાતા રહિત એવા પણ પૂજ્ય આચાર્યમહારાજે મિસ્ત્રીને
સાથે લઇ જ્યાં શ્રીવીરભગવાનની મૂર્તિ હતી ત્યાં ગયા. ૧૬૯ તે સમયે
સુવર્ણનો સાથીઓ તથા પુષ્પો લેઇને મિસ્ત્રીએ પોતે જાતે બેઠો
અને જિનભગવાનને નમસ્કાર કર્યા. ૧૭૦ પછી જેમના હસ્તકમળમાં
વીણાના ફળ સમાન બે ગાંઠો શોભી રહી હતી તે શ્રીવર્ધમાન જિનેશ્વરને
મેળી, આનંદપૂર્વક પોતાના દેવમંદિરમાં લઇ ગયો. ૧૭૧ અને પછી
પવિત્રબુદ્ધિવાળા તે મિસ્ત્રીએ પ્રતિષ્ઠાનાં શુભ લગ્નો શોધાવીને તેમાંથી
જે લગ્ન સર્વ પ્રકારના દોષોથી રહિત હતું તે એક લગ્ન (મુહૂર્ત)
નો નિશ્ચય કર્યો. ૧૭૨ માઘમાસના શુક્લપક્ષની પૂર્ણા-પંચમી તિથિને
દિવસે ઉત્તરાભાદ્રપદા શુક્રવાર અને મીન લગ્ન હતું ત્યારે, શ્રી આચા-
ર્યમહારાજના કહેવા પ્રમાણે વિધિપૂર્વક પ્રતિષ્ઠાની સર્વ સામગ્રીઓ
મેળવી કરવામાં રોકાયો કે તેજ સમયે કોરટક નગરથી સંઘની વિનતિ
લઇને કેટલાએક આવ્યા. ઉપાસકો ઉપાસિકા આવ્યા અને તેઓએ
આચાર્યમહારાજના ચરણમાં વંદન કર્યું. ૧૭૩-૧૭૪ પછી તેઓએ
વિનતિ કરી કે હે પૂજ્ય મહારાજ! અમે કોરટક નગરમાં શ્રી
શ્રીવીરભગવાનનું નવું મંદિર તથા નવી પ્રતિમા તૈયાર કરાવેલ છે
૧૭૫ માટે તેની પ્રતિષ્ઠા કરવા સારૂ અમે આપને વિનતિ કરીએ છીએ
તો હે ભગવાન્! તે ઉપર ધ્યાન આપી આપ પ્રસન્ન થાઓ અને
ત્યાં પધારી અમારા મનોરથો પૂર્ણ કરો." ૧૭૬ તે વિનતિ સાંભળી
આચાર્ય મહારાજે વિચાર કર્યો કે જે મુહૂર્ત અહિં નક્કી કર્યું છે

પૂજ્યો.[૧૫૫] સૂરિએ તેનું શુભ પરિણામ જાણી લીધું અને સ્પષ્ટ રીતે તે મિપીને તેમણે કહ્યું કે " ના, તારા સત્કાર્યને હું અવશ્ય કરીશ."[૧૫૬] સૂરિના એ વાક્ય ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને પેલો મિપી ઉલ્લાસ્યો ઉલ્લાસ્યો પોતાને ઘેર ગયો અને પાછળથી સૂરિએ પણ ધ્યાન કર્યું જેથી શાસનદેવી ત્યાં આવી પહોંચી.[૧૫૭] દેવીએ આ પ્રમાણે વિનતિ કરી કે " હે પ્રભુ! વીરજિનેશ્વરની નવી પ્રતિમા હું તૈયાર કરી રહી છું, તે જ મહિનામાં તૈયાર થશે."[૧૫૮] પછી આચાર્ય મહારાજે કહ્યું કે " હે દેવિ! તું પોતે એ મિપીની આગળ પ્રત્યક્ષ થઈને આ સર્વ વૃત્તાંત તારા સ્વમુખે, જેવું હોય તેવું, તેની પાસે કહી સંભળાવ."[૧૫૯] પછી તે દેવી પણ ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે ત્યાં જઈને નિદ્રામાંથી જાગૃત થયેલા આશ્ચર્યયુક્ત મનવાળા મિપીને પ્રત્યક્ષરૂપે કહેવા લાગી કે[૧૬૦] " હે મિપિ! હું શાસનદેવી પોતે, ગુરુની આજ્ઞાથી તારી ચાહના ઉપશમનનું કારણ કહેવા માટે અહીં આવી છું માટે તું સાવધાન થઈને સાંભળ.[૧૬૧] તારી ગાયના દૂધથી હું શ્રીવીરભગવાનની નવી પ્રતિમા તૈયાર કરી રહી છું, માટે પાપના સ્થાનરૂપ સંદેહને તું કરીશ મા."[૧૬૨] એમ કહીને તે દેવી ત્યાંથી અંતર્ધાન થઈ ગઈ એટલે મોહવશ થયેલો તે મિપી પણ પ્રાતઃકાલે ગુરુની પાસે જઈને ગુરુના ચરણમાં વંદન કરી ત્યાં બેઠો.[૧૬૩] પછી તેણે બે હાથ જોડી રાત્રે શાસનદેવીએ જે કંઈ કહ્યું તે વિષે આવો પ્રશ્ન પૂછ્યો[૧૬૪] " જો કે શાસનદેવીએ જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે તે પ્રમાણે જ હશે, તોપણ તે સર્વ વૃત્તાંત આપ મને કહો." પછી ગુરુએ જે વૃત્તાંત બન્યું હતું તે સર્વ તેને કહી સંભળાવ્યું.[૧૬૫] તે સમયે મિપીએ ગુરુને વિનતિ કરી કે " હે પ્રભુ! આપ અહીં સાથે આવો. આપણે વીરજિનેશ્વરની પ્રતિમાને હવે બહાર કાઢીએ."[૧૬૬] ત્યારે સૂરિએ પણ કહ્યું કે એ પ્રતિમા જો કે પૂર્ણ થઈ છે

કોઈપણ કલ્યાણકના આ સાત દિવસ શુદ્ધ નથી જ, તે પછી શુભ મુહૂર્તે આપજો તેને વધાવીશું." ૧૬૭ તે સાંભળી શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે આપ મારા પૂજ્ય છો અને આચાર્ય છો માટે આપેલું વચન તથા આદેશ જેજ શુભ મુહૂર્ત છે તો હવે મારી પ્રાર્થનાને આપ સત્વર પૂર્ણ કરો ૧૬૮ આવા પ્રકારના શ્રેષ્ઠીના અતિ આગ્રહથી મમતા રહિત એવા પણ પૂજ્ય આચાર્યમહારાજે શ્રેષ્ઠીને સાથે લઈ જ્યાં શ્રીવીરભગવાનની મૂર્તિ હતી ત્યાં ગયા ૧૬૯ તે સમયે મુનિઓ સાધ્વીઓ તથા પુરુષો સ્ત્રીઓ શ્રેષ્ઠીએ પોતે પ્રથમથી એકઠી કરી અને જિનભગવાનને નમસ્કાર કરતા ૧૭૦ પછી જેમના હસ્તસ્થાનમાં વીણાના ફળ સમાન બે ગાઢો શોભી રહી હતી તે શ્રીવર્ધમાન જિનેશ્વરને શ્રેષ્ઠી, આનંદપૂર્વક પોતાના દેવમંદિરમાં લઈ ગયો ૧૭૧ અને પછી પવિત્રબુદ્ધિવાળા તે શ્રેષ્ઠીએ પ્રતિષ્ઠાના શુભ લગ્નો શોધાવીને તેમાંથી જે લગ્ન સર્વ પ્રકારના દોષોથી રહિત હતું તે એક લગ્ન (મુહૂર્ત) નો નિશ્ચય કર્યો ૧૭૨ માઘમાસના શુક્લપક્ષની પૂર્ણા-પંચમી તિથિને દિવસે બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં ગુરુવાર અને મીન લગ્ન હતું ત્યારે, શ્રી આચાર્યમહારાજના કહેવા પ્રમાણે વિધિપૂર્વક પ્રતિષ્ઠાની સર્વ સામગ્રીઓ એકઠી કરવામાં રોકાયો કે જેજ સમયે કોરટક નગરથી સંઘની વિનંતિ લઈને કેટલાએક શ્રાવકો ઉતાવળા ઉતાવળા આવ્યા અને તેઓએ આચાર્ય મહારાજના ચરણમાં વંદન કર્યું. ૧૭૩-૧૭૪ પછી તેઓએ વિનંતિ કરી કે હે પૂજ્ય મહારાજ! અમે કોરટક નગરમાં સંઘે શ્રીવીરભગવાનનું નવું મંદિર તથા નવી પ્રતિમા તૈયાર કરાવેલ છે ૧૭૫ માટે તેની પ્રતિષ્ઠા કરવા સારૂ અમે આપને વિનંતિ કરીએ છીએ તો હે ભગવાન! તે ઉપર લક્ષ આપી આપ પ્રસન્ન થાઓ અને ત્યાં પધારી અમારા મનોરથો પૂર્ણ કરો." ૧૭૬ તે વિનંતિ સાંભળી આચાર્ય મહારાજે વિચાર કર્યો કે જે મુહૂર્ત અહિં નક્કી કર્યું છે

તેજ મુહૂર્ત ત્યાંનિ માટે પણ યોગ્ય છે ” પછી મહાબુદ્ધિમાન આચાર્યમહારાજે શ્રાવકો પ્રતે કહ્યું કે હે વત્સો! અમારૂં આવવું કેમ બની શકે! કેમકે જે લગ્ન આદિ નક્કી કર્યું છે તેજ લગ્ન ત્યાંનિ માટે પણ શુદ્ધ છે બીજું કોઈ શુદ્ધ નથી. માટે અહીંનું કામ પાછું મૂકીને બીજે સ્થલે કેમ જઇ શકાય ? ૧૭૯ તે સાંભળી પેલા શ્રાવકો ખેદ પામ્યા અને ફિકરમંદ બની ગયા, એટલે વળી પણ તેઓ સામે જોઈને આચાર્ય મહારાજ બોલ્યા કે હે શુદ્ધ પુરુષો તમે આમ ખેદ પામો મા. ૧૮૦ જો કે મારો દેહ એકજ છે અને અહીં લગ્ન પણ છે તેથી એકી સાથે બન્ને લગ્નો સાચવી શકાય નહિ પણ અહીંનું કામ સિદ્ધ કરીને હું આકાશ માર્ગે ત્યાં અવશ્ય આવીશ. ૧૮૧ તમારે એક નિશ્ચય કરીને પ્રતિષ્ઠાની સામગ્રી તૈયારજ રાખવી જેથી તેજ લગ્નમાં મનની ઇચ્છા હું પૂર્ણ કરીશ. ૧૮૨ તે પછી અત્યંત વૃદ્ધિ પામેલા આનંદવાળા તે શ્રાવકો, આચાર્ય મહારાજને વંદન કરી પોતાને નગર ગયા અને સત્વર સંઘને તેઓએ ખબર આપી. ૧૮૩ જેથી સંઘે પણ આશ્ચર્યસમાજ સર્વ શાસ્ત્રોક્ત વિધિપ્રમાણે પ્રતિષ્ઠાની સામગ્રી એકઠી કરી. ૧૮૪ તે પછી શ્રીમાન ઉપકેશ નગરમાં શ્રીભગવાનની વિધિપ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરીને શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ, આકાશ માર્ગે કોરંટક નગરમાં ગયા અને ત્યાં તેજ ધન લગ્નમાં ઉત્તમ પ્રકારે પ્રતિષ્ઠા કરી. ૧૮૫-૧૮૬ એ રીતે શ્રીમહાવીર ભગવાનના નિર્વાણ પછી સિત્તેર વર્ષે ગયા પછી ઉપકેશનગરમાં શ્રી વીરભગવાનની ઉત્તમ સ્થિર સ્થાપના થઇ હતી. ૧૮૭ પછી ફરી પણ આકાશ માર્ગે ઉપકેશ નગરમાં પાછા આવી આચાર્યમહારાજે જિનભગવાનની સ્નાત્રવિધિ તથા પૂજાવિધિ વગેરે કેમ કરવી, તે બધીને સમજાવ્યું. ૧૮૮ એ પ્રમાણે અનુક્રમે ઉપદેશ દેવી જિન ધર્મને તથા શુદ્ધસમ્યક્ત્વને ધારણ કરનારો વર્ગ થયો અને તેનો

પરિવાર પણ તેના જેવોજ ધાર્મિક બન્યો હતો. ૧૮૯ શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ પણ ત્યાં આવી આવીને ઘણી વાર ચાતુર્માસ રહેતા હતા, એથી તેમના અનેક ચાતુર્માસ ત્યાં થયા હતા. ૧૯૦ પૂજ્ય શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ ત્યાં રહી રહીને પ્રાણીઓના અઢાર હજાર ગોત્રોને બોધ આપ્યો હતો. ૧૯૧ એક દિવસે આચાર્યમહારાજે શ્રાવકોને કહ્યું કે "તમે આ મહિમ દેવીનું પૂજન કરો મા. કેમકે પ્રાણીઓનો ઘાત કરીને તે હમેશાં પાપિષ્ઠ બનેલી છે. ૧૯૨ તે સાંભળી શ્રાવકોએ કહ્યું કે, "હે પ્રભુ આ દેવી ચમત્કારી છે. જો અમે તેનું પૂજન ન કરીએ તો તે અમારા કુટુંબનો તથા અમારો નાશ કરી નાખે" ૧૯૩ ત્યારે આચાર્યમહારાજે કહ્યું કે "હું તમારી રક્ષા કરીશ." પછી સર્વ શ્રાવકો દેવીનું પૂજન કરતા બંધ થયા એટલે તે દેવી ગુરુમહારાજ ઉપર કોપી હતી. ૧૯૪ તેણે નિરંતર ગુરુમહારાજ માટે લાગ જોવા માંડ્યો. એક દિવસે સાયંકાળના સમયે ગુરુમહારાજ ધ્યાન રહિત અવસ્થામાં બેઠા હતા ત્યારે તે દેવીએ તેમના નેત્રોમાં પીડા કરી ૧૯૫ ગુરુમહારાજ પોતાના જ્ઞાનથી તે જાણી ગયા કે આ કામ દેવીનુંજ છે. પછી તેમણે દેવીને એવી તો જકડી નાખી કે જેથી ખીલાઓથી જડી દીધેલ હરણીની પેઠે તેને પીડા થવા લાગી. ૧૯૬ તે પોકારી ઊઠી કે "હે સ્વામિન્! અજ્ઞાનભાવને લીધે મેં આપનો અપરાધ કર્યો છે માટે ક્ષમા કરો. હું ફરી આ પ્રમાણે કરી નહિ કરું પ્રસન્ન થાઓ. ૧૯૭ તે દેવીના આગ્રહથી આચાર્યમહારાજે તેને પૂછ્યું કે "તે ક્રોધ કેમ કર્યો હતો?" ત્યારે તે બોલી કે મારા સેવકોની તમે રક્ષા કરી હતી, તેથી મેં ક્રોધ કર્યો હતો. ૧૯૮ પછી આચાર્યમહારાજે પૂછ્યું કે "તને શું ઇષ્ટ છે?" ત્યારે તેણે કહ્યું કે 'મને તો કડા મડા એટલે માંસ પ્રિય છે" તે સાંભળી ગુરુમહારાજે કહ્યું કે "હે દેવિ! તું જો મારું વચન કરીશ તો હું તારું પ્રિય કરીશ. પછી દેવીએ કહ્યું કે, "હે પ્રભુ! મને મારું

તેજ મુહૂર્ત ત્યાંનિ માટે પણ યોગ્ય છે" પછી મહાબુદ્ધિમાન આચાર્યમહારાજે શ્રાવકો પ્રત્યે કહ્યું કે "હે ભવ્યો! અમારું આવવું કેમ બની શકે! કેમકે જે લગ્ન અહિં નક્કી કર્યું છે તેજ લગ્ન ત્યાંનિ માટે પણ શુદ્ધ છે બીજું કોઈ શુદ્ધ નથી. માટે અહીંનું કામ પડતું મૂકીને બીજે સ્થળે કેમ જઇ શકાય! ૧૭૯ તે સાંભળી તેઓ શ્રાવકો ખેદ પામ્યા અને ઉદાસીન બની ગયા, એટલે વળી પણ તેઓ સામે જોઇને આચાર્યમહારાજ બોલ્યા કે હે સુજ્ઞ પુરુષો તમે બધા ખેદ પામો મા. ૧૮૦ જો કે મારો દેહ એક જ છે અને અહીં લગ્ન પણ છે તેથી એકી સાથે બન્ને લગ્નો સાચવી શકાય નહિ પણ અહીંનું કામ સિદ્ધ કરીને હું આકાશ માર્ગે ત્યાં અવશ્ય આવીશ. ૧૮૧ તમારે એક નિશ્ચય કરીને પ્રતિષ્ઠાની સામગ્રી તૈયારજ રાખવી, જેથી તેજ લગ્નમાં ગમની પ્રથમ હું પણ કરીશ. ૧૮૨ તે પછી અત્યંત વૃદ્ધિ પામેલા આનંદવાળા તે શ્રાવકો, આચાર્ય મહારાજને વંદન કરી પોતાને નગર ગયા અને સત્વર સંઘને તેઓએ ખબર આપી. ૧૮૩ જેથી સંઘે પણ આપણસમાજ સર્વ શ્રાવકોદ્વારા વિધિપ્રમાણે પ્રતિષ્ઠાની સામગ્રી એકઠી કરી. ૧૮૪ તે પછી શ્રીમાન્ ઉપકેશ નગરમાં શ્રીવીરભગવાનની વિધિપ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરીને શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ, આકાશ માર્ગે કોરંટક નગરમાં ગયા અને ત્યાં તેજ લગ્ન લગ્નમાં ઉત્તમ પ્રકારે પ્રતિષ્ઠા કરી. ૧૮૫-૧૮૬ એ રીતે શ્રીમહાવીર ભગવાનના નિર્વાણ પછી સિત્તર વર્ષે ગયા પછી ઉપકેશનગરમાં શ્રીવીરભગવાનની ઉત્તમ સ્થિર સ્થાપના થઇ હતી. ૧૮૭ પછી ફરી પણ આકાશ માર્ગે ઉપકેશ નગરમાં પાછા આવી આચાર્યમહારાજે જિનભગવાનની સ્નાત્રક્રિયા તથા પૂજાક્રિયા વગેરે કેમ કરવી, તે શ્રેષ્ઠીને સમજાવ્યું. ૧૮૮ એ પ્રમાણે અનુક્રમે શિક્ષા મળી જિન ધર્મને તથા શુદ્ધસમ્યક્ત્વને ધારણ કરનારો ગચ્છ થયો અને તેનો

પરિવાર પણ તેના જેવો જ ધાર્મિક બન્યો હતો. ૧૪૯ શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ પણ ત્યાં આવી આવીને ઘણી વાર ચાતુર્માસ રહેતા હતા. જેથી તેમના અનેક ચાતુર્માસ ત્યાં થયા હતા. ૧૫૦ પૂજ્ય શ્રીરત્નપ્રભસૂરિજી ત્યાં રહી રહીને વાણીઆઓના અઢાર હજાર સહિતને બોધ આપ્યો હતો. ૧૫૧ એક દિવસે આચાર્યમહારાજે શ્રાવકોને કહ્યું કે તમે આ ચંડિકા દેવીનું પૂજન કરો છો. કેમકે પ્રાણીઓનો વધ કરીને તે હમેશાં પશુઓ લેતી છે. ૧૫૨ તે સાંભળી શ્રાવકોએ કહ્યું કે "હે પ્રભુ! આ દેવી ભયંકારી છે જો અમે તેનું પૂજન ન કરીએ તો તે આખા કુટુંબનો તથા આપણો નાશ કરી નાખે" ૧૫૩ ત્યારે આચાર્યમહારાજે કહ્યું કે "હું તમારી રક્ષા કરીશ." પછી સર્વ શ્રાવકો દેવીનું પૂજન કરતા બંધ થયા એટલે તે દેવી ગુરુમહારાજ ઉપર કોપી થઈ. ૧૫૪ તેણે નિરંતર ગુરુમહારાજ માટે લાગ જોવા માંડ્યો. એક દિવસે સાયંકાળના સમયે ગુરુમહારાજ ધ્યાન સહિત અવસ્થામાં બેઠા હતા ત્યારે તે દેવીએ તેમના નેત્રોમાં પીડા કરી. ૧૫૫ ગુરુમહારાજ પોતાના જ્ઞાનવડે તે જાણી ગયા કે આ કામ દેવીનું જ છે. પછી તેમણે દેવીને બોલી તો જકડી નાખી કે જેથી ખીલાઓથી જડી દીધેલ હસ્તિની પેઠે તેને પીડા થવા લાગી. ૧૫૬ તે બોલતી થઈ કે, "હે સ્વામિન્! અજ્ઞાનવશને લીધે મેં આપનો અપરાધ કર્યો છે માટે ક્ષમા કરો. હું ફરી આ પ્રમાણે કદી નહિ કરું પ્રસન્ન થાઓ. ૧૫૭ તે જોઈ આચાર્યમહારાજે તેને પૂછ્યું કે "તે ક્રોધ કેમ કર્યો હતો?" ત્યારે તે બોલી કે મારા સેવકોની તમે રક્ષા કરી હતી, તેથી મેં ક્રોધ કર્યો હતો. ૧૫૮ પછી આચાર્યમહારાજે પૂછ્યું કે "તને શું ભક્ષ છે?" ત્યારે તેણે કહ્યું કે "મને તો પાડા બકરા એટલે પશુ પ્રિય છે." તે સાંભળી ગુરુમહારાજે કહ્યું કે, હે દેવિ! તું જો મારું વચન કરીશ તો હું તારું પ્રિય કરીશ." પછી દેવીએ કહ્યું કે, "હે પ્રભુ! મને માર્

પ્રિય મળશે એટલે અવશ્ય હું તમને વર આપીશ અને તમારી કામના સત્વર પૂર્ણ કરીશ." આમ બોલતી દેવીને આચાર્યમહારાજે કહ્યું કે "હે દેવિ! તારે તારા પ્રતિજ્ઞાવચનમાં સદા સ્થિર રહેવું હું તને કડાં મડાં (એવા અનુકરણ શબ્દો) આપીશ. તેમાં તારે આનંદ માનવો." ૧૯-૨૧ તે પછી ગુરુમહારાજના એ વચનનો સ્વીકાર કરી દેવી તત્કાળ અંતર્ધાન થઇ ગઇ અને પછી ગુરુમહારાજે પણ સર્વ શ્રાવકોને એકઠા કર્યા. ૨૨ શ્રાવકો બધા એકઠા થયા એટલે તેઓની આગળ આચાર્યમહારાજે કહ્યું કે "હે શ્રાવકો! ઉત્તમ ઘઉંના લોટની પૂરી વગેરે પકવાન તૈયાર કરાવો અને દરેક ઘેર કપૂર અગર તથા કસ્તુરી વગેરે સુગંધી પદાર્થો એકત્ર કરો તેમજ પુષ્પો પણ સાથે લ્યો. એ પ્રમાણે બધું કર્યા પછી સત્વર તમે પૌષધશાળામાં આવો એટલે આપણે સંઘની સાથે ચંડિકાને મંદિરે જઇએ. ૨૩-૨૫ પછી પૂજાની સામગ્રી લઇ શ્રાવકો પૌષધશાળામાં આવ્યા એટલે આચાર્ય મહારાજ તેઓની સાથે દેવીને મંદિરે ગયા. ૨૬ ત્યાં જઇને દ્વારમાં ઉભા રહી આચાર્યમહારાજે શ્રાવકોની સાથે દેવીની પૂજા કરી અને બોલ્યા કે "હે દેવી! હું તારું પ્રિય તને આપું છું. તેને તું ગ્રહણ કર." ૨૭ એમ કહી પોતાની બન્ને બાજુ રહેલાં પકવાનથી ભરેલા બે કુંડાઓને બન્ને હાથ વડે કડડ મડડ કરતાં ભાંગી નાખ્યા અને પછી કહ્યું કે "હે દેવિ! તું તારું પ્રિય ગ્રહણ કર." ૨૮ તે વેળા પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપે આચાર્ય આગળ ઉભી રહેલી દેવી બોલી કે "મને પ્રિય કડાં મડાં તે આ નહિ પણ બીજા છે." ૨૯ ગુરુ મહારાજ બોલ્યા, "એ વાત તો મારે કહેવાનેય યોગ્ય નથી. હે દેવિ! માંસભક્ષક તો રાક્ષસોજ હોય છે પણ દેવો તો અમૃતનુંજ ભોજન કરનારા છે ૩૦ માટે સર્વ મિષ્ટ ઉત્તમ પકવાનોજ કેવળ તું આસ્વાદ કર." પછી તે દેવી

ગુરુએ કહેલા જે ધર્મનો બોધ પામી, તેનો સ્વીકાર કરી બોલી કે,
હું આપની સેવા કરવા તત્પર છું. યોગ્ય સમયે આપે મારું સ્મરણ
કરવું અને દેવતાવસર સમયે મને ધર્મલાભ આપવો ૨૧૧-૨૧૨
વળી કહ્યું. નૈવેદ્ય તથા પુષ્પ વગેરેથી ઉત્તમ એવા શ્રાવકો દ્વા
તમારે મારી સાધર્મિકની પેઠે પૂજા કરાવવી." ૨૧૩ તે સમયે ઉપ-
કેશિયાના શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ વિચાર કરીને દેવીના તે વાક્યનો સ્વી-
કાર કર્યો, કેમકે મહાપુરુષો હમેશાં સુખસાધ્ય હોય છે ૨૧૪ એ રીતે
એ દેવી, પોતાની પ્રતિજ્ઞાને સફળ કરી આપનો નાશ કરનારી થઈ
તેથી તેનું "સત્યકા" એવું નામ જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયું. ૨૧૫
હવે શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ પણ એ રીતે સર્વત્ર વિહાર કરીને સદા
વાણીથી ઘણા ભાવિકોને બોધ આપ્યો હતો. ૨૧૬ પછી તે આચાર્ય
મહારાજ શ્રીમહાવીરના નિર્વાણથી બાવનમે વર્ષે પોતાના ગુરુ
પાસેથી આચાર્ય પદ પ્રાપ્ત કરીને તે પછી બાવન વર્ષે ઉપકેશ તથા
કોરંટક નગરમાં શ્રીમહાવીર સ્વામીની બે પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા
કરીને, અનુક્રમે કેટલાકને પ્રતિબોધીને, સદા વાણીથી કંઈક વધારે ભવ્ય-
જીવોને બોધ આપી, શાસ્ત્રોક્ત રીતિ પ્રમાણે અતિચારરહિત ચારિત્ર
પાળીને તથા યક્ષદેવ નામના આચાર્યને પોતાના સ્થાન ઉપર સ્થાપીને
પોતાના ચોરાશી વર્ષના આયુષ્યના અંતે સ્વર્ગમાં ગયા. ૨૧૭-૨૧૮
તે પછી પૂર્વાચલ ઉપર જેમ સૂર્ય પ્રકાશે તેમ યક્ષદેવ નામના સૂરિ
તેમના સ્થાન ઉપર આવીને પ્રાણીઓના અજ્ઞાન રૂપ અંધકારનો
નાશ કરતા પ્રકાશવા લાગ્યા. ૨૧૯ એક દિવસે તે આચાર્ય વિહાર
કરતા કરતા કોરંટક નગરમાં ગયા અને ત્યાં મણિભદ્ર યક્ષના સ્થાનમાં
ઉતરી રહ્યા. ૨૨૦ તે સમયે તેમના કોઈ એક નાના શિષ્યે પોતાની
મૂર્ખાઈથી તથા બાળભાવથી ચપળતાથી યક્ષના મસ્તક ઉપરજ
પ્રસ્રાવનું પીધેલું પાણી નાખ્યું. ૨૨૧ તેથી તે યક્ષ અત્યંત કોપાયમાન

ઉપકેશ ગચ્છની સ્થિતિ

થયો. તેણે પોતા શિષ્યને સૂરિ કરી મૂક્યો. આ વાત સૂરિએ પોતાના જ્ઞાનથી જાણી લીધી. તેમણે [illegible] પ્રભુને વશ કર્યો, એટલે તે આચાર્ય મહારાજનો સેવક થઈ રહ્યો. એ રીતે યક્ષે પોતે તેમના પ્રભુને મળ્યા તેથી તેમનું યક્ષદેવ નામ સાર્થક થયું. ૨૨૪-૨૨૫ પછી તેમણે પણ કક્કસૂરિ નામના ગુરુને પોતાના સ્થાને સ્થાપ્યા, કે જેમના ગુણો ગાવાને બૃહસ્પતિ પોતે પણ સમર્થ નથી. ૨૨૬ એ કક્કસૂરિના સ્થાન પર બુદ્ધિના ભંડાર સિદ્ધસૂરિ થયા, કે જેમનું વચનચાતુર્ય જોઈને શુક્રાચાર્ય ક્રોધથી પોતાની એક આંખ ખોઈ બેઠા. (અર્થાત્ શુક્રાચાર્ય કરતાં પણ તેમનું વચનચાતુર્ય અધિક હતું.)૨૨૭ પછી તેમના સ્થાન પર અનંત ગુણશાળી શ્રી-દેવગુપ્તસૂરિ થયા, જેમના વદની [illegible]તાથી તિરસ્કાર પામેલો ચંદ્ર આકાશમાં ચાલ્યો ગયો.૨૨૮ આ પાંચ નામે વડે, પંચ મુખ વડે જેમ સિંહ શોભે તેમ ગચ્છ શોભતો હતો અને વાદિઓ રૂપી હાથીઓનાં ગંડસ્થળને ભેદી નાખતા હતા. ૨૨૯ એ પ્રમાણે આ ગચ્છમાં અનુક્રમે અનેક સૂરિઓ [illegible] થયા તે પછી વિદ્વાનોએ વંદન કરવા યોગ્ય ગુણોના આશ્રય રૂપ કક્કસૂરિ નામના એક આચાર્ય થયા. ૨૩[illegible] તેમના વંશમાં બુદ્ધિના ભંડાર યક્ષદેવસૂરિ થયા. તે જાણે બીજા વજ્રસ્વામી હોય તેમ પૃથ્વી પર [illegible] ધારણ કરતા હતા. ૨૩૧ તેમના સમયમાં બાર વર્ષનો મનુષ્ય સંહારક એક દુકાળ પડ્યો જેથી અનેક સાધુઓ તે વખત અનશન કરીને સ્વર્ગમાં ચાલ્યા ગયા.૨૩૨ તે પછી જ્યારે દુકાળ ગયો અને બાકી રહેલા સાધુઓ ભેગા મળ્યા ત્યારે યક્ષદેવાચાર્યે ગચ્છને રાખ્યો. ૨૩૩ ત્યારથી ગચ્છના શિષ્યોને જ્યારે દીક્ષા અપાય છે અને પાટો પર જ્યારે પાટધર નેમાય છે ત્યારે ગચ્છનું નામ બદલાય છે ૨૩૪ વળી ત્યારથી [illegible] નામના ગચ્છ, તેની [illegible] નામની શાખા અને [illegible]

અત્યારે આ ગચ્છમાં કહેવાય છે.[૧૩૧] આ ચંદ્રગચ્છના પાંચસો સાધુઓ, સાત ઉપાધ્યાયો, ચાર વાચનાચાર્યો અને ચાર આચાર્યો એમ મળ્યા તથા બે પ્રવર્તક અને બે મહત્તર હતા.[૧૩૧-૧૩૭] અને ચાર પ્રવર્તિની તથા બે મહત્તરા સાધ્વીઓ હતી. આ રીતે ગચ્છમાંની અંદર સાધુસાધ્વી પણ ઓછાં થયાં અને તેની સંખ્યા ઘટવામાં આવી છે.[૧૩૮] એ ગચ્છમાં પૂર્વોક્ત પાંચ નામના ક્રમથી આચાર્યો થવા લાગ્યા, પછી પુન: શીલભદ્રસૂરિ નામના એક આચાર્ય થયા.[૧૩૯] તેમણે શ્રીસત્યદેવી, સર્વાનુભૂતિ તથા ચક્રેશ્વરીના કહેવાથી શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ તથા શ્રીયશોદેવસૂરિના નામ પોતાના ગચ્છમાં આપવા બંધ કર્યાં (કારણ તેમણે આપેલું લીધું હતું) આ બે મહાપુરુષોનાં નામ જેમને આપી શકાય એવા પાત્રો, હવે આ ગચ્છમાં થશે નહિ.[૧૪૦-૧૪૧] માટે તે દિવસથી ચારની પ્રથમનાં બે મુખ્ય નામોને ટાળવાં સિવાય તરીકે રહેવા દીધાં અને પાછળનાં ત્રણ નામો (દેવગુપ્તસૂરિ, સિદ્ધસૂરિ અને કક્કસૂરિ—આ ત્રણ નામો) પોતાના ગચ્છના આચાર્યોને આપવા માંડ્યા. આ રીતે ત્રણ ક્રમમાં પણ તે ત્રણ નામોજ ચાલતાં આવે છે.[૧૪૨] અને આ ત્રણ નામોના ક્રમથી હું—શ્રી સિદ્ધસૂરિના સ્થાન પર આવ્યો ત્યાં સુધીમાં ઘણા આચાર્યો થઈ ગયા છે.[૧૪૩] એ પ્રમાણે આ ગચ્છમાં અનુક્રમે ત્રણ નામોજ થાય છે ચોથું થયું થતું નથી. માટેજ આ ગચ્છમાં આચાર્ય પણ એમજ હોય છે.[૧૪૪] પરંતુ આ ગચ્છમાં પૂર્વે જે જે ગુણવાન આચાર્યો થઈ ગયા છે તેઓની ખ્યાતિ તથા ઉર્જિત ગુણસંપત્તિ ચોકે પણ જો વર્ણવા બેસે તો પાર પામે નહિ (તો પછી બીજો કોણ માત્ર!)[૧૪૫] માટે આ ગચ્છમાં જે કોઈ શિષ્યરત્નો હોય ને બન્ને પક્ષે (માતા તથા પિતાના બન્ને કુળથી) શુદ્ધ હોય અને ગુણવાન હોય તે એમજ આચાર્ય થઈ શકે છે.[૧૪૬] માટે હે સજ્જન આધારપર! હું પોતે

થયો. તેણે પેલા શિષ્યને ગાંઠ કરી મૂક્યો. આ વાત સૂરિએ પોતાના જ્ઞાનથી જાણી લીધી. તેમણે આગ્રહપૂર્વક યક્ષને વશ કર્યો, એટલે તે આચાર્ય મહારાજનો સેવક થઈ રહ્યો. એ રીતે યક્ષે પોતે તેમના ચરણને સેવ્યા તેથી તેમનું 'યક્ષદેવ' નામ સાર્થક થયું. ૨૨૪-૨૨૫ પછી તેમણે પણ કક્કસૂરિ નામના ગુરુને પોતાના સ્થાને સ્થાપ્યા, કે જેમના ગુણો ગાવાને બૃહસ્પતિ પોતે પણ સમર્થ નથી. ૨૨૬ એ કક્કસૂરિના સ્થાન પર બુદ્ધિના ભંડાર સિદ્ધસૂરિ થયા, કે જેમનું સકલવિદ્વત્પણું જોઈને શુક્રાચાર્ય દ્વેષથી પોતાની એક આંખ ખોઈ બેઠા. (અર્થાત્ શુક્રાચાર્ય કરતાં પણ તેમનું સકલવિદ્વત્પણું અધિક હતું.)૨૨૭ પછી તેમના સ્થાન પર અત્યંત ગુણશાલી શ્રી-દેવગુપ્તસૂરિ થયા, જેમના યશની ઉજ્જ્વલતાથી તિરસ્કાર પામેલો ચંદ્ર આકાશમાં નાઠો ગયો.૨૨૮ આ ગચ્છ નામે વડે, પણ ગુણો વડે જેમ સિંહ મોટો તેમ ગચ્છ શોભતો હતો અને વાદીઓ રૂપી હાથીઓનાં ગંડસ્થળોને ભેદી નાખતો હતો. ૨૨૯ એ પ્રમાણે આ ગચ્છમાં અનુક્રમે અનેક સૂરિઓ થઈ ગયા તે પછી વિદ્વાનોએ વર્ણન કરવા યોગ્ય ગુણોના આધાર રૂપ કક્કસૂરિ નામના એક આચાર્ય થયા. ૨૩૦ તેમના વંશમાં બુદ્ધિના ભંડાર યક્ષદેવસૂરિ થયા. તે જાણે બીજા વજ્રસ્વામી થયા હોય તેમ પૃથ્વી પર દશ પૂર્વને ધારણ કરનારા હતા. ૨૩૧ તેમના સમયમાં બાર વર્ષનો ભયંકર સંહારક એક દુષ્કાળ પડ્યો, જેથી અનેક સાધુઓ તે વેળા અનશન કરીને સ્વર્ગમાં ચાલ્યા ગયા.૨૩૨ તે પછી જ્યારે સુકાળ થયો અને બાકી રહેલા સાધુઓ એકઠા મળ્યા ત્યારે, યક્ષદેવાચાર્યે ગચ્છ ગોઠવ્યો. ૨૩૩ ત્યારથી ગચ્છના શિષ્યોને જ્યારે દીક્ષા અપાય છે અને પાટો પર જ્યારે વાસ-ક્ષેપ નંખાય છે ત્યારે ગચ્છનું નામ બોલાય છે ૨૩૪ વળી ત્યારથી ગોત્રિ નામનો ગચ્છ, તેની વજ્ર નામની શાખા અને ચાંદ્રકુળ

અત્યારે આ ગચ્છમાં પ્રેહલાદ છે.[૨૩૧] આ ખરતરગચ્છના પાંત્રીસ સાધુઓ, સાત ઉપાધ્યાયો, બાર વાચનાચાર્યો અને બાર આચાર્યો એકત્ર મળ્યા તથા બે પ્રવર્તક અને બે મહત્તર હતા.[૨૩૧-૨૩૭] અને બાર પ્રવર્તિની તથા બે મહત્તરા સાધ્વીઓ હતી. આ રીતે ખરતરગચ્છની અંદર સાધુસાધ્વી પણ એટલાં થયાં અને તેની સંખ્યા મે-વાથી જાણી છે.[૨૩૮] એ ગચ્છમાં પૂર્વોક્ત પાંચ નામના ક્રમથી આચાર્યો થવા લાગ્યા, પછી પુનઃ શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ નામના એક આચાર્ય થયા.[૨૩૯] તેમણે શ્રીધર્મઘોષ, સર્વાનુભૂતિ તથા [illegible] પ્રેરણાથી શ્રીજિનપ્રભસૂરિ તથા શ્રીજિનદેવસૂરિના નામ પોતાના ગચ્છમાં આપવાં બંધ કર્યાં. ઉપરાંત તેમણે જાણી લીધું હતું કે આ બે મહાપુરુષોનાં નામ જેમને આપી શકાય એવો પાત્ર, હવે આ ગચ્છમાં થશે નહિ.[૨૪૦-૨૪૧] માટે તે દિવસથી બારમી પ્રથમનાં બે મુખ્ય નામોને છેકવાં શિવાય કરી રહેવા દીધાં અને પાછળનાં ત્રણ નામો (દેવસૂરિ, શિવસૂરિ અને ઉદયસૂરિ—આ ત્રણ નામો) પોતાના ગચ્છના આચાર્યોને આપવા માંડ્યા. આ રીતે ચાલુ સમયમાં પણ તે ત્રણ નામોજ ચાલ્યાં આવે છે[૨૪૨] અને આ ત્રણ નામોના ક્રમથી હું—શી શિવસૂરિના સ્થાન પર આવ્યો ત્યાં સુધીમાં ઘણા આચાર્યો થઇ ગયા છે.[૨૪૩] એ પ્રમાણે આ ગચ્છમાં અત્યારે ત્રણ નામોજ ચાલે છે. છે એવું થયું નથી કે આ ગચ્છમાં આચાર્ય પણ એવાજ હોય છે[૨૪૪] પરંતુ આ ગચ્છમાં પૂર્વે જે જે પ્રભાવક આચાર્યો થઇ ગયા છે તેઓની ખ્યાતિ તથા [illegible] ગુરુપતિ પોતે પણ જે વર્ણવા બેસે તો પાર પામે નહિ (તો પછી બીજાને કેમ શક્ય!)[૨૪૫] માટે આ ગચ્છમાં જે કોઇ [illegible] કોઇપણ બન્ને પક્ષે (માતા તથા પિતાના બન્ને કુળથી) શુદ્ધ હોય અને રૂપવાન હોય તે એવા આચાર્ય થઇ શકે છે.[૨૪૬] માટે હે સજ્જન આચાર્યવર! તેની પાટે

જ્યારે મને ઉપદેશ આપશે, ત્યારે હું કોઈને સૂરિપદ આપીશ અથવા તારા હાથમાં *શોભા-યોગ (?) છે ૨૪૭

દેવગુપ્તસૂરિએ એ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે સજ્જન આશાધર બોલ્યો —"હે ભગવન્! આપનો સંકલ્પ ભલે પૂર્ણ કરો. શું કોઈ બુદ્ધિમાન્ પુરુષ પોતાની મર્યાદાનો કદી ત્યાગ કરે?" ૨૪૮ તે પછી પોતાને ચોરાશી વર્ષ વીતી ગયાં એટલે એક દિવસે પોતાનું આયુષ જાણવા માટે ગુરુમહારાજ ધ્યાનમાં બેસી ગયા અને સત્યકા દેવીનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા. ૨૪૯ તે સમયે એ દેવી પણ પ્રત્યક્ષ થઈને બોલી કે "તમારું આયુષ હવે તેત્રીસ દિવસનું છે માટે તમે પોતે હવે પોતાને સ્થાને કોઈને આચાર્યપદ કરો. ૨૫૦ તે સાંભળી આચાર્યે કહ્યું કે "હે દેવિ! આ શિષ્યોમાં સૂરિપદને યોગ્ય હોય એવો કોઈપણ શિષ્ય મારા જોવામાં આવતો નથી. માટે હું કોને સૂરિપદ આપું અને શું કરું?" ૨૫૧ ત્યારે દેવી બોલી—"આ આશાધર, તમારા સૂરિપદને યોગ્ય છે તે ઉન્નતપર્વત ભાગ્યવાન તથા (મંત્રાદિને) સિદ્ધ કરનારો થશે." ૨૫૨ તે પછી ગુરુએ આશાધરને બોલાવી કહ્યું કે "આજે મધ્યરાત્રિના સમયે મને દેવતાનો આદેશ મળ્યો છે કે—" તારું આયુષ્ય હવે તેત્રીસ દિવસનું બાકી છે માટે સત્વર આ બાલકને તું તારા સૂરિપદ ઉપર સ્થાપી દે. ૨૫૩-૨૫૪ માટે આ કામમાં તારો પ્રથમથીજ ભાવ હતો તેથી (હું તને કહું છું કે) હે આશાધર! સૂરિપદ માટેની સર્વ સામગ્રી સત્વર તું તૈયાર કર. ૨૫૫ ગુરુની એ આજ્ઞા થવાથી પોતાને ભાગ્યશાળી માનતા આશાધરે પણ તત્કાળ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી. ૨૫૬ એટલે વિક્રમરાજા પછી ૧૩૩ મે વર્ષે ફાગણ મહિનાની નવમી ને ગુરુવારને દિવસે અભિમાનપૂર્વક બોલાવવામાં આવેલા પ્રશમગુણવાળી સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો તથા

* અહિં ગોલમાલ શા આશયને જણાવે છે તે સમસ્યા છે.

શ્રાવિકાઓની સમક્ષ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરમાં બેઠા હતા. પૂર્વે શ્રીવિમલસૂરિએ પોતાના સ્થાન પર સિદ્ધસૂરિ* આચાર્યને સ્થાપ્યા. ૨૫૭–૨૫૮

તે જેવા સજ્જન આચાર્યે એવા પ્રકારનું તપશ્ચરણ કર્યું કે જેથી બીજા સર્વ દર્શનીઓના લોકોને વારંવાર સ્મરણ થઈ આવ્યું. ૨૫૯ પછી અનુક્રમે શ્રીવિમલસૂરિ સ્વર્ગમાં ગયા એટલે તેમનો જ્યાં સંસ્કાર થયો હતો તે ભૂમીપર આચાર્યે પગલાં સ્થાપ્યાં. ૨૬૦ એ રીતે શ્રીસિદ્ધસૂરિની સ્થાપના કરવાથી સજ્જન આચાર્યની ધરતી વધી, ભક્તિભાવ વધવા લાગ્યો. ૨૬૧ તે ચોરે પણ ઉત્સવો તથા ઋતુઓમાં પૂજા વગેરે મહાન મહોત્સવ પર્યંતની સ્થિતિ ધારણ કરવા લાગ્યો અને યાચકોને સર્વ ઇચ્છિત પ્રકારનાં દાનો આપવાથી અપાર કીર્તિ થઈ ગયો. ૨૬૨ ફરી ફેર આચાર્ય મહારાજના જેવા સાધુઓ નિર્દોષ આહારપાણીમાટે યથારુચિ ભિક્ષાએ જતા હતા ૨૬૩ ઉપરાંત જે સાધુઓ નગરમાંથી બહાર નીકળી તેમને યોગ્ય વિહાર કરતા હતા તેઓની તો (ફરી ફેર) કોઈ સંખ્યા કરવાને પણ સમર્થ ન હતો. ૨૬૪ વળી બીજા યોગીઓ, તાપસો, બ્રાહ્મણો, ચરકો, કાર્પટિકો (ભિક્ષા માગી તથા કપડાં પહેરી મુસાફરી કરનાર યાત્રાળુઓ) ભાટો, ચારણો તથા ભરવાડો—એ સર્વને પણ તેઓની ઇચ્છાનુસાર તે આપતો હતો. ૨૬૫ એ રીતે આચાર્ય સાધુઓની આજ્ઞાને ધારણ કરનાર થઈ ગયો અને પોતે સત્ત્વ-(મિથ્યાત્વ)-વાળો હોવા છતાં પણ બીજા સત્ત્વો (પ્રાણીઓ)નો ઉપકાર કરનાર થઈ ગયો. ૨૬૬ તેને કેલાશી નામની પત્ની હતી. તે પણ અત્યંત ભાગ્યશાળી હતી. એ જેમ આકાશ તથા તારાચક્રને પ્રકાશિત

---

*શ્રીગર્ગર્ષિએ આચાર્ય પદ આપતી વેળા શ્રીસિદ્ધસૂરિ એવું નામ આપેલું છે.

કરનારી શક્તિઓથી નિશાનાથ—ચંદ્ર શોભે તેમ, એ આશાધર સ્ત્રીની સાથે શોભી રહ્યો હતો. ૨૬૮ એ પ્રમાણે તે આશાધર પુત્રરહિત એવી પોતાની સ્ત્રી સાથે સાત પ્રકારનાં મુખ્ય ક્ષેત્રોમાં સુખેથી દાના-દિવિધિરૂપ ધાન્યની વાવણી કરી રહ્યો હતો. ૨૬૯ એક દિવસે તે આશાધર પૌષધશાળામાં ગયો અને ત્યાં સિદ્ધસૂરિને વંદન કરી ને હાથ જોડીને બેઠો. ૨૭૦ તે પછી આચાર્ય મહારાજે પોતાની અ-સ્ખલિત વાણીથી સંસારના યથાર્થ સ્વરૂપને દર્શાવનારી ધર્મદેશના કરવાનો આરંભ કર્યો. ૨૭૧

જેમકે— હે ભવ્ય જીવો ! આ સંસારમાં ભમી રહેલા પ્રાણીઓને ધર્મસાધન કરવામાં કારણભૂત મનુષ્યત્વ આદિ સામગ્રી ખરેખર દુર્લભ છે. ૨૭૨ મનુષ્યજન્મ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમકુળ, ભાવના, ગુરુના ઉપદેશનું શ્રવણ, નીરોગીપણું અને વિવેકીપણું—આ સર્વ દુર્લભ સામગ્રી સંપાદન કરીને વિદ્વાનોએ ધર્મ કરવામાં જ ઉદ્યમ કરવો જોઈએ જેથી મોક્ષસિદ્ધિ સુલભ થાય. ૨૭૩-૨૭૪ એ ધર્મને જિનેશ્વરોએ બે પ્રકારનો કહ્યો છે એક તો સર્વ પ્રકારે સંપૂર્ણ રીતે સાવદ્ય પદાર્થોનો ત્યાગ અને બીજો દેશ—અમુક અંશે સાવદ્ય પદાર્થોનો ત્યાગ. ૨૭૫ તેમાં પ્રથમનો સર્વ સાવદ્ય ત્યાગ વ્રતધારી સાધુઓથી પાળી શકાય છે અને બીજો દેશત્યાગ ગૃહસ્થાશ્રમીઓ પણ કરી શકે છે. ૨૭૬ પ્રથમનો સર્વ સાવદ્યત્યાગ, જેઓએ સર્વ પ્રકારના સંગનો ત્યાગ કરેલો હોય છે તેવા સાધુઓ અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ—આ પાંચ મહાવ્રતોદ્વારા પાળી શકે છે. ૨૭૭ અને બીજો દેશથી સાવદ્ય ત્યાગને અમુક અંશેજ સંગનો ત્યાગ કરી અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ—આ પાંચ અણુવ્રતોદ્વારા, દિગ્વિરતિ આદિ ગૃહસ્થાશ્રમીઓના ત્રણ ગુણવ્રતો તથા સામાયિક આદિ ચાર શિક્ષાવ્રતોદ્વારા પાળી શકે છે. આ પ્રમાણે ગૃહ-

શ્રાવકધર્મીઓનો ધર્મ ચાર પ્રકારનો થાય છે. તે ધર્મના દાન, શીલ, તપ તથા ભાવ—આ ચાર ભેદો પણ છે તે દ્વારા એ ગૃહસ્થધર્મનું વિશેષે કરી આરાધન કરવું જોઇએ. ૧૭૮-૧૮ આ ધર્મનું મૂળ કારણ દાન કહેવાય છે એ દાન ઉત્તમ પ્રકારનું હોય તે નિરંતર સુપાત્રનેજ આપવું જોઇએ કેમકે સુપાત્ર દાન કરવાથી રત્નપાળની પેઠે આ લોકની તથા પરલોકની લક્ષ્મી મેળવી શકાય છે ૧૮૦

પાત્રદાન વિષે રત્નપાળ કથા.

જેમ —

આ જંબુદ્વીપની દક્ષિણ દિશાના તિલક સમાન અને ધર્મ તથા ધાન્યના ઉત્પત્તિસ્થાન ભરત નામના ક્ષેત્રમાં બરાબર મધ્યપ્રદેશમાં આવેલું રત્નપુર નામનું એક મોટું નગર છે જે નગરને જોઇને દેવો સ્વર્ગલોકથી પણ નિસ્પૃહ બની ગયા છે ૧૮૨-૧૮૩ એ નગરનું, પોતાના પ્રતાપરૂપ અગ્નિથી શત્રુપક્ષને બાળી નાંખનારો અને રાજાઓની પંક્તિથી સેવવા યોગ્ય નરોત્તમ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. ૧૮૪ ખરેખર આ ચંદ્રમા તે રાજાના મુખથી પરાજય પામી જાણે શરમાયો હોય તેમ આકાશમાં ચાલ્યો ગયો. એ રાજાને ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી અને મિષ્ટ વચનોવાળી વસુધરા નામની પટરાણી હતી. ૧૮૫ એ બન્ને રાજા રાણીના મન અન્યોન્ય ઉત્કટ રાગથી વૃદ્ધિ પામેલા પ્રેમથી મગ્ન થઇ રહ્યાં હતાં અને તેઓની પાસે કોઇ તાગ ન પામે તેટલી અઢળક લક્ષ્મી હતી, જેથી તેઓનો કેટલોક કાળ એ પ્રમાદ (સુખમાં) ચાલ્યો ગયો. ૨૬ એક દિવસે વનમાં સળગી ઉઠેલા દાવાનળના ધૂમાડા સમાન ઘોર અંધકારથી વ્યાપ્ત મધ્યરાત્રિના સમયે (પોતાના શયનમાં) સૂતેલી રાણી વસુધરાએ એક સ્વપ્ન જોયું. ૧૮૭ તેમાં તેણે એવું જોવામાં આવ્યું કે દિગ્ગજે પોતાનો કળશ પોતાના હાથમાંથી તે રાણીના હાથમાં

કરનારી ચન્દ્રિકાથી નિશાનાથ—ચંદ્ર શોભે તેમ, એ આશાધર રત્નશ્રીની સાથે શોભી રહ્યો હતો. [૨૬૮] એ પ્રમાણે તે આશાધર પુત્રરહિત એવી પોતાની સ્ત્રી સાથે સાત ક્ષેત્રોમાં મુખ્ય ક્ષેત્રોમાં સુખેથી દાનાદિવિધિરૂપ ધાન્યની વાવણી કરી રહ્યો હતો. [૨૬૯] એક દિવસે તે આશાધર પૌષધશાળામાં ગયો, અને ત્યાં સિદ્ધસૂરિને વંદન કરી બે હાથ જોડીને બેઠો. [૨૭૦] તે વખતે આચાર્ય મહારાજે પોતાની અસ્ખલિત વાણીથી સંસારના યથાર્થ સ્વરૂપને દર્શાવનારી ધર્મદેશના કરવાનો આરંભ કર્યો. [૨૭૧]

એમણે—"હે ભવ્ય જીવો! આ સંસારમાં ભમી રહેલા પ્રાણીઓને ધર્મસાધન કરવામાં કારણભૂત મનુષ્યત્વ આદિ સામગ્રી ખરેખર દુર્લભ છે. [૨૭૨] મનુષ્યજન્મ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમકુળ, શ્રદ્ધા, ગુરુના ઉપદેશનું શ્રવણ, નીરોગિપણું અને વિવેકીપણું—આ સર્વ દુર્લભ સામગ્રી સંપાદન કરીને વિદ્વાનોએ ધર્મ કરવામાં જ ઉદ્યમ કરવો જોઈએ જેથી મોક્ષસિદ્ધિ સુલભ થાય. [૨૭૩-૨૭૪] એ ધર્મને જિનેશ્વરોએ બે પ્રકારનો કહ્યો છે. એક તો સર્વ પ્રકારે સંપૂર્ણ રીતે સાવદ્ય પદાર્થોનો ત્યાગ અને બીજો દેશ—અમુક અંશે સાવદ્ય પદાર્થોનો ત્યાગ. [૨૭૫] તેમાં પ્રથમનો સર્વ સાવદ્ય ત્યાગ વ્રતધારી સાધુઓથી જ પાળી શકાય છે પણ બીજો દેશત ત્યાગ ગૃહસ્થાશ્રમીઓ પણ કરી શકે છે. [૨૭૬] પ્રથમનો સર્વ સાવદ્યત્યાગ જેઓએ સર્વ પ્રકારના સંગનો ત્યાગ કરેલો હોય છે તેવા સાધુઓ અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ—આ પાંચ મહાવ્રતોદ્વારા પાળી શકે છે [૨૭૭] પણ બીજા દેશતઃ સાવદ્ય ત્યાગને અમુક અંશે સંગનો ત્યાગ કરી અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ—આ પાંચ અણુવ્રતોદ્વારા, દિગ્વિરતિ આદિ ગૃહસ્થાશ્રમીઓના ત્રણ ગુણવ્રતો તથા સામાયિક આદિ ચાર શિક્ષાવ્રતોદ્વારા પાળી શકે છે. આ પ્રમાણે ગૃહ

સ્વામભીઓનો ધર્મ ચાર પ્રકારનો થાય છે. તે ધર્મના દાન, શીલ, તપ તથા ભાવ—આ ચાર ભેદો પણ છે તે દાન ને સ્વ સ્વભાવનું વિશેષે કરી આરાધન કરવું જોઈએ. ૨૭૮–૨૮ આ ધર્મનું મૂળ કારણ દાન કહેવાય છે એ દાન ઉત્તમ પ્રકારનું હોઈને નિરંતર સુપાત્રોને આપવું જોઈએ કેમકે સુપાત્રે દાન કરવાથી કમળપત્રની પેઠે આ લોકની તથા પરલોકની લક્ષ્મી મેળવી શકાય છે ૨૮૧

પાત્રદાન વિષે રત્નશિખ કથા.

જેમકે —

આ જંબૂદ્વીપની દક્ષિણ દિશાના તિલક સમાન અને ધર્મ તથા ધાન્યના ઉત્પત્તિસ્થાન ભરત નામના ક્ષેત્રમાં બરાબર મધ્યદેશમાં આવેલું રત્નપુર નામનું એક મોટું નગર છે જે નગરને જોઈને દેવો સ્વર્ગલોકથી પણ નિસ્પૃહ બની ગયા છે ૨૮૨–૨૮૩ એ નગરનું, પોતાના પ્રતાપરૂપ અગ્નિથી શત્રુપક્ષને બાળી નાખનારો અને રાજાઓની પંક્તિથી સેવવા યોગ્ય નરોત્તમ નામનો રાજા રક્ષણ કરતો હતો. ૨૮૪ ખરેખર આ જગતમાં તે રાજાના મુખથી પરાજય પામીને જાણે શરમાયો હોય તેમ આકાશમાં ચાલ્યો ગયો. એ રાજાને ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી અને મોટા કલાઓવાળી વસુંધરા નામની પટરાણી હતી. ૨૮૬ એ બન્ને રાજા રાણીનાં મન અન્યોન્ય ઉત્પન્ન થયેલી વૃદ્ધિ પામેલા પ્રેમમાં મગ્ન થઈ રહ્યાં હતાં, અને તેઓની પાસે કદી નાશ ન પામે તેટલી અગણિત લક્ષ્મી હતી, જેથી તેઓનો કેટલાક કાળ એ પ્રમાદ (સુખમાં) ચાલ્યો ગયો. ૨૮૭ એક દિવસે જાણે સાક્ષાત્ ઉજ્જ્વળ દયાળુતાના પૂજ્ય સમાન ઘોર અંધકારથી વ્યાપ્ત મધ્યરાત્રિના સમયે (પોતાના શયનમાં) સૂતેલી રાણી વસુંધરાએ એક સ્વપ્ન દેખ્યું. ૨૮૯ તેમાં તેણે એવું જોવામાં આવ્યું કે દિગ્ગજે પોતાનો રાજ પોતાના હાથમાંથી તે રાણીના હાથમાં

આપ્યો અને પછી તે શંખ મોતી જેમ છીપમાં પ્રવેશ કરે તેમ તેણીના મુખમાં થઈ ઉદરમાં દાખલ થયો. ૧૮૮ આ સ્વપ્ન જોઈને રાણી જાગી ઉઠી. તેનું શરીર હર્ષના આવેશથી જાણે બમણું થઈ ગયું. તેણે પોતાના પતિ પાસે જઈ પોતે જોયેલું સ્વપ્ન આદરપૂર્વક તેને કહી સંભળાવ્યું. ૧૮૯ પોતાના મનને અમૃત જેવું તે વચન સાંભળીને રાજાનું શરીર રોમાંચવ્યાપ્ત થઈ ગયું. ૧૯૦ તેણે પોતાની બુદ્ધિ સાથે સ્વપ્ન વિષે વિચાર કર્યો અને પછી રાણી આગળ તે સ્વપ્નનું સંપૂર્ણ ફળ કહ્યું —

"હે સુંદરિ ! સર્વ નગરની પૂજાઓમાં વિષ્ણુની પેઠે વિજય-શીલ (અર્થાત્ વિષ્ણુની પેઠે સર્વ સ્થળે પ્રથમ પૂજાને પામનારો) પુત્ર તને થશે." ૧૯૧ રાજાનું એ વચન સાંભળી હર્ષથી, કદંબના પુષ્પની પેઠે સર્વાંગે કંટકિત-રોમાંચિત થયેલી રાણી પોતાના વચનને ઉરે ગાંઠ બાંધીને તે સ્વપ્નને પોતે મહત્વ દઈ હોય તેમ કરવા લાગી. ૧૯૨ તે પછી પોતાના પતિની અનુજ્ઞા લઈ પોતાના નિવાસસ્થાનમાં ગઈ એટલે તેજ સમયે તેના ઉદરમાં દેવલોકમાંથી એક દેવ અવ-તર્યો. ૧૯૩ રોહણાચલની ભૂમિ ચિંતામણિ રત્નને જેમ ધારણ કરે તેમ તેના ઉદરે સર્વ સંસારમાં સારરૂપ અને સમૃદ્ધિને આપનાર પુત્રને ધારણ કર્યો. ૧૯૪ અનુક્રમે તે [illegible] ના લાગ્યો અને દેવની પૂજા મોટાં દાન તથા ઉ[illegible] કરવા લાગ્યો. ૧૯૫ રાજાએ પણ રાજ[illegible] ર્યાં, કેમકે તેવા ભાગ્યશાળી પુરુષોન[illegible] ૧૯૬ એ રીતે પોતાના મનને આ[illegible] આસન, શય્યા તથા અંગવિભૂષણ-[illegible] પોષણ કરવા લાગી. ૧૯૭ તે પછ[illegible] જ્યારે પૂર્ણ થયા અને સમય મ[illegible]

સ્થિતિ કરી રહ્યા ત્યારે ઉન્હાળુ જેમ લતાને ફળ આપે તેમ પોતાની કાંતિથી દિશાઓને પ્રકાશમાન કરી રહેલા મહાપુણ્યશાળી પુત્રને રાણીએ સુખેથી જન્મ આપ્યો. ૧૮–૧૯૯ તે સમયે રાણીની દાસીઓને નાજરોએ તથા દાસીઓએ રાજા પાસે જઈ સ્પષ્ટ રીતે વધામણી આપી અને તેને પ્રસન્ન કર્યો. ૨ રાજાએ પણ પોતાને વધામણી આપનારાઓને અનેક પ્રકારનાં ઈનામો આપ્યાં. કેમકે જગતમાં પ્રાણ અને ધન કરતાં પણ પુત્ર અધિક હોય છે. ૩ ત્રણે લોકના તે પુત્રનો જન્મ સાંભળી શત્રુઓ પણ હર્ષ પામ્યા. કેમકે તેઓએ માન્યું કે, આ જ્યારે મોટો થશે ત્યારે અમારી ઇચ્છાને પૂર્ણ કરશે. ૪ ૧ શાસ્ત્ર કહે છે કે "આયુર્ઘૃતમ્" ઘી આયુષ્ય છે વળી "गुरुमायुर्वमव्यक्त" અર્થાત્ એમની ભીડ સર્વોત્તમ છે આવા હેતુથી રાજાએ પુત્ર જન્મના સમયે પ્રજાની આયુષ્યની વૃદ્ધિ માટે લોકોને એમણે આપ્યું. ૫–૬ વળી તે સમયે પાઠશાળાઓના અધ્યાપક, માર્ગના મુસાફરોથી શણગારેલો અભ્યાસ કરવા આવેલા બાળકોના સમુદાયની સાથે રાજા પાસે આવીને રાજાની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ૩ ૪ અને રાજા પણ ભેટણાં લઈ આવેલ બીજા રાજાઓને તથા સમગ્ર નગરવાસી લોકોને યુક્તિપૂર્વક દાન આપી સન્માન આપવા લાગ્યો. ૫ વળી તેણે કેદખાનામાંથી કેદીઓને છોડી મૂક્યા તેમજ બાર વર્ષના બાળકોને પણ પુષ્પ અને ભેટ કરી તેઓના પર કૃપા કરી. ૬ શહેરમાં પણ ઠેકાણે ઠેકાણે તથા ઠેર ઠેર માણસો ઉત્સવ કરી રહ્યાં હતાં અને ધ્વજાઓ ફરકી રહી હતી. તેથી એ નગર રાજાના પુત્રજન્મ સમયે હર્ષથી નાચી રહ્યું હોય તેમ લાગતું હતું. ૭ એ પ્રમાણે પોતાને ત્યાં પુત્રજન્મ થયો તેથી રાજાએ દશ દિવસ સુધી એવા પ્રકારનો ઉત્સવ કર્યો કે પ્રજાને ઘેર ઘેર જાણે આખું જગત મેળાવડો જોવામાં આવતું હતું. અતિ-વિષ્ણુએ પણ

સુગંધવાળા પુષ્પોના ઢગલાઓ જોવામાં આવતા હતા. અન્યોન્ય પાનબીડાં અપાઈ રહ્યાં હતાં, મોટા મોટા હર્ષનાદો ચોતરફ સંભળાઈ રહ્યા હતા. પ્રત્યેક મનુષ્યનાં રોમાંચ વિકસ્વર થઈ રહ્યાં હતાં, સ્ત્રીઓનાં રાસમંડળ વચ્ચે અંતઃપુરના રક્ષક નાજરો ઉભેલા જોવામાં આવતા હતા, કપુરી રંગાઈ ગયેલી પૃથ્વી ઉપર નૃત્ય કરતી વારાંગનાઓના હારોમાંથી મોતીઓ તૂટી પડતાં હતાં, તેઓનો દેખાવ પૃથ્વી પર કરેલા સાથીઆ જેવો જણાતો હતો અને ઉત્તમ શણગાર તથા આભરણોને સજી રહેલી સ્ત્રીઓનાં ટોળેટોળાં જોવામાં આવતાં હતાં. ૩૮-૩૧૧ પછી દશ દિવસનું મહોત્સવ ઉતર્યું અને પોતાનો કુળાચાર પણ બરાબર કરવામાં આવ્યો એટલે સુવાસિની સ્ત્રીઓએ રાજાનું તથા તેના પુત્રનું મંગળ કર્યું. ૩૧૨ પોતાના ગોત્રીઓ મિત્રો તથા સ્વજનોને નોતરીને રાજાએ ભક્તિપૂર્વક અને પોતાની સાથે જાતજાતનાં ભોજનો જમાડ્યાં. ૩૧૩ અને જમાડ્યા પછી પાનબીડાં તથા વસ્ત્રાદિકથી તેઓનો સત્કાર કરી બે હાથ જોડી રાજાએ અમૃત જેવી મધુરવાણીથી પોતાનાં સ્વજનો પ્રત્યે કહ્યું કે આ પુત્ર જ્યારે ગર્ભમાં આવ્યો ત્યારે સ્વપ્નમાં એની માતાએ વિષ્ણુના હાથમાંથી શંખ મેળવ્યો હતો, માટે આપ સર્વેની જો સંમતિ હોય તો તેનું "શંખ" એવું નામ રાખીએ. ૩૧૪-૩૧૫ "બહુ સારું, એ ઠીક છે" એમ સર્વ સ્વજનોએ કહ્યું ત્યારે મનમાં પ્રસન્ન થયેલી રાજાની બ્હેને બાળકના મસ્તક પર અક્ષત નાંખીને તેનું નામ પાડ્યું. ૩૧૬ તે પછી કામાભિલાષ જેમ વિષયેચ્છુઓમાં વૃદ્ધિ પામે તેમ, એ પુત્ર પંચ ધાવમાતાઓના પોષણ વડે રહી પોષાવા લાગ્યો અને શરીરે વધવા લાગ્યો. ૩૧૭ જેમ મેરુ પર્વત કલ્પવૃક્ષનું લાલન પાલન કરે તેમ, રાજા પણ પોતાના પુત્રને ખોળામાં બેસાડી, પ્રીતિરસનું સિંચન કરી આનંદપૂર્વક તેનું પાલન કરવા

લાગ્યો, ૩૧૮ જેમ સર્વ કલ્પવૃક્ષો જુદી જુદી ઋતુઓમાં સંચાર કરે છે તેમ, એ રાજપુત્ર પણ ખોળે ખોળે રાજા અને તથા રાણી અને ત્યાં લાગ્યો. ૩૧૯ જે સમયે ધાવણ ધાવવાની ઉત્સુકતાથી તે રાજકુમાર સમીપમાં આવતો હતો ત્યારે રાણી તેને બોલાવીને બેઠી થતી હતી અને તે જેમ તેના મુખરૂપ કમળનું પાન કરીને એટલી બધી મૂર્છિત (મસ્ત) બની જતી હતી કે કોઈ પણ વસ્તુનું તેને સ્મરણ રહેતું ન હતું. ૩૨૦ જેમ બીજનો ચંદ્રમા સર્વને આનંદકારી થાય છે અને પ્રત્યેક દિવસે એક એક કળાથી વૃદ્ધિ પામે છે તેમ, એ રાજકુમાર પણ સર્વને આનંદદાયક થઈ પ્રત્યેક દિવસે શરીરથી તથા તેજથી વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. ૩૨૧ ક્રમે ક્રમે પગલાં ભરતાં શીખીને સુંદરીઓના વસ્ત્રો નાખી સાથે તે ખેલવા લાગ્યો, જેથી નાગકુમાર સાથે ક્રીડા કરવામાં જ તત્પર દેવતાઓને પોતે જાણે હસી કાઢતો હોય તેમ તેમ લાગતું હતું. ૩૨૨ તેના પિતાએ પણ પગલાં ભરવાના સમયનું દાન તથા ક્ષૌરકર્મ (બાળ મોવાના ઉતરાવવા તે) વગેરે સર્વ ક્રિયાઓ મોટા ઉત્સવપૂર્વક કરી. ૩૨૩ તે કુમાર કામદેવ આદિ પોતાના મિત્રો સાથે જેમ પ્રમોદ ક્રીડા કરે તેમ, સમાન વયના પોતાના મિત્રો સાથે પોતાની ઇચ્છાનુસાર નિરંતર ક્રીડા કરવા લાગ્યો. ૩૨૪ તે પછી પોતાના પુત્રને અભ્યાસ કરવાને યોગ્ય થયેલો જાણી પિતાએ વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે એક ઉપાધ્યાયને સત્કારપૂર્વક આપ્યો. ૩૨૫ એટલે તે કુમાર પણ તત્કાળે સમગ્ર કળાઓને ગ્રહણ કરવા લાગ્યો અને ઉપાધ્યાયને પોતાને પણ " આ તે શું પૂર્વ જન્મમાંથી જ ભણી આવ્યો હશે " આવા પ્રકારનું આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરવા લાગ્યો. ૩૨૬ જેમ અગસ્ત્યે સર્વ સમુદ્રોને કવળ કર્યા હતા (તેઓનું જેમ પાન કર્યું હતું) તેમ, એ કુમાર પણ સર્વ કળાઓને કવળ કરી જગતમાં અનંત મહિમાને પ્રાપ્ત થયો—જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ-સર્વોત્તમ થયો.

મુખ્યમાર્ગે પુષ્પોના ઢગલાઓ જોવામાં આવતા હતા, અન્યોન્ય પાનબીડાં અપાઈ રહ્યાં હતાં, મોટા મોટા દાનનાદો ચોતરફ સંભળાઈ રહ્યા હતા. પ્રત્યેક મનુષ્યના રોમાંચ વિસ્તાર પામી રહ્યાં હતાં, સ્ત્રીઓના રાસમંડળ વચ્ચે અંતાપુરના રક્ષક નાજરો ઊભેલા જોવામાં આવતા હતા. કસુંબી રંગાઈ નવેલી પૃથ્વી ઉપર નૃત્ય કરતી વારાંગનાઓના હારોમાંથી મોતીઓ તૂટી પડતાં હતાં તેઓનો દેખાવ પૃથ્વી પર કરેલા સાથીઆ જેવો જણાતો હતો અને ઉત્તમ શણગાર તથા અલંકારોને સજી રહેલી સ્ત્રીઓના રોમેરોમાં જોવામાં આવતાં હતાં. ૩૮ ૩૧૧ પછી દશ દિવસનું વર્ધાપનક ઉજવ્યું અને પોતાનો કુલાચાર પણ બરાબર કરવામાં આવ્યો એટલે સુવાસિની સ્ત્રીઓએ રાજાનું તથા તેના પુત્રનું મંગળ કર્યું. ૩૧૨ પોતાના ગોત્રીઓ, મિત્રો તથા સ્વજનોને નોતરીને રાજાએ ભક્તિપૂર્વક અને પોતાની સાથે ભાતભાતનાં ભોજનો જમાડ્યાં. ૩૧૩ અને જમાડ્યા પછી પાનબીડાં તથા વસ્ત્રાદિકથી તેઓનો સત્કાર કરી બે હાથ જોડી રાજાએ અમૃત જેવી મધુરવાણીથી પોતાનાં સગાંઓ પ્રત્યે કહ્યું કે આ પુત્ર જ્યારે ગર્ભમાં આવ્યો ત્યારે સ્વપ્નમાં એની માતાએ નિધાનના દાબડામાંથી શંખ મેળવ્યો હતો, માટે આપ સર્વની જે સંમતિ હોય તો તેનું "શંખ" એવું નામ રાખીએ. ૩૧૪ ૩૧૫ "બહુ સારું, એ ઠીક છે" એમ સર્વ સ્વજનોએ કહ્યું ત્યારે મનમાં પ્રસન્ન થયેલી રાણીની બહેને બાળકના મસ્તક પર અક્ષત નાખીને તેનું નામ પાડ્યું. ૩૧૬ તે પછી કલ્પલતિકા જેમ વિશેષ્યઓથી વૃદ્ધિ પામે તેમ, એ પુત્ર પાંચ ધાવમાતાઓના પોષણ તથે રહી પોષાવા લાગ્યો અને શરીરે વધવા લાગ્યો. ૩૧૭ જેમ મેરુ પર્વત કલ્પવૃક્ષનું લાલન પાલન કરે તેમ, રાજા પણ પોતાના પુત્રને ખોળામાં બેસાડી, પ્રીતિરસનું સિંચન કરી આનંદપૂર્વક તેનું પાલન કરતા

રાજાએ કુમારને સર્વેની દેવાંગનાઓનો પણ રૂપમાં પરાભવ કરે તેવી 'સાક્ષીવતી' વગેરે અનેક રાજકન્યાઓ પરણાવી.[238] એટલે તે રાજકુમાર પાસે વિષયોનું મુખ્યપણે સેવન કરવા લાગ્યો. કેમકે વિવેકી મનુષ્ય પણ જો સમયોચિત આચરણ કરે તો દોષપાત્ર ગણાતો નથી.[239] અને તેથી જ વર્ષ જેમ વર્ષાઋતુ, શિશિરઋતુ તથા ગ્રીષ્મઋતુનું અનુક્રમે સેવન કરે છે તેમ એ રાજકુમાર ધર્મ, અર્થ તથા કામ—એ ત્રણે પુરુષાર્થોનું અનુક્રમે સેવન કરવા લાગ્યો.[40] લોકમાં એકવચન છે કે "ધન ધર્મનો ઉત્પાદક છે" પણ એ એકવચન એટલી અનુકૂળ છે કેમકે એ રાજકુમારનું ધન જ દાન, દેવપૂજન આદિ દ્વારા ધર્મનું ઉત્પાદક થઈ પડતું હતું.[41] વળી તે સર્વ સ્થળે સંચાર કરતો હતો, છતાં તેને પોતાની મર્યાદા લાજ ન હતી, અને આમ તો એમ હતું કે તે પોતાના સુખાસન* ઉપર સ્થિતિ કરીને પણ આનંદથી નગરમાં ફરતો હતો.[42] તે કુમાર એક દિવસે ઉચિત સમયે વીરચર્યા કરવા એકલો નિકળ્યો, તેવામાં કોઈથી અનુચર્ય આવતો આ શ્લોક તેણે સાંભળ્યો—[43]

" यो न निर्गत्य निःशेषां विलोकयति मेदिनीम् ।
अनेकाश्चर्यसम्पूर्णां स नरः कूपदर्दुरः " ॥ १४४ ॥

"જે પુરુષ પોતાના વતનમાંથી બહાર નીકળી જઈને અનેક આશ્ચર્યોથી ભરપૂર આ પૃથ્વીને જોતો નથી તે કુવાદેડકો જેમ

---

* અહીં વિરોધાભાસ અલંકાર છે. સુખાસન એટલે પોતાને બેસવાનું સુખકારક આસન, આ આસન ઉપર બેઠો હતો છતાં નગરમાં કેમ ફરી શકે? આ વિરોધ જણાય છે તેનો પરિહાર આ પ્રમાણે થાય છે—સુખાસન એટલે પાલખી, તે પોતાની પાલખીમાં બેસીને નગરમાં ફરવા નીકળતો હતો.

૩૨૭ તેનો કાંઈ હંસના જેવો ઉજ્જવળ હોઈને મધુ રેખાઓને ધારણ કરતો હતો અને તે ચાંપકુમાર ખરેખર ચંપાના જેવો જ પૃથ્વી પર વિસ્તાર પામતા મનોહર ગંધવાળો થયો. ૩૨૮ અનુક્રમે તે બુદ્ધિમાન ચંપે, પોતે પહેરેલી પુષ્પની માળાની પેઠે બાલ્યાવસ્થાનો ત્યાગ કર્યો અથવા ખરું છે કે તેવા ભાગ્યસંપન્ન પુરુષોમાં બાલ્ય ભાવ ક્યાં રહી શકે? ૩૨૯ જેમ સ્વાભાવિક રીતે જ સુંદરતાવાળા મુખચંદ્ર જો ઉજ્જવળ હોય તો તે જેમ વિશેષ શોભાયમાન થઈ પડે તેમ, તે ચાંપકુમારનું શરીર યૌવનથી ઉન્નત બનીને અત્યંત મનોહર થઈ પડ્યું. ૩૩૦ એ રાજપુત્ર, પ્રતિદિન મહાન ઉદયને પામવા લાગ્યો અને ત્રિવર્ગના મધ્યમાં નિરંતર ઘૂમવા લાગ્યો છતાં પણ આશ્ચર્ય એ હતું કે તેની મતિ કદી વાંકી થઈ નહિ—હમેશાં તે સરળ સ્વભાવનો—સૌમ્ય જ રહ્યો. ૩૩૧ એટલું જ નહિ પણ સમુદ્રના જેવો તે ગંભીર બન્યો, મેરુના જેવો સ્થિર થયો, કામના જેવો સ્વરૂપવાળો થયો, ચંદ્રિકાની પેઠે ચિત્તહારી થયો, કલ્પવૃક્ષ જેવો દાતા બન્યો અને સૂર્ય જેવો પ્રતાપી થયો. આ રીતે સમગ્ર ગુણોથી યુક્ત હોવાને લીધે તે સમયે એ કુમાર ૪ વખાણ કરવા યોગ્ય હતો, બીજો કોઈ ન હતો. ૩૩૨-૩૩૩ તે કોઈ દિવસે હાથી ઉપર બેસીને તથા કેટલાએક હાથીઓ, ઘોડા તથા પાળાઓને સાથે લઈને ઇન્દ્રની પેઠે રાજ્યવાડી (રાજસ્વારી) કરતો હતો. ૩૩૪ કોઈ દિવસે પોતે હાથીઓના તથા ઘોડાઓના શિક્ષણને અનુસરે એવો તે શીઘ્ર અતિ સ્વભાવના શિષ્યોની પેઠે તેઓને શિક્ષણ આપતો હતો. ૩૩૫ કોઈ દિવસે વિદ્યાની મર્યાદા પ્રમાણે વિદ્વાનોની સભાઓમાં બેસી અન્યોન્ય સંવાદ કરતા વિદ્વાનોને મિત્ર તત્ત્વ સમજાવતો હતો. ૩૩૬ કોઈ વખતે નાટકશાળાઓમાં જઈને, ઉત્તમ પાત્રો પાસે અથવા નાટક વગેરે ભજવીને સ્વર્ગમાં જેમ દેવ સમય ગાળે તેમ સુખેથી કાળ નિર્ગમન કરી રહ્યો હતો. ૩૩૭ પછી

આદર કરે. ૩૫૪ તેવામાં કોઇ એક ગૃહસ્થ એ ગામની બહાર નીકળી આવ્યો. તેણે જીવનની સાથે રહેલા સાક્ષાત્ પ્રમોદ સમાન એ કુમારને જોયો. ૩૫૫ તે ગૃહસ્થ પણ ઉદાર બુદ્ધિનો હતો. તેણે કુમારને પ્રણામ કરી બે હાથ જોડી કહ્યું—“ મારે ઘેર પધારીને આપ મારા ઘરને પાવન કરો. ૩૫૬ તેના આગ્રહથી અને પોતાની જાગ્રતી ભાગ્યના ફરકવાથી કુમારનું મન પણ તેને ઘેર જવા આકર્ષાયું, એટલે પોતાના મિત્ર સાથે ઉઠીને તેની સાથે તેને ઘેર જવા તે ચાલ્યો. ૫૭ પછી એ ગૃહસ્થે પોતાને ઘેર જઇ તેઓ બન્નેને સ્નાન-ભોજન આદિથી સત્કાર કર્યો અને પછી પોતાની “ શ્રીમતી નામની પુત્રીને કુમાર પાસે લાવીને બે હાથ જોડી તેણે કુમારને વિનતિ કરી, કે “ હે સ્વામિ ! મારા જીવનપ્રાણ આ મારી પુત્રીનું પાણિગ્રહણ કરી આપ તેને કૃતાર્થ કરો.” ૫૮– ૫૯ તે પછી રાજકુમારની કેટલીક ભ્રકુટીની ચેષ્ટાઓથી એવી જાણીને તેનો મિત્ર બોલ્યો—“અરે ભાઇ ! જેનું કુળ તથા શીલ તમે જાણવામાં નથી તેવા આ પુરુષને તું તારી પુત્રી કેમ આપે છે ! કેમકે પૃથ્વીપર ઘણા ધૂર્ત લોકો ગુપ્ત રીતે ફર્યા કરે છે માટે મગધને જેમ કોયલ ન આપાય તેમ, તું આને પોતાની પુત્રી ન આપ” ત્યારે તે ગૃહસ્થે કહ્યું –“ભલા માણસ ! તમે આવા મુગ્ધ બાળને અજ્ઞાનીની પેઠે કેમ બોલો છો ! સામુદ્રિક શાસ્ત્રો પ્રાપ્ત કરીને કયો માણસ તેનું કુળ જોવા બેસે ! ૬૦ ૬૧ કોઇનો ઉત્તમ વસ્તુ જેવી જોવામાં આવે કે તુરત જ તેના ગુણો પોતાની મેળે (જોનારના) જાણવામાં આવે છે. જેમકે વજ્રની આકૃતિ કપૂર, તેની પરીક્ષા કરવાથી સુગંધી કેમ બને ? (અર્થાત્ તેવા કપૂરની તો સ્વાભાવિક રીતે જ સુગંધી હોય છે–પરીક્ષા કરવાની જરૂર રહેતી નથી.) ૬૨ માટે હે ભદ્ર પુરુષ ! મારી આ પ્રાર્થનાને આપે અવશ્ય સ્વીકારવી જોઇએ કેમકે, કોઇની પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરવો તે સત્પુરુષોનું પ્રથમ વ્રત છે ” ૩૬૩ પછી કુમારે આ કથ

[૩૪૪] આ શ્લોક સાંભળી રાજકુમાર મનમાં પ્રસન્ન થયો. તેણે વિચાર કર્યો કે, ખરેખર હું કુવામક્ષિકા જેવો છું. માટે પૃથ્વીને જોવાનો હું પ્રયત્ન કરું. [૩૪૫] મનમાં આવો નિશ્ચય કરી કોઈને પણ જણાવ્યા વિના પોતે એકલો હાથમાં તરવાર લઈ નગરમાંથી નીકળી ગયો. [૩૪૬] એ વેળા તેને માતાનું, પિતાનું આપ્તજન ઓળખીતા મિત્રોનું સ્મરણ થતું ન હતું. માત્ર એક પૃથ્વીદર્શન કરવાનું જ તેને સ્મરણ થયા કરતું હતું. [૩૪૭] તે જ્યારે નગરમાંથી ચાલ્યો ત્યારે પાછળથી નગરની પોળમાં જ કોઈએક પરાક્રમી ક્ષત્રિય મળ્યો, જે કોઈ રાજાની સેવા કરવા માટે પરદેશમાં જતો હતો. [૩૪૮] તેણે પ્રણામ કરી બે હાથ જોડીને રાજકુમારને કહ્યું—"હું સેવા કરવા માટે જ બીજે સ્થળે જઈ રહ્યો છું, તો તમારો જ મારા ઉત્તમ સ્વામી માનીને આશ્રય કરું છું." [૩૪૯] રાજકુમાર તો ઉદારબુદ્ધિવાળો હતો અને મહાસત્ત્વશાળી પુરુષોમાં મેરુ હતો જેથી તુરત જ પોતાના મિત્ર તરીકે તેનો આશ્રય કર્યો. કેમકે મહાન પુરુષો શરણે આવેલા ઉપર પ્રેમ રાખનારા હોય છે. [૩૫૦] અહો ! કેવું આશ્ચર્ય !! રાજ્યનો ત્યાગ કરી કુમાર એકલો નગરની બહાર નીકળ્યો, પણ તુરત જ તેને સંઘાત મળી ગયો, ખરું છે કે મોટા પુરુષોનું ભાગ્ય સતત જાગતું જ રહે છે. [૩૫૧] જેમ દૂધ અને પાણી એકરસ થઈ જાય છે તેમ, શ્રી કુમાર અને તે ક્ષત્રિય પણ એકમેક થઈ ગયા અને એક ચિત્ત બની રહ્યા. કેમકે, અન્યોન્યનું શુદ્ધ ચિત્ત તેજ પ્રેમનું કારણ છે. [૩૫૨] જેમ સ્વર્ગમાંથી બે દેવો ઉતરી આવ્યા હોય તેમ, તેઓ બન્ને જણા, માર્ગમાં અન્યોન્યને મોટી મોટી કથાઓ કહેતા પૃથ્વીને જોવાના કૌતુકથી ચાલ્યા. [૩૫૩] બરાબર સવા પહોર જેટલો દિવસ ચડયા એટલે તેઓ એક ગામ પાસે આવી પહોંચ્યા, અને ત્યાં વિશ્રાંતિ લેવા માટે પોતાના મિત્ર સાથે રાજકુમારે એક ગામની બહાર

પ્રભુનું સ્વામિત્વ હોય એમ નહિ. ૭૦૪ માટે વૃથા આમને અપમાનીને તું તારી પોતાની લાઘવતા પ્રકટ કરે છે! ખરેખર તું તો પરમ ઘરમાં કોઈને પૂછ્યા વિના પેસી જઈને પછી આ બેઠેલા કોઈ મૂર્ખના જેવો દેખાય છે।” (પોતાથી મોટાને પરખવો એ મોટો મુશ્કેલ છે!) ૭૦૫ કુમારે એ પ્રમાણે પ્રભુ માટે પેલો યક્ષ પણ પ્રભુ સામે ક્રોધ કરીને બોલ્યો—“ રે! રે! ઓ મૂર્ખ! તું નથી જાણતો કે હું આ ચૈત્યનો સ્વામી છું. માટે તું જાણ કે આ સમયે હું તને યમરાજનો અતિથિ બનાવું છું. (તું પોતાનો અપરાધ ક્ષમા કરાવતો નથી ઉલટો) મારી સામે ઉત્તર આપે છે માટે આવ, તું તારા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે.” ૭૦૬-૭૦૭ યક્ષનું એ વચન સાંભળી કુમાર ખડખડાટ હસી પડ્યા. તેણે કહ્યું કે તું પોતાની દેવજાતિને જ શું વ્યર્થ કરે છે! અરે ઓ! તું નથી જાણતો કે દેવતાઓ પણ સત્પુરુષોનું વાત્સલ્ય કરે છે ૭૦૮ તથા મુનિઓને ઇન્દ્ર જેવા તો તેઓના તાબેદાર હોય છે અને તે, સામાન્ય માણસ સમાન જ રહે છે માટે આવ, મારી સામે આવ. ૭૦૯ કુમારની એ નિર્ભય વાણીથી યક્ષે તેનું અદ્ભુત સાહસ જાણી લીધું, પછી તેના પર વૃદ્ધિ પામેલા પ્રેમને લીધે દેવપ્રકૃતિની અવગણના રહેલી પ્રતિભાએ (અર્થાત્ દર્પનું અવલંબન કરી) યક્ષ બોલ્યો કે હે સ્વામી! તમે તમારા સાહસને લીધે મને વશ કર્યો છે. હું તમારા દર્શનથી પ્રસન્ન થયો છું અને તમારા સેવાભાવને પ્રાપ્ત થયો છું. માટે (મારી એ પ્રાર્થના છે કે) હું સામાન્ય તમારો અનુચર થઈ-ને સાથે સાથે રહું. ૭૧૦-૭૧૧ તે વેળા રાજપુત્રે પણ પૂર્વ-જન્મમાં જાણે પોતાના પરિચયવાળો હોય તેમ એ દેવ પર પ્રીતિ કરી તેને પ્રસન્ન કર્યો. કેમકે સજ્જનોનું મન સદા પ્રસન્ન હોય છે-દયાળુ હોય છે. ૭૧૨ એક ક્ષણવાર તે વૃક્ષ નીચે વિશ્રાંતિ લીધા

ઉત્તર આપ્યા વિના જ તેની પ્રાર્થનાને સ્વીકારી લીધી, કારણ કે કયો બુદ્ધિમાન પુરુષ પોતાને મનગમતી યોગ્ય વસ્તુનો લાભ કરવા ઇચ્છે ! [૨૨૫] તે પછી હિમાલય પર્વત, શંકર જોડે જેમ પાર્વતીને પરણાવે તેમ, એ ગ્રહસ્થે ઘણાજ આડંબર પૂર્વક પોતાની પુત્રી રાજકુમારને પરણાવી.[૨૨૬] કેટલાક દિવસ સુધી તે શ્રીમતી સાથે પોતાની ઇચ્છાનુસાર તેણે સુખ ભોગવ્યું અને પછી તે રાજકુમાર દેશ જોવાની ઇચ્છાથી આગળ ચાલ્યો.[૨૨૭] તે આ શ્રીમતીએ તેને ભાતું આપ્યું હતું. અને માર્ગમાં ચાલવામાં તેને જ્યારે થાક લાગ્યો ત્યારે માર્ગમાં કોઇએક નવું હોય તેવો સુંદર મઠ બનાવેલો એક વડ તેના જોવામાં આવ્યો. [૨૨૮] અને કાન્તા, ધવલ અને વરુણી જેમ એ વડની છાયા ગ્રીષ્મઋતુમાં શીતળ રહેતી હતી, શીતઋતુમાં ગરમ રહેતી હતી એ રીતે સર્વને સુખ આપનાર થઈ પડતી હતી; તેથી રાજકુમારે એ વડનો આશ્રય કર્યો.[૨૨૯] તે સમયે પોતાના મિત્રે આપેલા આસનપર તે કુમાર જેવામાં બેસે છે કે તેજ વેળાએ વડમાં રહેનારા યક્ષ પ્રત્યક્ષ થઇને કુમારને કહ્યું—[૨૩૦] "અરે ઓ ! તું કોણ છે ! કોની આજ્ઞાથી આ મારા આશ્રય તળે બેઠો રહ્યો છે ! અરે ઓ સ્વચ્છંદ મનુષ્ય ! જો તારે રહેવાની ઇચ્છા હોય તો સત્વર અહીંથી ચાલ્યો જા. [૨૩૧] તે સાંભળી પોતાનું પરાક્રમ તથા વિવેક કરવાની ઇચ્છાને ગુપ્ત રાખી કુમાર બોલ્યો. અમને અપાયો આશ્રય કરવાની ઇચ્છા થઇ તેથી આ વૃક્ષ પાસે અમે આવ્યા છીએ. [૨૩૨] પ્રભુએ વૃક્ષોને ઉત્પન્ન કર્યા છે તે સર્વનો ઉપકાર કરવા માટે ઉત્પન્ન કર્યા છે. વળી આ વૃક્ષ સરીઆમ રસ્તા પર આવેલું છે તો તેના પર તું પોતાનું સ્વામિત્વ કેમ કરે છે ! [૨૩૩] તું નથી જાણતો કે વૃક્ષ, મેઘ, નદીઓ અને સૂર્ય મંડળ વિગેરે, પરાણી મોજ સર્વનો ઉપકાર કરી રહ્યા છે. તેઓના પર

એમનું સ્વામિત્વ હોય એમ નહિ. ૩૭૪ માટે વૃથા આપને આશાતના
તું તારી પોતાની શામાટે કરાવ કરે છે? ખરેખર તું તો જગત
ઘરમાં એમને પૂછ્યા વિના ઘુસી જઈને મંત્રી થઈ બેઠેલા એવા
મૂર્ખના જેવો દેખાય છે!" (પાપીઓ અહીંને પાપથી અર્થ બનેલો
જણાય છે!) ૩૭૫ કુમારે એ પ્રમાણે પ્રભુ સ્તવ્યા ત્યારે પેલો યક્ષ ખૂબ
ગુસ્સે થઈને એકદમ બોલ્યો—"રે! રે! ઓ મૂર્ખ! તું નથી
જાણતો કે હું આ વનનો સ્વામી છું માટે તું જાણ કે આ સમયે
હું તને યમરાજનો અતિથિ બનાવું છું. (તું પોતાનો અપરાધ કબૂલ
કરતો નથી પણ ઉલટો) મારી સામે ઉત્તર આપે છે માટે આવ,
તું તારા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે." ૩૭૬-૩૭૭ યક્ષનું એ વચન
સાંભળી કુમાર ખડખડાટ હસી પડ્યા. તેણે કહ્યું કે તું પોતાની
દેવઅતિથીજ થઈ ગર્વ કરે છે! અરે ઓ! તું નથી જાણતો કે
દેવતાઓ પણ સત્પુરુષોનું દાસત્વ કરે છે ૩૭૮ વળી મુનિઓને
ઈષ્ટ છે તે તેઓની તરફદારી હોય છે અને તે, સદાકાળ ભાગ્ય
શાળીઓ જ રહે છે માટે આવ, મારી સામે આવ. ૩૭૯ કુમારની
એ નિર્ભય વાણીથી યક્ષે તેનું અદ્ભુત સાહસ જાણી લીધું, પછી તેના
પર હર્ષ પામેલા પ્રેમને લીધે રત્નવૃષ્ટિની અપેક્ષા રહેલી પ્રતિમામાં
(અર્થાત્ હર્ષનું અટ્ટહાસ્ય કરી) યક્ષ બોલ્યો કે હે સ્વામી!
હવે તમારા સાહસને લીધે મને વશ કર્યો છે. હું તમારા દર્શનથી
પ્રસન્ન થયો છું અને તમારા સેવકભાવને પ્રાપ્ત થયો છું. માટે
(મારી એ પ્રાર્થના છે કે) હું હંમેશાં તમારો અનુચર થઈ-
સેવક ભાવે સાથેજ રહું ૩૮૦-૩૮૧ તે વેળા રાજકુંવરે પણ પૂર્વ-
જન્મમાં આવે પોતાના પરિચયવાળો હોય તેમ એ દેવ પર પ્રીતિ
કરી તેને પ્રસન્ન કર્યો. કેમકે સજ્જનોનું હૃદય સદા કોમળ હોય છે—
હોય છે. ૩૮૨ એ વખતે તે યક્ષ નીચે નિયતિ લીધા

પછી ત્યાં ભોજન કરીને કુમાર, નંદિ તથા ભદ્રિ નામના પોતાના
બે મિત્રો સાથે જેમ શંકર ભ્રમ કરે તેમ, તેઓ બન્ને સાથે ત્યાંથી આગળ
ચાલ્યો. ૩૮૩ માર્ગમાં આકાશ માર્ગે ગમન કરીને યક્ષે, કુમારની
દ્રષ્ટિને આનંદ આપવા માટે અનેક પ્રકારની ચેષ્ટાઓ કરી અને તેના
મનને આશ્ચર્ય પમાડ્યું. ૩૮૪ વળી તે વેળા કોઈ એક મુસાફર
રથમાં બેસીને જતો હતો તેની સ્ત્રીને યક્ષે હરી લઈને અંતર્હિત
કરી દીધી, ત્યારે પેલો મુસાફર, આકુળવ્યાકુળ થઈને કુમારના પગમાં
પડ્યો અને વિલાપ કરવા લાગ્યો કે હે દેવ! કોઈ અધમ
પ્રાણીએ મારી સ્ત્રીને હરી લીધી છે. ૩૮૫-૩૮૬ તે સાંભળી
કુમારે હસીને તેને કહ્યું—"ભલા ઓ બાયલા! પોતાની સ્ત્રીનું
પણ જો તું રક્ષણ કરી શકતો નથી, તો પછી મસ્તક ઉપર મહાપાપોનું
ચાલવું આવ્યું ત્યાર, એમાં શું આશ્ચર્ય છે!" ૩૮૭ પછી તે વેળા
યક્ષ પણ પ્રત્યક્ષ થઈને બોલ્યો—"હે સ્વામી! આ મુસાફર પોતાના
ભાગ્યની સાથે આવ્યો રથ તમને જો અર્પણ કરી દે તો પોતાની
સ્ત્રી મેળવે" ૩૮૮ તે સાંભળી કુમારે કહ્યું—"મારે એના રથની કંઈ
જરૂર નથી, તું એને એની સ્ત્રી સોંપી દે." કુમારના એ કહેવાથી
યક્ષે તેની સ્ત્રીને પ્રગટ કરી ૩૮૯ એવા પ્રકારની તે યક્ષની ચેષ્ટાઓ
જોઈને કુમારે મનમાં વિચાર કર્યો કે મને, આનંદ આપવા માટે
આ નાટકી પણ ઠીક મળી આવ્યો છે ૩૯૦ ફરી પણ માર્ગમાં
પોતાના સ્વામીને વિનોદ આપવા માટે યક્ષે કેટલીક સ્ત્રીઓને વસ્ત્ર-
રહિત કરી મૂકી અને કેટલીકને કાપી નાખેલા કેશવાળી કરી મૂકી.
૩૯૧ વળી કોઈ એક મુસાફરના રથને બળદો વિનાનો કરી બળદો
વિના પણ વેગથી દોડી જતો બનાવ્યો. ૩૯૨ એ પ્રમાણે તે યક્ષ
ભક્તિવાળા સેવકની પેઠે કુમારના પરિશ્રમને દૂર કરવા માટે
ભાત ભાતની ચેષ્ટાઓ કરવા લાગ્યો. ૩૯૩ અને કુમાર પણ તેવે

કેટલી ગમતોથી કોઈ પણ સ્થળે પોતાના પરિશ્રમને જાણી શક્યો નહિ. પછી તે પોતાના સહાયકની સાથે રત્નપુર નામના નગરમાં જઈ પહોંચ્યો. ૯૪ તે નગરમાં પ્રવેશ કરતાં જ રાજપુત્રે પટહધ્વનિ સાંભળ્યો, જેથી કંઈ કુતૂહલ સાંભળવો હોય તેમ તેણે પોતાના કાનને તુરતજ તે તરફ સાવધાન કર્યા. ૯૫ (અને સાંભળ્યું કે) "રાજાની વહાલી પુત્રી ભૂત પ્રેતાદિ (નજરે) પડેલી શાકિની વિગેરે ઉપદ્રવથી સપડાયેલી છે માટે જે પુરુષ એને મુક્ત કરશે તેને રાજા ઇચ્છિત વસ્તુ આપશે. આ વાત સાંભળીને શ્રીકુમારે મંત્રના કહેવાથી પટહનો સ્પર્શ કર્યો—તે કામ કરી આપવા પોતે કબૂલ કર્યું. ૯૬-૯૭ પછી પટહ વગાડનારાઓ, રાજકુમારને રાજા પાસે લઈ ગયા એટલે રાજાએ સ્વાગત વચન કહી તેને પોતાના આસન પર બેસાડ્યો. ૯૮ રાજા પણ તે તેવા શ્રીકુમારને જોઈને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ તે શું ! શું સ્વર્ગવૈદ્યમાંનો એક વૈદ્ય મારી પુત્રીને સાજી કરવા માટે અહીં આવ્યો છે ! ૯૯ પછી રાજાએ વિનયપૂર્વક પૂછ્યું— હે મહાભાગ ! જેમ વાત કોઈ એક ચિહ્નના જાણવાથી સમજાય હોય તેમ, મારી પુત્રી રોગના સપાટામાં સપડાઈ છે. માટે તેને તમે રોગમુક્ત કરો. કેમકે મંત્રવેત્તાઓનો તેવો કોઈ મંત્ર નથી, તંત્રવાદીઓનું તેવું કોઈ તંત્ર નથી, વિદ્વાનોની તેવી કોઈ વિદ્યા નથી, વૈદ્યોનું તેવું કોઈ ઔષધ નથી અને ઉત્તમ તીર્થવાળેનું કોઈ ઉત્તમ તીર્થ નથી કે જેનો મેં (મારી પુત્રીને સાજી કરવા) ઉપયોગ કર્યો ન હોય ! પણ તે સર્વ આ મનુષ્ય પર કરેલા ઉપકારની પેઠે વ્યર્થ ગયેલ છે. ૧૦૦-૧૦૩ તે પછી મંત્રીની સાથે થોડો કંઈ વિચાર કરીને શ્રીકુમારે રાજાનું વચન સ્વીકારી લીધું એટલે જે અંતઃપુરમાં તે રાજપુત્રી હતી, ત્યાં રાજા શ્રીકુમારને લઈ ગયો. ૧૦૪ શ્રીકુમારે પણ ત્યાં જઈને જો

મંડળ બનાવ્યું અને ચંદન અગર, કપૂર, કસ્તૂરી તથા કેસર વગે-
રેથી તે મંડળનું પૂજન કરી તેમાં પેલી રાજપુત્રીને બેસાડી. [૪૪]
તે પછી પોતે નાસિકાના અગ્રભાગમાં દૃષ્ટિ સ્થાપીને શાંતપણે જાણે
કોઈ મંત્રનું સ્મરણ કરતો હોય તેમ, ધ્યાન લગાવીને બેસી ગયો.
ખરેખર સર્વ ઠેકાણે ભાગ્યશાળીનો જય થાય છે [૪૫] શંખકુમાર
જો કે શુદ્ધ હતો-નિષ્કપટી હતો છતાં તે સમયે તેણે હૃદયમાં કુટિલતા
કરી હતી. કેમકે જેનું નામ [illegible] હોય તે મનુષ્ય, શું પોતાના
નામને સત્ય કરે છે ? [૪૬] જેમ કોઈ એક ધનુષ ઉત્તમ વંશ (વાંસ)
માં જન્મ્યું હોય અથવા તેનો ગુણ (દોર) પોતાના ગુણનામને ધરાવતો
હોય તો પણ કાર્યકાળે તેનામાં વાંકતા થાય તો તે કદિ નિંદ્ય ગણાય
નહિ તેમ આની વાંકતા પણ અનિંદ્ય છે. [૪૭] તે પછી પેલી રાજપુત્રીનો
દોષ ચક્ષુની શક્તિથી તુરત જ દૂર કરાયો. વળી તેણીનો દોષ દૂર થઈ ગયો. કેમકે
જગતમાં બળવાનો કરતાં પણ અધિક બળવાન હોય છે [૪૮] જેમ
ચંદ્રની મૂર્તિ રાહુરૂપ દોષથી મુક્ત થાય તેમ, એ રાજપુત્રી પોતાના
શરીર દોષથી મુક્ત થઈ અને સુશોભિત ચંદ્રની કાંતિની પેઠે શરીરને
અધિક શોભાવનારી કાંતિથી યુક્ત થઈ. [૪૯] તે જોઈ તેણીનાં
માતપિતા વગેરે સગાંઓ મદનમંજરીને નીરોગી થયેલી જાણીને
તેણીનો પુનર્જન્મ જ થયો હોય તેમ માનવા લાગ્યાં, [૫૦] અને
મદનમંજરીનો વર આ ગુણવાન રાજકુમાર જ થાય તો
સારું, આવો વિચાર કરી કુમારને કહેવા લાગ્યા-[૫૧] "તમે
પોતાનું દર્શન આપીને જેમ અમારી દૃષ્ટિને કૃતાર્થ કરી
છે તેમ, હવે પાણિગ્રહણ કરીને આ અમારી પુત્રીને કૃતાર્થ
કરો. [૫૨] પછી રાજપુત્રે કહ્યું કે કોઈ એક પુરુષ જેવા લક્ષણવાળો છે
આ કુળનો ઉત્પન્નનો જ્યાં સુધી નિશ્ચય ન થાય ત્યાં સુધી તેને
પોતાની પુત્રી કોઈ રીતે આપવી ન જોઈએ. "[૫૩] શંખનું એ વચન

સાંભળી ગળગળ બોલ્યો:–" હે સુવિનીત ચકોર કુમાર! જે વિષયમાં પ્રત્યક્ષથી જ વસ્તુસ્થિતિનું ભાન થાય તેમાં બીજાં કયાં અનુમાન પ્રમાણ લેવા બેસે! તમારું કુળ વગેરે, કુલીનના આચાર અને સ્થાન રૂપ આ તમારા દેહથી જ જણાવામાં આવી ગયેલ છે માટે તમે લેશમાત્ર મારું અપમાન કરશો મા.૪૧૪–૪૧૫ તે પછી રાજકુમાર મૌન રહ્યો, એટલે પોતાના વચનને તેણે સ્વીકારી લીધેલું જાણી રાજાએ શુભ દિવસે મોટા ઉત્સવપૂર્વક તેની સાથે પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન કર્યા.૪૧૬ પછી રાજકુમાર કેટલાએક દિવસ ત્યાં રહ્યો અને તેણે કામદેવના ગર્વથી પોતાની ઇચ્છાનુસાર વિષયસુખ ભોગવ્યું.૪૧૭ અને પછી ફરી પણ દેશ જોવાને ઉત્કંઠિત બની પોતાની સ્ત્રીની સંમતિ લઈ પેલા બે મિત્રો સાથે તે આગળ ચાલ્યો. આગળ જનાર (સૂર્ય!) કોઈ સ્થળે શું સ્થિર રહી શકે?૪૧૮ પછી તેણે કેટલોએક વખત આગળ ચાલવા માંડ્યું અને બારકાળનો જ્યારે સમય થયો ત્યારે પરિશ્રમને દૂર કરવા માટે મિત્રે કરી આપેલી પાંદડાની શય્યા પર સ્વસ્થ ચિત્તે વિશ્રાંતિ કરી.૪૧૯ નવામાં મધ્યરાત્રિનો સમય થયો, ત્યારે સમીપના પ્રદેશમાં પ્રજ્વલિત જ્વાળાઓવાળા અગ્નિને જોઈને તેણે એ અગ્નિની ખરી ઉત્પત્તિ જાણવા માટે મિત્રને આજ્ઞા કરી.૪૨૦ મિત્ર પણ સત્વર ત્યાં ગયો અને તેના સમીપમાં આવી ત્યાં તે આવીને કુમારને જણાવ્યું કે "હે દેવ! કોઈએક મહાન સિદ્ધ વિદ્યાને સાધી રહ્યો છે પણ જેમ કોઈ નિર્ભાગ્ય મનુષ્યને ચિંતા ચક્રવર્તિનો રસ્તો જોવામાં ન આવે તેમ, અત્યંત પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ આ સિદ્ધને વિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી–દેવીનાં દર્શન થતાં નથી. ૪૨૧–૪ હું માનું છું કે તે પોતે જો કે અજ્ઞાન છે તથાપિ આપની મહાત્મ્યથી પોતાની વિદ્યાને સાધી શકે. અમો સાર્થક અવશ્ય સાધક જીવનો છે તેમનું વચન સ્વીકાર કરી—આપ

કરી આપવામાં અતિ કરે જ છે[૪૨૩] તે પછી બહુ સારું, હું મારા
શરીરનો નાશ કરીને પણ તેને સહાય કરીશ, એમ રાજકુમારે કહ્યું,
અથવા સત્ય છે કે સત્પુરુષોનો જન્મ પરાર્થે જ હોય છે[૪૨૪]
કુમાર પણ ઉતાવળો ઉતાવળો પેલા યોગી પાસે ગયો અને તેને કહ્યું
કે હું તારી સહાયમાં છું માટે નિર્ભય થઈને તું તારી વિદ્યાસિદ્ધિ
સમાપ્ત કર.[૪૨૫] એમ કહીને તે શંખકુમાર હાથમાં તલવાર લઈ
યોગીની પાસે ઉભો રહ્યો એટલે યોગીએ ચિત્તની એકાગ્રતા કરી
મહાવિદ્યાનું ધ્યાન કરવા માંડ્યું[૪૨૬] એક ક્ષણ જેટલો સમય ગયો
કે તુરત જ જાણે બીજો કાળ હોય તેવો કોઈ દુર્જય રાક્ષસ હાથમાં
તલવાર લઈ કુમાર આગળ પ્રકટ થયો.[૨૭] તેણે પ્રખર ગદાવી
ભયંકર સ્વરૂપે શંખનો તિરસ્કાર કરી કહ્યું કે અરેરે ઓ મૂર્ખ!
શું વિચારીને તું અહીં આવ્યો છે? હું આ યોગીને મારી નાખીશ,
તું સત્વર અહીંથી ચાલ્યો જા. અન્યથા ઓ ગર્વિષ્ઠ! આ યોગીને
પેઠે તું પણ મરે છે![૪૨૮-૪૨૯] પેલો શંખકુમાર પણ સાહસી
હતો. તેણે એ રાક્ષસને ઉત્તર આપ્યો કે સત્યનો રક્ષક હું અહીં
ઉભો છું, તેથી ઇન્દ્ર પોતે પણ પરાભવ કરવાને સમર્થ નથી તો
પછી તું કોણ માત્ર?[૪૩૦] તે સાંભળી રાક્ષસ અત્યંત ક્રોધાયમાન
થયો, અને દેવેન્દ્ર સામે જેમ દાનવ ધસી જાય તેમ તરવાર ઉગા-
મીને કુમાર સામે ધસી ગયો.[૪૩૧] શંખકુમારે પણ સિંહની પેઠે
નિર્ભય થઈ હર્ષથી તરવાર ઘુમાવવા માંડી અને હાથી જેવા તે
રાક્ષસને મારવા માટે તૈયાર થયો.[૪૩૨] પેલો રાક્ષસ એમ મકળામારે
તરવાર ઘુમાવી રહ્યો હતો. તેવામાં શંખકુમારે પોતાની તરવારનો
પ્રહાર કરી તેની તરવારના બે ટુકડા કરી નાખ્યા.[૩૩] એટલે તુરત
જ રાક્ષસે તરવાર ફેંકી દીધી અને શંખકુમારને પોતાની બાથમાં
લીધો. શંખકુમારે પણ તરવાર મૂકી દઈ રાક્ષસને બાથમાં ઘાલી

ખૂબ રમવા માંડયા.[૪૩૪] એ જેવા વનના બે હાથીઓ ચડે તેઓ બન્ને જબરૂં યુદ્ધ કરવા લાગ્યા, અને ત્યાં ઊભેલા રાજકુમારના મિત્ર મંડળ તથા યોગીને ભય, વિસ્મય તથા દર્પવાળા રસને ઉત્પન્ન કરવા લાગ્યા.[૪૩૫] જાણે બે મલ્લ લડી રહ્યા હોય તેમ, તેઓ બન્ને પગની આંટી નાખીને હાથ વડે અન્યોન્યને બાંધીને તથા મુષ્ટિઓના પ્રહાર કરીને એકબીજાને પૃથ્વી પર પછાડી દેવા લાગ્યા અને વળી તો ઊભા પણ થયા.[૪૩૬] તે વેળા રાજકુમારને એક લાગ હાથમાં આવી ગયો. તેણે તરતજ પોતાનો એ અવસર મેળવી લઈ વેતાલ રાક્ષસનો પગ પકડ્યો અને પોતાના મસ્તકની આસપાસ એક ચક્કર સુધી તેને ભમાવ્યો.[૪૩૭] તે જ ક્ષણે એ રાક્ષસે પોતાનું રાક્ષસી સ્વરૂપ તજી દીધું, અને પોતાના દિવ્યતેજની પ્રતિભાથી દિશાઓમાં ઝળહળાટ કરતી વિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી દેવી ત્યાં પ્રગટ થઈ.[૪૩૮] પછી તે બોલી કે: હે વત્સ! હું વિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી દેવી છું. મેં તારા સત્ત્વની પરીક્ષા કરવા માટે જ આવું રાક્ષસી સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું.[૪૩૯] હે સાત્ત્વિકોમાં શ્રેષ્ઠ કુમાર! જેમ ઉત્તમ પુરુષ અચલ હોય તેમ, તારું સત્ત્વ પણ અમૂલ્ય છે—અપ્રતિરૂપ છે. તેથી હું તારા પર પ્રસન્ન થઈ છું, તને જે કંઈ ઇષ્ટ હોય તે વર તું માગી લે. તેણીએ એ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે કુમાર બોલ્યો— હે દેવિ! હું જે સમયે તારું સ્મરણ કરું તે સમયે તું મારી પાસે આવજે ૪૪૦–૪૪૧ "તથાસ્તુ" એમ કહીને દેવી અંતર્ધાન થઈ ગઈ. તે પછી પેલો યોગી પણ ઊભો થઈને કુમારને ભેટી પડ્યો અને પોતાનો સ્વાર્થ પૂર્ણ થવાથી અત્યંત પ્રફુલ્લ થઈ તે બોલ્યો કે, હે મહાભાગ! આ સિદ્ધિ તમારી કૃપાથી જ મને પ્રાપ્ત થઈ છે કેમકે ગમે તેવી મુશ્કેલીથી જે અચલ થાય છે તેવા મનુષ્યની સિદ્ધિ જ કરગત હોય છે. ૪૪૨–૪૪૩ ઇત્યાદિ પ્રશંસા કરીને યોગીએ કુમારને અત્યંત આગ્રહપૂર્વક એક ગોળી

આપી, કે જેથી મનુષ્યને આદેશ કરવાની શક્તિ હતી.[૪૪૪] એ ગોળી લઈને કુમારે તે આખી રાત્રિ સિદ્ધની સાથે વાતચીત કરવામાં ગાળી કાઢી, અને સવારમાં તે કોઈક નગરની પાસે જઈ પહોંચ્યો.[૪૪૫] એ નગરમાં એક સ્થળે પહેલેથી જ કોલાહલ થઈ રહ્યો હતો અને ઘણા લોકો એકઠા થયા હતા. તે જોઈને કૌતુક સ્વભાવવાળો કુમાર પણ પોતાના મિત્રને તથા પત્નીને સાથે લઈ ત્યાં ગયો.[૪૪૬] તેની વચ્ચે જઈને તેણે જોયું તો કાકડીઓથી ભરેલું એક ગાડું ત્યાં ઊભું હતું અને તેની પાસે જ કોઈક ધનવાન વાણિયો ઊભેલો જોવામાં આવતો હતો.[૪૪૭] પછી શંખકુમારે કોઈ એક માણસને પૂછ્યું કે કેમ ભાઈ! આ વાણિયો ચીભડાંનો વેપાર કરવાને તો અયોગ્ય દેખાય છે છતાં ચીભડાંના ગાડા પાસે કેમ ઊભો છે?[૪૮] પછી પેલા માણસે કહ્યું કે આ તો એક સાર્થપતિ છે લગભગ કુબેરના જેવો ધનવાન છે. માત્ર ગમ્મતને માટે ચીભડાં લઈને તે આ પ્રમાણે કહી રહ્યો છે કે 'જે માણસ એક કોળિયે ઊભો રહીને આ બધી કાકડીઓ ખાઈ જાય તેને હું પ્રેમથી એક લાખ સોનામહોરો આપું.

પણ કોઈ મનુષ્ય આવું કઠિન કામ કરવા સમર્થ થઈ શકતો નથી, જેથી તેના ઉત્તર માટેની જાણે આશા હોય તેમ, આ સઘળો માલ તેની પાસેના ભાગમાં ભર્યો કરે છે.'[૪૪૯—૪૫૧] તે પછી શંખકુમારે સાર્થપતિના વચનનો સ્વીકાર કર્યો અને ગુટિકાની શક્તિને લીધે એક રમતમાત્રમાં તે બધી કાકડીઓને એક કોળિયાની પેઠે ખાઈ ગયો.[૪૫૨] તે જોઈ સર્વ મનુષ્યો તો વિચારમાં જ પડી ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે આ તે કોઈ સિદ્ધ હશે કે દેવ હશે કે વિદ્યાધર હશે! ખરેખર આવાં અદ્ભુત કર્મોથી સર્વને આશ્ચર્ય કરનારો આ પુરુષ કોઈ સામાન્ય મનુષ્ય નથી.[૪૫૩] એ રીતે માણસો કુમારની સ્તુતિ કરી રહ્યાં હતાં તે વેળા પેલો સાર્થપતિ કુમારની પ્રાર્થના કરી

દુરથી જ તેને પોતાને ઘેર લઇ ગયો.૪૫૪ અને ત્યાં આતિથ્યભક્તિની બહુમાનપણાથી ઘણા જ માનપૂર્વક તેને જમાડીને તેની આગળ પોતાની પુત્રીને હાજર કરી બે હાથ જોડી બોલ્યો કે હે દેવ! આ મારી પુત્રી આજથી આપની સ્ત્રી તરીકે થઇ ચૂકી છે અને કૃતાર્થ થઇ છે. હું મારી પુત્રી આપને આપું છું, તેમાં જે કારણ છે તેને તમે સાંભળો, ૪૫૫-૪૫૬ "હું આ જ નગરમાં રહું છું જાતનો વાણીઓ છું. મારૂ નામ સાગર છે હું પૂર્વે ઘણો જ ધનિક હતો, પણ નિર્જલ પ્રદેશોમાં જેમ ક્ષીણતા છે પણ થાય તેમ જે સમયે આ પુત્રી મારે ત્યાં જન્મી તે દિવસથી આરંભી આ પુત્રીના ભાગ્ય વડે મારે ત્યાં અકસ્માત્ ધન આવવા લાગ્યું અને અલ્પસમયમાં જ જળવડે જેમ સરોવર ભરાય જાય તેમ, હું ધનસમૃદ્ધિથી પરિપૂર્ણ થઇ ગયો. ૪૫૭-૪૫૮ આ મારી પુત્રી રૂપમાં સર્વ દેવાંગનાઓનો પરાભવ કરે તેવી છે સર્વાંગે શુભ લક્ષણવાળી છે અને સર્વના મનને આનંદ ઉપજાવે છે માટે લોકોએ આનું "મનોરમા" એવું નામ પાડેલ છે.૪૫ આ જેમ જેમ મોટી થવા લાગી તેમ તેમ, સર્વ કળાઓને શીખી ગઇ અને અનુક્રમે સુંદર તરૂણ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઇ.૪૬ આને યૌવન પામેલી જોઇ તેને માટે યોગ્ય વર મેળવવાના વિચાર સમુદ્રમાં હું ડૂબી ગયો ત્યાં લાગ્યો પણ તેવામાં મારી ગોત્ર દેવીને એક નૈમિત્તિક પાસે મેં પ્રાપ્ત કરી ૪૬૧ તેણે મને આ સમય કહ્યો એટલે તેણે આપને આના વર તરીકે જણાવ્યા અને આપની પરીક્ષા કરવામાં ડાકીણીઓના લક્ષણને અભિજ્ઞાન-ઓળખવાના સાધનરૂપે જણાવ્યું. ૪૬૨ માટે પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલી આ મારી પુત્રીને તમે પરણો." એ પ્રમાણે સાંભળીને રાજકુમાર જ્યારે મૌન રહ્યો ત્યારે તે અત્યંત ઉદારચિત્તવાળા સાગરશેઠીએ કુમારની સાથે મોટા ઉત્સવપૂર્વક પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન કર્યા. ૪૬૩ ૪૬૪ પછી એ નવી પરણેલી મનોરમા

કોઈએ જોરથાયો તે કુમારના મનને કંઈક આશ્ચર્ય કે તુરત જ કૌ જોવાની ઇચ્છાએ પણ કુમારના તરફ પ્રકાશ કર્યા—અર્થાત્ કૌ જોવાની ઇચ્છા તેને સ્ફુરી આવી.[૪૧૫] પોતાની તે ઈચ્છા, મનોરમાને જણાવીને તે રાજકુમાર પોતાના મિત્રોની સાથે ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો. કેમકે ભવિતવ્યતાના અંતરંગ પ્રસંગો કાંઈ પ્રમાદને નાશ કરી શકાતા નથી.[૪૧૬] પછી તે રાજકુમાર અનુક્રમે ચાલતાં ચાલતાં ઉત્સવપૂર્વક જનસમુદાયથી વ્યાપ્ત એવી મિથિલા નગરીમાં આવી પહોંચ્યો, જે નગરી અતિસ્વરૂપ મુખવાળા દેવોથી પણ પાણી પૃથ્વીપર આવેલા સ્વર્ગ સમાન જણાતી હતી.[૪૧૭] એ નગરીમાં જેની આજ્ઞાને શત્રુરાજાઓ પણ નત થઈને ધારી રહ્યા હતા તેવો એક રાજા, સ્વર્ગ જેવી સમૃદ્ધિઓથી સમૃદ્ધિમાન રાજ્યનું પાલન કરતો હતો.[૪૧૮] તે રાજાને 'મુક્તી' નામની એક પટરાણી હતી, જે પતિવ્રતા હતી અને જેણીના શીલના પ્રતાપથીજ જગતમાં કંઈક સ્થાન થઈ ગયો છે.[૪૧૯] તે રાણીના ઉદરથી નાની તળાવડીમાં જેમ એક હસતી કમળ થાય તેમ, રવિસુતા નામની એક પુત્રી જન્મી હતી, જેણીની રૂપસંપત્તિ જોવાને માટે ઇન્દ્રને એક હજાર નેત્રો કરવાં પડ્યાં.[૪૨૦] એ રાજપુત્રી, વિદ્યામાં સરસ્વતી સમાન હતી, રૂપમાં કામદેવની સ્ત્રી સમાન હતી અને સૌભાગ્યમાં લક્ષ્મી સમાન હતી. તેણી અનુક્રમે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ.[૪૨૧] પણ કોઈક કારણને લીધે તે રાજપુત્રી પુરુષનો દ્વેષ કરનાર થઈ અને તેજ કારણથી તે પોતાના પાણિગ્રહણના નામને પણ સહન કરી શકતી નહિ.[૪૨૨] તે સમયે રાજા (તેણીનો પિતા) આવી ચિંતા કરવા લાગ્યો કે પિતાને ઘેર રહેતી આ પુત્રી ખરેખર અપકીર્તિને માટેજ થઈ પડી, કેમકે તે વિવાહને ઇચ્છતી નથી, તો હવે આ સંસારમાં મારે શું કરવું, કોનો આશ્રય કરવો ! અથવા હું ક્યાં જાઉં ! આવા પ્રકારની ચિંતાથી

નદીમાં રાજા ડૂબી જવા લાગ્યો, ધમધમ બેભાન જેવો બની ગયો અને જાણે કે ભયથી આકુળ બની ગયો હોય તેમ તેનાથી બોલાતું પણ બોલાતો ન હતો અને તેને નિદ્રા પણ આવતી ન હતી. ૪૭૩-૪૭૪ રાજાની આ અવસ્થાનું કારણ નગરવાસીઓમાં પણ જાહેરમાં પ્રસિદ્ધ થયું. તે સાંભળીને રાજકુમાર રાજ્યનું મન ઉત્સુક તેને (રાજકુમારીને) મળવા માટે આતુર બન્યું. ૪૭૫ તેણે પ્રથમ પત્ની સાથે પ્રીતિથી વાતચીત કરી અને પછી સિદ્ધ કરેલી પેલી યોગિનીના પ્રભાવથી અદૃશ્ય થઈ ગયો, બતાવેલા માર્ગે કન્યાના અંતઃપુરમાં તે દાખલ થયો. ૪૭૬ ત્યાં અલૌકિક રૂપવાળી તે રાજકન્યાને જોઈને રાજકુમાર મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે પોતાના પતિ કામદેવનો ત્યાગ કરીને રતિ શી પોતેજ આ રતિસુંદરી રૂપે અહીં આવી છે કે શું! ૪૭૭ પછી તે સમયે કુમારની સાથે રહેલા યક્ષે પોતાની શક્તિથી પોપટનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું અને પોતાની પાંખોને ફફડાવતો ફફડાવતો પેલી રાજકુમારીની આગળ આવીને ઉભો રહ્યો. ૪૭૮ એટલે તે ઉત્તમ જાતિના પોપટને રાજસભામાં રાખવા લાયક જોઈને રાજકુમારીએ તેને પકડવાની ઇચ્છાથી જેટલામાં તેનાપર હાથ નાખ્યો કે તેજ સમયે પોપટે મનુષ્ય ભાષાથી કહ્યું કે અરે રાજકુમારી! આ શું! તું તો પુરુષોનો દ્વેષ કરનારી છે અને મને પુરુષને સ્પર્શ કરવા તું કેમ ઇચ્છે છે! ૪૭૯-૪૮૦ વળી તારું શરીર પુરુષનો દ્વેષ કરવાપણાથી ખરેખર દૂષિત બનેલું છે જેથી તારો સ્પર્શ પણ ચંડાળના સ્પર્શની પેઠે સર્વથા અશુભ જણાય. ૪૮૧ તે સાંભળી રાજકન્યા હસીને બોલી કે હે પોપટ! તેં કહ્યું તે યોગ્ય નથી. કારણ કે હું એ પક્ષીનો દ્વેષ કરનારી ન હોઉં તો આવા તારા રૂપને પણ કેમ કેમ ગ્રહું! ૪૮૨ હે પોપટ! પુરુષો સિવાય બીજા માત્ર કશું જોવામાં આવતો નથી. તેઓનો સ્નેહ સંધ્યાના રંગના જેવો ક્ષણિક હોય

એકેએ જેટલામાં તે કુમારના મનને કંઇક આકર્ષ્યું કે તુરત તે કૌતુક જોવાની ઇચ્છાએ પણ કુમારના તરફ કટાક્ષ કર્યા-અર્થાત્ કૌતુક જોવાની ઇચ્છા તેને સ્ફુરી આવી. ૪૧૫ પોતાની તે ઇચ્છા મનોરથાને જાણીને તે રાજકુમાર પોતાના મિત્રોની સાથે ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો. કેમકે ભવાન્તરના અન્તર્ગત પ્રસંગો શાસ્ત્ર પ્રમાણો બાધ કરી શકતા નથી. ૪૧૬ પછી તે રાજકુમાર અનુક્રમે ચાલતાં ચાલતાં ભિલ્લાણી લક્ષ્મીપુરથી ખાસ એવી મિથિલા નગરીમાં જઇ પહોંચ્યો, જે નગરી અતિરૂપ મુખવાળા દેવોથી સ્વર્ગ પામી પૃથ્વીપર આવેલા સ્વર્ગ સમાન જણાતી હતી. ૪૧૭ એ નગરીમાં એવી ખાતાને વસુધાજનો પણ વઠ ઘાની પાણી રહ્યા હતા તેમાં એક રાજ, સ્વર્ગ જેવી સમૃદ્ધિઓથી સમૃદ્ધિમાન રાજ્યનું પાલન કરતો હતો. ૪૧૮ તે રાજાને સુંદરી નામની એક પટરાણી હતી, જે પતિવ્રતા હતી અને જેણીના શીલના પ્રતાપથીજ ગરુડ કપટ સ્થાન થઇ ગયો છે. ૪૧૯ તે રાણીના ઉદરરૂપી નાની તળાવડીમાં જેમ એક હંસી ઉત્પન્ન થાય તેમ, રતિસુંદરી નામની એક પુત્રી જન્મી હતી, જેણીની રૂપસંપત્તિ જોવાને માટે બ્રહ્માએ એક હજાર નેત્રો કરવાં પડ્યાં. ૪૨૦ એ રાજપુત્રી, વિદ્યામાં સરસ્વતી સમાન હતી, રૂપમાં કામદેવની સ્ત્રી સમાન હતી અને સૌભાગ્યમાં લક્ષ્મી સમાન હતી. તેણી અનુક્રમે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઇ ૪૨૧ પણ કેટલાક કારણને લીધે તે રાજપુત્રી પુરુષોનો દ્વેષ કરનાર થઇ અને તેજ કારણથી તે પોતાના પાણિગ્રહણના નામને પણ સહન કરી શકતી નહિ. ૪૨૨ તે સમયે રાજા (તેણીનો પિતા) આવી ચિંતા કરવા લાગ્યો કે પિતાને ઘેર રહેલી આ પુત્રી ખરેખર અપકીર્તિને માટેજ થઇ પડી, કેમકે તે વિવાહને ઇચ્છતી નથી, તો હવે આ સંસારમાં મારે શું કરવું કોનો આશ્રય કરવો? અથવા હું શું કરું? આવા પ્રકારની ચિંતાથી

૪૯૧ માટે હે ભદ્રે ! પુરુષનો દ્વેષ કરવાના આગ્રહરૂપ આ તારા દોષનો તું ત્યાગ કર. મનુષ્ય જન્મથી દુર્લભ જન્મ પ્રાપ્ત કરીને તેને વૃથા કેમ ગુમાવે છે ?" ૪૯૨ પોપટનાં તે વચન સાંભળ્યા પછી કુમારી બોલી— હે પોપટ ! તેં મને ? કહ્યું તે યોગ્ય છે પણ પુરુષોનું નિર્ગુણપણું મેં પ્રત્યક્ષ જોયું છે સાંભળ. ૪૯૩ પૂર્વ જન્મમાં નર્મદા નામની હું એક બાળકી હતી. મારો જન્મ શુદ્ધ કુળમાં થયો હતો અને સારંગ નામનો બાળક મારો પતિ હતો. અમે નદિકાંઠામાં રહેતાં હતાં. ૪૯૪ હું મારા પતિના જમ્યા પછી જમતી હતી સૂતા પછી સૂતી હતી અને બેઠા પછી બેસતી હતી. જેમ શરીરની છાયા શરીરને અનુસરે છે તેમ, હું પણ સર્વ વિષયમાં મારા પતિને અનુસરી રહેતી હતી. ૪૯૫ એક સમયે લોકોના અભાગ્યને લીધે એ દેશમાં દુષ્કાળ પડ્યો, જેથી સર્વ લોકો માતા પુત્ર આદિથી રહિત અને દુઃખી થઇ પડ્યા. ૪૯૬ તે પછી ક્ષુધાથી વ્યાકુળ થએલ કોઇ લોક ત્યાંથી વિદેશ તરફ નીકળી ગયા, ત્યારે મારો પતિ પણ અને ઉતાવળે બીજા કોઇ દેશમાં જવા તૈયાર થયો. ૪૯૭ એ વખતે મેં તેને કહ્યું કે " હે મિત્ર ! મને અહીં મૂકીને તમારે આગળ જવું તે યોગ્ય નથી. સર્વ વિના બીજો કયો પુરુષ પોતાની મિત્ર સંગતનો ત્યાગ કરે ? ૪૯૮ ઇત્યાદિ યુક્તિવાળાં વચનોથી મેં જ્યારે બહુ કહ્યું, ત્યારે મારા પતિની ઇચ્છા ન હોવા છતાં પણ હું તેની પાછળ પાછળ નીકળી ચાલી. કેમકે છાયા શરીરની પાછળ કેમ ન જાય ! ૪૯૯ એક સમયે જંગલમાં અમે મુસાફરી કરી રહ્યાં હતાં તે વખતે રાત્રિના સમયે હું નિદ્રાવસ્થામાં પડી હતી ત્યારે મને ત્યાં એકલી મૂકીને મારો પતિ ક્યાંક ચાલ્યો ગયો. ૫૦૦ પછી હું જાગી અને મેં મારા પતિને જ્યારે ક્યાંય ન જોયો ત્યારે અત્યંત ભયભીત થએલી હરણીની પેઠે એક-એક મૂર્છિત થઇને હું પૃથ્વીપર ઢળી પડી; ૫૦૧ અને મૂર્છા વળી

છે તેઓમાં પ્રેમનો અંશ પણ હોતો નથી અને તેઓ કેવળ નિર્દયજ હોય છે ૪૮૩ જેમ એક ભમર, સુંઘી સુંઘી પ્રત્યેક પાસ પર મુખ નાખીને બીજી તરફ ચાલ્યો જાય છે તેમ, પુરુષ પણ સ્ત્રીનો ભોગ કરીને ચાલ્યો જાય છે તો પછી પેલા ગર્ભમાં અને પુત્રમાં મોહ રહ્યો ! ૪૮૪ તે બાળના પેટમાં તેની મશ્કરી કરતો બોલ્યો— " વાહ ! વાહ ! મિથ્યા પંડિતમ્મન્ય કેમ થતી મોટી તને ધિક્કાર છે. કેમકે તેં કોઈ એકાદ પુરુષની નિર્ગુણતા ઉપરથી પુરુષની આખી જાતિને દૂષિત ઠરાવી છે ૪૮૫ પણ કે કોઈ એકાદ પોપો ખરાબ નીકળ્યો તેથી (બધા) ઉત્તમ જાતના પોપો પણ તેવાજ હોય, એમ કેમ કહેવાય ! સર્પોમાં કોઈ એક સર્પ ઝેરી હોઈને પૃથ્વીને દૂષિત કરે છે ત્યારે બીજો ભુજંગ પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરી રહ્યો છે-પૃથ્વીને ધારણ કરી રહ્યો છે ૪૮૬ માટે વિદ્વાન મનુષ્યે, કોઈ એકાદને લીધે એક તેની આખી જાતિને દૂષિત ગણવી નહિ. કેમકે આપણા પોતાના શરીરમાં પણ સર્વ અંગોની સમાનતા જોવામાં આવતી નથી. ૪૮૭ એ રીતે પોતાના શારીરિક અવયવોમાંજ વિષમતાનું તારતમ્ય જોઈને વિચાર કરી લે અરે ! તેવા કોઈ પિતા કે પુત્ર પણ નથી કે જે અન્યોન્યના ગુણોથી સમાન હોય. ૪૮૮ માટે હે મોટા રાજપુત્રિ ! જેમ રસ વિના ભાત અને મદ વિના હાથણી આનંદ પામી શકતી નથી તેમ, પતિ વિના સ્ત્રી પણ આનંદ મેળવી શકતી નથી. ૪૮૯ જેમ કોઈ વેલડી માગ, વૃક્ષના ટેકાજ રહેવાને યોગ્ય હોઈને જમીનપર પડી રહેલી હોય તો શોભતી નથી તેમ, કોઈ કુળવાન સ્ત્રી પણ પતિના આશ્રય વિના કદી શોભતી નથી. ૪૯૦ જેમ મેઘ, નદીઓને સ્વામી બરાબર કરી શકે છે તેમ, આ મનુષ્ય લોકમાં સ્ત્રીઓના સર્વ મનોરથને કેવળ તેઓનો એક પતિજ પૂર્ણ કરી શકે છે. બાકી કે પિતા સ્ત્રીઓના સર્વ મનોરથો પૂર્ણ કરી શકતા નથી.

સજ્જનોને પ્રિય જ હોય છે." ૫૧૧ રાજકન્યાનાં તે વચન સાંભળી પોપટે કહ્યું— ખરી વાત, જાણે તે પૂર્વ જન્મનો પતિ ખરેખર નિર્ગુણ જ અજ્ઞાન અને તેથી તેના પરજ તું અત્યંત દ્વેષ રાખે તે પણ યોગ્ય જ અજ્ઞાન. ૫૧૨ પરંતુ હે ભોળી! કદાચ કોઈ એક ચતુર પુરુષ રણક્ષેત્રમાંથી નાસી ગયો તેથી બીજા કોઈ શૂર પુરુષનો પણ રાજા શું સત્કાર કરતો નથી? ૫૧૩ તેમજ ધાર, કે કોઈ એક માર્ગમાં ચોર લોકોએ એક વટેમાર્ગુને લૂંટ્યો તેથી બીજા કોઈ મનુષ્યે પોતાને કામ હોય તો પણ તે માર્ગમાં શું ન જ જવું?" ૫૧૪ તે પછી પોપટનાં એ અભિપ્રાયગર્ભિત વાક્યો સાંભળીને રાજપુત્રી બોલી— "હે પોપટ! વાક્યમાં ખરેખર સામાન્ય ફરક નથી. ૫૧૫ પરંતુ તું મને કહે, તું ક્યા રાજાનો, અથવા ક્યા રાજપુત્રનો અથવા ક્યા રાજઋદ્ધિનો પ્રશંસક થઈ રહ્યો છે"? ૫૧૬ રાજકુમારીનો એ પ્રશ્ન સાંભળી પોપટ પણ અત્યંત ઉત્સાહમાં આવી ગયો. તેણે કહ્યું કે, હે સુંદરિ! જેનું નામ કાનને સુખ આપનારું હોઈને મંગલિક છે તે રાજકુમાર મારો સ્વામી છે. ૫૧૭ પોપટે એમ કહ્યું એટલે રાજકુમારીએ પૂછ્યું— તે ક્યો રાજકુમાર?" ત્યારે પોપટ બોલ્યો— રત્નપુર નામના નગરમાં નરોત્તમ નામના એક રાજા છે. તેને શંખ નામનો એક કુમાર છે ૫૧૮ એ કુમાર સોમ છે—ચંદ્ર જેવો સૌમ્ય છે તો પણ દોષા એટલે કેવળ રાત્રિમાંજ દીપવાવાળો નથી પણ સર્વકાળ સુશોભિત છે વળી તે સૂર છે—સૂર્ય જેવો પ્રતાપી છે તો પણ બીજાઓને તપાવનારો—દુઃખ આપનારો નથી, તેમજ એ કુમાર ચક્ર ઉર્વિધર—ચક્ર જેવો સમર્થ છે તો પણ વિષમ નેમિક નેમવાળો નથી અર્થાત્ ચક્ર જેવો સમર્થ હોવા છતાં પણ નેમવાળો નથી પણ પ્રેમ નેમવાળો છે અને તે વિષ્ણુ છે—વિષ્ણુ જેવો વિજયી છે તો પણ કોઈ મનુષ્યોને દુઃખ આપનારો નથી.

ત્યારે આવો વિલાપ કરવા લાગી. હે માતા! હે પિતા! હે મારા પ્રિયપતિ! મને અનાથને આ જંગલમાં મૂકીને તમે કેમ ગયા? ૫૨ તે પછી ટોળાથી વિખૂટી પડેલી મૃગલીની પેઠે અને સમુદાયથી છુટી પડેલી કુરંગીની પેઠે હું પણ બરાબર ચાર દિવસ સુધી તે જંગલમાં નિરાધાર સ્થિતિએ મારા પતિની શોધમાં ભટકી. ૫૩ પણ જ્યારે મારા પતિને મેં ક્યાંય ન જોયો ત્યારે મેં મારા મનમાં વિચાર કર્યો કે જરૂર મારો પતિ મને છોડીને કોઈ બીજે સ્થળે ચાલ્યો ગયો છે કેમકે પ્રથમ પણ તેણે મને એ જણાવ્યું હતું. ૫૪ આવો વિચાર કરી પછી કોઈ પણ સ્થાને પહોંચવાનો મનમાં સંકલ્પ કરી હું ત્યાંથી ચાલી જો કે હું ભૂખથી અત્યંત પીડાતી હતી તો પણ ચાર પાંચ ગાઉ ચાલીને કોઈ એક ગામમાં હું પહોંચી ગઈ ૫૫ ત્યાં ભિક્ષાને માટે હું ભટકતી હતી તેવામાં એક ઉપાશ્રયમાં કેટલીક સાધ્વીઓને મેં જોઈ એટલે તેઓની પાસે જઈ પ્રણામ કરી તેઓ પાસેથી ધર્મદેશના સાંભળી. ૫૬ તેને લીધે પ્રથમથીજ અત્યંત દુઃખી અને વ્યાકુળ થયેલા મારા હૃદયમાં, વસ્ત્રમાં જેમ રંગ પેસી જાય તેમ, પુષ્કળ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. ૫૭ મેં તે સાધ્વીઓ પાસે દીક્ષા પણ લીધી અને કેટલોક કાળ તેનું સેવન કર્યું પછી ત્યાં મરણ પામી હમણાં અહીં રાજાને ત્યાં રતિસુંદરીરૂપે હું ઉત્પન્ન થઈ. ૫૮ અને અહીં યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ. એક દિવસે રાજમહેલની બારીમાં હું ઉભી હતી તેવામાં રાજમાર્ગમાં જઈ રહેલી કેટલીક સાધ્વીઓ મારા જોવામાં આવી. ૫૯ તેઓને જોતાંજ મને મારા પૂર્વ જન્મનું સ્મરણ થઈ આવ્યું અને મારા તે પૂર્વજન્મના પતિનું કપટ પણ યાદ આવ્યું જેથી મને પુરુષો પર દ્વેષ પ્રાપ્ત થયો. ૬૦ આ રીતે પુરુષોનું નિષ્ઠુરપણું જોઈનેજ તેઓના તરફ ધિક્કાર હું રાખું છું નહિ કે પુરુષોનો પણ હું દ્વેષ કરું છું કેમકે પુરુષો તો

પાસે તે આવે છે. ૫૨૭ જ્યારે ત્યારે તો તે મને પણ અને દર્શન આપે એ પ્રમાણે જેવું રાજકુમારીએ કહ્યું કે તુરત જ કુમારે પોતાના મુખમાંથી પેલી અંતર્ધાન થવાની ગોળીને કાઢી નાખી અને તે આ પ્રકટ થયો ૫૨૮ તે વખતે સાક્ષાત્ દેવસમાન તે કુમારને જોઈને તે રાજપુત્રી, આનંદરૂપ રસથી જાણે પુષ્પોની પેઠે રોમાંચરૂપ અંકુરોથી ખીલી નીકળી ૫૨૯ એક ક્ષણવાર તેણીએ સ્નેહથી અર્ધસ્થિર નેત્ર રાજકુમારને જોયો અને તેથી રાજકુમાર પણ અત્યંત કુતૂહલ પામ્યો હોય તેવો જણાતો હતો ૫૩૦ તે પછી પાછું કહ્યું કે હે સ્વામિન્! આ તારો પ્રાણપ્રિય, તારા ચિંતવનની સાથે જ અહીં આવ્યો છે માટે હવે તું સમયોચિત કરી લે ૫૩૧ વળી તે જ વેળા રાજકુમારે પણ સ્નેહ બતાવીને કહ્યું કે હે સુંદર મુખવાળી! હું તારે વિષે [illegible] છું અને તેં સ્મરણ કર્યો કે તુરત અહીં આવ્યો છું ૫૩૨ રાજકુમારે એમ કહ્યું એટલે તેણી બોલી— હે સ્વામિ! તમે અહીં વિલંબ કરો નહિ અને અહીંથી [illegible] તમારા ઠેકાણે આ વાત જો રાજાના જાણવામાં આવશે તો મારી [illegible] ૫૩૩ તે સાંભળી ચોથો પ્રહર, પોતાનું સ્વરૂપ [illegible] કે હે સ્વામિનિ! તારે માટે જ આ મારો પ્રયાસ છે તો હવે તું [illegible] ૫૩૪ એમ કહીને તે [illegible] પણ [illegible] વગેરે આપ્યાં તથા [illegible] કરી [illegible] [illegible] અને કુમાર [illegible] હાજર [illegible] ૫૩૫ એટલે રાજકુમાર પોતાની [illegible] સાથે પોતાનો [illegible] સારથિ [illegible] અને પેલા [illegible] સાથે [illegible] ૫૩૬ તેવામાં એ વાત અંતઃપુરની [illegible] તેમણે રાજા પાસે આવીને [illegible] ઝેરનો પુરુષ ક્યાંથી આવીને

૧૨૦ વળી તે મુકુટ ધારણ કરતો હોવાથી કિરીટી નામ ધરાવે છે પણ તે કિરીટિ—અર્જુન નથી અત્યંત બળવાન હોવાથી સર્વને આનંદ ઉપજાવે છે માટે રામ—બલરામના નામને ધારણ કરે છે પણ હળના આયુધવાળો બલરામ નથી અત્યંત ઐશ્વર્યવાળો હોવાથી ઇન્દ્ર કહેવાય છે પણ ઇન્દ્ર નથી, તો એને કોની ઉપમા આપીને વર્ણવી શકાય ? ૧૨૦ એના સુંદર સ્વરૂપને જોઇ પોતાના રૂપની તેની સાથે તુલના કરતાં કામદેવને વૈરાગ્ય થઇ ગયો—પોતાનું રૂપ તેના કરતાં ઉતરતું જણાયું તેથી આખા શરીર ઉપરજ કામદેવને વૈરાગ્ય થઇ ગયો અને તેજ દિવસથી આરંભી તેણે પોતાના શરીરનો ત્યાગ કરી અનંગ (શરીર વિનાનો) નામ ધારણ કર્યું ૧૨૧ વધારે શું કહેવાય છે તો પણ એ રાજકુમારની મજબુત તરવારની સાથે તેની કીર્તિરૂપ લક્ષ્મી જિવાદોરી—મર્યાદાને નિરંતર (તે કારણથી) સ્થિર થઇ રહી છે ૧૨૨ તે સમુદ્ર જેવા ગંભીર છે, તેની મર્યાદા ક્ષીરસમુદ્ર જેવી ઉજ્જ્વળ છે અને તેનું માહાત્મ્ય આખી પૃથ્વીના સારનો સંગ્રહ કરવામાં સમર્થ છે ૧૨૩ વળી તે મોટો દાતા છે સર્વ લોકમાં માન્ય છે તેના સદ્ગુણો બીજા લોકના ગુણની સમાનતા કરતા નથી તેનું શરીર શોભે સુંદર છે અને ઘેર ઘેર સ્ત્રીઓના સમુદાયો તેનું વર્ણન કરી રહ્યા છે. ૧૨૪ અરે ! એટલુંજ નહિ પણ જે કાંઇ એક સિદ્ધપુરૂષની પેઠે સર્વત્ર જઇ શકે છે નિસ્પૃહી છે તે મહા રૂપવાન રાજકુમાર મારો સ્વામી છે અને હું તેને અત્યંત પ્રિય છું." ૧૨૫ તે સાંભળી રાજકુમારીએ પ્રેમપૂર્વક કહ્યું કે હે પોપટ ! એ પ્રિય રાજકુમારને જાણ્યાથી તું મારો પૂર્ણ બન્ધુ છે તો કહે કે હું તેને કઇ રીતે જોઇ શકું ! ૧૨૬ ત્યારે પોપટે કહ્યું—"એ કુમાર સાંભળી પેઠે બીજા મનુષ્યના વિચારને જાણી લે છે અને સાચા આભૂષણની જેમ ઉત્તમ હોય તો વિવાહની પેઠે આચારમાં તેની

જમાઇને પરમપ્રીતિપૂર્વક એક રાજ મહેલમાં વસાવ્યો. ૫૪૭ કુમાર પણ કેટલોક કાળ ત્યાં રહ્યો અને પછી ત્યાંથી જવાને માટે ઉત્કંઠિત બન્યો. કેમકે ભાગ્યશાળી પુરુષોની સદા પોતાની ઇચ્છાને અનુસરતી હોય છે. ૫૪૮ તેણે પોતાનો અભિપ્રાય રતિમૂર્તિને જણાવ્યો અને રોકાણ વગેરે જે મન પોતાને ત્યાંથી થવું હતું તે બધું ત્યાં મારી દઇને તે રાજકુમાર એ નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો. કેમકે તેને પૃથ્વી જોવા મોટેનું કુતૂહલ હતું. ૫૪૯ ત્યાંથી જતાં જતાં રાજકુમારે લોકો પાસેથી સાંભળ્યું કે શૈલપુર નગરમાં અરિકેસરી નામનો રાજા છે અને તેને મદનમંજરી નામની પુત્રી છે ૫૫૦ તેના પિતાએ હમણાં તેણીને સ્વયંવર ઉત્સવ આરંભ્યો છે અને તે નિમિત્તે દૂત દ્વારા બોલાવવામાં આવેલા ઘણા રાજાઓ ત્યાં ભેગા થયા છે આ વાત સાંભળીને રાજકુમારને પણ તે સ્વયંવરરૂપ કસોટીના પત્થર ઉપર પોતાનાં પુરુષાર્થ ગુણની પરીક્ષા કરવાની ઇચ્છા થઇ આવી જેથી તે પણ પોતાના જ ને મિત્રોને સાથે લઇ તે તરફ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. ૫૫૧–૫૫૨ અનુક્રમે તે કુમાર શૈલપુર નગરમાં જઇ પહોંચ્યો તે નગર પાપથી રહિત છે અને અનેક પ્રતિપત્તિઓને લીધે દરેક બાબતો વાળું હોઇને દેવનગર સમાન શોભે છે ૫૫૩ એ નગરની બહાર, ત્યાંના રાજાએ પોતપોતાના કર્મમાં આસક્ત થયેલી અનેક શ્રેણીઓથી વ્યાપ્ત એવો સ્વયંવર મંડપ તૈયાર કરાવ્યો હતો.૫૫૪ એ મંડપમાં ઉત્તમ તોરણો તથા મણિઓની પંક્તિઓના કિરણો રૂપ આભરણો દેખાઇ રહ્યાં હતાં, જેથી તેણે સ્વર્ગનાં વિમાનોને પણ (પોતાના તેજથી) હસી દીધાં હતાં. વળી તેના ઉપર એક ઉંચી ધજા ફરકી રહી હતી, જે તેની પોતાની શોભા હોય તેવી જણાતી હતી. ૫૫ કદાચ કોઇને શક થાય કે આ મંડપ દેવેન્દ્રે નિર્મિત હશે એવો વિચાર કરીને તે મંડપ પોતેજ પોતાના પર

રાજકુમારીનું હરણ કરી જાય છે. ૫૩૭ તે વેળા રાજાએ પૂછ્યું કે
રાજકુમારી પોતાની ઇચ્છાથી જાય છે ! અથવા કોઇ બળથી
હરણ કરાયું હોય તેવી રીતે ક્રિયા કરી રહી છે ! ૫૩૮ ત્યારે દાસીઓ
બોલી,-"તેની ચેષ્ટાઓ ઉપરથી જણાય છે કે તે તેને હર્ષથી જતી
હોય." આ પ્રમાણે દાસીઓના વચનો પછી રાજાએ સ્પષ્ટ રીતે
કહ્યું –૫૩૯ "કુમારી પ્રથમ પુરુષોનો દ્વેષ કરનારી હતી, છતાં આ
સમયે પોતાની મેળે જ કોઇ પતિ પાસે જાય તો હોય તો ખરેખર,
આ તો આપણી ઇચ્છા હોવાને પોતાની મેળે જ શુભકૃત્ય એમ
મનાય.૫૪૦ માટે હવે તે જ પુરુષને અહીં બોલાવીને મારી પુત્રીનાં
તેની સાથે લગ્ન કરી આપું. કેમકે અતિથિ, હસવાથી કે રાજાથી
પણ જો કન્યા જ ન હોય તો પછી હસીને જ તેનો સ્વીકાર કરવો
તે વધારે સારૂં છે.૫૪૧ આવો વિચાર કરી ગજ એક વેગવાળા
પીઠ ઉપર બેસીને સત્વર ત્યાં ગયો કે જ્યાં રાજકુમાર નગરની
બહાર રહ્યા હતો.૫૪૨ રાજ પણ રાજાને ધાન્યરૂપ આવેલો દેખીને
હર્ષથી તેની સામે ગયો અને તેને પ્રણામ કર્યા. સત્પુરુષો પોતાના
સદાચારથી કદી ભ્રષ્ટ થતા નથી.૫૪૩ પછી રાજાએ પોતાના જમાઇ
ને જોઇને મનમાં વિચાર કર્યો કે મારી પુત્રીને આવો પતિ
મળ્યો તેથી ખરેખર મારૂં ધાર્યું જેવું જ થયું છે.૫૪૪
વળી મને પોતાને ધન્ય છે કે જેને આવો જમાઇ મળ્યો! ધન્ય
છે આ મારી પુત્રીને કે જેને આવો પતિ મળ્યો અને આ
બન્નેનો આ રીતે જે સમાગમ થયો તે પણ પુણ્યાધાર જ
છે. ૫૪૫ તે પછી રાજાએ આનંદ પૂર્વક શંખકુમારને વધુ મિત્રની
સાથે નગરમાં આણ્યા અને શુભ દિવસે મોટા ઉત્સવપૂર્વક તે
બન્નેનાં વિધિએ લગ્ન કરી આપ્યાં. ૫૪૬ તેમજ હસ્તમેળાપન સમયે
પુષ્કળ હાથી ઘોડા, સુવર્ણ વગેરેની ભેટ કરીને રાજાએ પોતાની

આમ ઘરેથી નોબતની હતી. ૫૧૩ એ પ્રમાણે તે અદ્ભુત રૂપવાળી કન્યા, તે સ્વયંવર મંડપમાં આવી કે તુરતજ વરમાળની પાંખો જેમ પર્વતની શિખર પર તેમ બોલી સાથે સર્વ લોકોની દ્રષ્ટિ તેના પર પડી. ૫૧૪ પછી તે રાજકન્યા હાથમાં વરમાળ લઈને જેવી સ્વયંવર મંડપમાં ઉભી રહી તેવામાં અકસ્માત કોઈએ આવીને જાણે પક્ષી જેમ ચકલીને લઈ જાય તેમ તેણીનું હરણ કર્યું. ૫૧૫ તે વેળા “જુઓ, જુઓ, આ કન્યા ગઈ” એમ સર્વ રાજાઓ અન્યોન્ય બોલતા રહ્યા હતા તેટલામાં તો આકાશમાં જેમ વિજળી અદ્રશ્ય થઈ જાય તેમ એ રાજકન્યા એકાએક અદ્રશ્ય થઈ ગઈ. ૫૧૬ રાજા અરિકેસરી પણ પુત્રીના હરણથી અત્યંત દુખી થયો અને આકુળ થઈને સર્વ રાજાઓ આગળ આવું વચન કહેવા લાગ્યો કે ૫૧૭ હે રાજાઓ! અને હે યોદ્ધા! ? કોઈ મારી પુત્રીને લાવી આપે તેને હું મારું અર્ધ રાજ્ય તથા તે પુત્રી અર્પણ કરવા તૈયાર છું. ૫૧૮ તે સાંભળી રાજાઓ તો જાણે જડમય થયા હોય તેમ મૌનજ રહ્યા. એટલે શંખકુમારે પરાક્રમ ઉત્સાહપૂર્વક કહ્યું, “હું તમારી પુત્રીને લાવી આપું. ૫૧૯ તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું “હે પુત્ર! ખરેખર, તેં મને ઉચિત ન આપવાનું જ અંગીકાર કર્યું છે માટે હું હવે સત્વર તૈયાર થા અને રામે જેમ સીતાને આણી હતી તેમ, મારી પુત્રીને તું લાવી આપ. ૫૨૦ તે વેળા શંખે પ્રતિજ્ઞા કરી કે સાત દિવસની અંદર હું તમારી પુત્રીને જો ન લાવી આપું તો મારે પ્રાણની અગ્નિમાં આહુતિ આપીશ. ૫૨૧ આવી પ્રતિજ્ઞા કરીને તે, સર્વ લોકોની સમક્ષ ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો અને તે વેળા સર્વ રાજાઓ પણ ! તેઓ તેની સામે આશ્ચર્યની સાથે જોઈ રહ્યા. ૫૨૨ પછી તે શંખકુમારે કોઈ એક એકાંત પ્રદેશમાં જઈને પૂર્વ પોતાને વરદાન આપનારી દેવીનું સ્મરણ કર્યું એટલે તેજ સમયે ત્યાં આવીને

કરવી આત્મમોહદાયક ગણવો હતો કે તે ઇન્દ્રનો આશ્રિત નથી. વળી તે, પોતાના પર ફરકતી પતાકાઓથી સ્વર્ગની જાણે તર્જના કરતો હોય તેમ લાગતું હતું. ૫૫૧ એ મંડપમાં હીરા તથા મણિઓ રૂપ ગ્રહોનો ઉદય જણાતો હતો. સોનેરી-રૂપેરી સતારાઓ રૂપ તારાઓ જણાતા હતા અને અગરની સુવાસથી તેમાં અતિ સુગંધી ફેલાઈ રહી હતી તેથી જાણે એક આશ્ચર્યદેશ હોય તેવો એ શોભતો હતો.૫૫૨ તે સ્થળે માંચડાઓ ઉપર સાક્ષાત્ કામદેવ જેવી શોભાવાળા અનેક રાજપુત્રો તથા મોટા મોટા રાજાઓ સિંહાસન ઉપર બેઠેલા જોવામાં આવતા હતા.૫૫૩ તેઓએ દિવ્ય વસ્ત્રો તથા આભરણો ધારણ કર્યાં હતાં. તેઓમાં કોઈ પ્રકારની ન્યૂનતા ન હતી અને તેઓ રાજપુત્રીને જોવાની ઉત્કંઠાથી અત્યંત આતુર થઈ રહ્યા હતા.૫૫૪ તેવામાં પોતાના પિતાની આજ્ઞા થવાથી રાજકન્યા, હાથમાં વરમાળા લઈને સ્વયંવર મંડપમાં આવી પહોંચી. તેણીએ શ્વેત અંગનું વિલેપન તથા શ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં હતાં મોતીની માળાઓ વડે તે અત્યંત શોભી રહી હતી, તેણી એક પાલખીમાં બેઠેલી હતી અને તેના સમાન વયવાળી તેની સખીઓ તેની સાથે જ હતી. ૫૫-૫૫૬ તેનો મુખ પ્રદેશ પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવો (પ્રતિબિંબવાળો દીપ) શોભતો હતો, તેના કેશ ખૂબ સુંદર હતા, તેના શરીર પર સોનેરી-રૂપેરી સતારાઓ ચમકતા હતા જેથી ચળકતા તારાઓવાળા રાત્રિ સમાન તે જણાતી હતી, અને તેની કાંતિ ચંદ્રના જેવી શોભતી હતી. ૫૫૭ જેમ સમુદ્રના કિનારા પર ઉદય થયેલો ચંદ્ર હોય, તેમ તેના મુખકમળ પર ઉત્તમ નાક શોભી રહ્યું હતું. જેમ એક મનોહર દીપક તેનું ઉદય સુખાકારી થઈને તેમ, એ રાજકન્યા સુંદર વસ્ત્રોથી શોભતી હતી અને હારની શ્રેણી, કંઠ તથા માણેક-મોતીના હારથી જેમ શોભતી હતી તેમ, એ કન્યા પણ કંઠ-કમળમાં માણેક-મોતીના હારના

નામ નિશાન ન હોય તેમ, એ નગરમાં દેવમંદિરોનું નામ નિશાન ન હતું. જેમ નાસ્તિકોના શાસ્ત્રોમાં સ્વર્ગાદિ પરલોકની ગતિ કે સ્થિતિ જોવામાં આવતી નથી તેમ એ નગરમાં બીજા કોઇ પણ લોકની આવજા કે વસતિ જોવામાં આવતી ન હતી. ૫૮૧ તેમાં કોઇ પણ સ્થળે ચિત્રો જોવામાં આવતા ન હતા પણ ઘણા તથા ચિત્રો વનસ્પતિ તે સ્થળે દેખાતી હતી એનો વિસ્તાર પ્રસ્તાર મોટો હતો અને તેમાં ઉંચાં ઉંચા પર્વતોની પંક્તિ અત્યંત શોભી રહી હતી. ૫૮૨ એવા પ્રશસ્ત તે નગરમાં તેમને રાજકુમાર અંદર દાખલ થયો અને તેમાં આગળ જતાં સાત માળનો એક રાજમહેલ તેણે જોયો. તે મહેલ સર્વાંગે અત્યંત સુંદર હતો ૫૮૪ પછી તે મહેલના સાતમે માળે જઇને રાજકુમારે નવું તો અશ્રુઓની અવિચ્છિન્ન ધારાઓથી જેનાં નેત્રો ઉભરાઇ રહ્યાં હતાં એવી એક સ્ત્રીને તેના જોવામાં આવી. ૫ તે સમયે કુમારની સાથે આવેલા પેલા વિદ્યાધરે એક સ્ત્રીને જોઇને કહ્યું કે "અત્યારે તારું હરણ કરનારનો નાશ કરવા માટે આ વીર પુરુષ અહીં આવ્યા છે તેની સામે તું જો." ૫૮૬ વહાલાં તે અપરિચિત વચનો સાંભળીને સ્ત્રીએ જેવું ઊંચું જોયું એટલે તુરતજ તેનાં નેત્ર ઠરી ગયાં તથા હરખથી પ્રફુલ્લ થયાં. ૫૮૭ પછી કુમારનું અદ્ભુત સ્વરૂપ જોઇને સ્ત્રી મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે, "મારા ભાગ્ય મને મિલ્યા છે કેમકે મારા પતિની એક કોટીની કિંમતની આ માણસની કિંમતનો પુરુષ ખરેખર કદમાં આવી પહોંચ્યો. [illegible] મારે [illegible] મારો મહા ભાગ્ય થયો! કદાચ જન્મ થયો તો [illegible] ન તજે [illegible] કેમ ન પામી? કેવી હું પોતેજ આવા [illegible] નાશમાં હર્ષ પડીશ" ૫ મનમાં આવો વિચાર

આવાની [illegible] અપ્રતિમતા છે પણ અપમાનકર તથા આગળ સાથે [illegible] નરથી [illegible] જણાતી નથી

દેવીએ કહ્યું કે — હે વત્સ ! બોલ, હું તારું શું કામ કરું ? ૫૭૩ તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે — હે દેવિ ! આપણે જેમ આગળના હાથમાંથી પૂરી થઇ જાય તેમ કોઇએ આવીને સ્વયંવરમાંથી રાજપુત્રીનું હરણ કર્યું છે. ૫૭૪ જો કે સ્વયંવરમાં ઘણા રાજાઓ એકઠા મળ્યા હતા, ત્યાં તેઓના દેખતાં આગળના ભાગમાંથી કોઇએ રાજકુમારીનું હરણ કર્યું છે અને તે હરણ કરનારો કોઇ આકાશ મિત્રની પેઠે રાજકન્યાનું હરણ કરીને ક્યાં ગયો છે તે જાણવામાં આવતું નથી. ૫૭૫ માટે હે દેવિ ! જ્ઞાનદ્વારા જાણીને તમે મને કહો કે તે કન્યા ક્યાં ગઇ છે અને કોણે તેનું હરણ કર્યું છે ? જેથી તમારી કૃપાને લીધે તેને હું અહીં લાવું. ૫૭૬ પછી દેવીએ કહ્યું — હે વત્સ ! તે રાજકન્યાનું જેણે હરણ કર્યું છે તેને હું જાણું છું. માટે તું કહે તો એક ક્ષણવારમાં હું તને ત્યાં લઇ જાઉં. ૫૭૭ તે સાંભળી “ બહુ સારું ” એમ શંખકુમારે કહ્યું. એટલે દેવીએ જે સ્થળે તેણી કન્યાને રાખવામાં આવી હતી ત્યાં આકાશમાર્ગે તેને લાવી નાખ્યો. ૫૭૮ એ રીતે ભક્તિના આગ્રહથી શીઘ્ર ઉડેલા તે કુમારને દેવીએ ત્યાં ઉતારી મૂક્યો ત્યારે, તે સદાચારી પુરુષ, આત્માએ પૃથ્વી પર પોતાના આત્માની પેઠે ત્યાં આરામ તેમ કરવા લાગ્યો. ૫૭૯ પછી દેવી તો ત્યાંથી અંતર્ધાન થઇ ગઇ અને શંખકુમાર પણ ત્યાંથી આગળ ચાલવા માંડ્યો તેવામાં [illegible]ની પેઠે અત્યંત ઉત્તમ એવું કોઇ એક નગર તેના જોવામાં આવ્યું. ૫૮૦ એ નગર વિન્ધ્યાચલ પર્વતની પેઠે સુંદર શોભને આસપાસ મોટા મદમત્ત હાથીઓથી વ્યાપ્ત હતું. વેશ્યાના વાસ [illegible] જેમ સોની પુરુષો [illegible] ઊંડી રહ્યા હોય તેમ અનેક સર્પોએ તે નગરમાં [illegible] ઓઢેલી જોવામાં આવતી હતી. ૫૮૧ એમાં કોઇ એક ધાર્મિક [illegible] રાજ્યમાં ઘણા પીડાએલું

* અહીં મૂળમાં [illegible] દૃષ્ટિએ તથા [illegible]

મનવાળા તે ત્રણેની રાત્રિ તથા દિવસ એક ક્ષણની પેઠે સુખેથી પસાર થયો.૬ તેવામાં રાક્ષસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો, તેણે રાજાને કહ્યું કે રે રે નરાધમ! મરવાની ઇચ્છાવાળોજ તું અહીં આવ્યો છે માટે તારા ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરી લે.૧૧ રાક્ષસનાં એ વચનનો રાજકુમાર ઉત્તર આપવો હતો તેટલામાં તો આકાશમાંથી આવીને દેવીએ તે રાક્ષસને અકસ્માત ઝડપી નાખ્યો અને પૃથ્વી પર ફેંકી દીધો.૧૨ તે જોઇ રાજે કહ્યું, હે દેવિ! તમે આ શું કર્યું! મારા હાથની ખરજ તો હજી તેની તેવીજ રહી ગઇ.૧૩ ત્યારે દેવી બોલી— વત્સ! આજના પ્રભાવથી જ હું આ કરી શકી છું, જો એમ ન હોય તો રાક્ષસને શિક્ષા કરવામાં મારી શક્તિજ ક્યાંથી હોય?૧૪ પછી પેલો રાક્ષસ ભૂમિ પાડવા લાગ્યો કે, હે નાથ! હે સ્વામી! તમે મને ઉગારો, ફરી કદી પણ આવું દુષ્ટ કર્મ હું નહિ કરું.૧૫ તે સાંભળી રાજે કહ્યું કે હે રાક્ષસ! હું તને તોજ છોડું, કે જો, તું મારી સામે યુદ્ધ કરે, કેમકે મને યુદ્ધ કરવાની ઉત્કટ ઇચ્છા છે અને મહાન પુરુષો રણસંગ્રામમાં આવું જય કદી કરતા નથી.૧૬ તે જોઇ પેલા રાક્ષસે કહ્યું કે, હે દેવ! હું તમારી દૃષ્ટિએ પડ્યો હતો તેજ સમયે મરણપ્રાય જેવો થઇ ગયો હતો અને તેવીજ દેવીએ મને નાખ્યો છે નહિ તો આ દેવી મારી સામે શા હિસાબમાં છે?૧૭ માટે હવે યુદ્ધ કરવાનું મારાથી બની શકે તેમ નથી. અરે ઓ કુમાર! મારા પ્રાણ નિકળી જાય છે માટે તમે મને ઉગારો આ વખતે ત્યારે એકની ઘરી સળગી રહી છે ત્યારે બીજો જેમ દીવો કરવાની ઉમ્મેદ કરે તેવું તમે કરો છો (અર્થાત્ આ નખનથી મારા પ્રાણ ચાલ્યા જાય છે ત્યારે તમે યુદ્ધની માગણી કરો છો.)૧૮ તે રાક્ષસે એમ કહ્યું એટલે રાજકુમારે તેને નખનથી ઉગાર્યો. કેમકે સત્પુરુષો અંત

ફરીને તે કપટી કન્યા બોલી કે સાહસિકોમાં મુખ્ય એવો એક રાક્ષસ મને અહીં લાવ્યો છે તેણેજ સ્વયંવરમાંથી મારૂં હરણ કર્યું છે તે પાપી, હમણાં રાક્ષસદ્વીપમાં ગયો છે પણ એકાંતરા તાવની પેઠે હમણાંજ આ નગરમાં આવી પહોંચશે. ૫૦૦-૫૦૧ જો કે તમે સર્વ ગુણોથી શ્રેષ્ઠ છો, ઉત્તમગુણવાળા છો અને સાત્વિક છો તો પણ એ દુષ્ટ તમારૂં અનિષ્ટ કરશે માટે તમે સત્વર અહિંથી ચાલ્યા જાઓ. ૫૦૨ રાજકન્યાએ જ્યારે એમ કહ્યું ત્યારે મહાવીર શંખ કુમાર બોલી ઉઠ્યો—"હે સુંદરિ! તું ગભરા મા. મેં રાક્ષસોને શિક્ષા કરવાનોજ આગ્રહ લીધો છે તે મારૂં વ્રત છે ૫૦૩ એ રાક્ષસ, પ્રાતઃકાળે અહીં આવે ત્યારે તું પોતેજ આ વાતને પ્રત્યક્ષ જોજે કેમકે જેમ સાધ્ય વસ્તુમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથીજ સિદ્ધિ થતી હોય તો તે કયો વિદ્વાન મનુષ્ય અનુમાન કરવાની ઇચ્છા કરે." ૫૦૪ કુમારની આ વાતને અનુમોદન આપતો હોય તેમ પણ તે વેળા પ્રત્યક્ષ અગ્નિ બોલ્યો કે આમાં તારે સંશય કરવો નહિ. કેમકે ઇન્દ્ર પોતે પણ આ કુમાર પાસે તુચ્છ છે તો પછી રાક્ષસો કોણ માત્ર! ૫૦૫ હે સુંદર ભમરવાળી કન્યા! જે પુરૂષ રમતમાત્રમાં મોટા મેરૂપર્વતને ઉપાડી લે તે એક સરસવને ઉપાડે તેમાં શું આશ્ચર્ય સમજવું! ૫૦૬ આવા હેતુથીજ જેમ વિષ્ણુએ લક્ષ્મી માટે સમુદ્રમંથન કર્યું તેમ, આ રાજકુમારે તારા માટે આવું અસાધ્ય કામ પણ સ્વીકાર્યું છે. ૫૦૭ વળી તારે માટે જો કદાચ આવું અશુભ થાય તો પણ તે શુભ થવાનુંજ માનવું, કેમકે રાવણે પણ સીતાને માટે પોતાની સર્વ મસ્તીનો ત્યાગ કર્યો હતો. ૫૦૮ તે પછી કન્યાને લીધે પગલે પગલે બોલીને નીચા મુખે રાજકન્યાએ કહ્યું કે મારા પ્રાણજ આ કુમારને આધીન છે આથી કંઇ વધારે કહેવું તે વ્યર્થ છે. ૫૦૯ એ પ્રમાણે પ્રીતિરસના ઉલ્લાસને વશ થયેલાં અને પ્રફુલ્લ

સુંદરી નામની અનન્ય રૂપસંપત્તિવાળી કન્યા તેને મહોત્સવ આનંદથી પરણાવી.૧૧૭ એટલે તે પોતાની સ્ત્રી સાથે મનુજ સ્પર્શાદિ વિષયોને સેવવા લાગ્યો, અને તેણી સાથે સ્નેહનો આભ્યંતર રસ તેને પ્રાપ્ત થયો.૧૧૮ તે પછી પોતાનો પિતા મરણ પામ્યો ત્યારે સૂર્ત પોતાનું ધન સાથે લઈને વિશેષ ભોગપ્રાપ્તિ માટે પોતનપુર નગરમાં ગયો.૧૧૯ ત્યાં તેણે એક મહેલ લીધો અને તેમાં પેલી સ્ત્રી સાથે રહીને તેમજ પોતાની ઇચ્છાનુસાર ધન વાપરીને તે અતુલ આનંદ કરવા લાગ્યો.૧૨૦ ક્રમે ક્રમે તે બન્ને સ્ત્રી-પુરુષો, અન્યોન્ય ઉપર એટલાં બધાં પ્રેમી બન્યાં, કે જેથી તેઓનો સ્નેહ બંધ (નાગરવેલમાં રહેલા) સુકાનાગની પેઠે અત્યંત એકતાને પ્રાપ્ત થયો.૧૨૧ એક દિવસે સુરસેનની સ્ત્રી મહેલના ગોખમાં બેઠી હતી તેવામાં દૈવયોગે પોતનપુરના રાજા જિતશત્રુની દૃષ્ટિ તેના પર પડી.૧૨૨ તેથી સ્ત્રીએ પણ મોહજનક લતાની પેઠે રાજાને એટલો બધો મોહિત કર્યો કે તેનું મન કેવળ તે સ્ત્રીનું જ સ્મરણ કરવા લાગ્યું.૧૨૩ ખરું છે —

> स्त्रीकटाक्षाः कालकूट ततो वा विषमा हि ते ।
> उपभुक्ते विषं मोहं यत्तु स्त्रीवीक्षितेष्वपि ॥ १२४ ॥
> स्त्रीकटाक्षाः कालकूटादप्यतो विषमा मताः ।
> विषदे विषमोहोऽपि न कटाक्षात् पुनः स्त्रियाः ॥ १२५ ॥

સ્ત્રીઓના કટાક્ષ હલાહલ ઝેરરૂપ છે અથવા ઝેરના કરતાં પણ વિષમ છે—ઘણા ભયંકર છે કેમકે ઝેરને તો ખાવાથીજ મોહન થાય છે પણ સ્ત્રીકટાક્ષને તો માત્ર જોવાથીજ મોહિત થવાય છે—આ સંસારના વિવેકથી ભ્રષ્ટ થવાય છે.૧૨૪ શાસ્ત્રમાં કહે છે કે સ્ત્રીના કટાક્ષ ખરેખર કાલકૂટ નામના ઝેર કરતાં પણ અતિ વિષમ છે—અતિ દુઃસહ છે કેમકે વખતે કાલકૂટ ઝેરને સહન કર્યું હોય પણ

બેઠેલા શત્રુ ઉપર પણ પ્રેમાળ થાય છે ! ” તે પછી કુમારે રાક્ષસને પૂછ્યું કે “ હે ભદ્ર ! જેમ પી ત્ની અને વાયુનો સમાગમ ન હોય તેમ રાક્ષસ અને માનુષી સ્ત્રીનો સમાગમ પણ નજ હોય. છતાં તેં આવા વિરુદ્ધ સમાગમ કેમ કરવા ઇચ્છયો ? ” એ પ્રમાણે કુમારે પૂછ્યું ત્યારે રાક્ષસે પોતાના મસ્તક ઉપર કમળના ડોડાની પેઠે હાથ જોડીને કુમાર આગળ કહ્યું કે “ હે દેવ ! સામાન્ય એક કીડો પણ કારણ વિના કોઈ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી, તો પછી આ (જેવા દેવ જાતિમાં જ બેઠા અને વિશેષજ્ઞાનવાળા તો કારણ વિના પ્રવૃત્તિ કરેજ કેમ ? ” “ હે સ્વામિ ! આ કન્યાનું મેં હરણ કર્યું હતું તેમાં જે કારણ છે તેને તમે એકાગ્રચિત્તે સાંભળો. આ ભરતક્ષેત્રમાં સુગ્રામ નામનું એક ઉત્તમ ગામ છે એ ગામમાં જે લોકો રહે છે તેઓની પાસે અનેક પ્રકારના ભાગો છે તેઓમાં અનેક પ્રકારના ધર્મો પણ છે તેઓ મુક્તને પ્રાપ્ત કરે છે તથા કાળ અત્યંત પ્રસન્ન રહે છે અને તેઓના નેત્ર તથા નામો પણ અત્યંત સુંદર છે. એથી તેઓ ઇંદ્રને પણ હસી કાઢે છે મહા સમૃદ્ધિમાન કોઈ રાજા કરતાં પણ તેઓ વધારે સમૃદ્ધિમાન છે ” “ તે ગામમાં ધનદેવ નામનો એક વાણીઓ રહેતો હતો. તેના ઘરમાં મહત્તાથી યુક્ત હતો અને ખરેખર તેની સમૃદ્ધિ જેને જ્યાંથી ઉચિત થયેલ ધનદ-કુબેર પણ કુબેર-કુટ રહી ગયો છે અર્થાત્ ધનદેવની ધનસમૃદ્ધિ કુબેરની સમૃદ્ધિ કરતાં પણ અધિક હતી, તેથી કુબેરને ધનદેવ સાથે જાણે વેર થયું હોય અને તેથીજ તે કુબેર (કુટ પડી) નામનો ધારક બન્યો હોય. ” “ તે ધનદેવને સુંદર નામનો પુત્ર હતો. તે દેવની પેઠે વિદ્વાનોમાં પ્રિય થઈ પડ્યો હતો અને સમસ્ત ધનમદોમાં અનાથ પુરુષ રૂપી હાથીઓમાં અગ્રગામ્ય હતો. ” “ પછી તેના પિતાએ આપ્ત—

તે તમને યોગ્ય નથી." ૧૩૪ એ પ્રમાણે નગરવાસી લોકોએ રાજાને ઘણું કહ્યું તો પણ તે સમયમાં નગરના લોકોની જેમ આગ્રહ કર્યું.૧૩૬ અને ઉદ્ધત આવેલ અપરાધી હોય તેમ, ઘોર આક્રંદ કરનારા ઉદ્ધત નીચ માણસોદ્વારા પકડ મરાવીને રાજાની આજ્ઞાથી તેઓને કાઢી મૂકવામાં આવ્યા.૧૩૭ તે પછી સૂરતેજ પોતાની સ્ત્રીના વિયોગરૂપ અગ્નિથી અંતઃકરણમાં અત્યંત બળવા લાગ્યો અને પક્ષી ચોરે સાંભળવા લાગ્યો.૧૩૮ જેમ ચક્રવાક પક્ષી પ્રિયાના વિરહથી વિહ્વળ બનીને વિલાપ કરે તેમ, એ વિલાપ કરવા લાગ્યો અને જેમ કોઈ તૃષાતુર મનુષ્ય સરોવરની આસપાસ ભ્રમણ કરે તેમ, રાજમહેલની આસપાસ ભમવા લાગ્યો.૧૩૯ તેને, તાપથી તપેલા મનુષ્યની પેઠે માણસોમાં, વનમાં કોઈ રમણીયસ્થળમાં, બાગમાં કે વનમાં-કોઈ પણ સ્થળે આનંદ મળતો ન હતો.૧૪૦ એક દિવસે દુઃખથી આકુળ બનીને કોઈ એક અટવીમાં તે ગયો અને ત્યાં કોઈ એક જૈન તપસ્વીના તેને દર્શન થયાં. પેલા તાપસે તેને પોતાના દુઃખનું કારણ પૂછ્યું.૧૪૧ ત્યારે તેણે અથેતિ સર્વ વૃત્તાંત તેની આગળ કહી સંભળાવ્યું. પછી પેલા તાપસે દુઃખી માણસને જેમ ઔષધ આપે તેમ તેને ઉપદેશ આપ્યો અને તે ઉપદેશવડે એક ક્ષણવારમાં મોહનો ત્યાગ કરી વૈરાગ્યથી તેણે દીક્ષા લીધી.૧૪૨ ૬ એ દીક્ષાનું પણ મન સુધી પાલન કર્યું અને અતિ આકુળ થઈને મરણ પામીને તેજ હું રાક્ષસદ્વીપમાં રાક્ષસોનો નાયક થયો.૧૪૩ મેં વિભંગજ્ઞાનથી આખી હકીકત જાણીને જિતશત્રુ રાજાનો નાશ કર્યો અને તેના આ દેશને પણ વૈરથી ઉજ્જડ કર્યો.૧૪૪ જે લોકો આ દેશમા રહેતા હતા તેઓ સર્વે ચાર અત્યંત ભયથી ત્રસિત થઈને મૃગલાઓની પેઠે સત્વર નાસી ગયા.૧૪૫ પછી તે દિવસથી આરંભીને હું રાક્ષસદ્વીપમાંથી આવી આવીને કોઈ કોઈ સમયે આ ... અતીવ રાક્ષસોની સાથે અહીં ક્રીડા કરું છું અને

ભોગ કરાયો સહન કર્યો નહિ.[125] આવા દેહથી તે રાજા મોહના
આવેશને વશ થઈ ગયો. તેણે પોતાના કુળ ઉપર પ્રાપ્ત થનારો
અપયશનો પણ કંઈ વિચાર કર્યો નહિ અને પોતાના માણસો દ્વારા
તે સ્ત્રીનું હરણ કરાવી પોતાના અંતઃપુરમાં તેને રાખી.[126]
પછી શુકદેવ મહાજનને સાથે લઈ પોતાની સ્ત્રી માટે રાજાની પાસે
ગયો અને નમસ્કાર કરી બે હાથ જોડી તેને આ પ્રમાણે કહેવા
લાગ્યો,[127] "પરસ્ત્રીનો જો સ્પર્શ કરવામાં આવે તો મહાન પુરુષ
પણ અધમ સ્થાને પામે છે જેમકે પૂર્વે (શિવે) પોતે પણ (બ્રહ્મ
કર્મથી) નપુંસકપણું પ્રાપ્ત કર્યું હતું.[128] વળી તમે તો સર્વનાં સેવા
(ધન, સ્ત્રી, જમીન વગેરે) ની રક્ષા કરવા માટે એક વાડ જેવા છો
ત્યાં તમે પોતેજ તમારા રક્ષણરૂપ કર્મનો નાશ કરો તો પછી રક્ષણ
કોણ કરશે ![129] હે રાજા! પરસ્ત્રી, દુર્ગતિનું દ્વાર દેખાડવામાં
એક દીવી છે માટે તેનાથી તો તાપના ભયથી જેમ દૂર રહેવું
જોઈએ તેમ, દૂરજ રહેવું.[130] હે દેવ! જે પુરુષે પરસ્ત્રીમાં બુદ્ધિ
કરવાથી પણ કરી હોય તેનો તો આ પૃથ્વી ઉપર અપકીર્તિનો ઢોલજ
વાગી ચૂક્યો એમ સમજવું[131] હે દેવ! પૂર્વ રાવણ પોતે
પણ પરસ્ત્રીનું હરણ કરીને પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ કર્યાં વિનાજ મરણ
પામ્યો અને મરીને નરકે ગયો.[132] વળી જેમ આંબાના વૃક્ષ ઉપર
લીંબડી બાઝતી હોય તો તે કંઇ શોભે નહિ તેમ, તમારી પાસે આ
સ્ત્રી શોભતી નથી, માટે હે દેવ! તમે મારા પર પ્રસન્ન થાઓ અને
મહાસતીપણાને યોગ્ય એવી મારી સ્ત્રી મને અર્પણ કરો."[133] સૂરદેવે
એમ કહ્યું તે પછી સર્વ મહાજને નમસ્કાર કરીને રાજાને કહ્યું—"હે દેવ!
આની સ્ત્રી એને પાછી આપો. કેમકે રાજાઓ ન્યાયના સ્થાપક હોઈને કદી
અન્યાય એમ કેમ[134] વળી બીજા રાજાઓ પણ છે ત્યાં કલ્પ-
લતાઓમાં કદી શીલોની એમ અંતઃપુરમાં આને રાખવાનો આગ્રહ

તાના સંબંધમાં માન્યું કે, મારા તથા દૈવ અનુકૂળ છે.૧૦૯ પછી પેલા રાજાએ અત્યંત ભક્તિપૂર્વક રાજકુમારને પોતાના ત્યાં ૭ દિવસ સુધી રાખ્યો અને પુષ્કળ આદર સત્કાર કરીને તેને સંતોષ્યો. ૧૧૦ તે પછી ત્યાં, રાક્ષસ અને દેવીએ તૈયાર કરેલા વિમાનમાં બેસીને તે બન્ને રાજકુમાર તથા મદનમંજરી એક ક્ષણ વારમાં આકાશ-માર્ગે તુરત પોતનપુરમાં પહોંચી ગયાં. ૧૧ ત્યાં સ્વયંવરમાં "આ તે કોઈ ઇન્દ્ર અહિં રક્ષા કરવા માટે આવે છે ! અથવા ઇન્દ્ર ન હોય કેમકે ઇન્દ્ર તો હજાર નેત્રોથી સહિત થયો છે અને આ તો તેવો નથી. ત્યારે આ શું સૂર્ય છે ! પણ તે તો દુઃસહ છે અને આ તો પ્રિય-દર્શન છે ત્યારે આ કોઈ વિદ્યાધર કન્યા ઉપર મોહિત થઈને અહિં આવે છે !" ૧૧૨આવા પ્રકારના અનેક સંકલ્પો રાજાઓ કરી રહ્યા હતા. તેટલામાં આકાશમાંથી જેમ સૂર્ય ઉતરી આવે તેમ રાજકુમાર નીચે ઉતર્યો.૧૧૩ તે સમયે રાજા, જાણે આનંદ પ્રત્યક્ષરૂપે આવ્યો હોય તેમ પોતાની પુત્રીને આવેલી જોઈ પ્રમુદિત નેત્રે તેને ભેટી પડ્યો અને તેના મસ્તક ઉપર તેણે ચુંબન કર્યું.૧૧૪ તેમજ પ્રતિજ્ઞા કરેલાને બરાબર રીતે પરિપૂર્ણ કરનાર રાજકુમારને જોઈને "પરિત્રી રત્નગર્ભા" પૃથ્વીમાં ઘણાં રત્નો ધરેલાં છે એ વાતને સત્ય માન્યું ૧૧૫ પછી રાજાએ પૂછ્યું કે હે કુમાર ! આ મારી પુત્રીને કઈ કેવી રીતે તું લાવી શક્યો અને તેં કેવી રીતે લક્ષ લઈ કે તે અનુક્રમે કહે છે ? આ સર્વ વાત તું મારી આગળ કહે.૧૧૬ કુમારે એ પ્રશ્ન કર્યો કે તેજ સમયે રાક્ષસે પ્રત્યક્ષ થઈને તે સર્વ વૃત્તાંત રાજાને જણાવી દીધું.૧૧૭ ત્યારે એ સાંભળીને રાજાએ, અત્યંત શોભાયમાન થઈને આવેલા સર્વ રાજાઓને સન્માન આપી વિદાય કર્યા.૧૧૮ અને પછી શુભ દિવસે તથા શુભ લગ્ને મોટા ઉત્સવપૂર્વક પોતાની પુત્રીનાં રાજકુમાર સાથ સાથે

તેથીજ આ મારૂં ક્રીડાસ્થાન થયું છે.[૧૪૭] પેલી સૌભાગ્યમંજરી
હતી તે પણ રાજાના અંતઃપુરમાં રહીને કોઇ દિવસે તેણે જૈન
સાધ્વીઓ પાસે શ્રાવકનો ધર્મ સાંભળ્યો અને બે વર્ષ સુધી તેનું
આરાધન કર્યું, જેથી તે પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયા પછી મરણ પામીને
આ મદનમંજરીરૂપે ઉત્પન્ન થયેલી છે.[૧૪૮-૧૪૯] હું, જો કે આની પર
પ્રથમથીજ રાગી હતો પણ તે જ્યાં સુધી કુમારી હતી ત્યાં સુધી
મેં તેનું હરણ કર્યું ન હતું, પછી જ્યારે તેનો સ્વયંવર થવા લાગ્યો
ત્યારે અવશ્ય આને કોઇ પરણશે અને તેનો પતિ થશે, એ સહન
નહિ થવાથી ક્રોધમાં ને ક્રોધમાં તેને હું અહીં લાવ્યો છું. આ રીતે
એના વેરનુંજ આ ફળ છે.[૧૫૦-૧૫૧] પણ હે કુમાર! તમારા અદ્ભુત
આત્મવિશ્વાસથી અને નિઃસીમ સાહસથી હું પ્રસન્ન થયો છું માટે હે
વત્સ! હે કુળધુરંધર! તમે આને પરણો,[૧૫૨] અને આ દેશના
રાજ્યનો પણ સ્વીકાર કરો. જેથી સમગ્ર પ્રજાઓ, મકાનો, નગરો
તથા ગામડાં ફરી અહીં નિવાસ કરે.[૧૫૩] બહુ સારૂં" એમ કહીને
ફરી પણ શંખકુમારે કહ્યું કે સાત દિવસમાંજ હું તમારી પુત્રીને
લાવી આપીશ, નહિ તો અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ, એમ આ મદન-
મંજરીના પિતા પાસે મેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે માટે તે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કર
વાને હવે મારે વિલંબ કરવો નહિ જોઇએ, અને વળી હાલ તો
આ દેશમાં, મારે વાસ કરવો તે પણ યોગ્ય નથી.[૧૫૪-૧૫૫] હમણાં તો
આ કન્યા તેના પિતાને મારે સોંપવી જોઇએ. આ વાક્ય સાંભળી
મદનમંજરી કન્યા એકદમ ગમગીન થઇ ગઇ કે આ કુમાર
મને પરણશે કે નહિ?[૧૫૬] પણ તેજ સમયે તેને દુઃખમાંથી મુક્ત
કરનાર તેનું વામ નેત્ર ફરક્યું અને પાસેના આસોપાલવના વૃક્ષ
ઉપર બેઠેલ પક્ષીનો શબ્દ તેણે સાંભળ્યો.[૧૫૭] આ બે
નિમિત્ત પોતાના હિતકારક હોવાથી મદનમંજરીની બુદ્ધિએ પે

શું સોમેશ્વરરાજાને યોગ્ય ગણાય, સરસ્વતીને કહી સંભળાવી થી
ગઈ ! ૧૫૪ તે પછી રાજાએ મંત્રીઓ તથા સામંતો આદિ રાજ-
લોકોને તથા સર્વ નગરવાસીઓને કહ્યું કે હે લોકો ! તમે આ
સાંભળો. તમારે મનમાં આવો વિચાર ન કરવો કે આ કોઈ
પરદેશી, ગામ છોડી બેઠો ! કેમકે સૂર્ય ભી? દિવસે પણ દિવસનો
પ્રહર અને છે ૧૫૮ – ૧૬૧ વર્ષ એનો કંઈ નિયમ નથી કે રાજા
કોઈના કુળમાંથી આવું જ આવે ! સર્વ સ્થળે આપણે સાંભળીએ છીએ
કે પૃથ્વી વીર પુરુષોએજ ભોગવવા યોગ્ય છે.૧૬૨ સિંહ તથા
ક્ષત્રિય—વીર પુરુષોની સ્થિતિ હમેશાં સમાન અને એકજ હોય છે. કેમકે
? દેશમાં જાય છે તે દેશ, તેઓના બાપદાદાઓએ ઉપાર્જન કરેલુંજ થઈ
પડે છે.૧૬૩ માટે આ કુમારને તમારે મારા કરતાં પણ અધિક ગણવો. કેમકે,
આ સિદ્ધસમાન છે અને પોતાનું ઉપાર્જન કરેલુંજ રાજ ભોગવે
છે ૧૬૪ એ તો મારા પિતાએ આપેલા રાજ્યનેજ સદા ભોગવ્યું
છે. (અને તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી) કેમકે કૂતરાઓ પણ પોતાના
સ્વામીએ આપેલા બટકાને આનંદપૂર્વક ખાય છે. ૧૬૫ માટે તમારે
કદી પણ મદમસ્ત બની જઈને આની આજ્ઞાનું અપમાન કરવું નહિ. કેમકે
આ જ કેશરી છે તેથી તમારા અલ્પ અપરાધને પણ સહન કરશે નહિ. ૧૬૬
રાજાના આ શાસનને શિષ્યો જેમ ગુરુના શાસનનો સ્વીકાર કરે તેમ તેઓએ
ભક્તિથી નમ્ર થઈને સ્વીકાર કર્યો ૧૬૭ તે પછી અરિકેશરી રાજાએ,
દીન અનાથ સર્વને દાન આપ્યાં અને પોતે વનવાસનો આશ્રય કરી
તપ કરવાનો આરંભ કર્યો ૧૬૮ રાજા રાજ્ય, પોતાને પુષ્કળ વૈભવ
પ્રાપ્ત થયો તો પણ પોતાના મિત્રને ભૂલી ગયો નહિ. કેમકે સજ્જન
પુરુષ અનેક આપત્તિ થયા છતાં પણ સમુદ્રની સ્થિતિમાં કદી ફેર-
ફાર થાય છે ? ૧૬૯ આ વિષયમાં કમળ તો દૃષ્ટાંત પાત્ર છે કેમકે
તે પોતાના મિત્ર (પોતાને પ્રફુલ્લ કરનારો સૂર્ય) જ્યારે આથમે

લગ્ન કર્યાં.[૧૬૯] એ સમયે જ્યારે પહેરામણી આપવાનો વખત આવ્યો, ત્યારે રાજાએ મનમાં વિચાર કર્યો કે કન્યાને લાવી આપનારા કોઈક પુરુષને મારું અર્ધું રાજ્ય આપી દેવાનો તો મે સ્વીકાર કર્યો જ છે જેથી અર્ધું રાજ્ય તો મારે આને આપવાનું જ છે. વળી મારે પુત્ર નથી માટે કોઈક સુપાત્રને જેમ ધન આપવામાં આવે તેમ, આને મારું સમગ્ર રાજ્ય અર્પણ કરી દઉં.[૧૭૦-૧૭૧] આવો વિચાર કરી તેણે મંત્રીઓ, સામંતો તથા રાણીઓની પણ તે બાબતમાં સંમતિ લીધી અને પછી રાજકુમારને પોતાના મહેલ ઉપર લઈ જઈને પોતાના આસન ઉપર તેને બેસાડી દીધો.[૧૭૨] પછી રાજાએ તેના કપાળમાં લક્ષ્મીરૂપ આવાસની સ્થિરતા કરવા માટે જાણે સાંકળરૂપ પડી મારવામાં આવતી હોય તેમ, રાજ્યનું તિલક કર્યું.[૧૭૩] અને કાન તથા જમણા હાથથી તેનું મસ્તક પકડી રાખી, જાણે અક્ષર લખતો હોય તેમ, તિલક ઉપર ચોખા ચોડ્યા.[૧૭૪] તે પછી રાજા, પોતે મસ્તક નમાવીને તે રાજકુમારને નમ્યો એટલે મંત્રીઓ, સામંતો તથા સર્વ નગરવાસીઓ પણ તેને નમ્યા.[૧૭૫] તે સમયે માંગલિક આચારની પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ વાજિત્રો વાગવા લાગ્યા, મંગલધ્વનિ થવા લાગ્યો અને રાજાની રાણીઓના તથા ભાટ ચારણોના જયજય શબ્દ થઈ રહ્યા.[૧૭૬] જેમ વિષ્ણુની બાજુમાં લક્ષ્મી છે તેમ, રાજકુમારની મુખ્ય પટરાણી તરીકે મદનમંજરીનો પણ તેની સાથે અભિષેક કરવામાં આવ્યો.[૧૭૭] એ રીતે રાજાએ પોતાના નગરો, ખાણો, ઉત્તમ ગામો, મહેલો, ખજાના, ઘોડા તથા હાથીઓ—આ સર્વ તથા બીજું જે કંઈ હતું તે બધું રાજકુમારને અર્પણ કરી દીધું.[૧૭૮] આમ એ રાજકુમાર પોતે સકલ સર્વ વિષયોને અનુકૂળ હતો, જેથી રાજાએ તેને શિખામણ આપવી અયોગ્ય માનીને કોઈ પ્રકારની શિખામણ આપી નહિ. કેમકે સરસ્વતી

કરનારી થઈ અને રાગી થઈને રાજાને અત્યંત આકર્ષિત થઈ ગઈ. ૭૦૦ અહો ! શંખરાજાને ધન્યવાદ આપ્યા. કેમકે, તેણે પરોપકાર કરવામાં તત્પર થઈને પોતાના આપ સમાન પ્રીતિપાત્ર મિત્રને આખું રાજ્ય આપી દીધું. ૭૦૧ અરે ! વિધાતા પોતે પણ રાજાને કદી મિત્ર કરી શકતો નથી, પરંતુ આ તો એક અપૂર્વ વિધિ બન્યો કે રાજાએ પોતાના મિત્રને રાજા બનાવ્યો. ૭૦૨ હવે આ તરફ શ્રીશંખરાજા, શ્રીમાન પોતનપુર નગરમાં નગરવાસી સર્વ લોકોનું મનોજ્ઞ આતિથ્યથી સ્વાગત કરી રહ્યો હતો. ૭૦૩ તે, શ્રીરાજાની પૃથ્વી ન્યાયથી સર્વત્ર પૂર્ણ થઈ ગઈ અને તેના રાજ્યમાં કોઈ પણ કોઈને "તમે મને આપો" એવું વચન ઉચ્ચારવામાં આવતું ન હતું-અર્થાત્ તેના રાજ્યમાં કોઈ પણ સ્થળે કોઈ યાચક ન હતો. ૭૦૪ એ રાજાનો યશ મોગરાના પુષ્પ સમાન તથા ચંદ્ર સમાન ઉજ્જવલ હોવાને આકાશમાં ફેલાઈ ગયો હતો અને જગત ઉપર પીળા રંગનો જાણે મંગલ લેપ તેવો શોભતો હતો. ૭૦૫ એ રાજા ઉપર ન્યાયને લીધે લોકોની પ્રીતિ થઈ, લોકપ્રીતિથી અદ્ભુત સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઈ, સંપત્તિથી દાન અને દાનથી યશ પ્રાપ્ત થયો. આ રીતે સર્વ ઉત્તરોત્તર તેને પ્રાપ્ત થયું. ૭૦૬ જ્યારે એ રાજાએ પોતાની બુદ્ધિરૂપ સૂત્ર (માપવાની દોરી) થી વસુને વશ કરી, કેમકે જે કાંઈ તોલ આપવાથી થતું હોય તેમાં કયો માણસ જોરનો ઉપયોગ કરે ! ૭૦૭ તે પછી કેટલાએક આગમવાળા રાજાઓ પોતાની કન્યાઓને ભેટ રૂપે લાવીને અત્યંત આનંદથી શંખરાજાને પરણાવવા લાગ્યા. ૭૦૮ અને શંખ રાજાએ જુદા જુદા દેશોમાં ભ્રમણ કરતી વેળા જે જે સ્ત્રીઓ સાથે લગ્ન કર્યાં હતાં તેઓ સર્વને પણ તેણે આદરસત્કારપૂર્વક ત્યાં તેડાવી લીધી. ૭૦૯ એ રીતે મહા સમૃદ્ધિવાળા બે રાજ્યોનો તે સ્વામી થયો અને સૂર્યની પેઠે પ્રતાપી થઈને સર્વોત્તમ પ્રસિદ્ધિને

જાય છે (અસ્ત પામે છે) ત્યારે પોતાના મિત્રને (ભગવાનને-સૂર્યને) પૃથ્વી પર ગુપ્ત કરી ગયે છે (સંતાડી દે છે) ત્યાં આ શંખરાજના હસ્તકમળે તો પોતાના મિત્રને દીનાવસ્થા ભોગવી રહેલો જોઈને કાર-ભગવાનને ઉલટો-પ્રભુત્વ કર્યો-પુરી રીતે અર્પણ કર્યો. ૧૬૦ વળી તે શંખરાજાએ અત્યંત ભક્તિપૂર્વક સત્કાર કરીને પેલી સ્ત્રીને રાજ આપી તથા પેલા યક્ષને પોતાના રાજ્યના અધિકાર સર્વ દેવોનો રાજા બનાવ્યો. ૧૬૧ તેવામાં પેલા યક્ષે આવીને વિનતિ કરી કે હે દેવ ! પેલા ઉજ્જડ દેશને તથા નગરને હવે વસાવો. ૧૬૨ આ પ્રાર્થનાને શંખરાજા નિષ્ફળ કરી શક્યો નહિ. તેણે યક્ષનું વચન સ્વીકારીને પેલા ક્ષત્રિય મિત્ર સામે દૃષ્ટિ કરી. ૧૬૩ એટલે તે બુદ્ધિમાન મિત્રે પણ પૃથ્વી પર મસ્તક નમાવીને રાજાને વિનતિ કરી કે હે દેવ ! હું આપનો અનુચર છું અને આજ્ઞા આપીને આપ મારા પર કૃપા કરો. ૧૬૪ પછી રાજાએ કહ્યું કે તું આ યક્ષની સાથે જા અને ત્યાંના ઉજ્જડ દેશને તથા નગરને સારી રીતે વસાવ. ૧૬૫ તું એ દેશના ઐશ્વર્યનો સ્વીકાર કરી સુખેથી રહે ? અને યોગ્ય સમયે આવીને ફરીથી મારી દૃષ્ટિનો અતિથિ થજે-અને મળજે ૧૬૬ " જેવી આજ્ઞા " એમ કહીને તે પેલા યક્ષની સાથે વિમાનમાં બેસીને ત્યાં ગયો અને ક્રમે ક્રમે તે નગરને તેણે વસાવ્યું. ૧૬૭ તેમજ પેલા યક્ષે પણ સર્વ દેશમાં ભ્રમણ કરીને સર્વ લોકોને ત્યાં મેળવી આપ્યા અને આખા દેશને સારી રીતે વસ્તિવાળો કર્યો કેમકે દેવનું ધાર્યું શું ન થઈ શકે ? ૧૬૮ પછી યક્ષ, તે ક્ષત્રિયને ત્યાં રાજા તરીકે સ્થાપીને પોતે જ્યાંથી આવ્યો હતો ત્યાં ચાલ્યો ગયો. અને ત્યારથી તે રાજાએ પણ ઉત્તમ પ્રકારની નીતિથી સર્વ કંઈ સ્વસ્થ કર્યું. ૧૬૯ ત્યાંની સર્વ પ્રજાઓ પણ બાળકની પેઠે એ રાજા વિષે અત્યંત આસક્ત બની સતાપને હરવા

એ પ્રમાણે તે બેઉનો અર્થ વિચારીને, મધુરનો સ્વપ્ન સંબંધીને એમ બાધા ઉત્કૃષ્ટ થાય તેમ પોતાના પિતાનું દર્શન કરવા માટે તે ઉત્કૃષ્ટ થયો. ૭૨૨ તેણે પોતાના મિત્રને બોલાવીને અને રાજ્યની સંભાળ રાખવા ભલામણ કરી અને પોતાના પિતાને મળવા માટે શુભ દિવસે ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. ૭૨૩ એ સમયે તે [illegible] રાજાની પાછળ અનંત સામંત, રાજાઓ અને અનેક યોદ્ધાઓ [illegible] મધુરની સેના સાથે ફરતી વીંટીને ચાલતા હતા. ૭૨૪ મદોન્મત્ત હાથીઓના ગંડસ્થળના [illegible]માંથી ઝરતી મદધારાઓથી [illegible] રસ્તો ભીંજાઈ જતો અને ઉપર મનુષ્ય વગેરે સર્વ પ્રાણીઓના પગલાં પડતાં હતાં જેથી તેઓ દેખાવ [illegible] દીપિકા કરવા જેવો જણાતો હતો. ૭૨૫ પૃથ્વી પર ચાલતાં રથોની પછીથી આકાશમાં ? ધૂળ ઊડી હતી તે સર્વ પ્રદેશમાં ફેલાઈ વ્યાપ્ત થઈ હતી અને તેમાં સુવર્ણની ધ્વજાઓના ચમકારા, એમાંથી વીજળીઓ ઝબૂકતી હોય તેમ પ્રકાશી રહ્યા હતા. ૭૨૬ ચાલતા ઘોડાઓના પગલાંઓથી પૃથ્વી પણ શત્રુઓના ઉચ્ચાટન માટે જાણે નવી દીક્ષા ધારણ કરી હોય તેવી જણાતી હતી. ૭૨૭ સેનામાં નિશાન ધ્વજ ધારણ કરનારા પાળાઓ વાનરું (એટલે ગરુડ તથા મોરો) એવા પોતાના નામ ઉપરથી યોદ્ધાઓ પોતાના સ્નેહને લીધે અનેક [illegible] ધારણ કરીને ગરુડ પોતે જાણે [illegible] હોય તેવા નાચતા હતા (કેમકે તેઓએ હાથમાં પકડેલી [illegible] પાંખના આકારની દેખાતી હતી) ૭૨૮ એ રીતે ચાલતો [illegible] ગાજતા [illegible] સચિવ તથા અમાત્ય સાથે [illegible] તે રાજાની સાથે [illegible] ચાલતા હતા. ૭૨૯ રાજા [illegible] દરેક ગામે તથા પ્રત્યેક નગરે જુદી જુદી ભેટોને ગ્રહણ કર્યે જતો હતો અને યાચકોને [illegible] દાન આપ્યે જતો હતો. એમ કરતાં કરતાં અનુક્રમે તે રત્નપુર પાસે

પ્રાપ્ત થયો. ૭૧૦ તે પછી એના પિતા નરોત્તમ રાજાને પોતાના પુત્રની શોધ મળી એટલે તુરતજ તેડું તેને બોલાવવા માટે બે દૂત સ્વારોને શંખરાજ પાસે મોકલ્યા.૭૧૧ તેઓ, પણ આવીને ત્યાં આવ્યા અને શંખરાજના દ્વારમાં ઉભા રહ્યા. જ્યારે એ ખબર રાજાને આપી અને પછી રાજાની આજ્ઞાથી તેઓને અંદર દાખલ કરવામાં આવ્યા. ૭૧૨ તેઓએ અંદર જઇને રાજાને પ્રણામ કર્યો ત્યારે રાજા પણ તેઓને પોતાના પિતાના સેવક તરીકે ઓળખીને હર્ષથી પ્રફુલ્લ થયેલા શરીરે એકદમ બેઠો થયો. ૭૧૩ ઉપરાંત પોતાના દેશનો પશુ પણ આનંદ ઉપજાવે છે તો પછી પોતાના દેશનો માણસ આનંદ ઉપજાવે તેમાં શું નવાઇ હોય ! ૭૧૪ પછી સ્વચ્છ મનવાળા શંખકુમારે, પોતાના માતા પિતાનું સમગ્ર પરિવારનું તથા આખા રાજ્યનું કુશળ વૃત્તાંત તેઓને પૂછ્યું. ૭૧૫ ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે હે દેવ ! ત્યાં સર્વે કુશળ છે તો પણ આપના દર્શનરૂપી મહાન ઔષધિથી હવે ત્યાં વિશેષ કુશળ થશે. ૭૧૬ એમ કહીને તેઓએ નરોત્તમ રાજાનું આજ્ઞાપત્ર શંખરાજાને નિવેદન કર્યું એટલે શંખે પણ પ્રીતિનું જાણે સર્વસ્વ હોય તેવું એ પોતાના પિતાનું આજ્ઞાપત્ર ભક્તિથી ગ્રહણ કર્યું ૭૧૭ અને તેને ઉખેળીને સાવધાન મનથી આ પ્રમાણે વાંચવા માંડ્યું:—

" સ્વસ્તિ શ્રીરત્નપુર નગરથી રાજા નરોત્તમ, રાજ સમાન સુશોભિત પુત્ર શંખને અત્યંત પ્રીતિથી પ્રફુલ્લિત અંતઃકરણે આજ્ઞા કરે છે કે હે પુત્ર ! જે દિવસે મને પૂછ્યા વિના તે મેઘ પ્રદેશ તરફ અહીંથી પ્રયાણ કર્યું છે તે દિવસથી આરંભીને મારી નિદ્રા, સુખ તથા આનંદ ચાલ્યાં ગયાં છે માટે સત્વર અહીં આવીને તારા દર્શનરૂપ નેત્રાંજનથી મારાં તથા તારી માતાનાં નેત્રના પડળને હવે તું દૂર કર" ૭૧૮–૭૨૧

ગર્ભે તથા નગરવાસીઓએ પણ શંખકુમારે જ્યારે નમસ્કાર કર્યો
ત્યારે યથાયોગ્ય—જેને જે ઘટે તે પ્રમાણે તેને કહ્યું.[770] કેટલાકોએ
કહ્યું કે તું ચાંદો સૂર્ય સુધી જીવ, કેટલાકોએ વળી કહ્યું કે, તું
ચાંદો સૂર્ય સુધી આનંદમય રહે, કેટલાકોએ કહ્યું કે ચાંદો સૂર્ય સુધી
તું પૃથ્વીનું પાલન કર, અને કેટલાકોએ વળી કહ્યું કે, તારી પ્રતિદિન
ચઢતી થાઓ તથા તું સમૃદ્ધિમાન થા. આ પ્રમાણે નગરવાસી-
ઓએ તેને અભિનંદન આપ્યું.[771] પછી શંખકુમારની સર્વ સ્ત્રીઓ,
પોતાની સાસુઓને પગે પડી અને નમ્ર બની તેઓએ સાસુઓએ
આપેલા આશીર્વાદનો સ્વીકાર કર્યો.[772] તે પછી નરોત્તમ રાજા
પોતાના પુત્ર સમેતની સાથે ઇન્દ્ર જેમ ઐરાવત હાથી ઉપર બેસે
તેમ, શંખકુમારની સાથે એક મુખ્ય હાથી ઉપર બેઠા.[773] એ વખતે
મનુષ્યોના હર્ષપોકાર થવા લાગ્યા, ભેરીઓના મધુર ભણકારા
વાગ્યા અને બીજાં પણ મોટાં મોટાં વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યાં.[774]
બીજી તરફ સ્તુતિપાઠકોનો જયજયધ્વનિ થઈ રહ્યો ને વેશ્યાઓના
ઘૂઘરાઓથી ક્રીડાઓ થવા લાગી. આ રીતે સર્વ પ્રકારે ઉત્સવ
ઠાઠમાઠ કરતો રાજા નરોત્તમ, નગરમાં દાખલ થયો.[775] તે વેળા
નગરની સ્ત્રીઓ, હર્ષના આવેશથી સુશોભિત બનેલી દંતની કાંતિથી
પોતાના અધરોષ્ઠને વ્યાપ્ત કરી છતાં સ્નેહપૂર્વક શંખકુમારને જોવા-
માટે ગવાક્ષમાં આવી.[776] કેટલીક ઉતાવળ એવા ઉત્સુક સ્ત્રીઓના
કટાક્ષો, શંખકુમારના પ્રત્યેક અંગમાં તે વખતે લાગી પડ્યા, જેથી
તેનું આખું શરીર ખરેખર કમળના જેવું જ ગૌર બની ગયું.[777]
નગરની દરેક દુકાનોએ પ્રત્યેક ઘરે તથા દરેક શેરીએ જયજયકારની
ભેટણાંઓથી નરોત્તમ રાજાનો સત્કાર કરવામાં આવ્યો અને પછી
પોતાના મહેલમાં તે આવ્યો.[778] ત્યાં બેઠા પછી મહા તેજસ્વી
શંખકુમારનું ચરિત્ર જ્યારે તે નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો હતો

જઈ પહોંચ્યો. ૭૩૦ તે વખતે રાજા નરોત્તમે પોતાના પુત્રનું આગમન જ્યારે જાણ્યું ત્યારે, ચંદ્રના આગમનથી જેમ સમુદ્ર આનંદ પામે તેમ, હર્ષ પામીને રોમાંચિત થઈ ગયો. ૭૩૧ તેણે આખા નગરમાં માંચડા બંધાવ્યા, પતાકાઓ વગેરે બંધાવવાની આજ્ઞા કરી, તેમ જ વાજાં-ગાજાંની સાથે કરવામાં આવેલા નગરમાં મોટા મોટા ઉત્સવો કરવાની પણ આજ્ઞા કરી. ૭૩૨ અને તે આજ્ઞાને નગરના રક્ષક પુરુષોએ સત્ય કરીને જ્યારે અમલમાં મૂકી દીધી ત્યારે રાજા પોતાના અંતઃપુર અને પરિવારની સાથે નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો. ૭૩૩ પેલી તરફ શંખ પણ પોતાના પિતાને આવતો જોઈ હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો અને પિતાની આગળ જઈ દેવના પ્રભુ નાભિની પેઠે પૃથ્વી પર બેસી પડ્યો-પિતાને સાષ્ટાંગ પ્રણિપાત કર્યો. ૭૩૪ પછી રાજા પણ હાથી ઉપરથી ઉતરીને કુમારની સામે ગયો એટલે તેઓ બન્ને પિતા-પુત્ર અન્યોન્યને મળ્યા. ૭૩૫ તે વેળા શંખકુમારે અત્યંત ભક્તિપૂર્વક પિતાના ચરણમાં પ્રણામ કર્યો અને પિતાએ પણ પુત્રને છાતી સાથે ચાંપીને મસ્તક પર ચુંબન કર્યું. ૭૩૬ પછી કાર્તિક સ્વામી જેમ પાર્વતીના ચરણમાં વંદન કરે તેમ, શંખકુમારે પોતાની માતાના ચરણમાં વંદન કર્યું ત્યારે તેની માતા પણ હર્ષનાં આંસુ વરસાવતી પુત્રને ભેટી પડી. ૭૩૭ તે સમયે માતાના એ હર્ષાશ્રુના જળથી શંખકુમારના શરીર પર રોમાંચના અંકુરો ફૂટી નીકળ્યા તે તો યોગ્ય જ ગણાય પણ આશ્ચર્ય એ બન્યું કે તેના શોકની લતા એ હર્ષાશ્રુના સિંચનથી એકદમ સુકાઈ ગઈ (અર્થાત્ માતાનાં હર્ષાશ્રુથી શંખકુમારને રોમાંચ થયાં અને તેનો શોક દૂર થયો.) ૭૩૮ પછી શંખકુમાર પ્રસન્ન થઈને બીજી માતાઓના ચરણમાં પણ પડ્યો એટલે તે સર્વ માતાઓએ ઓવારણાં લઈને આશીર્વાદ આપ્યા. ૭૩૯ તેમ જ બીજા પોતાના પરિવાર

જાતિઓ રૂપ જળનું પૂર ચોતરફ ફેલાઈ રહ્યું છે. માનસિક પીડાઓ-રૂપ જળચરજંતુઓ ચોમાસુ તેમાં વસી રહ્યાં છે. મોહરૂપી મોટી ભમરીઓમાં સપડાયેલ પ્રાણીઓ જેમ ફરતાં તેમાં ગોથાં ખાય છે. તેના મધ્ય વિભાગમાં લોભરૂપી વડવાનલ પ્રગટી રહ્યો છે. તેથી તે મહા ભયંકર છે. માનરૂપી મોટા પહાડો તેમાં આવેલા છે. જેથી મોક્ષમાર્ગમાં સ્થિતિ કરવારૂપ વહાણ તેમાં નાશ પામી છિન્નભિન્ન થઈ જાય છે. માયા-કપટરૂપ વેતાળોનાં ગુફા તેમાં આવેલ છે. જેથી પ્રાણીઓની સદ્ગતિ દુસ્તર થઈ પડે છે-સ્થગિત થાય છે-પ્રાણીઓ સ્થિરતાએ જઈ શકતાં નથી. અને વસ્તુ આદિ ચોરીઓના પૂરથી તે સમુદ્રમાં તોફાનરૂપ જળનો ઓઘ પ્રતિદિન વધતો જ છે.[712-713] આ સંસારસમુદ્રને તરી જવા માટે હવે તમારે આગ્રહ યત્ન કરવો જોઈએ, નહિ તો સર્વ પ્રીતિ સિદ્ધ કરી આપનારો મોક્ષરૂપ બેટ તમને પ્રાપ્ત થશે નહિ.[714] આ સમુદ્રને ઉતરી જવા માટે સર્વજ્ઞોએ આ ઉપાય કહ્યો છે કે આર્ય પ્રવ્રજ્યારૂપ વહાણ જરૂર મેળવવું જોઈએ અને તેને ચલાવે સર્વજ્ઞોએ પવન આગળ કરવો જોઈએ.[715] આ વહાણ, જે કે ગુપ્તિ પરિગ્રહરૂપ લોખંડી ખીલીથી ભરપૂર છે તે પણ અતિ ઉત્તમ રત્નને પ્રાપ્ત કરી આપનાર છે અને તેવા પણ જો કોઈ ઉત્તમ નાવિક-ખલાસી-સારથિ મળી આવે તો તો ક્યા મનુષ્યને આનંદપ્રાપ્તિ ન થાય?[716-717] કેવળીની એ દેશના સાંભળીને નરોત્તમ રાજાનું મન એ પ્રમાણે હતું તે પણ એકદમ સ્થિર થઈને વિરક્ત બની ગયું. આથી તેના આનંદ આશ્ચર્ય ન જ સમાય, કેમકે મુનિઓની શક્તિ સર્વ કંઈ કરી શકે છે.[718] તે પછી નરોત્તમ રાજાએ નમસ્કાર કરી આનંદપૂર્વક કેવળીને પૂછ્યું કે 'હે પ્રભુ! મારા જેવો પૂર્વજન્મમાં શું પુણ્ય કર્યું હશે?' કેમકે એ પોતાના રાજ્યનો ત્યાગ કરી પોતે એકલા જ એક મિત્રને સાથે લઈ જ્યાં જ્યાં ગયો ત્યાં ત્યાં તેને

ત્યારથી આરંભીને રાજાની આગળ કહી સંભળાવ્યું.[૭૪૯] પછી નરોત્તમ રાજાએ સર્વ શેઠોની સંમતિ લઈને પોતાની પેઠે પ્રાપ્ત થયેલા એ રાજ્ય ઉપરાંત પોતાના રાજ્યનો પણ સ્વામી બનાવ્યો.[૭૫૦] અને પોતે રાજ્યનો સર્વ ભાર તેના પર મૂકી દઈ નિશ્ચિત થયો તથા ચારિત્ર લેવા માટે તત્પર થઈ રહ્યો કેમકે વૃદ્ધાવસ્થામાં એ જ યોગ્ય ગણાય.[૭૫૧] એ પ્રમાણે શાંત થયેલો તે રાજા અને નવીન રાજ્ય પામેલો પ્રતાપી શંખકુમાર બન્ને જણા, કૃષ્ણપક્ષની પડવાના દિવસના ચંદ્ર-સૂર્યની પેઠે શોભવા લાગ્યા[૭૫૨] અને લોકોનું પાલન કરતા હતા, તેવામાં એક દિવસે ઉદ્યાનપાલકે આવીને રાજાને જણાવ્યું કે હે દેવ! આજે ઉદ્યાનમાં સર્વના સમગ્ર સંશયોને દૂર કરનાર શુભંકર નામના કેવળી પધાર્યા છે માટે હે રાજા! તમે તમારી દૃષ્ટિને કૃતાર્થ કરો.[૭૫૩-૭૫૪] આ વૃત્તાંત સાંભળીને નરોત્તમ રાજા, રોગી જેમ પોતાને ઇચ્છિત ઔષધ સાંભળીને પ્રસન્ન થાય અને વૈદ્યને ઇનામ આપે તેમ પ્રસન્ન થયો તથા ઉદ્યાનપાલકને મોટું ઇનામ આપ્યું.[૭૫૫] પછી શંખરાજાને તથા અંતઃપુર આદિ પરિવારને સાથે લઈ નરોત્તમ રાજા, મુનિને વંદન કરવા માટે નીકળ્યો.[૭૫૬] અને તેઓ બન્ને રાજા કેવળીને જોઈને હાથી ઉપરથી ઉતરી પછી રાજાનાં ચિન્હોનો ત્યાગ કરી, પાંચ પ્રકારના અભિગમ પૂર્વક પાંચે અંગોથી પૃથ્વીનો સ્પર્શ કરી મુનિને તેઓએ વંદન કર્યું. મુનિએ પણ ધર્મલાભનો આશીર્વાદ આપી તેઓ બન્નેને અભિનંદન આપ્યું.[૭૫૭-૭૫૮] પછી તેઓ બન્ને રાજા, વિનયાધીન થઈ કેવળી આગળ બેઠા એટલે કેવળીએ પણ બોધ આપવા માટે દેશનાનો આરંભ કર્યો[૭૫૯] કે ભવ્યજીવો! આ સંસારરૂપ સમુદ્ર સર્વ પ્રાણીઓને ખરેખર દુસ્તર થઈ પડે છે કેમકે તે સમુદ્રમાં જન્મ, મરણ તથા જરારૂપ મગર વગેરે ઉપાધિઓ ભરેલા રહ્યા છે

આટલેથી નથી આગ્રહ પકડવાનું કારણ શું? આ માટે નથાને મેં કહ્યું જ્યાં અને ગમિ માર્યો જ્યાં તેં તેનું પૂર્ણ ઊતર્યું નહિ.૯૭૬ ત્યારે તેણે કહ્યું કે હે દેવ! મારી માતાએ મને કહ્યું હતું કે, હે પુત્ર! તું હરોલ્ડ પ્રથમમાં આવો શિક્ષિત છે તેથી તું વારુ પેઠ કેવી રીતે વરીશ? માટે તારે બીજા કોઈ ને કંઈ કરવાનું હોય તેમાં ખૂબ આગ્રહ પકડી રાખજે, જેથી થોડામાં સહાયમાં તું પ્રિય થઈ પડીશ.૯૭૭–૯૭૮ આ મારી માતાની શીખામણથી મેં ખૂબ આગ્રહ કરીને પૂછ્યું કેમકે ન હતું. તેથી એ નથીના માતાથી આ નથીને તું પકડી રાખ એમ અને કહ્યું હતું.૯૮૧ આ પ્રમાણે સાંભળીને ગાયપલ્લીએ પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે આ તમણુ ખરેખર મુખ છે—અજ્ઞાની છે માટે આને મારા નોકિત્સામાં રાખીને હું શિક્ષણ આપું.૯૮૨ આવો મનમાં વિચાર કરી પછી તેણે પેલા મુખ માણસને પોતાના ઘર પ્રથમમાં નીમ્યો અને ખાવાપીવા તથા વસ્ત્ર પહેરવાં વગેરેમાં તેના પર દયાને લીધે હમેશા મિજાજવણ આપવા માંડી.૯૮૩ એક દિવસે ભોજન વખતે તે ગાયપલ્લી ગામલોકોની સભામાં બેઠો હતો, ત્યારે તેની સ્ત્રીએ તેને બોલાવવા માટે પેલા મુખ કુમાનને મોકલ્યો.૯૮૪ તેણે ત્યાં સભામાં જઈને પોતાની બગલમાંથી સર્વ લોકોના સાંભળતાં મોટા અવાજથી ખુલ્લી રીતે કહ્યું કે ચાલો, રાજ થઈ ચૂક્યું છે.૯૮૫ તે સાંભળીને સર્વ સભ્યો બોલ્યા કે "અહો! આ ગાયપલ્લી છે ત્યાં રાજ ખાસ છે" આની ગામપણાની હાંસી કરી અને પછી તે ગાયપલ્લી પણ આની વર્તનાને વિચાર છે" આમ મનમાં વિમાસણ કરતો ઘેર ગયો.૯૮૬ તેણે તેને એકાંતમાં બેસાડીને કહ્યું, 'અરે મૂર્ખ! હું જ્યારે સભામાં બેઠો હોઉં, ત્યારે તારે જે કંઈ કહેવાનું હોય તે કહેવું નહિ, પણ સભામાંથી હું ઉઠું ત્યારે જ

આયુષ્ય સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય ૭૨૮–૭૨૯ આ સાંભળી કેવળીએ કહ્યું કે, હે રાજા ! તું એકાગ્રચિત્તે સાંભળ.

શંખરાજાના પૂર્વભવની કથા.

“આ ભરતક્ષેત્રમાં સુસ્થિત નામનું એક મોટું ગામ છે તેનો રાજા સુસ્થિત નામનો એક ક્ષત્રિય હતો. તે રાજાની તરવાર તેના એક શત્રુરૂપે હાથી શત્રુઓને ઉચ્ચાટ ઉપજાવતી હતી.૭૩૦–૭૩૧ એ રાજાને તારાવતી નામની સ્ત્રી હતી. તે આખા દેશમાં પ્રિય થઈ પડી હતી અને તેણે પોતાના સ્નેહરૂપી દોરડાથી પોતાના પતિના અનાથ વાનરને બાંધીને સ્થિર કર્યો હતો.૭૩૨ જેમ ગોવાળ ગાયોનું સમાન રીતે પાલન કરે તેમ, એ રાજા તે ગામની સર્વ પ્રજાઓનું સમાન રીતે પાલન કરતો હતો. અને ગોવાળ જેમ ગાયોમાંથી સ્વચ્છ દૂધનું દોહન કરે તેમ, એ રાજાએ પણ પ્રજાઓમાંથી ઉજ્જ્વળ યશ સંપાદન કર્યો હતો.૭૩૩ એક દિવસે તે ગામના દરવાજામાં બેઠો હતો અને ગામના લોકસમુદાયમાં કંઈ વાર્તા કરતો હતો તેવામાં સમીપના પ્રદેશને વળગી રહેલો કોઈએક પુરુષ તેના જોવામાં આવ્યો.૭૩૪ તેને સમીપે ઉપરાઉપરી પાણી પાણી બોલતો મારે જતો હતો તો પણ તેણે તેનું પાણી પીધું નહિ, પણ પોતાના શરીરને સ્થિરતાથી રાખી પુરુષે પાડેલા સામની પેઠે ઉંધું પાડીને રાખ્યું.૭૩૫ ગામના લોકોએ તેને વારંવાર કહ્યું કે તું સમીપનું પાણી પી. તેમજ સમીપે પણ ઉપરાઉપરી તેને મારતો હતો, છતાં તેણે પાણી પીધું નહિ, જેથી આખરે અશક્ત થઈને પ્રાણ ઉપરથી પડેલા વાનરની પેઠે તે પછાડ ખાતો અને મોટેથી રડવા લાગ્યો.૭૩૬ ત્યારે ગામ ધણી જોરે સર્વ લોકોએ ત્યાંને લીધે તેને ઉપાડ્યો અને વસ્ત્રના છેડાથી તેનું શરીર લૂછી નાખીને થોડું જળ તેને પીવરાવ્યું. ૭૩૭ પછી લોકોના સમુદાયમાં તેને બાંધીને પૂછ્યું કે ત્યારે

તે પોતાને કામે લાગ્યો. ગામપક્ષીએ પણ તેજ પ્રમાણે નવું ઘર
તૈયાર કરાવ્યું.૭૦-૭૨ વળી એક દિવસે ગામપક્ષીની સ્ત્રી, પોતાનાં
નવાં પીંછાંવાળાં બચ્ચાંને ઘરના ઓરડાની અંદર રહીને ધૂપ આપીને
સુખેથી સૂઈ રહી હતી, જેથી અંતરના ભાગમાં પ્રસરેલો ધૂમાડો
બચ્ચાંઓમાંથી બહાર નીકળવા લાગ્યો. તે જોઈને પેલા દુષ્ટ વાંદરે
તે બચ્ચાં પર કાદવ, ધૂળ વગેરે નાખ્યાં. આ સમયે ગામપક્ષીની
સ્ત્રી-ચકલી, કોઈ કામ પ્રસંગે ઓરડાની બહાર ગઈ હતી, પણ
તે પાછી અંદર આવી અને પોતાનાં બચ્ચાંને એ રીતે બગાડેલાં જોઈ
તેણે પોકાર કરી મૂક્યો કે,૭૪-૭૮ અરે ઓ પાપી! દુરાચારી!
મૂર્ખ! તેં આ શું કર્યું! હમણાં જ પીંછાંવાળાં આ બચ્ચાંને તેં આ
પ્રમાણે કેમ બગાડ્યાં! ૯૧ તે સાંભળી તેણે કહ્યું કે મને ઘણી
ઠંડી લાગતી હતી તેજ પ્રમાણે મેં કર્યું છે. કેમ! આ મને
પોતાને હિતકારક નથી? હવે હું મારા સ્વામીનું કહેવું નહિ કરીશ
તો વળી બીજું શું કરીશ તે મને કહો. ૭૯ ૧ વળી પેલી ચકલીએ
પણ પોતાના પક્ષીને બોલાવીને બોલાવીને તે કૃત્ય બતાવ્યું એટલે તેણે
કહ્યું કે હવે, ફરીથી તું તારા બચ્ચાંઓને વળી એવાં પીંછાં લેજે ૯
ત્યારે પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું કે પોતાની વાત જાણી પણ પ્રથમ આ
મૂર્ખાને ઘરમાંથી બહાર કરો કેમકે તે હમેશાં આવા સંતાપ જ
આપ્યા કરે છે ૯૪ તે સાંભળી ગામપક્ષી બોલ્યો—આ એકલો
જ પરંતુ સઘળું કામ કરવાને સમર્થ છે માટે સત્ય જેમ પોતાના
ધન વિનાના સારથિનો ત્યાગ કરતો નથી તેમ, આપણે પણ આનો
ત્યાગ કરવો ન જોઈએ. ૯૫ વળી પેલી સ્ત્રી બોલી, હે નાથ!
ઘરનું સઘળું કામ હું પોતે કરીશ, પણ આ મૂર્ખાને તો હવે કાઢો
જ જોઈએ. કેમકે જેથી કાન તૂટી જાય તે સોનું પણ શું કામનું? ૯૬ ૧
વળી હે સ્વામી! આવા મૂર્ખ ચાકરથી તમને કોઈ જાતનો ફળ

કહેલું.[૭૮૭] આવી શિખામણ આપીને તેણે ભોજન કર્યું અને પેલો મૂર્ખ શિરોમણી તેને ઘરે ચાલ્યો.[૭૮૮] હવે એક દિવસે એવું બન્યું કે પેલો ગામધણી, દેવીની યાત્રા નિમિત્તે ગામમાં જ્યાં ઉત્સવ થતો હતો ત્યાં બેઠો હતો, તેવામાં તેનું ઘર સળગ્યું એટલે તેની સ્ત્રીએ પેલા મૂર્ખને તેને બોલાવવા માટે મોકલ્યો.[૭૮૯] તે વેળા ગામની પાસેના એક બગીચામાં દેવીની યાત્રા નિમિત્તે આવેલા ઘણા લોકો મળ્યા હતા અને તેઓની વચ્ચે ગામધણી બેઠો હતો, જેથી પેલા મૂર્ખશિરાજને ગામધણીએ આપેલી પ્રથમની શીખામણ યાદ આવી અને તે ઘણા લાંબા સમય સુધી મૌન ધરીને ત્યાં ઉભો રહ્યો. પછી ગામધણીએ જ્યારે પૂછ્યું ત્યારે તેણે તેના કાન પાસે જઈને કહ્યું કે તમારા ઘર અગ્નિથી બળી જાય છે આ સાંભળી ગામધણીએ પોતાના ગામ સામે દૃષ્ટિ કરી ત્યારે તો દૂધ અને પાણી જેમ એક થઈ જાય તેમ, આકાશમાં કેવળ ધૂમાડો જ તેના જોવામાં આવ્યો.[૭૯૦]–[૭૯૨] પછી ગામપતિએ કહ્યું કે અરે ઓ મૂર્ખ ! તું આટલે સુધી આવ્યો શા માટે ? અને જો આવ્યો તો તે કહ્યું કેમ નહિ ? શા માટે પાછળથી જડની પેઠે જેમ તેમ ઉભો રહ્યો ![૭૯૩] ત્યારે તેણે કહ્યું કે મને મારી શેઠાણીએ મોકલ્યો તેથી હું આવ્યો છું અહીં તમે લોકોના મેળાવડામાં બેઠા હતા તેથી તમારી શિખામણ પ્રમાણે મેં તમને કહ્યું નહિ.[૭૯૪] તે પછી ગામપતિ ગામના લોકોની સાથે ઉતાવળો ઉતાવળો ઘેર ગયો પણ તેટલામાં તો ઘર અગ્નિથી બળીને ભસ્મ થઈ ગયું હતું.[૭૯૫] એ વખતે ગામધણીએ પેલા મૂર્ખ ચાકરને કહ્યું કે તું એવો મૂર્ખ કેમ છે ! જ્યાં ધૂમાડો જોવામાં આવે ત્યાં કોઈને પૂછ્યા વિના પોતાની મેળેજ ધૂળ તથા પાણી વગેરે નાખી દેવાં જોઈએ.[૭૯૬] તે સાંભળી પેલાએ કબૂલ કર્યું કે હવે પછી એમ કરીશ અને પછી

તે પોતાને કામે લાગ્યો. ચામપક્ષીએ પણ તેજ પ્રમાણે નવું ઘર તૈયાર કરાવ્યું. [illegible] પછી એક દિવસે ચામપક્ષીની સ્ત્રી, પોતાનાં નવા પીંછેલા વસ્ત્રોને ઘરના ઓરડાની અંદર રહીને ધૂપ આપીને સુગંધી કરી રહી હતી, જેથી અંદરના ભાગમાં પ્રસરેલો ધૂમાડો વસ્ત્રોમાંથી બહાર નીકળવા લાગ્યો. તે જોઈને પેલા મૂર્ખ ચારે તે વસ્ત્રો પર કાદવ ધૂળ વગેરે નાખ્યાં. આ સમયે ચામપક્ષીની સ્ત્રી-તારા, કોઈ કામ પ્રસંગે ઓરડાની બહાર ગઈ હતી, પણ તે પાછી અંદર આવી અને પોતાનાં વસ્ત્રોને એ રીતે બગાડેલાં જોઈ તેણે પોકાર કરી મૂક્યો કે, [illegible] અરે ઓ પાપી ! દુરાચારી ! [illegible] આ શું કર્યું ? હમણાં જ પીંછેલાં આ વસ્ત્રોને તેં આ પ્રમાણે કેમ બગાડ્યાં ? [illegible] તે સાંભળી તેણે કહ્યું કે [illegible] મને ચાર [illegible] આજ્ઞા આપી હતી તેજ પ્રમાણે મેં કર્યું છે. કેમ ! આ મને પોતાને હિતકારક નથી ? [illegible] હું મારા સ્વામીનું કહેલું નહિ કરીશ તો પછી બીજું શું કરીશ તે મને કહો. [illegible] પછી પેલી સ્ત્રીએ પણ પોતાના પક્ષીને બોલાવીને બગાડેલું તે કૃત્ય બતાવ્યું એટલે તેણે કહ્યું કે હવે ફરીથી તું આ વસ્ત્રોને તને જોઈએ તેવાં પીંછ [illegible] ત્યારે પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું કે ધોવાની વાત પછી, પણ પ્રથમ આ [illegible] ને આ ઘરમાંથી બહાર કાઢો કેમકે તે હમેશાં આવા સંતાપ જ કરાવ્યા કરે છે. [illegible] તે સાંભળી ચામપક્ષી બોલ્યો—આ બોલ્યો [illegible] કામ [illegible] સમજ છે માટે [illegible] જેમ પોતાના [illegible] વિનાના [illegible] વિના લાભ કરતા નથી તેમ, આપણે પણ આનો ત્યાગ [illegible] પછી પેલી સ્ત્રી બોલી, "હે નાથ ! [illegible] વાત કરીશ પણ આ મૂર્ખને તો હવે પ્રસંગે જ [illegible] કેમકે [illegible] તે એનું પણ શું કામનું ?" [illegible] સ્વામી આવા [illegible] વળી તમને કોઈ [illegible]

નથી, તેમ તમારી શોભા પણ નથી. કેમ કે કોઈ એક ઘર ખાલી પડી રહે તે સારૂં, પણ તે ઘર ચોરથી ભરેલ હોય તો સારૂં નહિ." [૮૦૭] પોતાની સ્ત્રીએ એ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ગ્રામપતી બોલ્યો– "હે પ્રિયા! આ મૂર્ખનો પણ આપણે સ્વીકાર કર્યો છે તેમાં ઘોડા ગુણ કહેવાના છે! મહાદેવે પોઠીયાનો સ્વીકાર કર્યો, તેથી તે વૃષપતિ કહેવાય છે પણ પેલા પોઠીઆનો પોતે ત્યાગ કરે છે.[૮૦૮] અને આપણે હમેશાં શિક્ષણ આપીશું તથી તે કુશળ બની જશે. કેમકે પર્વતની નદીનો પથ્થર પણ હમેશના આઘાત ઘર્ષણથી યોગ્ય બની જાય છે.[૮૦૯] ફરી પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું – હે સ્વામિ! હું ધારૂં છું કે આને હમેશાં શિક્ષણ આપવામાં આવશે તો પણ આ કદી કુશળ થશે નહિ. કેમકે બગલાને સારો અભ્યાસ કરાવવામાં આવે તો પણ તે કદી કોયલનો સ્વર કરે?[૮૧૦] વળી હે સ્વામી! શાસ્ત્રમાં પણ આવું સુભાષિત આપણા સાંભળવામાં આવે છે કે પંડિત શત્રુ સારો પણ મૂર્ખ મિત્ર સારો નહિ.[૮૧૧] તો પછી હે નાથ! આ તો આપણો મૂર્ખ સેવક છે તે તો કેમ જ સારો ગણાય? જેમ માટીનો ઘડો પોતાનામાં રહેલા જળનો તથા પોતાનો પણ નાશ કરે તેમ, આવો સેવક પોતાના લોકોનો તથા પોતાનો બન્નેનો નાશ કરે.[૮૧૨] વળી કહેવાય છે કે મૂર્ખ માણસ પોતાને તથા પોતાના આશ્રિતોને પણ સંકટમાં નાખે છે. જેમ પૂર્વે એક ક્ષુદ્ર તાપસે આશ્રમના સર્વ લોકોને સંકટમાં નાખ્યા હતા.[૮૧૩] આ સાંભળી ગ્રામપતિએ કહ્યું કે એ ક્ષુદ્ર તાપસ કોણ હતો? ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે–

તાપસની કથા

વૈતાઢ્ય પર્વતમાં ત્રિપુટપુર નામનું એક નગર છે તેનો રાજા વેગપુત્ર નામનો એક વિદ્યાધર હતો.[૮૧૪] એક દિવસે તે સભામાં બેઠો હતો. ત્યારે તેણે સાંભળ્યું કે, દેવ વનમાં જતાં ઘણો રોગ છે. આ સાંભળીને

તે વિદ્યાધર,એ એકવતની સત્યતા જોવાને પૃથ્વી પર આવ્યો. ૮૧૪ તે સમયે ચોવાસક નામના ગામમાંથી સન્નિધિ સેવાને ગયેલો કોઇ એક તાપસ તેના જોવામાં આવ્યો. ૮૧૫ એટલે તે વિદ્યાધરે મુનિની પાસેજ ચરી રહેલી એક (બાપની) ગાય ઉત્પન્ન કરી. તે ગાયને સ્થૂલ બુદ્ધિ-સ્વામી લોકોએ કામધેનુ માની લીધું કે આ તો ખરેખર પ્રસિદ્ધ છે ૮૧૭ પછી તે ગાય જ્યારે આકાશમાં ઉડી, ત્યારે પેલો તાપસ પણ પોતાના મનુષ્ય શરીરથી જ સ્વર્ગમાં જવાની ઇચ્છાથી ગાયને પુચ્છે વળગી પડ્યા. ૮૧૮ તે જ ક્ષણે વિદ્યાધરની તે માયા, કૈલાસ પર્વતમાં જઈ પહોંચી અને તેને પુચ્છે વળગેલા પેલા તાપસે પણ તે પ્રદેશને જ સ્વર્ગ માની લીધું ૮૧૯ ત્યાં વિદ્યાધરે તેમને પોતાને મેર લઈ જઇ લાડુ ખવરાવ્યા, ત્યારે મુનિએ તો મોટા મોટા તે લાડુને (સ્વર્ગનાં ફળ માની લીધાં. ૮૨ અને તે સ્વાદિષ્ટ લાડુથી તૃપ્ત થઇ હૃદયમાં તેણે વિચાર કર્યો કે ખરેખર આટલા દિવસ સુધી મારો જન્મ વ્યર્થ જ ગયો, ૮૨૧ પણ હવે સ્વર્ગનું આ અપૂર્વ ભોજન પામીને હું કૃતાર્થ થયો છું, અને ગામના સર્વ લોકોને પણ આ ભોજનનાં હું દર્શન કરાવું, કેમકે પરલોકમાં મને તેઓથી ઘણી સહાયતા મળી હોય તો પણ તેવી શી ? એ લાડુ, બીજા લોકોમાં જેમ સ્વર્ગની શોભા દેખાતી આવતી નથી તેમ, પોતાના બાંધવોના જોવામાં આવતી નથી. ૮૨૨–૮૨૩ આવો નિશ્ચય કરી તે મુનિ, મરવા માટે જતી પેલી ગાયના પુચ્છે ફરીથી વળગી પડ્યો અને સૂતરના તાંતણાની પેઠે પૃથ્વી પર આવી પહોંચ્યો. ૮૨૪ તેણે સત્વર પોતાના ગામમાં જઇ સ્વર્ગના મોદક—ભોજનની વાત સર્વ બાંધવો આગળ કહેવા માંડી. કેમકે કૃતઘ્નના પેટમાં ગયેલી ખીર શી સ્થિર રહે ? ૮૨૫ પછી તો તેણે વારંવાર ગાલ ફુલાવી ફુલાવીને સ્વર્ગનાં મોદકનું વર્ણન કરવા માંડ્યું અને ગામનાં લોકોને તે

જોવા માટે આતુર બનાવી મૂક્યાં. ૮૨૬ એ પ્રમાણે તે સર્વે ઋષિનાં
વચનથી ગામના મૂર્ખ લોકો પણ સ્વર્ગ જોવા તૈયાર થઈ ગયાં અને
ઋષિનાં પાછળ ચાલી નીકળ્યાં તેઓ, સમાનને સમાન ઉપર જ રાગ
હોય છે. ૮૨૭ પછી તે ઋષિ, સર્વ લોકોને સાથે લઈ જ્યાં
પેલી ગાય ચરતી હતી ત્યાં ગયો અને પોતે તે માર્ગને જાણતો
હોવાને ગાયની પાછળ જ્યારે તે ઉપડ્યો ત્યારે તેના પગે બીજો, બી-
જાને પગે ત્રીજો અને ત્રીજાને પગે ચોથો—એમ સર્વ લોકો સાંક-
ળના અંકોડાઓની પેઠે અન્યોન્યને વળગી ચાલ્યા. ૮૨૮–૮૨૯ તે વખતે
ગાયના પૂંછડે વળગેલી લોકોની પંક્તિ આકાશમાં જ્યારે દૂર પહોંચી,
ત્યારે સ્વર્ગ પૃથ્વીના અંતરના માપવા માટે જાણે કોઈ એક દોરી
હોય તેવી શોભવા લાગી. ૮૩૦ પછી એ પંક્તિમાંહેના કોઈએક
વચ્ચે રહેલા માણસે પેલા અગ્રેસર ઋષિને પૂછ્યું કે સ્વર્ગનાં એ
કમળનું માપ કેવડું હોય છે? ૮૩૧ આ સાંભળી તે દુર્બુદ્ધિ ઋષિએ
કમળનું માપ કહેવા માટે ગભરાટથી હાથમાંથી ગાયનું પૂંછડું છોડી
દઈ બે હાથ પહોળા કર્યા એટલે તે ઘણે સમુદ્રમાં જેમ વહાણ
તણાઈ જાય તેમ, ગામ લોકોની આખી તે પંક્તિ આકાશમાંથી
પૃથ્વીપર પડી તે એક ક્ષણની સાથે સર્વે લોકોનાં હાડકાં ભાંગી
ગયાં તથા સર્વનો નાશ થયો. ૮૩૨–૮૩૩ માટે હે સ્વામી! તમે
પણ આ વગ શિરોમણી લોકોનો ત્યાગ કરો. કેમકે બાળકોનું
તથા સ્ત્રીઓનું પણ હિત વચન રુચિકર થાય આવે છે ૮૩૪ પછી
તે ગામપતિએ જાણું ખરું એમ કહીને તે સેવકને કાઢી મૂક્યો. ખરું છે
કે પુરુષ પણ ઘણીવાર સ્ત્રીઓના હાથમાં રહેલા રમકડાં જેવા હોય છે. ૮૩૫
તે પછી એ ગામપતિએ બીજા એક સુભગ નામનો નોકર પોતાને
ત્યાં રાખ્યો અને તે નોકર પણ ભદ્રક પ્રકૃતિવાળો હોવાને ચાકર
તથા સ્વામીનો ભક્ત નીવડ્યો. ૮૩૬ તે વખતે ગામપતિ પણ સત્ય

કામ કરવામાં સમર્થ એ નોકરને લીધે નક્કી લીધે જેમ વિષ્ણુ સુખી થાય તેમ, સુખી થયો. ૮૭ એક સમયે બરાબર ભોજનના સમયે તે ગામપતિને ઘેર માસક્ષ્ પર્વના જેવા એક માસના ઉપવાસી મુનિ, પારણું કરવાના હેતુથી વહોરવા માટે આવ્યા, ૮૮ એટલે જંગમ કલ્પવૃક્ષ જેવા તે મુનિને પોતાને ઘેર આવેલા જોઈ નાગશ્રી પ્રસન્ન થયો અને પેલા મુનિની સામે ગયો. ૮૯ એ સમયે અત્યંત હર્ષને લીધે તેના વાળ ઊભા થયા અને મુનિના પગમાં પડી તેણે પોતાની પત્નીને આજ્ઞા કરી કે, ૯૦ હે પ્રિયા! જે સુંદર દૂધપાક તૈયાર કર્યો છે તે અહીં લાવ અને આ મુનિને તેનું દાન કર કેમકે આવું દાન અનંતગણું થાય છે. ૯૧ તે સાંભળી પેલી સ્ત્રી પણ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ અને દૂધપાક, સાકર તથા ઘી પેલા સેવક દ્વારા મંગાવીને મુનિ આગળ હાજર કર્યાં. ૯૨ પછી શુદ્ધ આચ-રણવાળા તે સ્ત્રી પોતાના પતિની આજ્ઞા પ્રમાણે પરમ ભક્તિપૂર્વક એ શુદ્ધ દૂધપાકનું દાન કરવા માટે તૈયાર થઈ. ૯૩ ત્યારે સાધુએ તેની આગળ, સંસાર સમુદ્રથી તરી જવા માટેનું જાણે એક વહાણ તૈયાર કર્યું હોય એવું પોતાનું પાત્ર ધર્યું. ૯૪ પેલી સ્ત્રીએ પણ સાકર તથા ઘીની સાથે પરમ હર્ષપૂર્વક દૂધપાકનું દાન કર્યું અને તે દાન કરાવનાર તેના પતિએ આપ આપ એમ વારંવાર કહ્યું. ૯૫ એવી દાન કરનારી પેલી સ્ત્રી તથા દાન અપાવનારો તેનો પતિ પ્રસન્ન થયા અને તેઓએ મનની ઉદારતા, ધનની સંપત્તિ તથા સુપાત્રના યોગથી અનંત પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. ૯૬ વળી દાન આપતા આપતા પેલી સ્ત્રી અને ધન્ય છે એમ અત્યંત હર્ષ પામતી હતી તથા દાન ગ્રહણ કરનારો મુનિ પણ આવા પ્રસન્ન મનથી અને દાન આપ્યું છે એમ માનીને પોતાને ધન્ય માનતો હતો. ૯૭ તેમજ પેલા સેવકે પણ હર્ષથી અપાતા તે દાનની અને

ઉત્તમ દાન, અહો અદ્‌ભુત પુણ્ય" એમ કહીને અનુમોદના કરી હતી, જેથી તેણે પણ પુણ્ય સંપાદન કર્યું. ૯૪૮ અરે! સુપાત્ર દાન વડે (પ્રાપ્ત થતા) દાનરૂપ રાજ્યમાં શું શું વખાણવા જેવું? કેમકે જગતમાં પૂજ્ય એવો સાધુ પણ એને કર આપે છે. એની આગળ પોતાનો હાથ લંબાવે છે. ૯૪૯ ખરેખર! સુપાત્ર દાનનું ફળ કોઈક અદ્‌ભુત છે. કેમકે દાન કરનારો મનુષ્ય માત્ર અન્નનું જ દાન કરીને અનંત સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત કરે છે. ૯૫૦ તે પછી પેલા મુનિ, દાન લઇને બીજે સ્થળે ચાલ્યા ગયા અને તે ત્રણે જણાઓ પણ પોત પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને ચિત્તની એકાગ્રતાપૂર્વક મરણ પામ્યા. ૯૫૧ હે રાજા! પછી તેઓ ત્રણે જણાં સૌધર્મ દેવલોકમાં અન્યોન્યની સાથે જ રહેનારા ચતુર દેવ થયા અને ત્યાં સ્વર્ગનાં સુખ ભોગવીને અનુક્રમે આ સ્વરૂપે ઉત્પન્ન થયાં છે. ૯૫૨ પૂર્વે જે ગ્રામપતિનો જીવ હતા તે તારો પુત્ર થયો છે તેની પત્નીનો જીવ હતો તે આના મિત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો છે અને તેઓના સેવકનો જીવ હતો તે વચ્ચે કોઇ મિથ્યાત્વિના સંસર્ગથી એક મનુષ્યભવ કરી અનાચાર ભોગવીને આ યક્ષરૂપે ઉત્પન્ન થયો છે જે હમણાં તારા પુત્ર ઉપર પ્રીતિ રાખે છે. ૯૫૩–૯૫૪

એ પ્રમાણે પોતાના પુત્રનો પૂર્વ ભવ સાંભળી નરોત્તમ રાજા સંસારથી વિરક્ત મનવાળો થયો અને તેણે ગુરુને નમન કરી વિનંતિ કરી કે— ૯૫૫ "હે પાવન પ્રભુ! પ્રાણી માત્રને ભય આપનાર અને પરિણામે દારુણ આ પ્રપંચરૂપ સંસારસાગરથી તમે મારું રક્ષણ કરો." ૯૫૬ તે સાંભળી ગુરુએ કહ્યું કે "હે મહારાજા! જે મનુષ્ય જિનમુદ્રા (જૈની દીક્ષા) યુક્ત થાય છે અને ઉત્તમ આત્મભાવરૂપ મહા મણિનો લાભ કરે છે તેને આ સંસારસાગરથી ભય નથી. ૯૫૭ ગુરુએ એમ કહ્યું એટલે નરોત્તમ રાજાએ નગરમાં

આવેલાં જિનમંદિરોમાં અષ્ટાહ્નિક ઓચ્છવ કર્યો, દીન અનાથ-ગરીબ લોકોને
દાન આપ્યાં અને પછી સર્વ સ્થવિરો રાજા રાણીની સાથે ગુરુ પાસે
આવીને હર્ષપૂર્વક દીક્ષા લીધી. ૮૫૮-૮૫૯ રાજા રત્ન પણ ગુરુને
તથા પિતાને પ્રણામ કરી પિતાના વિયોગથી વ્યાકુળ અંતઃકરણે
નગરમાં પાછો આવ્યો. ૮૬૦ તેણે પોતાના રાજ્યના દરેક સેવકોને
પાણી પૂરું પાડી ધાન્યસંપત્તિ વધારી મૂકી અને વર્ષાકાળના જળ
મેઘની પેઠે પ્રજાને ધનવાન બનાવી. ૮૬૧ બીજી તરફ નરોત્તમ
મુનિ ગુરુ સાથે પૃથ્વિ ઉપર વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે
ગીતાર્થ બન્યા અને સર્વ સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ થયા. ૮૬૨ એક
દિવસે તે મુનિ વિહાર કરતા કરતા રત્નપુર આવ્યા એટલે રત્નરાજ
તેમનું આગમન સાંભળી તેમને વાંદવા માટે ગયો. ૮૬૩ રાજા, વિન-
યથી નમન કરી ગુરુની પાસે બેઠો એટલે ગુરુએ સંસાર સમુદ્રમાં નૌકા
સમાન દેશના આપવાનો આરંભ કર્યો:— ૮૬૪

“ આ અનંત સંસારમાં ભ્રમણ કરી રહેલા સંસારીઓ માટે
પ્રાપ્ત એક અંધ ચક્ષુની પેઠે આ મનુષ્ય જન્મ, અમૂલ્ય તથા દુર્લભ
છે ૮૬૫ વળી હે ભવ્ય જીવો ! તે મનુષ્ય જન્મમાં પણ આર્યક્ષેત્ર
તથા ઉત્તમ કુળ વગેરે દુર્લભ છે અને તેમાં સુગુરુનો સંયોગ થવો
તે પણ અતિદુર્લભ છે કારણ પુણ્યશાળીને તેવો સંયોગ થઈ જાય
ત્યારે તો પરદેશ ગયેલા વેપારીઓ જેમ રત્નો ખરીદે તેમ જરૂર તે
ગુરુના હાથમાંથી મહાવ્રતરૂપી રત્નો તમે લઈ લેજો. ૮૬૬-૮૬૭ નહિ
તો યાદ રાખજો કે એવા રત્ન આપનાર ગુરુ ફરી દુર્લભ થઈ પડશે
અને પછી તમે એકાએક જાણતો થશો એટલે હાથ ઘસતા
રહેશો. ૮૬૮ આ દેશના સાંભળીને મહારાજા રત્ને, વીર્ય તથા
ભાવથી ઉલ્લાસથી આગળ થઈ મહાવ્રતરૂપ રત્નોની માગણી
કરી. ૮૬૯ ત્યારે ગુરુએ કહ્યું—હે મહાભાગ! આમાં વિલંબ કરો ન

સુખ દાન, અહો અદ્ભુત દાન" એમ કહીને અનુમોદના કરી હતી, તેથી તેણે પણ પુણ્ય સંપાદન કર્યું. ૮૪૮ અરે ! સુપાત્ર દાન વડે પ્રાપ્ત થતા) દાનરૂપ રાજ્યનાં હું શું વખાણ કરું ? કેમકે જગ-તમાં પૂજ્ય એવો સાધુ પણ એને કર આપે છે. એની આગળ પોતાનો હાથ લંબાવે છે. ૮૪૯ ખરેખર ! સુપાત્ર દાનનું ફળ એકદમ અદ્ભુત છે. કેમકે દાન કરનારો મનુષ્ય માત્ર અન્નનું જ દાન કરીને અનંત સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત કરે છે ૮૫૦ તે પછી પેલા મુનિ, દાન લઈને બીજે સ્થળે ચાલ્યા ગયા અને તે ત્રણ ત્યાગીઓ પણ પોત પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને ચિત્તની એકાગ્રતાપૂર્વક મરણ પામ્યા. ૮૫૧ હે રાજા ! પછી તેઓ ત્રણે જણા સૌધર્મ દેવલોકમાં અન્યો-ન્યની સાથે જ રહેનારા ત્રણ દેવ થયા અને ત્યાં સ્વર્ગનાં સુખ ભોગવીને અનુક્રમે આ સ્વરૂપે ઉત્પન્ન થયા છે ૮૫૨ પૂર્વે જે ગ્રામ-પતિનો જીવ હતો તે તારો પુત્ર થયો છે તેની પત્નીનો જીવ હતો તે આના મિત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો છે અને તેઓના સેવકનો જીવ હતો તે વચ્ચે કંઈક મિથ્યાત્વના સંસર્ગથી એક મનુષ્યભવ કરી અજ્ઞાનકષ્ટ ભોગવીને આ પશુરૂપે ઉત્પન્ન થયો છે જે હમણાં તારા પુત્ર ઉપર પ્રીતિ રાખે છે ૮૫૩–૮૫૪

એ પ્રમાણે પોતાના પુત્રનો પૂર્વ ભવ સાંભળી નરોત્તમ રાજા સંસારથી વિરક્ત મનવાળો થયો અને તેણે ગુરુને નમન કરી વિનતિ કરી કે— ૮૫૫ "હે પાલક પ્રભુ ! પ્રાણી માત્રને ભય આપનારા અને પરિણામે દારુણ આ જન્મરૂપ સંસારસમુદ્રથી તમે મારું રક્ષણ કરો." ૮૫૬ તે સાંભળી ગુરુએ કહ્યું કે "હે મહારાજ ! જે મનુષ્ય જિનમુદ્રા (જૈની દીક્ષા) ગ્રહણ કરે છે અને ઉત્તમ આત્મબોધ સદા મંત્રોનો આશ્રય કરે છે તેને આ સંસારસમુદ્રથી ભય નથી. ૮૫૭ ગુરુએ એમ કહ્યું એટલે નરોત્તમ રાજાએ નગરમાં,

ત્યારે સર્વદા ધર્મ કરવામાં જ ઉદ્યમ કરજો. કેમકે, ધર્મ સર્વ વસ્તુને આપનારો છે. જ્યારે સિંહ પોતે પણ રાજ્યનો (ધર્મનો) આદર કરવાથી જ અત્યંત તેજસ્વી થાય છે ''૯૮૯ એ પ્રમાણે પુત્રને શિખામણ આપ્યા પછી રાજરાજાએ ભક્તિથી સાધર્મિકોનું વાત્સલ્ય કર્યું—સમાનધર્મ વાળાઓનો ભોજનાદિ સત્કાર કર્યો અને દીનાદિકને ધનનું દાન કર્યું. ૯૯૦ તેમ જ પરમભક્તિપૂર્વક મુનિઓને વહોરાવી પુસ્તકોની પૂજા કરી જૈન દેરાસરોમાં ઘણા જ આનંદજનક અઠ્ઠાઈ ઓચ્છવો કર્યા ૯૯૧ પછી અંતઃપુર તથા રત્નો વગેરે બધી વસ્તુઓથી સુશો-ભિત એવા સર્વ રાજ્યનો ત્યાગ કરી તે રાજા દીક્ષા લેવા તૈયાર થયો.૯૯૨ તે સમયે મોટો ઉત્સવ કરનારાં જાત જાતનાં વાજિંત્રો હર્ષ-પૂર્વક વગડાવવામાં આવ્યાં અને નગરવાસીઓ તથા પોતાના પુત્રથી અનુસરાયેલો રાજરાજ સુવર્ણ તથા મણિઓના આભૂષણોથી સુશોભિત થઈ પાલખીમાં બેસીને દીક્ષા લેવાની ઉત્કંઠાથી નગરની બહાર નીકળ્યો. ૯૯૩-૯૪

રાજરાજાએ દીક્ષા લીધી.

ત્યાં મુનિની પાસે જઈ તેણે ભાવથી દીક્ષા માગી એટલે તેમણે પણ તેને પાંચ મહાવ્રતો રૂપ મણિઓ અર્પણ કર્યા.૯૯૫ મદનમંજરી વગેરે તેની ઘણી સ્ત્રીઓ પણ પોતાના પતિને અનુસરી—તેઓએ પણ દીક્ષા લીધી. બધી સ્ત્રીઓને એક [illegible] પછી રાજ-રાજાના મિત્ર પણ રાજરાજાની દીક્ષા સાંભળીને પોતાનું ધન રાજ્ય સુરપાળને સોંપી દીધું અને પોતે ગુરુ પાસે દીક્ષા લીધી. ૯૯૮ સુરપાળ રાજા, પોતાના પિતાને તથા દાદાને વંદન કરી પોતાના નગરમાં ગયો અને આખી પૃથ્વીનો શાસ્તા થયો.૯૯૯ બીજી તરફ રાજમુનિએ પણ ગુરુની સાથે વિહાર કર્યો અને સર્વ સાધ્વીઓ પણ ગુરુની આજ્ઞા વડે સાધ્વીઓની પાસે ગઈ. ૯૯

એટલે મહાવ્રતરૂપ મહારત્નોનો સમૂહ ગ્રહણ કરવાનો તમે આદર કરો—ઉત્સવ જ આરંભ કરો. ૯૦ "બહુ સારું" એમ કહીને શંખરાજા નગરમાં ગયો અને તે ન્યાયી રાજાએ સુરપાલ નામના પોતાના પુત્રને રાજ્યાસને બેસાડ્યો. ૯૧ તે સમયે એ નવો રાજા જ્યારે રાજ્યાસને બેઠો ત્યારે, જો કે તે કુશળ હતો તોપણ તેના પિતાએ પ્રેમથી આવી શીખામણ આપવા માંડી. ૯૨ "હે પુત્ર! તારે ન્યાયથી જ લક્ષ્મી મેળવવી, કેમકે તેવી લક્ષ્મી સ્થિર થાય છે અને કીર્તિ કરનારી થાય છે. જેમ શરીરમાં ભાગપૂર્વક જે વધારો થાય છે તેજ ઉત્તમ ગણાય છે નહિ કે સોજા આવવાથી. ૯૩ હે પુત્ર! તારે પૃથ્વી પર અત્યંત રાગી ન થવું તેમ સર્વથા વિરક્ત પણ ન થવું, પણ મધ્યસ્થપણે વશમાં રહેનારી કુળ સ્ત્રીનો ઉપભોગ કરવામાં આવે તેમ તારે પૃથ્વીનો ઉપભોગ કરવો. ૯૪ આ પૃથ્વી વેશ્યા સ્ત્રીની પેઠે કોઈની થઈ નથી અને કોઈની થશે નહિ. તે કોઈને અત્યંત સ્વાધીન કે વશ થતી જ નથી. ૯૫ જો કે પૃથ્વીનો મોટો ભાગ તારા તાબામાં છે તો પણ તેથી તારે પ્રમાદી બનીને ગર્વ કરવો નહિ. કેમકે, આપણે સાંભળીએ છીએ કે રાવણ પોતે પણ ગર્વથી દુર્દશાને પામ્યો હતો. ૯૬ હે વત્સ! તારે કોઈનો પણ કદી વિશ્વાસ કરવો નહિ. કેમકે વડવાનલે સમુદ્રને વિશ્વાસ પમાડીને શું કર્યું છે તે તું જાણે છે! ૯૭ હે પુત્ર! ઉત્તમ મધ્યમ કે અધમ હરકોઈ તારા સેવક ઉપર તારે સમાન ભાવ રાખવો, અને ત્રાજવાના કાંટાની પેઠે સમાન સ્થિતિમાં રહેવું, જેથી તું પ્રમાણભૂત થઈશ. ૯૮ વળી જેમ નદીઓ પર આગ્રહ ન કરવો જોઈએ તેમ તારે કોઈ સ્ત્રીઓ પર પણ આગ્રહ કરવો નહિ—સ્ત્રીઓને વશ થવું નહિ. કેમકે નદીઓ જેમ સમુદ્રમાં પડતી જાય છે તેમ, સ્ત્રીઓ પણ (પુરુષોના મનરૂપ) ખેતરોને ખેંચીને તેઓને સંસારરૂપ સમુદ્રમાં પડતી જાય છે. ૯૯ હે વત્સ!

સં. ૯૯૮ અને પછી શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા તે આશાધરે, સમગ્ર દેશોમાંથી સંઘ એકઠો કર્યો અને શત્રુંજય મહાતીર્થ આદિ સાત તીર્થ ક્ષેત્રોમાં જિન ધર્મની મોટી પ્રભાવના કરવા માટે તેમજ નિષ્કપટભાવથી યાત્રા કરીને સંઘપતિપણું સંપાદન કર્યું. ૯૯-૯ પછી ને નવી વીતી ગયાં એટલે તે અમાપ બુદ્ધિવાળા સંઘપતિએ સંઘના સાત નાયક સાથે જિનયાત્રા કરી,[૯ ૧] તેમજ નવી નવી જિનપ્રતિમાઓ સ્થાપીને તથા પુસ્તકો લખાવીને તેણે જિનમંદિરોને અને પૌષધશાળાઓને ભરપૂર કર્યાં. [૯ ૨]

આશાધરનું સ્વર્ગગમન.

એ રીતે આત્મ જાતના ધર્મકૃત્યો હમેશાં કરીને સાધુ આશાધર સુખના સ્થાનરૂપ સ્વર્ગમાં ગયો.[૯૦૩]

આશાધરના નાનાભાઈનું નામ દેવલ હતું. તેનો યશ દેશ-વિદેશમાં પ્રસરી રહ્યો હતો અને આશાધરના સ્વર્ગગમન પછી વિષ્ણુના વક્ષસ્થળમાં જેમ કૌસ્તુભ મણિ રહે છે તેમ, એના પર ઘરનો સમગ્ર ભાર પ્રાપ્ત થયો.[૯ ૪] દેવલની સ્ત્રીનું નામ સોઢી હતું. તેનું મન માયા-કપટથી રહિત હતું અને તેણી તે કાળની સર્વ સ્ત્રીઓમાં શિરોમણી હતી.[૯ ૫] જો કે પ્રમાણી કેસરીસિંહ જગત જાણીતા છે તોપણ તેણીએ ક્ષમારૂપ ખીલા સાથે તેને એવો તો જકડી દીધો હતો જેથી એના પ્રતાપ પંજામાંથી તે બહાર નીકળી શકતો નહોતો.[૯૦૬]

દેવલનો વંશ.

એ સ્ત્રીએ ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. તેઓના જન્મ ક્રમે ક્ષેમ, પાપ તથા પ્રદ્યુમ્ન—આ ત્રણેને ભક્તિ ધારી કૃતી ગર્ભ [૯૦૭] તેમાં સૌથી મોટાનું નામ ક્ષેમ હતું જે સદા ધર્મકર્મમાં

વર્ષ ૯૯૮ અને પછી શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા તે આશાધરે, સમગ્ર લોકોમાંથી સંઘ એકઠો કરી અને શત્રુંજય મહાતીર્થ આદિ સાત તીર્થ ક્ષેત્રોમાં જિન ધર્મની મોટી પ્રભાવના કરવા માંડી. તેમજ નિષ્કપટભાવથી યાત્રા કરીને સંઘપતિપણું સંપાદન કર્યું. ૯૯૯-૯ પછી બે વર્ષ વીતી ગયાં એટલે તે અગાધ બુદ્ધિવાળા સંઘપતિએ સંઘના સાત નાયકો સાથે જિનયાત્રા કરી,[૯૦૧] તેમજ નવી નવી જિનપ્રતિમાઓ સ્થાપીને તથા પુસ્તકો લખાવીને તેણે જિનમંદિરોને અને પોષધ-શાળાઓને ભરપૂર કર્યાં.[૯૦૨]

આશાધરનું સ્વર્ગગમન.

એ રીતે જન્મ જન્મનાં ધર્મકૃત્યો હંમેશ કરીને સાધુ આશાધર પુણ્યના સ્થાનરૂપ સ્વર્ગમાં ગયો.[૯૦૩]

આશાધરના નાનાભાઈનું નામ દેશલ હતું. તેનો યશ દેશ-વિદેશમાં પ્રસરી રહ્યો હતો અને આશાધરના સ્વર્ગગમન પછી વિશ્વના વક્ષસ્થળમાં જેમ કૌસ્તુભ મણિ રહે છે તેમ, એના પર ધર્મનો સમગ્ર ભાર પ્રાપ્ત થયો.[૯૦૪] દેશલની સ્ત્રીનું નામ ભોળી હતું. તેનું મન માયા-કપટથી રહિત હતું અને તેથી તે પ્રાણની સર્વ સ્ત્રીઓમાં શિરોમણી હતી.[૯૦૫] જો કે પ્રત્યક્ષરૂપે કેસરીસિંહ અનંત ભગવાન છે તોપણ તેઓએ વૈરરૂપ ભીલ સાથે તેને એવો તો જકડી દીધો હતો, જેથી એના સ્વરૂપ પંજરામાંથી તે બહાર નીકળી શકતો નહોતો.[૯૦૬]

દેશલનો વંશ.

એ સ્ત્રીએ ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો, જેઓના જન્મ સમયે લોભ પાપ તથા કલિયુગ-આ ત્રણેને ભયથી કંપારી છૂટી ગઈ.[૯૦૭] તેમાં મોટા દીકરાનું નામ સહજ હતું. એ સદા ધર્મકર્મમાં

તત્પર રહેતો હતો અને પાપકર્મથી અળગ રહેતો હતો, તેથી આવું એમ લાગતું હતું કે ધર્મકર્મતત્પરતા એની સાથેજ જન્મી હતી કે શું ! ૧૦૮ કામધેનુ એના દાનથી પરાજય પામીનેજ ઇન્દ્ર પાસે ચાલી ગઇ અને કલ્પવૃક્ષ તો મેરુ પર્વતમાં તપશ્ચર્યા કરવા માટે જ નીકળી પડ્યું (અર્થાત્ કામધેનુ તથા કલ્પવૃક્ષ કરતાં પણ સહજ વધારે દાતા હતો) ૧૦૯ વળી તેના દાનથી પરાજય પામેલા ચિંતામણિ રત્નને તો ચિંતાજ થઇ પડી, (કે હવે મારું શું થશે ?) આવા કારણથી તે ત્રણે પદાર્થો (કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ તથા ચિંતામણિ રત્ન) પૃથ્વીનો ત્યાગ કરીને હાલમાં સ્વર્ગે ચાલ્યાં ગયાં છે.૧૧૦

સહજના નાનાભાઇનું નામ સાહણ હતું. તે સ્વભાવે સજ્જન લોકોને અતિ ઉજ્જવળ ગુણોનો આશ્રય હતો અને હું માનું છું કે જગતમાં એના યશરૂપ સરોવરનો આ એક હંસ હોય તેવો જણાતો હતો. (અર્થાત્ એના સમગ્રમાં એનો યશ ગાન કરતાં પણ અતિ ઉજ્જવળ હતો.)૧૧૧ લોકો, સાહણને સૂક્ષ્મદર્શી કહેતા હતા પણ તે યોગ્ય નથી, કેમકે સાહણ બીજાઓના સ્થૂલ દોષોને પણ જોઇ શક્યો નહતો (અર્થાત્ સાહણ, બીજાઓના સ્થૂલ દોષોને પણ લક્ષમાં લેતો નહતો, તો પછી સૂક્ષ્મ દોષોને તો કેમજ લક્ષમાં લે ?) ૧૧૨

આ સાહણથી પણ નાનો જે ત્રીજો ભાઇ હતો તેનું નામ સમરસિંહ હતું. તે ગુણોને લીધે પોતાને અલંકૃત કરનારો હતો. (અર્થાત્ તેનામાં અલંકૃત ગુણો હતા) પણ તે પોતેજ મનુષ્યોમાં અલંકાર રૂપથી કરવા યોગ્ય થઇ પડ્યો હતો—ગુણોને લીધે મનુષ્યો તેને આભૂષણ ગણતા હતા. ૧૧૩ વળી તેનામાં જે અપૂર્વ ગુણો

હતા તે ક્ય મનુષ્યને વિસ્મય પમાડતા ન હતા ? કેમકે તેઓ ધાતાને ભક્તનથી ઉપાડતા હતા.*૧૪

દેવકના નાનાભાઈનું નામ શાન્તસ્વસ્તિક હતું. તેને વિષ્ણુને જેમ લક્ષ્મી નામની સ્ત્રી છે તેમ, પ્રાણી માત્રનું હિત કરનારી લક્ષ્મી નામની સ્ત્રી હતી *૧૫ એ શાન્તસ્વસ્તિક, દાન વડે યાચકોને પોષ પ્રાપ્ત-યાગ પ્રત્યક્ષ જેવો થઈ પડ્યો હતો અને પ્રમદિત, ચિત્તાર્પિત રત્ન તથા પારિજાત—એ ત્રણેના અભિપ્રાયો દેવો કરતા પણ ઉચ્ચ સ્થાને ચઢાવ્યો હતો—તેઓના કરતાં પણ અધિક દાતા હતો. *૧૬ જેમ ભાગ્યક, સત્ત તથા શ કાપ પુત્રને ઉત્પન્ન કરે છે તેમ એની સ્ત્રી લક્ષ્મીએ બે પુત્રોને જન્મ આપ્યો હતો. આ બે પુત્રો પણ સમગ્ર જગતનો ઉપકાર કરવામાં પુરંધર હતા. તેમાંના પહેલાનું નામ શ્રામત હતું. જે કપ, શૌર્ય, શુભ શીલ, સત્ત તથા સત્યપણાથી પુણ્યાર્થ સદા અતિ ઉત્તમ હતો. ૨-*૧૮ આના નાના ભાઈનું નામ શ્રાવણ હતું. તે પણ જગતમાં પ્રખ્યાત હોઈને તેના ગુણો, મનુષ્યોના કાનમાં આવીને વાગતા / ન ગયા ન્હાતી જતા હતા અર્થાત્ તેના ગુણ કમુબિત હોઈને હજારો પણ હતા. *૧૯ શાન્તસ્વસ્તિક સ્વર્ગે ગયો એટલે તેનો માગ આપ દેવક જે ઘર્ણો મોટો ભાગ્યશાળી હતો તેણે પણ સમગ્ર ન્હેન પોતાને સ્વાધીન કર્યું. અને પાપ શુભાદિ અનુગ્રહોથી યુક્ત મૂર્તિમાન ૧૮ મ ધમની પેઠે પાપ પુત્રોથી યુક્ત હોઈને શોભવા લાગ્યો.

પછી દેવકે પોતાના મોટા પુત્ર શ્રીજને નિહિત ગુજરાત મધ્યમ વર્તમાન હર્ષપિં નગરમાં રહેવા માટે મોકલ્યો. *૨૧ અને તેનાથી નાના માહપને ઘર કમાઓમાં કુશળ જાણી સ્તંભતીર્થ નગરમાં રહેવા માટે મોકલ્યો. *૨૨ આ રીતે તેણે સર્વ પુત્રોને, આ વિ જન પૈસાઓને આપી આપીને સન્માર્ગે થઈ ત્યારે તેમ, વિભાગ પણ કરી આપ્યો પછી આપીને સન્માર્ગે ત્યાગ કર્યો. *૨૪

પેથી તથા સજ્જને પોતાના ગુણો વડે દેવગિરિના રામદેવ રાજાને એવો તો વશ કર્યો કે જેથી તે બીજા કોઈની વાત પણ કરતો ન હતો. ૯૨૫ વળી કપૂરના સમુદાયથી સુંદર એવું તાંબૂલ (પાનબીડું) તેને જ્યારે આપતું હતું ત્યારે સ્તુતિપાઠક "કપૂરધારા પ્રવાહ" એવું બિરુદ તેને આપતા હતા. ૯૨૬ તેની (સજ્જનની) કીર્તિ ઉત્તર તિલંગ દેશના રાજા સુધી પહોંચી ગઈ જેથી પ્રેરાઈને તે રાજાએ પોતાના નગરમાં દેવમંદિર બનાવવા માટે તેને સ્થાન આપ્યું. ૯૨૭ વળી કર્ણાટક તથા પાંડુ દેશમાં પણ તેનો વશ સામ્રાજ્ય મેળવા લાગ્યો, જેથી તે દેશના રાજા સુદ્ધાં સર્વ લોક, તેને ભજવા માટે આતુર થઈ ગયાં હતાં. ૯૨૮ એક દિવસે ઉદાર બુદ્ધિવાળા દેવલ મંત્રીએ શ્રીમાન દેવગિરિ નગરમાં નવું જૈન મંદિર કરવાની ઇચ્છા કરી. ૯૨૯ અને પોતાનો મનોરથ સિદ્ધસૂરિ ગુરુને તેણે જણાવ્યો કે એક જૈનમંદિર બંધાવ વાની મને ઇચ્છા છે માટે આપની કૃપાથી મારો એ મનોરથ સત્વર પૂર્ણ થાય તેમ તમે કરો. એ દેવગિરિમાં મૂળનાયક તરીકે ક્યા ભગ વાનની પ્રતિષ્ઠા કરવી અને કોની પ્રતિષ્ઠા કરવાથી પરિણામમાં હિત થાય, તે મને કહો. ૯૩૦-૯૩૧ ત્યારે ગુરુમહારાજે કહ્યું કે તારા દેશ ભાગ્યના યોગબીજ જાણી તને ઇચ્છા થઈ છે કેમકે જિનમંદિર બંધાવનારાઓની અતિ ઇચ્છા ગતિ થાય છે. ૯૩૨ તારા એ દેવગિ-રમાં ક્રૂર અરિષ્ટોનો નાશ કરનારા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને મૂળનાયક તરીકે સ્થાપવા. કેમકે હે સાધુ! તે ભગવાન સર્વ ઇષ્ટ વસ્તુને આપ-નાર છે. ૯૩૩ આ સાંભળી દેવલે, દેવગિરિમાં રહેવા સજ્જન જિનેશ્વર કરવાની આજ્ઞા મેળવી. ૯૩૪ એટલે તેણે પણ સુધાતુર મનુષ્યો જેમ સાકરવાળા દૂધનો હર્ષથી સ્વીકાર કરે તેમ, પોતાના સ્વામીની એ આજ્ઞાનો સત્વર હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો. ૯૩૫ પછી તેણે નમ્રપણાથી અર્પણ કરી રામદેવ રાજાને પ્રસન્ન કર્યો અને તે નગરમાં

જિનમંદિર માટે જગ્યા લીધી. જેમાં ધર્મસર્વમાં ઝાંઝુ વિઘ્ન કરે।
૪૩૬ તે પછી કેટલાક દિવસથી નિરંતર પુષ્કળ ધન આપવાને લીધે
કારીગરોના ઉત્સાહથી દેવમંદિર તૈયાર થઈ ગયું. ૪૩૭ પછી દેવે
નરમ આરસના પત્થરની અને તેવી જ રત્ન જેવી અદ્ભુતી યુગનાયકની
પ્રતિમા, બીજી બે મોટી પ્રતિમાઓ અને ચોવીસ નાની પ્રતિમાઓ
તૈયાર કરાવી, તેમજ સત્ય દેવી અંબિકા દેવી, સરસ્વતી દેવી અને ગુરુની
મૂર્તિઓ પણ કરાવી. ૪૩૮—૪૩૯ તેમજ સિદ્ધસૂરિનો આદરસત્કાર
કરી તેમને સાથે લઈ દેવળ મજૂરો પાસે પ્રતિમાઓ ઉપડાવીને
દેવગિરિ તરફ જવા ચાલતો થયો. ૪૪ સહજપાલ પણ ગુરુ તથા
પ્રતિમાઓનું આગમન સાંભળી આનંદપૂર્વક ચાર પ્રયાણ સુધી સપ
સાથે સામે આવ્યો. ૪૪૧ અને ગુરુ તથા યુગનાથ ભગવાન, દેવ-
ગિરિમાં જ્યારે આવી પહોંચ્યા ત્યારે સહજે પ્રવેશનો મહોત્સવ કર્યો.
૪૪૨ તે વખતે પ્રવેશમહોત્સવનાં વાજિંત્રોના પડઘા ચોતરફ સંભળાવા
લાગ્યા, અને કલિકાળમાં નિદ્રાવશ રહેલા ધર્મને જગતમાં જાગ્રત
કરતા હોય તેવા જણાવા લાગ્યા. ૪૪૩ નગરના પ્રત્યેક ઘરનાં બાર-
ણાઓ પર તોરણો બાંધી રહ્યાં હતાં જેથી કલ્પવેલીની પુષ્પલતા-
ઓમાંથી નીકળેલા અંકુર હોય તેવા દેખાતાં હતાં. ૪૪૪ દરેક ઘેર
ઘેર સ્થાપવામાં આવેલા પૂર્ણ કળશો પુષ્પપૂર રત્નોથી ભરપૂર હોઈને
પ્રકટ થયેલા નિધિઓ સમાન શોભતા હતા. ૪૪૫ એ રીતે અદ્ભુત
મહોત્સવ ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે સહજપાલ, પ્રતિમાઓને દેવમંદિરમાં,
અને ગુરુમહારાજને પૌષધશાળામાં લઈ ગયો. ૪૪૬ પછી અનુક્રમે સિદ્ધ
સૂરિએ ત્યાંના આદિ મહોત્સવપૂર્વક પ્રતિષ્ઠાના મુહૂર્તનો સમય સાધ્યો–
પ્રતિષ્ઠા કરી ૪૪૭તે સમયે સારી રીતે પ્રસિદ્ધ થયેલા એવી દેવલે, ઉત્તમ
પ્રતિના ભાજનોથી તથા વસ્ત્રોથી ચારે પ્રકારના સંઘનું સન્માન કર્યું.
દેપાલ ની આસન્ન વિવાદ મકર નખાની તેની ચોતરફ ચોકના ઘરે

શત્રુને અટકાવવા માટે દુર્ગમાં એક કિલ્લો કરાવ્યો. એ કિલ્લામાં ચોતાલીસ નાની નાની દેરીઓ આવેલી હતી તથા સુંદર હવેલીઓની પંક્તિ શોભતી હતી.[૬૪૯-૬૫] પછી દેશળે પોતાના કુળને પ્રકાશમાં લાવવાનો પ્રતિમ દીવો હોય તેવો એક સુવર્ણકળશ દેરાસર ઉપર સ્થાપ્યો.[૬૫૧] તેમજ જગતમાં ભ્રમણ કરતી પોતાની કીર્તિને એક સ્થળે સ્થિર કરવાનો કીલો હોય તેવો એક સુવર્ણનો ધ્વજદંડ પણ દેરાસર ઉપર સ્થાપ્યો.[૬૫૨] એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારનાં ધર્મકૃત્યોથી આ દેશમાં શ્રીજિનશાસનની ઉન્નતિ કરીને દેશળ શેઠ મોટા કામની સિદ્ધિ માટે સુરની સાથે ગુજરભૂમિના અલંકારરૂપ પાટણ નગરમાં ગયો.[૬૫૩]

બીજો પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

પ્રસ્તાવ ૩

સુલતાન અલાઉદ્દીન

तदा नाम सुरत्राणोऽल्लावदीनो महीभवत् ॥
गवेषकाधिकस्थानोर्वराज्यापी नृपोऽभवत् ॥ ५ ॥

તે સમયે એ પાટણનગરમાં, સમુદ્રની પેઠે ઉછળતા મોજાંઓ રૂપી વરઘોડી પૃથ્વીમાં વ્યાપ્ત થયેલો સુલતાન અલાઉદ્દીન નામનો રાજા હતો.[1] એણે દેવગિરિમાં જઈને ત્યાંના રાજાને કેદ કર્યો હતો અને પછી તેજ રાજાને પોતાના ખંડિયા રાજાની પેઠે ત્યાં (રાજા તરીકે) સ્થાપ્યો હતો[2] વળી તેણે સપાદલક્ષ દેશના અધિપતિ અને અભિમાની એવા વીર હમીર રાણાનો વધ કરીને તેનું સર્વસ્વ લઈ લીધું હતું.[3] ચીત્રકૂટ દુર્ગના રાજાને પણ કેદ પકડીને તેણે તેનું ધન લઈ લીધું હતું અને એ માંકડા વાનરની પેઠે તે રાજાને નગરે નગરે ભમાવ્યો હતો.[4] ગુજરાત દેશનો રાજા કર્ણ પણ એના પ્રતા-

અને આરાધના માટે દુર્ગમાં એક કિલ્લો કરાવ્યો. એ કિલ્લામાં ચોવીસ નાની નાની દેરીઓ બાંધેલી હતી તથા સુંદર દેવીઓની મૂર્તિ સ્થાપેલી હતી.[૧૪૯-૫૦] પછી દેશળે પોતાના કુળને પ્રકાશમાં લાવવાનો પ્રદીપ દીવો હોય તેવો એક સુવર્ણકળશ શિખર ઉપર સ્થાપ્યો,[૧૫૧] તેમ જ જગતમાં ભ્રમણ કરતી પોતાની કીર્તિને એક સ્થળે સ્થિર કરવાનો દંડ હોય તેવો એક સુવર્ણનો ધ્વજદંડ પણ શિખર ઉપર સ્થાપ્યો.[૧૫૨] એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારનાં ધર્મકૃત્યોથી આ દેશમાં જિનશાસનની ઉન્નતિ કરીને દેશળ કોઈક મોટા કાર્યની સિદ્ધિ માટે પુત્રની સાથે ગુર્જરભૂમિના અલંકારરૂપ પાટણ નગરમાં ગયો.[૧૫૩]

બીજો પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

ક્ષુદ્ર મનુષ્યો સર્પના વાયરાથી તપેલી પૃથ્વીની પેઠે પ્રાય સામાન્ય ચિન્તની સહાયથી પણ જગતમાં અસહ્ય થઈ પડે છે—અભિમાનથી ભરી જાય છે પણ એ સમરસિંહ, પોતાના પર સુજ્ઞની કૃપા હતી છતાં પણ ચન્દ્રના કિરણસ્પર્શથી ચન્દ્રકાંત મણિ જેમ શીતલ બને છે તેમ, શીતલ રહેતો હતો.[15] જેમ મેઘ, સમુદ્રમાંથી જળ મેળવીને દેશની ખેતીવાડીનો બધો શ્રમ હરી જાય છે તેમ સમરસિંહ પણ સુજ્ઞની કૃપા મેળવીને પોતાના દેશના રાજ્યોના શ્રમ હરી જાણતો હતો.[16] તે સમરસિંહ મનુષ્યોને આનંદ આપતો હતો, સદાચારી હતો અને મહા તેજસ્વી હતો તેથી સમુદ્ર જેમ મર્યાદા નથી છોડતો તેમ એનો પિતા દેસલ તેના વડે શોભતો હતો.[17] જેમ કુબેર સમગ્ર ધનવાળો હોવાથી સુખપૂર્વક મન નિર્ગમન કરે છે તેમ, દેસલ પણ સમગ્ર ઐશ્વર્યવાળા તથા સરળ મનનો હોવાને પારણામાં સુખેથી મન નિર્ગમન કરી રહ્યો હતો.[18]

શત્રુંજય તીર્થનો ભંગ.

હવે એક દિવસ એવું બન્યું કે દુઃષમકાળના પ્રભાવથી અથવા પૃથ્વીતલના સર્વ પદાર્થો અસ્થિર હોવાથી કે ભવિષ્યના ભેદો સર્વદા વિધાતાને આધીન હોય છે તેથી શ્રીશત્રુંજય તીર્થના નાયક શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમાનો દૈવયોગે મ્લેચ્છો (મુસલમાનો)ના સૈન્યોએ નાશ કર્યો.[19-20]

મનમાં વજ્ર ભેદાય એવી આ વાત જ્યારે સાંભળવામાં આવી, ત્યારે પાસનૃપતિ સર્વ મનુષ્યોના મન એવાં તો પરવશ થઈ ગયાં કે તેમને પોતાના સ્વરૂપનું પણ ભાન રહ્યું નહિ.[21] કેટલાક તો કે દુઃખથી ભરાયાં કેમ પાણી અન્નજળ તજ્યાં અને કેટલાક મનુષ્યો ઉપવાસ કરતાં રહ્યા

પછી સત્વર નાસી ગયો હતો અને પરદેશમાં ભટકી ભટકીને રંકની પેઠે મરણ પામ્યો હતો.[૫] માળવ દેશનો રાજા પણ એના ભયથી ઘણા દિવસ સુધી કિલ્લામાં ભરાઇ પેઠો હતો અને કેદીની પેઠે લાજ પુરુષાર્થ રહિત મરણ પામ્યો.[૬] તેમજ યમ સરખા પરાક્રમથી પ્રકાશી રહેલા તે રાજાએ કર્ણાટ, પાંડુ તિલંગ—આદિ ઘણા દેશના રાજાઓને વશ કર્યા હતા.[૭] વળી તેણે સમિયાનક તથા જાબાલિપુર વગેરે વિષમ સ્થાનો પોતાને કબજે કર્યાં હતાં, જેઓની સંખ્યા કરવી પણ અશક્ય છે.[૮] ખર્પરાદિની સેનાની ટોળીઓ પોતાના દેશમાં જે ભમતી હતી, તેઓના સંબંધમાં તેણે એવું કર્યું હતું કે જેથી ફરી તેઓ કદી દેખાયા જ નહિ.[૯]

અલપખાન અને સમરસિંહ

તે વખતે પાટણમાં સુલતાનનો માનીતો અલપખાન નામે સુબો રહેતો હતો, જે નગરનો સર્વ લોકોનો નાયક હતો.[૧૦] એ સુબાના શત્રુઓની સ્ત્રીઓ, પોતાના પતિઓ પરલોકમાં ચાલ્યા ગયેલા હોવાથી કદી નિદ્રા લઈ શકતી ન હતી અને નિદ્રાથી વ્યાકુળ એવાં તેઓનાં નેત્રમાંથી નિરંતર અશ્રુધારાઓ સ્રવ્યા કરતી હતી.[૧૧] દેશવિદેશના રાજ્યલક્ષ્મીઓ પણ એ સુબાની સ્તુતિપાઠિકાઓ તરીકે તેની પાસે રહેતી હતી અને સન્માનપાન કરવાના બહાનાથી તેના ગૌરવને જાણે કહી રહી હોય તેવી જણાતી હતી.[૧૨] ફરી દેસલનો પુત્ર શ્રીસમરસિંહ આ સુબાની હમેશાં સેવા કરતો હતો. કેમકે સેવા સર્વ કામને સિદ્ધ કરી આપનારી છે.[૧૩] અલપખાન પણ તેના ગુણોથી પ્રસન્ન થઇ પોતાના ભાઇની પેઠે તેના પર પ્રીતિ રાખતો હતો, કેમકે ગુણોજ મનુષ્યોના ગૌરવનું કારણ બને છે.[૧૪] દેવાલયો

સમર્થ છે તે આ શરીર પણ વિજળીના ચમકારા જેવું અસ્થિર ઉ-
ત્પત્તિમાત્ર છે.[31] સર્વ ભોગ-વૈભવો તથા કોઈ પ્રિય સાથેના સમા-
ગમો પણ વાયુએ ઉડાડેલા આકાશના રૂ જેવા ક્ષણસ્થાયી છે અને નગરો,
આશ્રમો તળાવો તથા ગામમાં વગેરે જે કંઈ વસ્તુ જોવામાં આવે છે
તે સઘળું નશ્વર છે.[32] વળી લોકમાં પણ દેખાતું આ દુઃખદાયક
ચાલી રહ્યો છે એના સંબંધમાં તીર્થંકરોએ કહ્યું છે કે જીવ
સર્વદા કર્તા દુઃખસમૂહમાં અનંતકાળથી હાનિ જોવામાં આવે છે.
[34] માટે હે મિત્રોત્તમ! સંસારના આ સ્વરૂપનો વિચાર કરી
ત્યારે શોક કરવો નહિ પણ મનમાં એવો વિચાર કરવો કે [35] આ
સમયે જે પુરુષ એ આદિનાથ ભગવાનનો ઉદ્ધાર કરાવશે તેજ ખરો
ધનવાન હોઈને ધન્યવાદને પાત્ર છે, કારણ તેથી તીર્થનો સર્વથા
નાશ નહિ થાય.[36] હે વત્સ! આ શ્રીશત્રુંજય તીર્થ એ પર્વત
જ્યાં સુધી પૃથ્વી પર રહેશે ત્યાં સુધી સહુને માટે અવિનાશી રહેશે.
[37] કારણ હે મિત્ર! પૂર્વકાળમાં પણ સમુદ્રમાં જેટલા જળબિંદુઓ
છે તેટલા આ તીર્થના ઉદ્ધારો થઈ જ ગયા છે [38] હાલમાં પાંચ
ઉદ્ધારો પૃથ્વી પર પ્રસિદ્ધ થયા છે (અને તેઓ મા ! ... જાણવામાં
છે પણ) બાકીનાનું નામ પણ લઈ શકાતું નથી.[39] ત્યારે રાજાએ બે
હાથ જોડીને ગુરુને વિનંતિ કરી કે, હે પ્રભુ! શ્રીશત્રુંજય તીર્થના
ઉદ્ધારોનું તમે અનુક્રમે વર્ણન કરો. કેટલા વર્ષોની પહેલાં એ મહા
તીર્થ પ્રકટ થયું? એનો મહિમા કેવો છે? પૂર્વકાળમાં કેટલા ઉદ્ધાર
કરનારા કોણ થઈ ગયા છે? [40-41]

શત્રુંજય મહાતીર્થના ઉદ્ધારો.

ગુરુ બોલ્યા— હે મિત્ર! કેટલીએ ઉત્સર્પિણીઓ તથા અવસ-
ર્પિણીઓ ચાલી ગઈ છે પણ આ તીર્થ તો તે સર્વમાં હતું જ

રાજ્ય લાગ્યા.[૨૨] એ વખતે એવો કોઈ આચાર વસ્તુ કે જે માત્ર જાણવા શક્તિમાન ન હતી કે જેણે (એ વાત સાંભળીને) પાણી પણ પીધું હોય.[૨૩] કેવળ પણ એ વાત સાંભળીને જાણે વજ્રથી હણાયો હોય તેમ (મૂર્છિત થઈને) પૃથ્વી પર પછડાઈ પડ્યો અને પછી શીતળ ઉપચારો કરવાથી તેને જ્યારે ભાન આવ્યું ત્યારે તે આ પ્રમાણે વિલાપ કરવા લાગ્યો,[૨૪] " અરે ! ઓ મહિચુડ ! તને ધિક્કાર છે કેમ કે તું પાપી છે ધર્મના શિષ્યોનો નાશક છે તીર્થનો વિનાશક છે અને સત્ય, પવિત્રતા તથા સજ્જનોપર દોષારોપ કરનાર છે.[૨૫] આહ ! ઓ પાપી ! આ શત્રુંજય મહાતીર્થ જે સંસાર સમુદ્રના પાર પહોંચાડવામાં સમર્થ છે તેનો પણ તે નાશ કર્યો !![૨૬] ખરેખર આ કલિકાળ, પિશાચના જેવો દુર્બુદ્ધિ છે કેમકે તે, સર્વોને સાથ થયેલા વિનાશી મનુષ્યની પણ ચિંતના કરે છે—તેની પણ આખા જગતમાં હાંસી કરે છે.[૨૭] જેમ કોઈ શ્યામ કાગડો, પવિત્ર જળથી ભરેલા સુંદર ઘડામાં પોતાની ચાંચ બોળીને તેને વટલાવે છે તેમ, આ મહિચુડ પણ પુણ્યરૂપ જળથી ભરેલા સત્ય કળશરૂપ ઘડામાં પોતાનો પેસારો કરીને તેને વટલાવે છે દુરાચારી-અધમ કરી મૂકે છે.[૨૮] આવો શોક કરી કેવળ, ગુરુ સિદ્ધસૂરિ પાસે ગયો અને ત્યાં જઈને તીર્થમાં કરવામાં આવેલું મ્લેચ્છ બેઠાનું સર્વ કૃત્ય તેણે કહી સંભળાવ્યું.[૨૯] તે સાંભળીને વ્યાખ્યાનના સમુદ્રરૂપ શ્રીસિદ્ધસૂરિએ કહ્યું કે, હે મિત્ર ! તું ખેદ કર મા. સંસારની સ્થિતિ એવીજ હોય છે સાંભળ.[૩૦] આ સંસાર અસાર છે. તેમાંની સર્વ વસ્તુ સ્વભાવે માટે ક્ષણવિનાશી છે એવો કોઈ પણ પદાર્થ નથી કે જેને સ્થિરતા પામેલો કોઈએ જાણ્યો હોય.[૩૧] જેમ નદીના તથા સમુદ્રના તરંગો ચંચળ છે તેમજ પ્રાણી માત્રનું જીવન, યૌવન તથા ધન ચંચળ છે એટલું જ નહિ પણ જેનાથી સર્વ પુરુષાર્થો સાધી

મુસાફરી કરતાં તેઓ એક ગામથી બીજે ગામ જતા હતા અને તે તે સ્થળેથી પાંચ સાત પાંચ સાત સાધુઓ તેમને મળે જતા હતા. ૫૫ એ રીતે પુંડરીક શત્રુંજય પહોંચ્યા તેટલામાં તેમની સાથે પાંચ કરોડ સાધુઓની સંખ્યા ભેગી થઈ ગઈ ૫૬ અને તે સમગ્ર પરિવારની સાથે ગણધર પુંડરીક શત્રુઓનો પરાજય કરવાની ઇચ્છાથી શત્રુંજય પર્વતપર ચઢ્યા.૫૭ શમશ્રુતિના તે પુંડરીક ગણધરે, સર્વ સાધુઓની સાથે ત્યાં અનશનવ્રત લીધું અને એક માસમાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષપદ સંપાદન કર્યું.૫૮ આ શત્રુંજય ઉપર ચૈત્રમાસની પૂર્ણિમાને દિવસે પુંડરીક નિર્વાણ પામ્યા હતા તેથી એનું બીજું નામ પુંડરીકગિરિ પણ કહેવાય છે ૫૯ તે પછી શ્રીનાભિનંદન ભગવાને પુંડરીક ગણધરનું એ સર્વ નિર્વાણવૃત્તાંત ભરત રાજા આગળ કહી સંભળાવ્યું ૬૦ એટલે શરીરે રોમાંચિત થઈને ભરતે પણ ભગવાનને વિનતિ કરી કે ઈશ્વર મને ધન્ય છે. કેમકે મારો પુત્ર શત્રુઓને જીતીને સિદ્ધ થયો, હે ભગવાન્! એ શત્રુંજય તીર્થ ઉપર જિનમંદિર બંધાવીને હું પણ પુણ્ય સંપાદન કરું અને તે તીર્થ પણ જગતમાં પ્રકટ થાય.૬૧-૬૨ ભગવાને પણ કહ્યું કે તે યોગ્ય છે કેમ સામાન્ય સ્થળે પણ જિનમંદિર બંધાવવામાં પુણ્ય છે તો પછી આ શત્રુંજય ઉપર બંધાવવાથી કંઈ સામાન્ય પુણ્ય ન થાય—અર્થાત્ અનંત પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય.૬૩

ભરત રાજાનો પ્રથમ ઉદ્ધાર.

તે પછી ભરતચક્રવર્તીએ ધર્મચક્રવર્તી ભગવાન શ્રીઆદિનાથ મહારાજની આજ્ઞાથી શત્રુંજય ઉપર રત્નમય સોના, રૂપા તથા રત્નમણિમય એક જિનમંદિર બંધાવ્યું. ૬૪ તેમાં શ્રીનાભિનંદન ભગવાનની રત્નમય પ્રતિમાને ગણધર વગેરે મહાત્માઓ સ્થાપિત કરી તેમજ પુંડરીક ગણધરની રત્નમય પ્રતિમાની તથા બીજી પણ મૂર્તિની,

આ કંઈ આશ્ચર્યજનક નથી.[૪૨] વળી તે તે સમયે એનો ઉદ્ધાર કર
નારા પણ ઘણા થઈ ગયા છે જેઓનાં નામ હાલમાં જાણી શકાતાં
નથી. કેમકે તે તે ઉદ્ધાર કાળને ઘણો સમય વીતી ગયો છે.[૪૩] આ /
અવસર્પિણીમાં પણ અતિમુક્ત આદિ આચાર્યોએ ? તીર્થમહિમા
કહ્યો છે તેનો કંઈક ભાગ હમણાં હું તને કહું છું.[૪૪] આ ભરતક્ષે
ત્રમાં પૂર્વે કેવળજ્ઞાનવડે સૂર્યસમાન અને સર્વતીર્થંકરોમાં પ્રથમ શ્રી
નાભિનંદન જિનેશ્વર થયા.[૪૫] તેમના ગણધરો ચોરાશી હતા. તેઓમાં
ભરતરાજાના પુત્ર પુંડરીક ગણધર મુખ્ય હતા. એક સમયે જ્યારે
પોતાનામાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટ્યું ન હતું ત્યારે તેમણે ખેદરૂપ વિષથી
મનમાં ખિન્ન થઈને પ્રભુને પ્રણામ કરી કહ્યું કે[૪૬-૪૭] હે નાથ!
જળથી ભરેલા સરોવર પાસે રહ્યા છતાં જેમ કોઈ એક મનુષ્ય
તૃષાતુર રહે અથવા સમુદ્રના કિનારા ઉપર રહ્યા છતાં કોઈ દુર્ગત
મનુષ્ય મીઠા વિનાનું અન્નભોજન કરે અને રોહણાચળ પર્વતનું સેવન
કરતો હોય છતાં કોઈ મનુષ્ય એક કોડી પણ ન મેળવી શકે તેમ
હું તમારો પૌત્ર છું, ભક્તિમાન શિષ્ય છું તથા સતત આપની પાસેજ
રહું છું, છતાં હજી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શક્યો નથી. (એ કેવું
આશ્ચર્ય!)[૪૮-૪૯] એ સાંભળી ભગવાને કહ્યું—"હે મહાસત્ત્વ
વાન પુંડરીક! તું ખેદ કર મા. તારામાં હજી પણ મોહાદિ આંતર
શત્રુઓ વસી રહ્યા છે.[૫૧] તું જ્યારે શત્રુંજય તીર્થમાં જઈશ ત્યારે
હે મહાસત્ત્વ! આભ્યંતર શત્રુઓને જીતીને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીશ.
"[૫૨] પછી પુંડરીક, પ્રભુને નમસ્કાર કરી પોતાની સ્વાર્થસિદ્ધિની
ઇચ્છાથી એકદમ શત્રુંજય મહાતીર્થ તરફ ચાલી નીકળ્યા, કેમકે
શત્રુઓને જીતવામાં કોણ વિલંબ કરે![૫૩] પુંડરીક ગણધર, જે
સમયે શત્રુંજય તરફ જવા નીકળ્યા ત્યારે ભગવાનના પરિવારમાંથી
કેટલાએક સાધુઓ પણ તેમની પાછળ નીકળી પડ્યા.[૫૪] માર્ગમાં

છે. તેમાંના બીજા ઉદ્ધારક તરીકે સગર ચક્રવર્તી થઈ ગયો છે [૭૯] તે કાળમાં આ પર્વત ઉપર રામ વગેરે ત્રણ કરોડ સાધુઓ, એમજ લાખ નારદો અને દશ કરોડ દ્રવિડ-વાલિખિલ્લ વગેરે રાજાઓ આઠ કર્મરૂપ શત્રુને શુક્લધ્યાનમાં આણી ક્ષય કરી નાખીને સિદ્ધિપદને પામ્યા છે [૭૫-૮] તેમજ પ્રદ્યુમ્ન-શાંબ વગેરે કુમારો સાડા આઠ કરોડ મુનિઓની સાથે આ પર્વત ઉપર સનાતન મોક્ષ પદને પામ્યા છે [૮૧]

પાંડવોનો ત્રીજો ઉદ્ધાર

તે પછી જ્યારે દુષમાકાળ ઉપસ્થિત થયો અને લોક લોભી થવા લાગ્યા તે જોઈને પાંડવોએ સુવર્ણ-રત્નમય તે ચૈત્યની તથા તેમની રત્નમય પ્રતિમાની કોઈ ગુપ્તસ્થાનમાં રક્ષા કરી—એટલે ચાલુકો ન જાય તેથી તેવા સ્થાનમાં તેઓનું સ્થાપન કર્યું અને તે સ્થળે પવિત્ર તથા કાષ્ઠનું મંદિર બનાવી તેમાં ચૂનાના બનેલા લેપ્ય પદાર્થોની રત્ન પ્રતિમા સ્થાપિત કરી. આ રીતે તેઓ ત્રીજા ઉદ્ધારક તરીકે લોકમાં વિખ્યાત થયા. [૮૩-૮૪] પછી તે પાંચે પાંડવો માતા કુંતીની સાથે તથા વીસ કરોડ મુનિઓની સાથે એ પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા. [૮૫] વળી થાવચ્ચાસુત, શુક વગેરે સાધુઓ અને ભરત આદિ અસંખ્ય રાજાઓ, આ પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા છે [૮૬] તેમજ બીજા તથા સોળમા તીર્થંકર અજિતનાથ અને શાંતિનાથ ભગવાને પોત પોતાના સમયમાં આ પર્વત ઉપર ઘણાં ચોમાસાં કર્યાં છે. [૮૭] કહે છે કે શ્રી નેમિનાથના શિષ્ય શ્રીનન્દિષેણ આ પર્વતની યાત્રા કરવા આવ્યા હતા અને તે સમયે તેણે અજિતશાંતિસ્તવ નામનું સ્તોત્ર રચ્યું છે. (આ ઉપરથી જણાય છે કે તેઓ બન્ને ભગવાને ત્યાં ચોમાસાં કર્યાં હતાં.) આ રીતે શત્રુંજય પર્વત ઉપરના ચૈત્યના તથા પ્રતિમાના પ્રત્યેક કાળમાં

સુવર્ણની તથા રત્નોની જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી ૧૫-૧૬ તે પછી એ તીર્થ શત્રુંજય, પુંડરીક-ઇત્યાદિ એકવીશ નામથી પૃથ્વી પર પ્રસિદ્ધ થયું. ૧૭ એ પ્રમાણે આ વિમલગિરિ ઉપર ભરત ચક્રીએ સૌથી પહેલાં શ્રી જિનભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું હતું અને તેથી એ પ્રથમ ઉદ્ધારક કહેવાય છે. ૧૮ શ્રીશત્રુંજય પર્વત [illegible] પચાસ યોજન પહોળો ઉપરના ભાગમાં ૧૦ યોજન પહોળો અને તેની ઊંચાઈ આઠ યોજન હતી. ૧૯ ચોથા આરામાં આ પર્વતનું માપ ઘટતું રહે છે પણ પાંચમા આરામાં અનુક્રમે ઓછા થતાં થતાં છેવટ સાત હાથનો રહેશે અને ૨૦ પૂર્વ કાળમાં પણ આ તીર્થ ઉપર ઋષભસેન વગેરે અસંખ્યાતા પરમેષ્ઠીઓ સમવસર્યા હતા અને ત્યાંજ સિદ્ધિને પામ્યા હતા ૨૧ વળી શ્રી નેમિજિન વિના ઋષભદેવ ભગવાન વગેરે ત્રેવીશ તીર્થંકરો કેવળજ્ઞાનથી શોભાયમાન થઈને સમવસર્યા હતા ૨૨ એટલું જ નહિ પણ શ્રીપદ્મનાભ વગેરે ભવિષ્યકાળના તીર્થંકરો પણ પોતાના ચરણ કમળથી એ તીર્થને પવિત્ર કરશે. ૨૩ શ્રીબાહુબલિએ પણ આ મહાપર્વત ઉપર સમવસરણવાળું ઋષભ શ્રી મરુદેવીનું મંદિર ઉજ્જ્વલ રત્નોથી બંધાવ્યું હતું. ૨૪ ઉપરાંત નમિ વિનમિ નામના મુખ્ય વિદ્યાધરો બે કરોડ મુનિઓની સાથે એ તીર્થમાં સિદ્ધિપદને પામી ગયા છે. ૨૫ અને શ્રીનાભિજિનેન્દ્ર ભગવાનથી આરંભીને તેમની પાટ પરંપરાના અસંખ્યાતા મહાપુરુષો ઠેઠ અજિતનાથ તીર્થંકર સુધી આ પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા છે ૨૬

સગર રાજાનો બીજો ઉદ્ધાર.

તે પછી અજિતનાથ ભગવાનનો પુત્ર સગર રાજા ભરતખંડનો અધિપતિ થયો અને તેણે પણ શત્રુંજયનો બીજો ઉદ્ધાર કરી મુક્તિપદ પ્રાપ્ત કર્યું ૨૭ આ ૧ થી ૧૨ શત્રુંજય તીર્થના ૧૨ ઉદ્ધારો પ્રસિદ્ધ

સંપ્રતિ, વિક્રમ, પાદલિપ્ત આમ, હંસ અને શીલાદિત્યાદિ વગેરે ઘણા ઉદ્ધારક થઇ ગયા છે.

પાંચમાથી આ કલિયુગના સમયમાં મોટો જાવડિએ આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે. તે જાવડિ ધર્મનિષ્ઠ પુરુષોમાં મુખ્ય હતો અને તેણે જે પ્રમાણે આનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે તે વૃત્તાંત મારા સાંભળવા પ્રમાણે હું તને આદરપૂર્વક કહું છું. શ્લોક-૯૯-૧૦૨

જાવડિનો મોટો ઉદ્ધાર.

પૂર્વે મધુપુર (મહુવા)નામના નગરમાં પ્રાગ્વાટ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા ભાવડ શેઠીનો પુત્ર જાવડિ નામનો થઇ ગયો છે. ૧૦૩ તેને સીતાદેવી નામની સુશીલ સ્ત્રી હતી. તે જાણે પ્રત્યક્ષ સીતા અવતરી હોય તેવી જણાતી હતી. માત્ર ગર્વને પ્રિય ન હતી. ૧૦૪ એક દિવસે જાવડિ પોતાની એ ધર્મપત્ની સાથે શત્રુંજય પર્વત ઉપર શ્રીનાભિનન્દન ભગવાનની યાત્રા કરવા માટે ગયો. ૧૦૫ ત્યાં આવીને તેણે અતિ હર્ષથી રોમાંચિત થઇ લાવેલા કળશોથી જિન ભગવાનને સ્નાન કરાવ્યું. ૧૦૬ તે સમયે સ્નાનની જળધારા અવિચ્છિન્ન રીતે પ્રતિમાપર પડતી હતી અને પ્રતિમા તો કેવળ લેપની જ હતી, જેથી તરત ખંડિત થઇ ગઇ. ૧૦૭ આ જોઇને જાવડિ અને તેની પત્ની મનમાં ખેદ પામ્યાં. તેઓ ચારે પ્રકારના ભોજનનો ત્યાગ કરી તીર્થંકર ભગવાનની સન્મુખ બેસી ગયાં. ૧૦૮ તેઓને ત્રણ ઉપવાસ થયા ત્યારે શાસન દેવીએ જાવડિને કહ્યું કે જિનેશ્વરસ્વામી તો સિદ્ધ છે અને બુદ્ધ છે તે તને શું ઉત્તર આપશે? માટે કપર્દી નામનો યક્ષ જે આ તીર્થનો રક્ષક છે તેની આરાધના તું કર અને તારી ઇચ્છામાં આવે તેટલા ઉપવાસ કર. ૧૦૯-૧૧૧ શાસનદેવીના આ વચનથી જાવડિ યક્ષના મંદિરમાં ગયો અને પોતાની ઇચ્છાસિદ્ધિ

એટલા બધા ઉદ્ધારો થયા છે કે જેઓની સંખ્યા સમુદ્રના જળબિંદુઓની સંખ્યા પ્રમાણે અગણિત છે—ગણી શકાય તેવી નથી. [૮૮-૮૯] બીજા તીર્થમાં તપ કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે ફળ આ તીર્થનાં ભાવપૂર્વક દર્શન માત્રથીજ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે[૯૦] બીજા કોઇ સ્થળોમાં એક કરોડ મનુષ્યોને મિષ્ટ ભોજન કરાવવાથી જે ફળ મેળવી શકાય છે તેજ ફળ આ શત્રુંજય તીર્થ ઉપર એક ઉપવાસ કરવાથી મેળવી શકાય છે[૯૧] આ ભૂમંડળ ઉપર બીજા જે કોઇ તીર્થો સર્વોત્કૃષ્ટ ગણાય છે તેઓ સર્વેના આ મહાતીર્થનાં દર્શનથીજ દર્શન થઇ ચૂક્યાં ગણાય છે.[૯૨] આ તીર્થરાજના દર્શન જેવાં થાય છે કે તેજ સમયે ભવ્યપ્રાણીની નરક—તિર્યંચ આદિ દુર્ગતિઓ દૂર થાય છે તેમજ કુદેવ અથવા કુમનુષ્યાદિનું પણ વારણ થાય છે[૯૩] હિંસા કરનારા હિંસક પ્રાણીઓ પણ આ તીર્થમાં આવીને ઉભા રહ્યા હોય તો આના પ્રભાવથીજ પાપરહિત થઇને સુગતિને પામે છે[૯૪] આ શ્રી-શત્રુંજય પર્વત ઉપર જઇને જિનેશ્વર ભગવાનના જે દર્શન કરવાં તેજ મનુષ્ય જન્મના જીવનનું તથા ધનનું ફળ ગણાય છે[૯૫] એટલુંજ નહિ પણ આ પર્વત ઉપર જઇને જે કોઇ ઉપાસના, તપ, દાન ધ્યાનાધ્યયન, શીલ તથા ભક્તિનું અનુષ્ઠાન કરે છે તેને સદા અનંતગણું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે[૯૬] જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય આ તીર્થમાં માત્ર અંગુષ્ઠ જેટલીજ પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરે છે તે અતિ આ લોકમાં ચક્રવર્તી આદિની સમૃદ્ધિ ભોગવીને સ્વર્ગમાં જાય છે[૯૭] આ મહાતીર્થમાં કપર્દી નામનો યક્ષ, શ્રીનાભિનંદન ભગવાનનો સેવક થઇ રહ્યો છે અને ભવ્ય જીવોની નિરંતર ભક્તિ કરે છે.[૯૮] હે સાધુસત્તમ દેવક! આ સર્વોત્તમ તીર્થરાજના પ્રભાવનું વર્ણન કરવાને આ જગતમાં કોણ સમર્થ છે![૯૯] શ્રી વીર ભગવાનના નિર્વાણ પછી પણ આ મહાતીર્થ ઉપર ઘણા

ગયો. કેમકે કપર્દિયક્ષના પ્રભાવથી તેનું મન નિઃશંક થયું હતું. ૧૨૩
તેણે દાણ લેનારા અધિકારીઓને સઘળું લાખ દ્રમ્મ આપીને પોતાનાં
આવનારાં વહાણોની સહિત ભરેલી વસ્તુના સંબંધમાં હકનો નિશ્ચય
પણ કરી લીધો. ૧૨૪ તેવામાં પુષ્કળ ધનથી ભરેલાં બારે વહાણો
અચિંતવ્યાં આવી પહોંચ્યાં એટલે આભડ હર્ષ પામ્યો. ૧૨૫ અને
દાણ લેના૨ા તે અધિકારીઓ તો અનેક લાખો રૂપિયાનું પોતાનું
દાણ ખોયું જોઈને ખિન્ન થઈ ગયા અને મન સમજી પછી જેમ
જુગારી હાથ ઘસે તેમ, પોતાના હાથ ઘસવા લાગ્યા. ૧૨૬ પછી
આભડે વહાણમાં આવેલાં કરીયાણાં વેચી નાખ્યાં અને તેથી
અનેક ક્રોડો દ્રમ્મનો તે આસામી બની ગયો. કેમકે પ્રાણીઓનો
પુણ્ય કરવાનો મનોરથ વધારે હોય છે. ૧૨૭ પછી આભડ એક
ભાવવશાત જિન ભગવાનના બિંબ માટે મહાકીમતી મેળવવા લઈને
જલજનક દેશમાં ગયો. ૧૨૮ ત્યાં યવન જાતિનો (મુસલમાન) એક
સુલતાન રાજ્ય કરતો હતો. તેને આભડે ભેટ આપવાનું ભેટણું
ધરી પ્રણામ કર્યો. ૧૨૯ એટલે તે સુલતાને કહ્યું – કે શેઠ! જેમ,
ત્યારે ? કંઇ પ્રયોજન હોય તે તું મને કહે. તે બીજા કોઈથી ન
સાધી શકાય તેવું હશે તો પણ હું અહીં કરવા તૈયાર છું" ૧૩૦ ત્યારે
આભડ બોલ્યો –"હે રાજા! આપ તો યાચકોને કલ્પવૃક્ષ જેવા છો,
જો તમે મને મારું માનેલું આપવા હો તો હું એક જિન માગું
છું તે મને આપો. ૧૩૧ એ સમયે રાજાએ "બહુ સારું" એમ
કહીને તે આપવા વચન આપ્યું, પણ તે વિષે પ્રશ્ન કર્યો કે એ જિન
શું છે? કેમકે તે યવન રાજાને જિન શબ્દના અર્થની ખબર ન
હતી. ૧૩૨ પછી આભડે કહ્યું –"હે પ્રભુ! જે દેવની આગળ પૂજા
કરીએ છીએ તે? મૂર્તિ તે જિન કહેવાય છે અને તે અહીં
ભોંયરામાં છે. ૧૩૩ રાજાએ કહ્યું –"ભલે તે ભોંયરાને લઈ જા
અથવા તેમ તો એ જિનને લઈ જા." રાજાની એ આજ્ઞા થતાં

માટે પત્ની સાથે ત્યાં બેઠા. ૧૧૧ બરાબર એક ઉપવાસ થયો એટલે વહુએ પ્રત્યક્ષ થઈને કહ્યું કે આ ઉપવાસ કરવામાં તારો શો હેતુ છે ? તે તું મને કહે. ૧૧૨ ત્યારે જાવડિએ કહ્યું કે હું ધર્મબુદ્ધિથી ભગવાનને સ્નાન કરાવતો હતો તેમાં તેમની પ્રતિમા ખંડિત થઈ છે જેથી મેં મહાન પાપ ઉપાર્જન કર્યું છે. ૧૧૩ મારા ઉપરનો આ કલંક જ્યાંસુધી ચંદ્ર-સૂર્ય રહેશે ત્યાંસુધી મને તપાવ્યા કરશે અને તેને લીધે મારૂં મુખ જગતમાં દર્શન કરવાને અયોગ્ય થઈ પડ્યું છે. ૧૧૪ માટે હે વહુએ ! હે સ્વચ્છ આશયવાળા ! તમે મારા પર એવી કૃપા કરો, જેથી આ પાપમાંથી મારી કંઈક મુક્તિ થાય. ૧૧૫ પછી વહુએ કહ્યું – *ગજ્જનક દેશમાં બીબાકુમારિએ કરાવેલું આદિનાથ ભગવાનનું બિંબ છે. ચક્રેશ્વરી દેવી હમેશાં તેની પૂજા કરે છે અને હમણાં તે એક ભોંયરામાં રહેલ છે. માટે તેને અહીં લાવીને આ દેરાસરમાં મૂળનાયક તરીકે તેની પ્રતિષ્ઠા કર. ૧૧૬-૧૧૭ તે સાંભળી જાવડિ બોલ્યો–"મારા ઘરમાં તેટલું પુષ્કળ ધન નથી, કે જેથી તે ગજ્જનક જેટલા દૂર પ્રદેશથી તે પ્રતિમાને હું લાવી શકું" ૧૧૮ ત્યારે વહુએ કહ્યું – 'આ બાબતમાં તારે કોઈ પ્રકારની ચિંતા કરવી નહિ. તેં પ્રથમ બારવર્ષ પહેલાં જે બાર વહાણો મોકલ્યાં છે તે તારા ભાગ્યને લીધે હવે સત્વર ધનથી ભરપૂર થઈ આવી પહોંચશે. ૧૧૯-૧૨૦ વહુના આ કહેવાથી જાવડિ પ્રસન્ન થયો અને પોતાની સ્ત્રી સીલાની સાથે તેણે તે કાર્યસિદ્ધિને અવશ્ય થનારી માની લીધી. ૧૨૧ પછી બરાબર સવારીએ [illegible] પોતાની પ્રિયા સાથે તેણે પારણું કર્યું. કારણ કે કોઈ પણ સ્થળે સત્ત્વ પ્રાપ્ત કોઈ પણ પ્રયત્ન સ્વરે ખાલી નથી (!) ૧૨૨ તે પછી તીર્થનાયક ભગવાનને વંદીને જાવડિ પોતાને નગરે

* ગજ્જનક દેશ હાલના સમયમાં ગીઝની નામથી ઓળખાય છે.

ધારના પાછળના ભાગમાં જેમ મગરના પત્થરની પેઠે નાચે પડ્યો
૧૪૧ એટલે તેજ મુખે પ્રતિમા મુખેથી પર્વત ઉપર ચઢી ગઈ.
ખરેખર સિદ્ધિનું કારણ સત્ત્વ છે અને સત્ત્વથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ
છે. ૧૪૭ ભાવડિએ વિક્રમરાજા પછી ૧૦૮મા વર્ષે તે જિનને સ્થા-
નાયકજી વગેરે સ્થાપ્યું. ૧૪૮ એ સમયે જ્યારે પૂર્વ કપર્દી યક્ષ
ભગવાનને પોતાને સ્થાનેથી ઉઠાવ્યા ત્યારે તેના અધિષ્ઠાતા વ્યંતર
દેવોએ કોપાવેશથી મહાભયંકર શબ્દો કરી મૂક્યા. ૧૪૯ અને તેના
કોપવશથી આખું બ્રહ્માંડ કંપી ઉઠ્યું. શત્રુંજય પર્વત આખો ઓગળી
ગયો હોય તેમ જણાવા લાગ્યું. પ્રતિમા વગેરે કરીવરો મૂર્છિત થઈ
પૃથ્વી પર ઢળી પડ્યા અને સમુદ્ર ઉછળવા લાગ્યો. ૧૫૦–૧૫૧ એ
પ્રમાણે જગતમાં ખળભળાટ થયેલો જોઈ ભાવડિનું મન કરવું આકુળ
ની થયું અને તે યક્ષરાજ પ્રતિમાની આગળ ઉભો રહીને નમ્ર-
પૂર્વક વિનતિ કરવા લાગ્યો કે ૧૫૨ હે સ્વામિ! કરુણાપૂર્વક મ-
મા મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. હે કૃપાનિધિ ભગવન! મારા પર
પ્રસન્ન થાઓ, કૃપા કરો. ૧૫૩ આ સર્વ કરીવરો મારી આજ્ઞાને
પરવશ હતા (અને તેથીજ તેઓએ આ કૃત્ય કર્યું છે) માટે
તેઓને તમે ઉઠાડો તમે તો પ્રાણીમાત્રનું હિત કરનારા છો. ૧૫૪
હે નાથ! લોકો પ્રથમ તમારી સ્નાત્ર પૂજા વગેરે ક્રિયાઓ સહ
કરશે અને પછી આ નવી પ્રતિમાનું પૂજન—અર્ચન કરશે. ૧૫૫
ભાવડિના એ અવસર જાણ પછી વ્યંતર દેવોએ તત્કાળ તે કરીન્-
દ્રોને ઉઠાડ્યા કેમકે દેવો દુર્બળોનો નાશ કરતા નથી. ૧૫૬ પછી
શુભ આયુષ્યવાળા લગ્નમાં સમતાવાન ભાવડિએ શુભ લગ્નવાળા
દિવસે નવી પ્રતિમાની વિધિ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરી. ૧૫૭ એ પ્રતિષ્ઠા
વાળવામાં ભાવડિએ નવલાખ સોના મહોરો ખર્ચી હતી અને તેવી
પ્રતિષ્ઠામાં સવાલાખ સોનામહોરો વાપરી હતી ૧૫૮ તે પછી એ

જાવડિએ ઘણી મોટી નીસરણીઓ ઉપરથી તે સ્થાન જાણી લીધું અને ભોંયરાની ભૂમિને ખાણીયોદ્વારા જેથી અલગ કરાવી કે તુરતજ જિન પ્રકટ થયું. [134-135] એ જિનની ચોરાશી દેશી જાતજાતના રત્નાલંકારોથી તથા દિવ્યમાળાઓથી નિત્ય પૂજા કરતી હતી [136] તે તેના વચન ચાલ્યે પ્રતિમાનાં દર્શન કરી મનમાં વિચાર કર્યો કે આ તો સાક્ષાત્ જગતસ્વામિ બિરાજેલા છે પછી તેણે પ્રતિમાને પ્રણામ કરી મોટો ઉત્સવ કરાવ્યો. [137] વળી તે સુલતાને જાવડિની પ્રશંસા કરી કે ખરેખર તું કોઈ ધન્યવાદ પાત્ર છે અને પુણ્યશાળી છે કેમકે દેવતાઓ પણ આ રીતે તારાપર પ્રસન્ન છે. [138] માટે ખુશીથી, તું આ પ્રતિમાને ગ્રહણ કર અને પોતાનો મનોરથ પૂર્ણ કર. મને પોતાને પણ આ મારા સ્થાનમાંથી પ્રતિમા આપવાથી પુણ્યનો લાભ થવાનો છે. [139] એમ કહી તે સુલતાને રેશમી વસ્ત્રો તથા સુવર્ણના અલંકારો આપી જાવડિનું સન્માન કર્યું અને ઉત્સવપૂર્વક પ્રતિમા સહિત તેને ત્યાંથી વિદાય કર્યો [140] અનુક્રમે મહાવિકટ માર્ગને પણ સુખપૂર્વક ઓળંગીને દેવતાના અતિશયને લીધે તે પ્રતિમા શ્રીશત્રુંજય પાસે આવી પહોંચી. [141] પછી જાવડિ દરરોજ પર્વતની જેટલી ઉંચાઈ સુધી પોતાના માણસો પાસે મહેનત કરાવીને પ્રતિમાને ઉંચે ચડાવતો હતો તેટલીજ નીચાઈ સુધી કોઈ અંતર, દરરોજ તે પ્રતિમાને પાછી ઉતારી નાખવા લાગ્યો, જેથી એ પરિશ્રમ મફતજ તેના બે મહિના વીતી ગયા. [142-143] આખરે જાવડિ થાક્યો, તેણે ઘણું મનમાં ચિંતન કર્યું એટલે તેણે પ્રત્યક્ષ આવી જાવડિને આવું સ્પષ્ટ વચન કહ્યું—[144] "હે શેઠ! તું અને તારી સ્ત્રી બન્ને આ પ્રતિમાનું ગાડું જ્યારે ચાલે ત્યારે તેના બન્ને પૈડાંના પાછળના ભાગમાં રહી સૂવાના બનાવની પેઠે તેમ રૂપે ચાલો." [145] તે સાંભળી બીજે દિવસે શેઠ પોતાની સ્ત્રી સાથે પૈડાંની

કરવા લાગ્યો જેથી રાજાને પ્રભુની પેઠે પ્રિય થઈ પડ્યો. ૧૬૮ પછી રાજા જયસિંહ રાજાની સર્વ ચિંતા તે મંત્રીશ્વર ઉપર મૂકીને પોતે તો કેવળ રાજ્ય સુખજ ભોગવવા લાગ્યો અને મંત્રી, રાજ્યકારભાર કરવા લાગ્યો. ૧૬૯ એક સમયે શ્રી સિદ્ધચક્રવર્તી–સિદ્ધરાજે (જયસિંહે) સુરાષ્ટ્ર દેશના પોતાના શત્રુ રાજા ખેંગારસિંહને જીતવા માટે મંત્રીને આજ્ઞા કરી. ૧૭૦ મંત્રી ઉદયન પણ રાજાની આજ્ઞાને હર્ષપૂર્વક સ્વીકારીને પોતાના ભગવાનની પૂજીને મુહૂર્તે ચાલતો થયો. ૧૭૧ તેણે પોતાના તેજથી તથા ચતુરંગી સેનાએ ઉડાડેલી રજથી આકાશમાં સૂર્યને ઢાંકી દીધો અને પૃથ્વીને કંપાવતો તે વર્ધમાનપુર* નગરે પહોંચી ગયો. ૧૭૨ ત્યાંથી પોતાના સૈન્યને ખેંગારસિંહની રાજધાની તરફ રવાના કરીને મંત્રી ઉદયન, થોડા પરિવારની સાથે શ્રીશત્રુંજય પર્વત ઉપર ગયો. ૧૭૩ ત્યાં તેણે પવિત્ર હૃદયથી શ્રીઋષભરાજ ભગવાનને પ્રણામ કરી સ્નાન કરાવ્યું અને શ્રેષ્ઠ પુષ્પો તથા વસ્ત્રાભરણોથી તેમની પૂજા કરી. ૧૭૪ પછી સ્તોત્રોથી સ્તવતા જૈનશ્રુતના ગુણથી અત્યંત ભક્તિપૂર્વક જ્યાં હાથમાં આરતી લઈને તે જ્યારે ભગવાનની આગળ ઊભો ત્યારે એક ઉંદર બળતી દીવાની દીવેટને ભગવાનની પાસેથી લઈ જઈને બીલમાં પેસી ગયો. આ દશ્ય જોઈને ઉદયને મનમાં વિચાર કર્યો કે, આ કાષ્ઠના જિનમંદિરમાં આ રીતે કદાચ અગ્નિ લાગે તો ભગવાનની પ્રતિમા પણ જોખમમાં આવી પડે. આવો મનમાં વિચાર કરી તેણે સંકલ્પ કર્યો કે આ દેવમંદિરને પાષાણમય પત્થરોથી બંધાવીને હું જ્યારે સિદ્ધ કરીશ ત્યારે દિવસમાં એકજ વખત ભોજન કરીશ અને જ્યારે મારો આ સંકલ્પ પૂર્ણ થશે ત્યારે હું ભોજન, દેહ તથા જળ એ ત્રણ વસ્તુને ભોગ કરી સ્નાન કરીશ. ૧૭૫–૧૭૯ આવી પ્રતિજ્ઞા કરીને

* આ વર્ધમાનપુર તે આજનું વઢવાણ હોવું જોઈએ.

બન્ને એ પુણ્ય જિનમંદિરના ઉપરના ભાગ ઉપર ચઢીને પોતાના સેવકોની સાથે નૃત્ય કરતાં હતાં. તેવામાં અંતર દેવોએ પૂર્વના વૈરથી તેઓને ક્યાંક ગુમ કરી દીધાં જેથી કરી તેઓ જણાયાંજ નથી. (કે ક્યાં ગયાં!) ખરેખર, પૂર્વનું વૈર દુસ્ત્યજ ઉત્તમજનોને આવડ છે. ૧૫૯–૬૦

વાગ્ભટનો પાંચમો ઉદ્ધાર

હવે, જે પાંચમો ઉદ્ધાર પ્રસિદ્ધ થયો છે તે વિષે હું કહું છું. તે સમયમાં શ્રીમાન શ્રીમાળ (શ્રીમાળી) વંશમાં પૂર્વે આદિત્ય નામનો એક પુણ્ય શાહ થયો છે તે જહાજની પેઠે સર્વ મનુષ્યોને દરિદ્રતારૂપ સમુદ્રમાંથી તારનારો હતો, તેનો પુત્ર આમ્રવર હતો, ૧૬૧ તે આમ્રશ્વરનો પુત્ર દેવદિત્ય નામનો હતો, એ દેવદિત્યને સુજનાગ નામનો મહાભાગ્યશાળી પુત્ર હતો અને તેનો પુત્ર બીજા દેવ જેવો વીરદેવ નામનો હતો. આશ્ચર્ય માત્ર એટલુંજ હતું કે એ વીરદેવ સાક્ષાત્ દેવ સમાન હતો છતાં કવિ (શુક્રાચાર્ય અથવા વિદ્વાન) નો દ્વેષી ન હતો અને દાનવવાળો ન હતો. (અર્થાત્ દાનવોનું આધિપત્ય કરનારો ન હતો–દાનવોનો શત્રુ ન હતો પણ દાનનો વશ રહેનારો હતો–એટલે દાતા હતો.) ૧૬૨–૧૬૪ તે વીરદેવનો પુત્ર ઉદયન નામનો હતો. તેનો ભાગ્યરૂપી સૂર્ય જગતમાં ઉદય પામીને પોતાનાં કિરણોનો પ્રસાર સર્વત્ર પાડી રહ્યો હતો. ૧૬૫ એ ઉદયનને બે પુત્રો હતા. મોટાનું નામ વાગ્ભટ હતું અને નાનાનું નામ આમ્રભટ હતું. આ બન્ને પુત્રો સજ્જનોનું સદા હિત કરનારા હતા ૧૬૬ તે સમયે આ શ્રીજયસિંહ રાજાએ પોતાની પૃથ્વીરૂપ મંડપના આધાર તરીકે ઉદયનને એક સ્તંભ રૂપે સ્થાપ્યો હતો–અર્થાત્ જયસિંહે ઉદયનને પોતાનો મંત્રી બનાવ્યો હતો, કારણ કે તે મહાસત્ત્વવાન હતો. ૧૬૭ ઉદયનથી પણ રાજાના મુખ્ય પ્રધાનપદને પામીને રાજાના એવા કામ

આ વાલ્હીકના હાથ ધીર બાજે તે.[૧૫૧] આ સાંભળીને જૈત્રસિંહનો
સિંહ એકદમ વધી પાડ્યો, તેનાં નેત્રો લાલચોળ બની ગયાં અને હાથમાં
ભાલો લઈ તે મંત્રી સામે દોડ્યો.[૧૫૨] તેજ સમયે મન્ત્રી પણ
ઉપાડી તલવારે તેની સામે દોડ્યો. મંત્રી પ્રયોગ ચાલાક હતો. તેથી
તેણે પોતાની સામે આવતા શત્રુના ભાલાને વચ્ચેથીજ કાપી નાખ્યો.[૧૫૩]
પછી તેઓ બન્ને વચ્ચે તલવાર તલવારથી પ્રત્યેજ આપથી યુદ્ધ શરૂ
થયું તેમાં જૈત્રસિંહના પ્રમાદનો લાભ લઈ મંત્રીએ પોતાની તલવારને
પ્રહાર કરીને તેના બે ટુકડા કરી નાખ્યા.[૧૫૪] એટલે તુરતજ "મંત્રી
જયતુ, જયતુ" એવો સ્તુતિપાઠકોનો શબ્દ ઉંચેથી સંભળાવા લાગ્યો, જેથી
શત્રુઓનું સૈન્ય તેજ ક્ષણે નાશી ગયું.[૧૫૫] મંત્રી ઉદયન પણ શત્રુની
તલવારના પ્રહારથી અત્યંત ઘાયલ થયો હતો તે શરીરે અશક્ત થઈને
પૃથ્વીપર પડી ગયો. ખરેખર પ્રાણાન્ત-તલવાર કોઈને પણ પોતાની
હોતી નથી.[૧૫૬] તે સમયે રણસામની ગર્જ આશ્ચર્ય કરીને બધા
મંત્રીઓ તથા સુભટો, ઘોડા ઉપરથી ઉતરી મંત્રી ની આસપાસ આવી
બેઠા.[૧૫૭] તેઓએ અત્યંત સ્વાભાવિક ખેદ પામી તથા અશ્રુ વહેરાવતા
રડી રહેલા મંત્રીને કહ્યું કે હે નાથ ! આપને જતાં આ અવસ્થા
શી ? જે સેવક, પોતાના સ્વામીના કામ માટે રણસંગ્રામમાં પ્રાણ તજે
છે તે સ્વર્ગમાં જઈને એકીને સુખ ભરેલા સ્વર્ગલોકમાં જાય છે.[૧૫૮]
[૧૫૯] વળી તમે તો રણના મોખરામાં રહી પોતાના સ્વામીનું કામ
સંપૂર્ણ કર્યું છે જેથી આ ઠેકાણે આમ આપણુ શા માટે શોક શા માટે
કરો છો ?[૧૬૦] તમને જે આ ઘાવ થયા છે તેનો આપણે નહીં પણ
ઉપચાર કરાવીશું. એટલે તુરતજ તમે નીરોગી થશો, માટે એક ઘડી
ખમો.[૧૬૧] ત્યારે મંત્રી બોલ્યો—"મારું મરણથી નાશ માટે નિશ્ચિત
છે તેથી મિત્રોને શોક કેમજ થાઓ ! અને હું તો મારા સ્વામીના
કાર્ય માટે મરણ પામુ છું. જેથી મને તો વિલાપ કરીને શોક કરવા

તે મંત્રીએ ભગવાનને નમી અને પર્વત ઉપરથી ઉતરીને શત્રુ સામે જેવું પ્રયાણ કર્યું. ૧૯ તે પછી બન્ને સૈન્યો એકત્ર મળ્યાં અને તેઓ વચ્ચે તરવાર તરવારથી બાહુ બાહુથી મહાન યુદ્ધ થઈ ગયું. ૧૮૧ અનુક્રમે જૈત્રસિંહના સૈન્યે ચોતરફથી અત્યંત હેરાન કરીને મંત્રીના સૈન્યને અસ્વસ્થ કરી મૂક્યું જેથી સર્વ દિશાઓમાં નાસી જવા માટે તે તૈયાર થયું. ૧૮૨ પોતાના સૈન્યને એ પ્રમાણે નાસતું જોઈ મહામંત્રી સૈન્યને તેને ધીરજ આપી અને પોતે પણ કવચ પહેરી સજ્જ થઈને શત્રુઓનો નાશ કરવા માટે યુદ્ધમાં ઉતરી પડ્યા. ૧૮૩ તે સાહસી મંત્રી, દુર્જય રાજા જૈત્રસિંહ આગળ જઈને ઉભો અને તેને પડકારવા લાગ્યો કે તારા ઇષ્ટ દેવને યાદ કર અથવા હથિયાર હાથમાં લે. ૧૮૪ હું શ્રીસિદ્ધચક્રવર્તીનો હાથી છું અને તારી સામે મદી આવ્યો છું, માટે ચાલ, મારા સ્વામીના ચરણ કમળને શરણે જા. ૧૮૫ આ સાંભળી જૈત્રસિંહ પણ બોલ્યો—"વાણિઆઓનું સાહસ અમારા ભણવામાંજ છે માટે તું હાથમાં ત્રાજવા લઈ લે અને આ તરવારને છોડી દે નહિતર યુદ્ધ ન થા ૧૮૬ યાદ રાખ કે જેવી રીતે ચણા ખાઈ શકાય છે તેવી રીતે મરી ખાઈ શકાતા નથી. જેમ પોતાની સ્ત્રીને મારી શકાય છે તેમ કોઈ એક સુભટને મારી શકાતો નથી ૧૮૭ માટે જા, મારી દૃષ્ટિ આગળથી દૂર થા. તારા જેવા વિજાતીય ઉપર મારું શસ્ત્ર કોપ કરતું નથી. ૧૮૮ તારે આવો મદ ન કરવો કે, મને મારા સ્વામીએ સેનાનો નાયક બનાવ્યો છે! કેમકે કુતરાને સિંહનો વેષ ધારણ કરાવવામાં આવે તો પણ તે સિંહની ગર્જના કરતો નથી. ૧૮૯ આ સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું પોતાનો પુરુષાર્થ, શક્તિથી પ્રગટ થાય છે નહિ કે બહુ બકવાદ કરવાથી!! સોનું સોળ વલું છે કે નહિ, તેની પરીક્ષા કસોટીના પત્થર ઉપર થઈ શકે છે ૧૯૦ તરવારરૂપી ત્રાજવામાં રહેલા યોગના વિમુખ તારા મસ્તકને તોળતા

તાત્પર્ય કે શુભ ધ્યાનથી યુક્ત થઇ પરમેષ્ઠી નમસ્કારનો પોતેજ ઉચ્ચાર કરતો એ મંત્રી પ્રાણનો ત્યાગ કરી સ્વર્ગે ગયો. ૨૧૪ સાધુવેષને ધારણ કરનારા પેલા રાજાના વડા મંત્રીએ પણ અમૂલ્ય ચિંતા-મણિ સમાન તે સાધુવેષને અકસ્માત પ્રાપ્ત કરી પુનઃ તેને દુર્લભ માનીને તેનો ત્યાગ કર્યો નહિ. ૨૧૫ પણ કોઇ સુગુરુ પાસે જઇ વિધિપૂર્વક તેણે દીક્ષા લીધી અને નિર્મળ ચિત્તથી તેનું પાલન કર્યું. ૨૧૬ મંત્રીઓએ પણ ઉદયનમંત્રીના દેહસંસ્કાર કરી ધર ૬ દેશમાં ચૈત્યકેતન—(તે નામનો કોઇ મુખ્ય મંત્રી હોય અથવા જૈત્રસિંહ રાજાનો પુત્ર હોય) તે રાજાની આજ્ઞાથી રાજાના પ્રતિનિધિ તરીકે સ્થાપ્યો ૨૧૭ પછી બીજા સર્વ મંત્રીઓ, સૈન્યને સાથે લઇ પાટણ નગરમાં આવી પહોંચ્યા અને તેઓએ જૈત્રસિંહરાજાનું સર્વસ્વ રાજા જયસિંહને અર્પણ કર્યું ૨૧૮ સમર્થ રાજાએ પણ લાવેલી ભેટેલી તે ભેટ સામે દૃષ્ટિ સરખી પણ ન કરી. તેના નેત્રમાં મંત્રીના દુઃખથી આંસુઓ ઉભરાઇ નીકળ્યાં. ૨૧૯ પછી રાજાએ તે સર્વ ભેટ ઉદયનના પુત્ર વાગ્ભટને અર્પણ કરી દીધી, ઉપરાંત દુર્નીતિનો નાશ કરનારો ઉદયને ધારણ કરેલી મંત્રી મુદ્રા તેને અર્પણ કરી. ઉદયનની પેઠે વાગ્ભટને પણ પોતાનો મંત્રી બનાવ્યો ૨૨૦ વાગ્ભટ પણ રાજરૂપ કલ્પવૃક્ષથી થોડા સમયમાં સિદ્ધિ કરનારી, પોતાનું શાસન ચલાવનારી તે મંત્રીમુદ્રા પ્રાપ્ત કરીને પ્રજાઓનું એક આશ્રયસ્થાન બન્યો અને દુષ્ટોને શિક્ષા કરનારો થયો. ૨૨૧ એક દિવસે પેલા મંત્રીઓએ વાગ્ભટને પ્રણામ કરીને તેના પિતા ઉદયને જે કહ્યું તે સર્વ જણાવ્યું ૨૨૨ એટલે વાગ્ભટે પણ પિતાના એ બન્ને અભિગ્રહોનો તેજ સમયે સ્વીકાર કરી લીધો અને પોતાની આજ્ઞામાં રહેનારા કારીગરો મારફત શત્રુંજય પર્વત પર મોકલ્યા ૨૨૩ એ કારીગરોએ શુભ મુહૂર્તે મંદિર બનાવવું પ્રારંભ કર્યું

નહિ. ૧૨ પણ મારા ચિત્તમાં જે એક શલ્ય છે તે મને મારા
પાપ કરતાં પણ અત્યંત દુઃખી કરે છે અરે! તેજ હમણા મને સાલે
છે. ૧૩ "તે શલ્ય શું છે!" એમ તેઓએ જ્યારે પૂછ્યું ત્યારે
મંત્રી બોલ્યો–"મેં શ્રીશત્રુંજય ઉપરનું દેરાસર બંધાવવાને મનમાં
સંકલ્પ કર્યો હતો, તે મારો મનોરથ મારા આ મરણથી મારા મનમાંજ
રહી ગયો, બસ આજ શલ્ય મારા હૃદયને સાલે છે" ૧૪ ૧૫ તે
સાંભળી મંત્રીઓ બોલ્યા "હે મંત્રિન્ આ બાબતમાં તમે શોક કરો
મા. તમારો પુત્ર વાગ્ભટ તમને એ ઋણમાંથી મુક્ત કરવા સમર્થ
છે ૧૬ વળી નીતિશાસ્ત્રનું આ વચન છે કે પુત્ર, પિતાનું ઋણ
અદા કરેજ છે માટે વાગ્ભટ તમે ઇચ્છેલા દેરાસરને અવશ્ય બંધાવશે.
૧૭ અમે તમારા પુત્ર વાગ્ભટને પ્રેરણા કરીશું, જેથી સત્વર તે
તમારા મનોરથને પૂર્ણ કરશે. ૧૮ તે મંત્રીઓએ એ પ્રમાણે કહ્યું
એટલે ઉદયન મંત્રી પ્રસન્ન થઇને બોલ્યો કે બસ, ત્યારે તો આટલાથીજ
હું કૃતાર્થ થયો છું. વળી તેણે કહ્યું કે અવશ્ય, હવે મારું આયુષ્ય
અતિ અલ્પ છે માટે તમારે ઔષધ આદિ ઉપચારો કરાવવાની કંઇ
જરૂર નથી. હવે તો મારે ધર્મજ ઔષધરૂપ છે માટે
આ મહાગ્રામ સમુહમાંથી પણ કોઇ જગ્યામાં એક ચારિત્રી
શ્રમણ કોઇ એક સાધુને સત્વર અહીં લાવો. એટલે તેની પાસેથી
હું પરભવનું ભાતું લઇ લઉં ૧૯ ૨૦ મંત્રીએ પોતાની એ
ઇચ્છા જણાવી એટલે તેઓએ આખી છાવણીમાં તપાસ કરી પણ
તેમાં કોઇ તપોધન સાધુ તેઓના જોવામાં આવ્યો નહિ. તેથી
તેઓએ કોઇ એક રખડતા વંઠ માણસને વસ્ત્ર મુકાવી
સાધુના વેષ પહેરાવીને મંત્રી આગળ હાજર કર્યો. ૨૧ મંત્રીએ
તેને સત્ય સાધુ માની આનન્દપૂર્વક પ્રણામ કર્યો અને તેની આગળ
અંતિમ મરણ સમયની આરાધના કરી. ૨૨ પછી ચિત્તની એકાગ્ર

કારીગરને મોકલ્યો એટલે તે પણ ત્વરિત શત્રુંજય પર્વતથી ત્યાં આવ્યો.૨૪૧ એટલે મંત્રીએ તેને પૂછ્યું કે હે સૂત્રધાર! આ દેરાસર જેવું તૈયાર થયું કે તુરત ત્રુટી પડ્યું તેમાં શું કારણ છે?૨૪૨ આના ઉત્તરમાં કારીગરે કહ્યું કે આપશ્રીએ ભમતિમાં તે દેરાસરને ઘુમટ બાંધવામાં આવ્યો જેથી તેના અંદરના ભાગમાં વાયુ પ્રવેશ કરીને પ્રબળ જોરથી પૈરાવો કરતો હતો અને તેથીજ દેરાસર ત્રુટી પડ્યું છે ૨૪૩ આ સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું— જો એમ હતું તો પછી ઘુમટવાળું દેરાસર કેમ બાંધ્યું? મંત્રીએ તેમ પ્રશ્ન કર્યો એટલે બુદ્ધિમાન પેલા કારીગરે ઉત્તર આપ્યો કે, “હે દેવ! જો ઘુમટવાળું દેરાસર બાંધવામાં ન આવે તો તેને બંધાવનાર પુરુષનો વંશ અતિ અલ્પ સંતતિવાળો થાય—અથવા તેનો નિર્વંશ જાય. ૨૪૫–૨૪૬ તે સાંભળી મનને સ્વસ્થ કરી મંત્રી બોલ્યો— રે ભદ્ર! મોક્ષનું કારણ શું સંતતિ છે? (નહિ) પોતાનું પુણ્ય એજ અમને સ્વર્ગ કે મોક્ષમાં લઈ જાય છે. માટે આ ફરીથી ભમતીવાળુંજ દેરાસરને મજબુત અને નક્કર તૈયાર કર. અને મારી કીર્તિરૂપ સંતતિને જેમ અને તેમ સાચવી કર.૨૪૭-૨૪૮ પેલો કારીગર પણ મંત્રીની એ આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને આ પ્રયત્નપર થયો અને થોડાજ દિવસમાં તેણે મજબુત અને નક્કર દેરાસર પૂર્ણ કર્યું. ૨૪૯ એ રીતે દેરાસર સંપૂર્ણ તૈયાર થયું એટલે શ્રીમંત મંત્રી વાગ્ભટ, પોતાના સ્વામીની રજા લઈને જાત્રા કરવા ચાલી નીકળ્યો. ૨૫૦ તે તેજ પાટણના મુનિઓથી સમગ્ર ક્રિયાઓને તેણે જાણી લીધી હતી, આચાર્યો વગેરે સંઘ તેની સાથે હતો અને તેનો દેખાવ બીજા ચક્રવર્તી જેવો જ જણાતો હતો ૨૫૧ ત્યાં જઈને તેણે અત્યંત આનંદથી પુષ્કળમાં મોટા ઉત્સવોનો આરંભ કર્યો અને જગતની પ્રતિષ્ઠાપૂર્વક શ્રી આદિનાથ ભગવાનની સ્થાપના કરી.૨૫૨ ખરેખર એ મહાવીર

અને એક વર્ષમાં જ સંપૂર્ણ તૈયાર થયેલા તે મંદિર ઉપર કળશ પણ ચડાવી દીધો. ૨૨૪ એ રીતે કારીગર લોકોએ તેના પર કળશ ચડાવ્યો ત્યારે તે વધામણી આપવા માટે તેઓએ એક પુરુષને વિજ્ઞપ્તિપત્ર સાથે વાગ્ભટ પાસે રવાના કર્યો. ૨૨૫ વાગ્ભટમંત્રીએ તે પુરુષદ્વારા આવેલા વિજ્ઞપ્તિપત્રનું સીલ તોડીને તે લેખ વાંચ્યો અને દેરાસરને સંપૂર્ણ તૈયાર થઇ ગયેલું જાણી પોતે અત્યંત પ્રસન્ન થયો. ૨૨૬ તે વખતે મંત્રીનાથ વાગ્ભટે આનંદથી રોમાંચિત થઈને તે લેખ લાવનારના પુરુષને નવરત્ન સુવર્ણની એક જીભ અર્પણ કરી. ૨૨૭ તે પછી વાગી રહેલાં વાજિંત્રોના ધ્વનિઓથી ગગન મંડળ તથા ભૂમંડળના મધ્ય પ્રદેશને ભરી દેનારો મહોત્સવ ચાલુ થયો. ૨૨૮ એટલે તેજ સમયે બીજો એક પત્ર લાવનારો પુરુષ શત્રુંજય પર્વતથી એક લેખ લઈને ત્યાં આવ્યો અને મંત્રીએ પોતે જ એ લેખને વાંચ્યો. ૨૨૯ તેમાં આ પ્રમાણે લખ્યું હતું—"હે મંત્રિન્! દેરાસર, જેવું તૈયાર થયું કે તુરતજ પાછું વચમાંથી તુટી પડ્યું છે." ૨૩૦ આ જાણીને મંત્રીને તો ઉલટો બમણો આનંદ થયો, ત્યારે ખેદ પામેલા સમગ્ર સભાના લોકોએ મંત્રીને કહ્યું કે ૨૩૧ હે મંત્રિન્! આ ખેદ કરવાના સમયે તમને આનંદ કેમ થયો, તેનું શું કારણ! ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું—'મારા જીવતાં જ આવું બન્યું તેથી મને હર્ષ થાય છે કેમકે મારા મરણ પછી જો આ દેરાસર તુટી પડ્યું હોત તો તેને કોણ કરાવત! પણ મારા જીવતાં તે પડી ગયું છે તેથી હું તે ફરીથી બંધાવીશ. ૨૩૨-૨૩૩ મંત્રીના એ વિચાર સાંભળી સર્વ સભાસદો તો ચકિત જ થઇ ગયા. તેઓ પોતાનાં મસ્તક ધુણાવતા અહિમહિ બોલવા લાગ્યા કે ૨૩૪ અહો! ધન્ય છે આ મંત્રીશ્વરને! કે જેની બુદ્ધિ આવા ઉત્સાહવાળી છે। ખરેખર પુણ્યશાળી પુરુષની બુદ્ધિ પવિત્ર અને દીર્ઘદૃષ્ટિવાળી હોય છે ૨૩૫ પછી મંત્રીએ તે કામ કરનારા મુખ્ય

આજ્ઞા આપો એટલે હું સાવધાન થઈને જ તીર્થંકરના મુખને સિદ્ધ કરી આપું. ૨૧૦ પુત્ર તો એજ કહેવાય કે જે સર્વસ્વ આપ્યાં એમણે તેની નુકસાનીને ઉપાડી લે અને પોતાના પિતાને એક સાક્ષીએ બનાવી તેના ગણધરને પાર પહોંચાડે. ૨૧૧ તે વાણી દેવએ સિદ્ધ સમાન પરાક્રમી તે સમરસિંહ પુત્રને આશ્ચર્ય ભરેલીને તે સર્વે જોયો. ૨૧૨ એટલે સમરસિંહ પણ પિતાની આજ્ઞા સ્વીકાર કરીને સાવધાન મનથી ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિ પાસે ગયો અને ત્યાં તેમના ચરણમાં નમન કરી એણે આ પ્રમાણે કહ્યું ૨૧૩ કે પ્રભુ! જેથી મારી કાર્ય સિદ્ધિ તત્કાળ થાય તેવો કોઈ ઉપાય આપ પર કૃપા કરીને તમે બતાવો ૨૧૪ ત્યારે ગુરુએ પણ કહ્યું કે જ્યાંસુધી આ કાર્ય તારાથી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તારે આવું અભિગ્રહરૂપ નિયમથી તપસ્યા કરવું તે સાંભળી સાધુ સમરે આદરપૂર્વક એકાગ્ર બુદ્ધિને નમન કરીને ગુરુ આગળ આવા અભિગ્રહો ગ્રહણ કર્યા. ૨૧૫—૨૧૬ "જ્યાંસુધી શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી હું બ્રહ્મચર્ય પાળીશ, દિવસમાં બે વખત ભોજન કરીશ નહિ. એમ તેલ, અને અન્ન-ના રસ પણ ગ્રહણ કરીને સ્નાન કરીશ નહિ. તેમજ એક વિકૃતિ ગ્રહણ કરીશ અને પૃથ્વી પર શયન કરીશ. ૨૧૭—૨૧૮

દેરાસરનો ઉદ્ધાર કરવાનો મહાન મનોરથ વાગ્ભટે પોતાના પૂર્વ તેનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. ૨૪૭ એ ઉદ્ધારમાં અગણિત આનંદને લીધે મુગ્ધ બનેલા પિતાથી મંત્રી વાગ્ભટે બે કરોડ ને સત્તાણુ લાખ દ્રવ્યનું ખર્ચ કર્યું હતું. ૨૪૮ એ પ્રમાણે શત્રુંજયના પ્રાસાદના ઉદ્ધારરૂપ મહોત્સવને કરીને વાગ્ભટ ધર્મકાર્ય તથા રાજકાર્ય કરવા લાગ્યો. ૨૪૯ આ રીતે એ મહાતીર્થમાં વાગ્ભટ પાંચમો ઉદ્ધારક થઈ ગયો છે. બસ આ પાંચ તીર્થોદ્ધારો પૃથ્વી પર પ્રખ્યાત થયા છે. ૨૫૦ માટે હે દેસલ! આ શત્રુંજય પર્વત જ્યાંસુધી હયાત છે ત્યાંસુધી કંઈ પણ નાશવંત નથી. માત્ર તીર્થનો ઉદ્ધાર કરનાર જ શોધી કાઢવો જોઈએ." ૨૫૧

શત્રુંજયના ઉદ્ધારનો દેસલનો નિશ્ચય.

ગુરુનાં એ વચન સાંભળી દેસલ બે હાથ જોડીને બોલ્યો કે આ પર્વત આવું મહાન તીર્થ છે એમ તો મેં હમણાંજ જાણ્યું, માટે હે પ્રભુ! હું પોતેજ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવીશ, કેમકે હમણાં મારી પાસે સમગ્ર સામગ્રી છે ૨૫૨ ૨૫૩ ભુજબળ, ધનબળ, પુત્રબળ, મિત્રબળ, રાજબળ અને ઉત્તમ દાનશક્તિ—આ રીતે સર્વ શક્તિ છે તો પણ આપનું જે કૃપાબળ તેને સહાયરૂપ થાય તો, હું આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવું. ૨૫૪-૨૫૫ તે સમયે સિદ્ધસૂરિએ પણ કહ્યું કે ધર્મકાર્યમાં ગુરુની કૃપા સર્વદા સહાય કરવાને તત્પર હોય છે ૨૫૬ માટે હે દેસલ! તું આ તીર્થનો સત્વર ઉદ્ધાર કરાવ. કેમકે આ પ્રસિદ્ધ કહેવત છે કે ધર્મની ગતિ સત્વર હોય છે—ધર્મનાં કાર્ય તુરતજ કરવાં જોઈએ. ૨૫૭ તે પછી સાધુસત્તમ દેસલ ગુરુની કૃપા મેળવીને પોતાને ઘેર ગયો અને પોતાની તે મનોકામના વેગે સમરસિંહ નામના નિવેદન કરી. ૨૫૮ સમર પણ કાનને અમૃત જેવું તે પિતાનું વચન સાંભળી તુરતજ અત્યંત પ્રસન્ન થયો. ૨૫૯ તેણે વિનંતિ કરી કે હે પિતા! તમે મને સત્વર

ત્યાં તેમને બીમારો ગરીબ મનુષ્યોને ભોજન વગેરે આપીને તેમજ બીજી જે કોઈ ઈચ્છા હોય તે સર્વ પૂર્ણ કરીને તેઓને પ્રસન્ન કરે છે. ૨૮૫ માટે જો તમે આજ્ઞા આપો તો હું તેનો ઉદ્ધાર કરું. આ તીર્થનો પ્રથમ નાશ કરીને તેમજ પછી તેની પ્રવૃત્તિ કરીને તમેજ એના નવીન વિધાતા બનો. ૨૮૬ આ સાંભળી અલપખાન પણ સમર ઉપર પ્રસન્ન થયો. તેણે કહ્યું કે હું તારા પર પ્રસન્ન થયો છું. જા, તું તારી ઈચ્છામાં આવે તેમ કર. ૨૮૭ તે પછી ફરી પણ સમરસિંહે કહ્યું કે હે સ્વામિન્! જો તમે પ્રસન્ન થયા હો તો એને માટે એક પ્રમાણપત્ર (પરવાનો) લખી આપો, જેથી મારૂં આ કાર્ય નિર્વિઘ્ને પૂર્ણ થાય. ૨૮૮ આ સાંભળી ગૂર્જર ભૂમિના અધિપતિ અલપખાને પોતાના મુખ્ય પ્રધાન બહિરામખાનને સમરસિંહ માટે પરવાનો લખી આપવાની આજ્ઞા કરી. ૨૮૯ તેણે પણ સાધુ સમરસિંહ પોતાને પ્રાણ કરતાં પણ અધિક પ્રિય હોવાથી તે આજ્ઞા અનુસાર પરવાનો લખી આપવામાં ઘણીજ ખુશી બતાવી. ૨૯૦ પછી તેણે પોતાની ઓફીસમાં જઈને રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે સત્વર અત્યંત માનપૂર્વક સમરસિંહને પરવાનો લખી આપ્યો. ૨૯૧ અને તે પરવાનો સાથે લઈ બહિરામ સમરસિંહની સાથે [illegible] અલપખાનની પાસે આવ્યો. ૨૯૨ અલપખાને પણ તે પરવાનો હાથમાં લઈને વાંચી જોયો અને પછી તેણે પોતેજ ફરીથી બહિરામખાનને કહ્યું કે મસ્તકના ટોપ સહિત એક સુવર્ણની [illegible] મણિ તથા મોતીઓથી ભરેલી હોય તેને સત્વર આપણા ખજાનામાંથી લાવી આપ ૨૯૩-૨૯૪ પછી બહિરામે ખજાનામાંથી તે [illegible] લાવીને અલપખાનના હાથમાં આપી એટલે તેણે પોતેજ પાનનું બીડું તથા પરવાનો સમરસિંહના હાથમાં સોંપીને તે વસ્તુઓ પણ તેને અર્પણ કરી અને કહ્યું કે હે સાધુ! નિર્ભય થઈને તું આ મન

પછી શ્રીસમરસિંહે મણિ, મોતી, સુવર્ણ વસ્ત્ર તથા અલંકાર આદિ કીમતી ભેટ લઈને તેમજ બીજી અનેક વસ્તુઓ સાથે લઈને ગૂર્જરભૂમિના અધિપતિ અલપખાનની શુભ દિવસે મુલાકાત લીધી. ૨૭૩-૨૭૪ ગણ અલપખાન સમરસિંહને પોતાની પાસે આવેલો જોઈ અત્યંત આનંદ પામ્યો. અથવા તેવી વસ્તુઓ પોતાની પાસે આવે તો કોણ આનંદ ન પામે ! ૨૭૫ તેણે દૂરથી હાથ ઊંચો કરીને ઉચ્ચ સ્વરે કહ્યું કે "આવ આવ ! આવ, તું અત્યાર અહીં મારી પાસે આવ. ૨૭૬ પોતાના સ્વામીનો એ હર્ષ જાણીને તથા તેના મનમાં પોતાનો આદર મ કાર થયેલો જાણીને સાધુ સમરસિંહે પોતાની સર્વસિદ્ધિનું તેને મૂળ માન્યું. ૨૭૭ અને તુરત જ પોતે લાવેલી ભેટ એની તેને નિવેદન કરી. ૨૭૮ તે ભેટ જોઈને અલપખાન અત્યંત પ્રસન્ન થયો. તેણે કહ્યું કે "અહા ! આજે તો તું મને મુબારક ભેટ ધરે છે. તું નિત્ય મારી આજ્ઞા પાળનારો રાજાની અને પ્રજાનો જ પ્રિય છે અને તને અહીં આવવા માટે કદી પણ મનાઈ કરવામાં આવતી નથી તો હે મિત્ર ! આ સમયે તારે આવવાનું કારણ શું છે તે મને કહે. ૨૭૯-૮૦ પછી સમરસિંહે પ્રણામ કરીને કહ્યું કે "હે પ્રભુ ! જો તમે પ્રસન્ન થયા હો અને મારું માનવું જો તમે આપો તો મારે આ મનવાંછિત કાર્ય માગવું છે."
૨૮૧ ત્યારે સુબો બોલ્યો- "હે સજ્જન ! તારા જેવો મારો પુત્ર પણ મને પ્રિય નથી માટે તારી ઇચ્છા હોય તે તું માગી લે. તેમાં વિચાર કર મા. ૨૮૨ પછી સાધુશ્રેષ્ઠ સમરસિંહે વિનંતિ કરી કે હે સ્વામિન્ ! આપના શત્રુંજયપર્વત ઉપરના તીર્થોને તમારા સૈન્યોએ નાશ કર્યો છે. આ તીર્થ તે કળિયુગમાં હોય તો સમસ્ત હિંદુઓ ધર્મનિમિત્ત ત્યાંની યાત્રા કરે છે અને પોતાના ધનનો ને સારો ઉપયોગ કરે છે. ૨૮૩-૮૪ જો તમારી હિંદુ પ્રજા

પણ આ કાર્યમાં તને સમ્મતિ આપી છે. ૩૦૯ માટે હે સાધુ! દીક્ષિત ઉદાર પ્રસ્તાવમાં હવે તું સત્વર ઉદ્યમ કર. અમે તને ધર્મલાભ આપીએ છીએ, જેના પ્રભાવથી તારી કાર્યસિદ્ધિ નિર્વિઘ્ને સફળ થાઓ. ૩૧૦

તે પછી સમરસિંહે પ્રભુ ! શ્રીવસ્તુપાલ મંત્રીએ મમ્માણ પર્વતની એક શિલા પૂર્વે આણેલી છે અને તે શિલાને તેમણે પોતે ભોંયરામાં મૂકી રાખી છે જો હુકમ હોય તો હે પ્રભુ! તેમાંથીજ એક નવી પ્રતિમા તૈયાર કરવામાં આવે તો કેમ? ૩૧૧-૩૧૨ પછી સૂરિએ પણ પુણ્યશાળી દેશલને પોતાની પાસે બોલાવીને તેને તથા તેના પુત્રને આદરપૂર્વક કહ્યું કે- ૧૩ પૂર્વે મંત્રી વસ્તુપાલ જે મમ્માણ શિલા લાવ્યા હતા તે હાલમાં સંઘના તાબામાં છે માટે ચારે પ્રકારના સંઘની સમ્મતિ લઈને તેમાંથી એક પ્રતિમા કરાવીને તેની મૂળનાયક તરીકે શત્રુંજય ઉપર પ્રતિષ્ઠા કરો. ૩૧૪-૩૧ વળી એવો નિયમ છે કે સર્વ પ્રકારના ધર્મકાર્ય સંઘની સમ્મતિથીજ કરવાં, કેમકે તેથી તે સફળ થાય છે અને વિશેષ કરી આવા ધર્મકાર્યમાં તો આવું જોઈએ છે. ૩૧૬ ગુરુની એ વાણી સાંભળીને દેશલે તથા સમરે તેમ કરવા કબૂલ કર્યું અને ભવિષ્યના તીર્થના વિચાર કરવામાં ઉત્કંઠિત થઈને પ્રસન્ન ચિત્તે તેઓ પોતાને ઘેર ગયા. ૩૧૭

તૃતીય પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

વાણિજ્ય સિંહ ૪૨. ૨૫૫-૨૬૧ પછી બુદ્ધિમાં બૃહસ્પતિ સમાન સાધુ સમરસિંહે તેને પ્રણામ કરીને હર્ષથી તસરીફા લઈ લીધી અને અત્યંત આનંદપૂર્વક તેને તથા મસ્તકના રોમને પહેરી લીધું. વળી ફરમાનને મસ્તક પર મૂકીને તેણે કહ્યું કે પ્રભાતુલ્ય આપથી સિદ્ધ મારી પાસે છે તેથી મને કુંઈ મોટા વડાથી અને સમર્થ પુરુષોથી પણ ભય અત્ર નથી. ૨૬૭-૨૬૮ મે તમારી કૃપાથી આજ વહાણ પ્રાપ્ત કર્યું છે તેથી જલદી મારા મનરૂપી સમુદ્રના પારને હું પહોંચી જઈશ."

ત્યાર પછી મીર તે ઉચ્ચ મના દોલતી તેવો એક ઘોડો મંગાવીને શ્રીમાન અલપખાને સાધુ સમરસિંહને અર્પણ કર્યો. ૨૭૧ એટલે અધિકારીને અલપખાનની આજ્ઞાથી સમરસિંહને તેને ઘેર લઈ જવા માટે ઘોડા પર બેસાડી દીધો, અને પોતે પણ તેની સાથે જ આવ્યો. ૨૭૨ તે વખતે વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યાં, સ્તુતિપાઠકો સ્તુતિઓ બોલવા લાગ્યા, રાજમાર્ગમાં નગરના લોકો તથા રાજના અધિકારીઓ ચોતરફ સમરસિંહની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા નગરની સ્ત્રીઓ મંગળ તથા અક્ષતથી તેને વધાવવા લાગી અને સંઘના મુખ્ય પુરુષો મનમાં ઉત્કંઠિત થઈને તેની સામા આવ્યા. પછી પોતાની સ્ત્રીઓએ મંગળાચાર કર્યો એટલે સમરસિંહે પોતાના નિવાસસ્થાનમાં પ્રવેશ કર્યો. ૨૭૩-૨૭૪ તેણે પોતાના ભવનની પીઠ પોતાને ઘેર આવેલા પ્રધાન અધિકારીઓને જાતજાતની ભેટો આપીને પ્રસન્ન કર્યા અને પછી તેને રજા આપી. ૨૭૫ પછી પોતે શ્રીસિદ્ધસૂરિને વંદન કરવાની ઈચ્છાથી નગરના લોકોની સાથે પૌષધશાળામાં ગયો. ૨૭૭ ત્યાં ગુરુ મહારાજના ચરણમાં વંદન કરી પ્રથમ આશીર્વાદ મેળવ્યું અને પછી તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવા માટે જે પોતાને ફરમાન મળ્યું હતું તે વાત ગુરુને નિવેદન કરી. ૨૭૮ ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે હવે આજ મનોહર ઉત્તમ પ્રકારે અનવ ધ. કેમો દૈવના હશે અલપખાને

જેઓ પ્રતિમાજી એ ધર્મના સદા વૈરી જ છે ³⁻⁴ ના તીર્થો તીર્થંકરોના ઉચ્છેદ થતાં બાળકોના સર્વ ધર્મો પણ ધૂળી પર આવે અસત્ય થયા હોય તેમ જણાય છે ⁵ તમે વિચાર કરો કે આવા તીર્થો જો વિચ્છેદ થાય તો સમ્યક્ત્વના અધિકારી આત્માઓ આપણે સમ્યક્ત્વનું આરાધન કેવી રીતે કરશે ? ⁶ શાસ્ત્ર કહે છે કે ધર્મના ચાર પ્રકારમાં ભાવનાનું મુખ્ય સ્થાન છે અને તેના કરવાં મોક્ષપદ મળે વૃદ્ધિ પમાડવામાં જ્ઞાનધ્યાન પ્રભાવના વગેરે મુખ્ય છે.⁷ ના પ્રભાવના થાય છે અને યાત્રા જો તીર્થ તથા જિન તેમ તેજ સમજે છે માટે શ્રમ અને આત્મા આપી તો હું આ તીર્થ ઉપર તીર્થંકરની પ્રતિમા કરાવું.⁸ મળી વસ્તુપાલે મંત્રી આણુથી ? એક શિલા આણેલી છે તે હાથમાં એક બેસારવા આજ્ઞા પછી રહી છે અને તે શિલાને મળીએ સમજ્યા શ્રમ તેજ મુશ્કેલ છે માટે જો સંઘની આજ્ઞા હોય તો તે શિલાથી એક મૂળનાયકની પ્રતિમા હું ઘડાવું અથવા બીજી કોઈની મળવી પધરાવું ? ⁸⁻¹

શ્રમ સિદ્ધના એ વચન ઉપર આચાર્ય મહારાજોએ તથા સમર્થ શ્રાવકોએ પણ માહોમાંહે પ્રથમ વિચાર ચલાવ્યો અને પછી તેઓએ આ પ્રમાણે કહ્યું ¹¹⁻ હે સાધુ શ્રમરસિંહ ! આજ્ઞાપ્રધાન પ્રતિમાજીની ઉપ કર ઉપેક્ષતાથી આ સમગ્ર જગત આનંદ તથી સર્વ ઉત્સવાળ પામે છે પણ તેમાં તું એકજ આધુનિક એક તલાવ જેવો શોભે છે ¹² જેઓ આ પ્રતિમાના ઉત્ત્ય મ્લેચ્છોથી જે દૈવિનો વિનાશ થયો છે અને જેઓ મત્સરવાળા થયા છે તેઓને પણ પોતાની શક્તિથી સજ્જન કરવાને તું સમર્થ છે ¹³ હે સાધુ ! આવા હેતુથીજ દેવ પુષ્પવાળાઓમાં મુખ્ય સ્થાન છે. જેઓ આવા પ્રતિમાઓ પણ તીર્થના ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છાવાળો પુરુષ જેને ત્યાં વિરાજે છે ¹⁴ તું કહે છે તેમ મમ્માણખાણની શિલા જો કે છે તો પણ તે જેવડી

પ્રસ્તાવ ૪

તીર્થોદ્ધાર માટે સંઘની અનુમતિ

अथान्यदा मुदा युक्तः समस्तान् धरित्रीमवान् ।
उपासकान् संघमुख्यानपि साधूनमोदयत् ॥ १ ॥

હવે એક દિવસે સમરસિંહે મોટા મોટા સઘળા આચાર્યોને તથા સંઘના મુખ્ય મુખ્ય માણસોને એક સ્થળે એકઠા કર્યા.[1] અને શ્રીમાન અરિષ્ટનેમિ ભગવાનના મંદિરમાં તે સઘળા સંઘને ભક્તિપૂર્વક યથાયોગ્ય રીતે બેસાડ્યો.[2] પછી તેઓને પ્રણામ કરી, બે હાથ જોડી સમરસિંહે કહ્યું કે આ સઘળા સંઘ મારી એક વિનતિને લક્ષ્યમાં લે એમ હું ઇચ્છું છું. તમે જાણો છો કે કલિકાળની પ્રબળતાને લીધે મ્લેચ્છોએ શ્રીશત્રુંજય તીર્થનાયકના બિંબનો નાશ કર્યો છે.

હિંસાનો બોધ આપનાર કોઈ મનુષ્ય રહી શકતો ન હતો.[૧૫] વળી
તેની આજ્ઞાથી રાજ્યમાં કોઈ પણ મનુષ્ય, ઘોડો, પાડો કે જૂ જેવા
હલકા પ્રાણીનો પણ વધ કરી શકાતું ન હતું. અને (યજ્ઞમાં નાશ
કરવા માટે) બોકડાં-આદિને પણ તાપમાં રાખી શકાતું ન હતું.[૧૬]
તેના રાજ્યમાં જુગાર રમવાને કોઈનું પણ પાસા ખેલનાર જુગારીએ
'હું આને મારું છું' આવી વાણી કદી બોલી શકતા ન હતા
(તો પછી પ્રાણીઓમાં તો એવી વાણી કેવળ ક્યાંથી !)[૧૭] તેના
ઘોડાઓ પણ હમેશા ગાળેલું પાણી પીતા હતા, આમ દેવા એ
સાધુઓજ પાંચ ૭ (રાગાદિ કષાયો)નો નાશ કરનારા હતા. તેમજ
તેના રાજ્યમાં અહિંસાનું પ્રાધાન્ય હતું અને સાધુઓ પણ શક્તિ-
વાન હતા.[૧૮] વળી તે રાજા દિવસમાં ફક્ત એક વખતજ ભોજન
કરતો હતો, તે કૈલાસમાં હતો ત્યાં પણ તેની કીર્તિ
બ્રહ્મલોકમાં ... હતી.[૧૯] તે પોતાની પ્રજાનું એવા પ્રકારે
પાલન કરતો હતો કે એથી તેની ખ્યાતિ "...ના નવ
કુમારપાળ છે" એવી જગતમાં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી.[૨૦] એના મુખ્ય
મંત્રી સમુદ્ર જેવા ગંભીર પ્રકૃતિવાળા હતા. તેનું નામ પાલણ હતું.
માત્ર આટલો ભેદ હતો કે સમુદ્ર જેમ દોષાકર (ચંદ્રમા) ઉપર પ્રીતિ
રાખનારો છે તેમ એ મંત્રી દોષાકર (દોષોના સમૂહ) ઉપર પ્રીતિ
રાખનારો ન હતો.[૨૧] સમરસિંહે મોકલેલા માણસો વિજ્ઞપ્તિ
તથા ભેટણાં સાથે આવીને શ્રીમહીપાલદેવને મળવા ગયા.[૨૨]
તેઓએ રાજા મહીપાલદેવની આજ્ઞા લઈને પ્રણામ કર્યા અને ભેટ
અર્પણ કરીને સમરસિંહનો વિજ્ઞપ્તિ પત્ર નિવેદન કર્યો.[૨૩] એટલે
તરતજ રાજાશ્રીની આજ્ઞાથી મુખ્ય મંત્રીએ વિજ્ઞપ્તિ હાથમાં
લીધો અને ઉચ્ચ સ્વરે વાંચી સંભળાવ્યો.[૨૪] તે પછી શ્રીમહી-
પાલરાજાએ તે પત્રનો અર્થ જાણીને પોતાને મનની ... પ્રાપ્ત

હમ છે અને મંત્રીએ પૂર્વે પુષ્કળ દ્રવ્ય અર્પીને તેને આપેલી છે.[૧૫] હાલમાં તેવો સમય નથી કે જેથી શ્રીઋષભજિનના મંદિરમાં તેની પ્રતિમા કરાવી પ્રતિષ્ઠા કરી શકાય. કેમકે કલિકાલ ક્લેશના જેવો દુષ્ટ છે અને તે મ્લેચ્છોનો દુષ્ટ ભાગ છે[૧૬] માટે તે તો જેમ રાખવામાં આવી છે તેમજ ભલે રહી, (હમણાં તો) આરાસન (આરાસણખાણ)ની શિલામાંથી નવી પ્રતિમા તૈયાર કરાવ."[૧૭] સંઘની એ આજ્ઞા સાંભળીને સમરસિંહે મસ્તક ઉપર હાથ જોડીને જાણે પોતાના આત્મરૂપી ઘરના દ્વારમાં તોરણ બાંધ્યું હોય તેમ સંઘ પ્રત્યે કહ્યું કે[૧૮] "મારે સંઘની આજ્ઞા સર્વથા માન્ય છે કેમકે જિનેશ્વરોને પણ સંઘનો આદેશ પ્રમાણ હોય છે તો પછી મારા જેવાને પ્રમાણ હોય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ?[૧૯]

બિંબ માટે ફલહી મંગાવવી

પછી સંઘનો તે આદેશ પ્રાપ્ત કરીને તે પોતાને ઘેર ગયો અને દેશળની આગળ તે સઘળો વૃત્તાંત તેણે જણાવ્યો.[૧] દેશળે પણ સંઘની આજ્ઞા માન્ય કરી ત્યાં સમરે આરાસન ખાણમાંથી જિનપ્રતિમા માટે શિલા લાવવા માટે પોતાની આજ્ઞા પાળનારા કેટલાએક પુરુષોને રવાના કર્યા.[૨] એ પુરુષો સમરસિંહે લખી આપેલી આરાસન ખાણના સ્વામી ઉપરની ભલામણ ચિઠ્ઠી સાથે લઈને તેમજ પુષ્કળ ભેટ લઈને હર્ષથી તે તરફ ચાલી નીકળ્યા.[૩] તેઓ ઉત્સાહપૂર્વક રથમાં બેસી એ દેશના રાજાથી આશ્રિત ત્રિસંગમપુર નામના નગરમાં તત્કાળ જઈ પહોંચ્યા.[૪] ત્યાં મહીપાલદેવ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેણે જન્મથી આરંભીને માંસ, મદિરા કે શિકાર (ખેલ)નું ભક્ષણ કદી ન કર્યું તેમજ પોતાના દેશમાં પણ તેણે પ્રજામાં તેનો પ્રચાર અટકાવ્યો હતો.[૫] તે પોતાના દુશ્મની પર દુશ્મનો પણ કદી વધ કરતો ન હતો, અને તેના રાજ્યમાં દુ-

પ્રસન્ન કર્યો.[૪૭] તેમજ બીજી તરફથી મહોત્સવ ચાલુ કરીને સમર-
સિંહના સેવકોએ યાચકોને ઇચ્છિત દાન પણ આપ્યાં.[૪૮] ઉત્તમ
યોગીઓ તથા રમતાં બીબાઇ વગેરેને માટે નીલ ચિંતામણિ સમાન
સાર્વજનિક સભાગૃહો (ભોજનગૃહો) પણ તેઓએ ખુલ્લાં મૂક્યાં.[૪૯] એ
રીતે સર્વ સમારંભ શરૂ કરાવ્યા પછી પોતાના મંત્રીને ત્યાં
રાખીને શ્રીમાન મહીપાલદેવ ત્રિશંખનગરમાં પાછા આવ્યા.[૫૦]
મહીપાલદેવ અને સમરસિંહ હંમેશા મોકલેલા માણસોના આવ-
જાવવાથી ખબર જાણતા હતા અને કામની સૂચના પણ મોકલતા હતા.
[૫] બીજી તરફથી કારીગરોએ પણ અત્યંત ઉત્સાહપૂર્વક ચાલુ ખાણોને
આરંભ કર્યો જેથી અલ્પ દિવસમાંજ તેઓએ એક શિલાની પાટ બહાર
કાઢી.[૫૧] પાણીથી ભીની કરીને એ શિલાની પાટને તેઓએ જોઇ ત્યારે
તેના મધ્ય વિભાગમાંજ એક સીધી ફાટ તેઓના જોવામાં આવી.
શિલાને વચ્ચોવચજ તેઓએ ચીરાયલી જોઇ[૫૨] આ વાત સમરસિંહના
જાણવામાં આવી એટલે તેણે (સમાચાર જોવા માટે) પોતાની
પાસે આવેલા માણસોદ્વારા જોવરાવ્યું કે બીજી નવી શિલા કાઢો.
[૬] સમરસિંહના એ કહેવા પ્રમાણે કારીગરોએ ફરીથી એકદમ ક-
ઢવી શિલા કાઢવાનો આરંભ કર્યો પણ વહેલીજ ઉતાવળ કરવાથી
પાછી બીજી શિલા પણ એ કદના ફરમાંજ બહાર આવી.[૫] તે
જોઇ રાણા મંત્રી તથા સમરસિંહના સેવકો ખિન્ન થયા અને આશ્ચર્ય-
કમાનો નિશ્ચય કરી દેવીના આસન ઉપર સંથારો કર્યો. તે પછી
ત્રીજી રાત્રે શાસનદેવતા તથા કપર્દી યક્ષ પ્રગટ થઈને મંત્રીને કહેવા
લાગ્યાં કે[૫૧] હે મંત્રીશ્વર! તું સર્વ આચાર્ય શિરોમણિ છે અને
જૈનધર્મનો અનુરાગી છે છતાં તેં આવું અજ્ઞાનીના જેવું આચરણ
કેમ કર્યું? અમે બન્ને તારા સાધર્મિક છીએ છતાં તેં અમારું
સ્મરણ પણ કર્યું નહિ અને આ કાર્યનો આરંભ કર્યો, આમ કહી

બિંબ માટે ફલહી મંગાવવી

થઈ હોય તેમ મનમાં હર્ષ પામીને આ પ્રમાણે બોલ્યા –[૩૫] "ખરેખર, આ સમરસિંહને ધન્ય છે અને તેનો જન્મ પણ સફળ છે કેમકે આ કલિકાલમાં પણ તેની બુદ્ધિ સત્કર્મને અનુસરનારી છે.[૩૬] તેમજ મને પોતાને પણ ધન્ય છે કે જેના તાબામાં આરાસણ પર્વતની ખાણ છે. જો આ ખાણ મારા તાબામાં ન હોત તો આવા પ્રસંગે મારું સ્મરણ પણ કોણ કરત ?[૩૭] હે પાતાક મંત્રી ! સાધુ સમરસિંહ તરફથી આવેલી આ ભેટને તમે પાછી આપી દો. કેમકે આવા ધાર્મિક કાર્યમાં આપણાથી ધન કેમ લેવાય ?[૩૮] ધર્મનું તો ધન, પરિવાર તથા વિવિધ સુખો અર્પણ કરીને પણ ઉપાર્જન કરવામાં આવે છે. તેજ ધર્મને માત્ર આટલી ભેટથી આપણે વ્યર્થ કેમ ગુમાવવો જોઈએ ?[૩૯] આપણી ખાણમાંથી પ્રતિમા માટે પાષાણ ગ્રહણ કરનાર પાસેથી જે રાજાનો કર લેવાય છે પરંતુ હવે એ કરનો પણ હું ત્યાગ કરું છું.[૪૦] એટલુંજ નહિ પણ આ કાર્ય કરવામાં જે કંઈ જોઈએ તે સર્વમાં હું પોતે સહાય કરીશ અને તેથી આ કાર્યનો પુણ્ય ભાગ મને પણ પ્રાપ્ત થશે."[૪૧] એમ કહી તે રાજા સમરસિંહના માણસોને તથા પાતાક મંત્રીને સાથે લઈ આરાસણની ખાણ ઉપર ગયો.[૪૨] ત્યાં જઈને તેણે આરાસણની પાષાણ ઘડનારા સર્વ કારીગરોને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને સન્માન પૂર્વક પ્રતિમા માટે શિલા કાઢવાના સંબંધી આજ્ઞા કરી.[૪૩] તે વેળા કારીગરોએ પોતાની ઇચ્છાનુસાર જે દ્રવ્યની માગણી કરી તેના કરતાં પણ અધિક દ્રવ્ય આપવાની મહીપાલ રાજાએ ખુશી બતાવી.[૪૪] તે પછી શુભ વારે, શુભ મુહૂર્તે અને શુભ નક્ષત્રે મહીપાલ રાજાએ ખાણની પ્રથમ પૂજા કરીને જિનબિંબની શિલા કાઢવાનો આરંભ કર્યો.[૪૫] તે વખતે સમરસિંહના માણસોએ પણ ભોજન, સુવર્ણના અલંકારો વસ્ત્ર તથા તાંબૂલ (પાન બીડાં) વગેરે આપીને કારીગરોને

સમગ્ર સાધ્વીઓને પણ પુષ્કળ દાન આપી તેણે સંતોષ્યા.[૭૧] એ
પ્રમાણે યથાયોગ્ય કરીને રેવતીએ સંઘ આગળ બે હાથ જોડી આવી
વિનતિ કરી કે[૭૨] ભગવન આચાર્યની કૃપાથી ઋષભદેવની મૂર્તિ
માટે એક નિર્દોષ જિનાલય તૈયાર થઈ ગયું છે[૭૩] માટે તેમાંથી હું
પ્રતિમા કરાવું કે વસ્તુપાળ મંત્રીએ આણેલી શિલામાંથી કરાવું!
આ વિષે મન દઈ આપ મારા પર કૃપા કરીને મને આજ્ઞા આપો.[૭૪]
તે સાંભળી સૂરિ પ્રથમ જે પ્રમાણે કહ્યું હતું તેજ પ્રમાણે કહ્યું. જેમ
સજ્જનોનું વચન પત્થર ઉપરની રેખાની પેઠે કદી અન્યથા થતું નથી-
બદલાતું નથી.[૭૫] તે સમયે સઘળા આગેવાન પુરુષોએ સમરસિંહને
કહ્યું કે હે સાધુ! અનુપમ ઉજ્જ્વલ સર્વ તીર્થરાજોનો ઉદ્ધાર કરે
એવો[૭૬] જેમ એક ઘણાએ મુખ્ય દેરાસરનો તો નાશ કર્યો
છે પણ નહીં આશ્ચર્ય દેવી સર્વ દેરીઓ મુક્તિ
પણ નાશ થયા છે.[૭૭] માટે આપણે જ્યારે આ પુરુષોની
ગર્જના કરી ઉજ્જ્વલ આ સમગ્ર સંઘ તે કાર્ય કરવા માટે સર્વને
સઘળા આ.[૭૮] આ સાંભળી તેઓમાં કોઈ એક બુદ્ધિમાન પુરુષ
બોલી ઉઠ્યો કે ગામના ઉજ્જ્વલ મુખ્ય દેરાસરનો હું ઉદ્ધાર કરા-
વીશ માટે સંઘ તથા મને અનુમતિ આપો.[૭૯] ત્યારે સંઘ
બોલ્યો— જે આ પ્રતિમા કરાવનારો છે તેજ મુખ્ય દેરાસરનો
ઉદ્ધાર પણ કરે. જેમ તેનું બોલવું હોય તેનું જ ધ્યાન
નહિ તે થાય.[૮૦] આ વાતનો એ પ્રમાણેજ નિર્ણય
થયો ન થયો તે સર્વ પ્રત્યેક સંઘાએ મુખ્ય પુરુષોને
વધામણી કરી આપી. અને પછી સર્વને ભોજને તથા સઘળા
વસ્ત્રના પ્રમાણે કરીને પાત્રપાત્રાને સોંપવામાં આવેલું સર્વ કરાવ્યું
ઉત્સાહ આણ્યા ને સાધર્મિને તેર થયા.[૮૧] તેવું દેવા પણ પ્રથમ
આ વખતે પેલ સઘળા તે આચાર્યને પ્રણામ કરી જેમ આજ્ઞાથી

બિંબ માટે ફલહી મંગાવવી

તે તને યોગ્ય હતું.[57-58] જો કે આ સર્વસિદ્ધિમાં તો સમરસિંહનું આગમન સતત અવિચ્છિન્ન ઉત્સવ છે અને તેજ સર્વજ્ઞ પ્રમાણભૂત છે.[59] તો પણ હવે તમે આ પ્રદેશમાંથી જિનબિંબને બહાર કરો." આમ કહીને તે સ્થાન બતાવી તેઓ બન્ને ક્ષણવારમાં અંતર્હિત થઇ ગયા.[1] બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળમાં મંત્રીએ તથા સમરસિંહના સેવકોએ કપર્દીયક્ષનું તથા શાસનદેવીનું પૂજન કરી અઠ્ઠમ તપનું પારણું કર્યું[2] અને તેઓએ બતાવેલા સ્થાને કારીગરોએ આનંદપૂર્વક ખોદવા માંડ્યું.[3] એટલે તુરતજ દેવના પ્રભાવથી તે સ્થળે સૂત્રધારોના હાથનો સ્પર્શ થતાંજ એક શિલા બહાર નીકળી આવી.[13] એ શિલા શંખના શિખર જેવી સ્વચ્છ હતી, સુવિદ્ય મલ્લિકા જેવી ઉજ્જ્વળ હતી અને સમરસિંહનું પ્રત્યક્ષ પુણ્ય હોય તેવી દેખાતી હતી.[14] કારીગરોએ તે શિલાને પણ જળથી ધોવાથી જોઈ અને તેનો પણ નિર્દોષ હોવાનો નિશ્ચય કર્યો. પછી તેમાંથી તેઓએ એક જિનને યોગ્ય પાટ પડી ગઈ.[15] તે સમયે મંત્રીશ્વરે એક શિલા શુદ્ધ નીકળી છે અને તેમાંથી એક પાટ પણ થઈ ચૂકી છે" આવી ખબર એક માણસદ્વારા સમરસિંહ તરફ મોકલી આપી.[16] એટલે તે માણસે પાટણનગરમાં જઈને દેશલને તથા તેના પુત્રને શિલાપાટની સિદ્ધિ વિષે વધામણી આપી.[17] તે સાંભળી દેશલે પણ વધામણી લાવનારા માણસને બે રેશમી વસ્ત્ર તથા સુવર્ણના સૂત્ર સાથે સુવર્ણની એક ટંક ભેટ તરીકે આપી.[18] અને પછી મોટા આચાર્યોને સાધુઓને, સાધ્વીઓને, શ્રાવકોને તથા શ્રાવિકાઓને એકત્ર કરી મહોત્સવનો આરંભ કર્યો.[19] વળી તેણે આવતઆતનાં શોભતી વસ્ત્ર, સુવર્ણના અલંકારો, પાનબીડાં તથા હારતોરા અર્પણ કરીને યથાયોગ્ય રીતે સર્વનું સ્વાગત કર્યું.[20] અને જે સ્તુતિપાઠક તથા ગવૈયાઓ સ્તુતિપાઠનાં ગરબા ગીતરસ ગાઈ રહ્યા હતા તેઓને તથા

તેમની આ ક્રમે પાલખમાં આવતી હતી. આ રીતે મોટા આડંબરથી તે શિલાપાટને મંત્રીએ ઉતરાવી[૮૨–૮૪] એ મહાન રથ કુમારસેના નામના ગામના ઉપવનની બહાર જમીન પર જ્યારે આવ્યો ત્યારે ત્યાંથી આગળ પણ આગળ ચાલ્યો નહિ.[૮૫] તે સમયે ત્રિભવનપુર વગેરે સ્થાનોમાં રહેનારા સૌ ત્યાં આવીને જનોએ સ્પર્ધાપૂર્વક મોટા ઉત્સવો કરાવ્યા.[૮૬] બીજી તરફથી મંત્રીએ પાટણ નગર તરફ એક માણસને મોકલીને સાધુને ખબર મોકલાવી કે પ્રતિમા માટેની શિલાપાટ કુમારસેના ગામ સુધી આવી પહોંચી છે.[૮૭] આ સાંભળીને સમરસિંહ પણ મેઘનો ધ્વનિ સાંભળીને જેમ મયૂર પ્રસન્ન થાય તેમ પ્રસન્ન થયો.[૮૮] પછી તેણે ઉત્સવ જણાવવા માટે પ્રત્યેક ગામે પોતાનાં માણસો મોકલી દીધા ને માણસોએ પણ સર્વ ઠેકાણે તપાસ કરવા માંડી[૮૯] ત્યારે પોતપોતાના ગામમાં જેઓ ભગવાન ગણ્યા હતા તેઓ લઈને સર્વ લોક સમરસાધુ પાસે આવવા લાગ્યા.[૧] તેઓમાં કેટલાએક પેદલ હતા, કેટલાએક રથમાં હતા, કેટલાએક ઘોડેસ્વાર હતા અને કેટલાએક આગળ હતા. તેઓ સર્વે અત્યંત સ્પર્ધાપૂર્વક પોતપોતાના ભાગોને સમરસિંહ પાસે નમતા હતા.[૧] [૧]સાધુ સમરસિંહ પણ તે લોકોની ઘણી મોટી કીમત આપતો હતો તે જોઈને કેટલાએક મિથ્યાદૃષ્ટિ મનુષ્યો પણ આ પ્રમાણે બોલતા હતા—[૧] [૨]'અહો! ધન્ય છે આ ગુર્જર-ભૂમિને, જેમાં ધર્મમંદિરના ભારને ધારણ કરનારો સાધુએ સમરસિંહ રહે છે.[૧] જો આ સમરસિંહ ન હત તો આજકાલના સમયમાં મ્લેચ્છોએ નાશ પમાડેલા શત્રુંજય મહાતીર્થનો ઉદ્ધાર કેમ થાત?[૧] [૪] અહો! ધન્ય છે સમરસિંહની માતાને, જેણીએ રોહણાચલની ભૂમિ જેમ રત્નને જન્મ આપે છે તેમ, જગતના ભૂષણરૂપ સમરસિંહ પુત્રને જન્મ આપ્યો છે.[૧] [૫] તેમજ ધન્ય છે સમરસિંહના પિતાને

ભરી રહ્યો.[૮૪] તેણે ફરી પણ પાતાક મંત્રી પાસે કેટલાક ધન તથા
સેવકોને રવાના કર્યા. કેમકે તેવા કાર્યનો આરંભ કરીને કયો પુરુષ
ધનના ખર્ચની ગણત્રી કરે?[૮૫] બીજી તરફ પાતાક મંત્રીએ પણ
જ્યારે તે નિર્મળ શિલાપટ ખાણમાંથી નીકળી ત્યારે, કારીગરોને
સુવર્ણનાં કડાં તથા વસ્ત્ર વગેરેનાં દાન આપીને સંતોષ્યા.[૮૬] રાજા
મહીપાલ પણ તે જિનશિલાને નીકળેલી સાંભળીને તેને વધાવવા
માટે આનંદપૂર્વક પોતાના નગરમાંથી તે ખાણ ઉપર આવ્યો.[૮૭]
તેણે તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન નીકળ્યા હોય તેમ માની ચંદન કસ્તુરી,
કપૂર તથા પુષ્પ વગેરેથી તે શિલાપટનું પૂજન કર્યું.[૮૮] મોટાં
મોટાં દાનો આપ્યાં, નૃત્ય તથા સંગીતનો આરંભ કરાવ્યો, એટલું
જ નહિ પોતાને ધન્યભાગી માન્યા અને તે નિમિત્તે મોટો ઉત્સવ
કરાવ્યો.[૮૮] તે પછી કારીગરોદ્વારા તે શિલાપટને રાજાએ ખાણ
ઉપરથી નીચે ઉતરાવી અને આડંબરપૂર્વક તેનો પ્રવેશમહોત્સવ
કરાવ્યો.[૮૯] તે સમયે આરાસણની પાસે આવેલાં ગામડાંઓમાંથી
અનેક ભાવિક લોકો ત્યાં આવ્યા હતા અને તે શિલાપટની કપૂર
પુષ્પ વગેરેથી પૂજા કરી રહ્યા હતા.[૯૦] બીજા ભાવિકોએ પણ ગીત
ગાન કરીને મહા ગંભીર અવાજોવાળાં વાજિંત્રો વગાડીને તથા હર્ષના
કોલાહલો કરીને સર્વ પ્રદેશને કેવળ શબ્દમય કરી મૂક્યો હતો.[૯૧]
તે પછી પાતાક મંત્રીને સર્વ યોગ્ય ભલામણ કરીને રાજા મહીપાલ-
દેવ પોતાના નગરમાં ગયો અને મંત્રી પાતાકે મોટા એક રથ ઉપર
તે શિલાને ચડાવીને પર્વત ઉપરથી નીચે ઉતરાવી. તે વખતે તેના
આગળ ચાલનારા માર્ગમાં અનેક પુરુષો વળગેલા હતા, ભગવાન
પોતે ગમે તેને જોઈ રહ્યા હતા, માર્ગમાં પગલે પગલે કોદાળા
વાળા માણસો (ખાડા-ખડિયાવાળી જમીનને) ખોદી રહ્યા હતા
અને રથની બન્ને પૈડાંઓની ધરીઓ ઉપર અવિચ્છિન્ન રીતે

કરવામાં તત્પર રહે તેવા પુરુષોને કુમારસેના સાથે તથા મોકલી દીધા. ૧૧૭ પાતાક મંત્રી પોતે પણ જોયેલા મજબૂત અને વિશાળ તે ગાડાને તેમણે જાણે મોટો એક રથ આવ્યો હોય તેમ માનીને અત્યંત આનંદ પામ્યો. ૧૧૮ પછી તે ગાડામાં તેઓએ ક્રિયાપાટવે એવી ગરણી કે તુરતજ તે (ગાડું) જાણે ઇજા હોય તેમ ભાંગીને ભૂકો થઈ ગયું.૧૧૯ તે જોઈ મંત્રી ખેદ પામ્યો. તેણે ફરીથી બીજું એક મજબૂત ગાડું સમરસિંહ પાસેથી મંગાવી લીધું૧૨૦ અને તે ગાડામાં પણ પેલી ક્રિયા એવી ગરણી કે તુરતજ તે પણ ભાંગી પડ્યું. આશ્ચર્ય આ છે કે દેવનો આ રચનાને કોણ સમર્થ થાય! ૧૨૧તે પછી ફરીથી મંત્રીએ માણસો મોકલીને સમરસિંહને આ વાત જણાવી અને તેણે પણ નહિ કરવાનું તે કરવાનું મૂળ છે ? એમ માનીને બીજું ગાડું મોકલી આપ્યું. ૧૨૨ પણ એ ગાડાનીએ એજ દશા થઈ જેથી નિરાતુર થઈ મંત્રીએ માણસ મોકલીને સમરસિંહને ખબર આપી.૧૨૩ ત્યારે એ વૃત્તાંત જાણીને સમરસિંહ ચિંતાતુર થતાની અંતરમાં સળગ્યો અને વ્યાકુળ થયો.૧૨૪ તેને ચિંતા થવા લાગી કે ગર્ભ પ્રદેશમાં પડ્યા તપાસ કરીને બે બે દુર્બળ ગાડાંઓ મોકલ્યાં હતાં તેઓ સર્વે જ્યારે ભાંગી પડ્યાં ત્યારે હવે બીજું ગાડું (? ન મળે તેવું હોય તે) ક્યાંથી મળવાનું ! ૧૨૫ આ શિલા મોટા રથમાં આવતી નથી, ગાડાંઓમાં આવતી નથી તેમ પુરુષોની બાથ ઉપર પણ આવતી નથી તો પછી મારા પિતાનો મનોરથ કેમ સફળ થશે? ૧૨૬ આ રીતે સાધુ સમરસિંહ ચિંતારૂપી સમુદ્રમાં ડૂબી ગયો હતો, અને તેમાં ડૂબી જવાનો જાણે ભય લાગ્યો હોય તેમ, રાત્રે નેત્રમાંથી નિદ્રા પણ ચાલી ગઈ ૧૨૭ પછી તેનું ચિત્ત ચિંતાને લીધે અત્યંત વ્યાકુળ બની ગયું ત્યારે શાસનદેવીએ પ્રત્યક્ષ

કે જેણે આપના પુત્રને ઉત્પન્ન કર્યો છે. કેમકે આ પ્રતિમાન રૂપ કુવામાં ડુબી જતા ધર્મનો (આ સમરસિંહે) ઉદ્ધાર કર્યો છે.[૧૦૭] ખરેખર યોગ્યતા ચરિત્રવાળા આ સમરસિંહના દર્શન કરીને આપણે આ સમયે કૃતાર્થ થયા છીએ. કેમકે સત્પુરુષોનું દર્શન સર્વને પવિત્ર કરનારું હોય છે.[૧૦૮] હે સમરસિંહ ! આ ધર્મકાર્યને માટે તમે આ નજરાણાને સ્વીકારો અને યોગ્ય યોગ્ય કાર્યમાં ઉપયોગ કરો. તમે આ કાર્ય કરીને લોકમાં પ્રસિદ્ધ થાઓ.[૧૦૯] *ઘણાં મૂલ્યથી પણ વેચાતું પ્રયોજન પ્રાપ્ત થાય તેમ નથી. કેમકે પણ મનુષ્ય એક પૈસાથી ભાગ્ય ખરીદ કરતો નથી.[૧૧૦] એ પ્રકારે સર્વ લોકોનું કહેવું સાંભળીને વિચારશીલ સમરસિંહે મનમાં વિચાર કરીને તુરતજ સારા સારા થોડા નજરાણા તેઓ પાસેથી ગ્રહણ કર્યા.[૧૧૧] તે વખતે જેઓના નજરાણા તેણે લીધા નહિ તેઓ જાણે સરમાયા હોય તેવા થઈ ગયા અને (ખરું વસ્તુ નહિ મળવાથી) વાચકોની પેઠે નિરાશ થયા.[૧૧૨] સમરસિંહે પણ જોઈ લીધું કે જેઓના નજરાણા તેણે લીધા ન હતા તેઓ પશ્ચાત્ સરમાઈ ગયા છે. જેથી તેણે અમૃત જેવી મીઠી વાણીથી કહ્યું કે હે મહાનુભાવો ! તમારે ખેદ કરવો યોગ્ય નથી. કેમકે તમે ધર્મ નિમિત્તે પોતાના નજરાણાને અહિં લાવ્યા તેથી તમે ધર્મનું ઉપાર્જન કર્યું છે.[૧૧૩] [૧૧૪] પુણ્ય સંપાદન કરવામાં ભાવના એક મુખ્ય કારણ છે અને એ ભાવના તમારામાં પરિપૂર્ણ છે. વળી શાસ્ત્ર કહે છે કે દાનદાતા મનુષ્યને જેટલું પુણ્ય મળે છે તેટલુંજ પુણ્ય દાનમાં અનુમોદન આપનારને પણ મળે છે.[૧૧૫] એમ કહીને સમરસિંહે ભોજન પાન-આદિ વગેરે આપીને તેઓનું સન્માન કર્યું અને નજરાણાના તે તે સ્વામીઓને ઘેર જવા માટે રજા આપી.[૧૧૬] પછી તેણે એક ગાડું કેટલાએક નજરો તથા માર્ગમાં ઉપચાર

* આ શ્લોક કંઈક અશુદ્ધ હોય તેમ લાગે છે.

તે તૈયારી રહી, અને અતિ અલ્પ પ્રયાસે મંત્રીએ કારીગરો પાસે તે શિલાપટ્ટને ગાડા ઉપર સુખેથી મૂકાવી દીધી.[૧૪૦-૪૧] તે લોકો કેટલીના સમુદાય દુસ્તર માર્ગમાં સહેલાઈથી તરતા જતા જાણે તે શિલાપટ્ટે મજબૂત પાલીઓમાંથી બનાવેલ તે ગાડારૂપ વહાણનો આશ્રય લીધો હોય તેમ લાગતું હતું.[૧૪૧] પછી મંત્રીશ્વર પો-તાને શુભ મુહૂર્તે તે ગાડામાં વીસ બળદો જોડી દીધા અને સો માણસો તેને ચલાવીને ત્યાંથી ચાલતું કર્યું.[૧૪૨] તેમજ પોતાના દેશના સીમાડા સુધી બેઠા ઉત્સવપૂર્વક પોતે સાથે આવીને મંત્રી પાટણ ત્યાંથી ફર્યો.[૧૪૩] માર્ગમાં ઉતાવળીઓ વાળા માણસો ખાડા ખાઈઓ પૂરી દઈને રસ્તો સપાટ કર્યે જતા હતા તેથી એ ગાડું દેવથી પ્રેરાયું હોય તેમ તેનાથી આગળ ચાલવા માંડ્યું.[૧૪૪] માર્ગે જતાં ઠેકાણે ઠેકાણે અને પગલે પગલે તે શિલાપટ્ટનું લોકો પૂજન વંદન કરતા હતા અને ક્ષેમ કરતા કરતાં અનુક્રમે તે શિલાપટ્ટ બેણાતટ નામના નગર સમીપ આવી પહોંચી.[૧૪૫] જ્યારે તે શિલાપટ્ટ ત્યાં આવી ત્યારે એ નગરમાં રહેનાર સર્વે તેનું પૂજન કરીને તેનો પ્રવેશમહો-ત્સવ કર્યો.[૧૪૬] પછી બીજે દિવસે ત્યાંથી તે આગળ ચાલી અને કેટલેક દિવસે સુખેથી ભાંડુ ગામની સમીપ આવી પહોંચી.[૧૪૭] સાધુ દેવકે પોતાની એ શિલાપટ્ટને ત્યાં સુધી આવેલી જાણી એટલે તે તથા તેનો પુત્ર બન્ને જણા તેના દર્શન કરવા માટે ઉત્કંઠિત બન્યા.[૧૪૮] અને તેજ સમયે શ્રી સિદ્ધસૂરીને તથા પાટણના સર્વ નાગર લોકોને સાથે લઈ દેવક ભાંડુગામ આવી ગયો.[૧] ત્યાં આવી તેણે જોયું કે શિલાપટ્ટ અત્યંત શુદ્ધ છે અને ચંદ્રની કાંતિ સમાન ઉજ્જ્વળ છે ત્યારે તેનાં નેત્રરૂપ ગર્ભિત ભક્તિભાવથી ભાવ-ના અંકુરો રૂપ અમૃત ભરી પડ્યું—શિલાપટ્ટને જોઈને દેવકનાં નેત્રોમાંથી હર્ષાશ્રુ ગળી પડ્યાં[૧૫] અને તેનાં નેત્રો હર્ષથી પ્રફુલ્લ

રસ્તામાં આવીને કહ્યું કે, તું એક કર. આ ઉજ્જૈન નામે ગામમાં ? એક
દેરી છે તેની યાત્રા માટે એક સાધુ કરાવવામાં આવ્યું છે તે દેવતાથી
અધિષ્ઠિત છે અને મજબૂત છે. ૧૨૮–૧૨૯ એટલું જ નહિ પણ યાત્રા
વખતે પચાસ માણસો તેના ઉપર બેસે છે તો પણ તે સાધુ બે કોશ
જેટલે અંતરે જોયા માત્ર બે [illegible] વડે ચાલ્યું જાય છે
૧૩૦ આ સાધુ પોતાના [illegible] ઉપદેશ કરીને દેવી પોતે તને આ
પશે, જેથી તારો મનોરથ સિદ્ધ થશે. ૧૩૧ શાસન દેવીનું આ વચન
સાંભળી સમપ્રસિદ્ધ પોતાના આત્માને જગતમાં સર્વોપરિ માનવા
લાગ્યો. અથવા માણસ [illegible] કરેલો–માર્ગ ભૂલેલો પરેશે કરો મનુષ્ય
ફરી માર્ગમાં આવીને આનંદ ન પામે ? ૧૩૨ તેણે પ્રાતઃકાળમાં
પોતાના પિતા આગળ [illegible] દેવીએ તે સર્વ નિવેદન કરી સર્વ
[illegible] પિતા પણ દેવીના વચનથી પોતાના પુત્રને આ
નંદિત માનવા લાગ્યો. ૧૩૩ તે પછી એ સાધુ લાવવા માટે સમ
પ્રસિદ્ધ તૈયારી કરી કે તે સમયે દેવીને આકાશમાં દેવીએ એક પુતળી
જેવી પાસે આવી અને બોલી — "દેવીએ મને આજ્ઞા કરી છે કે
સમપ્રસિદ્ધ પાસે જા અને તું કહે કે મારા સાધુ વડે તુજથી તે વિમાન
પોતાના નગર [illegible] લઈ પડાશે. ૧૩–૧૩૫ માટે હે સાધુ ! દેવીને
[illegible] તું [illegible] દેવીની [illegible] તારા
[illegible] મનોરથ સિદ્ધ થશે. ૧૩૬ સાધુ સમપ્રસિદ્ધે દેવીના વચનને
[illegible] સારી રીતે [illegible] અને [illegible]
[illegible] તેની સાથે પોતાના માણસોને રવાના કર્યા. ૧૩૭ તેઓ દેવ
તાથી અધિષ્ઠિત અને [illegible] કુમારના નગરમાં
[illegible] પડ્યા અને તે સાધુ [illegible] કર્યું ૧૩૮ પછી [illegible]
[illegible] તે સાધુને [illegible]
[illegible]

સમયથી મહિયુગનો સજ્જનના નાશ થયો ગણ્યો. ૧૧૩ માર્ગમાં જ્યાં જ્યાં સપાટ પ્રદેશ આવતો હતો ત્યાં તેના પાછળ ચાલનાર બેઠા થતા હતા કે હવે તો બે કોશ સુધી આ ગાડું ઠેકવું જડે, ૧૧૪ પણ એ સ્થળે દેવના પ્રતાપથી એક પગલું પણ તે ગાડું આગળ (વધારે) ચાલ્યું ન હતું અને જ્યાં વિષમ (ચઢઉતર) માર્ગ આવતો હતો તેમ ૮ દેવીથી ભરપૂર હોઈને ભલો માર્ગ જણાતો હતો તેથી પાછળ ચાલનારા બેઠા ધારતા હતા કે આ સ્થળે તો એક કોશના માગ જેટલા પ્રમાણમાં આ ગાડું ચાલશે કોઈક વિશેષ આગ ! નીકળત પણ તને થયે તો મુનાની ઊંચે જમીન ઉપર જેમ ચાલી દોડી જાય તેમ તે ગાડું અનાયાસે લગભગ ચાર કોશ જેટલું આગળ નીકળી જતું હતું. ૧૧૫–૧૧૮ એ રીતે માર્ગને પ્રયે ...ની અને ... વડે ઉમેદો પૂજાતી તે શિલા શત્રુંજય પર્વતની તળેટીમ ... આવી ૧૧૭

શિલાદીનું શત્રુંજય ઉપર ચડાવવું.

... સમયે પાલિત (પાલીતાણા) નગરનાં સર્વ લોકો ... ... અને સાધુ દેવના પરિવારે અવિચ્છિન્ન ... ... ન સઘળી વધામણું કરનારા શ્રાવકોએ તેજ સમય સાધુ દેવદ પાસે જઈને ભાવ આપી કે શિલાપાટ ... ની સમીપ ... પહોંચી છે ૧૭૧ આ વાત સાંભળીને સાધુ દેવને પણ તેજ સમયે, એ શ્રાવકોને ત્યાંથી પાછા મોકલીને ... ... કે શિલાપાટ ન પર્વતની ઉપરના ભાગમાં ચડાવી દો."

... ... સાધુઓને ... ... પાસેથી રચના કરી. ૧૭૩ ... ... અધિપતિ ... ... નામના મુનિને ... ... ૧૭૪–૧૭ ... ...

બિંબ માટે દેહરી બનાવવી

થઈ ગયાં. પછી તેણે કુંકુમ, કપૂર તથા ચંદન વગેરેથી સિદ્ધાયતનની
પૂજા કરી. ૧૫૧ તે વખતે દેવો અપ્સરાઓ તથા દેવો સ્તુતિ
ગાતા ત્યાં ભેગા થયા હતા, એથી સમ્યગ્દૃષ્ટિ પિતાની આજ્ઞા
પ્રમાણે વસ્ત્ર વગેરે આપીને તેઓનું સન્માન કર્યું ૧૫૨ બીજા બે
દિવસે પણ ગયો. અષ્ટોપચાર, દેવો તથા બેરકગણ-વગેરે પુષ્પોથી
અત્યંત પ્રસન્નચિત્ત તે સિદ્ધાયતનનું પૂજન કર્યું ૧૫૩ અને ભવિષ્યકાળની
વાતુમાં બનતા ઉપચાર કર્યા કે? આ બાબતના શાસ્ત્રના વચનને
તેઓને માન કરી બતાવ્યું અને તે સિદ્ધાયતનને ભવિષ્યમાં બનાવ
[illegible] માની માણસો પૂજતા આવ્યા ૧૫૪ [illegible] તે વખતે વાજિંત્રના
ધ્વનિઓથી, નૃત્યગાનના ઉત્સવોથી અને લોકોના કોલાહલથી અત્યંત
[illegible] દેવોની [illegible] અને દેવની અનુમાન કરતી હોય તેમ લાગતું
હતું ૧૫૫ વળી તે સમયે પાટલીપુત્રનગરમાં તેવા કોઈ પણ ભાગ્ય
[illegible] કે જે પ્રમાણ ન હોય, જેણે એ સિદ્ધાયતનના દર્શન કર્યા ન
હોય. ઘરે મનુષ્યો પણ એટી સાથે આનંદ પામીને સાધુ દેવોને તથા
તેના ગુરુને ધર્મોદ્ધારક તરીકે સ્તુતિપાઠોની પેઠે સ્તવી રહ્યા હતા.
૧૫૬ પછી દેવધ [illegible] સમાન રીતે ભોજન આપ્યું તથા
[illegible] સાધર્મિકોનું સન્માન કર્યું ૧૫૭-૧ તેમજ સંસારીઓને,
[illegible] સ્વજનોને સાથે આવેલાં બીજા માણસોને [illegible]ને તથા
યાચકોને પણ [illegible] આકાર [illegible] ૧૫૯ પછી
[illegible] આચાર્યને ગમતી પોતાની [illegible] સામગ્રી દેવથી
સિદ્ધાયતને [illegible] અને પોત પોતાના [illegible] દેવોની સ્તુતિ
ગાતા તથા બીજા [illegible] સાથે પોતાને ઘેર આવ્યો ૧૬૦ ૧૬૧
વળી સિદ્ધાયતન પણ [illegible] નગર તથા [illegible]
[illegible] તરતા આવતા [illegible] અને [illegible] તેને [illegible]
[illegible] આપીને [illegible] પૂજન કરાવ્યું. ૧૬૨ ત્યાર
તે સિદ્ધાયતન જેમ જેમ [illegible] આવતા ગયાં તેમ તેમ તેના [illegible]

એમાં કુશળ હતા તે હમેશાં એમના ઉપર આદર કરીને તેઓને (પ્રાણીઓને) શિખામણ આપ્યા કરતા હતા. ૧૯ મારી પ્રતિમા જ્યારે બરાબર થઈ ગઈ તેને ઘસીને ત્રીજી કરવામાં આવી અને તે ઠેકાણે અને વિચિત્ર જણાવા લાગી ત્યારે આનંદ મુનિએ દુસ્તર તેને એક મુખ્ય સ્થાને બેસાડી દીધી ૧૯૧ તે વખતે દેવતાઓ આનંદપૂર્વક, જેઓ અવિરતિના પ્રભાવથી અસહનશીલ હતા તેઓ, ધર્મકર્મમાં પણ કંઈ કરવા લાગ્યા કેમકે બાહ્યપુરુષો તેવાજ હોય છે. ૧૯૨ અવિરતિ તો આપણી પોતે અનાર્યબુદ્ધિથી લોકો છે અને સજ્જનોમાં એક પ્રકારનો દોષ ન હોવા છતાં પણ તેઓ પર દોષારોપ કરે છે ૧૯૩ આવા સ્થિતિથી દેવલોકના સજ્જનો પણ અવિરતિમાં રહેવાના સંબંધથી તેના સ્વભાવને પામે છે કેમકે આવો પણ વીતરાગના સમાગમ થઈ શકે એવો નથી. ૧૯૪ પરંતુ પવિત્રાત્મા દેવતાના પુણ્ય પ્રભાવથી, આનંદપાલના બુદ્ધિવૈભવથી તથા સમરસિંહના સત્ત્વથી તે આનંદપૂર્વક પણ પોતાની મેળેજ આવીને હર્ષપૂર્વક અમને સાધુ (દેવ) ઉપરની દુર્જનતાથી રહિત થયા અને ઉત્તર દેવું કામ કરનારા થઈ ગયા. ૧૯૫–૧૯૬ પછી આનંદ મુનિએ આત્માની પ્રતિમાને મૂળસ્થાને સ્થાપીને શ્રીપારસનાથમાં સાધુ દેવને ખબર આપી. ૧૯૭ એટલે દેવ આનંદ પામીને પોતાના ઉત્તમ સેવકને કહ્યું કે હે પુત્ર! જિન તત્પર થઈ ગયું છે અને તેને પોતાને સ્થાને સ્થાપ્યું છે એવી આપણી ઉત્તમ હવે સિદ્ધ થઈ છે. ૧૯૮ માટે ચાર પ્રકારના સંઘની સાથે ત્યાં આપણે જઈને એ આપણું તેની પ્રતિષ્ઠા કરીએ તો બહેતર કૌતુક થાય. ૧૯૯ આવી વાત કરી ગુરુ તેમને વિદાય પાલખામાં શ્રી સિદ્ધર્ષિને વંદન કરવા માટે ગયા. ૧ ત્યાં જઈને તેઓએ પ્રણામપૂર્વક કહ્યું કહ્યું કે આપ પૂજ્યના ઉપદેશરૂપ જળસિંચનથી અમારા આત્માથી જે અંકુરિત થયું હતું તે નિરંતર આપના ઉપદેશામૃતથી સિંચાઈ સિંચાઈને હાલમાં નિર્મળ

આપવા મનવાળા લોકોને દાન પ્રદાન અર્પણ કરવામાટે ચાલ્યા
ત્યાં આનંદ મુનિ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. ૧૭૧ તેમનું શરીર રોગદ્વારા
વિદ્યાધરને ચાલ ઉપરથી ઉતરાવી અને તેને કઇક દવા
કરાવીને પર્વત ઉપર ચઢવવાને યોગ્ય કરાવી. ૧૭૨ તે પછી
ખાધે બાર ઉપવાસના પારણાથી પુરુષોને દાન વગેરેથી પ્રસન્ન
કરીને ભોજન કર્યું. ૧૭૩ એટલે તેઓએ મુનિથી ચાલીને
ઉઠાવી વિદ્યાધરને નાખી ખાધે ઉપવાસના સર્વ
પુરુષોના ખભા ઉપર નાખી. ૧૭૪ પછી તેઓ પર્વતની
આગળથી તેને પર્વત ઉપર ચઢાવવાને ચાલવા લાગ્યા અને સાધુ દેવની
પવિત્ર કીર્તિને બન્ને ઉપર ચઢ જતા હોય તેમ જણાવા લાગ્યા
૧૭૫ જ્યારે ભોજન કરવાનો સમય થયો હતો અને તેઓ ભૂખ્યા
થયા ત્યારે વિશ્રાંતિ લેતા હતા ત્યાં સાધુના ભાણુંનો તેઓને વધેલ
ભોજન આપતા હતા. ૧૭૬ એ પ્રમાણે પગલે પગલે પૂજતી તે મહાન
વિદ્યાધર છ દિવસે ઉપર ચડી રહી. ૧૭૭ પૂર્ણ આસ્થાએ છ મહિને
પોતાનું તથા પોતાની સ્ત્રીનું શરીર રોગી રોગીને ત્યાં આદિનાથની
પ્રતિમાને અર્પણ કરી. ત્યારે સાધુ દેવની એ વિદ્યાધર દેવની
કૃપાથી માત્ર છ દિવસમાં પહોંચ્યા. ૧૭૮-૧૭૯

બિંબનું ચાલુ

તે પછી ઉત્તમ શરીરવાળા દેવોનિવાસ સોમસુંદરના આગળના
અનેક તે વિદ્યાધરને પાણી આપ્યું. ૧૮૦ તે વખતે લોકોના
આપાનથી જિનમંદિર ... નીકળતો હતો તે પાણી લઈને
જિનની સ્નાન જળ આકાર જણાય છે અને વિદ્યાધરમાંથી
લોકોના આપાનથી ઉત્તમ રમણો નીકળતા હતા તેઓ પુષ્પથી
જેમ રસ્તો હોય તેમ તેઓ જણાતા હતા. ૧૮૨-૧૮૩ તેમજ લોકોના
આપાનથી ઉંચી ... દેખાતા વગાડી કરતા મનની જો
આ વિદ્યાઓમાં ઉતરી હતી. ૧૮૪ આનંદ મુનિ, એ વખતે વિદ્યા

૨૧૫ પછી અનંત ગુણવાળા કેટલાએક આચાર્યોને તથા જ્યોતિષીઓને અનુક્રમથી આસનોને એમાં કહેવામાં આવ્યા કે જેથી મુહૂર્તની બાબતમાં બુદ્ધિ તેઓમાં આવે.૨૧૬ પછી સાધુ દેશલે ઉત્તમ દિવસે તથા શુભ મુહૂર્તે મુખ્ય આચાર્યોને તથા બીજા જ્યોતિષીઓને પણ બોલાવ્યા અને બીજા એવા સર્વ આચાર્યોને પણ બોલાવીને તેઓની એક સભા ભરી તથા અનાકુળ થઈ સર્વને ઉચ્ચ આસને બેસાડ્યા. ૨૧૭–૨૧૮ પછી બેઉ હાથ જોડીને દેશલે જ્યોતિર્વિદોમાં શ્રેષ્ઠ આચાર્યમહારાજને પ્રાર્થના કરી કે, હે પ્રભો! તેમ શુભ મુહૂર્ત શોધી આપો. ૨૧૯ આ સાંભળી તે સર્વ જ્યોતિર્વિદો વારંવાર મતિમતિ અનુસાર ગણવા લાગ્યા અને આખરે તેઓએ એક નિર્દોષ મુહૂર્તનો નિશ્ચય કરી તેને જાહેર કર્યું.૨૨૦ એ લગ્ન સર્વને સમ્મત થયું એટલે દેશલે એક મુખ્ય જ્યોતિષ પાસે તુરતજ લગ્નપત્રિકા લખાવી. ૨૨૧ એ લગ્નપત્રિકા કંકુના જળસ્રાવથી છંટાયેલી હોઈને સાધુ દેશલના ધર્મોદયથી કલ્પ તરુની શાખાથી જાણે ઉત્પન્ન થઈ હોય તેવી શોભતી હતી.૨૨૨ જ્યોતિષ્શાસ્ત્રીઓએ તે લગ્નપત્રિકા સ્વસ્વરૂપ નિર્વિઘ્ન લાભ માટે જાણે એક સિદ્ધિ હોય તેમ સાધુ દેશલના હાથમાં અર્પણ કરી.૨૨૩ તે પછી ગાઢ સમરે આચાર્ય મહારાજોના ચરણ ઉપર મસ્તકનું તિલક કરીને તેમના મસ્તકનું કપૂરના પરાગથી પૂજન કર્યું અને તેમને વંદન કર્યું.૨૨૪ તેમજ બીજા જ્યોતિર્વિદોના લલાટમાં કંકુના તિલક કરીને તેઓને ઉત્તમ વસ્ત્રો, દ્રવ્ય તથા પાનબીડાં આપવા કરી સન્માન આપ્યું. ૨૨૫ બાળકોને કંકુના તિલક અને કુસુમાદિથી વિભૂષિત કરી તથા કપૂર સહિત પાનના બીડાં આપી ભેટ કર્યા. તે સમયે સ્તુતિપાઠક પણ દેશલના યશોગાન ગાવા ને કીર્તિપાઠ ભણવા લાગ્યા. એ રીતે મુહૂર્તસમયની

મહાસ્થાને સ્થાપવાથી ઉપાર્જિત થયું છે ૨ ૧-૨ ૨ તો હે પ્રભુ ! તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાના આચાર્ય ઉત્તમ હેમચન્દ્રને હવે તમે તુરતજ સફળ કરો. ૨ ૩ તેમજ હે ભગવન્ ! ઉદયથી માંડીને હાલ પર્યંત મુખ્ય દેરાસરના બિંબોનો ઉદ્ધાર પરિપૂર્ણ કરાવ્યો છે. ૨ ૪ અને તેની જમણી બાજુ અતીત અનાગતોથી યુક્ત અષ્ટાપદ સમાન દેખાવનું એક નવું દેરાસર પણ કરાવ્યું છે ૨ ૫ નવા બનાવેલા મંડપો ત્રિભુવનસિંહે પોતાના પૂર્વજોનો ઉદ્ધાર કરવા માટે ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે ૨ ૬ અને તે જ સદ્ગુરુએ સાધુ સમયમાં પૃથ્વી પર વિહાર કરી રહેલા (વિહરમાન) અરિહંતોનું પણ એક નવું દેરાસર મુક્તાવાઇ૭ અમયા-નના પાછળના ભાગમાં બંધાવ્યું છે ૨ ૭ તેમ / નિર્મળ બુદ્ધિવાળા સ્થિરદેવના પુત્ર સાધુ લકુટે, નાની નાની ચાર દેરીઓ બંધાવી છે ૨ ૮ અને ક્ષેમ તથા પુણ્ય નામના બે સંઘપતિઓએ જિન બિંબથી યુક્ત મુખ્ય આઠ દેરીઓ કરાવી છે ૨૦૯ વળી સાધુ જુપીઆદની આજ્ઞાથી કીર્તિ હોય તેવા મિત્ર કોરાપાદિના ચૈત્યને મ્લેચ્છ ચોરોએ પાડી નાખ્યું હતું તેનો પણ હરિચન્દ્રનો પુત્ર સાધુ દેવલ, જે મહાભાગ્યશાળી છે અને ઉત્તમ પુરુષોનો આધાર છે તેણે ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે ૨૧ ૨૧૧ તેમજ જે કોઈ અન્ય દેરીઓનો ખૂણો વગેરે ઉભાડી ગયા હતા, તે સર્વને કોઈ કોઈ પુણ્યશાળી પુરુષે કરાવી છે ૨૧૨ એ રીતે શત્રુંજય ઉપરનું સર્વ સ્થાનો પૂર્વની પેઠે નવા સ્થિતિમાં આવી ગયું છે અને તેનું એક પણ સ્થાન કોઈ દેખાતું નથી કે જેનો ઉદ્ધાર થયો હોય એમ કોઈ જાણી શકે ૨૧૩ માટે હવે હે પ્રભુ ! સર્વ અરિહંત ભગવાનોના કલ્યાણની તથા હવેની પ્રતિષ્ઠા અત્યારે કરવી છે. "૨૧૪

તે સાંભળી ગુરુ બોલ્યા — "હે સાધુ ! પ્રતિષ્ઠા માટેનું મુહૂર્ત જ્યારે ઉત્તમ હોય, ત્યારે તે કરીશું એમને, જેથી તે સ્થિર થાય."

મસ્તકરૂપ એવું શિખર કર્યું. ૨૪ તેમજ એના મસ્તકોપર વાસક્ષેપ
ચૂર્ણ નાખ્યું, જે ચૂર્ણ જગતની લક્ષ્મીને વશ કરવામાં એક મંત્ર
રૂપ થઈ પડ્યું. ૨૨૧ તે પછી સાધુક શ્રીસિદ્ધસૂરિએ સમરસિંહના
મસ્તકપર પણ વાસક્ષેપ નાંખ્યો અને તેને આશીર્વાદ આપ્યો કે
સર્વ સંઘપતિઓમાં તું મુખ્ય થા. ૨૪૨ પછી દેશલે ક્રમે એવા
સમયે પોતાના પરમાર્હતના દેવમંદિરમાં આદિનાથની જે પ્રતિમા
હતી તેને દર્પપૂર્વક મહત્ત્વ ભક્તિ અમાપપૂર્વક જેવા દેવાલયમાં સ્થા-
પિત કરી તે જેવા પાંચ પ્રકારના હર્ષના કોલાહલથી સર્વ દિશાઓ
વાચાળ થઈ ૨૪૩-૨૪૪ એ પ્રમાણે દેશલના દેવાલયમાં તે દેવની
જ્યારે સ્થાપના થઈ હતી ત્યારે ચોથ અષ્ટમીનો આગળથી સાતમ
હતી ૨૪૫ અને તેવીજ એ પોષમાસ, જે પ્રથમ સંસારિક પ્રયોગોમાં
ત્યાજ્ય ગણાતો હતો તેજ (એ દિવસથી આરંભીને) પર્યંત પૈસા-
ની પ્રસાદીનો આશ્રય બન્યો છે સર્વ પ્રસંગોમાં પોષમાસ ઉત્તમ
ગણાય છે ૨૪૬ પછી તે સમયે કપર્દી યક્ષે, શ્રીસંઘના દેવોએ તથા
શાસન દેવીએ તુરતજ સમરસિંહના શરીરમાં સ્થિતિ કરી. ૨૪૭
અને બીજી તરફ પેલા દેવાલયમાં જે ભગવાન આદિદેવને એસાર્યા
આવ્યા. તે બળદોના શીંગડાં કંકુની રંગથી રંગવામાં આવ્યાં હતાં,
તેઓનાં શરીરપર કંકુની વસ્ત્રો ઓઢાડ્યાં હતાં તેઓના પર કંકુના
થાપા પણ કર્યા હતા તેઓની આસપાસ ઘુઘરીઓના અવાજ થતા
હતા તેથી સાંભળનારના મનને તેઓ અત્યંત સુખ આપતા હતા,
અને તેઓ બન્નેના શીંગડાં ઘસરી દે તથા અતિ સમાન હતાં.
૨૪૮ ૨૪૯ સામર્થ્ય એ છે કે, જે બળદો પીળા હોય, રાતી
ધુસરીને વહી શકે તેવા હોય અને જગતની સ્થિતિ કરનારા હોય
તેઓ દેવાલયનો આધાર કરે, દેવમંદિરને વહે તે યોગ્ય ગણાય
૨૫ તે પછી ધ્વજની ચાર બાજુ વચ્ચે તેવા રથ ઉપર એવ

સંઘનું પ્રયાણ

મહોત્સવ કરીને તેમજ યાચકોને દાન-માનાદિથી સંતોષીને સાધુ દેશલે બહુમાનપૂર્વક સંઘને વિદાયગીરી આપી ૨૨૬-૨૨૭

સંઘનું પ્રયાણ

પછી પ્રતિષ્ઠાનો સમય પાસે આવ્યો એટલે દેશલ સર્વ દેશોમાંથી સંઘને બોલાવવા માટે કોઈક દેશો પોતાના કુટુંબીઓને વિજ્ઞપ્તિપત્ર આપીને મોકલ્યા કોઈક દેશો પોતાના પૌત્રોને મોકલ્યા કોઈક દેશો પોતાના સમ્બન્ધીઓને તથા બીજા પુરુષોને રવાના કર્યા અને પોતે પ્રત્યક્ષ રચના જેવું અને યાત્રાને માટે યોગ્ય એવું એક જિન વિમાન દેવાલય તૈયાર કરાવ્યું.૨૨૮-૨૩૧ એ દેવાલયને પૌષધશાળામાં લઈ જઈને ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિ પાસે તેના પર વાસક્ષેપ નખાવ્યો.૨૩૨ અને પછી દેશલે શુભવારે તથા શુભ નક્ષત્રે દેવાલયના પ્રસ્થાનનો મનમાં વિચાર કર્યો. ૨૩૩ તે દિવસ જ્યારે સમીપ આવ્યો ત્યારે પ્રભુને વાજતે ગાજતે લાવવાની ઈચ્છાવાળા દેશલે પૌષધશાળામાં જઈને સર્વ સંઘને એકઠો કર્યો. ૨૩૪ જેમ પ્રથમબીજ અત્યંત ઉત્કંઠિત ચિત્તવાળી યાત્રાને મહત્ત્વનો રંગ વધારે ઉત્કંઠિત કરે તેમ પોતાની મરજી અત્યંત ઉત્સાહ સાથે તુરત એકઠો થયો. ૨૩૫ પછી પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી સમરસિંહે આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને તથા બીજા સાધુઓને અનુક્રમે પાટ આસનો પર બેસાડ્યા. ૨૩૬ તેમજ મોટી મોટી મહત્તિઓ તથા બીજી જે ઘણી શ્રાવિકાઓ ત્યાં આવી હતી તેઓને પણ સમરસિંહે યોગ્યતાનુસાર બેસાડી. ૨૩૭ બીજા ભાટો તથા ચારણો પણ સમરસિંહના અત્યંત માનથી તથા ભક્તિથી મનમાં પ્રસન્ન થઈ પોતપોતાને સ્થાને બેઠા ૨૩૮ તે પછી સાધુ દેશલ રૂપી પર ઊભા રહીને સિદ્ધસૂરિની આગળ પોતાના પર વાસક્ષેપ નખાવવા સારુ ન્યોટ. ૨૩૯ ગુરુએ તેના મસ્તકમાં સ્વહસ્તે જેમ ત્રિભુવની ચમત્કાર કરતા મસ્તકમાં તિલક કરે તેમ સમાપ્ત

મનુષ્યની ઉચ્ચતર સ્થિતિ થતી નથી! ૨૧૨ સર્પથી વીંટાયેલ દેહવાળા પણ તે મેરુ પાવખી ઉપર બેસીને દેવાલયની આગળ ચાલતો હતો અને સંઘનો નાયક બન્યો હતો. ૨૧૩ સમરસિંહ પણ ઘોડેસ્વાર ચેથી વીંટાયેલ ઘોડેસ્વાર થયો હતો અને ઉચ્ચૈઃશ્રવા ઉપર મોટા ઇન્દ્રની પેઠે અદ્ભુત શોભાવાળો થઈ આગળ ચાલતો હતો. ૨૧૪ એ વખતે મહાભેરી નામના વાજિંત્રોના ઉગ્ર શબ્દો થઈ રહ્યા હતા, તેમજ મર્દલોના ધ્વનિઓ સંભળાતા હતા, જેથી આપી જગ પામેલો પ્રતિધ્વનિ ત્યાંથી બીજે રસ્તે ચાલ્યો ગયો હોય તેમ લાગતું હતું ૨૧૫ વળી બીજા પણ ગંભીર શબ્દ કરનારાં અસંખ્ય વાજિંત્રો વાગતાં હતાં, જેથી લોકો માનતાં હતાં કે સત્યુગનો પ્રવેશકાળ શું થઈ રહ્યો છે!! ૨૧૬ અરે! કેટલાક અનાર્ય મનુષ્યો પણ જેઓ ભદ્ર સ્વભાવવાળા હતા તેઓ એ ઉત્સવ જોઈને ધર્મની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા અને સમકિતને પ્રાપ્ત થયા. ૨૧૭ લોકોના કોલાહલથી ડરેલાં પક્ષીઓ પણ આકાશમાં ઊંચે જઈ તે પ્રસ્થાનમહોત્સવને જોઈ રહ્યાં હતાં. ૨૧૮ અને વિષમ પ્રાણીઓ પણ તે વખતના ધર્મ-ગતિને ઓળખાતે સાવિધિપૂર્વક જાણે નૃત્ય કરતાં અને પ્રસન્ન થયાં હોય તેમ તે ઉત્સવને જોઈ રહ્યાં હતાં ૨૧૯ એ રીતે પગલે પગલે વધતા ઉત્સવ તથા ઘેર ઘેર પૂજાતું એ દેવાલય, પહેલે દિવસે શ આદિમ સુધી ગયું અને ત્યાં દેવાલયે તથા સંઘપતિ કેટલે સ્થિતિ કરી. બીજે સમરસિંહ સંઘની સાથે ફરી પાટણમાં ગયો ૨૨ -૨૨૧ ત્યાં જઈને સંઘની સાથે તે પૌષધશાળામાં ગયો અને યાત્રા માટે સર્વ આચાર્ય મહારાજોને ક્ષમાપના આપીને પ્રાર્થના કરી તેમજ સાધુઓને પણ સંઘસહિત તેઓને પ્રે અને આદરપૂર્વક પ્રાર્થના કરી. વળી કેટલાક જેઓ જવાને માટે ઉત્સુક હતા અને યાત્રાના રસના આનંદને પામનાર હતા તેઓને પણ તેણે બોલાવ્યા. ૨૨૨ ૨૨૩

માતલિ સારથિ આરોહણ કરે તેમ સામન્ત હાથમાં રાશ પક-
ડીને દેવાલય રથ ઉપર ચડી બેઠો. ૨૫૧ તે સમયે એક સુવા-
સિની સ્ત્રી ગોરોચનાથી ભરેલો અને ઉપરના ભાગમાં જેમાં નાળીયેર
છે તેવો એક થાળ લઈને ત્યાં આવી પહોંચી. ૨૫૨ અને તેણે
સાધુ દેવચંદ્ર તથા સમર્પસિંહના મસ્તક ઉપર અક્ષત સિદ્ધિની પેઠે
અક્ષત નાખ્યા ૨૫૩ તેમજ એક નાળીયેર તેમના હાથમાં આપીને
તથા શ્રીખંડનું તિલક કરી ગળામાં પુષ્પની એક માળા નાખીને
તેણીએ આશીર્વાદ દીધા. ૨૫૪ પછી સામન્તે આગળના
ભાગમાં ચાર વાજિંત્રોના શબ્દ પૂર્વક ઘણા હર્ષથી જગતને જાગૃત
કરીને દેવાલયને આગળ ચલાવ્યું. ૨૫૫ તે વખતે શોભાયમાન એવા
એક હાથી, ભગત, છાપીઓ તથા પાલખીઓ પીઠે આવતા પ્રકારના
અનેક પુત્ર સહિત થયા. જેઓને જોઈને સાધુ દેવચંદ્રે પોતાના મનની
સિદ્ધિને હાથમાં રહેલી જ માની. ૨૫૬ ૨૫૭ વળી તે સમયે મોટા મોટા
સૂરિઓ સૌની આગળ ચાલતા હતા અને ઘણા મુનીશ્વરો પણ સાથે
હતા, જેથી તે આખું દેવાલય જાણે દેવમાનમાં ચાલી ગયું હોય તેવું
જણાતું હતું. ૧ કેટલાએક ચારણો પણ ધનિકોની પેઠે રત્નોના
આભરણોથી સુશોભિત થઈ પરિવાર તરીકે દેવાલયની આગળ ચાલતા
હતા. ૫૮ વળી તે વખતે મેઘગર્જના કરતા ગયેલા વાજિંત્રોના શબ્દોથી
જાણે બોલાવ્યા હોય તેમ એટલા બધા માણસો એકઠા મળ્યા હતા
કે તેઓ શેરીઓમાં સમાતા પણ ન હતા. ૫૯

તે દેવાલય માર્ગમાં ધીરેથી ચાલતું હતું, જેથી મોટા
એક પગલું ચાલવાને પણ અસમર્થ થઈ પડ્યા હતા અને એક
બીજાએ જાણે ઉપાડી લીધા હોય તેમ મહાકષ્ટે આગળ ચાલતા
હતા. ૨૬૦ સર્વ સંઘના પવનથી ઉડેલી ધૂળ એક આકાશ સુધી
પહોંચી હતી અને સૂચવતી હતી કે સંઘનું આગમન કરવાથી આ

શ્રિવમના બીજા પણ આચાર્યો, જેઓ અનેક પ્રકારના ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છરૂપ સમુદ્રમાં કૌસ્તુભ મણિ જેવા હતા તેઓએ પણ પ્રમોદથી ઉત્તમ અને સંઘના નેતા દેસલનો આમન્ત્ર કર્યો. ૧૯૮ તેમજ શ્રી-ચિત્રકૂટ, વાગડ મારવાડ તથા માળવા વગેરે દેશોમાં જે પવિત્ર મુનિઓ વિહાર કરતા હતા તેઓ સર્વે પણ સત્વર તે સંઘમાં આવી મળ્યા હતા. ૧૯૯ તે પછી શુભ દિવસે અને શુભ મુહૂર્તે સર્વ દર્શનને જાણનારા શ્રીમાન સિદ્ધસૂરિ, દેસલની સાથે જવા માટે ચાલતા થયા. ૨૦૦ તે સમયે સંઘપતિ દેસલે સર્વ દર્શનવેત્તા શ્રી-સિદ્ધસૂરિનો સંઘમાં પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો. ૨૦૧

સંઘમાં આવેલ.

વૈર અને કૃષ્ણ નામના બે શ્રાવકો, જેઓ ધર્મધુરંધર હોઈને સંઘના નાયક હતા તેઓ પણ દેસલના સ્નેહરૂપી બંધને સંઘ સાથે ચાલી નીકળ્યા. ૨૦૨ હરિપાલ ઠક્કુર જે મોતીમાં પણ સૂત્રને (દોરાનો) સંયોગ કરી જાણતો હતો—મોતીઓ વીંધવાનો ધંધો કરતો હતો તે પણ સંઘમાં આવી મળ્યો. ૨૦૩ સંઘપતિ દેવપાલ પણ સંઘને સાથે લઈ સત્વર દેસલના સંઘમાં ભળી ગયો. ૨૦૪ ત્રિભુવનનો પુત્ર ઉદ્ધર જે શ્રીમાલજ્ઞાતિના કુળમાં કલ્પવૃક્ષ સમાન હતો તે પણ સંઘમાં જવાની ઉત્કંઠાથી હર્ષપૂર્વક મળ્યો. ૨૦૫ સમરસિંહના સન્માનથી સંઘમાં આવવા ઉત્સાહી બનેલો મહાજન પણ કે જે સ્વજનોનો આધાર મનાય એઓમાં મુખ્ય હતો તે પણ સંઘમાં આવવા ચાલતો થયો. ૨૦૬ અન-ધર્મમાં ઉત્તમ શ્રાવક જે સત્પાત્રરૂપી ક્ષેત્રોને પ્રફુલ્લ કરવામાં મેઘ સમાન હતો તે પણ સંઘમાં જઈ મળ્યો. ૨૦૭ ધર્મવીરપણાને ધારણ કરનારો વીર નામનો જે શ્રાવક હતો તેણે પણ દેસલના સંઘાગ્ર જળમાર્ગમાં આગળ આવે ચાલવા માંડ્યું. ૨૦૮ તથા મોટ દેવરાજ નામનો શ્રાવક જેણે ગરીબ મનુષ્યોને ધન આપી સંતોષ્યાં

તે પછી સર્વ યાત્રો, ભપી સામગ્રી તૈયાર કરીને સમરના ગ્રામથી [illegible] આચાર્ય હોય તેમ, પોતપોતાને સ્થાનેથી નીકળીને અંતર ત્યાં આવી પહોંચ્યા. ૧૭૬

સપ્તમ આચાર્યો અને મુનિઓ

શ્રીમાન જિનચંદ્ર નામના આચાર્ય જેઓ સર્વ સિદ્ધાંત અર્થ મહાસાગરમાં નૌકા સમાન હતા તેઓ પણ યાત્રાને માટે નીકળ્યા. ૭૭ મલયચંદ્રસૂરિ, જેઓ [illegible] આગમમાં પ્રધાન હતા અને સુંદર ચારિત્રને ધારણ કરનારા હતા તેઓ પણ સંઘની સાથે ચાલી નીકળ્યા. ૭૮ શ્રીપદ્મચંદ્ર નામના સૂરિ જેઓ સર્વ પ્રતિત [illegible] હતા અને શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિના [illegible] હતા તેઓ પણ સંઘની સાથે યાત્રા માટે નીકળ્યા. ૭૯ [illegible] શ્રીમાન ગુણચંદ્રસૂરિ પણ [illegible] [illegible] સાથે નીકળ્યા. ૮૦ [illegible] [illegible] ગુણ ઉપર [illegible] સમાન [illegible] પણ [illegible] યાત્રા કરવા માટે આવ્યા. ૮૧ શ્રીરત્નાકરગચ્છના શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિ તથા શ્રીચંદ્રગચ્છના પ્રધાન [illegible] પણ યાત્રા માટે ચાલતા થયા. ૮૨ [illegible] નિવૃત્તિગચ્છના આમ્રદેવસૂરિ પણ [illegible] [illegible] તેઓ પણ તે સમયે [illegible] નીકળ્યા. ૮૩ [illegible] [illegible] [illegible] સિદ્ધસેન આચાર્ય પણ દેવની સાથે ચાલતા થયા. ૮૪ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નીકળી પડ્યા. ૮૫ શ્રીધર્મઘોષ [illegible] શ્રીમાનદેવસૂરિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સાથે ચાલતા થયા. ૮૬ અને બીજી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શ્રીરત્નાકર [illegible] [illegible] હતી તેઓ પણ [illegible] નીકળ્યા. ૧૮૭

હતા. તેના આગળના ભાગમાં પનિહારીઓની મોટી ટોળી ધસે જતી
હતી અને તે પોતે પણ મસ્તક ઉપર મુકુટ તથા મયૂરપિચ્છને ધારણ
કરી સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષથી કરેલો હોય તેવો જણાતો હતો. વળી તે
પોતાના ઉન્નત સ્કંધ ઉપર આરૂઢ થયો હોય તેમ, ઉત્તમ હાથી ઉપર
સ્વાર થયો હતો અને સંઘની આગળ તથા પાછળ પોતે ભલેજ રક્ષા
કરતો હતો. ૩૧-૩૧૩ જેમ વિષ્ણુનો પાંચજન્ય શંખ પોતાના
ધ્વનિથી દિશાઓને ગજાવી મૂકે તેમ, આગળ ચાલતા સંઘમાં જે શંખ
ધ્વનિઓ થતા હતા તે પણ દિશાઓમાં ફેલાઈને તેઓને ગજાવી મૂકતા
હતા. ૩૧૪ વળી ભેરીઓ તથા મહાધ્વનિ આદિ પણ પ્રચંડનિનાદમાં
ધોળા જાણે છત્રોને ભાગ્યે આમંત્રણ કરતો હોય તેમ થઈ રહ્યો હતો. ૩૧૫
ધ્વજાઓની પંક્તિ, જેને અન્યોન્યની સ્પર્ધાપૂર્વક નાચતો જેથી સભા હતા
તે પણ સંઘના નાયક પુરુષની ઉપરના સામાન વગેરેથી સાથે એવા
હાથીઓની પંક્તિની પીઠ ગામે જતી હતી. ૩૧૬ સંઘમાં જે ઊંટ હતા તેઓ
પણ ઉતાવળી ચાલમાં ચાલી ચાલીને આવતા હતા અને જાણે છત્રોને
જણાવી આપતા હતા કે ધર્મની ગતિ આવી ઉતાવળી હોવી જોઈએ.
૩૧૭ તે જેવા આકાશ પણ પૈડાઓના ખડખડાટથી, પૈડાંઓની
ચીચીયારીઓથી અને મનુષ્યોના કોલાહલથી જાણે બહેરૂં થઈને
જાણે ગર્જના કરતું હતું કે સુણો, આમ આવો શુભ છે.૩૧
પ્રત્યેક ધાર્મિક પુરુષો જેઓએ ધર્મ આચરણનો અભિલાષ કીધો
હતો, તેઓને એકઠી પૃથ્વી પોતાને પવિત્ર કરવા માટે સ્પર્શ
કરાવને તેઓને આવી ધર્મ યાત્રી હોય તેમ લાગતું હતું.૩૧૮ સંઘના
લોકો પણ નિરંતર એવા પ્રકારે મુસાફરી કરતા હતા કે જેથી આખ
ઝાંખવાળા આખો વખત સઘળે થઈ જવાથી પૃથ્વી જાણે સમાન
થઈ ગઈ હોય તેમ લાગતું હતું.૩૧૯ માર્ગમાં પણ સઘળા લોકો
એવી રીતે ચાલતા હતા, જેથી એક બીજાથી જુદા પડી જાય

ભાખરૂ આદું તૈયાર કર્યું હતું તે પણ એ સંઘમાં દેવરાજ–ઈન્દ્રની પેઠે શોભી રહ્યો હતો. [૨૯] એટલુંજ નહિ પણ તે કાળમાં ગુજરાતની ભૂમિ ઉપર જેટલા સાથો હતા તેઓ મહિમા કોઈ પણ સમરસિંહ જેટલા સ્નેહને લીધે સંઘમાં આવવાને પાછો પડ્યો ન હતો. [૩] એ પ્રમાણે સમય ક્રોશોમાંથી સંઘો આવી મળ્યા એટલે દેશળે સંઘને આશ્રય આપ્યો. [૩૧] તે વખતે એ સંઘમાં, મંડળમાં જેમ સ્વર્ગ લોક તેમ ચૈત્ય, કુમ્ભ, હાટ અને હરિપાળ–આ ચાર જણા સૌથી આગળ પડતો ભાગ લેનારા થયા હતા. [૩૨] બીજી તરફથી સમરસિંહ શ્રીમાન અલપખાનની સંમતિ લેવા માટે મોટી ભેટ લઈને રાજમહેલ તરફ વિદાય થયો. [૩૩] તેણે શ્રીમાનસાહેબ પાસે જઈને પોતે આણેલી ભેટ તેમની આગળ રજુ કરી એટલે ખાનસાહેબે પણ પ્રસન્ન થઈને પોતાની સાથે એક તસરીફ તેને અર્પણ કરી. [૩૪] તે પછી સમરસિંહે પોતાના સ્વામી ખાનસાહેબ પાસે કૃપાએ શિક્ષા કરવામાં સમર્થ અને પોતાના નામને સત્ય કરી બતાવનારા કેટલાએક જમાદારોની માગણી કરી. [૩૫] એટલે ખાનસાહેબે પણ સંઘની રક્ષા કરવા માટે મોટા અમીરવંશના વીર અને ધીર એવા દશ મુખ્ય જમાદારો તેને સ્વાધીન કર્યા. [૩૬] તેઓને સાથે લઈ સાધુ સમરસિંહ સંઘના નાયક દેશળને મળ્યો. તે પછી દેશળ શુભ પોતાના પુણ્યમાર્ગને શોધતો અને પાલખીમાં બેઠેલો દેશળ સુખેથી સૌની આગળના ભાગમાં જવા લાગ્યો. [૩૮–૩૯] સાધુ સહજપાળનો પુત્ર સોમસિંહ સંઘની પાછળ રહીને નિર્વિઘ્નપણે સંઘનું રક્ષણ કરવા લાગ્યો. [૪૦] ભરત ચક્રવર્તીની પેઠે જેના હાથમાં આખું સૈન્ય શોભી રહ્યું હતું એવો સમરસિંહ તો મધ્ય ભોજન તથા આચ્છાદન વગેરેની સગવડ કરી આપીને સર્વ યાત્રીઓની આસ્થા વાસના કર્યે જતો હતો. તેની આસપાસ કેટલાએક પોલીસો આવતા

નામના તીર્થમાં જઈ પહોંચ્યો.૩૨૦ ત્યાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન એ પ્રતિમાના સ્વરૂપે રહ્યા છે અને આ મહિપુરમાં પણ ધરણેન્દ્ર તેમના ચરણની સેવા કરી રહ્યો છે.૩૨૧ પૂર્વે એ ભગવાનને દેવી આજ્ઞાથી એક શરીરધરે આખે પાણી નાખીને માત્ર એક જ રાત્રિમાં ઘડી શક્યા છે.૩૨૨ વળી શ્રીનાગેન્દ્રગચ્છના અધીશ્વર શ્રીમાન દેવેન્દ્રસૂરિએ પોતાની મંત્રશક્તિથી સર્વ અભીષ્ટ સામગ્રી સંપાદન કરીને તેમની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.૩૨૩ અને તે ઉપરાંત તેજ દેવેન્દ્રસૂરિએ સમેતશિખર પર્વત ઉપરથી પોતાની મંત્રશક્તિવડે વીશ તીર્થંકરોને આણ્યા છે અને તેઓના પણ [illegible] પ્રતિમાપુરીમાં રહેલા છે.૩૨૪ તેજ દિવસથી આરંભીને દેવેન્દ્રસૂરિએ એ ઉત્તમ તીર્થની સ્થાપના કરી છે.૩૨૫ એ તીર્થ દેવના પ્રભાવને લીધે મનુષ્યોના સર્વ વાંછિતને પણ પૂરનાર છે.૩૨૬ સાધુ દેશલે એ તીર્થમાં સ્નાત્ર, મહાપૂજા, મહોત્સવ તથા મહાધ્વજ—આદિ સર્વ કર્મ કર્યાં. પછી તેણે આરતિ ઉતારી.૩૨૭ વળી તે ભક્તે અન્નસત્રમાં સાધુઓને [illegible] (ભો)જન આપ્યાં અને સમરસિંહે ભાટચારણો તથા સુવિધાઓને સુવર્ણના આભરણો અને વસ્ત્રો અર્પણ કર્યાં.૩૩૧ તે પછી એ ત્યાંથી પ્રસ્થાન કરીને દેશલ સંઘ સાથે પ્રયાણ કર્યું અને અનુક્રમે તે શ્રીપુર (મ ધમ) ત્યાં પહોંચ્યો.૩ ત્યાં પણ અતિભક્તિપૂર્વક અરિહંત ભગવાનની પ્રતિમાઓ પૂજીને તથા મોટો મહિમા પ્રાપ્ત કરીને તે નગર નગર (ગામ) ગયો.૩૩૮ ત્યાં ત્યાં સર્વ ગામ—નગરમાં તે અત્યંત પ્રીતિ [illegible] જતો હતો અને મહાધ્વજ—પૂજા આદિથી પુણ્યોપાર્જન કરતો હતો.૩૩૯ એમ કરતા કરતાં અનુક્રમે સંઘપતિ દેશલ, [illegible]નો રાજા સ્વર્ગપતિ ઇન્દ્રની સમાન હતો અને ? પાપરહિત હતો તે [illegible] નામના [illegible] આવ્યો, ત્યાં સાધુઓના પુણ્યરૂપ સમાન શ્રીરામચંદ્ર ભગવતને એણે તે [illegible] [illegible] [illegible] તથા [illegible] લાગ્યો.૩૪૧ તેણે [illegible] સર્વની સાથે [illegible]

સંઘનું પ્રયાણ

જ્યાં સુધી સ્થાને પહોંચ્યા ન હોય ત્યાં સુધી એક બીજાને મળતા ન હતા.[૨૨૦] વળી માર્ગમાં કોઈ મોટું તળાવ આવતું હોય ત્યાં પણ જે પોતે સૌથી આગળ પહોંચ્યા હોય તેઓ સ્વચ્છ પાણી પીતા હતા, જેઓ તેના પછી પહોંચ્યા હોય તેઓ ડહોળાયલું પાણી પીતા હતા અને જેઓ સૌથી પાછળ પહોંચતા હતા તેઓ ખરેખર કાદવવાળું જ પાણી પીતા હતા.[૨૨૧] દરેક ગામ ગામના આગેવાનો સંઘપતિ સમરસિંહને આવેલો જોઈ તેની આગળ દહીં દૂધ-વગેરે પુષ્કળ પદાર્થો હાજર કરતા હતા.[૨૨૨] તેમ જ ગામડે ગામડે ધાર્મિક મનુષ્યોના ટોળેટોળાં અત્યંત સ્પર્ધાપૂર્વક આવીને હર્ષથી દેવાલયના શરણુ સ્વામીનું પૂજન કરતા હતા.[૨૨૩] સંઘની એ સેનામાં પણ કોઈક ગાડાવાળાઓ બીજાઓની સ્પર્ધા કરીને પોતાના બળદોને એવા આગળ ચલાવતા હતા કે જેથી તેઓ પોતાની પાસે ચાલતા પોતાના નાયકને પણ ગણતા નહિ.[૨૨૪] કેટલાએક ગાડાં હાંકનારાઓમાં પોતાના ગાડાને સૌથી આગળ લઈ જવા માટે જ્યારે વિવાદ થવા લાગ્યો, ત્યારે તેઓના ગાડાંમાંથી પડી ગયેલી ખીલીઓ પગમાં વાગવાથી પાસે ચાલનારા માણસો તેઓના એ વિવાદને સહન કરી શકતા નહિ.[૨૨૫] જે વખતે સંઘ રાત્રિના સમયે મુસાફરી કરતો હતો, ત્યારે દીવીઓ હાથમાં રાખીને અસંખ્ય પુરુષો તેની પાસે પાસે ચાલતા હતા, જેથી દીપોત્સવના જેવો દેખાવ થતો હતો.[૨૨૬] જ્યારે દેવાલયમાં બેઠેલ હમેશાં નાટકાદિ પ્રેક્ષણના સમયે સ્થિર દૃષ્ટિથી જોતાં હતાં, ત્યારે નૃત્ય કરનારા દેવોની પેઠે શોભતા હતા.[૨૨૭] એ સમયે દેસલે સંઘને માટે સાર્વજનિક અન્નસત્ર ખુલ્લાં મૂક્યાં હતાં અને ભોજનના સમયે હમેશ ત્યારે કહેવામાં આવતું હતું કે જો કોઈ મનુષ્ય ભૂખ્યો હોય તેણે આવીને ભોજન કરી જવું.[૨૨૮] એ રીતે નિરંતર સંઘનું પ્રયાણ થતું હતું ત્યારે સંઘપતિ દેસલ, શ્રી સેરીસા

તેવામાં તો વધામણી આપનારો એક માણસ સત્વર અતીવ વેગથી—ખૂબ ઉતાવળથી ત્યાં આવ્યો. ૩૫૩ અને તેણે સમાચાર આપ્યા કે કેવલિશ્રી સહજાનંદ અને સ્વશક્તિથી પ્રાદુર્ભૂત—અને બધા સંઘની સાથે અહીં આવી પધાર્યા છે. ૩૫૪ તે સાંભળીને સર્વ ઉપરની ભક્તિ અને આનંદ સ્નેહને લીધે સમરાદિત્યને એમ સૂઝ્યું અને શુભ મનોયોગ નહીં આનંદ પાર તેમ આનંદ થયો. ૩૫૫ તે પછી સઘળાય સમરાદિત્ય સજ્જનોના મનને ઉત્કંઠિત કરીને સંઘની સાથે તેઓની સામે ગયો. ૩૫૬ તે વખતે અપાર પીઠેશ્વરોથી પાંચમોઝાર રચાયા, અનેક પતાકાઓથી અને ઝેળાવાળા ધનુર્ધારીઓથી પૃથ્વીને ઢાંકતો તેમજ બોલતા સમુદાયથી પૃથ્વીને ભરી દેતો અને મહાવાદ્યોથી દિશાઓને ગજાવતો પૂછતો કે સ્નેહથી યુક્ત થયેલ મનથી ઉત્સવ એક યોજન સુધી તેઓની સામે ગયો. ૩૫૮ એ જ પ્રમાણે વસ્ત્ર તથા નેત્ર માત્રને ગમે તેમ, જનસમાજ, સજ્જનોને આનંદ ઉપજાવનારો અને શત્રુઓનો પ્રતિઘાત તે સમરાદિત્ય પોતાના ગુરુ આચાર્યોને મળ્યો. ૩૫૯ તેણે પોતાના ગુરુ આચાર્યોને બેઠી પછી તેઓને પ્રણામ કર્યા, ત્યારે બેઠા તેની મહત્તા તથા ભક્તિ જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યા. ૩૬૦ બીજી તરફથી સમરાદિત્યના ગુરુ આચાર્યોએ પણ તેને અતિશય આપીને આવા આશીર્વાદ આપ્યો કે, હે વત્સ! દીર્ઘકાળ પર્યંત મહાપવિત્રપણાનું તું પાલન કર. ૩૬૧ તે પછી સ્વતઃ વીરના સમયમાં જે ઘણા આચાર્યો હતા તેઓના ચરણમાં અતિશય ભક્તિ સમરાદિત્યે વંદન કર્યું. ૩૬૨ વળી એ સમયમાં યશોધર આચાર્ય તથા ધર્મગુરુએ અને બધા શ્રીસ્વઅતીર્થ નગરથી આવ્યા હતા. ૩૬૩ તેમજ પોતાના નગરથી પ્રાપ્ત થયેલ સર્વજ્ઞને ધારણ કરનાર સઘળા ગુણાઢ્ય ઉપાધ્યાયો સંયમી તેમાં હતા. ઉત્તમ ભાવને લીધે વીતરાગને પણ જેણે પ્રસન્ન કર્યા છે

સહિત ઇન્દ્ર હોય તેમ સમરસિંહ સહિત પ્રતિમારૂપ મહાકાર્ય કરવા સજ્જ
થઈ વાયવી કરીને મોટા ઉત્સવપૂર્વક તે મહાપવિત્રની પૂજા કરી.
૩૬૨-૩૬૩ તે પછી દેશલ પોતાની અનિમેષ દૃષ્ટિથી શત્રુંજય પર્વત
સામે જ્યારે જોતો હતો ત્યારે પોતાનાં નેત્રનાં કિરણોથી તેને જાણે
આમર્ષિત કર્યો હોય તેવો ભાસતો હતો. ૩૬૪ તે ગિરિરાજના દર્શ-
નના આનંદથી પરવશ થયેલા દેશલ અને સમરસિંહે આમંત્રિત
યાચકોને મહાદાનો આપ્યાં. ૩૬૫

પછી બીજે દિવસે તીર્થના દર્શનની ઉત્કંઠાથી ત્યાંથી
વેગપૂર્વક પ્રયાણ કરીને શત્રુંજયની તળેટીમાં તે સંઘ પહોંચ્યો. ૩૬૬
ત્યાં પર્વતની ઘરોલમાં જ લલિતાદેવીએ બંધાવેલા સરોવરને કાંઠે
સમરસિંહે સંઘ માટે અનેક પ્રકારના તંબુઓ નંખાવી દીધા. ૩૬૭
*આગળ મોટા વૃક્ષોની શ્રેણીને ધારણ કરનાર આ મહાપર્વત પ્રેક્ષો છે
અને તેની પાસે રાજાની પેઠે દેવાલય શોભે છે (?) ૩૬૮ મોટા
પર્વતો કે જેમાં વાસના ગાઢની ખરા શોભી રહી છે તે સંઘપતિ
દેશલના નિવાસને માટે થયા. ૩૬૯ તે સંઘની ચારે બાજુ વાંસની
તંબુઓનો બનેલો દુર્ગ-કિલ્લો હતો. જાણે કે સમરસિંહે પાપરૂપી
વૈરીનું નિવારણ કરવાને તૈયાર કરાવ્યો હોયની! ૩૭૦ સંઘપતિ
દેશલની અશ્વશાળામાં જાણે પ્રત્યક્ષ દેવેન્દ્ર હોય તેવા ઉત્તમ ઘોડાઓ
અને મોટા વેગવાળા ઉત્તમ જાતિના બળદો બાંધવામાં આવ્યા હતા.
૩૭૧ સંઘમાં સર્વત્ર ઉજ્જવળ તંબુઓ નાખવામાં આવ્યા હતા તે પાતા-
ળમાંથી નીકળેલા નાગલોકના આવાસગૃહોની પેઠે શોભતા હતા. ૩૭૨

સહજપાલ અને સાહણપાલ સંઘસહિત આગમન.

એટલામાં દેશલ વિમલાચળ પર્વત ઉપર ચઢી આવ્યો નહોતો

---

* આ શ્લોકનો અર્થ બરોબર સ્પષ્ટ સમજાતો નથી.

પ્રસ્તાવ ૫

अथ प्रभाते पुरपादलिप्त-
निवासिनं पार्श्वजिनं प्रणम्य ।
वीरं च तीरे सरसोऽर्चयित्वा
शैलस्य मूलं स ययौ ससंघः ॥

સંઘ સહિત દેસલનું શત્રુંજય ઉપર જવું

તે પછી પ્રભાતમાં પાદલિપ્ત (પાલીતાણા) નગરમાં રહેલા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને પ્રણામ કરી તેમજ તળાવના કાંઠા ઉપર રહેલા શ્રીવીર ભગવાનનું પૂજન કરી સંઘપતિ દેસલ, સંઘની સાથે પર્વતના મૂળ ભાગમાં ગયો.[1] ત્યાં પણ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું પૂજન કરી સંઘપતિ દેસલ, પોતાના પુત્રોની સાથે ઉન્નત પર્વત ઉપર ચઢવાને તૈયાર થયો અને તે તેણે એ પર્વતને જ દેવે

તે સિંહરથ નામે રાજા પણ સંઘમાં આવ્યો હતો. ૧૫ શ્રીવસ્તુ-
પાલ મંત્રીના વંશમાં મંગલદીપ સમાન મંત્રીશ્વર શ્રી ... પણ
હર્ષથી સંઘમાં આવ્યો હતો. ૬૧૬ તેમજ મલ્લ, ભિલ્લક વત્સ-
સિંહ વગેરે બીજા અસંખ્ય રાજાઓ પણ પ્રતિજ્ઞામાં ઉત્કંઠા ધરાવીને
તે સંઘમાં આવ્યા હતા. ૬૧૭ સાધુ સમરસિંહે એ સર્વ રાજાઓની
યોગ્યતા પ્રમાણે સંભાવના કરી સર્વને યથાયોગ્ય માન આપ્યું.
કેમકે બુદ્ધિમાન પુરુષો કોણનું આતિથ્ય કરવામાં કદી પ્રમાદ કરે?
(ન જ કરે) ૬૧૮ એ રીતે સમગ્ર સંઘનું સન્માન કર્યા પછી સમરસિંહ
પોતાના બન્ને બાંધવોની સાથે ઉત્સવપૂર્વક ધ્વજ-પતાકાવાળા મોટા
સંઘમાં આવી પહોંચ્યો ૬૧૯ ત્યાં શ્રીરામ અને લક્ષ્મણની પેઠે બન્ને
બાંધવોએ પિતા દેસલના ચરણમાં ભક્તિપૂર્વક વંદન કર્યું. ૬૨૦
ત્યારે દેસલ પણ તેમના સ્નેહરૂપ અમૃતના સિંચનથી શરીરે રોમાંચ
ધરાવે જાણે બધે અંકુરિત થયો હોય તેવો જણાવા લાગ્યો. ૬૨૧
તે પછી સંઘપતિ દેસલ, કે જેનું ચિત્ત પોતાના પુત્રોના આગમનથી
આનંદમગ્ન થયું હતું તે સમગ્ર સામગ્રીઓ તૈયાર કરીને ભગવાનની
પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે વિમલાચળ ઉપર જવાને તત્પર થયો. ૬૨૨

ચતુર્થ પ્રસ્તાવ સમાપ્ત

તે મરુદેવી માતાનું વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું અને આગળ ચાલી શ્રી-
શાંતિનાથના દેરાસરમાં જઈ તે ભગવાનનું પણ તેણે પૂજન કર્યું.[૧૧]
પછી સંઘપતિ દેસલ, આદિનાથ વગેરે જિનેશ્વરોની પૂજા કરીને
સંઘની સાથે કપર્દિ યક્ષનાં દર્શન કરવા માટે ગયો, કે જેની મૂર્તિનો
તેણે પોતેજ ઉદ્ધાર કર્યો હતો.[૧૨] ત્યાં જઈને તે આખા સંઘની
સાથે ઊભો રહ્યો અને રૂપાની પતાકાવાળા દેરાસરને જોઈને તેણે
માન્યું કે સંસારસમુદ્રને સામે પાર જવા માટે આ એક
નૌકાયાન્ત્ર તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.[૧૩] એ રીતે એક દૃષ્ટિ
તેને જોતો જોતો સંઘપતિ દેસલ અનુક્રમે યુગાદિનાથ ભગવાનના
સિંહદ્વારમાં જઈ પહોંચ્યો. તે દ્વાર પ્રવેશ કરતી વખતે મોક્ષમાર્ગમાંજ
જાણે ચાલતો હોય તેવું જણાતું હતું.[૧૪] ત્યાં ઊભા રહીને તેણે
શ્રીયુગાદિનાથ ભગવાનનાં દર્શન કર્યાં અને પછી હર્ષપૂર્વક સુવર્ણ
વસ્ત્રો મોતીઓ તથા અલંકારો-વગેરે પુષ્કળ ધનની વૃષ્ટિ કરી.[૧૫]
તે પછી દેરાસરના મધ્ય ભાગમાં પ્રવેશ કરી તેનું ચિત્ત પોતે કરાવેલી
આદિનાથ ભગવાનની મૂર્તિને નમન કરવા માટે આતુર બન્યું અને
ધરતળ પૃથ્વી પર બેસી પછી સંઘપતિ દેસલ આદિનાથ ભગવાનની
સમીપમાં ગયો.[૧૬] પછી પોતે ઊભો થઈને ભગવાની મૂર્તિને જેમ જોઈ
શકે તેમ સમાધિ એ ભગવાનને જોઈ જોયા. જેઓ સકળ જગતને
કલ્યાણ કરનાર-દુઃખિતોના આધારરૂપ દુર્લભ જનોને સન્માન
કરી શકે એવા પ્રભુને ભાગ્યહીન ન બને–આનંદમગ્ન ન થાય.[૧૭] તેણે ભક્તિ-
પૂર્વક પ્રણામ કરીને આદિનાથની તે પ્રતિમાની પૂર્તિનું પુષ્પો વગેરેથી
પૂજન કર્યું અને પછી તેમને પ્રદક્ષિણા કરવાનું મન કરીને પ્રદ-
ક્ષિણા કરતાં રહેલા સર્વ અરિહંતોની પણ પૂજા કરી.[૧૮]
તે પછી સંઘપતિ દેસલે (ત્યાં રહેલી) પોતાના પિતૃઓની મૂર્તિઓ
તથા (તેમની માતા) ફુલદેવીનું પણ પૂજન કર્યું અને ત્યાંથી આગળ

મોક્ષના જામીન રૂપ માની લીધું.[૨] તેણે શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રભુને તે વખતે પોતાના હાથનો ટેકો આપ્યો અને બન્ને પ્રકારના પતનથી (પર્વતની નીચે પતનથી તથા નરકપતનથી) મુક્ત થઈને પર્વતનાં પગથીયાં ઉપર ચઢવાનો આરંભ કર્યો.[૩] તે વખતે આસોપાલવ, સાગ દેવદાર, આંબા અને સાગ વગેરે વૃક્ષોની છાયામાં વિશ્રાંતિ લઈને સંઘજનો સમાગમના તથા શરીરના પરિશ્રમને દૂર કરતા હતા.[૪] વળી એ પર્વત ઉપર પોતાની ડોક પહોળી કરીને મયૂર શબ્દ કરતો હતો તેને સાંભળીને તથા તેનું નૃત્ય જોઈને કેટલાએક મનુષ્યો તે મિષથી જ તે પ્રમાણે શ્રીભગવાન આગળ નૃત્ય કરવાને તે મયૂરનેજ પોતાના અધ્યાપક તરીકે કહેતા હતા.[૫] બીજી વળી હારીત ચકોર, મોર, મયૂર, કોયલ અને સારસ વગેરે પક્ષીઓ સુંદર સ્વરે ગીત ગાઈ રહ્યાં હતાં તે સાંભળીને મનમાં પ્રસન્ન થયેલા સંઘજનો પર્વત ઉપર ચઢવાના પરિશ્રમને ગણતા ન હતા.[૬] વળી તે સ્થળે પર્વતમાંથી જે ઝરણાં ઝરતાં હતાં તેનો ગંભીર શબ્દ સાંભળીને લોકો આ મંગલધ્વનિ છે એવી બુદ્ધિથી પોતાનાં વસ્ત્રોને બાંધી લેતા હતા.[૭] તે પર્વત ઉપર જે પવન વાતો હતો તે ઝરણાંના જલકણો સાથે મળીને તેમજ દૂધ ઝાડના વનમાં અથડાઈને ઘણોજ ધીમો ધીમો સર્વત્ર ફેલાતો હતો અને યાત્રિકોના શરીરનો સ્પર્શ કરીને તેઓને સંતોષ આપતો હતો.[૮] સંઘપતિ દેસલ, કે જેના મુખમુદ્રાનું સંઘજનો માન કરી રહ્યા હતા અને જેની પાછળ દેસલશાહ તેના ત્રણે પુત્રો ચાલી રહ્યા હતા તે ઉંચે ઉપરના ભાગમાં ચઢ્યો[૯] અને ત્યાં ચઢીને પ્રથમ પ્રવેશ કરતાંજ આદિનાથ ભગવાનની ધજાનાં તેણે દર્શન કર્યાં અને પોતાના મનમાં તેણે માન્યું કે હોય માતા પોતાના પુત્રોને ઉત્સવમાં વધાવે છે![૧] વળી સર્વ સિદ્ધિને મનમાં ભગવાને દેખતે, પણે ફરકતી

મધ્યમ તથા અધમ મનુષ્યો, જે પ્રતિષ્ઠાવિધિને જોવામાં ઉત્સુક બનીને આવ્યા હતા અને તેઓ સર્વ બાજુઓને ઘેરા કરીને પર્વત ઉપર ચડી ગયા હતા.[27] પછી માઘ માસની શુક્લ ત્રયોદશી ને ગુરુવારને દિવસે સાધુ દેશલે યાત્રા કરવા માટે ચાર પ્રકારના સંઘને એકઠો કર્યો[28] અને પછી શ્રી સિદ્ધસૂરિ વગેરે આચાર્ય મહારાજોની સાથે સાધુસિંહ દેશલ સંઘની આગળ ચાલનારા સમરસિંહની સાથે કુંડમાંથી જળ લાવવા માટે નીકળ્યો.[29] તેણે દિક્પાલનું કુંડના અધિપતિ દેવનું તથા યક્ષ વિગેરે ગ્રહોનું વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું એટલે સમરસિંહે શ્રીસિદ્ધસૂરિએ મન્ત્રપ્રધાનથી પવિત્ર કરેલા જળ વડે સમગ્ર કળશો ભરાવ્યા.[30] તે વખતે વાજિંત્રોના તથા અનેકપ્રકારના અવાજો પર્વતની ગુફાઓમાં પ્રવેશ કરીને અત્યંત ગાજતા થઈ પડ્યા હતા, જેથી પર્વત પણ એ મહોત્સવ જોઈને જાણે ગર્જના કરતો હોય તેમ લાગતું હતું.[31] પછી સુવાસિની સ્ત્રીઓના મસ્તક ઉપર તે કળશો મૂકીને સમરસિંહ સમગ્ર સંઘની સાથે મોટા ઉત્સવપૂર્વક શ્રી-ઋષભદેવ ભગવાનના ચૈત્યમાં આવ્યો.[32] આ જળના કળશોને યોગ્ય સ્થાને સ્થાપીને સાધુ સમરસિંહે પ્રતિષ્ઠાપ્ય વસ્તુની યજ્ઞ ભૂમિ સમાન સંકોએ ઔષધીઓને પીસાવવાનો આરંભ કર્યો. તેને વાટવામાં, જેના માતા, પિતા, સસરો, સાસુ તથા પતિ—આ પાંચ જીવતા હોય તેવી સુવાસિની સ્ત્રીઓ જ યોગ્ય ગણાય છે બીજી કોઈ નહિ.[33] પણ સમરસિંહને તો તેવા પ્રકારની ચાર સો સુવાસિની સ્ત્રીઓ તે વખતે મળી આવી હતી, જેઓ તેને આનંદ ઉપજાવનારી થઈ પડી હતી તે સર્વ સ્ત્રીઓને સાધુ સમરસિંહે સંકેત ઔષધિઓને વાટવા માટે ઉત્સવપૂર્વક સત્વર બેસાડી દીધી,[34] શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રભુએ અનુક્રમે તે સર્વ સ્ત્રીઓના મસ્તક ઉપર વાસક્ષેપ નાંખ્યો જેથી અધિક ઉત્સાહમાં આવી જઈને તે સ્ત્રીઓએ અન્યોન્યની સ્પર્ધાપૂર્વક

અબ ચિત્રકૂટ (ચાવણ)ની નીચે રહેલા શ્રીગુણાદિત્યના મનમાં ઉત્પન્ન થયું.[૧૪] તે સમયે ચોરે કારણથી મયૂરની મૂર્તિ કે જે દેખાને આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવી હતી, તેને જોઈને તેના મનમાં આનંદ થઈ ગયો, તેથી તે સ્થળે તેણે મોતી અને સુવર્ણના આભરણો વગેરેની વૃષ્ટિ કરી ત્યાં.[૧] એ પ્રકારે દેવતાની આજ્ઞા ભક્તિ જોઈને આદિનાથના એ તીર્થ ઉપર ચાવણનું જે મોટું ફળ હતું, કે જે હજી પણ એની એ સ્થિતિમાં જ છે તેણે અમૃતની જેમ પોતાના દૂધ (ક્ષીર) વડે તે સમયે વૃષ્ટિ કરી.[૨૧] તે પછી સાધુ દેસાએ મોટા ઉત્સવો કર્યા, યાચકોને વસ્ત્રાદિનો દાન કર્યો અને તીર્થંકરોની પૂજા કરી અને સર્વસ્થળે પ્રભાવના કરી.[૨૨] તે પછી ફરી પૃથ્વીતલ ઉપર મસ્તક મૂકીને આદિનાથ ભગવાનને પ્રણામ કરી પોતાના પુત્રોની સાથે તે પોતાના નિવાસસ્થાનમાં ગયો અને પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે સત્વર તત્પર થયો.[૨૩]

પ્રતિષ્ઠા વિધાન

તેણે પ્રતિષ્ઠાવિધિની તૈયારી કરાવવામાટે પોતાના પુત્ર સમરસિંહને આજ્ઞા કરી. કેમકે બધા પુત્રો સમાન હોય છે તો પણ તેઓમાં કોઈ એકનું જ ભાગ્ય આવું સર્વ કરવાને યોગ્ય હોવાને સર્વોત્કૃષ્ટ હોય છે.[૨૪] પિતાની એ આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરીને સમરસિંહે પણ પોતાની યોગ્યતાને મુનિના ગૌરવ જેટલી માની—પોતાનામાં મુનિના ગૌરવની યોગ્યતા જેવી યોગ્યતા માની (!) કેમકે લોકમાં પણ કહેવાય છે કે સર્વમાં નિયોગ–પ્રેરણા તે બહુ માનનું કારણ બને છે.[૨૫] તેણે અનેક પ્રકારની સામગ્રી ઉપયોગી મેળવી (!) ઉત્તમ મણિના પાષાણો તથા શેકાય (સુખડી) સુવર્ણ વગેરે સર્વ વસ્તુ, કે જે પ્રતિષ્ઠા વિધિમાં ઉપયોગી છે તેને તૈયાર કરાવીને એકઠી કરી.[૨૬] તે સમયે સૌરાષ્ટ્રના નવ વિભાગમાંથી તથા ચારે બાજુથી અનેક ઉત્તમ,

વાનના દેરાસરની ચોપાસ બીજી દેવકુલિકાઓ ચૈત્યિકાઓ પણ તૈયાર કરાવવામાં આવી હતી. તે સર્વ ચૈત્યિકાઓ અત્યંત સુંદર હોઈને વિશાળ હતી, ઊંચી હતી અને તેની આસપાસ ફરતી દેવકુલિકા સ્થાપી તથા સ્તંભો પાથરી રોપવામાં આવ્યા હતા.[૪૪] ભગવાનના દેરાસરનું જે દ્વાર હતું તેના પર નાનાં સુંદર પાંચાલિકાનું એક તોરણ પણ નાખી દેવામાં આવ્યું હતું કે જે ત્રૈલોક્યલક્ષ્મીના કર્ણકુંડળની તથા નીલ મણિની પ્રદીપ માળાની પેઠે શોભતું હતું.[૪૫] તે પછી શ્રીસિદ્ધસૂરિએ ચંદનનો લેપ લગાડીને મહાકીમતી એવા ગોરોચન, કુંકુમ, કપૂર તથા કસ્તૂરી વગેરેથી નવાવર્ત પૂરૂ ભીંતરી કર્યો.[૪૬] અને પછી પડીહાર (પડિમત્ર)ની પટીઓ ભગવાથી ભરેલ પાત્રમાં પાણીથી પૂરી ભરાઈ જવાથી નીચે બેસવા લાગી ત્યારે પ્રતિમાનો સમય પાસે આવેલો જાણી અત્યંત શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા શ્રીસિદ્ધસૂરિ સત્વર જિનમંદિરમાં ગયા.[૪૭] એટલે તેજ વખતે તેમની પાછળ બીજા પણ આચાર્ય મહારાજો જિનમંદિરમાં જઈને પોતપોતાનાં આસનો ઉપર બીરાજ્યા અને પ્રતિષ્ઠાવિધિમાં સાવધાન થયા.[૪૮] તે સમયે સંઘપતિ દેલ્હ પણ પોતાના પુત્રની સાથે સ્નાનાદિથી પવિત્ર થઈને, સુંદર પવિત્ર વસ્ત્રો ધારણ કરીને તેમજ શ્રીજિનની મુખથી બચાવવા ભિન્ન કરીને (કપડામાં શ્રીજિનકલ્યાણનું તિલક કરીને) ત્યાં આવ્યો અને તેણે ભક્તિપૂર્વક જિનમંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો.[૪૯] વળી તે તેના દેરાસરોના ભાવિક પોતાના બિંબોને ગ્રહણ કરીને ત્યાં આવ્યા અને દેરાસરોના પ્રતિષ્ઠાવિધિને જોવા માટે હર્ષથી વ્યાપ્તચિત્તવાળા થઈને ત્યાં આવ્યા.[૫૦] પછી શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રભુ રત્ન તથા સુવર્ણની મુદ્રાઓ આંગળીઓમાં રાખીને, હાથમાં કંકણ રાખીને તથા ઉજ્વલ બે વસ્ત્ર ધારણ કરીને શ્રીજિનભગવાનની આગળ ઉભા રહ્યા.[૫૧] સંઘ દેલ્હ શ્રાવકને સાથે રાખી મહામહોત્સવ ભગવાનની જમણી બાજુએ બેઠા અને સકળસંઘ તથા

સેંકડો મુખોનું ધર્ષણ કરવા માંડ્યું.[૨૬] તે સ્ત્રીઓ મંગળગીતના ગાન
પૂર્વક હર્ષથી તેને વધાવવા લાગી અને મોક્ષલક્ષ્મીને વશ કરવા માટે
જાણે ચૂર્ણ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હોય તેવું ચૂર્ણ તૈયાર થવા
લાગ્યું.[૨૭] બીજી બાજુથી સમરસિંહ અનેક પ્રકારનાં દિવ્ય પુષ્પો
તથા ફળો તે સ્ત્રીઓને આપવા લાગ્યો અને પોતાના પુણ્યના રજ-
કણ સમાન તે સેંકડો જવના ધૂણિ કોડીયામાં નાંખવા લાગ્યો.[૨૮]
[૨૯] તે પછી નિત્ય તિથિની ચારે દિશામાં નવ નવ પ્રકારની અંગવેદિકાઓ
સ્થાપી દેવામાં આવી, કે જેઓ સમરસિંહના પુણ્યથી આકર્ષાઈ
અને ત્યાં પ્રાપ્ત થયેલા નવ નિધિઓની પેઠે શોભી રહી હતી.[૩૦]
તેની આસપાસ ચારે બાજુ બીજા જવના અંકુરો પણ મૂકી દેવામાં
આવ્યા હતા કે જેઓ નવે નિધિઓના અંતરના આનંદથી પ્રકટ
થયેલા રોમાંકુરોની પેઠે તે શોભતા હતા—ને જવાંકુરો નવનિધિઓના
હર્ષના રોમાંચ હોય તેવા શોભી રહ્યા હતા.[૧] તે પછી સાધુ સમર
સિંહ દેરાના આગળના ભાગમાં મંડપની મધ્યે ચાર ખૂણાવાળી એક
વેદિકા તૈયાર કરાવી તે વેદિકા એક હાથ ઊંચી હોઈને નંદ્યાવર્ત
નામનો પટ તેના પર રહી શકે તેવડી મોટી હતી. [૨] તે વેદિકા ઉપર
સાધુસિંહ સમરસિંહે એક મંડપ તૈયાર કરાવ્યો. તે મંડપ ચાર ખૂણે
ગોઠવેલા ચાર થાંભલા ઉપર નખાવેલો હતો. તેના ઉપરના ભાગમાં સુવ-
ર્ણનો એક કળશ આવી રહ્યો હતો. તેની શોભા અતુલ હોઈને સર્વ
પ્રકારે પરિપૂર્ણ હતી અને વિવિધ પ્રકારનાં વસ્ત્રોથી બનાવેલા જેના
સ્તંભોની શોભાથી તે અત્યંત સુંદર લાગતો હતો. [૩] એ મંડપની
પાસે આદ્યપ્રભુ ભગવાનના મુખ્ય દેરાસર પાસેનો એક ધ્વજ દંડ
પણ મૂકી દેવામાં આવ્યો કે જેના ઉપર એક મહાન ધ્વજ ફરકી
રહી હતી. આ દંડને મરીચયો પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે અગાઉ
તૈયાર કરીને ત્યાં સ્થાપવામાં આવ્યો હતો.[૪] શ્રી આદિનાથ ભગ-

તે સર્વકર્મો તેઓની પાસેજ પ્રુસ્વ કરાવી લીધાં.[૬] તે પછી મુહૂર્તની ઘડી પાસ આવી ત્યારે શ્રીસિદ્ધસૂરિએ એકચિત્ત થઈને સારા નિમિત્તિઆઓ વડે અપાવેલા પ્રતિષ્ઠાના ઉત્તમ મુહૂર્તને સાધી આપ્યું.[૧૧] અને પછી ઉત્તમ મુહૂર્તે સિદ્ધસૂરિએ જિનેશ્વરની પ્રતિમાને બાવરના બિંબ સમીપથી દૂર કરી તેમને શ્રીખંડ તથા વાસક્ષેપ વગેરેથી તેનું પૂજન કર્યું ને મંત્રોવડે તેને અધિવાસિત કરી.[૧૨] તે વખતે સાધુ સમરસિંહ ગુરુની પોષધશાળામાં ગયો અને ત્યાં રહેલા નાભિનંદનના ચરણ સુપ્રતિષ્ઠિતના મસ્તક ઉપર મૂકીને સત્વર આદિનાથ ભગવાનના દેરાસરમાં આવ્યો.[૧૩] ત્યાં એક વખતથી વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યાં, સર્વ અને શ્રીસંઘ ત્યાંથી જિનભગવાનના ગુણોને ઊંચે સ્વરે ગાવા લાગ્યા, ત્યારે સમ્યક્ સમય સિદ્ધિ મળતી વેદિકા ઉપર તે પ્રભુ સ્થાપન કર્યા.[૧૪] પછી સિદ્ધસૂરિપ્રભુ દેવભવનમાંથી નીકળીને ગુરુ એ પોતાની પાસે આવ્યા અને તેમણે ... ના મૂળથી એ વિધિપૂર્વક મંત્ર વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું.[૧] એ રીતે નાભિનંદન મંદિર બાંધીને ભગવાન ભુવના । શ્રીસિદ્ધસૂરિએ કપૂર આદિથી તેનું મુખ સહિત પૂજન કરી ભક્તિના ભરને શીશ ઝોડી નમ્યો.[૧૬] તે પછી બીજા પણ સર્વ આચાર્યોએ ત્યાં આવીને ભક્તિપૂર્વક સિદ્ધાન્તવિધિમાં કહ્યા પ્રમાણે નાભિનંદનની પૂજા કરી.[૧૭] શ્રીસિદ્ધસૂરિ ના કર્તા પણ શ્રીઆદીશ્વર ભગવાન પાસે આવી પહોંચ્યા અને કાર્ય સાધનની સિદ્ધિ માટે સાવધાન થયા.[૧૮] તે સમયે કુમારપાલને મહાને ગુરુના હાથ ... ? લગ વાગવા લાગ્યા તે પોતાને જિનરાજ જિન ભગવાનને વંદન કરવા માટે આવે ઢોલ અને તેઓએ ત્યાં આવ્યા ઢોલ નેમ વાગ્યું.[૧] તે પછી પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત આવ્યું પાસ આવ્યું ત્યારે શ્રીસિદ્ધસૂરિ રૂપાની એક કટોરીને એક હાથમાં અને તેમજ બીજા હાથમાં સોનાની એક સળી લઈને તૈયાર થયા.[૨૦]

સમ્યગ્દષ્ટિ જિનભગવાનને સ્નાન કરાવવા સજ્જ થઇ તેમની બન્ની બાજુ બેઠા.[૫૨] પવિત્ર બુદ્ધિવાળા સામંત, કે જે પોતાના કુળની મર્યાદાનું પાલન કરનારો હતો તે, પોતાના સમાન ગુણવાળા સાંગણ નામના ભાઇની સાથે ઉત્તમ ચુન્ન ચામર ધારણ કરી જિનભગવાનની આગળ ઉભો રહ્યો.[૫૩] પછી બીજાની નજર ન લાગે તે માટે અરિષ્ટ વર્ણવાળી એક અરિષ્ટ રત્નની માળા ભગવાનના વક્ષસ્થળમાં સ્થાપન કરી. કેમકે આ જગતમાં જે વસ્તુ લોકપ્રશસ્ત હોય છે તેની રક્ષા કરવી તે યોગ્ય છે.[૫૪] જો કે શ્રીજિનભગવાન સર્વનું રક્ષણ કરવા અતિ સમર્થ છે છતાં તેમની રક્ષા માટે જે રક્ષા–રાખડી પહેરાવવામાં આવી હતી, તે એમ સમજાવતી હતી કે કામક્રોધાદિ આંતર શત્રુઓથી પીડા પામતા સમગ્ર જગતનું આ ભગવાન રક્ષણ કરશે.[૫૫] તે પછી કપૂર, ચંદન, શ્રીફળ, અક્ષત, પુષ્પ, ધૂપ, મીંઢળ, અને કસ્તૂરી વગેરે જે જે વસ્તુઓ પ્રતિષ્ઠાવિધિમાં યોગ્ય ગણાય છે તે સમગ્ર ત્યાં મુકવામાં આવી.[૫૬] (અને તે વખતે ભગવાનના હાથ ઉપર ઋદ્ધિ અને વૃદ્ધિ ઔષધિ સહિત મીંઢળ બાંધવામાં આવ્યું ત્યારે કવિએ તેની આ પ્રમાણે ઘટના કરી:–) હે જિનવર! આપના હાથ ઉપર આ મીંઢળ સહિત ઋદ્ધિવૃદ્ધિ (ઔષધી) બાંધવામાં આવેલી છે તેનું કારણ હું માનું છું તે એમ છે કે ભવ્ય જીવોને વર્ષે ઋદ્ધિ તથા વૃદ્ધિ અર્પણ કરો છો અને આપે મોટી પહેલાં મદનફળ–એટલે કામમદના કારણરૂપ આ સંસારભ્રમણનો નાશ કર્યો છે.[૫૭] પછી ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિએ કંકણ આદિ ધાતુના કંકણને હાથ ઉપર સાવધાન થઈ કુશળતાપૂર્વક બાંધી દીધું.[૫૮] એ પ્રમાણે પ્રતિમાની સામગ્રી કરાઈ રહી એટલે સિદ્ધસૂરિએ સ્નાન કરનારાઓ દ્વારા મંત્રપૂર્વક સ્નાત્રો આરંભ કરાવ્યો[૫૯] અને ક્રમપૂર્વક શ્રીપતિ જિનભગવાનના સર્વ સ્નાત્રો તેમણે પોતે કરાવ્યાં તેમજ બીજા આચાર્યોને માટે જે યોગ્ય હતાં

નિર્વાણ કર્યું તથા ભરતભરતના ક્ષેત્રો સૂચવ્યા.[૭] તે વખતે કેટલાએક
લોક જનો ભગવાન આદિજિનના હાથને સ્પર્શથી મુક્ત જોઈને
અત્યંત આનંદમાં આવી ગયા અને હર્ષના આવેશથી જાણે નવો
થતા હોય તેમ, કરવા લાગ્યા.[૮] વળી કેટલાએક લોક
જનો જિનેશ્વરના મુખ ઉપર પોતાની નેત્રો સ્થાપીને ગીત ગાનમાં
મસ્ત બન્યા અને પૃથ્વીપર ઉભા રહી આદિજિનેશ્વરની ગુણગાન
ગાવા લાગ્યા.[૯] કેટલાએક મનુષ્યો કસ્તુરી વગેરે લઈને ભગવાન
ના શરીર ઉપર સુગંધ વિલેપન કરવા લાગ્યા, ત્યારે બીજા કેટલા
એક મનુષ્યો પુષ્પ વગેરે ઉત્તમ પદાર્થો લઈને ભગવાનનું પૂજન
કરવા લાગ્યા.[૧૦] શ્રીશત્રુંજય ઉપર માત્ર એક જ રૂપ જેટલી પ્રતિમા
સ્થાપનારાને પણ ઘણું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે તો પછી એ તીર્થ ઉપર
તીર્થ નાયક આદિપ્રભુજીની પ્રતિમા કરનારને જે પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય
તેને તો પ્રભુ જિનેશ્વર જાણી શકે તેમ છે.[૧૧] જે શત્રુંજય પર્વત
ઉપર માત્ર એક હાથ જેટલી નાની દેરી કરાવી હોય તો પણ
વર્ણન કરવાને અશક્ય—અતુલ પુણ્યનું કારણ થાય છે તેજ શત્રુંજય
ઉપર મુખ્ય જિનચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરનારાને જે પુણ્ય તથા જે
કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય તેને માપવાને માટે કોણ સમર્થ છે?[૧૨] એ
પ્રમાણે તે સમયે ભરત પોતે સ્તુતિ કરી રહ્યા હતા ગીતગાન આદિ
કરવામાં મગ્ન થયા અને ભરત મોક્ષરૂપી પ્રાસાદને પ્રાપ્ત થયેલા હોય
તેમ માનવા લાગ્યા.[૧૩] એ પ્રકારે ભરત પોતે મહોત્સવ કરી રહ્યા હતા
ત્યારે દેવતા દેવાલયના શિખર ઉપર ધ્વજદંડ ચઢાવવાને તૈયાર થયે,
તેઓ દેવાલયના શિખર ઉપર સુખેથી ચઢવા માટે પાવડીઓ જાણે બ
બીજા બનાવ્યા કે જે પગથીઆ સ્વર્ગ ઉપર ચઢવા માટે ભગવાન
નીસરણી જેવા લાગતા હતા.[૧૪] તે પછી સમયને ઓળખનાર પોતાના
પુત્રની સાથે શ્રીસિદ્ધસૂરિજીને હાથનો ટેકો આપીને તેમજ બેઠા

પ્રતિષ્ઠાવિધાન

અને પ્રતિષ્ઠાનો તે સમય પાસે આવ્યો ત્યારે આદિનાથ ભગવાનની સન્મુખ ઉભેલા સર્વ લોકોએ 'પ્રતિષ્ઠાનો સમય થયો થયો' એમ સર્વ દિશાઓમાં ઉચ્ચ સ્વરે કહેવા માંડ્યું.[૧] તે વખતે શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રમુખે જિનેશ્વર ભગવાન ઉપરથી વસ્ત્ર અળગું કીધું અને તેમનાં બન્ને નેત્રો એક અંજનના સુરમાવાળી તથા કપૂરવાળી અંજન કરીને ઉન્મીલન કરનારાએ નેત્રોને વિસ્તાર કર્યો.[૨] એ રીતે વિક્રમ સંવત ૧૩૭૧ ના માઘ સુદિ ચૌદશ સોમવારને દિવસે પવિત્ર પુષ્ય નક્ષત્ર અને ભગવાન મીન લગ્ન હતું ત્યારે શ્રીસિદ્ધસૂરિ ગુરુએ શત્રુંજય પર્વત ઉપર ભગવાન નાભિનંદન ઋષભદેવની ભવ્ય પ્રતિષ્ઠા કરી. તે સમયે મહોત્સવ વાજિંત્રો વાગી રહ્યાં હતાં. દેસલ તથા સમરસિંહની મૂર્તિ ઘડાવી રાખી હતી અને સૂત્રધારોના પરિશ્રમનું અભિનંદન કર્યું હતું.[૩] શ્રીસિદ્ધસૂરિની પટ્ટ ઉપર શ્રીસર્વદેવસૂરિ ઉપર પ્રતિષ્ઠા કરી હતી અને તેમના પછી શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રતિષ્ઠા કરી આ ગીત પ્રતિષ્ઠાની દૃષ્ટિએ શ્રીદેવગુપ્તસૂરિ તથા કક્કસૂરિ બન્નેના નામાનુસાર ન[illegible][૪] વળી શ્રીસિદ્ધસૂરિએ પોતાના તરફથી ન[illegible] પ્રતિષ્ઠિત કર્યા હતા. તેનનો શ્લોક સ્પષ્ટ છે. તેમનું તપ તથા જ્ઞાન ઘણું ઉચ્ચ હતું અને તેમનું શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનની પૂજા પાઠનું કરીને સ્થિતિ કરી હતી. જેથી તેમને શિવ તરફથી ગુરુના પ્રાપ્ત થાય તે સૌભાગ્ય પ[૫] આ શ્રીસિદ્ધસૂરિએ મુખ્ય ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી ત્યારે તેમની આજ્ઞાથી વાચનાચાર્ય નાન કે મુખ્ય દેવાલય ઉપરના ખાનદાની પ્રતિષ્ઠા કરી.[૬] અને પછી દેસલે પોતાના સમય પુત્રની સાથે આદિનાથ ભગવાનના શરીર ઉપર ચંદનનું તથા કપૂરનું વિલેપન કર્યું અને ઉત્તમ પ્રકારના કુસુમ સુગંધિત ચાર (નાગોલીઓ) વિલેપન કર્યાં.[૭] તેમજ દેસલે પ્રતિમાને ભગવાનની આગળ રત્ન ચઢાવ્યાં ન ઘ

હતા.[૯] તેમજ સાધુ સહજપાળ, સાહણ, સમરસિંહ, સામંત,
અને સાજણ—એ પાંચે જણાએ પણ ધનની વૃષ્ટિ કરી હતી.[૧૦] એ
રીતે તેઓ જ્યારે યાચકોને દાનો આપતા હતા, ત્યારે તે લોકોને
લોકોએ માન્યું હતું કે પરસ્પર સ્નેહવાળા આ પાંચે પાંડવો છે કે
શું ?[૧૧] તેમ જ મનમાં વિસ્મય પામેલા સર્વ લોકો તે તેઓને પર-
સ્પર જોતા હતા કે તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવા માટે તે પાંડવો ફરી
આવ્યા છે કે શું ?[૧૨] એ રીતે અત્યંત ઉત્કંઠાથી ઉત્સવ કર્યા
પછી સાધુ દેસલ જિનપતિનું મુખકમળ જોવા માટે શિખર ઉપર ચઢ-
વાને અને અત્યંત આનંદથી તથા વેગથી જિન ભગવાન પાસે
ગયા.[૧૩] પછી તેનું મહાન મંડપના આંગણાના ભાગમાંથી ઊંચે-
ઊંચે દેસલના મસ્તકના વિભાગથી આરંભી છેક શિખરના કળશ સુધી
તેણે વસ્ત્ર [illegible] વસ્ત્ર સાંધેલા હતા તેવી મોટી મોટી ધ્વ-
જાઓ ધારી.[૨] અને દેવને નિમિત્તે ઘણું કરીને તેણે અર્પણ
કર્યા તે [illegible] સમયે [illegible] લોકો જાણે ઘણું ધાન્ય અધિપતિપણું મેળ-
વવાની [illegible] હાથની જેમ દેખાયા—હતા. પછીથી દેસલે તેમ
અને [illegible] નું મનનું હતું.[૪] તેમજ દેસલે સ્વર્ગનું રાજ્ય મેળવવા
માટે જાણે તેની જેમ [illegible] સમાન સુંદર અને મજૂરીના કેશથી
બનાવેલા [illegible] આદિનાથ ભગવાનને અર્પણ કર્યા.[૫] તે ઉપ-
રાંત [illegible] કે જેનો ૬૬ મુખનો હતો તથા વસ્ત્રો
રૂપનાં હતાં તે પણ અર્પણ કર્યા.[૬] વળી તેમ પોતાના પુત્ર
સમુદાય મહાન પર્વત ઉપર જાણે નિધિ સ્થાપન કરી
તથા [illegible] તેમ દેસલ સુવર્ણના રૂપાના, તથા પિત્તળના કળશ
[illegible] ભગવાનને અર્પણ કર્યા.[૭] દેસલે મહાધ્વજ અને
આ [illegible] સ્થાન મેળવવા માટે ઉત્સુક હોવાથી તેમ રૂપાનો
[illegible] મંગળદીપ તથા આરતિ આપી,[૮] વળી તેણે દેવ-

હર્ષને આગળ કરીને દેરાસરના શિખર ઉપર ચઢ્યો.[૫૯] તે વખતે સિદ્ધસૂરિ ગુરુએ બિમ્બના મસ્તક ઉપર વાસક્ષેપ નાખ્યો અને તે આબુનેજ દેવતા ફૂલમાં આવે સ્થાપિત કર્યા હોય તેમ શોભવા લાગ્યા.[૬૦] પછી સમરાશાહ દેશળે સદાચારી કારીગરો પાસે પોતાના કીર્તિસ્તમ્ભની પેઠે દંડની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.[૬૧] અને તેના ઉપર ચઢતા એવી ઉજ્જ્વળ એવી એક ધ્વજ ચઢાવી. તે ધ્વજ, આકાર પ્રતિમાગના બિમ્બથી ઊંચે ફરકી રહેલી દેવની બિમ્બપતાકા હોય તેવી શોભતી હતી.[૬૨] તેમજ સર્વ ભગવાનના દેરાસર ઉપર વિસ્તાર પામેલી ઉજ્જ્વળ પતાકા, અત્યંત લાંબી તથા કાળા અગરના ધૂમાડા (ધૂપ) થી યુક્ત હોઈને જાણે લોકોને પવિત્ર કરવા માટે સ્વર્ગમાંથી ઉતરતી અને ચાલાક યમુનાથી યુક્ત એવી ગંગાની પેઠે શોભતી હતી.[૬૩] દેશળના પાંચ પુત્રોથી યુક્ત સાધુ દેશળ પાંચ ઇન્દ્રિયોથી યુક્ત રૂપની પેઠે જ્ઞાન પામેલો અત્યંત શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો હોઈને સર્વ મનુષ્યોમાં પરમ શોભાને પ્રાપ્ત થયો હતો.[૬૪] પૂર્વે ભરતચક્રિએ પોતાની સ્ત્રી સાથે ત્યાં વ્રત લીધું હતું અને તે વખતે પણ એમ કને ઉપાડી નાખે તેમ વિધાતાએ હને ક્યાંઈ ફેંકી દીધો તે હજી સુધી પણ કોઈ જાણી શક્યું નથી, તેજ સ્થાને આજ્ઞાવાળા દેશળે સમરા સહિત સાથે વ્રત કરવાનો આરંભ કર્યો અને તેના હૈયાના મનોરથ સિદ્ધ થયો, તેમજ સમરા પુત્રોની સાથે તે બિમ્બની થયો.[૬૫] [૬૬] તે સમયે આનંદ પૂર્ણ મનવાળા સાધુ દેશળે નૃત્ય કરતાં કરતાં યાચકોને અનેક પ્રકારના દાનો આપ્યાં હતાં, તેમજ ધુમ્મ પીધા, વસ્ત્રો તથા આભૂષણોનું પણ પુષ્કળ દાનો કર્યાં હતાં.[૬૭] જ્યારે એવા દેવાલયના ઉપરના ભાગમાં રહીને તે નૃત્ય કરતો હતો, ત્યારે તેણે કલ્પવૃક્ષની પેઠે નીચે રહેલા મનુષ્યને અત્યંત હર્ષથી સુવર્ણ તથા રત્નોના આભરણો અને વસ્ત્રો પ્રમુખ અર્પણ કર્યાં

૧૧૮ પ્રતિદિન પ્રાતઃકાળે શ્રીસિદ્ધસૂરિ ગુરુના ચરણકમળમાં પ્રણામ કરી સર્વ સાધુઓને સંયમ વૃદ્ધિ કરનારાં આહારપાણી વહોરાવીને પ્રસન્ન કરતો હતો અને તે પછી પોતે પોતાના પુત્રોની સાથે પારણું કરતો હતો ૧૧૯એટલું જ નહિ પણ ઉત્તમ વૈભવવાળો તે દેશળ ભાટ-ચારણોને તથા સર્વ ગવૈયાઓને પણ મીઠું ભોજન કરાવતો હતો ૧૨૦ ઉપરાંત યોગીઓ, ભિક્ષુકો, અનાથો તથા દરિદ્રીઓને પણ ભોજનની સગવડ થાય તે માટે તેણે એક અન્નસત્ર ખુલ્લું મૂક્યું હતું ૧૨૧ આ રીતે સંઘનાયક દેશળ ધર્મમાં પરાયણ બનીને હમેશાં દાન આપતો બરાબર દશ દિવસ સુધી તીર્થનાથનો દશ દિવસનો મોટો ઉત્સવ કર્યો ૧૨૨ પછી અગીઆરમે દિવસે પ્રભાતમાં પોતાના ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિને હાથે દેશળે, સમગ્ર સંઘની સાથે ભગવાનના હર્ષથી [illegible] શરૂ કરાવ્યું અને પોતે નવા કરાવેલા મુકુટના ઝુમ્મર, હાર, શોભાયમાન કંકણ, બાજુબંધ તથા કુંડળ આદિ ભેટ ધરી ભક્તિ થીને આ પ્રભુ આદિનાથનું પૂજન કર્યું ૧૨૩-૧૨૪ તે વેળા બીજા પણ અન્ય જનોએ જિનભગવાનની આગળ અનુક્રમે અતિશય ઉદાર ઘણી ધ્વજાઓ ચઢાવી, મેરુપર્વત પૂરાવ્યા અને સ્નાત્ર કરાવ્યાં.૧૨૫ તેમજ સંઘમાં આવેલા સર્વ સંઘપુરુષોએ પણ પોતપોતાના વારા પ્રમાણે ભગવાનની મહાપૂજા, દાન તથા આનંદોત્સવ વગેરે પુણ્યકાર્યો કર્યાં ૧૨૬ અને પછી દેશળ, સમગ્ર સંઘની સાથે તથા મુકુટધારીઓની સાથે હાથમાં આરતિ લઈ કરીને આદિનાથ ભગવાનની આગળ ઊભો રહ્યો અને તે વખતે તેના જાણે બાહુ આગળ ધર્મમાં નિત્ય ઊભો રહેનાર અને ગુરુના અસાધારણ સાધુ સાધન તથા ચામર હાથમાં ધારણ કરીને ઊભા રહ્યા.૧૨૭ બીજા ત્યાંથી સાવધ અને સહજપાલ પણ હાથમાં કળશ ગ્રહણ કરીને પોતાના પિતા સાધુ દેશળની બન્ને બાજુ ઊભા રહ્યા ૧૨૮ તે વખતે સાધુ સમરસિંહે

ચૈત્યના ચારે ખૂણામાં તથા સર્વ મંડપોમાં રેશમી વસ્ત્રથી બનાવેલા તથા મોતીની સેરોવાળા ચંદરવા બંધાવી દીધા હતા.[૧૦૯] સંઘનાયક દેશલે સર્વ દોષોથી રહિત એવા ભગવાન જિનેશ્વરની આગળ અખંડ (અક્ષીણ) ચોખાઓથી મગથી, સોપારીઓથી, નાળીએરથી તથા અલંકારોથી મેરુ પર્વત પૂર્યો અને જિનેશ્વર ભગવાનના જન્મ સમયે જેમ મેરુપર્વત ઉપર સ્નાત્રોત્સવ થયો હતો તેવોજ સ્નાત્રોત્સવ એ સમયે આદિનાથ ભગવાનનો કર્યો.[૧૧૦-૧૧૧] તે પછી દેશલે ઉપવાસ તથા વ્રત કરી પવિત્ર થઈને પોતાના પુત્રો, પૌત્રો અને અનુયાયીઓની સાથે બીજા પણ સર્વ જિનેશ્વરોનું પૂજન કર્યું અને દશ દિવસનો ઉત્સવ આરંભ કર્યો.[૧૧૨] તે વેળા પણ દેશલે પૃથ્વીના સર્વ ખંડોની લક્ષ્મી સંપાદન કરવા માટે ઉત્તમ પ્રકારના કપૂરથી તથા ચંદનથી ભગવાનના શરીરનું અર્ચન કર્યું.[૧૧૩] તેમજ મરણ પછી દેવોની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરવા માટે તે શુદ્ધ મનવાળા દેશલે મોરસળી, કેવડો, ચંપો તથા જાઈ વગેરેનાં પુષ્પોથી આદિનાથ ભગવાનની પૂજા કરી.[૧૧૪] સાધુ સાદણપાલ ગતિના સમયે પલપ્રમાણ કપૂર ઘૂંટીને અને તે વડે વિલેપન કરીને આદિનાથ ભગવાનના શરીરને કસ્તૂરીથી ભૂષિત કરતો હતો અને લાખોની સંખ્યામાં માલતી, કેવડો, મોગરો તથા ચંપો-વગેરેનાં પુષ્પોથી અદ્ભુત મહાપૂજન કરતો હતો.[૧૧૫-૧૧૬] સાધુ સમરસિંહ તે વખતે જિન ભગવાન આગળ પ્રજ્વલિત અગ્નિમાં ઉત્તમ જાતનું કપૂર તથા કૃષ્ણ અગર હોમતો હતો. જેથી તેના ધૂમાડાને બહાને દેશનાં પાપો તેના પુણ્યથી જાણે દૂર થતાં હોય તેમ લાગતું હતું.[૧૧૭] તે પછી દેશલ સંઘપતિની સાથે મંડપમાં ઉભો રહી અરિહંત ભગવાન ઉપર પોતાની દૃષ્ટિને સ્થિર કરતો હતો અને તીવ્ર નાચના સુખમાં ઝૂકીને આરામ કરી નાટ્યપ્રદર્શન કરાવતો હતો.

૧૪૦ તેજ પ્રમાણે શ્રી સિદ્ધસૂરિએ પ્રભુ મંત્રીની આજ્ઞા લઈને શાસ્ત્ર ઉપરાંત આદિજિનેશ્વરની અષ્ટક વડે સ્તુતિ કરી—૧૪ "હે દેવ! અમૃતના સ્થાનરૂપ આપના મુખના દર્શન કરીને અમારી બુદ્ધિરૂપ દૃષ્ટિવાળા નાગણીએ મિથ્યાત્વમોહરૂપી ઝેરનો ત્યાગ કર્યો છે અને હવે તો પુષ્કળ આનંદમગ્ન બની રહી છે ૧૪૧ હે દેવ! આપના મુખકમલના અમૃતમય કુંડમાંથી જેમ શાન્તિપુરુષોએ આપતની દૃષ્ટિ કનાશ જે શાસ્ત્રો રચ્યા છે તેનું મનન કરીને મારું મન સંસારની ઉત્પન્ન કરનારા રાગનો ત્યાગ કરીને હવે શાંત થયું છે ૧૪૨ હે જિનેશ!

આપનો આ હાથ વિશેષે કરીને અમૃતના સમાન આનંદ ઉપજાવે છે અને હું માનું છું કે રતિ કુબુદ્ધિ અને વિકારના સર્વે દોષો આપ માંથી દૂર થયા છે જેથી આપ જગતમાં દર્શનપાત્ર થયા છો. ૧૪૩ અહો! હે દેવ! અમૃતવાણી આત્મના મહાપુરુષ આપના ચરણને જેઓએ આજે મારા નેત્ર રૂપી ચકોરપક્ષીનું યુગલ તેની (ચરણની) કાન્તિના તરંગરસનું પાન કરી તેજ ક્ષણે પુષ્ટ બની ગયું છે ૧૪૪ હે દેવ! આપનું આ શરીર, કે જે અત્યંત પુણ્યસમુદાયથી જ બન્યું છે અને અનંત પ્રકાશનું પ્રગટ્યું છે તેનું જે માત્ર અવલોકન કરવાનું થયું હોય તો ભવ્ય જીવોને મોક્ષ પછી પણ આમ માક્ષસુખ અર્પણ કરે છે ૧૪૫ હે દેવ! આપની નિર્દોષ અને અનિષ્ટ વગરની વાણીની એક વચનની સમાન જ છે કેમકે તે પોતાની સ્વભાવ ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયેલા સર્વ વચન સંસારના વિસ્તારરૂપ અંતરમેલનું છેદન કરીને અભ્યાસ કરીને શીતલ કરે છે ૧૪૬ હે જિનપતિ! આપની અને તેઓ જગતનું કલ્યાણ કરનાર! આપના શરીરમાં આવી રહેલા અમૃતના જેવા સર્વ ગુણો સમાન જ કેમકે હે જિનેશ! એમા સંસારથી ઉત્પન્ન થનારા દુઃખરૂપી દાહની શાન્ત થાય છે ૧૪૭ હે દેવ! ઘણા કલિકાળ અને

અભિમાન અને પોતાના પિતાના ચરણથી આરંભીને નવે અંગોનું ચંદનનાં તિલક કરીને પૂજન કર્યું.[૧૨૯] અને તેમના લલાટમાં સુખનું તિલક કરીને તે ઉપર તેના ભાગ્યની જાણે પુષ્ટિ કરતો હોય તેમ અક્ષત-ચોખા ચોડ્યા.[૧૩૦] પછી સમરસિંહે માલતી, બોરસલી, ચંપો અને મોગરો-વગેરેનાં પુષ્પોથી ગુંથેલી માળા મોક્ષલક્ષ્મીના સ્વયંવરની જાણે વરમાળા હોય તેમ, પોતાના પિતાના કંઠમાં પહેરાવી.[૧૩૧] તેમજ સંઘના બીજા પુરુષોએ પણ સાધુ દેસલના ચરણમાં તથા લલાટમાં મલયજનાં તિલક કર્યાં આરતિથી પૂજા કરી તેના કંઠમાં પુષ્પોની માળા પહેરાવી અને સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી.[૧૩૨] તે સમયે કેટલાએક ગવૈયાઓ શ્રીજિનેન્દ્ર ભગવાનના ગુણગાન કરવામાં તલ્લીન બની રહ્યા હતા તેઓને સમરસિંહે પોતે કિંમતી કંકણ, પટ્ટ તથા વસ્ત્રોનાં દાન કરીને પ્રસન્ન કર્યા.[૧૩૩] પછી દેસલે આદિનાથ ભગવાનની આરતી ઉતારી અને તેમની પૂજા કરી પ્રણામ કરીને મંગળદીવો ગ્રહણ કર્યો.[૧૩૪] તે વેળા ચારણ વગેરે ભાટો સિંહના જેવા ગંભીર સ્વરથી શ્રીયુગાદિ જિનેશ્વરની ગુણાવલી ગાવા લાગ્યા.[૧૩૫] બીજા સ્તુતિપાઠો પણ સાધુ દેસલની તથા સમરસિંહની કીર્તિલતાને મેઘ સમાન પોતાનું અભ્યંતર નિરભિમાનપણે ઉત્સાહપૂર્વક હાથ ઉંચા કરી કરીને બોલવા લાગ્યા.[૧૩૬] તે સાંભળી સમરસિંહે ચારણ વગેરે ભાટોને પુષ્કળ સુવર્ણ, રત્નો, પટ્ટ, હાથી તથા ઘોડાઓનાં હર્ષપૂર્વક દાન આપ્યાં.[૧૩૭] તે પછી દેસલે મુખથી કલ્યાણના અંકુરે મંગળદીવો પ્રકટ કરીને મંગળદીવાસ્તવન બોલવા માંડ્યું કે તુરત જ તેની સાથે ચોઘડાં વાજિંત્રોના શબ્દો પણ થવા લાગ્યા.[૧૩૮] એ રીતે મંગળદીવો ઉતારી લઈ દેસલે, સંઘની સાથે પોતાના ડાબા ઢીંચણને સંકોચી લઈ પૃથ્વી પર સ્થાપ્યો અને મુખને પૃથ્વીપર રાખી, મસ્તક ઉપર બે હાથ જોડીને ભાવસ્તવથી આદિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ કરી.

સ ઘની માથે ત્યાં આવેલો સાંભળી તેની સામે આવ્યો. ૧૭૭ તે વખતે
તથા આના ચિન્હથી યુક્ત દાખવાયા જૂનાગઢનો રાજા
વ પ્રસિદ્ધ પ્રવિષ્ટ લક્ષ્ય અને અન્યોન્યને જ્યારે મળ્યા, ત્યારે મન
ક ઉપર સન્માન મેળવવા લાગ્યા. ૧૭૮ તેઓ બન્ને સરખા
ન કર ને એક આસન પર બેઠા અને પ્રેમપૂર્વક કુશળ
૯ પ કરીને પ્રસન્ન થયા. ૧૭૯ આગુ સમસ્તિ
તન ૫ ને ગામને સત્યોપ્યો અને તે રાજાને
અને તે કરીને તૈયાર કરી. ૧૮૦ ચોપડીઓથી
સમ આવીને સપર્યા દેશનો પ્રવેશમહોત્સવ કરી
ને સ તેજપાળપુરની પાસે સોમની
ક ને પોતાના નિવાસસ્થાનમાં ગયો. ૧૮૧

પાપરૂપ અમૃતથી મુક્ત આપના બન્ને ચરણ, સંસારરૂપ નિર્જન માર્ગમાં ભ્રમણ કરીને આતુર બનેલા અને પુણ્યરૂપ જળથી રહિત એવા સંસારીઓને શરણરૂપ થાઓ. ૧૪૮ એ પ્રમાણે હે નાથ! આ અમૃતાષ્ટક સ્તોત્રથી અત્યંત આનંદપૂર્વક મેં આપની સ્તુતિ કરી છે માટે હે નાભિનંદન જિન! આપ મારા પર પ્રસન્ન થાઓ અને મને મોક્ષનું સુખ અર્પણ કરો." ૧૪૯ શ્રી સિદ્ધસૂરિએ એ રીતે જગતના નાથ શ્રી આદિનાથ જિનેશ્વરની હર્ષપૂર્વક સ્તુતિ કરી અને પછી સાધુ દેશળની સાથે તે પાછા આવ્યા. ૧૫૦ તે પછી દેશળના ભાગ્યે પુત્રોએ પણ સંઘના સર્વ મનુષ્યો સાથે અદ્ભુત આનંદ ધારણ કરીને ભગવાનની આરતિ ઉતારી. ૧૫૧ સાધુ દેશળ, એ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ કરીને પોતાની ઈષ્ટ સિદ્ધિથી અત્યંત આનંદમાં આવી ગયો, જેથી તેણે આદિનાથ ભગવાનની આગળ પોતાના પુત્રો તથા સંઘની સાથે નૃત્ય કર્યું. ૧૫૨ તે દેશળે જાણે લોકની નમ્રતા જાણે પ્રાપ્ત થઈ હોય તેમ મનમાં વિચાર કરીને તે નમ્ર નૃત્ય કર્યું અને હર્ષથી પોતાના બન્ને હાથ ઊંચા કરીને જિન ભગવાન આગળ તેણે આ પ્રમાણે વિનતિ કરી–૧૫૩ "હે પ્રભુ! સંસારસમુદ્રમાં ડૂબેલા પ્રાણીઓના ઉદ્ધાર કરવામાં આપ એક જ ધીર–વીર છો. હે દેવ! આજે તમે મારા પર પ્રસન્ન થાઓ, અને પુનઃ પુનઃ આપના દર્શન મને આપતા રહો." ૧૫૪ તે પછી સાધુ દેશળ પુત્રાદિ દેવની આજ્ઞા માગીને કપર્દી યક્ષના મંદિરમાં ગયો અને પોતાના મુખને પ્રસન્ન કરી લાડુ, નાળિયેર-વગેરેથી તે યક્ષની પણ તેણે પૂજા કરી. ૧૫૫ તેમજ એ યક્ષના મંદિર ઉપર પણ તેણે રેશમી વસ્ત્રની અપૂર્વ ધ્વજ બાંધી જે ધ્વજ, પ્રતીક એવા પોતાના વ્યાપી મહત્ત્વને શોભાવવા માટે અગાસેથી ધ્વજા સમાન દેખાતી હતી. ૧૫૬ પછી સાધુ દેશળે જિનાલયોની વિધિમાં નિરંતર તત્પર રહેનાર કપર્દી યક્ષને પ્રાર્થના કરી કે

સંઘની સાથે ત્યાં આવેલો સારંગ તેની સામે આવ્યો. ૧૭૭ તે વખતે
... તથા ચાંદના બિન્દુથી યુક્ત હાથવાળા મૂળરાજ [illegible]
સમરસિંહ પ્રીતિપૂર્વક અને અન્યોન્યને જ્યારે મળ્યા, ત્યારે પર્વ
[illegible] ઉત્સવ સમાન શોભવા લાગ્યા. ૧૭૮ તેઓ બન્ને પરસ્પર
આલિંગન કરીને એક આસન પર બેઠા અને પ્રેમપૂર્વક કુશળ
પ્રશ્ન વાર્તાલાપ કરીને પ્રસન્ન થયા. ૧૭૯ સાધુ સમરસિંહે [illegible]
તેના ભટણા ધરીને રાજાને સંતોષ્યો અને તે રાજાએ પણ [illegible]
ભેટ આપીને સમરસિંહને સંતુષ્ટ કર્યો. ૧૮૦ પછી શ્રીમહીપાળે
સમરસિંહની સાથે આવીને સંઘપતિ દેસલનો પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો
[illegible] અને સમરસિંહદ્વારા તેજપાલપુરની પાસે સંઘ માટે રહેવાની
વ્યવસ્થા કરીને રાજા પોતાના નિવાસસ્થાનમાં ગયો. ૧૮૧

સંઘનું ગિરનાર ઉપર જવું

ગૃહિ કરી. ૧૮૭ અને તે મોજાળ ગણાય કે જેના
એવો પુત્રો રહ્યા છે એવી આના પુત્રો આવે છે લોકમાં
વાત પ્રસિદ્ધ છે કે જે વસ્તુ હોય છે તેજ આપી શકાય
એ રીતે સમરસિંહને પુત્રપ્રાપ્તિરૂપ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત થઇ ત્યારે
તેઓએ ફરી શ્રીઆદિનાથનું પૂજન કર્યું અને પુત્રના લાભથી
[illegible] ઉત્સવ કર્યો અને ગાવા મનમાં વિચાર કરી તેનું
[illegible] કર્યું. ૧૮૯-૧૯૦ તે પછી દેશદેશના સંઘોના સૈન્યને ફ
[illegible] મહેન્દ્રકુંડના જળમાં સ્નાન કર્યું અને તેના પ્રભાવથી
[illegible] આધિ-વ્યાધિથી મુક્ત થયો. ૧૯૧ [illegible] વગેરે
ના નીતિમાન પુત્રએ પણ સ્વચ્છ [illegible] સમાન એ કુંડમાં સ્નાન
અને સહકારરૂપ ઘેર વનમાં [illegible] થયેલી જ્યોતિને [illegible] કરી
[illegible] પ્રાપ્ત કર્યો. ૧૯૨ એ પ્રમાણે [illegible] દિવસ એ તીર્થમાં રહીને
[illegible] દેવ શ્રીનેમિનાથની આજ્ઞા લઇ ગિરનાર ઉપરથી
[illegible] ૧૯૩

સમરસિંહને મુજરાજનું આમંત્રણ

તે સમયે તૈલપ (પ્રભાસપાટણ)નો રાજા સમરસિંહને મળવા
[illegible] ઉત્કંઠિત થયો. ૧૯૪ તેણે સમરસિંહની પાસે પોતાના પ્રધાનોને
[illegible] અને એક વિજ્ઞપ્તિપત્ર (નિમંત્રણ) તેના હાથમાં આપ્યો
[illegible] તેમાં જણાવ્યું હતું કે હે સમરસિંહ! સમસ્ત [illegible] ગામોને પામવા
[illegible] અને પવિત્ર કરવા તમે એક અદ્ભુત છો. માટે તમારે એ
[illegible] કરવું જોઈએ કે જેથી મારા શિવાયથી બીજાં પ્રસન્ન થાય.
૧૯૫ ૧૯૬ આ બેન્નો [illegible] જાણી અને સમરસિંહ ત્યાં જવા
માટે ઉત્સુક બન્યો. કેમકે એક મનુષ્ય પૂજ્ય હોય અને તેને બોલા-
વવું નિમંત્રણ આવે તેનું એ જાણ્યું હતું (અર્થાત્ સમરસિંહને ત્યાં
જવાની ઇચ્છા તો હતી જ અને ત્યાંથી નિમંત્રણ આવ્યું) ૧૯૭ તે

પછી કામસમાન સુંદર તે સમરસિંહ, (જૂનાગઢના રાજા) શ્રીમદી-પાલ્દેવની રજા લેવા માટે એરણું હાથમાં લઈને તેની પાસે ગયો. ૧૯૮ ત્યારે શ્રીમદીપાલ્દેવે સંતોષ પામીને સમરસિંહને રેશમી વસ્ત્ર ભગાવ્યો એક પીડો તથા શ્રીફળ અર્પણ કર્યું. ૧૯૯ તે પછી શ્રી-સુભરાજનો પણ આગ્રહથી જેનો ઉત્સાહ તથા હર્ષ વૃદ્ધિ પામ્યો હતો એવો શ્રીદેસલ, સમગ્ર સંઘની સાથે અહિલપત્તન નગર તરફ ચાલ્યો. ૨ માર્ગમાં તીર્થોના સ્થાનરૂપ એવાં વામનપુરી (વણથલી) વગેરે સર્વ સ્થાનોમાં ચૈત્યપરિપાટીના મહોત્સવને કરતો હતો અને મહાદાન ઉજવણ તથા સુંદર કીર્તિઓ તે સંઘપતિ, હર્ષ તથા મહાજનોની સાથે દેવપત્તન પહોંચી ગયો. તે વખતે સમરસિંહને પાસે આવેલો સાંભળી સુભરાજ તુરત જ તેને મળવાના આનંદથી ઉલ્લાસ અને રોમાંચયુક્ત થઈ રહ્યો.[૨ ૧] છત્ર—ચામર આદિથી યુક્ત તે સુભ-રાજ પોતાના પરિવારની સાથે સંઘપતિની સામે આવ્યો.[૨ ૨] તે વખતે પોતાનાં કિરણોથી આકાશને પ્રકાશિત કરનારા સૂર્ય અને ચંદ્રની જેમ સમરસિંહ તથા સુભરાજ—બન્ને જણા અન્યોન્યની પાસે આવીને મળ્યા.[૨ ૩] અને સમરસિંહને ભેટીને સુભરાજ આનંદમગ્ન થયો તેમજ મહા સમરસિંહ પણ રાજાને કુશળ સમા-ચાર પૂછીને અમૃતમગ્ન થયો હોય તેમ આનંદ પામ્યો.[૨ ૫] તે પછી તેઓ બન્નેએ પરસ્પર એકબીજાને અર્પણ કર્યાં તથા એક બીજાના ભરણાં ગ્રહણ કર્યાં. તેઓ બન્ને જણા એક બીજા ઉપર પ્રસન્ન થઈને પોતપોતાના સમાગમને શુભ પરિણામવાળો માનવા લાગ્યા.[૨ ૬]

સંઘ સહિત સમરસિંહનો દેવપત્તનમાં પ્રવેશોત્સવ

પછી સંઘપતિ દેસલે સમરસિંહને આગળ કરી ચારે પ્રકારના સંઘની સાથે તથા સેનાપતિની સાથે, ભક્તિ તેમ આગ્રહ-

સમરસિંહને મુગ્ધરાજનું આમંત્રણ

મૈત્રિક ગૂરિ કરી. ૧૯૭ અને તે યોગ્ય ઉપાય છે કે જેના યોગથી હમેશાં પુત્રો રહ્યા છે એવી અને આ પુત્રો આપે છે એવા જનમાં આ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે જે વસ્તુ હોય છે તેજ આપી શકાય છે ૧૯૮ એ રીતે સમરસિંહને પુત્રપ્રાપ્તિરૂપ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત થઇ ત્યારે દેસલે ફરીથી કરી શ્રીઆદિનાથનું પૂજન કર્યું અને પુત્રના લાભથી 'આ ધર્મ તુરતજ ફળ આપે છે' આવો મનમાં વિચાર કરી તેનું વર્ણન કર્યું ૧૯૯-૨૦૦ તે પછી દેસલે અભ્યંતરના દોષોને દૂર કરનાર શ્રી જિનેન્દ્રપાદુકાના જળમાં સ્નાન કર્યું અને તેના પ્રભાવથી પાપને જાણેલી આધિ-પાપથી મુક્ત થયો ૨૦૧ સહજપાલ વગેરે દેસલના નીતિમાન પુત્રોએ પણ સ્વચ્છ હૃદય સમાન એ કુંડમાં સ્નાન કર્યું અને સંસારરૂપ ઘોર વનમાં ફરવાથી થયેલી ગ્લાનિને દૂર કરી આનંદ પ્રાપ્ત કર્યો. ૨૦૨ એ પ્રમાણે દશ દિવસ એ તીર્થમાં રહીને સંઘપતિ દેસલ શ્રીનેમિનાથની આજ્ઞા લઇ ગિરનાર ઉપરથી ઉતર્યો ૨૦૩

સમરસિંહને મુગ્ધરાજનું આમંત્રણ

તે સમયે દેવપત્તન (પ્રભાસપાટણ)નો રાજા સમરસિંહને મળવા માટે ઉત્કંઠિત થયો. ૨૦૪ તેણે સમરસિંહની પાસે પોતાના પ્રધાનોને મોકલ્યા અને એક વિજ્ઞપ્તિ પત્ર (નિમંત્રણ) તેના હાથમાં આપ્યો. તેમાં તેણે લખ્યું હતું કે હે સમરસિંહ સમસ્ત કામોને ધારણ કરનારા અને પવિત્ર એવા તમે એક કલ્પવૃક્ષ છો, માટે તમારે એ પ્રમાણે કરવું જોઇએ કે જેથી મારા મિત્રની મોર પ્રસન્ન થાય. ૨૦૫ ૨૦૬ આ લેખનો અર્થ જાણી લઇને સમરસિંહ ત્યાં જવા માટે ઉત્સુક બન્યો. કારણ કે એક મનુષ્ય બન્નેને હાથ અને હૃદય એમ બંને નિમંત્રણ આપે તેનું એ બન્યું હતું (અર્થાત્ સમરસિંહને ત્યાં જવાની પ્રથમ તો હોંશ હતી અને ત્યાંથી નિમંત્રણ આવ્યું) ૨૦૭ તે

પારણામાં પણ અસ્ખલિત દાન આપ્યાં, જિન ચૈત્યોમાં મહાન ઉત્સવો કર્યાં અને સોમનાથની પૂજા કરાવી.૨૧૬ તે પછી સમરસિંહ સુમ રાજ પાસેથી મીઝરી (?) અને એક ઘોડો મેળવીને આ નગરપુર તરફ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદન કરવા માટે દેશળની સાથે નીકળ્યો.૨૧૭

એ નગરમાં જે પાર્શ્વનાથ ભગવાન છે તે, સમુદ્રમાં મુસાફરી કરતા કોઈ એક વહાણવટીને સ્વપ્નમાં પોતાને બહાર કાઢવાનો આ દેશ કરીને તેમાંથી નીકળ્યા છે અને તે વહાણવટીએજ તેમનું આલય દેરાસર ત્યાં બંધાવ્યું છે.૨૧૮ એ સ્થળે પણ મહાધ્વજ, મહાપૂજા વગેરે મહોત્સવ કરીને દેશળ સંઘ સાથે કોડીનાર નગરમાં ગયો.૨૧૯

તના મધ્યમાં આવી એક આખ્યાયિકા છે–પૂર્વે (કોડીનારમાં) અંબિકા નામની એક બ્રાહ્મણી હતી. તેણે મુનિઓને અન્ન-દાન કર્યું તેથી પતિના અત્યંત ગુસ્સે થવાથી તે પોતાના બે પુત્રોને સાથે લઈને ત્યાંથી શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું સ્મરણ કરતી ગિરનાર પર્વત ઉપર આવી અને ત્યાં ભગવાનને વંદન કરી પોતાના બે પુત્રોને કાપી ભૂખ ... ના માટે તેણે એક આ... નીચે જઈ પણ તેવામાં પોતાના પતિને ... આવતો જોઈ ભયને લીધે અત્યંત ગભરાઈ ગઈ અને તેના ચિત્તમાં ... નામના પણ ઉત્પન્ન થઈ, એથી તેણીએ શ્રીનેમિનાથનું શરણ લઈ પર્વતના શિખર ઉપરથી ઝંપલાવ્યું અને એ તીર્થસ્થળમાં મરણ પામી ત્યાંની અંબાદેવી નામે તીર્થની અધિ-ષ્ઠાત્રી થઈ ... ૨૨૦ આ અંબિકાનું એક દેરાસર કોડીનારમાં પણ હતું કેમકે પ્રથમ ત્યાંજ એ રહેતી હતી. આ દેરાસરમાં ... ... તેનું પૂજન કરી સંપત્તિ દેશળે ભોગી ... ... નું અર્પણ કરી અને મોટો ઉત્સવ કર્યો. તે ... અનુક્રમે દીવ નગરે ગયો.૨૨૩ ૨૨૪ એ નગરે ... નામના ત્યાં રાજા હતા. તેણે સમરસિંહ ઉત્સવથી

વીર્ય પ્રવેશ કરે તેમ, પ્રભાસપાટણમાં પ્રવેશ કર્યો. તે જેના સોમ-
નાથનો મુખ્ય મંડપ તેની આગળ આવેલો હતો, તે મઠ તથા બીજા
અનુયાયીઓ પોતાની મેળે ઉત્સવ કરીને તેના ઉત્સાહમાં વૃદ્ધિ કરતા
હતા, પાટણનગરમાં પણ દરવાજે દરવાજે તોરણો બાંધી દીધાં
હતાં અને ચોતરફ પતાકાઓ ફરકી રહી હતી.[૨૦૭-૨૧] ષટ્દર્શનિ-
સ્થાન એવો તે ઉત્સવ, શ્રીસોમેશ્વર મુખ્યજીની પાસે હર્ષની સાથે
ઉત્સવપૂર્વક એક પ્રહર સુધી રહ્યો.[૨૧૧] અહો! આ પણ આશ્ચર્ય
થાય કે જે પૂર્વકાળમાં સંપ્રતિરાજા, શાતવાહન, શિલાદિત્ય,
તથા આમ રાજા વગેરે રાજાઓએ તથા સત્યુગમાં ઉત્પન્ન
થયેલા બીજા બળવાન રાજાઓએ તથા કુમારપાલ જેવા મહા
રાજાએ પણ જે વૈરને દૂર કર્યું ન હતું તે વૈર દેશલના આત્મ
જેએ હમણાં કલિકાળમાં પણ દૂર કર્યું.[૨૧૨] શ્રીજૈનશાસન અને
શિવશાસનનું પરસ્પર સ્વાભાવિક વૈર દૂર કરીને તે જ તે મુખ્યરાજ
તથા સમરસિંહની પર્ષદ મિત્રની સભાની જેમ શોભતી હતી.[૨૧૩]
સંઘપતિ દેશલે એ મિત્ર મેળાવડામાં સમસ્ત સંઘને સ્થાપિત કર્યો
અને વસ્ત્રાદ દૂર થયા ૧૫) જે આશ્ચર્ય સત્યુગમાં પણ બન્યું ન
હતું તે એના આત્મજોએ તે જેવા બન્યું.[૨૧] એ સમયે કોઈ એક
કવિએ આ પ્રમાણે કહ્યું હતું—આ પૃથ્વી ઉપર કેટલા સંઘપતિઓ
થયા નથી! અર્થાત્ અનેક સંઘપતિઓ થઈ ગયા છે પણ હે
સાધુવીર સમરસિંહ! તેઓમાં કોઈ તારા માર્ગને અનુસરી શક્યો
નથી. તારા જેવું કર્મ કરી શક્યો નથી. કેમકે તેં શ્રીનાભિનંદન
ભગવાનનો ઉદ્ધાર કર્યો, દરેક નગરમાં ત્યાંના રાજાઓ તારી સામે
આવ્યા અને છેવટે શ્રીસોમનાથના નગરમાં (પ્રભાસ પાટણમાં) પણ
(ત્યાંના શિવપંથીઓના આનંદ સાથે) તેં પ્રવેશ કર્યો. આ પ્રકારે
તારી નવી કીર્તિ જગતમાં ભમી રહી છે.[૨૧૫] દેશલ તે પ્રભાસ-

પ્રસન્ન થઇને પ્રભુ શ્રીસિંહસૂરિએ મેરુગિરિ નામના પોતાના એક શિષ્યને કક્કસૂરિ એવા નામથી આચાર્યપદે સ્થાપિત કર્યા.[૧૩૧] વિક્રમ સંવત્ ૧૩૭૧ ની સાલના ફાલ્ગુન માસની શુદિ પંચમીને દિવસે કક્કસૂરિને આચાર્યપદ આપવામાં આવ્યું હતું.[૧૩૭] તે સમયે તેમના ગુરુપદની સ્થાપનાના સંબંધમાં મિત્રસ્વજનમાં ઉત્તમ એવા શ્રીમદેવ નામના એક વિદ્વાને આવો એક શ્લોક બનાવ્યો હતો.[૧૩૮] મુનીન્દ્ર શ્રીકક્કસૂરિની કોણ સ્તુતિ ન કરે? કેમકે જેમને ઉત્સવ થતાં સર્વ કલ્યાણસિદ્ધિઓ ઉત્પન્ન થાય છે "[૧૩૯] વળી તે સમયે પારસિંહ નામના મંત્રીએ સર્વસૂરિઓ, સાધુઓ તથા શ્રાવકોની સમક્ષ કક્કસૂરિના ગુરુપદનિમિત્તે મહોત્સવ કર્યો.[૧૪૦] એ રીતે જૂનાગઢમાં જ ઉત્સવપૂર્વક પાંચ દિવસ સુધી રહીને તેઓ ફરીથી શત્રુંજય ઉપર જઈને દેવાલયના સંઘને મળ્યા.[૧૪૧]

સમરું પાટણ તરફ પ્રયાણ

દેવાલય પણ શત્રુંજય મહાતીર્થમાં ફરી યાત્રા કરીને કુશળી સાથે પાલણપુર (પાટડી) ગયો.[૧૪૨] તે સ્થળે પૂર્વે જરાસંઘની સાથે શ્રીકૃષ્ણનું જ્યારે યુદ્ધ થયું અને તે યુદ્ધમાં શત્રુઓએ આખા સૈન્યમાં જ્યારે અજ્ઞાન નાખ્યું હતું, ત્યારે શ્રીનેમિનાથે એકલાએ પોતાનો શંખ વગાડીને એક લાખ રાજાઓને જીતી લીધા હતા. તે સમયે શ્રીકૃષ્ણે ત્યાં નેમિનાથની સ્થાપના કરી.

ત્યાં તે જિનની પૂજા કરી સંઘ શંખેશ્વર ગયો.[૧૪૩-૧૪૪] તે પુરાણના ૮૫ શ્રીમાન પાર્શ્વજિનેશ્વર છે કે જેની પ્રાકૃત સ્વર્ગના ઇન્દ્રે શેષનાગ વર્ષ સુધી પૂજા કરી છે આવી રીતે પ્રથમ સ્વર્ગમાં જેના ઇન્દ્રે તેજક સુરેન્દ્ર અને પાતાલમાં નાગેન્દ્ર પણ ભક્તિપૂર્વક દેવતાત થઈ તે પ્રભુની સેવા કરી છે.[૧૪૫] તથા પક્ષેન્દ્ર પણ જે સમયે પ્રતિવાસુદેવ-જરાસંઘની સાથે શ્રીવાસુદેવ-કૃષ્ણનું યુદ્ધ થયું અને તેનું જરાના ઉપદ્રવથી પોતાનું સૈન્ય જ્યારે વ્યાકુળ થયું ત્યારે કૃષ્ણના સમે

[illegible]

[illegible] ઉપર [illegible]
[illegible] અને [illegible]
[illegible] ૧૧૫-૧૧૧ [illegible]
[illegible]
[illegible] અને [illegible]
[illegible]
[illegible] અને [illegible]
[illegible]

[illegible]

માનીને ભલે પૂજતા હોય તેમ, પોતપોતાના સ્વજનોના કાર્ય તેઓ પુષ્પમાળાઓ પહેરાવવા લાગ્યા.[૨૦૯] તેમજ પીને અમૃતવત્ ભોજનો કે જેમાં મસાલાઓથી મઘમઘી રહેલ ઓસામણો તથા લાડુઓ મુખ્ય હતા, તેવી આગંતુક—અતિથિઓને જમાડવા લાગ્યા.[૨૧૦] સંક્ષેપમાં એટલુંજ કહેવાનું કે તે વેળા પાનબીડાં, ફૂલ, તેલ, કે વદ—એમાંનો તેવો કોઇ પણ નગરવાસી ન હતો, કે જે દેસલ તથા સમરસિંહના ગુણથી આકર્ષાઇને આગ્રહપૂર્વક તેઓની સાથે ન આવ્યો હોય.[૨૧૧] સંઘપતિ દેસલ તથા સમરસિંહ દરેક પ્રત્યેક મનુષ્યને તાંબૂલ તથા વસ્ત્ર વગેરે અર્પણ કરીને બહુ માનપૂર્વક સન્માન કરવા લાગ્યા.[૨૧૨]

દેસલનો પાટણમાં પ્રવેશોત્સવ

પછી સંઘપતિ દેસલ શુભ મુહૂર્તે નગરમાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારી કરી એટલે મધના સમય ઘોડા પણ શૃંગાર કરીને સંઘપતિની પાછળ પાછળ ચાલતા થયા.[૨૧૩] સમરસિંહ વગેરે સઘળા દેસલનંદન જણાતા ઘોડાઓ પર સ્વાર થયા, ત્યારે સંઘાધિપતિ દેસલ અલંકારવાળી પાલખીમાં બેસી સુશોભિત થઇને પાટણ આવવા ચાલતો થયો. ન સમયે સૌની આગળના ભાગમાં ભેરીવર છત્ર તથા બન્ને બાજુ શ્રીસિદ્ધર્ષિ વગેરે મુનીશ્વરો તથા ભાટ ચાલતા હતા અને વામ પાર્શ્વથી સ્ત્રીઓ તેની માતરૂ આગળ ધૂમતી હતી.[૨] ન ધા ભેરી તથા ઢોલ વગેરે વાજિંત્રોની અવાજોને કોઈ ઠેકાણાના ભાગો મારુ કરતા હતા અને સૌ વગાડનારી સ્ત્રીઓ, બાજવાના મુખાનુગ ગાન રહી હતી, ત્યારે પાટણમાં પ્રવેશ કરવાની સ્પર્ધામાં દેસલ થાય.[૨૧૫] એ રીતે સંઘપતિ દેસલને નગરમાં પ્રવેશ કરતો સામગ્રી સવ મનુષ્યો, હર્ષપૂર્વક સર્વ ઘર ઉપર આવીને તથા નગરમાં આવીને તેને જોવા માટે એકઠા થયા.[૨૧૬] તેમજ

સંઘનું પાટણ તરફ પ્રયાણ

રર કરવા માટે શ્રીનેમિજિનાથની આજ્ઞા પ્રમાણે મુક્યું, પાતાળમાંથી એ પાર્શ્વનાથ ભગવાનને પ્રગટ કર્યા અને તેમના સ્નાત્રજળના સિંચનથી સર્વ મનુષ્યોને નીરોગી કર્યા. તે પાર્શ્વનાથ ભગવાન સર્વનું કલ્યાણ કરો. ૨૫૦ સાધુ દેશળે એ શંખેશ્વર તીર્થમાં મહાધ્વજ મહાપૂજા અને મહાભોજન—વગેરે સર્વ વિધિ કર્યો અને શ્રીપાર્શ્વભગવાનને પ્રણામ કરી હારીજ નામના ગામમાં તે ગયો. ત્યાં શ્રીઋષભદેવ ભગવાનને વંદન કરી તેણે પાટણ તરફ પ્રયાણ કર્યું. ૨૫૧-૨૫૨ શ્રીપાટણની પાસે સિદ્ધા નામનું એક ગામ આવેલું છે ત્યાં આવીને દેશળે સમરસિંહદ્વારા સંઘના નિવાસસ્થાનો કરાવ્યાં અને સંઘનો ત્યાં પડાવ નખાવ્યો. ૨૫૩

એ વખતે શ્રીદેશળને સંઘના લોકો સાથે કુશળક્ષેમ ત્યાં આવેલા સાંભળી, પાટણના લોકો હર્ષથી પ્રફુલ્લ થઈ ગયા અને તેઓ સર્વ પોતપોતાનાં ઘરો ખુલ્લાં મૂકીને સંઘની સામે આવ્યા. ૨૫૪ તે અન્યોન્યની સ્પર્ધાપૂર્વક ત્યાં એકઠા થયેલા સર્વ મનુષ્યોએ સંઘપતિ દેશળના તથા સમરસિંહના ચરણનું ચંદન તથા સુવર્ણનાં પુષ્પોથી પૂજન કર્યું અને દેવના ચરણમાં જેમ પ્રણામ કરે તેમ, તેઓના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને ભક્તિપૂર્વક પ્રણામ કર્યા તથા તેઓએ પોતે પણ શ્રીવિમલાચલ તીર્થની જાણે યાત્રા કરી હોય તેમ માન્યું. ૨૫૫-૨૫૬ તે પછી નગરની સ્ત્રીઓએ, યાત્રા કરીને પોતાના નગરમાં આવેલા તથા જયલક્ષ્મીને પામેલા ધર્મચક્રવર્તી એ દેશળના કંઠમાં હર્ષપૂર્વક પુષ્પની માળા પહેરાવી. ૨૫૭ તે સમયે અન્યોન્યના દર્શન કરીને જેઓનાં નેત્ર અતૃપ્ત જ રહ્યાં હતાં એવા તે નગરવાસીઓએ જાણે પોતાના બંધુને, પિતા પોતાના પુત્રને મિત્ર પોતાના મિત્રને અને પિતા પોતાના કુટુંબને અન્યોન્યના શરીરમાં શરીર નાખી દેવા ઇચ્છતા હોય તેમ ભેટી પડ્યા. ૨૫૮ એટલુંજ નહિ પણ જેઓ તીર્થ કરીને આવ્યા હતા તેઓને પૂજન

પ્રસ્તાવ ૫

તે પછી સહજપાલ વગેરે વિખ્યાત પુત્રોએ, પોતાના પિતા દેસલના મનને સંતોષીને ઘણું વધુ પિતા.૨૭૮ અને દેસલે પાટણમાં આવ્યા પછી બીજે દિવસે દેસલોત્સવ (નોકારસી) કરાવ્યું, એમાં સર્વ સાધુઓને ક્રમાનુસાર ભાત–પાણી વહોરાવ્યાં.૨૭૯ એ દેસલોત્સવમાં પાંચ હજાર નગરવાસીઓને ભક્તિપૂર્વક જમાડવામાં આવ્યા હતા ને સાર્વજનિક ભોજનમાં તો જમનારા લોકોની સંખ્યા જ લખી શકાય તેમ ન હતી.૨૮૦ સંઘનાયક દેસલે એ તીર્થોદ્ધારના કાર્યમાં સત્તાવીશ લાખ ને સિત્તેર હજાર રૂપીઆનો ખર્ચ કર્યો હતો.૨૮૧ એ તીર્થ સફળ કરીને સંઘપતિ દેસલ પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનવા લાગ્યો અને ધર્મકર્મમાં નિત્ય આસક્ત રહી પરલોક પ્રત્યે પ્રયાણ કરવાને તત્પર થયો છે. તે જ પ્રમાણે સમરસિંહ પણ રાજ્યના સન્માનથી મોટી ઉન્નતિ પામીને મુખ્યત્વે પરોપકાર કરવામાં જ દિવસો ગાળવા લાગ્યો છે.

દેસલનું યાત્રા માટે ફરી તીર્થગમન.

તે પછી ફરી પણ વિક્રમ સંવત ૧૩૭૫ માં દેસલે, સાત સંઘપતિઓ તથા પોતાના કુટુંબ સાથે મોટાં મોટાં સર્વ તીર્થોમાં વંદન યાત્રા કરી હતી તે વેળા એની સાથે બે હજાર માણસો હતા.૨૮૨ ૨૮૩ એટલું જ નહિ પણ એ યાત્રાઓમાં દેસલે પોતે એકલે જ [illegible] અગીઆર લાખ રૂપિઆ વાપર્યા હતા.૨૮૪

એ રીતે તે સમયના સુલતાન દિલ્હીના મુસલમાનોના બાદશાહે પકડેલા તમામ મનુષ્યોને સમરસિંહે મુક્ત કરાવી તે બંધનથી તે એણે ઉપાધ્યાય થયા (કારણ કે ઉપાધ્યાયને મરવાના વખતે સામે મુક્ત કર્યા હતા અને સમરસિંહે તો બધા મનુષ્યોને બંધીખાનાના બંધનથી મુક્ત કર્યા) ૯

દેશલનો પાટણમાં પ્રવેશોત્સવ

ઘેર ઘેર કંકુના થાપા કરીને પ્રમુદિત તોરણો બાંધીને તથા પૂર્ણકળશો સ્થાપીને નગરના લોકોએ નગરને શણગાર્યું અને ઠેર ઠેર ઉત્સવો આદરી દીધા.[૨૬૮] તે પછી પિતા વડે જેમનું પાલન થયેલું છે, શ્રીમાન લક્ષ્મણ જેમની સાથે હતા અને રાવણને હણનાર એવા શ્રીરામચંદ્રે જેમ અયોધ્યામાં પ્રવેશ કર્યો હતો તેમ, સમરસિંહે પાટણમાં પ્રવેશ કર્યો.[૨૬૯] તેની પાછળ સંઘપતિ દેશલ, રૈવતક તથા ગુરુદર્શનની સાથે પાટણની સ્ત્રીઓના ઓવારણાં ગ્રહણ કરતો નગરમાં દાખલ થયો,[૨૭૦] અને માર્ગમાં મહાજન મનુષ્યોએ કરેલી યાત્રાની પ્રશંસાને સાંભળતો તેમજ મંગલગીત ગ્રહણ કરતો પોતાના ઘર પાસે આવી પહોંચ્યો.[૨૭૧] તે સમયે સુવાસિની સ્ત્રીઓએ દીવો, દહીં (ધરો) અક્ષત તથા ચંદન વગેરે પાત્રો થાળમાં મૂકીને ભક્તિભાવના તથા સમરસિંહના લલાટમાં પ્રથમ તિલક કર્યું અને તેનાપર ચોખા ચોંટાડ્યા.[૨૭૧] તે પછી સુંદર ગીતમંગળ તથા ધવલ અને ભાટ-ચારણોના જયજય શબ્દો ઉચ્ચારાઈ રહ્યા ત્યારે દેશલે પંચ પરમેષ્ઠિનું મનમાં સ્મરણ કરીને પોતાનું ઘર શોભાવ્યું-પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો,[૨૭૩] અને દેવાલય ઉપરથી આદિનાથ ભગવાનને તથા કપર્દી યક્ષને ઉતારી લઈ પોતાના ઘર દેરાસરમાં તેને પધરાવ્યા.[૨૭૪] પછી પોતાના પુત્ર સાથે તે આસન ઉપર બેઠો એટલે નગરના લોકોએ તેના ઓવારણાં લીધાં તેને આશીર્વાદ આપ્યા તથા વંદન કર્યું. આ બધું જોઈને દેશલના નેત્રમાં હર્ષનાં આંસુ ઉભરાઈ નીકળ્યાં.[૨૭૫] તે વેળા સમરસિંહે પણ પોતાને કૃતાર્થ માનીને નગરવાસી લોકોને વસ્ત્ર, તાંબૂલ વગેરે અર્પણ કર્યાં અને તેમનું સન્માન કર્યું.[૨૭૬] એટલું જ નહિ પણ યાત્રાએ આવેલા તથા જીવન પામેલા, જે લોકો ઉપરાઉપરી આશીર્વાદ આપી રહ્યા હતા તેઓ સર્વને પણ સમરસિંહે સંતોષ્યા.[૨૭૭]

તેમણે ક્ષપકઋષિને કહ્યું કે, હવે પછી મારું આયુષ માત્ર એક માસનું છે માટે તેમાંથી જ્યારે આઠ દિવસ બાકી રહે ત્યારે તમને ખબર આપીને મને અનશન વ્રત આપવું.[૨૯૯—૪] અહો! આ ક્ષિતિ-મમાં પણ આવું જ્ઞાન હોય આવો મનમાં વિચાર કરીને ક્ષપકઋષિએ વચમાં કહેલા દિવસે તેમને અનશન ન કરાવ્યું.[૧] શ્રીસિદ્ધર્ષિ સુરમ્ય પણ પોતાની મેળે જ બે દિવસના (પ્રથમ) ઉપવાસ કર્યો અને પછી સંઘની પ્રત્યક્ષ તેજ સમયે અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું.[૨] ત સમયે સંઘ્યાપાઠ વગેરે અભિમાન પામેલાને આવેલાની સ્પર્ધાવાળા બેઠા બેઠા ઉત્સવો કર્યા[૩] અને નગરમાં વસતા સર્વના ઘણા ભાગ્યશાળી પુરુષ તથા સ્ત્રી વિગેરે તેમને વંદન કરવા આવવા લાગ્યા.[૪] એટલું જ નહિ પણ પાટણની આસપાસ પાસ પાસ જે ત્યાં સુધીમાં જેટલા ગામડાં હતાં, તેમાં પણ કોઈ એવો મનુષ્ય ન હતો કે જે તે વેળા વાંદવા આવ્યો ન હોય![૫] તે પછી ... ૭ દિવસે, પોતે કહેલી વેળાએ જ શ્રીસિદ્ધર્ષિ એક-ચિત્ત નમ ... ર મરણ ... વા ... વા સ્વર્ગલોકમાં સિધાવી ગયા.[૬] તેમણે પોતાના ... પદનાખર કર્યો હતો અને તે વેળા ... ભાગ્યશાળી એક ... વા હતા તેનો પરસ્પર કહેતા હતા કે આ સમયમાં વિશિષ્ટ જ્ઞાન નથી એમ સિદ્ધાંતો વા ઉપરથી કહે છે, આવી રીતે ઇષ્ટ ... કે અત્યુ વિશિષ્ટ જ્ઞાન વિના કેમ ... માટે હજી પણ વિશિષ્ટ જ્ઞાન તો છે જ.[૭-૮] એ પ્રમાણે ... પૂ... મહત્સવ કરીને તે સમયે અત્યંત આનંદપૂર્વક ... ના ઉત્સવ ... ને તેમ, ઉત્સવનો આરંભ કર્યો.[૯] અને ... દિવસમાં એકાકી મહોત્સવ વિધાનાદર પામી તથા ... અને પાટણમાં સાધુઓને શ્રીસિદ્ધર્ષિના શરીરને સારી રીતે ... પધરાવ્યું.[૧] તે વેળા શ્રીમિત્ર ... ગામ ... સ્થાને

દેશલનું સ્વર્ગગમન

એ સમયે શ્રીસિદ્ધસૂરિએ પોતાના આયુષ્યના અમુક મહિના બાકી રહેલા જાણીને દેશલને કહ્યું કે હે સાધુ! તારું આયુષ્ય પણ હવે એક માસનું બાકી છે[૨૮૮] માટે તો હવે ઉપકેશનગરમાં જવું જોઈએ અને ત્યાં મુખ્ય પદ ઉપર હું પોતે જ સાવધાન થઈને કક્કસૂરિને બેસાડીશ.[૨૮૯] માટે જો તમારી પણ ઇચ્છા હોય તો હવે ઉત્તર આપો કેમકે તે સ્થળે દેવતાઓએ સ્થાપેલા વીર ભગવાન ઉત્તમ તીર્થરૂપ છે.[૨૯૦] આમ કહીને શ્રીસિદ્ધસૂરિએ સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર કરી અને એકત્ર થયેલા સંઘની સાથે તથા સાધુ દેશલની સાથે ઉપકેશપુર તરફ પ્રયાણ કર્યું.[૨૯૧] માર્ગમાં સાધુ દેશલને પુણ્યસ્થાન આપ્યું. ચિંતવતાં જાણે ઉત્કંઠા પામી હોય તેમ સ્વર્ગની દેવાંગનાઓ તેને વરી-દેશલમંત્રી સ્વર્ગમાં ગયો.[૨૯૨] શ્રીસિદ્ધસૂરિએ ઉપકેશ નગરમાં આવીને માઘમાસની પૂર્ણિમારૂપ પવિત્ર તિથિને દિવસે પોતાને હાથે કક્કસૂરિને મુખ્યસ્થાન પર બેસાડ્યા.[૨૯૩] તેમજ મુનિરત્નને ઉપાધ્યાયપદ અને શ્રીકુમાર તથા સોમેન્દુને વાચનાચાર્યપદ અર્પણ કર્યાં.[૨૯૪] વળી તે સમયે દેશલના પુત્ર સહજપાલે, પોતાની અપાર લક્ષ્મીની સાથે વિધિપૂર્વક પીરસ્નાત્ર કરાવ્યું અને સાર્વજનિક અન્નસત્રો ખુલ્લાં મૂક્યાં, આચાર્ય મહારાજાઓને આચ્છાદન તથા સાધર્મિક વાત્સલ્ય પણ તેણે ઉત્સાહથી કર્યું.[૨૯૫-૨૯૬] તે પછી ત્યાં અઠ્ઠાઈ ઉત્સવ કરીને શ્રીસિદ્ધસૂરિ, સહજપાલની સાથે ફલવર્દ્ધિક (ફલોધીતીર્થ) તરફ ગયા અને ત્યાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદન કર્યું. એ રીતે અવિચ્છિન્ન પ્રયાણથી યાત્રા કરીને શ્રીસિદ્ધસૂરિ સંઘની સાથે પાટણ નગરમાં આવ્યા.[૨૯૭-૨૯૮]

સિદ્ધસૂરિનું સ્વર્ગગમન

ત્યાં આવીને પોતાનું એક માસનું આયુષ્ય બાકી રહ્યું એટલે

સમરસિંહે, ત્યાં રહીને કોઈ એક યાચક ભટ્ટને ગામ એમજ ગામના ઈનામ તરીકે એક હજાર રૂપીઆ અર્પણ કર્યા હતા.[૨૨૦]

સમરસિંહના કાર્યો

ત્યાર પછી શ્રીમાન્ કુતુબુદ્દીનની રાજ્યગાદીએ ગ્યાસુદ્દીન નામનો બાદશાહ થયો.[૨૨૧] તેણે અત્યંત પ્રેમથી સાહુ સમરસિંહને પણ માન આપ્યું હતું અને ખાનખાનાની પેઠે બહુ સન્માન કરીને પોતાના પુત્ર તરીકે તેને સ્વીકાર્યો.[૨૨૪] પછી ભાગ્યવાન સમરસિંહે ત્યાં રહીને, સુલતાનના કેદી બનેલા પાંડુ દેશના વીરવલ્લભ નામના રાજાને છોડાવ્યો હતો, અને તેને તેના દેશમાં ફરી રાજ્યાસને બેસાડીને 'રાજસ્થાપનાચાર્ય' એવું બિરુદ (ખિતાબ) પ્રાપ્ત કર્યું હતું.[૨૨૧-૨૨૩] ધર્મવીર સમરસિંહે બાદશાહના ફરમાનને લીધે નેમિનાથ ભગવાનની જન્મભૂમિ મથુરામાં તથા હસ્તિનાપુર નગરનો સંઘ કાઢીને અનેક સંઘ પુરુષો સહિત શ્રીજિનપ્રભસૂરિ સાથે તીર્થયાત્રા કરી હતી. અને એ રીતે પોતે સંઘપતિ થયો હતો.[૨–૨૨૦]

સમરસિંહને તિલંગ દેશનો અધિકાર

(તે પછી તૈલંગ દેશમાં સૂબા તરીકે રહેવા) ગ્યાસુદ્દીનના પુત્ર ઉલુઘખાન, કે જેને પોતાના પિતા તરફથી પણ માન મળતું હતું તેણે સમરસિંહને આમંત્રણ કર્યું.[૩૩] એટલે ઉલુઘખાને પણ સમરસિંહ મારો ભાઈ છે અને વિશ્વાસપાત્ર છે એમ માનીને તેને તલંગ દેશનો અધિપતિ બનાવ્યો.[૩૩૧] ત્યારે સમરસિંહે પણ પોતે નિષ્પાપ બુદ્ધિવાળા હોવાથી ગુરુ બેઠાના કેદી તરીકે પકડાયેલા અગીઆર લાખ મનુષ્યોને છોડાવ્યા.[૩૬] અનેક રાજપૂત, રાણાઓ અને અધિકારીઓ ઉપર તેણે ઘણો ઉપકાર કર્યો તેમજ સર્વ દેશોમાંથી આવેલા યાત્રીઓને પણ કરુણા સાથે ત્યાં વસાવ્યા

બેઠા બળવા હતા, બાકીઓ વડે રાસ થઈ રહ્યા હતા અને સૌ કે મહાજનની પાછળ બાગળ તરેહ તરેહનાં ભિક્ષુકો સાથે ચાલ્યા જતા હતા.[૩૧૧] તે પછી વિમાનમાં બેઠેલા પ્રભુ દેવસમાન ભગવાન સિદ્ધસૂરિ મહારાજ સ્વર્ગ લોકમાં જવાની ઇચ્છાથી નગરમાંથી બહાર નીકળ્યા.[૩૧૨] માર્ગમાં સ્પર્ધાપૂર્વક ઉછળતી માનવો પાન સૌને ખાવા દેવા લાગ્યા અને એક હાથ જેટલે દૂર તે પાલખીને લઈ ગયા.[૩૧૩] ત્યાં ચંદન તથા અગરના પુષ્કળ લાકડાંથી તેમજ કેસર કપૂરથી પૂજ્યશ્રીના દેહનો અગ્નિ સંસ્કાર થયો, તેમાં બળીને ગતની બાકી રહેલું તો નામ પણ ન રહ્યું.[૩૧૪] એ રીતે વિક્રમ સંવત ૧૩૭૬ ના મહા સુદિ ૧૪ ને દિવસે સિદ્ધસૂરિએ સ્વર્ગવાસ કર્યો.[૩૧૫] પ્રભુ શ્રીસિદ્ધસૂરિ સ્વર્ગે ગયા એટલે હાલમાં શ્રીકક્કસૂરિ ગચ્છનું પાલન કરે છે.[૩૧૬]

સમરસિંહનું દીલ્હીના બાદશાહ કુતબુદ્દીન પાસે જવું

તે સમયે શ્રીકુતબુદ્દીન નામના બાદશાહને સાધુ સમરસિંહના ગુણો સાંભળવામાં આવ્યા, જેથી તેને મળવા માટે તે આતુર બન્યો.[૩૧૭] તેણે એક આજ્ઞાપત્ર મોકલીને સમરસિંહને બોલાવ્યો, જેથી તે પણ સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર કરીને દીલ્હી તરફ રવાના થયા.[૩૧૮] ત્યાં મહોત્સવપૂર્વક સુલતાન કુતબુદ્દીને અત્યંત માનપૂર્વક સમરસિંહને બોલાવી તેની સાથે વાતે વળ્યો.[૩૧૯] તે વખતે સમરસિંહ પણ ઝળહળતાં ભેટણાં મૂકીને ચરણ આગળ નમી પડ્યો અને પૃથ્વી પર બેસી પોતે તેને સામને ઉલ્લાસપૂર્વક જોયો.[૩૨૦] સુલતાન કુતબુદ્દીન સમરસિંહ ઉપર અત્યંત પ્રસન્ન થયો. તેણે પોતાની મહેરબાની ખાસ સરદારોના બેપારીઓમાં મુખ્યપણું સમરસિંહને અર્પણ કર્યું.[૩૨૧] એ રીતે ત્યાં સ્વામિ રાજાની નવી નવી કૃપા તેણે મેળવી અને પ્રત્યેક ક્ષણ આનંદપૂર્વક વીતાવ્યો.[૩૨૨] અનુક્રમે

સમરસિંહને વિક્રમ રેખનો અધિકાર

આ ચરિત્ર વિનોદની ખાતર મેં બનાવ્યું છે ૪૪૨ શ્રીચંદ્રપ્રભસૂરિ થયા છે જેઓ શત્રુંજય ઉપરના તીર્થનાયકની પ્રતિષ્ઠાવિધિ અવસરમાં અગ્રેસર હતા તેમના શિષ્ય [illegible]સૂરિએ આ ચરિત્ર રચ્યું છે. ૪૪૩ વિક્રમ સંવત ૧૩૯૩ માં કંજરોટ નામના નગરમાં (રહીને) શ્રીઅંબદેવસૂરિએ આ પ્રબંધની રચના કરી છે ૪૪૪ આ પ્રબંધ વાંચવામાં મુનિઓ સાધુએ પોતાનું હિત જાણીને સૂત્રને નિત્ય [illegible] કરી છે ૪૫ જ્યાં સુધી આકાશમાં સૂર્ય ચંદ્ર પ્રકાશ્યા કરે અને પૃથ્વીપર મેરુ પર્વત સ્થિતિ કરે ત્યાં સુધી આ પ્રબંધ સત્પુરુષોમાં વાંચવામાં આવો ૪૬

પંચમ પ્રસ્તાવ સમાપ્ત

સુધારો વધારો

ચતુર્થ પ્રસ્તાવમાં ૩૧૬ અને ૩૧૭ ના શ્લોકની વચ્ચેનો આ શ્લોક રહી ગયો છે—

गाथा सत्तु ( ) [illegible]मा[illegible]सप्तनमाः ।
वीज[illegible]विसे भव्याना धर्मस्य त्वरित गतिः ॥

પ્રસ્તાવનાના ૨૩ મા પેજની ૬ ઠ્ઠી પંક્તિ [illegible] મંડપમાં રહેલા [illegible] ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે આ પ્રમાણે છે તેને બદલે ત્રિભુવનસિંહ [illegible] મંડપનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે એ પ્રમાણે સુધારવું ।

સમરસિંહને તિલક દેવાનો અધિકાર

૩૩૪ અને ફિરવલ નામના નગરમાં જિનેશ્વરો ભણાવીને જિનમાં સર્વનું સામ્રાજ્ય એમણે તેણે કર્યું. ૩૩૫ પરનારીસહોદર સમરસિંહે તેલંગોનો સ્વામી થઈને પણ સર્વનો ઉપકાર કરવામાંજ પોતાની પ્રભુતા માનીને પોતાના પૂર્વજોને દીપાવ્યા હતા. ૩૩૬ તેની સામસ્પતિ જ નથી આરબીનેજ પ્રતિદિન અધિકાધિક ઉન્નત થશે જાણી હતી અને તેથીજ જિનશાસનમાં તે ચક્રવર્તી સમાન થઈ શક્યો હતો. ૩૩૭ વળી તે સમરસિંહ અત્યંત સાત્ત્વિક હતો, જેથી પૃથ્વીપર સમગ્ર મનુષ્યના ચિત્તને આનંદદાયક થઈને તેઓના હૃદયમાં વસી રહ્યો હતો. ૩૩૮ તેણે તેલંગ દેશનું નીતિથી રક્ષણ કરીને શ્રીરામચંદ્રની સમાનતા સંપાદન કરી હતી, સુપાત્રોને નિરંતર અતુલ દાન આપીને કર્ણની તુલના પ્રાપ્ત હતી અને સર્વ જીવોને રક્ષણ આપી જીમૂતવાહનની સમાનતા મેળવી હતી. આ રીતે બીજા ભરતરાજ સમાન તે સમરસિંહના વખાણ કરવાને કોણ સમર્થ છે? ૩૩૯ કલિયુગના સમયમાં પણ પૃથ્વીમાં એ પ્રમાણે સત્યયુગ પ્રવર્તાવીને સમરસિંહ સ્વર્ગમાં પણ સત્યયુગ પ્રવર્તાવવા માટે ત્યાં ચાલ્યો ગયો. ૩૪ એ કે પૂર્વકાળમાં પણ ભરતરાજ વગેરે અનેક પુરુષો શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર કરનારા થઈ ગયા છે પણ તેમાં કંઈ આશ્ચર્ય જેવું નહિ. કેમકે તેઓ જે સમયે જન્મ્યા હતા તે સમય પવિત્ર અને સુખમય સત્યયુગનો હતો, વળી તે પુરુષો પણ પોતે રાજા હોઈને મોટા શ્રીમંત હતા, પણ આ વિષમ કાળમાં સાધુ સમરસિંહ કે જે માત્ર વણિકજાતિમાં ઉત્પન્ન થયો હતો છતાં પણ તેણે શત્રુંજયોદ્ધાર વગેરે અદ્ભુત કર્યો કર્યાં (એજ આશ્ચર્ય સમાન) અને તેથી તેને કોની ઉપમા આપીને વર્ણવી શકાય!

એ પ્રમાણે શ્રીનિમળગચ્છના આ કક્કસૂરિએ ૧ ભગવાન આદિજિનેશ્વરના ઉદ્ધારક સાધુ દેશલનું આ ચરિત્ર આખુ અમુક અંકમાં ૮

णमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

श्रीनाभिनन्दनोद्धारप्रबन्ध ।

तं जिनं नौमि नाभेयं यत्राङ्घ्री पूरभाः श्रिताः । मङ्गलम् ।
चैत्ये पथस्य त्वाकर्ष्य विघ्नपूर्यत्रमक्षमः ॥१॥
वीरः स वः श्रिय भूयाद् यो यागारिमहारिपून् ।
एक एवाजयद् वीरनाम यथा त्रिनिष्पतः ॥२॥
5 सर्वो रोरापहारस्सन्तु यऽपि जिनमालयः ।
आपत पत्नरत्नपाणि पिबन्ती मम्यामृतामपरी ॥३॥
नाम्ना स्वगुरून् नौमि मुक्तागुम्फितगुम्फपमम् ।
येभ्यो जडोऽपि भक्तिचमत्कारमस्मि महाप्रभाम् ॥४॥
यमपाता धात्वाऽस्तु हंसो यस्तथयाऽभवत् ।
10 गुरुपरम्पराया यतो नीर-क्षीरविवेचने ॥५॥
स्तुमऽहं सज्जनान् येषां मता सुमार्गदर्शिनी । सज्जनस्तुतिः ।
परोपेऽप्यपि पश्यत पर्यन्तमयुं गुणम् ॥६॥
दुर्जनोऽपि कार्यं त्रिप्र्वा स्तुत्य यथाप्रकारतः । दुर्जनस्तुतिः ।
यः स्वगुणविनाश्यन्तः परस्कन्दमुपैति ॥७॥
15 तत्वे प्रबन्धमुद्धारं कल्पयामि करवाणीमिमम् । वस्तुनिर्देशः ।
श्रीशत्रुञ्जयतीर्थोद्धारं यथाऽभवत् ॥८॥
कालेऽत्र समुद्धारा पुरुषाद्यमदऽभवन् ।
तत्रापि यत्र स्वर्भूमौ स्वर्ग्यमवाप्यते ॥९॥
पुण्यमाप्यते यत्र धर्मकर्मा-दि च ।
यत्किंचित् मया यस्मात् कल्पनुपमयागमात् ॥१०॥
भवस्थानीयं पुण्यपूर्वकसम्पादित ।
सम्यक्करणाय देहिनां गुणवर्णनम् ॥११॥

नमोऽस्तु च समस्तस्य भगवतो महावीरस्य ।

श्रीनाभिनन्दनोद्धारप्रबन्ध ।

ते जिने नौमि नाभेयप्रमुखे वृषभः स्थिताः । मंगलम् ।
येभ्ये धर्मस्य व्याख्यां विश्वभूर्वन्दनक्षमा ॥१॥
वीरः स वः श्रियं भूयात् यो रागादिमहारिपून् ।
एक एवाजयत् वीरनाम स्वं जिनस्पतः ॥२॥
5 सर्वे गौतमाद्यास्सन्तु पदऽपि जिनमातयः ।
आपस्य परम्परायात् विद्या सम्यग्सुखावली ॥३॥
तानहं स्वगुरून् नौमि मुक्तायुक्तिपुरोपमान् ।
येभ्यो जडोऽपि मौक्तिकमायमसि मयाजवान् ॥४॥
समस्तारा शारदाऽस्तु हंसी वाक्सपथाऽभयत् ।
10 गुरुपद्मस्तथा यस्या नीर-क्षीरविवेचने ॥५॥
स्तुवेऽहं उपमानां येषां मता सुखमापदर्शिनी । सज्जनस्तुतिः ।
यतो रम्यपि पदत्र परम्परागतं गुणम् ॥६॥
दुर्जनोऽपि वर्धं निम्बा सत्य पयारसादका । दुर्जनस्तुतिः ।
यः स्वगुणपितापनाशात्तत्कर्पूरवरेण ॥७॥
15 एवं इष्टनमस्कारः करवाणि कथामेमाम् । वस्तुनिर्देशः ।
श्रीमद्युक्तपदीपेशरामुद्धारं यथाऽभवत् ॥८॥
यद्येऽत्र समुद्धाराः पुरमायमणेऽभवन् ।
तथाप्येषं यतः स्वर्ग-भूमौ स्वर्गमवाप्यते ॥९॥
पुण्यमायातमं यत्रे यत्र धर्मकृपा-रि न ।
20 एवंविधं मयी याम्यात् कल्पकृतसमागमः ॥१०॥
मत्स्यतीर्थेषु पुण्यमपूर्वकल्पवृक्षे ।
तपस्वकल्पकस्य देवि पुण्यपर्वेभ ॥११॥

या समुद्धतबिम्बस्य प्रतिष्ठां निर्ममे गुरुः ।
उद्धारं चारुपर्वाणमेव समासीं भावयेद् यथा ॥१२॥
तयैतयोः पुण्यवतोः प्रतिष्ठोद्धारकारिणोः ।
चरितं कीर्तयिष्यामि कक्कोः(क्कौ) कृतवान् स्वयम् ॥१३॥
5 एतच्चरित्रमाख्यातुं वागीशोऽपि नहीश्वरः ।
मादृशस्य तु का शक्तिः तच्चरित्रस्य कीर्तने ॥१४॥
तथाऽपि कथयिष्यामि स्वशक्त्या मन्दधीरपि ।
अल्पाभ्रमपि हर्षेण मयूरः किं न नृत्यति ॥१५॥
पङ्गुः शीघ्रमशक्तोऽपि मन्दं मन्दं न याति किम् ।
10 कुम्भस्य तटी रसनाय लिलिक्षति किं कथम् ॥१६॥
अतो मया यथाश्रुत(तं)चरित्रांशोऽपि पाठ्यते ।
एतत् पुण्यं कीर्त्यमानं भव्याः शृणुत सादराः ॥१७॥
अस्ति स्वस्तिकरन(स्व)भूमेर्भूपस्य भूषणम् । जम्बेपु
निसर्गसर्गसुभगमुपकेशपुरं पुरम् ॥१८॥ र्णमर ।
15 सन्ता यत्र सदारामा मदाद्य मुनिसत्तमाः ।
विप्रल्लै न पुनः कोऽपि तावद् पौरेषु दृश्यते ॥१९॥
यत्र यामगतिं हंसा रम्यां वीक्ष्य च सुभ्रुवाम् ।
विलापश्रमयोर्योग्यां तां कुर्वन्ति सुनिश्चिताम् ॥२०॥
सरसीषु सरोजानि विकचानि सदाऽभवन् ।
20 यत्र स्त्रीमत्यिमीतिर्नस्तत्प्रतिमस्तनाः ॥२१॥
नियासु गगनमर्दना गृहकक्षेषु सम्मुखम् ।
मत्स्याश्मनखराः चन्द्रमसिता रुप्या शशा इव ॥२२॥
यत्रास्ते वीरनिर्वाणान्मत्तत्या परवर्तितैः ।
श्रीमद्रत्नप्रभाचार्यैः स्थापितं वीरमन्दिरम् ॥२३॥ वीरमन्दिरम्
25 तत्रादिनिजवासीनो यथाख्याति जिनेश्वरः ।
श्रीरत्नप्रभसूरीणां प्रतिष्ठाप्रतिमार्थं कृतम् ॥२४॥

नमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

श्रीनाभिनन्दनोद्धारप्रबन्धः ।

तं जिनं नौमि नाभेयं यत्कृते वृषभः श्रितः । मंगलम् ।
केतौ ध्वजत्वमत्यन्तं विश्वपर्षत्समक्षतः ॥१॥
वीरः स वो श्रियं भूयाद् यो रागादिमहारिपून् ।
एक एवाजयत् वीरनाम सर्वे जिनव्रताः ॥२॥
5 सर्वे तीर्थकरास्सन्तु यद्यपि जिननायकाः ।
तथापि वर्तमानत्वात् विशेषात् सन्त्यमी प्रभवः ॥३॥
तस्मै श्रीगुरवे नौमि मुक्तायुक्तिपुरोपमम् ।
येनैव महताऽपि मौक्तिकमायामसि प्रपञ्चयत् ॥४॥
सन्मार्गा भारतीऽस्तु देवी यस्तैवयाऽभवत् ।
10 गुरुवक्त्रस्यवा दृष्टा नीर-क्षीरविवेचने ॥५॥
सुधाऽपि सज्जनान् येषां सदा सुखमापवर्षिणी । सज्जनस्तुतिः ।
परोपकारत्वापि पदेन परत्वेऽस्तु गुणम् ॥६॥
दुर्जनोऽपि वरं नित्यं स्तुत्य यस्य प्रसादतः । दुर्जनस्तुतिः ।
यः स्यादुच्छिष्टाख्यव्याख्यासंकोचितपुरः ॥७॥
15 एवं कृतनमस्कारः कथयामि कथामिमाम् । वस्तुनिर्देशः ।
श्रीशत्रुञ्जयतीर्थेऽरुगृहस्य यथाऽभवत् ॥८॥
यस्योऽत्र समुद्धारा गुरुमाहात्म्यतोऽभवत् ।
तच्छ्रावकैः यथा स्वयम्भूसो स्वर्णमयमिहैव ॥९॥
पुण्यमयमर्थं जाते यत्र धर्मेऽल्पतापि च ।
20 पर्वतिर्दृशं यत्र गर्भगृहोऽस्ति ॥१०॥
नरस्वात्त्यैर्वेते पुण्यकृपैरत्नमयीम् ।
——देवीय गुणवर्णनम् ॥११॥

यः समुन्नतबिम्बस्य प्रतिष्ठां निर्ममे गुरुः ।
स्वहस्ते कारयांचक्रे यस्यासौ भावतो यथा ॥१२॥
तयोस्तयोः पुण्यवतोः प्रतिष्ठा–सारकारिणोः ।
चरितं कीर्तयिष्यामि कर्णौ(कर्णौ) कुरुतो कृतम् ॥१३॥
5 यतश्चरितमाख्यातुं वागीशोऽपि नाधीश्वरः ।
माहात्म्यस्य तु का शक्तिः तच्चरितस्य कीर्तने ॥१४॥
तथाऽपि कथयिष्यामि स्वशक्त्या मन्दधीरपि ।
मज्जन्नपि दुर्गेण मयूरः किं न नृत्यति ॥१५॥
पङ्गुः शीघ्रगमाशक्तो मन्दं मन्दं न याति किम् ।
10 कुम्भाम्भ तरौ रमसाम्ब सिञ्चति किं कणम् ॥१६॥
मतो मया यथाश्रुतं(तं)प्रबन्धकोऽपि पापहम् ।
एतत् कृतं कीर्त्यमानं भव्याः शृणुत सादराः ॥१७॥
अस्ति स्वस्तिसमा(श्म)न्भूमिर्मरुदेशस्य भूषणम् । उपकेशपुर
मिथ्यात्वसर्पसुमणमुपकेशपुरं वरम् ॥१८॥ वर्णनम् ।
15 यस्यां यत्र सदाचारा भव्याश्च मुनिसत्तमाः ।
विपन्ने न पुनः कोऽपि तादृक् वीरेषु दृश्यते ॥१९॥
यत्र रामागतिं हंसा रामा चास्य च सद्गतिम् ।
विलोक्यन्त्यमन्योन्यं तां कुर्वन्ति सुचिरस्थितम् ॥२०॥
सरसीषु सरोजानि विकचानि सदाऽभयत् ।
20 यत्र दीप्तमणिज्योतिर्नित्यशोभितमस्तकाः ॥२१॥
निशासु गतभर्तॄणां गृहजालेषु सुन्दराम् ।
प्रासादाग्रकरा कामविलासा रम्या यथा इव ॥२२॥
यत्रास्ते वीरनिर्वाणात्सप्तत्या वत्सरैर्गतैः ।
श्रीमद्रत्नप्रभाचार्यैः स्थापितं वीरमन्दिरम् ॥२३॥ वीरचैत्यम्।
25 तत्राधिपतिर्भूपालसीमा यथाख्यातो जितेश्वरः ।
श्रीरत्नप्रभसूरीणां प्रतिष्ठाम्भिरायं जने ॥२४॥

यत्र कृष्णागरुकर्पूरधूमश्यामलितत्विषा ।
सदैव भियते तस्मादसता श्यामलं वपुः ॥२५॥
मृदङ्गध्वनिमाकर्ण्य मेघगर्जितविभ्रमात् ।
मयूरा कुर्वते नृत्यं यत्र प्रसन्नकलाप ॥२६॥
5 प्रतिवर्षे पुरस्यास्य यत्र स्वर्णमया रथ ।
पापघ्नं पापमुच्छेत्तुमिव भ्रमति सक्रमः ॥२७॥
यत्रास्त विदग्धा नाम वापी वा(पा)पीनविभ्रमा ।
निम्नाऽप्यऽधोगामिनीमिवाऽसौ सोपानपङ्क्तिभिः ॥२८॥
यस्यां पिः कातुकी जाड्य कुङ्कुमकस्तूरिकैः ।
10 तापनैयस्यपापानां न निपाति स तैः पुनः ॥२९॥
वस्तुसमस्ता यत्र ऊरुन्यामिव उपलः । कल्पवृक्षवर्णनम् ।
सुपर्वा सरकः किन्तु नाम्नाऽन्यत्तोऽस्ति यः क्वचित् ॥३०॥
तथाप्यत्र पात्राणि पात्राणीव समस्ततः ।
विनाऽस्ति सन्तु विख्याते भङ्गिमात्रे पृथुस्थिति ॥३१॥
15 तत्र नागोऽभवत् सुरभिागपसम्पर्धभयः । वेसटस्य वर्णनम् ।
श्रेष्ठी वेसट इत्याख्यातिख्यातः क्षितिमण्डले ॥३२॥
यद्दत्तधनसन्तानैर्निर्मितव्यर्थिपद्मसु ।
तथामारिप दारिद्र्यं त्वरितं दूरतोऽभवत् ॥३३॥
कीर्त्या यस्य प्रसमरया शुभ्रया भुवने विधुम् ।
20 विनाऽपि कमुद्रास्त्वासः समजायत राम्यता ॥३४॥
यस्यां सीमेऽपि सोमोऽपि न साम्यं समुपेयिवान् ।
कम्पवैन्यानुचरेण सौम्यत्वेन नयेन च ॥३५॥
रूपया सखुरूपा यस्य धनस्पन(नप) प(र्दी)क्षितम् ।
क्षेम मनु कुबेरस्य न शिवाधिकिनाऽपि च ॥३६॥
25 कोऽप्यपूर्वस्तुष्पार्नं स्वभावः प्रभयत्पयम् ।
मनोऽन्यगुणसम्बद्धं माधवमप्यपि क्रीडिता ॥३७॥

तस्य धान्यतमस्यापि कुतश्चिदपि कारणात् ।
विरोधः समजायेतां मानादीर्षसे सह ॥६८॥ केनापि कारणेन
ततश्च केशवः श्रेष्ठी यत्र वैरं परस्परम् । सह विरोधः ।
तत्र देशे न वास्तव्यमिति धीर्निमचिन्तयत् ॥६९॥
5 एवं विचार्य सोऽपार्यमतिर्मन्तुमना मनाक् ।
बभूव भूमिभागं किं क्वापि द्रष्टुं स्थिरा मतिः ॥७०॥
ततः सर्वस्वमादाय स्थानाद् इव गोमतः ।
अभिमानेन सा श्रेष्ठी बभूव नगरात् पृथक् ॥७१॥ केशवश्रेष्ठी ।
शोभ्यम(स्ता)ई रथमारूढः शुभाशंसिविसूचकैः ।
10 शकुनैः प्रेरितोऽप्यासीत् सुखाभिः स्वजनैरिव ॥७२॥
अविलम्बैः प्रयाणैः स गच्छन्नन्यतमापथि । श्रीपत्तन-
विपदन्नूपनगरं प्राप पापविवर्जितः ॥७३॥ नगरम्‌ ।
सुरसद्मपताकाभिः शुभ्राभिर्मधुरध्वनिम् । श्रीपत्तननगर
पथिकानाह्वयतीव यत्पुरं सर्वविस्मापनम् ॥७४॥ वर्णनम् ।
15 यत्र वापीषु कुर्वन्ता पताकासमरीचिभिः ।
वयस्यन्तीव रम्याभां वारिणी रमणीयताम् ॥७५॥
रम्यमालागरुद्रूपधूमोर्मिकलितऽम्बरे ।
वर्णातन स्वाभाति यत्र नित्यं पयःपतिः ॥७६॥
नानादेशसमस्तापण्यविभवस्वामन्तसार्थिकम् ।
20 सार्थं सभयं वीक्ष्य श्रेष्ठी स्थितिमति व्यधात् ॥७७॥
तत्र विमासिवासीनरामयो देशनायकः । तस्य राजा
परमात्कुलोत्पन्नो जैनधर्मप्रियः सुधीः ॥७८॥ केशवश्रेष्ठिनः ।
निषेधयाय परिवारं पुरोपवनसीमनि । श्रेष्ठिनो राजा
धृतिमिवयाप्यमान्यासु स पथो नृपमन्दिरम् ॥७९॥ समर्पितं सन्मान
25 म्रा:प्रणवेर्णितपश्च नृपसार्थमुपेत्य सः ।
प्रणम्य पुरतः

यत्र कृष्णागरूद्भूतधूमश्यामलितस्थिता ।
सैव श्रियत तस्मात्प्रभवा श्यामकं वपुः ॥२५॥
मृदङ्गध्वनिमाकर्ण्य मध्यर्गाभिनविभ्रमात् ।
मयूरा कुर्वते नृत्यं यत्र प्रेक्षणकक्षणे ॥२६॥
5 मन्दिरं पुरस्तान्तत्र स्वयमपा रथः ।
सपर्वं पाथसामूर्मिमिव भ्रमति सन्ततः ॥२७॥
यत्रास्ति रिरम्भा नाम वापी वा(ना)पीनविभ्रमा ।
नित्या ऽप्यनागामिनीभिर्याऽसौ सापापरस्कृतिभिः ॥२८॥
यस्यां किं चतुरी काच्च कनकुसुमद्मलका ।
10 सावनैषस्यप्रमार्गं न निपाति स किः पुनः ॥२९॥
मन्युक्तनता पेऽ उद्यानमिव उपतः । कल्पवृपवनम् ।
सुरार्थे सत्त्वः किन्तु मन्त्रः नृत्याऽसि वा क्वचित् ॥३०॥
समायाता ग्रामापि यमार्थिन ममन्ततः ।
जिनाप्रि वपु निष्पाने भक्तिगात्रं पुरुषिपाठि ॥३१॥
15 तत्र गान्धर्वपर् सुरिनागयमनयर्पितमपः । वैपरस्य सर्वेषम् ।
भक्ती यत्र स्पाकाश्चिन्यास्तः क्षितिमचक्रसे ॥३२॥
यत्त्वयमान्मानर्निरिचिनयार्थपसम्पु ।
गन्धर्वार्थप हर्षितं न्यस्तिने पुत्राऽमनत् ॥३३॥
कीर्त्यौ यस्य मनात्मना गुहया भुवन रिपुम् ।
20 जिनाऽपि मधुराऽऽनासा तमजापत नाम्भतः ॥३४॥
यस्यां गोमोऽपि नीनमाऽपि न गार्म्य समुपविपान् ।
पञ्चैप्यनुपवप मापमश्न नपन प ॥३५॥
क्षणा सम्पूर्वपा पेव पनरपम(नय) प(सी)न्निवम् ।
मन नु कुरन्ये न निशापकिंमाऽपि च ॥३६॥
25 पान्नपूरसाध्यन्तं रत्नमाता प्रभपन्यपम् ।
मनो ऽनुमजमनवं मानयम्नति पीक्षिताः ॥३७॥

देव ! चिरपरम्परायै मम मुखेन महात्मना । महायशसा
निक्षिप्य देवपादानां सिंहासनमुपस्थितः ॥१४॥ मानितासनम् ।
यदस्ति देव ! भवनमस्मामिश्चैत्यमिहोत्तमम् ।
प्राच्यां पश्चाद्देवकुलिकाभिर्विभूषितम् ॥१५॥
5 चैत्येऽत्र मूलबिम्बस्याधापि बिम्बं भासते यदा ।
तदा चिरप्रयातोऽपि भवेयुस्त्वामि तत्समम् ॥१६॥
प्रतिपर्व पटस्यपिकपिहितेषु दिनेष्वपि ।
मध्याह्निका विधीयन्ते तत्र नित्यमुपस्करैः ॥१७॥
गुरुपवासस्थिताः सिंहा यत्र ध्यातात्मना प्रभुः ।
10 पापमभिगमागम्यन्ते चैत्यस्य हर्तुं समुद्यताः ॥१८॥
वस्तुतः पृथुलो यस्य पुरस्तात्कुम्भमण्डपः ।
भाति पुण्यमिव पुण्याः स्वर्णवार्ताव कृताः ॥१९॥
भान्ति यस्मिन् शातकुम्भकुम्भाः प्रासादमौलिगाः ।
पुण्यपद्मानाममला न्यस्ता पूर्णघटा इव ॥२०॥
15 एवम्म देवतस्य भविष्यति पुरेऽपुना (?) ।
यात्रा ततो जीर्णमारिवारणे यावते जनाः ॥२१॥
क्षिप्त्वाऽऽह नृपतिः श्रेष्ठिन् ! धर्मेऽस्मिन् बलिर्मे सदा ।
अमारिघोषणं पूर्वं कार्यते पृथ्वोऽपरम् ॥२२॥
श्रेष्ठ्याह यमिनो धर्मो न संगतमिदं पदः ।
यता मन्दाकिनीतीर्थे कि कस्यापि हि वैशिकम् ॥२३॥
धर्मं करोति यः प्राणी स एव फलमश्नुते ।
य एव भोग्यमश्नाति तृप्तः न स्यान्न चापरः ॥२४॥
धर्मोऽप्यं भवियेरेव क्रियते सत्यप्रमाणिभिः ।
न तु सम्यक् विभागोनस्थितिमेलस्यमानोभवे ॥२५॥
ये सन्ति भविमाराध्या देवा यत्र ! जिनेश्वराः ।
इतोऽपि ये भविष्यन्ति ते भविष्यत्प्रभोद्भवाः ॥२६॥

प्रसन्ना मातृवैर्भूयः स्पामतव्रमपीप्सवे. ।
चेतांस्य भक्तिर्न पदूपकार्मिभिरमानयत् ॥११॥
ममप्य च कृता भेद्गिन् । चिमर्थं त्वमिहागमः ।
ब्रूहि भक्तिमरपिनानु किं करामि तवेप्सितम् ॥१२॥
5 भगवाह इव । कीर्तिस्ते भ्राम्यन्ती भुवने-चिर ।
महिगीव समाख्याति इदं त्वद्गुणसाहयम् ॥१३॥
तद् इव । त्वद्गुणाः सपत्नाम्पा निस्त्रिशा जना ।
त्वत्समेव समायासि यथा इव तथास्थितम् ॥ ४॥
तथाऽहं त्वद्गुणवशा वैपाकन्यापुरध्वरान् ।
10 विपार्थ त्वत्सूतागम्न बन्धुमस्मि समागता ॥१५॥
नथा मिष्यमिलत्स्मयम्भितनेत्रमिर्धपिसैः ।
संपद् पितरौ कृपयाह सादरिषा भूपः ॥१६॥
कथान्तरपयकुरा मपता समुपयुग ।
भूपतेन समुद्गुप सन्मार्ग मपिता पुरम् ॥१७॥
15 एवम राजहंसम सरसः पाश्वर्तिना ।
यथाऽपूर्वा मपेप्स्यभा तथा त्वयि समागता ॥ ॥
तद्धंकुम म भक्तिन् । मधरं कटपर्जितः ।
सर्वाङ्गानं च मम् किंचित् कथयस्व तदात्मनः ॥१९॥
भूपान्तपस्य मुदिता भक्तो माह महीपतेः । ।
20 त्वमीतरौर्गुणगुणं जयत्येति यशवान् ॥२०॥
तव महाबला वरिष्ठपपाराजमन्मती ।
सिव पमपमम्यमात्मूतृतित्रि विभा । ॥२१॥
मन्पात्प्रियपात्रागतपान गौर्मिन्तो मित्राः ।
मात्पभूमीतरा भूत । कलिता कल्पिता मया ॥२२॥
25 कवैते विद्याधारपरत्ना धनि-भूषणाः ।
गुणभाव प्रतीहाव प्रतिमल्पी मया ॥२३॥

यथा मांसाद्यनन्ता भूतापाऽभिरता यतः ।
निषेधित न कृत्स्नानां संख्याऽसत्यसमास्तु पाप्मनाम् ॥९०॥
भगवंश्चेद् देव ! पुण्यात्मा स यः कृत्वाऽनुकम्पते ।
पापी हन्यति तद्रूपा हिंसामारम्भसंयुतः ॥९१॥
5 देवस्तदस्ति पुण्यात्मा धर्मयोग्यस्ततः प्रभो ! ।
सुवर्णमिव विक्षिप्य दृषत्पूर्णं समाश्रय ॥९२॥
नृपः प्रोचे यदि हिंसां निषेधारम्भशालिनाम् ।
धर्मसाधनं च मुञ्चामि पुण्यान्मतिदुर्लभम् ॥९३॥
स प्राह धर्मार्थं स्यादपि द्रविणं वा व्ययाय ते ।
10 न जहाति समायाते कः सुधीः सुवर्णदिव ॥९४॥
कुलक्रमागतां हिंसां यो जहाति स पुण्यवान् ।
यस्य तु विभव कुरो हिंसा किं न परित्यजेत् ॥९५॥
कुलक्रमागतां यस्तु हिंसां त्यजति शुद्धधीः ।
स एव प्राप्नोति समृद्धिं स भवे भवे ॥९६॥
15 भो देव ! सोऽसौ धन्येव इति पूर्वे महीभुजा ।
नरो धर्म्यं कथयितुमारेभे मेदिनीतलम् ॥९७॥
भरतेऽस्ति वैताढ्यनामा रूप्यमयो गिरिः ।
कर्पूरपूर्णसम्पूर्णसीमन्त इव सुस्थिरः ॥९८॥ भरतेक्षणा ।
यः पञ्चाशद्योजनानि पृथुत्वे पञ्चविंशतिः ।
20 योजनानि समुच्चः पूर्वापरपयोधिगः ॥९९॥
यस्योर्ध्वं भूमितो गत्वा योजनानि दशैव हि ।
द्वयोः स्तः पार्श्वयोः श्रेण्यौ योजनानि पृथग् दश ॥१००॥
यस्योपरि रत्नमयं सिद्धायतनमुत्तमम् ।
धाम्नामभिमासुरं किरीटमिव राजते ॥१०१॥
25 यत्र सिद्धायतनपृथ्वीविभवमण्डितवीक्षणा ।
देवता नाभिनिगाद्या देवपत्ने भया भवि ॥१०२॥

सविस्तारमयं धर्मः कृत्स्नाकमसमागतः ।
पुरस्या मनन्तरं कालान्तमस्ता सम्प्रति नैगमाः ॥७७॥
समारम्भारम्भे पूर्वं यमिन्म्भि कार्यते ततः । अहिंसोपदेश ।
यद् नृप । प्राणिनां रक्षा धर्ममूलं जिनागमे ॥७८॥ यत उक्तं
5 "एकस्यैकस्य सत्त्वस्य हत्वा प्राणमपक्षिणा । मारत-
न तु विप्रसहस्रेभ्यो मासासमलङ्कृतम्" ॥७९॥ अन्यच्च-
"एकतः काञ्चनो मेरुर्बहुरत्ना वसुन्धरा ।
एकस्य जीवितं दद्यान्न च तुल्यं युधिष्ठिर" ॥ शैवागमेऽ
ईश्वरं जीवरूपेण प्रविष्टं सर्वप्राणिनि । प्युक्तम्-
10 तस्मात् सर्वाणि भूतानि नमस्कुर्यात् प्रमाणयत्" वैष्णवागमेऽ
"अहिंसा प्रथमं पुष्पं पुष्पमिन्द्रियनिग्रहः । प्युक्तम्-
सर्वभूतदयापुष्पं क्षमापुष्पं विशेषतः ॥८०॥
पञ्चमं तु क्षमा पुष्पं षष्ठं ध्यानविधानकम् ।
सप्तमं सत्यपुष्पं तु ध्यानपुष्पमथाष्टमम् ॥८१॥
15 इत्यष्टभिः पुष्पैः पूजयेत् त्रिपुरं सदा ।
तस्य स्वर्गे च मोक्षे च स्वयं भैरवोऽब्रवीत्" ॥८२॥
तदेवं नृप । सर्वत्र सर्वदर्शनसंमता ।
धर्मस्य जननी जीवदया पापनिवारिणी ॥८३॥ यत —
"न सा दीक्षा न सा भिक्षा न तद्दानं न तत्तपः ।
20 न तद्ध्यानं न तन्मौनं दया यत्र न विद्यते" ॥८४॥
सम्यग् जनाः पालयन्ति नृप । मांसपराङ्मुखाः ।
न सम्यक् पुनः कुर्वाणाः मांसलम्पटाः ॥८५॥
न मांसमश्नन्ति पिबन्ति जीवघातकाः ।
अतो निष्पत मांसादौ सर्वजीवदया सदा ॥८६॥
25 भूपतेः पुत्रस्य कविराजा मृगविजयो ।
तदस्माकं का भविष्यति गतिः अधिप ! ह्येनसाम् ॥८७॥

यथा हेमरथो भिर्यं स स्मृत्वा कामरूपिणीम् ।
कुलदेवीं तत्प्रभावात्समग्रं कुशिनं नृपः ॥११५॥
विमलमासिका स्पृष्टापरोक्षे गजसिन्धुरः ।
स्थूलकर्णोऽतिपीनस्सो दीर्घदीर्घकरानुधिः ॥११७॥
5 प्रस्फुरत्स्फोटिकाद्युतिरसत्कुवलयस्वला ।
मसिकालीयितो मत्तो कुम्भयोर्विपरूपवान् ॥११८॥
विजृम्भमाणो निःश्वासापूर्णोरसः पदे पदे ।
प्रविश्य स पुरं तस्थौ पतिरसाऽप यथाम्य थे ॥ [विशेषकम्]
इतश्च तत्र भूपकन्यास्तत्राभ्यसिद्धे बुधाः ।
10 भास्वानमप्रकर्णवासे ग्रामपदाक्रमः ॥१२०॥
रत्नसिंहासनमध्ये सामन्तामात्यमन्त्रिणः ।
अन्येऽपि बहवो राजलोका यथाऽनमन्नृपम् ॥१२१॥
समीपमविश्य ते तस्थौ (तस्थुः) राजलोका यथाक्रमम् ।
सुवर्णमणिमाणिक्यविभूषणविभूषिताः ॥१२२॥
15 कुसुमोर्मिभिः समाराज्ञिविहृष्टम सुवर्णमिः ।
पूरिता शुशुभे संसत् पुष्पाकरमेव सा ॥१२३॥
तदा समायौ राजपुत्री मदनमञ्जरी ।
नत्वा नृपमुपाविशत् तस्थौ तदनुज्ञया ॥१२४॥
समानवयसभिस्सर्व्वैस्सपत्नीपुत्रिरम्बरे ।
20 राजकार्ये नृपस्यैते समासीने विलोक्य तः ॥१२५॥
दर्पोद्धुरसमारब्धकृतिभिर्मोक्षमार्गितैः ।
वर्णाभिर्वन्दीपुर्वेश्वरे सपक्तिर्मौनी ॥१२६॥ [युग्मम्]
भो भो सभासदो ! नृप भवतां दृष्टिरीक्ष्यते ।
कस्य प्रसादतोऽभूत(त्) प्रसादास्तव तेऽव्रवत् ॥१२७॥
25 विज्ञपितास्सा कन्या पितरं मुखमोचनम् ।
शीलस्य राजाऽपि तयोर्दत् तमस्य वाक्यमाप्त ॥१२८॥

स्वस्वामुर्मीलिता साऽथ तया पत्युश्च दर्शिता ।
नृपेणापि ससम्मानं सधार्य च निभालिता ॥१४२॥
सोऽपि भूपप्रसादेनाभिमानितममामभैः ।
कुब्जाप्यऽवज्ञां नित्यं समास्थे संगताऽजनि ॥१४३॥
5 तस्यापि कुब्जः सेवां तुष्यति प्रत्यहं नृपः ।
परं विधाति चैतस्मिन् तद्गुण्णीदृपात्तदा ॥१४४॥
मात्करिमकः कश्चन स्यादस्तादयो यदा नृपः ।
मत्यमितो मनेचावन् सभाऽपि हि विद्यम्यते ॥१४५॥
पूर्ववत् न मिलीदस्ते पद्मश्री सहासरम् ।
10 धीरश्च प्राह नृपं नाथ ! मिथ्याम्भं न मिथ्या तव ॥१४६॥
किमितीति नृपप्रोक्ते साध्वीका न सहोदरः ।
तव पाभ्यत्तु[स्थि]तोऽस्ति दृत्से तस्मै न किंचन ॥१४७॥
मया कस्मित्प्रसङ्गे तदस्योपरि सर्वेश्वर ।
दृपया तप्यत नाहं त्वत्पार्श्वे मम नान्यथा ॥१४८॥
15 मत्ताम्यमीषा हेऽहं वञ्चनाऽपि स्यात्तदा मम ।
यतः पद हि प्रिय तद्वार्ते स्यात्पदवेलम् ॥१४९॥
समत फणिन नृसं कुब्जा तन्मूलसंस्थितः ।
स्वयं कल्पानि नाप्नोति किं तपेसान नृपनम् ॥१५०॥
तथा सर्व्ये निश्चयं जागद्धनतारकः ।
20 त्वत्ता नान्यऽस्ति या वकि चित्तमस्यपदं वचः ॥१५१॥
यो दृत्त कोऽपि किं यत्त माद्भावाऽपि हि तं वदे ।
कस्यचुमिव पक्षस्त्वे मयस्त्वं तु दयाहि का ॥१५२॥
नृपः मोचे प्रग तर्हि प्रयत्नं दयायामि ते ।
तस्यामान्यपर्णं देवि ! त्वं धीर मम मा कुपः ॥१५३॥
25 तं मिगृहमपि मानुषिद्धं तस्मै वृत्ती नृपः ।
धावकान न साम्भापीत् पर्वं तव स्थितं पुनः ॥१५४॥

किं वत्से ! भवती भुक्त्वा विदधे मुखमोटनम् ।
किमद्यौदनिनैर्योक्तं किं पाठ्यमत्कारणं वद ॥१२९॥

सा प्राह पितरत्र त्व सेवकास्ता सुसेवकाः ।
इच्छितं दयितं यस्याः स्वामिन्य कथयन्ति तत् ॥१३०॥

5 मनोऽस्तममती सम्याः सतथा कथयन्ति यत् ।
सब पूर्वार्जितस्यैव कर्मणः फलमन्नुत ॥१३१॥

दृष्ट्या मपि न यच्छन्ति पूर्वकर्मोपितं फलम् ।
किं पुनस्तावा ह्युपरिपर्मसमसदिकाः ॥१३२॥ यत उक्तम्—

"पश्यिपु मुषा किमु भाषसि तूष्णीमास्वे न साधितं चरितम् ।
10 विविधविधिसम्मानं फलति कपालं न भूपालः" ॥१३३॥

तात ! येन् त्वदसमा आपन्न पशिनो जनाः ।
तदस्मिन्नगर लोका क्वचं कश्चिद् दरिद्रिणः ॥१३४॥

दूर मस्तु पर लोका ये मित्रे तातसपक्षाः ।
तेऽपि सर्वे ममानिर्दिमाशा दश्यन्त यप न ॥१३५॥

15 पर्श्वेद रास्समा नवधा पीत्यन्न तापकरम्यपि ।
पर रक्षय पादम्नि त्वामुस्मिर(स्पृशति)भुञ्जत परे ॥१३६॥

पक्ष हासत्वमासीना यस्य मर्त्यौ(पर्यो)षितादिषु ।
गतेर्षे तात ! सर्वोऽपि स्वकमवकमाव्युपात् ॥१३७॥

पक्षो न मार्ग्य गतो नु न तातोऽपि समृस्थितः ।
20 भवाग्ने गतु स्वाम्नमवमवाजमानसः ॥१३८॥

यथाऽभवद्वाप्युधः कथितुम्यपिपर्जितः ।
धनिर्मि नस्य कमारि परिणीताऽस्ति भस्तुका ॥१३९॥

मा कस्य चित्रमीभिः प्रीति समुपवर्धयत् ।
नस्या भावा नु निनाय कमतो दुर्गतम्यवत् ॥१४०॥

5 स विशेषविप मार्ग(?) मातुलस्य महीपतेः ।
समीपे भास्करस्येव धन भौमवदः ग्रही ॥१४१॥

ततः कर्मोचितं तात ! न कोऽपि लभते नरः ।
परंशोऽमुभूपतिस्थाने अवाप्ति रसाम्रियम् ॥१६८॥
तच्छ्रुत्वा पोपतिः कोपविरसास्य(स्यत)मनाः स्थिता ।
भविष्यत्यसमाऽभ्यस्ते माता मे वचिताऽनया ॥१६९॥
5 तद्भुक्त पातयाम्येनां तपयामपि वैरिणीम् ।
पतस्याम्बनमाणम्यमर्थ्य भूभुर्जां न हि ॥१७०॥
पालयति तां भूपः प्रोचे पापे ! चारक्रमणः फलम् ।
पर्गोऽम्नुते तदारमीपकर्मणः फलमाप्नुहि ॥१७१॥
सा पि दर्पेण सोमकार्ये पतिम्या पात्पोः पितुः ।
10 मातापाकमनिर्वाका ममाने तातमसितम् ॥१७२॥
तस्यां नगरयां भूपाक(का)मूलारसमपाविधान् ।
यः कोऽपि मुधविना सीमां तं कंचन समानय ॥१७३॥
सोऽपि प्रणम्य नगरेऽभिप्यपाय पातुमपे ।
तम्य पावरं कुष्ठिकायेन समकीलयत् ॥१७४॥
15 भविष्यतर्दिर्द कुष्ठिजनतागीर्णसम्पदः ।
नृपेष्मामापिनी याहत नारगाय निपीस्पत ॥१७५॥
नमुन्पाट्य मन सा पि सार्धं भूपपुपेऽभ्यपत् ।
भूपा पि पीम्य नारसं दु खिनं मुमुदेतराम् ॥१७६॥
ऊचे च मम्नुनापाविमदथं कुरु मन्मतम् ।
मा वाद कुष्ठिना माय कि हास्ये विपत विमो ! ॥१७७॥
न हाम्व किंचिदत्यत्र जामाताऽसि यतो मम ।
मानमीय सुताकान्ता नाथहास्या कथिमपत् ॥१७८॥
कुष्ठी माह मन काऽयं विचारो पितुभस्य न ।
कुष्ठिना मिनमायस्य परकन्या दीयते मम ॥१७९॥
एवं करव रुपा भा पवकुपः क पास्तदम् ।
पयपं महमा न स्यात् कष्ठु-कल्पेंदरिव ॥१८०॥

पृष्टिस्मा स्वपुरे गन्तुम् चिन्तयामास चातसि ।
एवमुपायमीस्ताव्यमतमृपास्कमम् ॥१५५॥
पितृप्य तत्र कुपे मूस्यमास्थाय मातरम् ।
स्वपुत्रमेरं न स्यात्ताहृद् वासिकरं पुनः ॥१५६॥
5 स निमाय नाकपयतह गत्वाऽथ तस्मान् ।
विलोपाने मातुलिङ्गं कस्यापि यभिज्ञ कर ॥१५७॥
मावः क्वाऽपि मातुलिङ्ग तत्पार्श्वाय मूल्यतः ।
चपित मूरनिमात्तमुपापनमुपानयन् ॥१५८॥
कृत्वा कर बीजपूरं नृपा पांस्प च सादरम् ।
10 तत्वरं निनिधेता (चिन्त्य) त्वत्पितृप्य वाम्पिकम् ॥१५९॥
यमस्य नालके कस्ये मया यद्विजपूरकम् ।
तप द्रतमभूत्तत्र ! मरया मत्कृपे हृत्वम् ॥१६०॥
स आह यदिपरम्भे स्वपस्ताङ्कपरिर ।
फलं च मश्चनोपं स्यापूरिति तन्मया ततः ॥१६१॥
15 पितृम्य स सतो यात्राऽप्यस्मात्पुरमुपागमन् ।
स्वपित्रा मातुलिङ्ग पहररीममापत ॥१६२॥
तथि ! पस्प मितृम्रातुरपागमम्मार्जितम् ।
परमासीत्सदिमूल्ये सुपस्ने निहितं मया ॥१६३॥
मपेर् नु नर प्रापुर्ख कल्पतमऽजनि ।
20 आसीतन करोम्यर्थं मार्चे तस्यमजातना ॥१६४॥
विकीने विपत्रा तस्मात्पुनर्मरणार्थमागतम् ।
पपार्गिनिगर्न मतं पुनरस्तीति पार्थिविम् ॥१६५॥
तत् तरि ! जितं कुपे तत्र भातुरमागपता ।
(पिता(मता) प्यम्यपायः स्यापमम कथितुर्विमितः ॥१६६॥
5 भातृविग्रहम्य च तत्त्वं याता पारता मरर्धि तत ।
न ५.५ पाऽरि पोस्पापु त्वपनि मविर(त्प)यपत ॥१६७॥

ततः कर्मविपाकं तात ! न कोऽपि लङ्घते नरः ।
परलोकोऽनुभूयित्यमाते अत्रस्थैः स्वस्त्रियम् ॥१६८॥
तच्छ्रुत्वा गोपतिः कोपविरसास्य(स्य)मनाः स्थितः ।
मत्पित्र्यपत्नसमाऽग्न्यार्थ माता मे वञ्चिताऽनया ॥१६९॥
5 तदुक्तो पात्रयात्स्नेयं तनयामपि वैरिणीम् ।
यदाशाप्रवरमम्यन्यमरणं भूभुजं न हि ॥१७०॥
व्याजहारेति तां नृपः प्रोक्ते पापे ! स्वकर्मणः फलम् ।
कर्मोऽश्नुते तदात्मीयकर्मणः फलमाप्नुहि ॥१७१॥
सा पि हर्षेण सोत्कर्षं पतिस्था पश्यतः पितुः ।
10 माहात्म्यमतिर्वाका प्रमाणं तातमप्यपिवत् ॥१७२॥
तस्यां गतायां भूपाल(लो)मूलात्स्वसमधारिणम् ।
यः कोऽपि कुष्ठिनो वीर्यां तं कंचन समानय ॥१७३॥
सोऽपि प्रमम्य नमरेऽभिपिप्समप प्राप्नुवते ।
तमेव वीवरं कुष्ठिरूपिणं समकोकपत् ॥१७४॥
15 अचिन्त्यपरिवं कुष्ठिनमस्तापीर्णकलेवरः ।
भूपेनानायितो पापाद् तातेण लिपीस्यत ॥१७५॥
तमुत्पाट्य नरैः सोऽपि थापं भूपपुत्र्येऽर्पयन् ।
भूपाऽपि पीतस्व सार्धं कुष्ठिनं मुमुदेतराम् ॥१७६॥
ऊचे च मत्सुतापायमिमत्वं कुरु सम्मतम् ।
20 सोऽप्याह कुष्ठिना सार्धं किं हास्यं क्रियते विभो ! ॥१७७॥
न हास्यं किंचिदप्यत्र जातमस्माभि यतो मम ।
माननीयः सुताऽस्मत्वा नापराधः कश्चिच्चकेर् ॥१७८॥
कुष्ठी मम ततः कोऽप्यं पिशाचे पितुर्यस्य ते ।
कुष्ठिनो निवसत्यत्र पात्रम्यां दीयते मम ॥१७९॥
25 बध्वं रूपेण रम्याऽऽस्मा राजसुतः क्व चास्म्यहम् ।
पश्यं सङ्गमो न स्यात् करेणु-बप्पोरिव ॥१८०॥

राजाऽऽह न विषादोऽत्र कर्तव्यः कश्चिन(श्च)त्त्वया ।
इयमस्या वयो दत्तस्तिर्यगाशाय(इय)मे सुताम् ॥१८१॥
महाशाममनार्थ्यं चेत्करिष्यसि मरिष्यसि ।
इत्थमस्तु प्रतिज्ञाय तत्र हृष्टोऽभवन्नृपः ॥१८२॥
5 स गान्धर्वविवाहस्य सामग्रीं समकल्पयत् ।
भूपतिः कारयामास तस्मात्तुमभिर सत्पात् ॥१८३॥
माता तदनुमाम्याना स्वसुतां पारवासतः ।
मातरकद्रूपमरुपमुपानिन्य नृपान्तिके ॥१८४॥
दृष्ट्वा तं कुष्ठिनं राज्ञी परमोदकरूपम् ।
10 यमयत्र भूपतिं कुत्र यया यः परिणेष्यति ॥१८५॥
कुष्ठिनि कल्पितं राज्ञी जातमूर्च्छाऽपतत् क्षितौ ।
प्रतिलोपप्राप्तो सम्यगैतम्या विललाप च ॥१८६॥
हा निर्घृण ! किमारब्धं भवता दुरपेक्षितम् ।
मतीदृशपरोपमां सुतां हास्यसि सद्गुणाम् ॥१८७॥
15 भूतावेशात्त्वयापूतचित्तः किमु मदात्मभूत् ।
किंवा दैवाद् हतमतिर्विपरीताऽभवत् मतिः ॥१८८॥
मौक्तिकाः कम्बुकण्ठिताः कुण्डिकाः हृत्यादिनाः ।
सुपद्मा मन्दहासापाम राजानः पवना इव ॥१८९॥
इदं नृपकन्याचार्याः मूर्खं सल्लीकृतं त्वया ।
20 स्वापत्ये क्षिपता दुःखरेऽस्मिन् विप्रमण वर ॥१९०॥
राजा प्राह प्रिये ! किं मामुपालम्भयसे मुधा ।
इयामम्भय कर्मैव पुण्याः पूर्वमुपार्जितम् ॥१९१॥
इयमेव यया यदि सर्वे स्वकृताकर्मणः ।
भवन्ति फलं यस्मायास्तु रागकम्ममाजनम् ॥१९२॥
25 तस्या नृपरूपं राज्ञी प्राह मदनमञ्जरीम् ।
वत्से ! वाक्त्वय कार्ये इदं यथा कोपं विमुञ्चसि ॥१९३॥

किंचिच्छिन्नमपापि विद्यते नैव नन्दिनि ! ।
सर्वांगभिन्नमस्मत्सुतपापात्म्या करो भवेत् ॥१९४॥
मन्मातृके सुता मातमा विनीर सुतं कुरु ।
यस्सुता स्यात्स्वस्मपुण्या पितृपुण्या कदापि न ॥१९५॥
5 मातस्त्वास्त्वस्य दोषोऽयं न ज्ञोऽप्यम हि विद्यते ।
मम पूर्वभवापात्तकर्मविस्फूर्जितं त्विदम् ॥१९६॥
सुबाला स्वार्जितं सर्वो धत्ते सुखमसुखम् ।
परोपार्जितं कोऽपि संप्राप्नोति न कदापि ॥१९७॥
नृपोऽप्यथामर्षं पुत्रीं तेन तां पर्यणाययत् ।
10 साऽपि तं दैवतमिव नित्यं पतिमसेवत ॥१९८॥
इतश्चमाठरं यात्रा तस्यानाविरभू[द]पत् ।
तत्पर्यां कुट्टीमे वापि मैत्रीसुत्पविर्भवेत् ॥१९९॥
भिक्षुकत् निःश्वसन् कुष्ठी तन्मध्ये स कश्चित ।
सुश्रूषमाणा साऽप्यस्य पार्श्वे यस्तु पतिव्रता ॥२००॥
15 स तथा कुष्ठकुष्ठी निःश्वस्य स्वाधिक्षासहम् ।
मन्त्वस्वरं निजपाणं नियोय नृपनन्दिनीम् ॥२०१॥
निर्भोग्यस्य कुष्ठिनो मे सुभगे ! मत्स्यरामणिनि ।
संप्राप्यसि किं पातो न किं मुक्तमिदं त्वया ॥ यत उक्तम्-
राजपुत्री स्मरः कुष्ठपीडितं नवसंगमत् ।
20 पश्चात् व्याघ्रो राजन् ! संगमन्ति मरापरम्" ॥२०२॥
सर्वं जिनायत्तरूपं तव मत्स्यारोपिता ।
श्रीरत्नकाश्चित्रकाम्बया विभक्त्स्यति दारा सुखा ॥२०३॥
किञ्चिच्छिन्नमपापि विद्यते न हि सुन्दरि ! ।
तन्मद्गुणार्हं गच्छ किं वाऽन्यं कुरु वल्लभम् ॥२०४॥
25 राजपुत्री पतिं प्रोचे मा मा वोचः प्रियेदृशम् ।
निरस्ता कुलजाभ्यामेक एव पत्युः पतिः ॥२०५॥

कम्पकम्प्रा तदाऽऽयाते पतमानं नरं सुमत् ॥२४५॥
समीपे तनया वीक्ष्य निभिर्त कुलपांशुला(ला) ।
परिणीतं नरं मुक्त्वा याम्यमेवं समाश्रिता ॥२४६॥
इति चिन्ताचयापन्नमित्रादमनसं नृपम् ।
5 वीक्ष्य विद्याधरः प्राह संशयं कुरु मा मुधा ॥२४७॥
साऽहं कुष्ठी वरे योऽस्याः कोपतः परिणायितः ।
सेयं तव सुता तस्या संजाता भाग्यसम्पदा ॥२४८॥
सर्वत्र भोगिभिर्भोग्या इति पूर्वमुभाषितम् ।
परीक्षपि(यि)तुमियं माया मयुक्ताऽऽसीन्मया नृप ॥२४९॥
10 तवास्या कामतो नृप ! सत्यीभूतमिदं वचः ।
तवोक्तमुक्तं मम्यस्य वचनं सुप्रतिष्ठितम् ॥२५०॥
एवमुक्ते खचरेण स नरेश्वरोऽवदत् ।
सकलस्यकला दर्शये नरत्नमदर्शिम् ॥२५१॥
तनय ! विनयं ब्रूहे विधेहि निजमानसम् ।
15 सानुकम्पं समयावनमधात्करे मयि ॥२५२॥
साथ शुचिसमायाता स्थिमिर्द पितरब्रवीत् ।
त्वया परमीपर्द्ध मसास्ताऽपि इतस्ततः ॥२५३॥
उपकारतनयैस्याप्यर्थ आर्पित मानुषम् ।
तातस्योपरि कस्तस्य विदधाति सुधीः कुपम् ॥२५४॥
20 नृपः प्राह नृपः पुत्रि ! कुलीनाऽसि यतस्ततः ।
प्रियमेव ब्रुवे किं त्वाम्पितापि हि धार्मिक ॥२५५॥
तमप्यस्मि स्वतमानां कुलीनात्वं मयस्यपि ।
लेभे [illegible] ॥२५६॥
ततो हेमरथो विद्याधरो पुत्री नृपं वरे ।
25 सम्राज्य तौ पुत्रमिव मिथः प्रीतिमवर्धयत् ॥२५७॥
सम्यक्ये नृपतिर्गर्भमातरं सत्पत्न्यमलयत् ।

पुण्डरीकादिभिस्तस्मात्कर्मभिर्दुर्लभो मानुषो भवः ॥२७१॥
मानुषेऽपि देशऽपि दशा-रिपु-स्वगृ मेन्द्रो ममता-प्रम-सर्वसा(सम)
गर्भे मार्ते हत्वा च स्यात्सारमनामन्वयम् ॥२७२॥
। । ना पापितास्माद् देहाद् दम्भात्तथैव ।
॥ नरकगुणारेधे धर्मोऽस्येवर्म फलम् ॥२७३॥
भपा त्व यतः सर्वे संपद्यन्ते समीहिताः ।
नर। १८ मनुष्यास्पमेदिका पारलौकिका ॥२७४॥
प्र [हृत्यासद्गीतमीतचित्ता सदा सुराः ।
। । पाराम्पपकार्याद्य आपन्ते धर्मतो ध्रुवम् ॥२७५॥
प लक्ष्मरत्तोत्रमाया मम भिर्धिकारः ।
। मा । व प्रमास्यन्ते सर्वेऽपी धर्मपर्विनः ॥२७६॥
च]भिदा[द]सिद्धपरमात्रिणोऽपी क्रिया मपि ।
भपके धर्मतो नूनं विजयाजपूजिताः ॥२७७॥
त्या-भ्यापि सौभाग्य-रूप-वीर्यादिकं च वत् ।
भित्पाद्भाग्यकर्दं किन्वे विपचे धर्मतो हि तत् ॥२७८॥
अनन्तं शाश्वतं पचाबाधमतुलं सुखम् ।
सिद्धिसेवमपि तज्जीवो धर्मादेव समाप्नुयम् ॥२७९॥
विज्ञाय तमिमं धर्मप्रभावं भावसंयुताः ।
भम एव सदा पूर्वं सम्मा भवन्तु सात्पाः ॥२८०॥
धर्मा]भावमात्मनं मत्वा हेमरथो गुरु
म ॥र्ति[समपन्द्। पूर्वं किं मया सुद
गुरुपाद महाबाहो। भृणु पूर्वभवं नि
चे भे]त्व चिद्गुणारमा मविष्यति भव
महेमाभ्भपर मामाहति

धनागतमिपस्तस्य धर्मास्मि

सापवा आपदापि न कुर्वन्ति कृपं कदाचित् ।
कः कोपस्यावकाशो हि त्वयि मन्त्र ! निरागसि ॥२९७॥
अपराधं विधायापि यो जन्तुः परितप्यते ।
सोऽपि कोपार्हं न स्यादिमर्मतुः किं पुनर्भवान् ॥२९८॥
तद् विमुच्य भयं मन्त्र ! स्वस्थीभूय मयोदितम् ।
5 आकर्णय यतो दुःखी न भवस्त्वं भवान्तरे ॥२९९॥
यथा महामयं मन्त्र ! विद्यते मृत्युतस्तथा ।
परिणामपि जानीहि तादृशेव तथाऽङ्गिनाम् ॥३००॥
उत्पद्यमानो म्रियस्वेति जायते दुःखितो यदि ।
जन्तुस्तर्हि शितैः शस्त्रैर्हन्यमानः कथं भवेत् ॥३०१॥
10 दुःखी कुप्राणिमात्रोऽपि न मर्तुमभिवाञ्छति ।
किं पुनर्यः सुखी तस्मान्मृत्युभीतमयो! मम ॥३०२॥
तथा पितृवधे मोक्षसंपाने जीविते पुनः ।
पापकर्मवशे पुत्रा न पापमिपरिवर्त्तमम् ॥३०३॥
नान्यजीववधात् पापस्त(मप्)र्थ किञ्चन विद्यते ।
15 प्रभवन्ति यतो दुःखजालान्याशु भवान्तरे ॥३०४॥
पापं सर्वं पुत्र-प्राणीनां कृते येषां करोति वा ।
न रक्षन्ति न तं यान्तं मरकं विषमं पुनः ॥३०५॥
तथाऽन्य स्वजना दूरे सन्तु योऽस्ति सुपोषितः ।
देहो निष्ठते सोऽपि कृतघ्न एव सर्वदा ॥३०६॥
) तत् कुरुष्व मतिं धर्मे धर्मश्रमारोति धार्यते ।
न भजन्ति यतो दुःखान्यैहिकामुष्मिकान्यपि ॥३०७॥
तं पीयूषोपमं सोऽपि पीत्वा मुनिमुखोद्गतम् ।
उपदेशरसं श्राद्धो मिथ्यात्व(त्व)गरमत्यजत् ॥३०८॥
पपाद्यो पि मुनिपादौ नत्वा व्यपगतम् प्रभो ! ।
) संसारकूपे पततां मम हस्ता""लम्बितः ॥३०९॥

स कुर्वन्सततो जातपापर्द्धिव्यसनः सदा ।
मांसलुब्धो लुब्धकेषु मिलितो हन्ति देहिनः ॥२८४॥
अन्यदाऽथाप पापर्द्धिं विधातुं स वनान्तरम् ।
नश्यतो हन्तुमारेभे प्राणिनो निजशायकम् ॥२८५॥
धावतोऽमुष्य पार्श्वेऽथ वलतोऽन्यपथस्य सः ।
5 एनकान् नश्यतः सम्यक् कोऽस्याधिकमुदं ददौ ॥२८६॥
मृगमेकमनु भल्लं धावयन् धावसने ।
बाणं संधाय चिक्षेप तं हन्तुं निष्कृपाशयः ॥२८७॥
कुरङ्गोऽपि लतागुल्मं प्रविश्य परतो गतः ।
स हतो न हतो वेति वीक्षितुं पृष्ठतोऽभ्यगात् ॥२८८॥
10 प्रविवेश लतागुल्मे यावत् तावत् पुरःस्थितम् ।
मुनिमेकमपश्यत् स तत्पुरः पतितं शरम् ॥२८९॥
धनदेवस्ततो भीतः पतित्वा मुनिपादयोः ।
आह श्लोकेन न विना ! क्लिष्टोऽहं त(त्व)द्वधेनसा ॥२९०॥
धर्मर्षीन् न विज्ञातस्त्वमिह भयात् मया ।।
15 क्षिप्तः शरो मृगं हन्तुं पृष्ठतो धावता मया ॥२९१॥
ध्यानविघ्नस्तथापि चाऽस्मिन् न ददत्युत्तरं मुनौ ।
धनदेवोऽतिभीमाख्यो नमोऽस्य पादयोः पुनः ॥२९२॥
भगवन्! भवतां कोपात्ययवशिनां पुरः ।
देवा अपि तृणमात्रं किं पुनर्मादृशा जनाः ॥२९३॥
20 न माता न पिता पुत्रो न स्वामी कोऽपि विद्यते ।
मद्भयोत्थो भुविर्जघ्नस्तत्रैव मारय मम ॥२९४॥
तत् विमुञ्च मयि क्रोधं रोषं शाम्य परात्मनाम् ।
तत् प्रसद्य पुरस्त्वं पश्च स्वच्छमना भव ॥२९५॥
धारयित्वा मुनिध्यानं धनदेवमुपाच तत् ।
१ भो! महात्मा जितमन्यवीभ्याः स्युः साधवः सदा ॥२९६॥

भुमास्ता पविता यम शस्पन्तं प्रमका क्षिता ।
पुमताम् मवितानीव पापयुसमस्मपया ॥१२३॥
यम प्रतिपूर्ण मारसंस्थिता प्रमकामखिः ।
विधिसायसस्य ईलाऽऽस्मातीव भिजगुण्जनम् ॥
5 नस्मिन्नेपनिप मासं पुर्मित्त पपयारिमि ।
नशामाने जनः मायी पशुर्मसुमुपागत ॥१२५॥
योऽप्यस्ति सोऽप्यमूर्मासमस्तपापमित्तो जनः ।
विमुच्य योऽपि तं मार्गं कमथाऽप्रपक्रम्यतः ॥१२६॥
धमेव: समायौऽपि सीरमपसत्पेन तु ।
10 नपास सह सार्पेन स(मा)सम्पत्तिरपापरि ॥१२७॥
मार्येकोकऽपि मांसेन प्राप्यवृत्तिमकस्यत् ।
गमयस स्म नियतस्य वागमामममवा पवि ॥१२८॥
अथान्यासामतस्त्री तु पयि संग्रमपासमी ।
गमप पर्णमोत्कपमामिनं कुसुमयपसुरे ॥१२९॥
15 तुरऽ-नवधुमो वैपा शापप्पभे पभमसमी ।
लपमः पाकमीमय पापशीपसर्व पुनः ॥१३०॥
नच वमास्यसुपपमः स स्वयं परि साम्पत ।
गनामलिगरत्पाणाम् तदा स्याम्निर्मता मयः ॥१३१॥
ना विमिमयति वमयतऽनःऽने गुरुमानसी ।
पपप प स्वर्गमार्गं प्रथमं समुपेयतुः ॥१३२॥
गगवाम्यां पूर्वमप हिंसा-मांससमिश्रितः ।
नपम पाचितस्तम सम्पन्ना सम्पतीरमी ॥१३३॥
नगम्मभुत्या मवान् विपापपा मेपरपाऽमपन् ।
ग्रामनी पुरदेव जाता मरकमाप्रवी ॥१३४॥
पाकम्पाप तामीराममिरसंरतमामको ।
नमसनजानिस्मरणौ दम्पती मुनिसुपनुः ॥१३ ॥

तथा मोहमहानेकविषया गृहमसिमा ।
विश्रम्भमर्म सर्वं तेन यथाय मैव जानते ॥१३॥
तथाऽथ भारी यापीव पर्वं नरमर्म क्षमात् ।
कुरुतेऽन्यः समर्थोऽपि कमते न समीहितम् ॥१४॥
मकम्पनिगडे दधौ वितीय पत्युयोर्मम ।
नथाऽकरोत् यथा मुक्तिर्दुर्लभा प्रभु मी(पी)स्यते ॥१५॥
तदहं मस्यावं गृहमपि जीनस्था(थ)तुपा[म्] ।
मिनाय यौवनं क्रममहमतिक्रमामस ॥१६॥
नारुम्भं मिर्मितं वृद्धं मग्याक्षरयाऽऽवृतम् ।
10 नहीमहायोग्यता नास्ति शक्तिहीनस्य मेऽधुना ॥१७॥
मत्तानेयथकाः मृनुपत्रपेममरोऽस्ति यत् ।
तत् स्वयिम्या धर्मे धर्मे भवेऽर्थे पारलौकिकम् ॥१८॥
नवाकार्ये गुरून् नेयां प्रस्पर्श देषणोस्मनि ।
नपाश्रिताः कारयामि महोत्सवपुरस्सरम् ॥१९॥
15 साधर्मिकाणां वात्सल्यं सत्यमसत्सचरितम् ।
कारयामि यथायावं निर्त स्याम् सफलं मम ॥२०॥
विचिन्त्यमनि प्रग गृहमाश्रायापनुत्यो वरः ।
धाम्यानि स्म मानि शर्तं ताविषिन्तितमात्मनः ॥२१॥
पुत्र प्रीतिं न ाभा प्राह नता निजभुजार्जितम् ।
20 धर्मे धर्मे व्ययाने धन नवग्यत् प्रापय किमु ॥२२॥
पुत्र पितु धन शर्म) दत्त मुनस्यापि धम्मयशात् ।
न्याय माला पयानि धा मानमय सुता मम ॥२३॥
गृ शसिनम नमाव जिन्मायर्शव मियन्त ।
भजार्याविगुणान्माशा प्रिमन्‌रा मयम् नदा ॥२४॥
प्रनमावान्म्यण्म्छी नक्ष्मगुम्मथ ।
न त पर्वाजिन ा ग्मृपं म्यास्मादथम ॥२५॥

आगतोऽसि कुतो देशात् स किंनामा गुणर्द्धिमान्
पुरं तत्र वरं किंच सर्वमाख्याहि मे पुरः ॥३९॥
स आख्यत् गौर्जरात् देशादायातोऽस्मि महामते ! ।
यत्रास्त्यां तद्गुणान् वक्तुं यदि जिह्वा सहस्रकम् ॥४०॥
5 तथाऽपि कथ्यते देशगुणान् कानपि वर्णये ।
समृद्धिर्यत्र पीन्नस्यापस्तुता तर्हि न कथ्यते ॥४१॥
समस्तसस्यसम्पत्तिनिष्पत्तिप्रत्यपाऽवका ।
प्रत्यासन्नजलापूर्णकूपाऽनूपाऽस्ति यत्र भूः ॥४२॥
यत्र नारंग-जंबीर-जम्बू-निम्ब-कदम्बकाः ।
10 रंभा-जोमंजना-स्वच्छकपित्थ-करमर्दकाः ॥४३॥
प्रियालु-पीलु-माकन्द-श्लेष्मातक-बिभीतकाः ।
बीजपूर-खर्जूर-द्राक्षा-मधु-पनसादयः ॥४४॥
बकुलः कदली जाती चम्पकः शतपत्रिका ।
मल्लिका-पाटला-जपा-समूला-यूथिकादयः ॥४५॥
15 फलन्तो(न्ति) येषु(पे तु) पुष्पन्ति तरवः केऽपि भूतले ।
किंपुनस्तत्र कथ्यन्ते सन्ति सर्वेऽपि तत्र ते ॥४६॥
[धनुभिः रक्षणम्]
मुद्रा-चणी-शालि-माष-गोधूमाद्य युगंधरी ।
धान्यानि सर्वाणि जायन्ते तत्र भूगुणात् ॥४७॥
यत्रिवासी जनः सर्वो धेनाकूलेषु भूरिषु ।
व्यवसाये कृते सति निःसीममर्थमाप्नुते ॥४८॥
यत्र नानारत्नखानि नागरत्नखानिकानि च ।
ज्ञायन्ति मनिमास्यं मिलन्तीय सदाऽखिलम् ॥४९॥
यत्र पाथ्य पाथेय नीत्र वाहिन केऽपि नान्यथा ।
प्रजा कूप सरः मार्गेषु नागरात्रिप स्थिताः ॥५०॥
रगारत ... नगरम गरिण पथि ।

अमतोऽसि कुतो देशात् स विद्यागुणविमान्
पुरं तत्र वरं किंच सर्वमाख्याहि मे पुरः ॥४९॥
स भाष्यद् गौर्जरम् देशात्पातोऽस्मि महामते ।
वक्तुं स्वर्गं तद्गुणान् यस्तु यदि जिह्वा सहस्रधा ॥५०॥
5 तथाऽपि केनचा देशगुणान् कानपि वर्णये ।
समुद्रिर्यपीन्द्रस्यास्तुता वरिता न कथ्यते ॥५१॥
समस्तसस्यसम्पत्तिनिष्पत्तिस्पर्धयाऽसा ।
प्रत्यासन्नजलापूर्णकूपाऽनूपाऽस्ति यत्र भूः ॥५२॥
यत्र नारंग जंबीर-जम्बू-निम्ब-कदम्बकाः ।
10 रंभा-चोमर्यजना-स्वच्छकपित्थ-करमर्दकाः ॥५३॥
प्रियालु-पीलु-माकन्द-श्लेष्मातक-तिमीतकाः ।
बीजपूर-खर्जूर-द्राक्षे-क्षु-पनसादयः ॥५४॥
बकुल केतकी जाती चम्पकः शतपत्रिका ।
मल्लिका-वासक-जपा-सम्भूका-यूथिकादयः ॥५५॥
15 फलन्त्य(न्ति) पुष्प(न्तु) पुष्प्यन्ति तरवः कोऽपि भूतले ।
विपन्नसस्य कथ्यन्ते सन्ति सर्वेऽपि तत्र ते ॥५६॥
[चतुर्थं प्रकरणम्]

मुद्ग-चणक शालि-माष-गोधूमाश्च युगन्धरी ।
इत्यन्नधान्यानि सर्वाणि जायन्ते तत्र भूरिशः ॥५७॥
यत्रियास्ती जन सर्वा धनाढ्येषु भूरिषु ।
व्यवसाय कृत कृऽपि नि सीमाभिमन्यते ॥५८॥
यत्र नागरजातानि नागवल्लीदलानि च ।
रञ्जयन्ति मनस्तस्मिन् मित्रादीव सदा द्विजम् ॥५९॥
यत्र गावय गमय मीय वादिम केऽपि माध्यमाः ।
प्रया तृप मन प्रायनवाराणादिपु स्थिताः ॥६०॥
रगारए । रा गन्स तोग्म यदि ।

कलिकालरिपुस्तस्मात् पुरात् दूरं पलायितः ॥६४॥
धान्यपण्यपूर्णासु यस्मिन्नापणवीथिषु ।
मेयस्य न स्पृशन्ति स्म अमा भाण्डपते(पौ)क्षिपः ॥६५॥
सगुणाः सवसुवासा पैशुन्याद्यविवाम्यसम् ।
5 संयोगमयी यत्र जायन्ते जनभूपयाः ॥६६॥
किमन्यद्वर्ण्यते तत्र कौतुकं यत्र व्यापणः ।
सरूपका मयविमाः सन्ति देवालया अपि ॥६७॥
ईश्वराः सुपठाः पौरा सुरा यत्र च शिल्पकाः ।
मार्ग्योऽपि विपक्षस्याः किं चित्रं वर्ण्यते परम् ॥६८॥
10 तस्मादहमिह भेविन ! मन्मती यदि तद्गुरुम् ।
मत्पार्श्वे चीयते दण्डा कृतार्थौ वासवे तदा ॥६९॥
श्रुत्वा सार्थपतिप्रोक्तं सानुपूर्वं सलक्षणः ।
समपद्यत सधोऽसौ मण्डलपुरेच्छया ॥७०॥
क्रमेण कन्यां सम्बन्धं विधाय स्वगतो ततः ।
15 तेनैव सार्थपतिना सार्धं कन्यामनामयत् ॥७१॥
मण्डपाचलपुरं प्राप्य सोऽप्यचिन्त्यमप्यापणौ ।
निवासः पुरमध्ये तु शत्रुमासतस्य सन्निरे ॥७२॥ यथा
पार्वती दक्षिणे पक्षे मणेश(शे)वामके स्थिता ।
तथा सुवेरा कन्याऽप पुण्यपार्श्वे स्थिरस्सदम् ॥७३॥
20 वामे पार्श्वे ततौ तत्र सहकारे न्यवीविशत् ।
तत्र स्थितापि सत्यास्तिः स्वयमेवास्यपाम्भवत्॥७४॥ [युग्मम्]
मणिकल्पोऽपि सौस्कन्धे दक्षिणात् यानमीऽभवत् ।
भा सुस्थाने मूलस्थित्या वामात् दक्षिणमागमत् ॥७५॥
तदन्तर्निःसृतस्तस्य मीनामेवविलोकिनः ।
25 रथ संमुखमायातः सरसुखेऽथ पुरेऽभ्रमत् ॥७६॥
तदाप्रभृत्यनुकृतिका मात्यः सार्धभामताः ।

तथात्र तिष्ठतः पुत्र-धनलाभो भविष्यति ॥७७॥
त्वत्सन्ततिसमुत्पन्नास्तनयाः सङ्घनायकाः ।
भाविनः केऽपि तेऽप्यग्ने देववेश्मविधायिनः ॥७८॥
तीर्थोद्धारकरः सोऽपि चतुर्थ्यां तवसन्ततौ ।
5 भविता पत्र्यं तुर्यः संजातः प्राकृतो रव ॥७९॥
सम्मान्य तं प्राकृतिकं धन-धान्यकदानतः ।
गत्वा स्वस्यश्रीपार्श्वे गुरुमप ननाम स ॥८०॥
मत्पार्श्वे श्रीस्य तात्पर्यं वर्णितान्यभितं पुण्यम् ।
मन्यते स्म कृतार्थं स्वे लोकवे जन्म-जीवितं ॥८१॥
10 समारुह्य निवासायाससमायातसवर्जितः ।
तस्थौ स्वस्थमना मानी सुखेन धनमार्जयत् ॥८२॥
तस्या(स्य चा)न्वयमूलस्य तिष्ठत सुतपोरिव ।
काश्यपूर्वोऽभवत्काया सर्वेषामाश्रयो यथा ॥८३॥
तस्योपकेशगच्छस्य निभाल्यां पार्श्वमन्दिरम् ।
15 विधत्ते तत्र स श्रेष्ठी हृष्टो गोष्ठिकृतां वृधो ॥८४॥
अथ तस्याभवत् पुत्र माजडो जलदेरिव ।
चन्द्र सर्वकलाशोभयोगमीप्सितमूर्तकः ॥८५॥
विशेषतः पुनस्तस्य भक्ति श्रीपार्श्ववेश्मनि ।
चकार योपधाधारे स्वगुरूणां च सादरः ॥८६॥
20 पितर्युपरते कालयोगतः सोऽप तत्पदे ।
माजडोऽभासि लोकार्घ्य मान्यो नान्योऽस्ति यत्पुरः ॥८७॥
वस्तुप्रकार्ये चित्रस्थोऽप्युपकृतिमन्वहम् ।
स तथास्युरस्थी जडो पूर्वोक्त ह्यपर्यमा ॥८८॥
पक्वविलासप्रसन्नास्य नामेयं मूलनायकम् ।
25 तत्परिकरबिम्बानां समस्तान्यपि कं धात्वम् ॥८९॥
विधाप्य श्रीमपूर्वेणानम्यसीये पाश्वमन्दिरे ।

श्रीदेवगुप्तसूरिभ्यः प्रतिग्राह्य यथाविधि ॥९०॥
मूलार्धं देवकुलिकां कारयित्वा न्यवेशयत्।
तत्पुरश्चातिविस्तीर्णं यो मण्डपमकारयत् ॥९१॥

[विभिर्विवेचनम्]

5 एवं वर्तमानस्य धर्मकार्यैकमार्गिणम्।
कर्मण्यस्य समुत्पन्नस्तनयो गोसलाह्वयः ॥९२॥
स पित्रा सदुपाध्यायात् सकला ग्राहितः कलाः।
तथा यथाऽस्यावक्षेपात् वसज्ञाताधिपोऽभवत् ॥९३॥
रूप-यौवनसम्पन्नां कुल-शीलगुणान्विताम्।
10 कन्यां गुणमताऽभिख्यां तावत् तं पर्यणाययत् ॥९४॥
जाया-पत्योस्तयोः प्रीतिभावमापितचेतसोः।
कालः कियान् व्यतीयाय सुखेन निरपाययोः ॥९५॥
यथाक्रमेऽपि विज्ञाय स्वायुः प्रान्त्यमुपागतम्।
श्रीदेवगुप्तसूरीणामर्थे विज्ञप्ति तत्पुरोऽकरोत् ॥९६॥
15 प्रभो! यद्यस्मिन् समये गुर्वं कर्मानुपातकैः।
निस्तारण्यायमधुना पुण्यैस्तदुपदिश्यताम् ॥९७॥
सूरयः कारयामासुर्निष्पाद्युपवासपूर्वकम्।
भावयन्ता तस्य गुर्वी सिद्धान्तोक्तां यथाविधि ॥९८॥
ततश्चतुर्विधं संघं साधु क्षामयति स्म सः।
20 सर्वोऽस्म्यपरान् सत्त्वान् त्रिविधं त्रिविधेन च ॥९९॥
सप्तक्षेत्र्यामपि धनं व्ययित्वा निजसन्तये।
त्रिमासमशन् स्ववर्णपूर्णं विमलस्य च पुनः स्वयम् ॥१ ॥
चतु शरणमाश्रित्य शुभध्यानपरः सुधीः
भवतायमनशनं पञ्च परमेष्ठिनमस्कृती ॥१ १॥
25 उच्चरन्नसमना श्रव्यमपि सम्यगुदीरिता।
शुभध्यानोऽमकर्मेर्ष य देहं मुक्त्वा दिवं ययौ ॥१०२॥

मोसक्कोऽपि पितुर्मृत्युस्तपमाधाय साधयन् ।
सयक्रापापि पीरार्णा मिन्ये कालमनाकुलः ॥१०३॥
यम्या मुग्धमताऽस्य सौकालम्बकरम् परम् ।
प्रेम्णेव बीमपि सुताम् कन्द्रशाखिरिव स्वपम् ॥१०४॥
5 मासापरस्तपु मुम्या द्वितीयो दसवासवः ।
लावण्यसिन्धो मधुरप्यमधुर्योऽभवद् गुणैः ॥१०५॥
संयुक्तस्तैस्त्रिभिः पुत्रैः कर्मैरिव स तस्करः ।
मनुष्याऽभवन्येषामधिपो योगिनामपि ॥१०६॥
तेऽप भया'पि तात्वन कन्यका परिणायिता ।
10 रत्नधीर्मोक्षिक्ष सत्मीरित्यासां प्रमशाऽभिषद ॥१०७॥
निजाद्वैपष्त्तां तेषां मयाप्यां सतुजन्ममाम् ।
साहस्येन सुपनैप काले साऽप्यावि(त्य)याहम ॥१०८॥
क्रमेण कर्मयो योगात् गासक्को निधनाऽभवत् ।
किं कस्यापि स्थिरा लक्ष्मीः स्पष्टुदेऽप्योऽपि या चला ॥१०९॥
15 ततः सम्पर्दिलीभूता गोसक्कोऽपि समाधिना ।
मृत्युं मापत् पापबुद्धिपर्जितः स्मापुपः क्षय ॥११०॥
मासापरो मधुरपि परममात्मनारपिः ।
वर्षी किमिह धीरया पयो गणपति कपयित् ॥१११॥
मय जातु दवगुरुसूरीण्वं जन्मपवित्रम् ।
20 मासापरोऽप्रर्पयन् स्वं स्वामाहमपि धर्मी प्रभो ! ॥११२॥
यिचिमस्य तो सुरयोऽपि प्रयिर ग्रजु मम ! भो ! ।
भविष्यस्पधिरम्पप त्वमपात्पनभ्यरः ॥११३॥
परं पर्याप्तं धर्मे न प्यापिष्यसि तद्वद ।
स्वर्पं यास्यति मत्यवन् कृपाः पुण्यममभ्यरम् ॥११४॥
25 स प्रणम्य गुरूनूप यद् प्रभो ! भविता यमम् ।
स्यपिष्यामि तत्राऽन्यत्र विना धर्मं न कुत्रचित् ॥११५॥

श्रीदेवगुप्तसूरिभ्यः प्रतिष्ठाप्य यथाविधि ॥९०॥
नूतनं चैत्यकुलिकं कारयित्वा न्यवेशयत् ।
तत्पुण्यातिविस्तीर्णे यो मण्डपमकारयत् ॥९१॥

[मिमिर्विरोचन्]

5 एवं धर्ममानस्य धर्मकर्मण्यहर्निशम् ।
क्रमेणास्य समुत्पन्नस्तनयो गोसलाह्वयः ॥९२॥
स पित्रा सद्गुणाभ्यासात् सकला माहितः कलाः ।
तथा यथाऽध्यापकोपाद् यशसातातपितोऽभवत् ॥९३॥
रूप-यौवनसम्पन्नां कुल-शीलगुणान्विताम् ।
10 कन्यां गुणमताऽभिख्यां ताभ्यां तं पर्यणाययत् ॥९४॥
जाया-पत्योस्तयोः प्रीतिमात्रसमन्वितचेतसोः ।
कालः कियान् व्यतीयाय सुखेन निरपाययोः ॥९५॥
अपायकोऽपि विज्ञाय स्वायुः प्रान्तमुपागतम् ।
श्रीदेवगुप्तपादार्थे विज्ञप्ति तदुपाऽकरोत् ॥९६॥
15 प्रभो ! यदस्मिन् समये युक्तं कर्तुमुपासकैः ।
निस्तारकं परमनुना पूज्यैस्तदुपदिश्यताम् ॥९७॥
सूरयः कारयन्नस्य मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
आराधनां तस्य गुर्वी सिद्धान्तोक्तं यथाविधि ॥९८॥
ततश्चतुर्विधे सङ्घे साधु क्षामयति स्म सः ।
20 सर्वानप्यपरान् सत्त्वान् त्रिविधं त्रिविधेन च ॥९९॥
सप्तक्षेत्र्यामपि धनं व्ययितुं निजसूनवे ।
दिशन्नन्तः स्वकपूर्वं विभज्य च पुनः स्वयम् ॥१००॥
चतु शरणमाश्रित्य शुभध्यानपरः सुधीः
मानसान्तःस्मरन् पञ्च परमेष्ठिनमस्कृतिम् ॥१ ११
5 यथास्थानमना भवनपि सम्यगुपोषितः ।
गुरुध्यानाऽव्यक्तोष्ठे गे देहं मुक्त्वा दिवं ययौ ॥१ ४

मासस्थाऽपि पितुर्मृत्युस्समयमापाय शापयन् ।
उपकारापि पापर्ता निम्बे कालममाकुलः ॥१०३॥
यस्या मुक्ष्मता'प्युत साक्षान्मृकरान् पदान् ।
कर्मेण श्रीनपि सुतान् कण्ठाकिरपि स्पृशन् ॥१०४॥
5 मातापरस्तु मुक्ता द्वितीया देहसारया ।
सापल्यक्षिता उपुरप्यसगुर्योऽभयन् गुर्वो ॥१०५॥
संयुतस्तैस्त्रिभिः पुत्रः कथमपि स ततारा ।
मनुष्या-भयदन्यसमपिया मातिन्त्रमति ॥१०६॥
न च यथा'पि वासन रूपया' परिप्यापिता ।
10 रत्नधीभीलिका मर्मामित्यार्था कृपा'ना भिया' ॥१०७॥
निद्रारतत्र्त्रां वर्ग यथार्थ्य तनुज ममाम् ।
तातात्मेन पुत्रनैव कार्ले साऽप्यनिरित्य यादयन ॥१०८॥
कमन कर्मण्य यमान् मातला निभयाऽभयन् ।
कि कस्यापि स्थिय सामी स्वगृह'म्ला'पि या यथा ॥१०९॥
15 तथा स्वस्वार्जिर्यभूता मातला रि समाधिमा ।
मृत्युं मातर् यत्नुदिपर्ज्ञिताः स्वागुरः ताय ॥११०॥
भातापन सपुरति परमस्मात्मेनात्पर्दि ।
तथा विभिद चौरस्य यथा गमयति कपचिन् ॥१११॥
मय जातु स्वगुणगणैर्य जन्मताविभ्रमम् ।
20 मातापरा०र्थीयन स्वयं स्यामदमति यर्था यथा । ॥११२॥
विचिमव तां गृत्याः इति मर्थेयर भत्तु मत्र । भां । ।
मरिष्यस्यचित्येर स्वमतात्पनभरा ॥११३॥
वर्द वर्धितं यर्दे न प्वविष्यति ततनाः ।
यतये पास्यमि मातरा कृपाः पुण्यमयाभरम् ॥११४॥
25 न प्रसम गृहनूच धर् रभा । मंगिरा धनम् ।
प्रतिपर्णाज ततान्यार्थ स्थित्या यय न कुमचिन् ॥११५॥

प्रतिष्ठाप्येत्यसौ साधुस्ततः प्रभृति सद्मनि ।
उपार्जयत्स्वमपि सर्वं तद्धर्मसात्करोत् ॥११६॥
अन्यदा श्रीदेवगुप्तसूरीणां वन्दनाय सा ।
ययौ पौषधशालायां शालायां पुण्यलक्ष्मिवत् ॥११७॥
5 देवतावसरं तत्रावसरे कुर्वतो गुरुम् ।
वन्दित्वा समुपाविक्षत् सुखपृच्छापनाय सा ॥११८॥
तदा यमे(ति)षु भिक्षार्थं साधुषूपाश्रये स्थितम् ।
श्रीदेवी कन्यका कापि विज्ञाप्यपो सखपार्श्विका ॥११९॥
तत्कालमेव तद्देहेऽवतीर्या सात्यका सुधी ।
10 पृष्टा प्रभुमिदत्यन्ते सर्वाङ्गाञ्चितविस्मितम् ॥१२०॥
आचार्यवर्योऽपि हि गुरुम् मत्वा प्राह प्रभो ! मम ।
कदा कस्मादयं माधि न वेत्ति पृच्छयन्ती सुधी ॥१२१॥
गुरुपर्युत्सुका सा जगाद जगदीश्वरी ।
स्वस्यैवद्योभिरेवास्य सिद्धिष्यति धर्मं वाह ॥१२२॥
15 एवं विधो दक्षिणस्या मार्गो वामोऽस्य सर्वदा ।
मोक्तव्या न पूर्वस्याः पश्चिमायास्तथा नहि ॥१२३॥
एतत्पूर्वीर्यास्तदिताख्या सत्यकायामप प्रभुः ।
आचार्यवीरस्यापात् वाचनाचार्यतव्यधि(नसारवीर)कम् ॥
तदा देवगिरावाचापरः साधुरमीतयत् ।
20 पातापातीर्थान्यथयाँ व्यक्तायामनापतम् ॥१२५॥
क्रमेण व्यवसायेन मन्त्रेण विमोहित- ।
दक्षिण्यादात्मुपी ययौ स कैषि पुरुषोत्तमः ॥१२६॥
पूर्णातिथिगुरूणां च संसमयन् धर्मकर्मसु ।
व्यापति स्म धनं सत्क्षेत्रेषु निजान्वयः ॥१२७॥
25 अथ कालमणीभूतः साधुप्रधानपदेऽन्यदा ।
श्रीदेवगुप्तसूरीणां विधिर्वि पुरतोऽकरोत् ॥१२८॥

गोसखोऽपि पितुर्मृत्युत्सवमाधाय साधयम् ।
सर्वकार्याणि पौरार्थ्यं निन्ये कामसमनाकुलः ॥१०३॥
धन्या पुण्यवतामत्र लोकानन्दकरान् यतः ।
धर्मेण श्रीमपि सुतान् कल्पशाखिरिव स्वयम् ॥१०४॥
5 व्यासापरस्तेषु मुख्यो द्वितीयो देवशर्मकः ।
कायस्थसिंहो लघुरप्यलघुर्योऽभवद् गुणैः ॥१०५॥
संयुतस्त्रिभिः पुत्रैः कर्मैरिव स तस्करः ।
मधूच्यास्मयवन्तेषामपि मारिमामपि ॥१०६॥
तऽथ प्रयाऽपि तासन कन्यका परिणायिता ।
10 रत्नश्रीर्मौक्तिका लक्ष्मीरित्याख्या प्रमदाऽभिधा ॥१०७॥
निजानेदाऽतों तयं प्रयाप्यं तनुजन्मनाम् ।
सापत्न्येन सुखेनैव काले याऽप्यति(स्व)यापयत् ॥१०८॥
क्रमेण कर्मणा धनात् गोसखी निधनाऽभवत् ।
किं कस्यापि स्थिरा लक्ष्मी स्वपुत्रेऽप्यऽपि या यथा ॥१०९॥
15 ततः स्वभर्तुर्विरहिता गोसखाऽपि समाधिना ।
मृत्युं प्रापत् पपञ्चमिपर्जितः स्थापुपः सय ॥११०॥
भाखापप लघुरपि पशमभारमपारधी ।
वपी किमिह पौरपा पयो नामयति क्यचित् ॥१११॥
मय प्रभु पयगुप्तसूरीर्ष्यं आम्मपभिक्रम् ।
20 भाखापयोऽर्षपन् स्वां स्वामहमपि पती प्रभा ! ॥११२॥
पिथिमस्य तो मृत्याऽपि प्राथिर श्रणु मद्र ! भो ! ।
मतिम्यस्यधिर्पय स्वमपापदनम्परा ॥११३॥
पर्व पर्पारते धर्मे न म्यपिपिस्यसि तद्वनय ।
स्पर्व यास्यमि सर्यतन् कृपाः पुण्यमनभरम् ॥११४॥
25 स प्रणम्य गुरुनूक यत् प्रभा ! मपिता पनम् ।
व्यपिप्यामि तदाप्यत्र पिता धर्मे न कुत्रचित् ॥११५॥

गोकुलस्थं अमुं तीर्थे मत्वाऽसौ न्यवतार च ।
प्रणम्य भक्त्या न्यपतत् देशनाकर्णनेच्छया ॥१४२॥
सूरपोऽपि हि संसारापारतापरिमापिकाम् ।
तत्पार्श्वे देशनां श्रुत्वा स यथाऽभूत् विरक्तधीः ॥१४३॥
निवेश्याथ सुतं धर्मेऽनुज्ञाप्य च निजं जनम् ।
विद्याधरपञ्चशतीयुतो व्रतमुपाददे ॥१४४॥
स गीतार्थः क्रमेणाप सूरिभिः स्वपदे कृतः ।
मुनिपञ्चशतीयुक्तो विजहार क्षमातले ॥१४५॥
कदाचिदूरकोशपुरे सूरपः समवासरत् ।
सूरीन्द्रं तत्पुरे कोऽपि नाकार्षीद् वन्दनादिकम् ॥१४६॥
तदवमानमालोक्य सूरीणां शासनामरी ।
गौरवार्थं शासनस्योत्सर्पणायै मनो न्यधात् ॥१४७॥
तत्रस्थ श्रेष्ठी धनाख्यो व्यधात् कृष्णमन्दिरम् ।
कारयत्युत्सवं नित्यं पुण्यवान् पुण्यहेतवे ॥१४८॥
तन्मूर्त्याप्लवकृते श्रीवीरप्रतिमां नवाम् ।
तस्यैव श्रेष्ठिनो धेनोः पयसा कर्तुमारभत् ॥१४९॥
पयोऽर्थी श्रेष्ठिनो धेनुः सायं निर्गत्य गोकुलात् ।
आगच्छन्ती वनमार्गे क्षीरं क्षरति नित्यशः ॥१५०॥
गोपालः श्रेष्ठिनोऽप्यस्य दुग्धाभावस्य कारणम् ।
तेन सम्यक् विविच्यैव कथितं दर्शितं च तत् ॥१५१॥
सोऽपि विस्मयापूरान्तःकरणो दर्शितोऽधिकम् ।
तत्पुण्यमावोऽस्तु देव्याऽस्यधिकमायया ॥१५२॥
मिथोविनिमयाभ्येत्य तैस्तैः संक्लिष्टमानसः ।
मासान् पञ्च व्यतिक्रम्य साधिकान् कतिभिर्दिनैः ॥१५३॥
सूरपोऽपि मासकल्पं तत्र कृत्वाऽन्यतो गतः ।
चतुर्मासककल्पान्ते पुनस्तत्पुरमागमत् ॥१५४॥

ध्यानम्[मा]चारिपताः पूज्या विजयन्त अपरसुताः ।
तत् कुरुध्वं सूरिपदं कुर्वेऽहं विनयान्वयम् ॥१२९॥
तच्छ्रुत्वा सूरयः प्रोचुः साधो ! नेदं गणस्थितिः ।
यच्छिष्य साधिकादेशमपरः क्रियते गुरुः ॥१३०॥
5 सैव देवी तदादेशं ममाऽस्माकमपि स्वयम् ।
प्रदास्यति विधास्यामस्तदा सूरिं न चान्यथा ॥१३१॥
साधुः प्राह ममोऽप्यद्यैवमित्यपि सूरयः ।
क्रियन्ते यद्वयः किं भो मम पक्षो भवेद् गुरुः ॥१३२॥
तद् गच्छसंस्थितिं पूज्याः ! किञ्चिद् भाष्यताऽधुना ।
10 यद्विज्ञातवृत्तान्तो मत्तो नाधि(धी)पिभूरभवत् ॥१३३॥
गुरुरूचेऽस्थितिं पूर्वं गदितुं न वयं क्षमाः ।
संक्षेपेण शृणु परं कथ्यमानमिदं मया ॥१३४॥
मत्वामेपाचार्यपित्र्यो बयोविंशतिविशेषितुः ऊकेशगच्छेऽभिवति ।
शिष्यः श्रीपार्श्वनाथस्य शुभदत्तो गणेश्वरः ॥१३५॥
15 केशिनामा तच्छिनेयः यः प्रदेशिनरेश्वरम् ।
प्रबोध्य नास्तिकाधर्माज्जैनधर्मेऽध्यरोपयत् ॥१३६॥
तच्छिष्याः समजायन्त श्रीस्वयंप्रभसूरयः ।
विहरन्तः क्रमेणैयुः श्रीश्रीमाले कदापि ते ॥१३७॥
तस्थुस्ते तत्पुरोपान्ते मासकल्पं मुनीश्वराः ।
20 उपास्यमानाः सततं भव्यैर्भवतरच्छिदे ॥१३८॥
तदा च चेतस्मनगे मणिरत्न इति प्रभुः ।
विद्याधराणामैश्वर्यं पालयन्नस्ति विश्रुतः ॥१३९॥
स चान्यदाऽष्टमद्वीपे दक्षिणस्यां दिशि स्थिते ।
मिश्रोपलाञ्जनगिरौ शाश्वतान् जिननायकान् ॥१४०॥
25 विनमितुर्विमानानां सहस्रेण सहितोऽम्बरे ।
गच्छन् ददर्श तत्र सूरीन् मुनिपञ्चशतीयुतान् ॥१४१॥

भव्यानपि प्राह तद्भवं शुभं यत्र सुरोत्तमः ।
पुण्यात्तेषामु(सु)तरत्न(न्त)यं (!) पूर्णं कुरु मतं मम ॥१६८॥
मत्स्यामहात्तस्य पुण्यात्मिस्तुभवनक्तोऽमिलताः ।
श्रेष्ठिना सहितास्तत्र यत्र श्रीपतिश्वरः ॥१६९॥
5 तत्र सार्थमपत्यस्लिष्टं कुसुमानि च ।
वीक्ष्य स्वप्ने जगिवीर्णं श्रेष्ठि(ष्ठी)प्रासादयतिमम् ॥१७०॥
इष्टपे मिथुक्तकल्पसमम्पीठपमण्डितम् ।
सर्वमन्त्रजिने श्रेष्ठी हृष्टो विस्मयोऽभवत् ॥१७१॥
ततः प्रतिष्ठाकल्पानि योपमिश्य विशुद्धधीः ।
10 कल्पमेकं विनिश्चित्य सर्वदोषविवर्जितम् ॥१७२॥
माघमासे शुक्लपक्षे पूर्णायां पञ्चमीतिथौ ।
शुभे मुहूर्ते वारे च गुरु(रो)र्मत्वं पुनर्यतु ॥१७३॥
तदुपस्करकार्याणि मीलने यावदारभत् ।
श्रेष्ठी प्रवर्तने स्वयं सूरिवाक्यात् यथाविधि ॥१७४॥
15 तावच्चारैरव्कपुर(रात्) संपत्तिकशिपाय्य ।
श्रावकाः समुत्पन्नाः सूरिपार्श्वम् समागिरे ॥१७५॥
स्वजिनमन्दिरं पूज्याः ! कोरटकपुर वरे ।
श्रीवीरमन्दिरं संघो बिम्बं चाकारयदयम् ॥१७६॥
तत्प्रतिष्ठाविधानाय संघार्थ्यर्थनयाऽत्रया ।
20 प्रसीद भगवद्धीर पुण्यात्मन्ननात्पयाम् ॥१७७॥
तत्रैव सत्वं निवसत्यपार्य क्रियां विधिः ।
सूरि प्रार्थ्य वचं भक्त्या यदन्तःसमागमम् ॥१७८॥
यत्तमात्पूर्वे सैवं सत्रं गुरुं न चालयत् ।
तदर्थं यत्र त्यक्त्वा कायमन्यत्र गम्यन ॥१७९॥
25 तदभ्युपात् मतिप्रावास्यात् वीतरागयत्न विज्ञाय च ।
प्रभुगात मा स्म यूयं विलम्बं मृषा मृषा ! ॥१८० ।

तान् पुराधाम्नभूभागे संस्थितानवगत्य च ।
सूरीनुपेत्य पप्रच्छ श्रेष्ठी संदेहमात्मनः ॥१५४॥
तच्छिराय गुणाढ्यं सूरिः प्राधात् तं स्फुटम् ।
ततस्ते संचार्य श्रेष्ठिपत्न्येभ्याम्पसंश्रयम् ॥१५५॥
5 अद्यगतः स तद्वास्यं समभ्यर्चस्मयाद् रयात् ।
सुतोऽपि मधुर्ध्येनं निःसारागात्प्रसमासमदी ॥१५७॥
स्वामिन्नपरिदं दैवी ममो ! वीतजिनेशितुः ।
कृपाण्याऽस्मि मये विश्वे पञ्चमास्या तद् भविष्यति ॥१५८॥
प्रभवः प्रोभिरे देवि ! प्रत्यक्षीभूय तद्गुरुः ।
10 सर्वमेतत् समाख्याति स(स्व)मुखेन यथायथम् ॥१५९॥
साऽपि गुर्वाज्ञया गत्वा तत्र प्रत्यक्षरूपिणी ।
श्रेष्ठिने गतनिद्राय प्राह प्राह विस्मितमानसम् ॥१६०॥
मा भैषि ! पूर्वेनुज्ञाता मा(ऽऽश्चा)दाऽह ग्रासमामपी ।
गाथा(था)भ्यां मिश्रु (?) गच्छ तत्प्रपतताय ! ॥१६१॥
15 स्फटोज्ज्वलेन वीरस्य कृपाण्या प्रतिमां मयाम् ।
पर्वेऽह्नि मासि तत्कारी सम्पद्यते तेऽतिस्नेहतः ॥१६२॥
इत्युक्त्वा सा तिरोऽभवत् सोऽपि मोदपयोधिना ।
प्रार्थयत्वा च गत्वा च गुरुपादानुपासिषत् ॥१६३॥
संप्राप्य पाणी साऽपूर्व्यात् प्रश्नं स्वीयमथ प्रभुः ।
20 प्राह प्रासमेधी स भाववृत्तं सर्वं निधि ॥१६४॥
पपर्च्छ्य परं पृष्टस्तथापि अतिप्रपतताम् ।
तत्र सर्वं यथापूर्वं गुरूपाख्यातयन्नपि ॥१६५॥
स्वाशिवस्य श्रेष्ठी श्रीमं संप्रख्यो(त) प्रभा ! ।
यया पीपरिनेतास्य निर्मं निष्पादयतेऽनुग्म ॥१६६॥
25 सूत्याऽपि निजन्यास्य सा(प) रपः स्मयासदीम् ।
मात्म्यामः गुणे सले पूर्णीभूतमिरे प्रगुः ॥१६७॥

अहं पक्षं करिष्यामीत्युक्ते सूरिभिरर्चनात् ।
निवृत्ताः श्रावकाः सर्वे कुप्यन्ति स्माथ सा गुरौ ॥१९४॥
छलं विलोकयन्त्यस्थात् सा गुरूणामहर्निशम् ।
सायं ध्यानस्थितानां च बीजपूरमढौकयत् ॥१९५॥
5 पिशाच इव तो देहं पूज्य देवीमकम्पयत् ।
तथा यथा सकलान्यूप्स्वन्तकीलिकाप्यपत् ॥१९६॥
महात्मनामपि स्थितोऽपराधः क्षम्यतां मम ।
न विधास्ये पुनः स्वामिन्नेवं वाचं प्रसीदत ॥१९७॥
सूरिरूचे कथं देवः साऽऽह मत्संघपक्षात् प्रभुम् ।
10 मयक्षयन्मममीदं कुर्वाण्यम् देव देविन्धी ॥१९८॥
किमनीदमिति पृष्टे कथकमसकृत मम ।
ह्यास्येऽहं देवि ! तेऽभीष्टं मधुर्यं यत् करिष्यसि ॥१९९॥
कल्पेऽभीष्टं ममाऽऽसं यस्या त(ल)स्थानमिदं ध्रुवम् ।
मयिनीद्य यत्नी त्वं अनुपायार्थेगृह्णताः ॥२ ॥
15 निजप्रतिज्ञापयाने स्थिरीभाव्यं त्वया सदा ।
करवं भवता देवि ! हास्ये तत्र धर्ति कृपा ॥२ १॥
प्रतिपद्य गुरूक्तं तत् देवी सपरिच्छेदवृत्ये ।
मातः सर्वाण्यपि श्रावकान् गुरवः प्रसभीक्षपत् ॥२०२॥
मिलिताश्च श्रावकाश्चैव पुरतः सूरयोऽभवन् ।
20 पचयामि पि[पा]स्यन्तौ सुहस्यपश्वर्तीति मा ! ॥२ ३॥
प्रतिपद्य पञ्चसार-गन्ध-कस्तूरिकादिका ।
माता संमील्य(ल्य)र्था मा(मा)न्या गुरूणां कुङ्कुमादि च ॥
अन्येषु पौषधागारे क्षीममाणन्यतां यथा ।
धनिकस्थापकस्य यमः संयम वलिता पयम् ॥२ ५॥
25 गुम्फपरक्रमादाय श्रावकाः पौषधाग्रसि ।
नम्रयुः मगध मार्गे निर्देशाभवन् प्रभुः ॥२ ६॥

देहस्यापि इह सम्प्राप्य समं उपप्रासादनम् ।
परमत्र स्थापयित्वा स्थोऽहमाऽऽयास्यामि तत्र हि ॥१८१॥
कार्या प्रतिष्ठासामग्री भवद्भिः सुनिश्चयैः ।
तथा तथैव सोऽप्यहं कुर्वे संघसमीहितम् ॥१८२॥
ततः प्राञ्जलिताम्नाः श्रावकाः सपरिच्छदम् ।
नमित्वा स्वपुरं जग्मुः संघायवरपुण्यभु त (?) ॥१८३॥
तत्र सर्वापि सामग्री प्रतिष्ठाया उपासकैः
मिलित्वा मीलयामासे माघ मासे यथाविधि ॥१८४॥
ततः श्रीमत्सुपक्कलपुरे श्रीजिनपतिसूरिः ।
प्रतिष्ठां विधिनाऽऽधाय श्रीरत्नप्रभसूरयः ।।१८५॥
कारण्टकपुरं गत्वा व्योममार्गेण विद्यया ।
तस्मिन्नेव चतुष्के प्रतिष्ठां विदधुर्वरम् ॥१८६॥ [युग्मम्]
श्रीमहावीरबिम्बानामन्तस्या वत्सरंगतः ।
ऊकेशपुरवीरस्य सुस्थिरा स्थापनाऽभवत् ॥१८७॥
भूपाऽपि व्योमयानेन व्याल(?)स्यागत्य सूरयः ।
अष्टिने वापयामासुर्जिनस्यार्धमहक्रियाम् ॥१८८॥
स कन्यादृढः। भार्थी जिनधर्मपरोऽभवत् ।
गुरुसम्यक्त्वधृक् यस्य परिवारोऽपि धार्मवान् ॥१८९॥
श्रीरत्नप्रभसूरीणामाम्यागस्य तस्युपाद ।
मासकल्पा भवन्ति च व्यतीयुः कल्पसेविनाम् ॥१९०॥
एवं तत्र पुरे पूज्याः संस्थिता पवित्रमय ।
अथान्यदा सहस्रशि जंपाप्तं मन्यथापयन् ॥१९१॥
अम्बादासकाः पूज्यः प्राह सा चण्डिकास्वनम् ।
कुरुध्वं यदि मे सत्यमानप्रतिष्ठिता सदा ॥१९२॥
मन्नमाया प्रभो ! देवी मारयेन यदि तत् पुर्ये ।
दमि माः सकुटुम्बामन्वयं प्रादुरभासकाः ॥१९३॥

यक्षदेवाख्यं सूरिं स्वपदे निवेश्य च ।
वर्षाणां चतुरशीतिमायुषोऽन्ते दिवं ययौ ॥२२०॥ [स्वर्गे गमनम्]
श्रीयक्षदेवसत्पट्टे पूर्वोक्त इवार्यमा ।
सूरिरभ्युदिता तत्र तमःस्तोमापहोऽभवत् ॥२२१॥
सूरिः कोरण्टकपुरे कदापि विहरन् ययौ ।
नाभिनन्दनचैत्यस्य समीपे स्थितिमाप्य च ॥२२२॥
तच्छिष्यो मधुरः कोऽपि पद्ममूर्तिरिति मौनिकः ।
वासमात्राय शास्त्रस्य पाठमध्ययनार्थयत् ॥२२३॥
तत्र मधुपितो यत्नः शिष्यं तं मधुरं व्यधात् ।
सूरयो मानतो यस्या निमार्द सामर्द व्यधुः ॥२२४॥
निपुणोऽपि स आचार्यैः सेवकत्वं प्रपद्यत ।
पश्चात्तस्यास्य साम्राज्यं नाम चाभवत् ॥२२५॥
कक्कसूरिं गुरुं सोऽपि स्वपदेऽस्थापयत् प्रभुः ।
स गुणौघैर्भरा गार्हो सोऽपि चिरमास्थितविक्रमः ॥२२६॥
तस्य पदे सिद्धसूरिगुरुरासीद्विधौ विधिः ।
श्रीमद् यस्य मनोऽर्हत्ये कविः स्वामिन्यवाऽभवत् ॥२२७॥
तस्य श्रीदेवगुप्तसूरयो गुणभूरयः ।
अभिर यज्ञदान्यत्कवितिरोऽगाद्यमः शशी ॥२२८॥
नासमि पञ्चमितैर्लोके पाश्वस्य द्वापरी ।
मासमात्रोऽभिनव नाभिकुक्षिकुम्भस्पदमप्यगम् ॥२२९॥
एवं व्यतीयमानेषु गच्छेऽस्मिन् सूरिषु क्रमात् ।
कक्कसूरिगुरुर्जज्ञे विश्वकर्म्यगुणाश्रयः ॥२३०॥
तस्याथ पट्टे सिद्धसूरिरासीद्विधौ निधिः ।
यत्पर्यवगं यस्तस्मासी अस्यभवत् यथा ॥२३१॥
दुर्भिक्ष भावताश्रीये समर्पितारकरिणि ।
वर्षमान नान्सं(कच) स्वर्गेऽगुरुसाप्यय ॥२३२॥

मधुप्रुजन् सुरी भर्त्रीः सुरपो मारधीस्थिताः ।
भवतीभ निजामीदं छाधि दधि ! दयास्पदम् ॥२०७॥
इत्युक्त्वोमयपक्षीयस्वपक्षाभूतगुम्फितं ।
पापिन्यां भूपयित्योग्र्यः स्वामीदं दधि ! गृह्यताम् ॥२०८॥
5 अथ प्रत्यक्षरूपेण सुरीणां पुरतः स्थिता ।
प्राह प्रभा ! मन्मीदा फवला मयका पद ॥२०९॥
गुरुरूपे न सा मुक्ता मातुं दातुं च ते मम ।
पमाना राक्षसा पष दया दधि ! सुधाशनाः ॥२१०॥
ततो जीवदयाधर्मं सारभूतं समाश्रय ।
10 श्रुत्वा तमुद्दीक्ष्य गुरुं प्राह सा सुरी ॥२११॥
परमस्मि सारभाया स्मृतम्या समयं सदा ।
पमयामः मद्यातम्या देवतायसर हुता (ता) ॥२१२॥
तथा कुङ्कुम-नवथ कुसुमादिभिरुत्पतेः ।
भायकैः पृजयत्यं मां पूर्वं साधर्मिकीमिव ॥२१३॥
15 दीपदर्शिभिराश्राप्य भीरत्नप्रमसरिभिः ।
तद्यापत्यमुदर्शयमे पत् सन्ता गुम्फकादृक्षिणः ॥२१४॥
मत्यमतिशा मातति वविडका पापत्रपिडका ।
सत्यवति तता नाप्ता य पि दिर्न भुपमेऽमयम् ॥२१ ॥
एवं प्रबोध्य सा देवी सर्वत्र विहरन् प्रभुः ।
20 सपादलक्षं धात्रानामधिकं मम्पसापयम् ॥२१६॥
भीमहापीठमियम्मार् क्षिपभाद्यति पत्तर ।
गुराः सुरिपदं मात्म तता पाप्तृदायनीः ॥२१७॥
ऊकट-कारस्कपाः पुरपारित्रिराशमुपः ।
त्रिमस्व विम्बे संस्थाप्य चामुण्डां प्रतिपाद्य च ॥२१८॥
25 सपादलक्षमधिकधात्राणां प्रतिपाद्य च ।
चारित्रं निरतीचारं पालयित्वा यथाविधिम् ।२१९॥

* × × ×

परमेष्ठ्योऽपि गच्छेऽस्मिन् मौलिभूतेऽर्थसम्पदा ।
सिद्धसेनमयस्वाप य स मस्तार्थी गुणभूषणः ॥२४६॥
ततः साधो ! मया देवी स्वयमेवोपदेक्ष्यति ।
तदा सूरिपदं ह्यस्य गौतमं त्वत्करेऽर्पणा ॥२४७॥
5 एवमुक्तो देवगुप्तः साधुराज्ञामपोषयत् ।
पूर्वेण भगवन् ! का किं स्वास्थ्यार्थी मद्गुरुस्तुषी ॥२४८॥
वर्षार्धं चतुर्थ्यीतिर्मेतस्य गुरवो निजाम् ।
सिद्धसूत्रमायुर्ज्ञानवशास्ते समस्ति स्म सत्यकाम् ॥२४९॥
प्रत्यक्षीभूय साक्षूचे अयश्चिमदादिमानि ते ।
10 मायुरस्ति तदेव कुरु सूरिपदं स्वयम् ॥२५०॥
देवि ! सूरिपदस्यैषु शिष्येष्वार्हो न वीक्ष्यते ।
तत्कस्मै दीयते सूरिपदं किं करवाण्यहम् ॥२५१॥
तत्पूर्वे [illegible]ऽप्यमर्हः सूरिपदस्य वै ।
ऽभिहिता मम्पवानपाजीर्व सिद्धरूपोऽपि च ॥२५२॥
15 अयाचकस्मात्काय मोयिर सूरयः चिरम् ।
अथ मे देवताऽऽदृता शिरीरविन्यासमूर्तम् ॥२५३॥
पठिता त्रिपसाभायुरूपरिंशदादिमानि ते (मे) ।
अस्ता तद्रामज त्रं ग्राम् निजपदे निवेशय ॥२५४॥
पूर्वमेवाय कार्ये त कार्यं भत्पीऽसमकता ।
20 माया ! विधीद्द सामग्री समग्रामपि सत्वरम् ॥२५५॥
सर्वं गुणमेशाता [illegible] म-पमस' सपद्यपि ।
स साधुः कारयामास सामग्रीमखिलामपि ॥२५६॥
न-वाह्नि-वह्नि चन्द्राब्दे (१३३०) श्रीविक्रमनृपात् गते ।
[illegible] माघि [illegible] शुभवासरे ॥२५७॥

[illegible] चतुर्मुखि, देवभवे ।

ततो व्यतीते दुर्भिक्षे विशिष्टेषु तु साधुषु ।
मिलितेषु चतुर्ष्वाचार्याश्चन्द्रगच्छे(च्च)मिलन् ॥२३३॥
तत्रापि चन्द्रगच्छस्य शिष्यमज्ञगणाविधी ।
प्रस्थानं वासनिक्षेपे चन्द्रगच्छस्य प्रकीर्त्यते ॥२३४॥
5 गच्छः कौटिकनामापि पञ्चशाखोऽपि सम्मता ।
चान्द्रं कुलं च गच्छेऽस्मिन् साम्प्रतं कथ्यते ततः ॥२३५॥
शतानि पञ्च साधूनां पुनर्गच्छेऽभिवर्धिते ।
शतानि सप्त साध्वीनां तपोपाध्यायसत्तमम् ॥२३६॥
तत्र द्वौ वाचनाचार्यास्त्वावारो गुरवस्तथा ।
10 प्रवर्तकौ प्राप्यभूतां तथैवास्मिन् महत्तरे ॥२३७॥
द्वादश स्युः प्रवर्तिन्यः सुमती द्वे महत्तरी ।
मिलिते(तौ) चन्द्रगच्छीये(च्छस्य) संघस्य कथ्यते गणः ॥
पञ्चनामक्रमेणाथ आयमानेषु सूरिषु ।
सूरयः समजायन्त पुनः श्रीचन्द्रसूरयः ॥२३८॥
15 श्रीसमुद्रदेवौ सपौष(सौख)भूति–चन्द्रेश्वरीमिता ।
श्रीपद्मप्रभसूरीणां पक्षपक्षस्य च प्रभा ॥२४०॥
मानी निवारयामास गुरुः पापाधि साम्प्रतम् ।
तावदिह न भविष्यन्ति चैत्य पाखण्डामिमे ॥२४१॥
तत्रापि नामत्रितयं मुख्यं कोटी व्यवस्थितम् । [युग्मम्]
20 वर्तमानमिदानीं तु पाश्चात्यमभिधायकम् ॥२४२॥
नामत्रयक्रमेणाथ सूरयो भूरयोऽभवन् ।
यावत् श्रीसिद्धसूरीणां पोऽभूत्प्रथमं गुरुः ॥२४३॥
एवं श्रीच्येव नामानि जायन्तेऽत्र यथाक्रमम् ।
चतुर्थं नाम न भवेदेक एव गुरुस्तथा ॥२४४॥
25 परं येऽत्र यथे पूर्वे गुरवो गुणिनोऽभवन् ।
तेषां स्यातिनामानि यदि वयगुरुः स्वयम् ॥२४५॥

विरुद्धशिशुरसना मातुरिः समुपाश्रितात् ॥७०॥
सत्योऽथ यथावस्थमवमात्रापिमायिकम् ।
कर्तुमारेभिरे धर्मेश्वरा मुनिवरा गिरा ॥७१॥
यथा भवेऽत्र प्रमत्तो देहिनां दुर्लभा स्थिरा ।
मानवत्वादिसामग्री धर्मसाधनहेतुका ॥७२॥
मनुष्यमार्यविषयः सुकुलं मानवता तथा ।
गुरुपर्युपासनं नीरोगत्वं विवेकिता ॥७३॥
तद् दुष्प्रापामिमां प्राप्य सामग्रीमखिलां बुधैः ।
धर्मे प्रयोधमः कार्यः शिथिलः स्यात् सुलभा यथा ॥७४॥
धर्मो द्विविधो मोक्षः सावद्यार्थविवर्जनम् ।
सर्वतो देशतो वापि द्विभेदः स भवेत् पुनः ॥७५॥
सर्वसावद्यविरतिरूपिणी यतिनां भवेत् ।
आद्यो भेदोऽपरो देशविरतिर्गृहिणामपि ॥७६॥
अहिंसा-सूनृता-स्तेय ब्रह्मचर्या-परिग्रहाः ।
सर्वतस्त्यक्तसंगानां यतीनां च महाव्रतैः ॥७७॥
अहिंसा-सूनृता स्तेय ब्रह्मचर्या परिग्रहाः
देशतस्त्यक्तसङ्गस्य गृहिणो हि मतास्त्वणु" ॥७८॥
दिग्विरतिर्भोगभृतयो गृहिधर्मे गुणव्रताः" ।
तथा सामायिकाद्यं च शिक्षाव्रतचतुष्टयम् ॥७९॥
एवं द्वादशभेदः स्याद् गृहिधर्मस्तथाऽपरे ।
दान-शील-तपो भावास्तत्परम्यो विशेषतः ॥८०॥
नमिनाथं सदा ध्यानं पापघ्नी देयमुत्तमम् ।
धर्मिकमुपिका कस्यो कम्पते धीमयता ॥८१॥

तथाहि

भरतैव जम्बूद्वीपस्य दक्षिणार्धाविभागके । } नामस्थापिते
वर्तेऽथ वा मध्यदेशे क्षेत्रे नगरनाम्नि ॥८२ } देशान्तरः ।

अन्यान्यसमायाते समग्रगुणसूरिषु ।
समापतेषु सस्वामी-श्रावक-श्राविकादिषु ॥२५८॥
मन्दिरे पार्श्वनाथस्य महामहपुरस्सरम् ।
श्रीदेवगुप्तः स्वपदे सिद्धसूरिं गुरुं व्यधात् ॥२५९॥
5 [सिद्धसूरिप्रबन्धः]
साधुपदाभवः संयमस्तस्य विदधे तथा ।
अस्मरन् वस्तुपालस्य सर्वेऽर्थिनो यथा ॥२६०॥
श्रीदेवगुप्ता गुरव क्रमेण त्रिदिवं गताः ।
तत्संस्कारपरस्तां तु स्तूपं साधुरकारयत् ॥२६१॥
10 अथ श्रीसिद्धसूरीणां स्वपक्षाकारयन्तु ।
सापोपदाघरस्यासीत्सुद्धिरभिलाषिका ॥२६२॥
योऽमर्त्यमहितोऽभेयमत्र(त)गास्थिति महत् ।
सर्वत्रामित्रवर्गेषु कल्पद्रुम इवार्थिनाम् ॥२६३॥
यस्य वेश्मनि सूरीणां साधवो युग्मसंस्थिताः ।
15 प्रासुकैरन्नपानाद्यैर्निर्वहन्ति यथारुचि ॥२६४॥
पक्षान्तिनः साधवो ये विदन्ते गच्छनिस्सृताः ।
तेषां विचरतां संख्यां कर्तुं कोऽपि न हि क्षमः ॥२६५॥
योऽभिमस्तापसा भिन्ना यत्र क(का)र्पटिकास्तथा ।
महाभिक्षु गायना ये यती तेषामपीहितम् ॥२६६॥
20 मात्रापरोऽप्यमूत्राधारूपको यः सधर्मिणाम् ।
भूतसत्त्वोऽपि यः सत्त्वोपकृती कृतनिश्चयः ॥२६७॥
देवे तत्त्वधिया यस्या स माम्यादिरूपा तथा ।
येहिन्येव मिथ्यात्वपाः स्फुरत्सम्यक्त्वारक्षया ॥२६८॥
मसुतया न्यायिरूपा सुतुल्यो(मुख्या)स्तेनसत्सके ।
25 सत्पात्रविनियोक्ता यः सुखेन गृहस्थया ॥२६९॥
अन्यदा पौषधागारे साधुपदाघरे मयो ।

पूरयामास मधुमाधीरा सकलदोहदान् ।
तदस्मान्यमतां कार्ये किं विकल्पः क्वचिद् भवेत् ॥२९६॥
मनोऽनुकूलैरुपचर्यमाणा धापयसखीः ।
सिचयैः सिचयैस्तुल्य पुष्टि गर्भस्य साऽऽदधे ॥२९७॥
5 सा व्यतीतेषु पूर्णेषु मासेषु दिवसेष्वपि ।
सौवस्थ्योर्ध्वस्थेषु ग्रहेषु निखिलेष्वपि ॥२९८॥
अपत्यमिव पौलोमी सुखेन सुषुवे सती ।
प्रद्युम्नपुण्यप्रसवं सौम्यमर्त्यं दिवो यथा ॥२९९॥ [पुण्य]
कुलवृद्धैः सौविदल्लैर्दासीभिश्च प्रमोदितः ।
10 गत्वा स्वयमवर्धिष्ट भूपतिः सुतजन्मना ॥३००॥
वर्धापकेभ्यो विविधाः प्रदत्ता वस्त्रादिमुखा ।
भक्तेभ्योऽपि बहुभ्योऽपि यस्त्वसौ जन्मतोऽधिका ॥३०१॥
विपक्षा अपि यज्जन्माकर्ण्य दर्पमुपाययुः ।
पुत्रजन्मा प्रभुः समस्तो पूरयितेति नः ॥३०२॥
15 मातुर्यदभिति प्रोक्तं गुरुभ्यो पूर्वमम्बया ।
यदी सुताम्ये पुत्रमुद्दिश्य कोशाय भूमिपः ॥३०३॥
यथाक्रमाद् व्यापार्य पञ्चभिर्धात्रीजनैः ।
समं समेत्याप्यप्राप्य(पा)यमाने गुणपूर्णपि ॥३०४॥
रूपाधानुपासाय पञ्चमीमनुपागताम् ।
20 पौत्रस्य पूरयामास नृपतिस्तीर्थपोऽध्यक्षम् ॥३०५॥
मुमोच कारागारेभ्यो बन्दिनो बन्दितोऽप्यलम् ।
यदि नृपोऽनुजग्राह सद्गुणमिव नृपात्मजै(नै)श्चितैः ॥३०६॥
प्रविशद् प्रविशद् नगरे तत्पुरस्तदैर्जनैः ।
पुनर्जन्मास्तवे द्योतन्त्यतीव पुरं तदा ॥३०७॥
25 दीपमार्ग(न)मालायां तत्पतत्पादपङ्कजम् ।
कपूरसौरभमेघ(घ)स्थि प्रमोदकुसुमोत्करम् ॥३०८॥

विधेः प्रभावतः पूर्वं [illegible] पदम् ।
[illegible] ॥१८३॥
[illegible] प्रकाशनि ।
[illegible] ॥१८४॥
[illegible] दीप [illegible] ।
[illegible] ॥१८५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१८६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१८७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१८८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१८९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९१॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९४ ॥
[illegible] ।
[illegible] । १९५

परमाणमवापासौ कलाभिः प्रतिवासरम् ॥१२१॥
क्रमेण पञ्चवारेण वसन् धुर्यरकारकैः ।
लिपठीव सृजन् भीतागमिवाम् पाठकैः सह ॥१२२॥
पञ्चमेऽब्दे धात्रादि कोरकर्मान्विकाः क्रियाः ।
5 अकारयत् पिता सर्वो मोम महता सह ॥१२३॥
सजये भिः सर्वपेर्रमिः सहितः स(स)हितः सत ।
कुमार स्पतमकरत् स्मरणमापपारिभिः ॥१२४॥
मध्याम्यपनयेभ्योऽप्यभित्यपेत्य सुतं पिता ।
उपाध्यायाय पात्रस्य यथा सत्कारपूर्वकम् ॥१२५॥
10 स्वीकुर्वीणश्च स कलाः सकला अपि तत्क्षणात् ।
पञ्चोत्तुममुपाध्यायं पश्चे किं पठितं पुरा ॥१२६॥
लक्षणमिपिटपम् सर्वोम पा कुम्भयोविविवीरपोम् ।
कृत्वा कन्यकतामपसोऽस्मिन्नतमादिमास्परम् ॥१२७॥
ईसोऽस्यकलचः कण्ठे रेवावपमर्प वपत् ।
15 धनुः धीव रणोऽस्याखिलापुणारोऽभयत् भुवि ॥१२८॥
मुमीच च नमयत् पासर्व सुधीमास्यमिवमनवम् ।
तत्वसमापसौ पचा पासर्वं कुच तिष्ठति ॥१२९॥
वपुष्मान् पौवनागूढ पद्भुतममवत्परम् ।
स्वमावसुभगं स्वर्णं विशिष्योऽशमिरं हि तत् ॥१३०॥
20 मित्रमण्डलमभ्यस्यमप्यपि सदाप्र् शुभम् ।
महोत्पी पालस्तुमरे कम्पाठिनं तु ॥१३१॥
समुद्र इव गंभीरो धीरो मरुरिव स्थिरः ।
रीरपरिमितमयता निरूपत् प्रियमाप्रितः ॥१३२॥
कल्पपादपवत् दाता प्रतापी रविवत् सः ।
25 गुर्विरयोरैरन्धैर्यं पर्वनीपो न पापकः ॥१३३॥ [युग्मम्]
प कदाऽपि गजारूढा पत्र वाजि पदातिभिः ।

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible] ।

यतस्य नास्मत्व् किन्तु मनुपानर्थंनस्य सः ॥१४७॥
गच्छतोऽस्य पुरोपान्ते सचिवः कोऽपि विक्रमी ।
विवेको राजसेवार्थं प्रस्थितः पृष्ठतोऽमिलत् ॥१४८॥
कुमारं प्रणिपत्याथ प्राञ्जलिर्जल्पति स्म सः ।
5 यावन्न्यवात्सिं सेवार्थी भवे त्वामेव सुप्रभुम् ॥१४९॥
तदाश्रयी: कुमारोऽपि महाऽऽशयशिरोमणिः ।
मित्रत्वेनाग्रहीत् तं हि महान्तो वत्सलाः सताम् ॥१५०॥
मार्गे राज्यं परित्यज्य निर्गतावेकका पुरात् ।
कुमारः सचिवीयोऽभूद्धन्यं वासमतिं वत्सवास् ॥१५१॥
10 तत्कालमेव मिलितौ(तौ)विमेदौ सौधनीरन्ध्र ।
प्रासादैनम्यमतः मैत्रैः क(का)र्ल्यं गुणान्वितः ॥१५२॥
मिथः पथि कथाः प्रीताः कुर्वन्तौ तौ मनोहराः ।
भूमीसाम्येऽनुकेनाहो दिवो वेगादिवागतौ ॥१५३॥
सपादयामसमये ग्राममेकमुपागमत् ।
15 सचिवः कुमारेण् मेवे स्वपामयत्यासद्धामपे ॥१५४॥
तावता ग्रामतः कोऽपि कुटुम्बी बहिरागतः ।
कुमारं स्मरसम्पर्कं समापतमिवैक्षत ॥१५५॥
प्रणम्य प्राञ्जलिः प्रोचे स कुमारमुदारधीः ।
मद्गृहं स्वपदस्पर्शा(र्शात्) कुरु कल्याणभाजनम् ॥१५६॥
20 दाक्षिण्य दक्षिणावित्स्वयस्मैरितमनाः सपदम् ।
समुत्थाय समं तेन सद्गुरुत् तद्गृहं ययौ ॥१५७॥
तत बाला ग्रामगाय प्रतिपत्तीर्विधाय सः ।
कुमारस्य पुरः स्वीयां श्रीमतीमानयत् सुताम् ॥१५८॥
व्यजिज्ञपच्च संयोज्य पाणी प्रथितसम्भ्रमम् ।
2 कन्यार्थेव सुतां स्वामिन् ! स्वपाणिमहणपरिमाम् ॥२५९॥
प्रभुरूपम्मर्मोक्लसर्वीक्षितोऽथ स्वामोऽपवत् ।

गूढः पुरन्दर एव विदधे राज्यपालिकाम् ॥१३४॥
कदाचिद् भद्रभर्तानां शिष्याणामिव शिक्षणम् ।
चक्रे गजानां वाजीनां पत्तीनामपि तद्गणम् ॥१३५॥
कदाऽपि पुष्पगोष्ठीषु निविष्टः शिल्पशिक्षितः ।
5 विदुषां संशयापन्नानां गुरुस्तत्र गुणग्रहः ॥१३६॥
स्वामिपाल मद्गीतिगीति महाप्रज्ञासमः ।
प्रीति(न)चित्तः सुखं नित्यं कालं स निनाय स्म ॥१३७॥
त्रिवर्गसंसृष्टरता भवता भूपानामप्यसौ ।
धर्मोपन्यासिका यात्रा कुमारेण व्यपादयत् ॥१३८॥
10 दोषं विश्व विषयान् प्रज्ञान्वय यथायुगम् ।
विवेकपरि न दृष्टान्त समर्थानिरमायत् ॥१३९॥
यमान्य कालानुभव प्रीतवत्य नृपात्मजः ।
कमण यथा शिशिर ग्रीष्मतुरिव हायनः ॥१४०॥
यमौ यमकला स्मेर रतगर्भ यथा यथा ।
15 धर्मेणाधारकार स्वाधौ दान तथा निरन्तरम् ॥१४१॥
सेवकयपि तस्य तत्पात न निर्ग्रन्थितम् ।
चित्रं कृपाततमना सा सम्प्रीति सम गृह मुदा ॥१४२॥
सिद्धि सा.भ्युदयकारी नित ता वीरगर्भा ।
स्वप्रमाने महाभवे कमानि सम भूमाति ता ॥१४३॥
20 " या न नितान्त निर्जन्त विलासवति मदिनीम् ।
भवदाभवेगम्पूर्णौ त मतः कुमारकः " ॥१४४॥
महाकर्म मतः प्रीतिचित्रयामास आशिः ।
मन्ये यः ई कुमारस्य यः उत्कर्षिताः ॥१४५॥
विधिरय यथा यास्य कर्माणि हि निरोध न ।
5 छद्मगावस्थाने भगवान्नाह त नि: यथा ॥१४६॥
न ज्ञाने निश्चयाद्वे धर्म्य पूर्णं न च ।

पथि सि(ता)पितोरण स्यामीपसि ततो-सि किम् ॥१७१॥
पादपा अकस्मा मया सुपर्णमन्नमर्पयत ।
स्वयं सदापकुर्वाण्य मान्नुपन्ति परंपरताम् ॥१७२॥
तत्त्वं कृपया किमारमानं पिगापयसि भारतम् ।
5 मैत्री मयजनापूरा परोपमसि मूहवत् ॥१७३॥
मत्स्यीभूय यतोऽपि यमार्थे पदवाहरम् ।
रे रेज्जातस्मप(ह!)मां पश्सि न किं स्वामिनमस्य रि ॥१७४॥
तद्गमनार्थं विजानीहि सम्यत्येप हि(प)मार्थिपिम् ।
मत्पुरुरपस पम्म तदिदं स्मर दैवतम् ॥१७५॥
10 विहस्याह कुमारस्तं दम्भजारपीव पश्यसि (?) किम् ।
न वेत्सि सतां पुंसां किं करन्ति सुधा अपि ॥१७६॥
बभ्रु एव सभियापमिपरैपक्वमुन्यत ।
करप्यावर्मिपितश्चिरं तस्य पुरो मम ॥१८०॥
सापवम्मपिता तस्य विजस्यासमसाहसम् ।
15 पक्षः प्रपातुसत्कीविक्रमितप्रस्तानकिपुरिः ॥१८ ॥
स्वामिस्त्वत्साहसप्रीताः मीतस्ते दयामारपि ।
सम्पन्नाः सपत्नीभापमन्नदं स्पां तपातुमाः ॥१८१॥
पाशसनुरपि माप्यर्थस्तुतमिप[त]स्तुरम् ।
मीरवा मसादयामास सन्तः सार्द्रदशा पतः ॥१८२॥
20 श्वं विश्रम्य भुक्त्या च पुरस्तस्तवाद्यी ।
ईश्वरो नन्दि चन्द्रिस्यामिन तामर्थं सदापयत् ॥१८३॥
प्यामाल्पया मयान् पयः कुमारस्य दयी मुदे ।
विपाप निमिपामेयाः साम्पर्यं च मना व्यपयाम् ॥१८४॥
पथा पार्श्वी रपाकाः समिपपति चन्दन ।
25 पक्षोपावक्षिता नस्पापघात्य दपिता कृता ॥१८५॥
निम्नपमाहूम पाम्पः कुमारम्यापमतदा ।

मदात्कुरङ्गीमपि किमस्य दीयते मुदा ॥११०॥
संचरन्ति यतो धूर्ताः प्रच्छन्नं जगतीतले ।
तस्मादस्मै तनया(यो)र्यदि काकाय इव कोकिला[म्] ॥१११॥
स प्राह भवता सुज्ञेनापि किमुच्यते ।
5 लभ्या सद्गुणमाश्रित्य तत्कुलं को विचारयेत् ॥११२॥
गुणाः स्वयंप्रकाशाः स्युरत्र पश्य सुवस्तुनि ।
पङ्कसारः कथं सारः सुरभिः स्यात्पयोरुहात् ॥११३॥
ततो वदान्य ! मान्योऽयं नूनं मे प्रार्थनाविधिः ।
यतस्तत्सफलीकारः सतां हि प्रथमं व्रतम् ॥११४॥
10 मत्सुतमदत्ता सा कुमारेऽस्तमवस्यत (?) ।
रचितं रुचितं यस्य का तुष्टीस्यनुमिच्छति ॥११५॥
कुटुम्बी ह्यकस्माप गनतां पदमाययत् ।
पार्वतीमीम्भरेत्मेव हिमालय इवापवः ॥११६॥
तथा सह सुखं स्वास्थ्यमुपभुञ्ज्य रिम्यमम् ।
15 तामनुज्ञाप्य सा यातीन् पुरं द्वारिकसमा ॥११७॥
धीमतीरत्नपायेन कुमारं पथि संचरन् ।
विचित्रः शिल्प-रत्नमयं पदे बन्धुमियमत ॥११८॥
उच्चा छीमा द्वियेव नाम यया यस्य सुखावहा ।
कस्मा मग-पद्मनुस्या तं पृष्ठे स समामयत् ॥११९॥
20 निवरत्नासना यावत् कुमारस्तत्र निष्ठति ।
तावद्वरत्नी पद्मा मत्स्यधा वाचमूचिवान् ॥१२०॥
अहो महाधनं कस्मै कस्मादुद्यानं तरिष्यतात् ।
गच्छ सरवो ! नमः शीघ्रं विजिपीयनि वद् यथाम् ॥१२१॥
महत्कार्यं कुमारा नि नार्थिमाध्यवदितः ।
5 शाह यथार्थपद्धमाये वृषभनमुगागमा ॥१२२॥
पथमा नरः पुरः मदापारदनाः इग ।

दीर्घं जीवन् नृपो दम्भाद्यो(वि)बोधं समपार्दितः ।
विनिमयाय वसूनामा सौख्यसम्पादनाय च ॥३९९॥
सममर्थं नृपोऽप्याह महामात्य ! ममाज्ञया ।
पाणिपेमगरिणाऽऽहन्तां दानमस्त्रं विमोचय ॥४००॥
5 न स मन्त्रो माणिक्यं न स तन्त्रोऽस्ति तन्त्रिणाम् ।
न सा विद्या सविद्यानां भिषजां न च भेषजम् ॥४०१॥
किं बाह्यमपि तत्रास्ति सुतीर्थे विहितं च यत् ।
परं व्यर्थमभूत् सर्वं पक्षोपकरणं यथा ॥४०२॥ [युग्मम्]
विविधस्तोत्र यत्नेन गोत्रीयोक्तकारणम् ।
10 राजा सौभाग्यपुरं निन्ये सुता यथाविधिम् ॥४०३॥
चन्दन-गुरु-कर्पूर-कस्तूरी-कुङ्कुमादिभिः ।
समभ्यर्च्य मण्डलं तत्र राजसुतां न्यवेशयत् ॥४०४॥
ध्यानमापूर्य नासाग्रमभ्यस्तपरिणाकुलम्(कः) ।
तस्थौ मन्त्रं स्मरन् पद्मा सर्वाचारव्रती यमी ॥४०५॥
15 पञ्चस्वरूपी गुरोऽपि हरि कीर्तिस्मुगायन् ।
निश्चयतोऽपि निर्वाण निन्ये सा नामसम्मताम् ॥४०६॥
यथोत्तमस्य चापस्य गुणस्यास्याप्यवा यथा ।
वक्रता कार्यकाले स्याद्विज्ञेया नैव तथाऽस्य हि ॥४०७॥
पौषोऽथ मधुमकस्या पद्मगन्धस्या मृद(दि)ष्वपि ।
20 पद्मायत(ता) यतः सन्ति वक्त्रिग्धास्पि वक्रपिताः ॥
निपुणत्वेन निर्मीमूर्तिर्विन का तथा ।
निमुक्ताऽस्तिमीपिदिते सुत्या विचारपिक्तपुःमिता ॥४०९॥
पित्र-मातादिधर्मस्ता विस्मयाच विराजपाम् ।
पुनर्जातामिव सुतां नैव मदनमदोम् ॥४१०॥
25 तदैव त्रितौ प्रीतौ गुणमन्त्रोऽप्यमेयवित् ।
वयोऽवलस्या विधिप्योति कुमारं मन्त्रजन्यताम् ॥४११॥

देव ! कनाप्यउस्येणापहृता मम पद्मा ॥१८६॥
स विहस्याह भो क्लीब ! जायामपि न रक्षसि ।
यासि मत्सकदाहूत्यार्थे राज्यं याचे किमद्भुतम् ॥१८७॥
प्रत्ययीभूय यत्रापि प्राप्य स्वामिवशो ध्रुवम् ।
5 समस्त स्वमिया चेत त्वं यच्छन् यथाम्बसम् ॥१८८॥
कार्ये रथन न मास्य प्रियां शीघ्रं समर्पय ।
कुमारस्त्वति गदित पक्षस्वां प्रकटां व्यधात् ॥१८९॥
पश्चितो वीक्ष्य चरस्याचिन्त्यमाहात्म्यं स्फुटम् ।
कुमारः कौतुकाचारो विलसिता मम मारकी ॥१९०॥
10 पुनः स्वामिविभारार्थे यदि काधिकृतांशुका ।
स्निग्धमूर्ति च)त्राः काधिर् यक्षधक्र नितम्बिनीः ॥१९१॥
रत्नं त्व(वि याव धारयमुक्ते यम्यस्य कस्यचित् ।
दुर्वो(वौ विमति यगन यत्र याम्तमस्तंयन् ॥१९२॥
तयः यराप्नाराय कुमारस्य स यक्षपद् ।
15 यत्र विवक्र विविधा कुमक्र रप खेयक्रयक) ॥१९३॥
नाहम्न कुञ्जरयमज्ञानान धर्मं क्वचित् ।
कुमारः सम्रहारास्ति प्राप रत्नपुरं पुरम् ॥१९४॥
विशन् तारि पुर भातीर् राजगृहिविमत्यमिम् ।
हितपाक्यमिव भानु सघः धामकमयन ॥१९५॥
20 नृपस्तत्रभूपाप्त्री मनमनुमर्पीम ।
गृहीत(ना)मुमत्राय रत्न ज्ञानांमिव ॥१९६॥
प्रभापयति यशस्व राजा यस्याति यास्मिन्नय ।
सर्वे भूर्ति यथास्क धीधा विविधममराकृतान् ॥१९७॥
[युग्मम्]
5 वि.च वादविक्त्व्य यानुरभूत् न भूपभूः ।
विलिसराज्ञान त्रा यावा स्थापनमु(मा)नवरत्न ॥१९८॥

अपास्य योगिनं मत्वा कुमारोऽपि यथास्थितम् ।
भद्रो साहसे निर्भीको मपि स्वार्थं समापय ॥४२५॥
इत्युदित्वाऽसिमादाय तत्समीपमपस्थिते ।
ध्याने योगी महाविद्यां व्यापयति स्म समाधिना ॥४२६॥
5 अथैष सप्ततालोच्चः पुरः काल इवापरः ।
मानुषास्थिवसीकरः कोऽप्यपूर्वो निशाचरः ॥४२७॥
दंष्ट्रामाविष्य सोऽप्योचत् भ्रकुटीभङ्गभीषणः ।
किमनारम्भ ! संचिन्त्य मयाभि समागतः ॥४२८॥
नाहमेनं हनिष्यामि योगिनं याहि त्वं द्रुतम् ।
10 मा मुधा रक्षकस्थाने मास्तु पतन मोऽथाव्युहि ॥४२९॥
स प्राह साहसी वीरो मपि सत्यस्य एक्के ।
मात्रमात्रमकोऽपि स्यात् प्रतिभूः तु को मयम् ॥४३०॥
तदायम्योऽसम्भ्रोपात् धोरान्तरपे तु तम् ।
दधावे वसुपगुपस्य वेदेभ्रमिव वामपः ॥४३१॥
15 दोर्भ्यां सिंह इवासीनो विविधो गर्जयन् मुधा ।
निशाचरं द्विपमिव प्रति दस्युमदीकृत ॥४३२॥
यावत् व्यापारयत्युग्रं मन्त्रकार्यं निशाचरः ।
तावत्तस्य बाहुबलेन खड्गं तस्य विपाज्ज्यपेत् ॥४३३॥
यत्तोऽभ्यधिकमुद्यम्य तं भुजाभ्यामपीडयत् ।
20 रक्तासि सोऽपि तं दोर्भ्यामादायाम्बरमाक्षिपत् ॥४३४॥
मल्लावपि युद्धयन्तौ तौ सुचिरं यत्र योगिनम् ।
मध्ये निस्पन्द दर्शनस्पर्शहेतू बभूवतुः ॥४३५॥
पादकम्पात् बाहुकम्पात्मुष्टिपातात् परस्परम् ।
भूमिर्द्रु[ढ]न्तौ मल्लाविव तौ भ्रममापतुः ॥४३६॥
25 योधौ पि कम्पकसत्त्वाक्रमराज्यसरमासमः ।
भ्रान्त्वा पदे तं पतितो मौखरमभवत् सत्वम् ॥४३७॥

यथा स्वार्थीस्त्ववान् दर्शनेन दृशो हि मी ।
तथाऽपि पार्थिवरत्नम(मा)स्मत्पुत्री कृतार्थय ॥५१२॥
किंगुणः किंकुलः काम्यमिति यस्य न निश्चयः ।
यस्य तस्मै मामकीया सुता कथा कदाचन ॥५१३॥
5 इति शोचयथा भुत्वा भूप प्राह प्रियां निजे ।
मयाप्यापतत्कालेऽपि काऽनुमाने निरीक्षणे ॥५१४॥
मद्(त्वद्)गुणाख्यानादेव दृष्टैव तथाखिलम् ।
कुमारि निश्चितं तन्मा मा ऽन्यमस्या मनागपि ॥५१५॥
प्रतिपद्यमिदं यस्या तन्मैत्र्यारस्य भूपतिः ।
10 शुभ इति मदनमाधुर्यादयरागमत्रम् ॥५१६॥
सुखं स्थिरं स यथा स्वप्ने विस्मयं ततः ।
दिनानि कतिचित् तत्र दीव्य कम्पयन्पतः ॥५१७॥
भूपो वैराग्यरक्षा(कः) स्नानमनुभाव्य स्मा मत ।
ययौ तापत्ते ततं यत्र स्थिराः पराः कचिच हि ॥५१८॥
15 प्रबन् कापि पत्र तापमापासापह्नयाय सः ।
नरपा रतपमना मित्रस्त्रमपतापनस्ततः ॥५१९॥
निशीथे च समागत्य ज्ञातज्ञाससुदर्शनम् ।
वीक्ष्य सर्वं गमतीक्षन् तन्मूलस्तरविदितव ॥५२०॥
शीघ्रं पश्यन्ति विबाध कमाराय व्यजिज्ञपत् ।
20 तापयन् स्थित स्थितं इव । क व्याप्त मिश्रयत् ॥५२१॥
तस्य विवदन्नीव नदभिज्ञायकामती ।
आयातस्तता हि मायानि निभायस्य दृष्ट्वा पथम् ॥५२२॥
सा उवाच नि परं रवणातापातापविद्यती ।
विवापनूदर मानुषपीडाः यानससूक्षि ॥५२३॥
25 दिव्या कल्पे सातापे सपरिकल्पयता ऽपाह्न ।
दृष्ट्वा भूमानुपतात्मायें गृहिः सर्व ससा ॥५२४॥

पदं न कोऽप्यसंसूत्रः कर्मुमितश्च दुष्करम् ।
कौतस्कुत्य(त)स्त्वमपा इव भ्रमति पार्थिव ॥४५१॥

सार्थेशलक्षभे चांशः प्रतिज्ञापेति कर्दमीः ।
अपास्त मासवर् सर्वा पक्षद्वयस्यैककोलया ॥४५२॥

5 सिद्धोऽप्य किमु देवोऽप्य केवलोऽप्य किमीश्वरः ।
परिवैभिन्नकम्नूनं सामान्योऽप्य न मानवः ॥४५३॥

स्तूयमानो जनैमेति कुमारोऽप्यर्थ्य सादरम् ।
सार्थाधिपतिना साधः स्वीयं येहमनीयत ॥४५४॥

विविधैरुपायैः पत्नीभोजयित्वा सपौरजम् ।
10 उपानीय पुरः पुत्रीं मातस्निग्धस्मति स्म सः ॥४५५॥

देवाय नक्षिप्तैर्ने मे त्वद्वार्पोमानमीपुपी ।
कृतार्थोऽस्मि त्वं कि चास्पात्तरागे गृह्णु कारणम् ॥४५६॥

पुत्रेऽथ सागरस्थेऽपि वणिक् दारिद्र्यमन्दिरम् ।
मती कामलतेव सद्गुणैःमाप्तसमता ॥४५७॥

15 भास्नम विषसादृश्या भाग्येनाकर्षितरैर्षमीः ।
वधिरेण्यमार्तैः पूर्व(र्वो)ऽभूर्व सर इवास्वीः ॥४५८॥

रूपेणास्म(न्य)सुरस्त्रीणां सर्वाङ्गीणसुलक्षणा ।
मना रमयतीस्येषा कोकैरका मनोरमा ॥४५९॥

मवर्धमाना सकला सम्पौ(पौ)व कला अपि ।
क्रमेण प्राप सा चास्ताकण्पचातुरं वयः ॥४६०॥

वीसस्येयं यौवनप्राप्ता वरचिन्तासमाकुली ।
मजपस्यापरमाहमीप्तापोईविमहास्तरीम् ॥४६१॥

नयनाभिलया सीमन्तरिपोम्या वरो भवान् ।
मद्गीभवतं चाभिवर्त वरपरीक्षय ॥४६२॥

नरस्य गवनम्यामो पतीमुद्यत महश्रीन ।
पठी रत्नाभ्यूतिरुद सानून कमलानि अंगं (?) ॥४६३॥

संहृत्य राक्षसं रूपं दिव्यदेहपु(वा)दिवाः ।
योरुपत्नी मातुराकीस्य विद्याधिदेवता ॥५३८॥
वत्साय वत्स ! विद्याधिदेवताऽस्मि समागतम् ।
भेज्ञात्वरमिदं रूपं तव सत्त्वं परीक्षितुम् ॥५३९॥
5 सत्त्वं स्वर्णमिवाग्न्यौ सत्त्वं ते साक्षिकमपरीक्षे ।
तेन तुष्टाऽस्मि तत्पुण्यं वाञ्छितं च पुनः सुधीः ॥५४० ॥
मायपस्वार्थमभ्यगमत् किंश्चिद्वत्स ! ततोऽभ्यधीत् ।
कुमारो देवि ! समये स्मृताऽऽगच्छर्ममात्तिकम् ॥५४१॥
मामित्युक्त्वा तिरोऽभवत्त साप योऽप्यपि भूपकाय ।
10 तत्पाय सत्तने स्वार्थपूर्तिस्फूर्त्योल्लसन्मनाः ॥५४२॥
त्वत्प्रसादादियं सिद्धिर्महाभागामयस्मम ।
पमन्नुचाल्यादस्युतपुतिस्तपस्तुवाविव(वर्तितम्) ॥५४३॥
इत्यादिस्तुतिभृद् पाणी कुमाराय महामपि ।
मत्रत्त गुटिकामेकस्मादस्यौकारकारम्म् ॥५४४॥
15 गुटिस्या भुटिका गोप्त्या सिक्केन सह शर्वरीम् ।
भतिपात्य प्रभ शंखः पुरोपान्तमुपागतः ॥५४५॥
कथंचित् कामक्रकाशेचे कौतस्मार्थकस्य पिहितम् ।
कुमारः कौतुकी तम मित्र-पसपुत्री यमी ॥५४६॥
मपास्याप तदन्तर्भवं मन्दं कबदीप्रतम् ।
20 तत्समीपस्थितं कंचिद् पथिकं च धनेश्वरम् ॥५४७॥
मय कस्मिपरे दुःखा प्राक्षीद् भो ! किमयं पथिक् ।
चिर्मरीचिकयायाम्यो कीमयते तदसंस्थितः ॥५४८॥
नरः प्राह महाभाग ! धनेन धनदा ह्ययम् ।
तार्येशः मौहृदपाऽऽत्राप धिमदी मोचिपामिदम् ॥५४९॥
25 पाऽस्ति सपा इमा पत्यपाणया कबदीः पुमान् ।
वदामि तस्य शोनारसभ्रमक्रमनूतनम् ।५० ॥

विज्ञायासामध्यरूपां तां कुब्जीं हरि मृगाक्षुः ।
हित्वाऽन्यत्र पतिं भूमभार्यं रतिसुन्दरी ॥७७७॥
ततः स्वयं गुप्तीभूय मणिकर्णविभूषणा ।
पश्चात्पथानुगत्य कुमारीपुरतः स्थिता ॥७७८॥
5 यावत् सा तं मन्त्रवालं वीरं राजसमाजगम् ।
वीरस्याक्षेपेण चिक्षेप यावत् तत्स्वहस्तेन ॥७७९॥
तावज्जल्पितं मया गुप्ता भूपभवे ! कथम् ।
गुणद्वेषिणी मृत्या नरमाधमपुरीतले ॥७८०॥
किं च ते गुणपाटपरागपूरितवर्मणः ।
10 स्पर्शोऽपि न शुभो यस्मात् सर्पस्य कुलिशं यथा ॥७८१॥
परिस्मितं स्माह सा वीर ! गुणे नीचं त्वया कृतः ।
न गुणद्वेषिणी तत् त्वं निर्गुणानुभमागमम् ॥७८२॥
कन्यावासमपारेषु निम्नोच्चस्थलेषु च ।
नेत्रे गुणकणोऽपि वीर ! कोऽपि न दृश्यते ॥७८३॥
15 इति तन्मन्त्रि(मि)ति भिक्षिप्य मुखं यस्यानता नृपः ।
तथा नारीं मत्स्यगन्धा तत्क्षणतद्गतयोः ॥७८४॥
सोपहासं गुणः मेघ पिहत् सां कृतविचक्षणम् ।
यत्कृत्य हि मनुष्याणामिति नृपस्य पृच्छम् ॥७८५॥
समाधेयरूपकः कस्मिन् तद्गुणैर्मया कथम् ।
20 सर्वेषु गामखोऽस्सपत्र शेषो नृपात्मजः परः ॥७८६॥
नैव तोषकारीत्वं जातिर्भूम्या विपश्चिता ।
यमस्यमन समनुमात्स्वोदरमपथा नपि ॥७८७॥
नास्त्योराणमन्यममर्ये वीरस्य विचारय ।
न पिता न सुत साऽस्ति यो विया सर्वैः गुणै ॥७८८॥
यथा यष्टी विना नार्ं कौमुदी शशिनं विना ।
न जन्मनि तथा नारी गुणे ! क्वापि पतिं विना ॥७८९॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

विलोकयमानमपरं तं दृष्ट्वौ हरि भूपभूः ।
स्थिताऽमुं पति मूलमदर्प रतिसुन्दरी ॥८७७॥
यतः रामस्ता शुकीभूय मल्लिकाम्यविभूषणः ।
पक्षाधपश्चात्मस्य कुमारीपुरतः स्थिता ॥८७८॥
5 यावत् सा तं मग्नमास्य कीरं रमणमातरम् ।
मौक्त्याक्षेपेण चिक्षेप पाणि तन्मध्यवेष्टया ॥८७९॥
तावत्पशिमा प्राह शुकी भूपभवे ! कथम् ।
पुरुषद्वेषिणी भूत्वा नरस्पर्शं प्रमोदसे ॥८८०॥
किं च ते पुरुषद्वेषव्रतमुपितपर्वणः ।
10 स्पर्शोऽपि न शुभो यस्मात् सर्वथा कुशिवं यथा ॥८८१॥
अस्मिन् स्माह मां कीर ! शुकं नोक्तं त्वया वदा ।
न पुरुषद्वेषिणी तत् स्यां किमुपालम्भमाप्नुयाम् ॥८८२॥
अन्याभवसम्भवयोगेषु मिथ्यात्वेषु च ।
नरेषु पुष्पदयोऽपि कीर ! कोऽपि न दृश्यते ॥८८३॥
15 इति कुमारी(रि)मिषिक्ष्य मुखं पास्यन्ती नृप ।
तथा नारी नरस्यस्ता तरिकामत्तरमेतयोः ॥८८४॥
सोपहासं शुका प्रोच धिङ् त्वं कुटिलबन्धनम् ।
पौरुषस्य हि नैर्गुण्याख्याति रूपस्य सुपाम् ॥८८५॥
कन्याधेनुकः कश्चित् तद्गुणैर्मया कथम् ।
20 सर्वेषु गौणसीऽस्पष्ट शेषो भूयात्सन् पता ॥८८६॥
नैव पौरुषहीनस्ते आर्यभिर्नृमा विपश्चिता ।
दर्शयस्व यमगुणस्यास्येभ्यस्य यदि ॥८८७॥
गत्वासौ तामुपैयन्मम्मं मौक्त्य विचारय ।
न पिता न सुतः सासीन् वा मिथः सुखी सुभो ॥८८८॥
5 यथा यती विना स्यात् कामुकी धनिनं विना ।
न भवति तथा नारी मुग्धे ! काऽपि नरैः विना ॥८८९॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

पूयमद्य कुरङ्गीव सार्थभ्रष्टेव सुन्दरी ।
मां प्रान्ताऽरण्यभाजन्मा चतुर्दिक्षु विपेक्षिणी ॥१०३॥
कुमपि वीक्षितं(तु) चिरेऽपि त्वयं निश्चितं प्रिय ।
मुक्त्वा मां प्रस्थितोऽन्यत्र यत्पुरत्युक्तवानिव ॥१०४॥
5 ध्यात्वेति त्यागजं किञ्चिदस्यीक्षस्य मृतस्पृगी ।
क्षुधार्ता पञ्चभिर्मासैर्मौनमेकमवाप्नुयम् ॥१०५॥
मिश्रां प्रमन्वी मामेऽहं दृष्ट्वा सान्त्वीरुपायये ।
मत्वा प्रपत्य चाम्भोर्धे तदन्ते पर्वतेष्वायाम् ॥१०६॥
पूर्वे पतिपरित्यागदुःखोत्कर्षकृतापिते ।
10 मन्दिरे निविडौ धर्मरामा यत्र त्वामजपत् ॥१०७॥
वीतरागाय तत्पार्श्वे परिपाल्य क्रियाविधिम् ।
विपथ मन्दिरे याते जनेऽस्मिं पतिसुन्दरी ॥१०८॥
यौवनाभिमुखी यावत् तावद्व्यापमस्थिता ।
मनस्वी पञ्चमार्गेऽहं जातु साम्वीरलोकपत् ॥१०९॥
15 जातं तदर्थमाजातिस्मरत्वं तरसाऽऽप्ययम् ।
स्मृत्वा तत्सविपैपात्यं पुरुषद्वेषमागमम् ॥११०॥
तदहं नरवैमुख्यं दृष्ट्वैवामवमीदृशी ।
न गुणद्वेषिणी किन्तु गुण्याः पूज्या यतः सताम् ॥१११॥
गुणोऽभ्यासीत् निर्गुणः स सत्यं पूर्वमयभिधः ।
20 तवैव वैरमुत्कर्षं मयमती पुष्पत्वमक्षसि ॥११२॥
परं भीरु । एतावत् भीरवर्पैरि कोऽपि यत्नायितः ।
ततोऽन्या सुमहा भूपे यामा कामिन्यते किन्तु ॥११३॥
वपेक्षा दृश्यौरेः पथि पाण्या कश्चिद् मजन् ।
तथाऽन्येव न पत्यन्तं निजकार्यार्थिना किन्तु ॥११४॥
25 सुधैः गुणस्य साद्वैतरुचयमवमेतुप ।
उवाच कुमरी वीर । न सामान्यगुणी भवान् ॥११५॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

पीत्वामयमिताऽपघ्नं धांवं सा सुरभिक्षमम् ।
मालन्दरससंसिक्ता प्रोल्लसत्पुलकाङ्कुरा ॥५०९॥
क्षणं मन्दाक्षवैलक्ष्यग्रसिते सममीक्षितः ।
तया धाम सुधाकुण्ड इवातुष्टं मनस्तु सः ॥५१०॥
5 अथ मात्रे गुहा मत्र ! तव माप्यमियो प्रक्रम् ।
पत्रमित्थितन प्रपात तद्विधेहि यथोचितम् ॥५११॥
धीमाऽप गर्भस्थम् खेदं तां मत्पूर्ण मरामनी ! ।
त्वदुरुक्षिप्त प्रपातं स्फुतमात्र गृहागमम् ॥५१२॥
साऽब्रूत स्वामिन् ! विलम्बं मा कुरु मामप्यतो नय ।
10 बालं सुतेय्य वैदेतम्मास्तु प्रा(भौ)मपिता तदा ॥५१३॥
गुरुकूपे परित्यज्य पशः मम द्रुमे मम ।
त्वमपोऽर्थं मयासस्तत्रविमलं बाल सुतम् ॥५१४॥
हत्वा वस्यात्मपाशूभानि धनुष्पदीनि यस्स्यदन् ।
एवं वस्यापि सेनाग्र कुमारपुत्रोऽभ्यपत् ॥५१५॥
15 सुरसूर्व धनाभर्ता रूपमाक्रम्य समिपः ।
निस्ससार कुमारोऽथ पुरात् पथम्भो पहिः ॥५१६॥
नागरपुस्याल्लं सैन्यमो गत्वा रात्रौ व्यतिक्रमम् ।
कृत्वोऽभ्यागत्य केनापि कुमारी क्षिपते विभो ! ॥५१७॥
यथाऽद्य खेलमाना यानी कुमारी ह्यपतप्यया ।
20 कर्णेनापहता तस्मिन्नवसेऽपविपोऽभ्यताम् ॥५१८॥
सा देव ! यानी हरेण कुमारी निर्विलोकितैः ।
वासौमिरिति निर्दिश्य स्वयमेतस्यपोऽभ्यगात् ॥५१९॥
पुष्पशोषिणी सूत्वा स्वयं देव मजते पतिम् ।
तदर्थं ब्राह्मणो गन्धः स्फुटितः स्वयमेव हि ॥५२०॥
25 नरामीय तमेवाप्यसुर्वा देन विवाहये ।
इमानो मयतो यः स्थम्पतिपालितोऽस्तु च ॥५२१॥

[illegible]

सत्तारत्नमयिभिभित्तिपूर्वैरमुषैर्गतैः ।
विजिता(त)स्वर्विमानी यः स्वामिपवासिमारक्तः ।
रत्नादिविभिता यत्र वैभवमस्मीति चिन्तयन् ।
सातोन्मूलपताकाभिः स्वयं तर्जयतीव वः ॥५५६॥
5 वज्रापत्रप्रोदयस्फारतारका गुरुत्वासित ।
नमोदेश इवाभाति यः स्वर्णकलमण्डपः ॥५५७॥
तत्र मध्येषु परोपुभिवः सिंहासमासिताः ।
स्तम्भशिखिरे भूपभुजा भूपतिसत्तमाः ॥५५८॥
बिम्बाम्बरपटा बिम्बभूषणा भूषणासिमाः ।
10 भूपा भूपसुताऽम्भोजकोशमस्थिता तत्पुरस्थिताः ॥५५९॥
तापच्छत्रामया कन्या स्वच्छा श्वेतविलेपना ।
श्वेतवस्त्रावृता मुक्ताहारादिपरिभूषणा ॥५६०॥
पाण्डपार्श्वे समासन्ना हस्तन्यस्य(स्त)सुमालिका ।
सखीभिर्वयस्याभिर्वृता मण्डपमासदत् ॥५६१॥
15 मनुष्येव च(ज)न्मभ्येषा सवितकुन्तका ।
दोषेण विस्फुरत्चापधोरा सवितारत्नमा ॥५६२॥
पार्श्ववेत्र सप्तम इवाधीशो च धारिवत् ।
विजयस्वर्णमाला या कीर्तमूर्तिव ॥५६३॥
पवमत्(भुवर्णमयी तत्त्वे भूषणः समम् ।
20 भाव भवमरत्नेव पचर्व वि(स्व)स्तम्भप ॥५६४॥
करवलयमाला या पाणिविभ्र[ति] मण्डपे ।
तावदभ्येत्य तां कोऽपि आहे स्मिनः वागीमिव ॥५६५॥
कन्यर्प याति पतीति दर्पो(स्म)मालामुपैर्नृपैः ।
नमृतरसा सहसा पान्ती विपुरिवाम्बरे ॥५६६॥
25 मरिकेसरिदामापि पुष्पीहरपुष्पतः ।
मामुखो नामतारेभं तारामुखी पुरी चवः ॥५६७॥

पित्र्यापात्रमिवनवाद निपतन्मलपातकम् ।
वेश्यापासगृहमिव मागितिभिर्मुक्तकञ्चुकम् ॥५८१॥
धार्मिकस्वामिनो धर्ममिव न्यस्तमुपस्कयम् ।
कौशदर्शनवद्यपरलोकगतिस्थितिः ॥५८२॥
5 गतचित्रमपि क्वापि चित्रसमुद्रचित्रकम् ।
पवित्रात्मकमपि मोक्षधामामाकारविराजितम् ॥५८३॥
ईदृशं तत्पुरं शून्यं चिरम् मध्ये ददर्श सा ।
सर्वाङ्गसुन्दरं राजप्रासादं सप्तभूमिकम् ॥५८४॥ [चतुर्मि
पादचारेणाति भुवं सप्तमीं तस्य वेश्मनः । कुक्षकम्]
10 तावत्प्रभातवेलायामुत्सुकास्या ददर्श राक्षिणीं(सा कन्यां)॥५८५॥
सहागतेन पत्नेन मार्गे सा सहसा शुभे ! ।
स्वयं एव्मेतोऽस्ति वीरोऽप्यमकोदय ॥५८६॥
तामदृष्टपूर्वां भुक्त्वा पाणुपुमुखमीक्षते ।
तावद्वदन्मूलतस्याः समीपं सात(बा)लं समुत् ॥५८७॥
15 निरूप्यास्वमरूपं तं तन्वी चिरम् मामनर्घ्यं(धीम्)।
कान्तिमयं ददावें मे कौतिं कर्तेऽप्यमेष्यति ॥५८८॥
तदेव ! किमहं जाता जाताऽपि हि मृता न किम् ।
यदीदृशगृहस्य तैमर्विभी विशुभिका ॥५८९॥
ध्यात्वेति सदया चित्ते प्राह समाश्रितामणी।।
20 भद्रामिमे राक्षसो मामपहृत्य स्वर्णपुरात् ॥५९०॥
सोऽधुना राक्षसीपे गतोऽस्त्यत्र विमुच्य माम् ।
त्वर पलायस्व इत स पापी पुरुषमे(पुरुष)त्यते ॥५९१॥
ननु सर्वगुणाम्भोधेः भेद्रकपाऽपि सानस्पद ।
पुण्यात्ते राक्षसोऽनिर्ष कर्त्ता वेश्या मम ध्रुवम् ॥५९२॥
भगवन् रामदंष्ट्रा दीपा वमाव शुभे ! मा शुच ।
रतिम स्वर्णा सर्वे निमड निश्चितामहः ॥५९३॥

मा। मा। गच्छत मृगाक्षा। हा हा। यः कोऽपि मत्सुताम्।
प्रसादयति तस्यार्थे तस्य दास्यामि तामपि ॥१६८॥
युधिष्ठिरेऽपि सर्वेषु मानभाजिषु सत्सु।
ऊचे माद्र महासत्त्वाद्दस्यपुत्रागमोत्सव ॥१६९॥
5 प(वि)दितं विदितं यस्य। तदर्थं जीवितं मम।
त्वद् दत्तमेवास्त्विप स्य रामः सीतामिवागतः ॥१७०॥
ऊचे। चरितमात्मीयं मामपयामि न चेतसा।
मत्यमि जीवितं पतनपरादुनि त्राचियामिति ॥१७१॥
प्रतिज्ञारूपमुपाय निगतः पार्थिवात्मजः।
10 सामर्थमीषुमायात्ता यमीनिः तारकाक्षिभिः ॥१७२॥
न वैक्लव्ये च तस्माद् दृष्टी पूर्वतन्मताम्।
वर्षयाबदद् यस्य। यतासि कल्पाषि किम् ॥१७३॥
स आह इति। कास्माय धनुषी स्वर्वेयताम्।
महाराजावरूढान् कामनः पानिर्ममिव ॥१७४॥
15 स्वर्वल्लतमनामां मृगानां पदपतां पुर।
हत्वा कान्ति यथा शिव इव न पाय। दि तः ॥१७५॥
इति। कानन शिवत्य यतादिय मता क सा।
इता कम यथा पुष्पकगतात्तानयामि तान् ॥१७६॥
स्माय कृत। अम्मानि पक्षयता भरतात्मजा।
20 तदत स्वं यथा गम ममनि प्रयमातयः ॥१७७॥
वरयलिपित ममाक दृष्टी मोगपाव्वना च तम्।
निमाय तम वर्मानि मरुत दसिता कन्वी ॥१७८॥
प्रणाय पुत्रं पुत्रात्मा पद्मानमिविनृपमा।
धैवदार गरतवाय ( ) गुरूपदनम नृप ॥ १७९
5 मव दृष्टी शिव पम मा ।। पदन्नग पुत्र पुरव।
दाय स्वयं पादवित (तमे) च ।(१८० ।

तत्र तस्यापि वत्सोऽहं गतमान इवाभवम् ।
देव ! देव्या ततो वत्सोऽभ्यधायि कर्वं पुरे मम ॥१०७॥
पुत्रेण तदर्थं मातुर्निर्भयमार्गं विमोचय ।
स्थाने कुर्वन्निरूस्यापरो दीपशिखी पशु ॥१०८॥ [पुष्पम्]
5 इत्युक्ते सहसा शंखो पञ्चनाशममोचयत् ।
यतः स्पुर्यस्य(स्य)त्वा सम्य उपशान्ते रिपावपि ॥१०९॥
तथापि कौसलो भद्र ! नाद्याप्यस्तसयोरयम् ।
चिकीर्षितस्तथा विपुलाथयोरिम संगमः ॥११०॥
इति पुरे कुमारेण स्वाजर्ति जयशालिनिम् ।
10 बिम्बस्य छिदधि मौसे नृपशास्तत्तुपरिथनम् ॥१११॥
चेष्टते देव ! कीटोऽपि बिना हेतुं न हि क्वचित् ।
किं पुनर्मादृशो देवशातिजनो विमृश्यन् ॥११२॥
कारणं हरणे तस्याः शृणु स्वामिन् ! समाहितः ।
मस्तीह भरते मात्रा सुभगो ग्रामसत्तमः ॥११३॥
15 नानाविधपर्वणा पा(पा)रिणाहेना बहुमन्यया ।
सुरूपाभ्या(ग)हसम्मि स्म यत्रास्तम्भा अपीभ्यस्त् ॥११४॥
धनदेवा यणिक् तत्र मन्त्रसुभितपीमतः ।
धनदोऽपि कुबेरोऽभूत् ध्रुवं यस्यानुवित्तः ॥११५॥
तस्य सूनुः मृत्ताभो देवसंनिधुपमिया ।
20 बभूव भवनीमाममाजिगुणाम्बूरणम् ॥११६॥
स पिता समये कन्यामनन्य रूपसम्पता ।
सौभाग्यसुन्दरी माद्या त्रिभूत्या परिणायिता ॥११७॥
क्रमेण निरपायस्य सकमायस्य यान्ततः ।
तया सह समुत्पन्न प्रवृत्त्यामन्वर्थी रसा ॥११८॥
25 निर्गुणत्म गृहस्थो प्रसमत्ता(नमनाप)हार ।
विविधमानसगाप यती पातमयशनम् ॥११९॥

समत(स्त)स्तस्या मातङ्गत्यपि स्वयमेव तत् ।
साध्य प्रसादलाभ येऽनुमिच्छ(स्त)ति सुधीः किमु ॥९४॥
अन्यदा स्वगृहं यान्तः संकटे मा पृथा कृथाः ।
भावमन्त्र ति प्रसाद पूर्व का एषा कथा ॥९५॥
5 इत्युपा मन्मुखात्स्य या नरः कुद्ध कर ।
नरय गिरायधरम सुभ्रु ! कि पर मातुरम् ॥ ९६॥
तदा स्वरूपं कुशाभमन्पूर्णिकनपानयम् ।
इन्द्रियाणमर्गो मायमधरम्भुना यथा ॥९७॥
किं च स्वरूपं चरस्यानुभे स्वाम्युभमेव तत् ।
10 गायाम सीताहस्त(?) वाताशा ति स्वाननाम् ॥९८॥
मन्त्राराम्भाशरपापुपा र म्य प्राणना ।
प्राप्य मनेमशापथा प जनानने परम ॥ ९९॥
इति श्रीजितशोद्धारत्नपतिमनाम् ।
स्वतीयाय सुवनद्दारणे गतो स्वारपि ॥१००॥
15 वभार तारका भास्य तं र ! नयापम ! ।
सुमयुस्यमिदापारमास्थि मार स्पतम ॥१०१॥
अयुगस्यन पापम् कुमारस्यापरस्पदा (।
दम्पल निर्विदं चपुष्पा नूना यासानमरिरम् ॥१०२॥
पञ्चा पातिमवा रवि ! किमिदं विहिते दत्ता ।
20 भवानि मम तोर्यवन्दगृहिताधर मातरा किना ॥१०३॥
दस्याह कथं ! न मान्यानुभावनेन गाहगर ।
मर्त्तोमध्यपा च दिन उन्दिमे दागा मह ॥ १०४॥
पत्नाहः माह मां नाथ ! विभोषय स्वामेव ! ।
पूर्वजगिरपीत्वा न नूयः कररामपदम् ॥१०५॥
25 अथः माह च मह ! मनी भावयापि मया मह ।
कुमनतायुज्यायमा विरम कूर्व महर्ना च्व ॥१०६॥

माघे तुम्बीव संसक्ता त्वयीयं न विराजते ।
प्रसीद यदि मे देवि(व!) आर्या पतिमुपस्थितास् ॥११३॥
महाजनोऽपि मन्योपे कान्ता दयास्य दीपताम् ।
पन्नापरोपकार भूपा मन्यार्य कुर्वेत कपम् ॥११४॥
5 सतीषु राजकन्यासु गुणान्वेऽस्यां तथाविधाः ।
न खलु कन्यकासीषु पीराणस्यामिवामदः ॥११५॥
उभे(पत्न्ये)ति परतः पारिभूपतेकन्यसुस्थितिभिः ।
सर्व व्यपमसूद् मयद् वर्म नयविधिवनम् ॥११६॥
धृत्वा कण्ठेषु साश्रुभिर्वध्वर्मिपुरमार्गिभिः ।
10 परिष्वक्ताः कनागस्का इव पौरा सुपावया ॥११७॥
सुन्दरः स्वयुग्मयो वियोगाघ्रमार्गिणा ।
दयमानोऽन्तरात्मन्तं गुप्यति स्म स भूपतम् ॥११८॥
स पाद इव पावन भिन्नामिषयविभ्रमः ।
पन्नाम परितो राजकुलं सर दयाकुलः ॥११९॥
15 न भ्रमे न वने पुरे न ग्रामे न पर्वतेऽपि च ।
क्वापि प्राप्य रतिं पापस्याप प्राप तापोऽत्र दर्शमुमान् ।
दुःखातः सोऽम्यशोपाने गताऽवधि तपस्विना ।
धावनकेन दुःखस्य कार्ये पृच्छनमपि ॥१२०॥
न सायममुखन्तं सं स जगाद तपस्विने ।
20 तस्यार्भस्पीतधर्मिपात्पर्यं स मुनिर्वरी ॥१२१॥
धर्मधर्माणपरीत नतात्मीय सम्यग्वधी ।
भवनमादो वैराग्याद् तस्मादीक्षामुपगर्व ॥१२२॥
प्रतिपाल्य चिरं दीक्षां पूर्व्यसुर्मम्युपाप च ।
सञ्जाना गम्भस्मरीप साम्य रामसमापकः ॥१२३॥
25 तस्या निभृतानाम विगतार्थं व्यपूयम् ।
नम्यैत्रमिति वरेप ग्रामम्पुरनामयम् ॥१२४॥

तत्रैकं दीपमादाय कान्तयाऽसौ तया सह ।
निपत्य प्रसुप्तं प्राप यदि सोऽस्यां पतु(न)र्भये ॥१२०॥
पेटानुबन्धो दुष्पस्यार्मिपोऽनुरक्तयोस्तयाः ।
कर्मैकरूपमापन्नो गुरुनाग इवाभवत् ॥१२१॥
5 अन्यदा दैवयोगात् तत्कान्ता पापपरस्थिता ।
दृष्टा पाटलपुरस्वामिना जितशत्रुणा ॥१२२॥
सा तु मातङ्गपत्नीव तथा मोहयति स्म तम् ।
यथा भूपस्य तस्यामूत् तदेकस्मरणं मनः ॥१२३॥
औत्सुक्यतः कालकूटं ददौ या पिरमा हि ते ।
10 उपभुज्य पिब मोद पशु स्वान्तीसितम्यपि ॥१२४॥
औत्सुक्यात् कालकूटादप्यत पिरमा यतः ।
विरहे पिरमीशाऽपि न कदाचन् पुनः स्त्रियः ॥१२५॥
मातापितृपशो यशा मा तु(क)लपरकुमारयताः ।
अपहाय मरणायामताम्रान्तःपुरे क्षिपत् ॥१२६॥
15 महाजनमुपादाय सत्वरं निपातन्त्य ।
उपभूपमुपागम्य मत्पोष यचिताञ्जलिः ॥१२७॥
धूर्जन् परकन्याधि महानन्यधर्मा दयाम् ।
भयभावनि यथा भूपमीश्वरापि हि पञ्चताम् ॥१२८॥
सर्वेषां रक्षणाय भयान् पृथिवीपालस्ति यत् ।
0 स यथास्य कापस्य मातङ्गः पालकोऽस्तु सः (का) ॥१२९॥
अन्यतीर्थगणविस्तारदाने शौचिका स्त्रिमा ।
तदियं दूरतस्त्याज्यास्त्वस्त्रापमपारिव ॥१३०॥
मद्दीर्थिमवरदसलस्य दूप । क्षमाम भूतल ।
पत्नाशीमनीषान्ति पुंसा यत्र विनिमय ॥१३१॥
25 पुन देव । दयास्या पि परकम्पपदारतः ।
भवमर्पितरूपप्रभरि पिराय नरक यदा ॥१३२॥

मत्विमाया राक्षसेनासपर्धमम्यर्थ पदृतिर्मम् ।
संस्थाप्य स्वामसामस्याध्यक्षोऽम्यव समारम् ॥१५९॥
यक्ष-राक्षस-देवीभिर्निर्मितोऽभ्य विनिर्मिते ।
भावयामी सप्ताह स्योभा यान्ती पारमगीस्तु ॥१६०॥
5 तत्वं स्पर्धवरे राज्ये पहायें समुपैति त्रिम् ।
नगरं स सहसाहसोपी न लेभ ताम्यः ॥१६१॥
विमानस्थो पुरलोकः सोऽयं तु निमज्ज्वा ।
तत्वं नगरेऽभ्येति कन्यायै कथितुलुष्ट ॥१६२॥
इति नाम्यपिकस्यार्को राजलोकस्य कस्यतः ।
10 पत्रापत्र इव स्योम कुमारोऽभ्यागतत् पुनः ॥१६३॥
निरीक्ष्य तनयां भूपाऽभ्यसौ मुखमिरागताम् ।
भावितस्य समुत्पन्नभावनः क पुत्रम च ॥१६४॥
निर्व्यूढकार्यभारं तं कुमारं वीक्ष्य भूपतिः ।
परिणी राक्षसैति वाक्यं सत्यममन्यत ॥१६५॥
15 कुतः कथं कुमारस्त्वागमिता मत्सुता त्वया ।
कारा वा तथैव सर्व निवेदय पुरो मम ॥१६६॥
तावता राक्षसः सर्वे मत्पक्षीभूय भूपतः ।
तरसा कथयामास वृत्तान्तं भूपतेः पुरः ॥१६७॥
तदाकर्ण्य स कर्म्यधीर्विस्मायं समागताम् ।
20 सम्मान्य भूपर्षीन् सपदम् विवाहर्णं महीपतिः ॥१६८॥
शुभे दिने शुभ लग्ने भूपतिर्भूपसत्तमः ।
सुतामुद्वाहयामास महोत्सवपुरस्सरम् ॥१६९॥
राजा स्वमित्रपवित्र तस्याः करविमोचने ।
कन्यार्थे स्वराज्यार्धमानभूदीक्ष्य मया ॥१७०॥
तत्र च समभावेन पुत्रा म भारित कल्याण ।
सुमानमिव पातार उत्तमर्णो नतो दत्त ॥१७१॥

दयापात्री समस्तोऽपि लोकोऽस्तोकभिया मम ।
आदाय जीवितास्म्यास्तु कनकनाद्रो पलायितः ॥५५६॥
तत्रापि राक्षसद्वीपाद्राक्षस्यागत्य कर्हिचित् ।
क्रीडास्थला सद्यार्थवि: क्रीडास्यालमिदं तत: ॥५५७॥
5 सामान्यसुन्दरी सापि भूपपुत्र्यस्त्वमागता ।
ऊैनदृशानिशो पार्श्वे भीतीशमै कराचन ॥५५८॥
भाद्रपदे समायात्यागते पक्षपर्वणीम् ।
प्रपास्यापूर्विपयर्य जाता मदनमञ्जरी ॥५५९॥
एकाऽप्यहं कुमारीति नाममत्रामपप्रमम् ।
10 आत स्वयंवरं नूनं काऽपि संपरिणेष्यति ॥५६०॥
परस्येत्वरपतिमार्थं न सहेऽहमिति तत्कृपा ।
उपानयमिमामत्र शरीरं मम फलेग्रहि ॥५६१॥
कुमारमाप्यपिस्पृहया साहसनाशमेन त ।
तुराग्नेसि नरेशं यत्स ! समुद्भव तुल्यायर ! ॥५६२॥
15 पाम्यमप्यस्य वचस्य स्वीकुरु स्वीकुरु मत: ।
मिपतन्ति यथा मामा ममता मनापि च ॥५६३॥
भमिमस्युस्त्या पुन: प्राह यदि सत्त्वशिनान्तर ।
मानयामि न तां यत्ना तद्विद्यामि विप्रोपवा: ॥५६४॥
इति प्रतिज्ञामापाद्य विपातुं न विलम्बनम् ।
20 युक्तं स्यादुपायार्थं दिपतस्यात्स्यमप तन्(?)॥ [युग्मम्]
प्रस्पर्धिष्यामि भूपति कन्यामुपयाचस्यपि (?) ।
उद्धारा मां न पिरपर उपमाशिष्यता मयत् (?) ॥५६५॥
यामे तदा स्या: परस्त्र यौवने युग्ममापनम् ।
गृभाय सर्वे गतसममनागन्यागपरिमा: ॥५६६॥
25 निर्भिन्नहिलपनसा मनीषा हिलकारिपा ।
तस्मिन् धनायमामामानुहृतं रूपमसि यत् ॥५६७॥

तावत्त्वं त्वरितं राज्यं सर्वोपभुक्तपूर्व्वकम् ।
मालोऽपि स्वामिना दत्तमभाति मुदितात्मनाम् ॥१८५॥
मस्याद्यं मानयन्नपि कदापि समस्तावयाः ।
सहिष्यते न हि स्वरमप्यामोऽस्य विग्रहः ॥१८६॥
5 गुरोर्नृपस्य तस्यास्तु परस्ति शिष्या दृशाप्य वै ।
मनस्याभ्यन्तरशिरस्तस्वपति प्रतिपेदिरे ॥१८७॥
अथ प्रसाद स्नानानि दीनदरिद्र्याऽरिकेशरी ।
कन्यकूस्या प्रपन्नवे तपःश्रीगुणमुक्तः ॥१८८॥
तावताऽपि यमदापितस्ये स्वामिन दीनमूपतिः ।
10 सस्मार वारिधिः किं स्यात्पूर्वोऽस्यन्यथा स्थितिः ॥१८९॥
*पिङ्गु यत्रे य इते मिन्न कार्या नोपपति स्थितौ ।
पाणिस्यस्पस्यूरस्य मित्र कोशविकारात्त ॥१९०॥
विसर्ज सुरी सूरिमनस्याभ्यर्च्य मुदा यथा ।
पर्वं स्वपरस्याधिपत्येपमगमिर्पि व्यधात् ॥१९१॥
15 नृपो विज्ञापयामास तापसाऽन्येस्य रा(ए)सला ।
स देवसूत्या विनय' पुरं च समपास्पतम् ॥१९२॥
मार्गेणा विस्त्रीर्णमसहिष्णुः स नृपतिः ।
प्रतिपद्य प्रकाशार्थं मित्रस्यार्थस्य मुखम् ॥१९३॥
पपाम्पस्तरितः सोऽपि मार्गे विह्य प्रपन्नपम ।
20 मध्यमो दीप्यतां देवसिद्धान् स्यानुगामिना ॥१९४॥
सुमित्र ! तत्र सरजानं प्रयाहि सह रा(ए)सला ।
सुपात्तसुप्रस्थं देही कुरुष्व न्यासं च तान् ॥१९५॥

---

* [illegible] मिरे—[illegible] [illegible] गोमपति [illegible] [illegible] मिन [illegible] —[illegible] ।

राज्ञाऽपि मन्त्रि-सामन्तैर्मन्त्रिभिः सह संमतम् ।
विधाय तत्र नीरङ्गं सो प्रासाद तं न्यवेशयत् ॥१७२॥
मण्डित तिलकं तस्य कान्तये विरच नृप ।
मागधानामलिकाग्रे किम शासनपट्टिकाम् ॥१७३॥
5 शिरो विधूय पार्श्वस्थ पाणिना दक्षिणेन तु ।
स न्यधात्प्रसादाय तिलकमपि वस्तुतान् ॥१७४॥
सचमत्कारितः किञ्चित्तदा भूपमुखं नृपः ।
ममु तं मन्त्रि-सामन्ताः सदा पौरजना अपि ॥१७५॥
विस्मयाब्धौ रूपनुभावमनुभूता मनुजप्रभवनिः ।
10 उद्भ्रान्त मुखमीभावे चक्षुर्भ्यां च प्रवाल्यः ॥१७६॥
पौरतः पौरिप्राणानुभाविनी कुमा(मा)रस्य सा ।
मचार पट्टदर्पम्भ स्मा मित्र्यमुना तह ॥१७७॥
पुरा कर क(प)रमाम धाम कारा-अ-हस्तिमः ।
कि धा-दत्पिनि नस्मै दत्पदम् भूपति स्तवन ॥१७८॥
15 तवं सवयित्परा ग) शिक्षा-महीं स्नि तन्नृप ।
दरो न शिर्धे कि नस्थानामर्हति न्यारता ॥१७९॥
राम तन्मन्त्रिमुख्यस्य पामसाकस्य भूपतिः ।
पादपर्व च पुरा न्यासीत् भा माता । भूपतामिति ॥१८०॥
नमो चैरशिः ता ति भूतानुदिनि चलति ।
20 या कुरुते परः पूरा-न्यदिन-नि स्मिभ्यरा ॥१८१॥
कुरुक्ष्मानं राज्यं स्यादर्थे न हि विस्मया ।
सर्वत्र भूपन पम्पा पीरभास्या त्या)वत्तुन्पवा ॥१८२॥
सिद्धरुं सर्वप्रकर्षं च सर्वत्र व्यपरिवृतिः ।
पत्र प्रन मम्नरन नेत्रो विवर्जितं हि तत् ॥१८३॥
5 मना न्यधितमानं नप । गुणाधिक्यम् ।
मम सिद्ध रत्ना ।[प्राप्ता]रवति ना ॥१८४॥

वैरेषु प्रमत्ताभीन जाया याः स्युर्विवाहिताः ।
समानमत्यत(न्त) म(न)स्थिकास्ता मातृपुरस्सरम् ।।७०९।।
मतिस्फीतिसमापन्नकल्पद्रुपविभुः प्रभुः ।
प्रतापी(स) तन्मनम् ख्याति मापदनुत्तराम् ।।७१० ।
5 नयोत्तमस्तेयोऽस्य सुतस्तुमिसमाप्य च ।
मौर्योपीरि(प्रि)क्युमं तस्याकारयत्करणे ।।७११।।
तातस्य त्वरितं प्रोत्तमूपनिधारि तस्थुषी ।
वेशिष्य वेशितो राजे भीतामन्दस्त्रमाया ।।७१२।।
मतौ श्रमप्रणामनोपक्षस्य पितृसेवको ।
10 माञ्छिन्द्री सहसा राजा दर्पोद्भूषितपर्श्वम ।।७१३।।
भूपेऽविमुक्तिः स्वीयवेश्मदर्शनात्स्यो ।
स्वयंयानायतो याञो मुदे स्यात् किं पुनः पुमान् ।।७१४।।
क्षेमोत्कर्षं पितुर्मातुः परिवारजनस्य च ।
राज्यस्य सकलस्यापि प्रपच्छ त्वक्पमानसः ।।७१५।।
15 तेऽप्याख्यन् देव ! सर्वेषां कुशलं विद्यते परम् ।
त्वद्दर्शनमहीरभ्यागुप्य मनसि नितामयम् ।।७१६।।
मर्पयामासतुः राज्ञो रोपणं महीभुजे ।
मीतिसर्वस्वमिव सौम्यानित् तस्य सत्किता ।।७१७।।
तमुन्मुच्य स निस्तन्द्रो धर्मोपक्रममाचरत् ।
20 तथापि स्वस्तिसहितात्प्रभिमत्लपुरात् पुरात् ।।७१८।।
नयोत्तमराधीश पत्रं प्रेषितसमन्वितम् ।
सुतमाविशति प्रीतिस्फीतिपल्लवितान्तरम् ।।७१९।।
यद्यपि प्रस्थिती वत्स ! मामनापृच्छय कुत्रचित् ।
तथापि प्रस्थिता निद्रा–क्षुधा–तृषी मम ।।७२० ।
25 तथा त्वन्मातुर्मम च वपुषोर्मीलितं किल ।
त्वदर्शनपरायणाद् समेत्यापन्नैः त्वत्सम् ।।७२१।।

गतेऽभ्यर्णमपूर्वाख्य निशुपधान्वगम् ।
समर्थ समये भूपान् भूपा मे दर्शनाभिधिः ॥१९६॥
ममाभ्यमान्त्या इति प्राप सह रक्षसा ।
गत्वा गगनयानेन क्रमात् पुरमयासयत् ॥१९७॥
5 दृष्ट्वा रक्षसा भ्रामया जातः सर्वोऽपि भीषितः ।
दृष्ट्वा नृपमधःकृ किं न स्यादपनिर्मितम् ॥१९८॥
रभा पि नय न भूर्त विनिरदत्य य जगाम् ।
जगाम दर्शनाचक्र च नृपः स । मुनीनिम ॥१९९॥
[illegible] संतमा प्रजा गता नृपऽभवत् ।
10 [illegible] मक्षिन् [illegible] ॥२००॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] गतः ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥२०१॥
मित्रं विधाने [illegible] पि न [illegible] कश्चित् ।
अपूर्वोऽयं [illegible] नित्यं [illegible] ॥२०२॥
15 [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥२०३॥
भीतस्य इव [illegible] [illegible] पृच्छितोऽभवत् ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] न ॥२०४॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
20 [illegible] किं [illegible] [illegible] ॥२०५॥
[illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥२०६॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
किं [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥२०७॥
25 [illegible] नृपः [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥२०८॥

गजानुत्तीर्य राजाऽपि कुमाराभिमुखं ययौ ।
सो महीपपथे कुम्भो वनी (?) इव निमीलकृत् ॥७३५॥
पश्यन् तातपदौ कुमारः सात्मभक्तिमान् ।
पिताऽपि च स्वाङ्कप्रविष्टस्य सुतं दीर्घं चुचुम्ब च ॥७३६॥
5 यस्तौ यस्मै स्नानपात्रा भक्तिरक्ताया स्वामिनम् ।
भासिष्यन् मुनमेवाऽपि निम्नगा संमुखाभुमिः ॥७३७॥
नम्रस्तुप्रभक्षेमे पुत्रं रोमाङ्कुरोद्गमः ।
चित्रमेतत् यतस्य घोषिता पाकपछपी ॥७३८॥
मम्पासामपि मम्पूर्ण मुदिता व्यापत् यशः ।
10 उत्तार्य स्वर्णकुम्भस्य सभास्था वस्त्रपरिधिः ॥७३९॥
अन्येऽपि स्वपरीवारवर्यः पौरजनोऽपि च ।
नमन् तीर्थेऽपि सर्वे(वो)ऽपि चपीचितममाप्यत (?) ॥७४०॥
चिरं जीव चिरं नन्द चिरं पालय मेदिनीम् ।
मङ्गल(धर्मे)स्त्र सम्यग्येमि च पौरैरभिनन्दितः ॥७४१॥
15 मातृपरम्परा सर्वाः स्नुषास्तीरसुतास्तथा ।
विमना मातिरस्ताभिः प्रवृत्ताः प्रतिपेदिरे ॥७४२॥
नयानमश्नुपः पद्मस्थितं सह सूनुना ।
ययौ(पश्यौ)नेत्र हरिर्दृश्यमानमाद्रवानय ॥७४३॥
उपधन्यानैः स निःस्वानैर्भेरीभांकारपूरितैः ।
20 प्रापमानैर्मङ्गलनामर्त्यैर्नरैरपि ॥७४४॥
पश्चिमं अपमिपौर्वैरपौरपरैरपि ।
चित्राः पण्यमयीः कुर्वन् प्रविवेश पुरं नृप ॥७४५॥
इपदास्याङ्कसद्मस्तम्भविचित्रपुरिमापरम् ।
पुरंध्री सर्वोपमासुः कुमारं सस्पृहं प्रियः ॥७४६॥
25 मकरालिर्मृपालीनां क्षीरडिण्डीरसोदरैः ।
मङ्गलेर्निपातानुभी [धव]धव इपामयस् ॥७४७॥

इति सेनापंमालोच्य सोत्कण्ठस्तत्सदर्शने ।
चमूपोत्मपिता पाला धुत्वा केकिरव पथा ॥३२२॥
मात्मर्य मिर्त्रं वृत्वाऽस्यानुशास्ति राज्यपौत्रियोः ।
पयाउ मिडमायासी स्वपितुः शुभयासर ॥३२३॥
5 मनन्ता भूपसामन्ता महामात्या गतास्यया ।
पनुतत्यमनुयुक्ता गोया गोत्रारमभ्यगुः ॥३२४॥
कपालमूलविगलन्मत्स्रषिका पलातलम् ।
वि(च)सावानगहृभिव कौम्पस्तैरियारूपत् ॥३० ॥
पऊभूपरपादुग्रवपुनिम्यामि(म)मितान्यरे ।
10 दमरणदम्रममसभ्राप भप् यिपुरियापुनग ॥३२६॥
समञ्निपमत्रिमिमि(र्न्य)स्नैः पुरंभूमिरराजत ।
उपादाये निडियता दम्पतिरिव मण्डिता ॥३२७॥
सेनायां पमया रेजुः मन्नरपररूपापय ।
नास्यास्याः स्नेहतन्मास्ये दवेता पातुरूपमाङ् ॥३२८॥
15 भमामिनृपभेदपीः पौरम्पतरैरपि ।
पउलोंम मसमेवमामेन भूपसिमा सह ॥३२९॥
मगिमामं मतिपुरं स पृदमनुपक्षां नृपः ।
मप्मार् रूनगपेमन्धं मामामिर्विपिद्वितदिन[ा] ॥३३ ॥
मपासमनरापीता मामया पूर्वाः सम्पागमम् ।
20 पाप्नूस्य पारिपिरिपि दर्पोमन्नाकपामभूत् ॥३३१॥
महमेऽपि पृ(म‿ ।पत्रा नारमकारणम् ।
नरिरह्य विज्ञामौनाः रराप्पत्तुप्तं महमन्म ।म ॥३३२
पात्रादृा पुपारर्पापिद्वि । सरूनत्प्याय ।
माभनःपुरपरीयाप निम्मतार पुरम्भुपा ॥३३३॥
25 पोका रि मामनमायाम्नमामारपापानण् ध्रिगान् ।
रेपर्पाप्य्मररभूमौ दुर्लमानावना पराः ॥३३४॥

अस्त्येवमदापर्नेगुण्यरसरससमुच्चयः ।
मध्यमभाविमिथ्यात्वपदत्यागस्त्वद्गुरुः ॥७६१॥
गमसानुमतापातभ्रमत्पापमिथ्यात्वस्थिति ।
मायाभक्ततायुक्तस्तु संचरत्पाशिसन्ततिः ॥७६२॥
5 तृष्णातिमिरदीनीपुरपुण्यधामक्षमोपमः ।
सोऽपि भीमो भवाम्भोधिर्भव्या! दुस्तराऽद्भुतम् ॥७६३॥
[चतुर्भिः कलापकम्]
तस्योत्तारण[प]पोतं पथं कुरुत साम्प्रतम् ।
अन्यथा सप्तसिद्धार्थं सिद्धिर्वो न भविष्यति ॥७६४॥
10 अत्र चोत्तरणोपायः सर्वज्ञैः कीर्तितस्त्वयम् ।
संयमो यानपात्रं तत्र कार्यो महामहः ॥७६५॥
यद्गृहावासमात्रमपि सत्सम्यक्त्वम् ।
सत्कर्मभारं तथाप्यत्र स्यात्कल्प भो गुरु ॥७६६॥
आकर्ण्य देशनां रक्तो भूत्वा भूपमनाः स्थिरम् ।
15 विरक्तः सम्यगुत् साधा मुनिराजस्तदा नता ॥७६७॥
नपोत्तमन्तरे नत्वाऽपृच्छत् केवलिनं मुदा ।
प्रभो! पूर्वभवे पुण्यं किं कृतं सुकृतं मम ॥७६८॥
यत्र यत्र मयाप्येत राज्यं स्थित्वैकको निजम् ।
तत्र तत्र समिवाऽपि प्राप सम्पदमद्भुताम् ॥७६९॥
20 आचख्यौ केवली भूप! सावधानमनाः शृणु ।

धनधर्मश्रीकथा ।

भरतेऽस्मिन् भवेत् ग्रामस्तत्र सुस्थितनामक ॥७७०॥
तस्येशो कलिकालामित्रः क्षत्रियान्वयसम्भवः ।
यस्य धर्मनिर्मला शाकुनादर्श चकार तत् ॥७७१॥
5 तस्यादेशिनि तस्यासीत् प्रिया स्वामिनः प्रिया ।
या निराज्य गुणापके स्थिरं कामनार्पितम् ॥७७२॥

घर्मेण महता स्वामिन्! रम्या भवति शीतला ॥३८५॥
ग्रामेशोऽप्यन्यदा रम्याभिरन्यसी सहवासिभिः ।
हस्यमानो यतो गर्हे मौर्ख्यं धिग्धिगिति चिन्तयन् ॥३८६॥
ते विवेकस्य पदः प्राप्ते समायां संस्थितस्य मे ।
5 न वाक्यं वाचनं विप्रापितैरस्य उपस्थितस्य मे ॥३८७॥
एवं चिन्तां मत्स्माधो मोक्षं चिन्तये स्वयम् ।
स यमे दर्शनिर्ते कर्म कर्मेन्द्रमूर्धनीश्वरः ॥३८८॥
दृश्यमाने पुरोऽन्येषु प्रेरिता कान्तया पुनः ।
भाक्षरप्यस्य कान्तस्य देवीपाणामहास्थिते ॥३८९॥
10 समीपमन्तपने देवीपाशापातशसोदये ।
वीक्ष्य ग्रामेशमासीनं पूर्वचिह्नं हृदि स्मरन् ॥३९०॥
चिरं मोक्षमपरित्यज्य पृष्ठे मानमयेन सः ।
दयावन् कर्मकमस्ते पदं स्वकृति यक्षिणा ॥३९१॥
पापविपिर्वते ग्रामाभिमुखं ग्रामनायकः ।
15 तस्मात् भूमः प्रापर्व्यं नमस्ता प्रीतिमीरयत् ॥३९२॥
ग्रामेशा ग्राम मो मूर्ख! किमेव हसती भुवम् ।
कथं मालपयिष्यस्त्वं स्थितः किं कीर्तिकामयत् ॥३९३॥
स ग्राम स्वामिन्या प्रेरितोऽर्थं समागमम् ।
मोक्षमेवमपकस्यस्य मानवपी तव शिक्षया ॥३९४॥
20 ग्रामेशो ग्रामकोषेण सह याति त्वयापतिः ।
यावता यस्य ता पेयम वक्ष्यि मस्मसात् कृतम् ॥३९५॥
ततः कर्मकृतं प्रोच ग्रामेशो मूर्ख! हस्यते ।
यत्र पुनः स्वयं देव्यं पृच्छ पश्यापि तव हि ॥३९६॥
एवं जरित्पैम्मीक्षस्य कर्मोऽम्बी नि[ज]कर्मणि ।
5 ग्रामेशोऽपि नव पेयम कारयामास तत्क्षणात् ॥३९७॥
पार्श्वेऽपि नवप(पो)तस्मै ग्रामेशास्यिताम्पया ।

स सामीप्यमाजा भाल इव मत्तः पालयन् क्षमाः ।
बभूव तस्य पत्नी च परार्ध्य निरागमनम् ॥७७३॥
मामकाई स मावीना-पता स्व मानपदरि ।
मानयन् पुत्र कथितं पालयपाठयो ॥७७४॥
5 प्रोक्त यत्साध्वं स इन्यमानाऽपि पापक्षिन् ।
मामुवाद गावदग्धो यथा पुष्पानुतारणम् ॥७७५॥
मार्गालिङ्गेश्च मुखाम्भ-प्यमुचन् परस्ताहितः ।
पयन् नि गतः सागानवः कथिरिपारतन् ॥७७६॥
मानवार्दिहनः स रेमनुपाल्यानुकम्पया ।
10 बहुः मदान्ध वक्रान्तेः यतिनं प्रसन्नत्मयम् ॥७७७॥
पापान्धिप पूर्णयायमासन् किं नयावहः ।
इत्यमवोऽनुप्यमानत्वात्ततः पूर्वं पातस्य न ॥७७८॥
प्राप्याह इव । मातारत्नम जात । स्वर्गीतरः ।
प्रतिम्पत्तुरं कथा । वर्षे तापपरस्परा ॥७७९॥
15 गता-म्बर्गिततात्तो सम्भ्रा तत्र प्रणामरः ।
तथा मतिमे यादव यथा रूपाः तत्तेत्त प्रियः ॥७८०॥
ममात्रत्र वत्पूर्णे मम्यश्च विरिगामरः ।
भारतं च कार्णिर नारदर्शिनंविता द्वारे ॥७८१॥
मन्विते नामवानानाविमयार्थे पुत्रा ।
20 पुष्पान्तिर मत्तु कीर्तितुदं तोरणस्य तिष्ठत ॥७८२॥
मकार्त तद कोश त्र कर्मभूमिना व्यपमानयत् ।
माताप्त्वाप्यकारं तिद्वं तत्त्वतः पुत्रा बहु ॥७८३॥
प्रोक्तमानपरं स्वपूर्वनतराहनग गतः ।
[illegible] ॥७८४॥
25 [illegible] ।

पठितोऽपि वरं धातुर्मा मूर्खो हितकारकः ॥८११॥
किं चान्यः सेवकः स्वामिन् ! पतिमात्मानमप्यपत् ।
विनाप्येवपात्मसमममर्त्रुम इयोद्धरम् ॥८१२॥
धनार्थे पातयेच्चा स्वामिन्यामपि संभितान् ।
5 मामीर्भस्तापसो जाल्मो यथापूर्वमपातयत् ॥८१३॥
कः स तापस इत्युक्ते साऽप्यद् वैताढ्यपर्वते ।
विद्याधरो मेघनादाभिधो विपुरुराधिपः ॥८१४॥ तस्यत्वा ।
मन्यदा स समाभ्यस्तीनो अहरवे शिवशासने ।
मुक्त्वेति सूर्यं तस्सस्यपीसार्यं सुखमास्थमत् ॥८१५॥
10 तदा पोतासकामामात्पर्वे समिधो गतः ।
विपदे तापसः कोऽपि सोऽस्त्याभूद् हरिणीचरः ॥८१६॥
विपाके चनचरो धेनुं चरन्तीं मुनिगोचरे ।
वीक्ष्य स्पृष्टवद् तां गां मेने कामगवीमुनिः ॥८१७॥
चमुत्पपात सा धावत् तामनुप्रष्ठोऽन्वगमन्मुनिः ।
15 स्नेहेन स्वयं स्वर्गं गन्तुकामस्तया सह ॥८१८॥
साऽपि वैद्याधरी माया वैताढ्यमगमत् क्षणात् ।
तत्पुच्छविलग्नः सोऽपि मेने स्वर्गं तमेव हि ॥८१९॥
खेचरस्तं पुरो वीक्ष्य चक्रपामास मोदकाम् ।
मुनिः स्वर्गसुखाभ्यंतास्यममस्यत महामनाः ॥८२०॥
20 स्वादुभिर्मोदकैस्तस्मोऽविस्मयतापसो हरि ।
पिपिपश्चि दिव्यरूपस्सररूपम चातं निरर्थकम् ॥८२१॥
इत्यापे साम्प्रतमाह ममाप्यपूर्वं दिवाश्रयम् ।
तदमुं ममकौतुकस्यान्याप्ये सर्वमतिविम् ॥८२२॥
किं तथा क्रियते सस्य परेतेोऽभवत्तापसा ।
25 वा मधेन जनाश्वरा पत्त्रीपे रथैरिप ॥८२३॥
विभिन्नमिति पुनर्वैनोर्भन्सनामपाश्चरपास सः ।

पुरात्तरक्षेत्र रथा पूरयामास भूपतेः ॥७९८॥
आत्मसमन्तरत्या स्तुत्वा पूर्वं विनिर्मितम् ।
सम्यक् तत्र विलोक्य गुरुस्थापितं वृषभम् ॥७९९॥
विरचितं पत्रं तत्र नानाप्रकारं कल्पितम् ।
5 तत्र गत्वा वीरस्य सदना पूरयामास सा ॥८००॥
हे कान्ति दुरात्मा मूर्खे ! किं विहितं त्वया ।
[illegible] भाषाणि पात्राणि वचनानि [illegible] ॥८०१॥
[illegible] मार्गणा [illegible] विहितं त्वयि न हि ।
[illegible] न [illegible] कालात्ययं पृष्टं किं मया ॥८०२॥
10 [illegible] धनात्मनोऽत्र नष्टविभवस्योचितम् ।
[illegible] पुत्र ! भूपाली [illegible] ॥८०३॥
[illegible] भाति परं स्फुटम् ।
[illegible] गुरुस्मृत्य [illegible] ॥८०४॥
[illegible]
15 [illegible] ॥८०५॥
[illegible] दृष्ट्वा [illegible] गृह ।
[illegible] गुरवे [illegible] ॥८०६॥
किं च [illegible] गुणवान् ।
[illegible] न मनुः ॥८०७॥
[illegible] पूर्वोक्त [illegible] ।
[illegible] किं [illegible] ॥८०८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८०९॥
[illegible] न [illegible] ।
5 [illegible] ॥८१०॥
[illegible] ।

सर्वकर्मकरेणाथी मत्स्येन यया हरिः ॥८३७॥
मोक्षगामवरेऽन्येद्युर्मेभिक्षस्य गृहे मुनिः ।
मूर्तो धर्म इवायच्छन्मासक्षपणपारणे ॥८३८॥
तं वीक्ष्य बहुमं कस्तरसं स्वगृहमागतम् ।
मुदितो मामकाधोऽपि मुनिरुत्पुनमाप्ययौ ॥८३९॥
दर्पणरूपोल्लसितमार्गो मानवपतिर्मुनिः ।
निपत्य पादयोः पत्नीमादिदेशेति सादरम् ॥८४०॥
यदस्ति धर्म्यं सौधात्र कान्ते कान्ते ! तदानय ।
दत्वं यदस्मै पात्राय दानमानन्त्यमेति तत् ॥८४१॥
10 साऽपि प्रमुदिता पत्नीपार्श्वे पुरतो मुनेः ।
मुमोच तण्डुलमानं च क्षेत्रक्षेत्र समानयत् ॥८४२॥
सा मिषेण समादिश्य हृष्टा दत्तुं समुपता ।
पायसं परया भक्त्या विशुद्धं शुद्धमानसा ॥८४३॥
साधुरम्याः पुरो वध्वे स्वपात्रं पात्रपाणये ।
15 संसारपारिपेटेवरिवर्तिपाताय चक्षितत्व ॥८४४॥
सा सार्धं शालेयस्याम्भो पायसं परया मुदा ।
ददौ तापयिता भर्ता यच्छ यच्छेति वाग्भृत् ॥८४५॥
ददत्य मुमुदे दानं तापयचेत तत्पतिः ।
चित्त-वित्त पात्रयोस्तु माभ्यां पुण्यमर्जितम् ॥८४६॥
20 मुमुदे दम्पती दानमादाय मुनिस्तथा ।
धन्याऽस्मि दाती धन्योऽहं हर्षिता मनसा मतिः ॥८४७॥
सपत्नोऽपि मुदा दानं तद्दत्तमनुमोदयत् ।
मार्जयत् पुण्यमतुलमत्यन्तमहोऽद्भुतम् ॥८४८॥
तस्य सत्पात्रदानेन दानपाऽप्यस्य किं नृप ।
25 कामभूम्यो-पि पश्चात्तु पुरो यस्य ददत ॥८४९॥
भद्रा सम्पात्रदानस्य पठितं किञ्चिदद्भुतम् ।

पुष्पसमये मुखं मम स्व(स्त्र)म्यायाविवसप्रभम् ॥८२४॥
सोऽपि मामनुपेक्ष्याशु न्यग्रन्थीषकाण्यनम् ।
पुरा समागमे भ्रमस्य कैरेपी किं स्त्रियपेक्षरे ॥८२५॥
स्फुटपत्ता स्वर्गेऽस्य फलानां यथेन्द्रो मुहुः ।
5 दुर्गाख्ये विषये मायकोऽर्थं तद्योग्योऽस्तु कम् ॥८२६॥
मूर्खैरिपवसा मूर्खश्रीकाः सर्वेऽस्त्रियस्तथा ।
तस्मिन् स्थाने हि सम्मन्ते सदस्याः सत्यैषका ॥८२७॥
सोऽपि तान् सह हत्वास्य ययौ यथास्थिता गती ।
स्त्रियः प्रथमे पुष्पे तत्पयाभिन्न हृत्यसौ ॥८२८॥
10 पौरस्पर्वतनुत्पाते सत्रीकस्त्वात्मने परः ।
पर्वे कमाः पर्वतोकाः यथा स्युः शत्रुर्माङ्क्याः ॥८२९॥
तत्पुष्पअग्रभोगार्थं भेजी तत्र विदूरगा ।
प्रमाणमन्तरे पायामूर्ध्यो सूत्रमिव किमु ॥८३०॥
पापाभिःक्षिप्रता भेपिस्तानभोक्तेन कणपिह् ।
15 तन्मन्यस्येव सोऽपश्यत् त्रियमाणि(णि)फलास्यतो ॥८३१॥
साऽपि मीक्ष्योऽस्फुरयस्यां तत्समं विषनिद्राः कुर्वीः ।
मधुमध्वस्तयोः पुष्पे पार्श्वे पोतमिव सपाद् ॥८३२॥
पराव तावती भेपिर्भामीप्यार्थं तथाप्यस्यात् ।
यथा मन्मयस्थिपमिवयः सोऽपि तेऽपि सर्वे गताः ॥८३३॥
20 विमुञ्च तन्मे स्वामिन् ! मूर्खोऽयमसेवकम् ।
पातकस्य प्रमणस्यां च रितमास्तीपद्वे यथा ॥८३४॥
यथमस्मिन्नपि तत्क्षुत्वा सेवकं निरपायसत् ।
प्रायो नराः पुरीभीर्भा मन्यमाना इव दुस्तराः ॥८३५॥
मपानयः सुमयो भाना विद्ये सेवकोऽप्युना ।
25 मग्रम्य(र)वित्तिताः स्वामिभक्तस्य सोऽभवत् ॥८३६॥
पामेशोऽपि तदा तेन वेषकेनाम्यसहयी ।

भुत्वा तद्गमनं धर्मभूपतिर्वेश्मनि ययौ ॥८६३॥
अथान्योऽपि विशेषाय भूपो विनयवामनः ।
संसारवारिधितरीं चिन्तने देशनां मुनिः ॥८६४॥
यथा ह्यनन्ते संसारे भ्रमतां भवचारिणाम् ।
प्रमाणेन दशनाथो दुर्लभो मानुषो भवः ॥८६५॥
मन्यासत्वमपि दुष्प्राप्यमार्यदेशकुलान्वितम् ।
पापक्षयकुलसंयोग(य) कल्याणमपि पुण्यतस्ततम् ॥८६६॥
महामतमहारत्नाख्य(ख्या)वद्दूष्यं तद्गुरोः कथम् ।
परदेशभवा यस्य यत्नमस्यमहारिणः ॥८६७॥
10 अन्यथा दुर्लभं भूयोऽपि गुरुमुखे गुरौ ।
अन्ये नियाविध गते दत्तास्मर्य(र्यं) करिष्यथ ॥८६८॥
सर्वोऽपि देशनां श्रुत्वोत्तमवीर्यवती गुरुम् ।
महामतमहारत्नाम्यत्यादाय भूपोत्तमः ॥८६९॥
गुरुराज महाभाग ! विस्मयो न विधीयते ।
15 महामतमहारत्नसंप्राप्तौ कुरुतादरम् ॥८७०॥
ओमिति प्रतिपद्याथ धर्मभूपः पुरं ययौ ।
तस्मै न्यग्रोधपत्त्रपाकार्य तत्त्वं ददौ ॥८७१॥
तस्यापि नयभूपस्यार्थोत्सवे तत्सुपः पिता ।
चिरं विचक्षणस्यापि वदी पारसक्ततो यथा ॥८७२॥
20 तस्यास्यां न्यायवती लक्ष्मीः स्थिरा कीर्तिकरी हि सा ।
येषे वर्तेन वा वृद्धिः सा धन्या मनु योक्ता ॥८७३॥
मान्यं मानमन्तरपरेण न चिरकालं सर्वथा ।
मध्यस्थेन त्वया संप्या यस्तु ! पाययप कामवती ॥८७४॥
धर्मस्य कामदपी कस्य न भूता न भविष्यति ।
आयत्ता तत्परं नय यशा प्रयत्न जायते ॥८७५॥
महत्त्वापि[न]या दर्पं मा त्वया [भ]णितव्यं च ।

सातासमाजसमात् पञ्चमतेऽनन्तसम्मतम् ॥८५०॥
अन्यदागान्मुनिर्धर्मं श्रुत्वा तेऽपि नृपोपता ।
स्वस्वायुः प्रतिपाल्याय मृत्युमाप समाधिना ॥८५१॥
नृपेऽपि दृष्टाः सौधर्मेऽभूवन् सहचरा मिथः ।
5 भुक्त्वा स्वर्गसुखान्यत्र जाता भूप ! क्रमादमी ॥८५२॥
प्रमेदग्रीवसत्सूनुः पत्नीग्रीवोऽस्य तत्पता ।
च्युत्वा धनकजीवस्तु मनुष्यभवमन्तरा ॥८५३॥
विधाय तत्र मिथ्यात्विसंसर्गाद्गुरुवर्षं च ।
यथापकल्पमवधमयोऽत्र प्रीतिमानसौ ॥८५४॥ [युग्मम्]
10 पुण्यपूर्वमथ भुक्त्वा नवोत्तमनरेश्वरः ।
संसारविरक्तमना गुरुम् नत्वा व्यजिज्ञपत् ॥८५५॥
कालस्वरूपात् भयदात् प्राणिनां दारुणात्पतेः ।
संसारपक्षसात्स्मास्थमी ! मां पाहि पाशक ! ॥८५६॥
गुरुश्च महाराज ! जिनमुद्राभिषज्जितः ।
15 सज्जामममहामन्त्र(न्त्रा)भयः स्याच यथाऽस्य भीः ॥८५७॥
एवमुक्त्वा नृपो गत्वा पुरमर्चिनवेश्मसु ।
विभाव्याष्टाह्निकं स्नानं दीनादिभ्यः प्रदाय च ॥८५८॥
सर्वर्द्ध्या धीरभूपालसुगतो नमतो मुनिम् ।
नवोत्तमनृपो दीक्षां कलीवान् च दृषेवः ॥८५९॥
20 धीरभूपोऽपि स गुरुं प्रणम्य पितरं मुदा ।
मागमध्यपरं सातवियोगविधुराशयः ॥८६०॥
सेवाश्च जीवनं यावत् सत्यसम्यक्त्विभूपः ।
प्राप भवीभवत्याः पर्योकाल्य स्योमवः ॥८६१॥
नवोत्तममुनिः सार्धं गुरुणा विहरन् भुवि ।
25 जय क्रमसनूपमा पार्श्वपमरिगीमयिः ॥८६२॥
साम्प्रतं विहरन् एन्नुरं पुण्यपयिनम् ।

दधीपः समरसिंहो या स्यादगपितोश्यद्वे(?) । कृतेन. स्मर्यते ।
परं स एष संजात गुर्वैर्मम्मतमो नृपम् ॥९।१३॥
यस्यापूर्वो गुणः कश्चिद् यशो कस्य विस्मयम् ।
मोचयन् पक्षमाहोर्द सरकार्ये सदा महत् ॥९।१४॥
5 देपकानुजन्मापत्यसिंहस्य श्रीपद्मेरिव । ससमुद्रमानमपि ।
समीरसमीव्यमिवाम्भूत् पत्नी सत्त्वविराजिता ॥९।१५॥
यस्य भाग्यो श्रमेण कल्पद्रुम इवार्थिनाम् ।
चित्र स करणाय्यमन्यसानुपरि स्थिता ॥९।१६॥
साम्प्रतं धौरिव सुतौ सूर्याचन्द्रमसाविव ।
10 मासयन्तौ भुवं पितृविरोधमविपर्ययौ ॥९।१७॥
सामन्तनामा प्रथमः सत्तमो योऽभवत् सदा । स मन्तव्य स्म ।
धर्म-धीच यस्य धीर-सत्त्व-संपमताशिमान् ॥९।१८॥
मनुजः साहणाभिमीभ्मनाद् गुणपरिभुतः । ... ।
भुविमासा मपि मूर्ध्न यणस्य हरि पत्नुम्यः ॥९।१९॥
15 मये कापत्यसिंहेऽपि स्वर्गपर्गमुपेयुषि ।
देपालो मम्भिरैश्चर्ये मन्त्रे मम्पापितः सदा ॥९।२०॥
स सपुः पक्षमिः पुत्रैः संवृतोऽप्युत्तरीरपि ।
गुर्भपुमिरसो रेजे पविष्यं स्वानुपान् ॥९।२१॥
ग्यार्ड धर्मं शुभस्यार्थं विपार्थं सहजं पिता ।
20 प्रेयसमास पासादं श्रीमद्देवगिरौ पुरे ॥९।२२॥
तस्य सामायं सर्वकल्पोपकारिणम् ।
धीरस्य नातः स्वर्णमयीयें विवासस्यानुपद् पुरे ॥९।२३॥
स्वयं सर्वेन पुनायं पुर्यन्यमिव सारथिः ।
शिवसाम्यीनित्यानेन व्ययाद् सत्यमयागमिवास् ॥९।२४॥
25 सहजः श्रीदेवगिरौ धाम्यर्चं नृपे गुणैः । ... देवगिरौ ...
तथा निजपर्दं ... यथा नाम्यजन्यमसौ ॥९।२५॥ ...

भूपत्र पात्रास्योऽपि प्राप नृपेण दुर्लभाम् ॥८७६॥
न कस्यापि विश्वासो वत्स ! कार्यः कदाचन ।
सर्वविश्वाससमुत्पाद्य किं कृतं बकवृत्तिना ॥८७७॥
समोऽनुपक्रमे पश्चात्सुतमा-धम-मध्यम ।
5 कुलक्रमागतान् भूपाल् यथा स्यात्त्वं प्रमाणभृः ॥८७८॥
नारीषु नम्रः कार्यो मनीषिभिः कदापि यत् ।
उपक्रमा नपस्येवात्मनुत्तममाप्नुभौ मवे ॥८७९॥
धर्मे वत्सोद्यमः कार्यः सर्वदा सर्वशक्तये ।
अस्मत तेजसो वृद्धिः सर्वस्यापि नृपाभ्युदयात् ॥८८०॥
10 इत्येवं सूनवे शिक्षां सार्धर्मिकजनेष्वथ ।
महत्या विधाय वात्सल्यं दीनादिभ्यो धनं ददौ ॥८८१॥
मुनीश्च परया भक्त्या प्रतिपाल्याथ पुस्तकान् ।
सम्यक्स्थापितांश्चाथ जैनचैत्यसद्मसिनीर्ध्यपात् ॥८८२॥
सपत्याऽन्तःपुर-राजादिसारपरिवारपरिच्छदम् ।
15 राज्ये सर्वमपूर्वसाक्षीकारसमुपगतः ॥८८३॥

[शिबिरविशेषणम्]

मायमार्गेभिनानादिर्वर्णविशेषविनिषे रथैः ।
स पौरपरिजनाभ्यामुपमानमार्गः सुतेन च ॥८८४॥
शिबिकासंस्थितः स्वर्णमणिभूषणभूषितः ।
20 भवप्रारिकारणात् धीरो दीक्षायामेषोत्सुकः नृपः ॥८८५॥ [युग्मम्]
सुप्रशस्तिक्रमयागस्य धीरो दीक्षामथाग्रह ।
सोऽपि तस्य ददौ पञ्चमहाव्रतमशीलय ॥८८६॥
नाम्नौ मध्यमजर्मीमयः पतिपपातुणाः ।
पञ्चा अमूकयन्या पाशितामुचिते भारः ॥८८७॥
25 धीवमिवसमपि भूत्वा धर्मवन्निष्ठो मनस्य च ।
सूत्रपाठाय राज्ये ॥ स्वीचके स मतं गुरोः ॥ ८८

चतुर्विंशतिबिम्बानि द्वे बिम्बे च पृथक्तरे ।
सप्त-सप्त-शारदाद्युग्म-गुरुमूर्तीरकारयत् ॥१४१॥
श्रीसिद्धसूरीनभ्यर्च्य समारोप्य च देवताः ।
बिम्बानि स्वर्णशालायां कृत्वा स्तम्भेषु सोऽकरोत् ॥१४२॥
5 भूत्वा सहजपालोऽपि गुरुबिम्बार्पणे मुदा ।
देविनाम्नायचो सार्धं स्थापयन्नतुपचम् ॥१४३॥
तस्मात्प्रथमं देवगिरौ गुरुमूर्त्यादिसम्पद ।
सहजः कारयामास स पौषधशालाम् ॥१४४॥
महामन्त्रस्वरूपाण्य बिम्बानि प्रतिष्ठापितैः ।
10 कविभिश्रापयो धर्मे जगत्युत्पन्नमिव ॥१४५॥
प्रतिवेदमथान्येस्तथा कु(च)तुर्विंशतिनिर्मिता ।
मण्डपानां पुष्पमालाभ्यां निर्मिता: पद्मा इव ॥१४६॥
पदे पदे पूर्णकुम्भा विन्यस्ता भवभासिरे ।
पुष्करप्रोपसम्पूर्णो निधयः प्रकटा इव ॥१४७॥
15 प्रसमाने वर्तमाने साहजोऽभ्य महोत्सवं ।
निर्मं देवपालजैसीत् स्वगुरून् पौषधोत्सवे ॥१४८॥
क्रमेण जङ्गमानामिवदोस्त्वपुरस्सरम् ।
प्रतिष्ठाकृते समर्थ सिद्धसूरिरसाधयत् ॥१४९॥
ततश्चतुर्विधं संघं मोक्षवैर्यसमैवैः ।
20 मधुपुष्पं मुदा साधुदेशकाः पेशलीरिता ॥१४८॥
मण्डपं कारयामास प्रासादपुरतः पृथुम् ।
देवकुले देवकुलिकाश्चतुर्विंशतिसंयुतम् ॥१४९॥
प्राकारपरितो रम्यादर्शभेदिसमन्वितम् ।
मोक्षमेयाराधनाये पुरीं पुण्यमसूत्रयत् ॥१५०॥
5 स प्रासादे सावकुम्भकुम्भं साधुर्न्यवेशयत् ।
स्फुरज्योति दीपमिव स्वकुलोद्योतदेवपे ॥१५१॥

कर्पूरपूरसुभगं ताम्बूलं यस्य सद्मनः ।
कर्पूरधाराप्रवाहमित्यं वन्दिना बुधः ॥१२६॥
विक्रमसिंहपतिर्यस्य कीर्त्या श्रुतिमुपेतया ।
प्रेरितः स्वपुरि स्थानं मन्त्री देवकोऽस्मकः ॥१२७॥
5 कर्णाट-पाण्ड्यविषये यथायं प्रसरत् सदा ।
तत्पीठप्रमुखस्थानमुख्यं तद्धर्ममकारयत् ॥१२८॥
अन्यदा देवकः साधुः श्रीमद्देवगिरौ पुरे ।
नूतनं जैनभवनं कर्तुमिच्छन्नुपायधीः ॥१२९॥
स साधुः सिंहसूरिभ्यो गुरुभ्यः स्वमनोरथम् ।
10 ज्ञापयामास मम्मेऽप्यभिलाषोऽस्ति जैनमन्दिरकारणे ॥१३०॥
प्रभुप्रसादात् तदिदं पूर्यतां मे मन(रि)स्यपि ।
श्री भुवननाथप्रभिः क्रियतामागती हिताः ॥१३१॥
प्रभुः प्रोचे तपोऽस्ताम्रापत्तवद् भाग्यपीनतः ।
निर्मीकरणं कारकाणां यतः स्यादुच्छ्रिता गतिः ॥१३२॥
15 दुःखरिपुहरः पार्श्वजिनः श्रीभुजनामकः ।
विधाप्यतामयं साधो ! सर्वकामितदायकः ॥१३३॥
अथ देवगिरिस्थस्य स्वराजस्य जिनौकसः ।
विधापनार्थमादेशी प्रेषयामास देवकः ॥१३४॥
घोरस्यासेवी पितुः सखो यथा क्षीरं सशर्करम् ।
20 जायते प्रमनाः पूर्णो बुभुक्षित इवाधिकम् ॥१३५॥
श्रीरामदेवभूदेवे सम्बोध्योपायनैरयम् ।
जिनौकोभूमिमादत्त धर्मे को हि विलम्बते ॥१३६॥
स्वर्सीपतोभिरधिनिधि स्थितमावैर्धर्मधीधनैः ।
मध्ये त्रिमासिक्यस्थायाम् सम्पूर्णं देवमन्दिरम् ॥१३७॥
25 श्रीरश्रिभिविर्निर्मायमापासवरिषभमपम् ।
तथासौ कारयामास देवको भूजनायकम् ॥१३८॥

अथ तृतीय प्रस्तावः ।

तदा तत्र सुरत्राणोऽल्लावदीनो महीपतिः । [illegible]
स्वखड्गाग्निकृतोद्वेगोत्कटव्यापी नृपोऽभवत् ॥१॥
यः श्रीदेवगिरौ गत्वा बद्ध्वा च तदधीश्वरम् ।
मोचयामास तं तत्रैव [illegible] ॥२॥
छत्रचामरसंयुक्तं वीरं हम्मीरभूपतिम् ।
हत्वा रणस्तम्भे सर्वं स तत्सर्वमुपाददे ॥३॥
श्रीचित्रकूटदुर्गेशं बद्ध्वा मुक्त्वा च तद्वनम् ।
कम्पयन् करिभिर्ग्राममभ्रमत् पुरे पुरे ॥४॥
गूर्जरराजाधिपः कर्णस्तूर्णं यस्य प्रतापतः
10 नंष्ट्वा गतो विदेशेषु भ्रान्त्वाऽभ्यो रङ्कवन्मृतः ॥५॥
ईदृशो मण्डलेशस्यापि दुर्धर्षो बहुशासनः ।
कर्णोऽपि सिन्धुं तथैव मृतः पौरुषवर्जितः ॥६॥
कर्णाट-पाण्ड्य-तिलङ्गादिमहीपतीन् ।
यः समस्तान् वशीचक्रे राजनीतिमुपाश्रितः ॥७॥
15 सन्नियामक-ग्रामादिपुण्यस्थानानि योऽग्रहीत् ।
स्थानानि विरचयामास तेषां संख्यां करोति कः ॥८॥
सर्वेऽप्यपि म्लेच्छैः भ्रमन्ति विषये निजे ।
तथा [illegible] न यस्य तत्सैन्यं पुनरागमत् ॥९॥
प्रसन्नपात्रं तस्यासीत् सुरत्राणमहीपतेः । महामात्यपदे
20 सेवाधौरेयपदं प्राप्य यवने महामात्यः ॥१०॥
विहितशर्मादिवृद्धिरिपुनाशोऽन्योऽस्य च ।
मिश्रादि मिश्राभागत्वाभ(म)त्रभुपिमीयन ॥११॥
यस्यास्य राजकस्योऽपि सम्मीमायमुपागताः ।
नीरं मिलन्तीति कालकूटमिवास्यैः ॥१२॥

तथा स्वर्णमयं चक्रे चक्री मूर्त्तिं जिनौकसः ।
निजे प्रमत्तस्याः स्वर्णैरत्नरम्यमपि यद्भवत् ।।९५२।।

　　साधुर्विधाय विधिवैरपि धर्मकृत्यैः
　　　　श्रीजिनशासनसमुन्नतिमत्र देवो ।
5　　श्रीपूर्वपर्वगिरिभूपगणपालकोऽसौ
　　　　सार्धं जगाम गुरुभिर्गुरुकार्यसिद्धौ ।।९५३।।

इति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्ये वैराग्यपर्वणि द्वितीयः प्रस्तावः ॥

अथ तृतीय प्रस्ताव ।

तदा तत्र सुरत्राणोऽल्लावदीनो नदीनवत् । बब्बरीमो दृप्तोऽभूत्।
योऽप्रमितिक्षोणीपरव्यापी नृपोऽभवत् ॥१॥
यः श्रीदेवगिरौ गत्वा बद्ध्वा च तदधीश्वरम् ।
मोचयामास तं तत्रैव जयस्तम्भमिवात्मनः ॥२॥
रणस्तम्भाधिपतिं वीरं हम्मीरनृपतिम् ।
हत्वाऽभिमानिनं सर्वं स तत्सर्वमुपाददे ॥३॥
श्रीचित्रकूटदुर्गेशं बद्ध्वा जग्राह च तदनम् ।
कम्पमन्वं कपिभिःपाममयचं पुरे पुरे ॥४॥
गूर्जरत्राधिपः कर्णस्तूर्णं यस्य प्रतापतः
10 नंष्ट्वा गतो विदेशेषु म्लानाऽप्यो दैन्यमाश्रितः ॥५॥
देवो मालवकस्यापि दुर्गस्थो बाहुबलयम् ।
यन्त्रेण निन्ये तत्रैव मृतः पौरुषवर्जित ॥६॥
कर्णाट-पाण्ड्यविषय-तिलङ्गादिमहीपतीन् ।
य समस्तान् पदातिकाले शासितामभ्यासितः ॥७॥
15 समित्यकल-जालादिदुर्गमुख्यानि योऽग्रहीत् ।
स्थानानि विषमाण्यत्र तेषां संख्यां करोति कः ॥८॥
सर्वराधिपसैन्यानि भ्रमन्ति विषये निजे ।
तथा बब्बर न यथा तत्सैन्ये पुनरागमम् ॥९॥
यस्मद्पार्श्वं तमास्थे सुरत्राणसमीपतः । [illegible] ।
20 सैन्यकोऽश्वपत्तनादेः पत्तने नरमपदं ॥१०॥
निर्दिष्टमेघितपतिरिपुमर्दी अन्योऽस्य न ।
निग्रहेति निग्रहाऽभाव(घ)मप्रपुषिर्संघनः ॥११॥
पश्यास्य राजपत्नीऽपि बन्दीमाप्तुमागताः ।
नीतं निम्नगतीन कारणकनृपतिःसमं ॥१२॥

तस्य श्रीसमरसिंहः साधुर्देशलनन्दनः ।
विदधाति सदा सेवां सर्वकार्यकरी हि सा ॥१३॥
नृपोऽपि तद्गुणप्रीतः प्रीतिं कस्याभिव्यक्तवान् ।
तस्मिन् साधौ यतो नूनं गुणा गौरवकारणम् ॥१४॥
5 मिथ्यात्मानमपि प्रत्यासन्नाः कथन भूमिपम् ।
राजप्रसादतोऽप्यस्य शीतकरमणिकान्तवत् ॥१५॥
नृपप्रसादं सम्प्राप्य स देशस्वामिनामपि ।
विदधाति स्म कार्याणि यादृक्पात्रपारिमपयत् ॥१६॥
अमलत्वमिता तेन सुवृत्तेन गुणौजसा ।
10 वंशस्तः सूनुना रेजे चन्द्रेणेव पयोनिधिः ॥१७॥
तस्याथ धनदस्येव समग्रैश्वर्यशालिनः ।
कालः कियान् व्यतीयाय सुखेन सरलात्मनः ॥१८॥
कदाऽपि दुष्षमाकालानुभावाद् भुवि पश्चिमम् ।
मार्गाणां पञ्चकस्याथ श्रेयसां विप्रवर्मतः ॥१९॥
15 श्रीशत्रुञ्जयतीर्थेशश्रीनाभितनुजन्मनः ।
देवस्यापि विम्बसा म्लेच्छसैन्यैर्विनिर्मितः ॥२०॥ [युग्मम्]
तदाकर्ण्य कर्णशूलसदृशं दुर्वचो जनः ।
यथा पतन्ति श्रद न तस्मात् यथा ऽमनः ॥२१॥
तदु तदुःखितधियः शिशिपुः कल्पनातगम् ।
20 अपरभुक्तदा स्वदुः कांऽपि यानिधाम् ॥२२॥
स शिशुः कोऽपि न युवा न वृद्धः कोऽपि मानवः ।
भावना भाविता याऽपि यः पयाऽपि तदाऽपिवत् ॥२३॥
देशलोऽपि तदाकर्ण्य पतागत त्यापतन् ।
शीनासपारात्यमचेनन्या शिम्वार च ॥२४॥
25 चिह त्वां तनिगुर्न मार्च पमशिप्रभिनारत्नम् ।
मीतविश्विनर्क तय ध्याथ-सप्रमनृदन ॥२५॥

यदिदं भवपाथोधिपारसंप्रापणक्षमम् ।
शत्रुञ्जयमहातीर्थं त्वया पाप ! विनाशितम् ॥२६॥
विवेकिनमपि प्राज्ञमुदारमपि मानवम् ।
कर्मभिर्विकलप्रस्येव पिशाच इव दुष्टधीः ॥२७॥
5 पुण्यधारिसुतं मध्यपदं बन्धुनिरूपकः ।
कर्मभिर्विकलप्रस्येव प्राक्रोशयद्गुरुगकः ॥२८॥
एवं संक्रोश्य मत्वा च सिद्धसूरिमुनीः पुरः ।
साधुः दर्शयत तीर्थस्य सर्वं स्वीकृतमित्युपदिशत् ॥२९॥
श्रीसिद्धसूरयः श्रुत्वा श्रुतधो(धी)वसिलश्वराः ।
10 ऊचिरे कुरु मा खेदं साधो ! शृणु मदस्थितिम् ॥३०॥
अस्मिन्नपारे संसारे सदा क्षणविनश्वरे ।
न कोऽपि शाश्वत स्थिरतामात्मनुपजनुभूयते ॥३१॥
यत् कल्लोलतरलं जीवितं यौवनं धनम् ।
सर्वार्थसाधकं गात्रमपि विद्युच्चलाचलम् ॥३२॥
15 धावास्तूपार्कतूलामाः संयोगाः प्रियसङ्गमाः ।
पुत्र-नर-सरो-ग्राममुख्यं वस्तुचित्रं चलम् ॥३३॥
विदास्थीऽप्यमरुषा दुःखमासमयोऽस्ति यः ।
तमाख्यातगुण्य हानिः प्रोक्ता तीर्थकरैरिह ॥३४॥
एवं विभाव्य संसारस्वरूपं साधुसत्तम ।
20 न विनाशो विघातव्यस्तीर्थे तु चिन्तय ॥३५॥
धन्यः स एव यथानुसारं यो जिनेशितुः ।
कारयिष्यति तीर्थस्य न मही आयते यतः ॥३६॥
तीर्थमत्र सदा भद्र ! श्रीशत्रुञ्जयपर्वतः ।
स पावयितुं भूमौ तथैवेतदनघम् ॥३७॥
25 धापन्तो मलपी साधो ! विधत्ते यतकिन्तया ।
तारुण्य य वसुधारा रामभूपम् पुराऽपि हि ॥३८॥

तस्य श्रीसमरसिंहः साधुरत्नमभूत्सुतः ।
विरराज महा सर्वे गर्वपर्वतवी हि सा ॥१३॥
भूयांसि सद्गुणास्तस्य संति सत्पात्रविस्तरम् ।
तस्मिन् साधौ यथा पूर्वं पुण्यं गौरवकारणम् ॥१४॥
5 श्रियाप्यस्यापि सम्यासदा सदा पूजितम् ।
[illegible] ॥१५॥
भूतमा [illegible] स स्वस्वामिनामपि ।
विरराज स्म [illegible] ॥१६॥
[illegible] तत्र सुपुत्रं सुतजता ।
10 देवताः गुरुपत्र [illegible] यथाविधि ॥१७॥
तस्या धनस्यस्य समस्त[illegible] ।
[illegible] विरक्त मनीषाय पुण्य [illegible] ॥१८॥
[illegible] तु समस्तानुभावात् भुवि वर्तिनाम् ।
[illegible] भवति विशपर्वताः ॥१९॥
15 श्रीमत् [illegible] ।
[illegible] ॥२००॥ [युग्मम्]
[illegible] सुरस्य मम ।
[illegible] यथा [illegible] ॥२१॥
[illegible] ।
) [illegible] ॥२२॥
[illegible] ।
[illegible]

यदा शत्रुञ्जये तीर्थे महासत्त्व ! गमिष्यसि ।
त्वमान्तरारिपून् जित्वा केवलं लप्स्यसे तदा ॥५२॥
मत्वा प्रभुं पुण्डरीकः स्वार्थसिद्धिविधित्सया ।
ततः प्रतस्थेऽप्येकाकी को हि वैरिजये स्थिरः ॥५३॥
5 पुण्डरीकं गणधरं यान्तं शत्रुञ्जयाय तम् ।
अन्वयुर्यतयः केऽपि जिनेन्द्रपरिवारतः ॥५४॥
भव्यजनः पथि तस्याप ग्रामतो ग्रामतोऽभितम् ।
गत्वा गत्वा पञ्च पञ्च सप्त सप्त मुनीश्वराः ॥५५॥
एवं यावत्पुण्डरीकः पुण्डरीकगिरिं ययौ ।
10 तावत्तस्याभवन् पञ्चकोटिसंख्यास्तपोधनाः ॥५६॥
एवं परिवारेण संयुतो गणभृद् ययौ ।
मासमेव गिरौ तत्र शत्रुञ्जयासनोत्सुकः ॥५७॥
तैः समं पुण्डरीकोऽपि [illegible] दमी ।
मासेन केवलं लब्ध्वा सद्यो मोक्षमवाप सः ॥५८॥
15 चैत्रमासे पूर्णिमास्यां(यां) पुण्डरीकोऽत्र निर्वृतः ।
तेन तस्य गिरेर्नाम पुण्डरीक इतीड्यते ॥५९॥
जिनः श्रीनाभिजन्मापि पुण्डरीकगणेशितुः ।
सर्वं निर्वाणवृत्तान्तमाचख्यौ भरतागतः ॥६०॥
पित्र(प्यपि)नापतिर्न सोऽपि मोक्षसत्पुण्यबन्धुरः ।
20 यस्यान्ते नमस्ते यस्य शिरोऽभ्युत्थितविधिम् ॥६१॥
तत्र तीर्थे भगवन् ! विधाप्य जिनमन्दिरम् ।
आत्मन्यप्यक्षये पुण्यं तीर्थे स्यात् प्रकटं तथा ॥६२॥
जिनोऽप्याह पुष्कलमत्र विधातुं जिनमन्दिरम् ।
अन्यत्रापि कृते पुण्यं न सामान्यं किमत्र तु ॥६३॥
25 अथासौ भरतश्चक्री धर्मचक्रिनिदेशतः । भक्त्या प्रमोदतः ।
रूप्य-मणि-स्वर्णमयं तत्र चैत्यमकारयत् ॥६४॥

तेषु पञ्च समुद्धाय विख्याताः क्षितिमण्डले ।
समग्रमप्यत्र वार्धीनां विज्ञातुं नाम शक्यते ॥३९॥
अथ विज्ञपयामास प्राञ्जलिर्नयतो गुरुम् ।
प्रभो! प्रसादस्तीर्थस्य वर्णनेन विधीयताम् ॥४०॥
5 पाद(पद्म)रेण्वः कियत्स्वपोऽर्यांग महातीर्थमनुत्तमम् ।
कथमस्य महिमा कश्च समुद्धारकृत् पुरा ॥४१॥
गुरुपदाम्बुसर्पिण्युत्सर्पिणीषु गतास्वपि ।   गीस्तस्योक्तयः ।
बह्वीष्विदं महातीर्थं साधो! न स्वल्पकालिकम् ॥४२॥
तदीयाचारकारका ये तत्रासीमभिधा(धा)स्यया ।
10 न मायन्ते साम्प्रतं ता बहुत्वादपनिर्गमात् ॥४३॥
अस्यामवसर्पिण्यां यस्तीर्थमहिमा पुरा ।
अभिमुख्याख्यैः प्रोक्तस्तं वक्ष्ये किञ्चनाधुना ॥४४॥
अस्त्येऽत्र पुरा नाभिजन्माऽजनि जिनेश्वरः ।
तीर्थंकराणां प्रथमः केवलज्ञानभास्करः ॥४५॥
15 तस्याशीतिमनुसीतिसंख्याका गणधारिणः ।
पुण्डरीकाभिधस्तेषु मुख्योऽभूद्गुणवासमम् ॥४६॥
सोऽन्यदा केवलज्ञाने स्वस्वामु(मु)खतोऽथ प्रभुम् ।
प्रणम्य प्रोविवानेव विपाद्विधुर्मना ॥४७॥
स्वयूर्वेऽपि तीरत्वमस्त्वयार्कीमपि सधीश्वरे ।
20 यथाऽर्थ्यते तथा नाथ! दुर्लभो भवपारके ॥४८॥
निपसप्यप्रपथं भाव्यं मुक्तक यथा'क्रमम् ।
न कर्कशमयाप्रोति सेवमानोऽपि योऽक्षणम् ॥४९॥
तथाऽहं तव सेवाऽपि शिष्योऽपि भक्तिमानपि ।
समीरस्याऽपि सततं ध्यानं किं न मम यता!॥[त्रिभिर्विशेषकम्]
25 भमयानस्थयाप्यर्थं महायश! पिपीड़ मा ।
यतो मोहत्वयाऽपि तव स्वल्पान्तरायः ॥५१॥

सगरश्चक्रवर्ती स श्रीशत्रुञ्जयपर्वते ।
उद्धारेषु प्रसिद्धेषु पञ्चसु द्वितीयोऽभवत् ॥७८॥
यत्र रामर्षिसाधूनां तिस्रः कोट्यः शिवं गताः ।
नारदानां च नवतिलक्षा एकाधिकास्तथा ॥७९॥
5 कोट्यो दशास्मिन् द्रविड-वारिखिल्लादिमुनीनाम् ।
सिद्धिं गता निशितायकर्मकक्षा सपासपि ॥८०॥
प्रद्युम्न-शाम्बप्रमुखाः कुमारा यत्र कोटिभिः ।
सार्धाभिरष्टभिः सार्धं सिद्धिं प्रापुः सनातनीम् ॥८१॥
यत्रापि पाण्डवाश्चैत्यं बिम्बं चापि मणिमयम् ।
10 संवीक्ष्य तु पश्चकाले प्रभावं च मायिनम् ॥८२॥
नेमिरूपं कौमिकं यत्रां बिम्बं कुशाग्र्यगोचरे ।
वैरे बिम्बस्य लेप्येन मूलबिम्बमकारयत् ॥८३॥ [युग्मम्]
प्रासादमिति-काष्ठमयमेते व्यधापयन् । पाण्डवा तृतीयक ।
विख्यातास्त्वमी लोके तृतीयोद्धारकारकाः ॥८४॥
15 कुन्त्या समन्या सहितास्तेऽत्र यत्रापि पाण्डवाः ।
मुनिभिश्चापरैर्यत्यानां सह विंशतिकोटिभिः ॥८५॥
थावच्चापुत्रगुरु शैलक-शुकप्रमुखास्तथा ।
भरतस्तनयोऽस्मिन्नसंख्याताः शिवं ययुः ॥८६॥
यत्राजित-शान्तिनाथौ जिनौ द्वितीय-षोडशौ ।
20 स्वस्वकाले चतुर्मासीं वर्षासु स्थितिमापतुः ॥८७॥
ततः श्रीनन्दिषेणेन यात्रार्थमुपेयुषा ।
श्रीनमिनमिपरिष्वेष्याजितशान्तिस्तवः कृतः ॥८८॥
बिम्बस्य यत्र चैत्यस्याप्युद्धारा गणनातिगाः ।
प्रत्येकं जज्ञिरे तेषाम्मेयपिरिन्धुमाप(पाः) स्मृता ॥८९॥
5 यदन्यतीर्थे तपसा विहितेन फलं भवेत् ।
तत्र दशमाभमपि भावतो लभ्यते फलम् ॥९०॥

श्रीनाभिनन्दनजिनप्रतिमां रत्ननिर्मिताम् ।
न्यवेशयद् गर्भगृहमध्ये स मूलनायकम् ॥६५॥
तथा मूर्तिं रत्नमयीं पुण्डरीकगणाधिपः ।
अपि स्वर्णरूप्यमयीर्जिनमूर्तीः परा अपि ॥६६॥
5 ततः प्रसिद्धमभवत्तीर्थमेतदिह क्षितौ ।
चतुस्त्रय-पुण्डरीकाद्येकविंशतिनामकम् ॥६७॥
तदस्मिन् बिम्बविधौ भरतः प्रथमोऽभवत् ।
उद्धारकारी श्रीनाभिसूनुसमनिवेशनात् ॥६८॥
पञ्चाशद्विस्तृता मूले योजनानि दशोपरि ।
10 अष्टाप्युच्चो योजनानि श्रीशत्रुञ्जयपर्वतः ॥६९॥
एतत्प्रमाणमतुर्यारकेऽसौ पर्वतस्ततः ।
हीयमानोऽन्त्यके भावी पञ्चमे सप्तहस्तकः ॥७०॥
तीर्थेऽस्मिन् ऋषभसेनप्रमुखाः परमेष्ठिनः ।
असंख्याः समवसृत्य सिद्धिं प्रापुः पुराऽपि हि ॥७१॥
15 यत्र त्रयोविंशतिश्च ऋषभप्रमुखा जिनाः ।
श्रीनेमिवर्जाः समवसृताः केवलशालिनः ॥७२॥
श्रीपद्मनाभप्रमुखा भावितीर्थकृत अपि ।
यत्तीर्थं पावयिष्यन्ति स्वस्वपदपङ्कजैः ॥७३॥
श्रीबाहुबलिना यत्र समवसरणान्वितम् ।
20 मन्दिरं श्रीमरुदेव्याश्चादरपरैरकार्यत ॥७४॥
यस्मिन्नमिर्विनमिश्च मुख्यौ विद्याधराधिपौ ।
द्वाभ्यां मुनिकोटिभ्यां सहितौ सिद्धिमीयतुः ॥७५॥
श्रीनाभिनन्दनजिनसन्ताने येऽभवन्नृपाः ।
असंख्यास्ते ययुर्यत्र मासमाजिततीर्थपम् (?) ॥७६॥
25 भ्रातृव्योऽजितनाथस्य सगरो भरताधिपः । [illegible] ।
यत्र चैत्यसमुद्धारं कृत्वा मुक्तिमवाप सः ॥७७॥

संसारेऽपीनामिकाऽऽसीत् सुशीलाऽस्य सधर्मिणी ।
शीलाम्बुतीर्णा मनसा न पापप्रियिपा तु या ॥१०४॥
सोऽन्यदा सहित पत्न्या श्रीशत्रुञ्जयपर्वते ।
श्रीमदभिनन्दनबिम्बप्रणामायै जावकिर्षयौ ॥१०५॥
5 मतिहर्षवशोल्लासिपुलकाङ्कुरसुन्दरः ।
जावकिर्भक्तसम्पूर्तैः कुम्भैर्जिनमसिस्नपत् ॥१०६॥
विम्बं लेपमयं तेन पयसा स्नापयारिपा ।
विविधाशमितं वीक्ष्य जावकिर्जीपया सह ॥१०७॥
विविधमनसस्मरस्या स चतुर्विधमाहनम् ।
10 तीर्थेशस्याभिनन्दनस्य पुरतः समुपाविशत् ॥१०८॥
अस्यैर्विधमोपवासैस्तत्पूर्वे शासनामरी ।
सिद्धो बुद्धो जिनः स्वामी किं दास्यति स वरदम् ॥१०९॥
एवं धर्मिनिमास्य पश्चस्तीर्थस्य रक्षकः ।
भास्वे तत्पुरतो गन्धोपवासम् सौरम्यतु ॥११०॥
15 जावकिः शासनसुरीमिव गत्वा तदालये ।
व्यमरत् सौख्या शुद्धः स्वसमैर्मितसिद्धये ॥१११॥
षष्ठे जातेऽप्योपवासे यक्षः प्रत्यक्षरूपभाक् ।
प्रभ साह ! किमगाम(माह न) मितं ब्रूहि प्रयोजनम् ॥११२॥
स ऊचे धर्मबुद्ध्या मे कुर्वतः स्नपनं जिनः ।
20 विविधाशमितः पापं त्वया मार्जितम् ॥११३॥
मर्यं कलङ्कसम्पर्को पापकर्मविपाकरी ।
तापपास्य(मिप्य)ति तेनाहमप्यम्बुजोऽभवम् ॥११४॥
तद् यक्षेश ! तथा धेहि मसार्ध विशदाशय ।
यथतस्पीनस्तः किञ्चिन्मिमुखिर्मम जायते ॥११५॥
25 यक्ष मोच महानन्द श्रीनाभूयविकारितम् ।
नवीभर्या महतेप्या पूज्यमानमहर्निशम् ॥११६॥

पुंसां यथाऽऽयमन्यत्र कोट्या सौवर्णया फलम् ।
प्राप्यते तदशक्रोपवासेनापि लभ्यते ॥९१॥
यानि कान्यपि तीर्थानि प्रथन्ति जगतीतले ।
तानि सर्वाणि दृश्यन्ते दृष्टेऽस्मिन् तीर्थनायके ॥९२॥
5 वीक्षिते यत्र नरक-तिरश्चां गतिवारणम् ।
माविनामभवन्नूनं कुदेव-कुगुरुत्यजोः ॥९३॥
हिंसानुरागोऽपि हिंसा(स्रा)पास्तीर्थेऽस्मिन् संस्थिताः सदा ।
यान्ति प्रभावतस्तस्य सुगतिं गतकल्मषाः ॥९४॥
नृजन्मनः फलमिदं जीवितस्य धनस्य च ।
10 शत्रुञ्जयगिरौ यस्मा पक्षिणोऽपि निरीक्ष्यते ॥९५॥
यदुपास्तिः तपो दानं श्रुतं शीलं जपक्रिया ।
क्रियमाणं सदाऽनन्तफलमत्र भवेदिह ॥९६॥
यात्राङ्गुष्ठमानमपि बिम्बं स्थापयते सुधीः ।
स भुक्त्वा चक्रवर्त्यादिसमृद्धिं स्वर्गमाप्नुयात् ॥९७॥
15 यत्र यक्षः कपर्दाख्य(ख्यः) श्रीनाभेयजिनेशितुः ।
सपक्षो भवति भव्यानां सन्ततं व्यक्तभक्तिमान् ॥९८॥
तदमुष्य मुख्यतीर्थनायकस्य च दर्शने ।
प्रमाणयस्व कर्तुं साधुसङ्घमहेश्वर ! ॥९९॥
तथाऽत्र वीरनिर्वाणात् सम्प्रतिनरनायकः ।
20 विक्रम-पदविक्षा-ऽऽम दत्ताः श्रीशातवाहनः ॥१० ॥
उद्धारकारका यत्र येऽपि बहवोऽभवन् ।
काले कर्ता व्यधात् साधुरुद्धारं जावडिः पुनः ॥ [युग्मम्]
सोऽकारयद्यथाऽरं जावडिर्धार्मिकाग्रणीः । पृष्टो गणभृता ।
यथाभूतमहं यात ते साधो ! शृणु सादरम् ॥१०१॥
25 मधुमत्यां पुरे पूर्वं प्राग्वाटकुलसम्भवः ।
जावडश्रेष्ठिनः सूनुः समभवत् जावडिः ॥१०२॥

सोऽपि तुष्टोऽवदद्देवि ! यद् किञ्चिन्मयाऽऽननम् ।
करोमि तदहं साम्यं यस्येव न केनचित् ॥१३०॥
आयतिः प्राह भूपाल ! दृढासि यदि याचितम् ।
प्रार्थयामि तदाऽहं त्वां कल्पद्रुममिवार्थिनाम् ॥१३१॥
5 सोऽपि पुत्रे नृपेन्द्रस्य मैत्री बिम्बमयाचत ।
बिम्बं किमिति स प्राह(ह)न्यभिप्रो स यत्र गोचरे ॥१३२॥
स्वविषयस्थानस्ति प्रभो ! योऽस्माभिरर्चित ।
देवोऽस्य बिम्बं तन्मूर्तिरत्र भूमिगृहेऽस्ति सा ॥१३३॥
भूपः प्रेम्णे पुनस्तां प्राह वेत्सि भूमिगृहं यदि ।
10 यद्येतैरभिज्ञानैरास्तीस्त्वापवर्तं स तत् ॥१३४॥
यावत्ताभिर्मोचयन्ति भूमिं भूमिगृहाश्रिताम् ।
पुष्पाः भेदिनस्तावत् बिम्बं प्रादुरभूत्तदा ॥१३५॥
यक्षेश्वर्या देवतया पूज्यमानमहर्निशम् ।
प्रासादं विविधे रत्नामरपैर्बिम्बनामभि ॥१३६॥
15 तं दृष्ट्वा जगन्नाथीयः साक्षात् कर्णेऽभिषेव ।
इति ध्यात्वा प्रणिपत्य महोत्सवमकारयत् ॥१३७॥
मध्याह्ने सुरसाणो आनन्दभेदिनां मुदा ।
पम्पसर्वे पुष्पयाम् यस्य प्रक्षीर्ण[ति] सुर मपि ॥१३८॥
तद् पुष्पमाभिर्बिम्बं पूरय त्वं मनोरथम् ।
20 ममापि पुष्पसमोऽस्तु स्वस्थाप्यमस्य यत्नतः ॥१३९॥
गुरूपदेशैः स्वर्णभूषणैरथ ज्ञापितम् ।
सम्मान्य मासिषेण भूपः सबिम्बं मासा सह ॥१४०॥
क्रमेण मार्गमुल्लङ्घ्य दुर्लङ्घ्यमपि साम्प्रतम् ।
देवतातिशयाद् बिम्बं श्रीशत्रुञ्जयमाप्तवत् ॥१४१॥
25 आत्मनिर्माणवती भूमिं गिरिपरि वासरे ।
तद्बिम्बमारोपयति महापासयोभीत्ये ॥१४२॥

बिम्बमस्याधिनाथस्यामुना भूमिगृहे स्थितम् ।
तदानीय स्थापयाद्य प्रासादे मूलनायकम् ॥११७॥
जावडिः प्राह मे चेद्धे विद्यते न धनं घनम् ।
दूरदेशान्तरस्थानात् बिम्बमानीयते यथा ॥११८॥
5 यक्षः प्रोवाच मा चिन्तामथार्थे कुरु कर्हिचन ।
यानि द्वादशवर्षेभ्यः पतितो वाहनानि भोः ॥११९॥
भवता प्रेषितान्यासन् तानि पूर्णानि सम्प्रति ।
समेष्यन्त्यप्रयासादपि द्वीपे मान्यवचनात्तव ॥१२०॥ [युग्मम्]
यक्षोपदेशतो हृष्टो जावडिः सीतया युतः ।
10 निःसन्देहं कार्यसिद्धिममन्यत स भाविनीम् ॥१२१॥
स्वसौधे स्थिते सोऽस्य सचिवः पार्श्वमभ्यगात् ।
नदी मृत्युं गतः कोऽपि यक्षमं यायति कश्चित् ॥१२२॥
यन्त्रितोऽस्मी तीर्थनाथे जावडि स्वपुरं गतः ।
कपर्दिपक्षस्यादेशो निःसन्देहमना ध्रुवम् ॥१२३॥
15 गुम्फकव्रजये दत्त्वा शुल्कव्याज्ञाभियोगिनम् ।
सन्निभागमयानाशां यक्षनिर्देशमाश्रये ॥१२४॥
तदानयापि यानानि सम्पूर्णानि महार्णवैः ।
महापात्राण्यधिष्ठितानि श्रेष्ठी हर्षमुपस्मरः ॥१२५॥
वीरस्यानेकवस्तूनां विक्रयाः श्रीसद्धारिकाः ।
20 स्वकाये मर्येपस्ति स्म यतेऽर्थं पूतमस्तकः ॥१२६॥
सपश्यैत्य विकीर्णैर्बहुकाञ्चीभरोऽभवत् ।
मनोरथोऽपि पुण्यस्य सदा फलति देहिनाम् ॥१२७॥
महाप्यौपयन्नं श्रेष्ठी समादाय पत्तने ।
जगाम जावडिर्यक्षमिथ्याकृतवै ॥१२८॥
25 तस्मिन् अथ बम्बावतीयः सुरत्नाप्योऽस्ति नायकः ।
जावडिर्विविधैर्वेषैः प्राघूर्णैस्तमतोषयत् ॥१२९॥

इति व्यवस्थावचसा तापयन् व्यन्तरामरः ।
सद्यः कर्मोपयन्ति स्म न देवा दुर्जयाशयाः ॥१५६॥
श्रीवज्रस्वामिगुरुणा शुभलग्ने गुणाश्रयः ।
बिम्बमस्थापयत्सोऽपि प्रतिष्ठाप्य यथाविधि ॥१५७॥
5 बिम्बस्यास्थापने हेमकलशावपि तत्र सोऽभ्ययत् ।
तत्र कलशाधिष्ठात्र्यौ जावडिः श्रेष्ठिपुंगवः ॥१५८॥
अथ पुण्यप्रमोदेन प्रासादोपरि संस्थितौ ।
जायापती विदधतुर्नृत्यं स्तवसमन्वितौ ॥१५९॥
मृत्वाप्तौ व्यन्तरः पूर्ववैरि(र)णः प्रापितौ(तौ) क्वचित् ।
10 तौ तत्र यत्र न प्राप्तौ पाण्डवैर(?) हि दुस्तरम् ॥१६०॥
तत्सुतो जावडिः श्रेष्ठी चतुर्थोद्धारकारकः । धन्यस्य धन्योद्धार ।
प्रसिद्धोऽभूत्ततो यस्य पञ्चमोद्धारकारकः ॥१६१॥
श्रीमच्छ्रीमालवंशेऽभूत् बोहित्यः पुरुषः पुरा ।
यो वीरम्यांबुनिधेः पुंसां बोहित्य इव तारकः ॥१६२॥
15 सद्गुणश्रेष्ठस्तस्य वैदिकाम्बस्य तत्सुतः ।
अम्ब(कुम्भ)नागो महामात्यस्तस्यापि तनयोऽजनि ॥१६३॥
तत्सुतो वीरदमनामा देव इवापरः ।
चित्ते न कलिकिल्बिषी तथा दानपरोऽद्भुतः ॥१६४॥
तत्सूनुर्वरभाग्यश्च जयपद्माभास्करः ।
20 चिह्नं प्रकाशमानश्च विस्फुरत्करदीधितिः ॥१६५॥
तस्य पुत्रो जगन्मूर्तो यदा हितकृते सताम् ।
प्रथमस्तपनोऽभवत् कृपुण्यप्रमदोत्सवः ॥१६६॥
श्रीकर्मनिर्देशेन स्वभूमण्डलमण्डपे ।
उदयनस्तम्भ इव स्थापितः सत्त्वसंयुतः ॥१६७॥
25 स यथामतिरायत्ने व्यापारं प्राप्य भूपतेः ।
तथा सार्थकरो ज्ञेये यथाऽभ्यसीत् मानवश्रियः ॥१६८॥

व्यावृत्य व्यस्तया बिम्बमुत्तारयति तापतीम् ।
एवमायास्यतस्तस्य षण्मासा व्यतिचक्रमुः ॥१४३॥
विधि(ध)यो ज्ञातवित्पंसे चिन्तयामास चेतसि ।
सोऽपि प्रयासतामागादुपायश्चिन्तितः स्फुटम् ॥१४४॥
5 त्वं च प्रिया च ते श्रेष्ठिन्! भक्तौ शङ्करस्य हि ।
पञ्चधारमयीः पञ्चान् मन्येऽहं प्रावणपुतान् ॥१४५॥
द्वितीयदिवसे श्रेष्ठी सप्रियश्चक्रधारया ।
पश्चादमूयापयन्मौपक्लयत् सहमा भिय (?) ॥१४६॥
गुणेन बिम्बमारोप्यर्द्धिरैकपरि तत्क्षणात् ।
10 सत्त्वे हि कारणं सिद्धेः सर्वं सत्त्वेन जीयते ॥१४७॥
श्रीसिद्धमभूपात्त्वोच्चर पर्यन्ते गते ।
ज्ञातिभिः स्थापयामास तद्बिम्बं मूलमण्डपम् ॥१४८॥
उत्थापितो निजस्थानात् कैम्प्यमपो जिनः ।
तद्वि(व्य)न्त्वा महाराति कोपावध्यापवाऽस्पदम् ॥१४९॥
15 प्रसपता निशादन सत्कर्म तन भूतकम् ।
तथा चकम्पे स यथा क्षिप्राम्भूमिमण्डपः ॥१५०॥
भूमण्डपधाः सूत्रधाराः यपरेऽप्यखिला जनाः ।
भूमौ निपतिताः सद्यो पार्श्वस्थस्तालि(ष्टकाति)स्म च ॥१५१॥
चित्तसंक्षोभमापीस्य ज्ञातिभिर्व्याकुलाशयः ।
20 श्रेष्ठिबिम्बाग्रतः स्थित्वा स्तवीयं तं न्यविक्षपत् ॥१५२॥
स्वामिन्! ममापराधोऽयं क्षम्यतां कारुण्यस्तुतः ।
प्रसीद भगवन्! मयि कृपां कुरु कृपानिधे! ॥१५३॥
महादेवापरधाप् परावृत् चमत्कारिणः ।
उत्तीर्यत् भगवन्तम् सर्वथास्थितोऽसि यत् ॥१५४॥
25 तदा न प्रथमे नाथ! स्वामपूजादिकाः क्रियाः ।
स्नात्रः करिष्यति सदा नूतनस्यालयस्थितः ॥१५५॥

क्रमेण जैत्रसिंहस्य सौम्येनातिविसर्पता ।
मंत्रिसैन्यं कांदिशीकं मन्युसैन्यक्षितोमितम् ॥१८२॥
स्वं सैन्यं भग्नमुद्वीक्ष्य धीरकर्मनिपुंगवः ।
संग्रामसिंहोऽरिघाताय पुरस्य स्वयमुत्थितः ॥१८३॥
5 जैत्रसिंहपुरः स्थित्वा मन्त्री स प्राह साहसी ।
व्याघ्रो स्मपामीपस्थेषु किं वा धर्मं करे कुरु ॥१८४॥
यतोऽयं श्रीसिंहणचक्रवर्ति(र्ति)हस्ती समागतः ।
तत्पूर्वं शरणं याहि मत्स्वामिचरणाब्जयोः ॥१८५॥
सोऽप्याह साहसं यावद् वणिजामस्ति मः सदा ।
10 तावत्तस्य मुखं हस्ते कृपाणं मुञ्च मा मुधा ॥१८६॥
यथा स्तुभनका मस्या न तथा मरिचान्यपि ।
यथा स्वपमिता भास्या न तथा सुमनोऽपि हि ॥१८७॥
भयरस्य ततो याहि मद्धर्मिमसरपरश्वि ।
न विपदामुपरि मन्यमानं पतति कुयम् ॥१८८॥
15 सेनानीर्विदितोऽस्मीति स्वामिना कुरु मा भयम् ।
सिंहवेषधारी मया सिंहनादं करोषि किम् ॥१८९॥
मन्मूर्धे पौरुषं यावत्या व्यक्तीस्यात् न कदाचिदपि ।
यशोवशकरं स्वर्णं भवेद् व्यर्थं करोषि ॥१९०॥
तवीरीभूय वणिजा पश्येस्तोकपता करी ।
20 मुद्गरैर्दं तव मुखं तरवारिक्रमास्थितम् ॥१९१॥
तदाकर्ण्योल्लसत्कोपाटोपाकम्पितमेचकः ।
अभ्यपातत्तसमां जैत्रसिंहोऽमुमभिमुखम् ॥१९२॥
मन्त्र्यप्यभिमुखं तस्य मोम(मू)र्त्तासिस्थस्त ।
व्यक्तं कामिगच्छन्तं विच्छेद विदुरैस्तथा ॥१९३॥
25 तयोः पञ्चाब्धि युद्धं रमसाद् कुर्वतोस्तयोः ।
एवं कन्यामसिमि मन्त्री तं भित्वा द्विधा करोत् ॥१९४॥

तदुच्चारितमिन्त्रोऽसौ भूयो भुनक्ति कण्टकम् ।
पाययोर्यं प्रुर्नसैव मन्त्री पत्तनपुरं ययौ ॥१६९॥
कदापि श्रीसिद्धचक्रवर्ती स्वमतिपरिधिनाम् ।
जैनसिद्धं सुपात्रसु मेरुं मैत्रिमान्वितम् ॥१७०॥
5 सम्यक्पुरयतो यत्र भावाभायत भारतः ।
पयास्तु धनपत्यभ्युदयार्थैर्वसुन्धराम् ॥१७१॥
मनुर्जभवनोद्धासिरत्नुमिस्तरपि दिवि ।
विरक्तम् तेजसाऽभ्याप पञ्चमामपुरं रपात् ॥१७२॥
सैनिण्य स्वनलं सर्वं पुरवापपर्यन्ता (?) ।
10 स्वयं सस्वपरीवारः श्रीशत्रुञ्जयगिरिं ययौ ॥१७३॥
प्रथम्याथ तीर्थनाथं स्नपयित्वा विशुद्धधीः ।
मधुपुरम् घटं तुर्णपसनामम्बिरपि ॥१७४॥
पापदात्मसिद्धं पापौ छत्वाऽभ्यायम् स्वामिनं पुरः ।
मन्त्री मन्यपसंक्षीयमाननैनगुणावत्ता ॥१७५॥
15 तापदभ्युत्थीपपतिं व्यसन्ती जिनपार्श्वतः ।
एदिस्पापगान् भित्तिमध्य वपुर्वौदयनोऽपि तत् ॥१७६॥
चिन्तयामास मनसि यद्याऽस्मिन् काष्ठनिर्मिते ।
जिनौकसि मनकमितस्ता रथः प्रमादतः ॥१७७॥
गतदं मूल्याऽप्येतत् ददयस्मात्समपि स्थिरम् ।
20 कारयित्वा ततो मास्य द्वितीयं मीदर्शं दिने ॥१७८॥
पश्ची-तैल-ग्रस सार्वं मिमितवस्तुनिक्षिमि ।
तदा स्थाने करिष्यामि यदा पूर्वं मनिरपनि ॥१७९॥
प्रतिज्ञायनि पमित्स्य जिनभार्यं पितरच ।
समुत्तीपापमिमुखं (?) मन्त्री पके प्रयाणकम् ॥१८०॥
25 मपा मिपा मिक्षितयाः सैन्यपोषमपास्तपि ।
महारम्भः प्रपपूर्व मामाभार्द्धं धपधारि ॥१८१॥

क्रमेण जैत्रसिंहस्य सैन्यैर्व्याप्तानिविसफता ।
मंत्रिश्रेष्ठे कर्विदिर्धीके गन्तुमभ्यमित्रोपरि यम् ॥१८२॥
सवे सैन्ये गजयुद्धस्य पौरुषमर्जितुम्मयः ।
संपर्कितोऽरिपदाताय पुरस्य स्वयमुत्थितः ॥१८३॥
5 जैत्रसिंहपुरः स्थित्वा मन्त्री स प्राह साहसी ।
भद्रा स्वयमीसर्वं किं वा छलं वर कुरु ॥१८४॥
यतोऽत्र श्रीसिंहपञ्चवर्ती(र्ति) हस्ती समागतः ।
तत्पूर्वं धारणं याहि मत्स्वामिवरगाज्ञया ॥१८५॥
सोऽप्याह साहसं मार्ग यपिजामस्ति वा मया ।
10 तमागतस्य मुखं हस्ते कृपाणं मुञ्च मा मुधा ॥१८६॥
यथा सुखपदका भद्रया न तथा मरिचाम्यपि ।
यथा स्वपक्षिता पात्या न तथा सुमटोऽपि हि ॥१८७॥
अपसृत्य ततो याहि मद्रपिमसयपस्थि ।
न किपरमुपरि मन्यान्तं वहति भूपम् ॥१८८॥
15 संग्रामीर्थिर्दितोऽस्मीति स्वामिना कुरु मा मदम् ।
सिंहपयम्यपारी भ्रम सिंहनामं करोति किम् ॥१८९॥
मन्त्र्युचे पौरुषं यावत्या व्यस्थोऽस्यमत् न पद्धतिभिः ।
यसयोदयास्तं स्वार्णं मदत् व्यत्नं कपोपकं ॥१९०॥
कलीरीभूय वणिजः पत्ययेस्तौक्ययतः कती ।
20 तुरयपिणं तव मुण्डं तरवारितुरगाविपकम् ॥१९१॥
तदाकर्ण्योद्धतस्तोपरीपाकम्पितयौवनः ।
मम्यधाक्तुद्धृतो जैत्रसिंहोऽग्रमविनम् ॥१९२॥
मन्त्र्यप्यभिमुखं तस्य मोम(मू)वासिरगावत ।
तत्तल्ल वाभिगाम्यन्ते विस्फोरं विशुधैस्तदा ॥१९३॥
25 तदा वज्रशल्लि पुरं स्वसाद् कुर्वतोत्य ।
तदां लम्भाभसिन्य मन्त्री ते निहत्य द्विधा व्यधीत् ॥१९४॥

छिन्नं छिन्नमिति प्रोच्चैर्मन्त्रिण्य यस्त्विमामिति ।
भग्नपुच्छमिव शत्रुसैन्यमाशु पलायितम् ॥१९५॥
मन्त्र्यप्युदयनो वैरिनिराकरणोद्यतः ।
निःशल्याङ्गः पपातोर्व्यां कस्य कस्य व्यसनं निजम् ॥१९६॥
5 एवं संवीक्ष्य सर्वेऽपि मन्त्रिणः सुभटा भय ।
तुरङ्गस्थितं मन्त्रिणं परितोऽमिलन् ॥१९७॥
तं निःशस्त्रं करुणं कम्पन्तं वीक्ष्य मन्त्रिणम् ।
मन्त्रिणः प्रोचिरे मन्त्रिन् ! केयं कातरता तव ॥१९८॥
यः स्वामिकार्ये सङ्ग्रामे प्राणांस्त्यजति सेवकः ।
10 स सूर्यमण्डलं भित्त्वा स्वर्गं याति सुखाकरे ॥१९९॥
तत् त्वं स्वस्वामिनः कार्यं विधाय रणमूर्धनि ।
स्वस्थाने किं कुरुषे विषादं व्यथयाऽर्दितः ॥२००॥
तव प्राणप्रतीकारोऽस्माभिर्भूरिः करिष्यते ।
नीरुग् भविष्यति भवान् झगित्येव विषीद मा ॥२०१॥
15 मन्त्र्यूचे निश्चिते मृत्यौ को विषादो विपश्चिताम् ।
विषादो मम स्वामिकार्ये मृत्युमुपेयुषः ॥२०२॥
प्राणत्यागोऽपि न तथा व्यथयति मां मनागपि ।
यथा पुण्यविरहितस्य दुःखाकरं यापयेऽधुना ॥२०३॥
किं शल्यमिति तैः पृष्टे मन्त्री प्राह यथा मया ।
20 श्रीशत्रुञ्जयतीर्थेऽप्रासादोऽस्ति चिकीर्षितः ॥२०४॥
मनोरथोऽयं चित्तस्थो योऽभूत्स्वपि मृतेऽपि सः ।
तथैव चिकीर्षं यात्रा शल्यमेतद्द्वयं मम ॥२०५॥
मन्त्रिणः प्रोचिरे मन्त्रिन्नस्मिन्नर्थे विषीद मा ।
बाग्भटस्तव पुत्रोऽस्ति शल्यद्वयसमापने ॥२०६॥
25 पुत्रः पितुर्मतो एव इति नीतिगतं वचः ।
ततस्त्वच्चिन्तितं सर्वं कारयिष्यति बाग्भटः ॥२०७॥

वात्सल्यं प्रदर्शयाम्यस्य पुत्रं तथा वयम् ।
पूर्णीकरिष्यति यथा शीघ्रं तव मनोरथम् ॥२०८॥
वैरिसुते च मन्त्रिणः प्रमदापूर्णमानसाः ।
समस्तराज्ये तो स्वार्थे एषता ननु ॥२०९॥
5 मन्त्री प्रोवाच मे पुत्रनाशुः स्वास्थ्यं तदीप्सितैः ।
न विधास्यः प्रतीकारे यतो यत्नात्तुमीपथम् ॥२१०॥
यतो ! निर्गमिष्य कश्चिद् पतिमन्त्रय तत् कुलम् ।
मातृधर्मं यथा तस्मात् पारमेष्ठिकदारकम् ॥२११॥
वैस्तदा तस्य वामपि योपकर्मे तपोधनाः ।
10 मन्त्रीशो मुनिवरो पदा कारितः मतयेरमाह ॥२१२॥
मन्त्री तु तं समवायु मन्त्रानी मानसान्वितः ।
प्रणम्य तत्पुरोऽभ्यर्थीत् पर्यस्तारापणं स्वयम् ॥२१३॥
समाधिना शुभध्यानी परमेष्ठिनमस्कृतीः ।
स्मरन्मेषोत्तरम् प्रायोपगमनं संपर्यमयाप सः ॥२१४॥
15 तस्योऽपि तं साधुमिष्टं निस्वानमभिनिमित्तवध्य ।
न मुमोच कुपरं च प्राणानामीगतोऽपि हि ॥२१५॥
तस्यापि स्वगुरोः पार्श्वे गत्वा दीक्षामुपाददे ।
विधिवत् पालयामास स व्रतं पितृमातृयुः ॥२१६॥
विधाय देहसंस्कारं मन्त्रिणोऽपि हि मन्त्रिणः ।
20 न्यवेशयन् देवबलं सुतपाप्तस्तु सुपर्वणा ॥२१७॥
तस्य सर्वेऽप्य सर्वे मन्त्रिणा पत्तने पुनः ।
मातृपुर्ण्यतोऽमिन्नसर्वस्वमार्पयत् ॥२१८॥
सुतोऽप्युरमणसुत्पे(त्वा) तमुपेत्यमुपयम्य ।
सम्यग् नाक्रोडयम्नभिनुप्रयसामुविशीचकाः ॥२१९॥
5 मृतोऽपि मानव सर्वं प्रसादीदस्य पाण्डवे ।
दरगुरपमालपूर्णं गुर्वी मुनिततुर्मनाम् ॥२२॥

चिरं जितमिति प्रायेमन्त्रिणा वन्दितामिति ।
मत्पुरस्कृतेव शत्रुसैन्यमग्रु एवमपितव ॥१९५॥
मन्मत्पुरस्को वैरिसत्वापरिम्रारता ।
निम्नगाग्रु पयसोऽम्भो कस्य कामयस्ते नियम् ॥१९६॥
5 एवं संक्षोभ्य सर्वेऽपि मन्त्रिणः सुमता मप ।
गुरुपुरस्कृतिर्व मन्त्रिणां परितो मिलन् ॥१९७॥
ते निम्नमस्त्वं कथ्यं कम्पन्ते पीतस्य मन्त्रिणम् ।
मन्त्रिणः प्राप्तिरे मन्त्र । कर्म कातरता तव ॥१९८॥
य स्वामिकार्ये सत्त्वमापे मार्गास्पदाति सेवकः ।
10 स सूर्यकरवर्त्त मित्वा स्वर्गे याति सुधाकरे ॥१९९॥
तत् स स्वस्वामिनः कार्यं विधाय एष्यमूर्वेमि ।
एतस्याने किं कुरुषे विनाशं व्यथयाऽर्दितः ॥२००॥
तव पार्श्वमीत्कारेऽस्मादृरि करिष्यत ।
धैर्यद् भविष्यति भवान् मृतिस्येव विषीद मा ॥२०१॥
15 मन्मूर्ते मिमिन सूर्यो वो विपाशा विपस्मितास् ।
निरोसता मम स्वामिकार्ये मास्पुपुरस्पुरः ॥२०२॥
मतस्मपारपि न तथा व्यथते मां मनागपि ।
यथा पुण्यमित्वशास्य दुष्कृतर् बाधतेऽधुना ॥२०३॥
किं प्रस्यमिति के पूरे मन्त्री पाद यथा मया ।
20 भीष्मद्रव्यदीर्घधानमत्त्वास्तोऽस्ति विचीर्वितः ॥२०४॥
मयाप्यायोऽर्थ विचस्या योऽस्मूल्यपि सुतेऽप्य सः ।
वदत विद्वं पाया प्रस्पमेतन्निर्व मम ॥२०५॥
मन्त्रिणः प्राप्तिरे मन्त्रिणाप्तिसमर्थे विषीद मा ।
यस्मरसत्व पुमानस्ति शत्रुसत्वापमोक्षये ॥२०६॥
25 पुनः स्त्रिमुखे कृते इति गीष्णिर्य पथः ।
तत्स्तपत्तिर्न धैर्यं कारयिष्यति वाम्भटः ॥२०७॥

मन्त्रिमन्त्रित्वमाकर्ण्य सकर्णोऽसौ समासदः ।
धूनन्तः स्वमूर्धानं प्रोचिरे वचनं मिथः ॥२३४॥
धन्यो मन्त्रीश्वरो यस्यैवंविधा मतिरीदृशी ।
यतः पुण्यवतां पुंसां मतिः स्यादीदृशी ध्रुवम् ॥२३५॥
5 ततो मन्त्री सूत्रधारं समाकारयति स्म तम् ।
सोऽपि धातुप्रगिरिः शीघ्रमेव समाययौ ॥२३६॥
मन्त्रिणाऽभ्यर्थ्यमानोऽसौ सूत्रधारः किमिह कारयत् ।
यथा निष्पन्नमात्रो यत् प्रासादोऽयं द्विधाऽभवत् ॥२३७॥
साम्प्रतं परितो मर्मपदस्य भ्रु(भ्र/मितपुनः ।
10 प्रासादः प्रविशद्वायुप्रकम्पोत्पाति(त)दोषस्तुकुलम् ॥२३८॥
कार्यं भ्रमिपुरस्तादि प्रासादो भवता कृतः ।
इत्युक्ते मन्त्रिणा सूत्रधारः प्राह विमृश्येति हि ॥२३९॥
देव ! भ्रमियुक्तः प्रासादो न विधीयते ।
तदा कारयितु (तुः) वंशो नाम्नाऽस्य स्वल्पसन्ततिः ॥२४०॥
15 अथ स्मयमानः प्राह मन्त्री किं सन्तति क्षिपम् ।
धीरे मयापि पुण्यं तु स्वर्गमोक्षौ ददाति भोः ! ॥२४१॥
तद् गत्वा मुक्त्वा नृपः प्रासादं विधेहि द्रुतम् ।
विधेहि यावती कीर्तिसन्ततिर्मे भवेद्यथा ॥२४२॥
सूत्रधारोऽपि भ्रम्यादिरूपैर्यो धातुधर गिरौ ।
20 गत्वा स्वाम्यादिष्टं सम्पूर्णं विधिवत् व्यधात् ॥२४३॥
प्रासादेऽस्य सुनिष्पन्ने वाग्भटः प्रोल्लसत्प्रियः ।
स्वस्वामिनमनुज्ञाप्य यावतां पितृकार्यके ॥२४४॥
वत्सरे [illegible]पराङ्मुखिः ।
सिरदत्तस्वामिभिः सूरिमुख्यैर्यस्यप्रतिष्ठितः ॥२४५॥ [युग्मम्]
25 सम्यक्तादितिसमपीतपूर्वकं पमरम्भूकम् ।
ज्ञानभस्थापनं वैद्यनाशितं च व्यधापयत् ॥२४६॥

मन्त्री मुद्रां नृपगुरोर्लब्ध्वा सिद्धिकरीं जने ।
समभूद् मोरवार्ता (?) पुण्यनिमग्नकार्येऽपि ॥२२१॥
वाग्भटस्याग्रतस्तेऽपि मन्त्रिणः प्रणताः पुरः ।
सर्वे विज्ञपयामासुस्तत्पातोत्थपनोदितम् ॥२२२॥
5 वाग्भटोऽपि तदेषां तु गृहीत्वाऽभिग्रहद्वयम् ।
स प्रैषीत् ससूत्रधारान् विमलाद्रौ नियोगिनः ॥२२३॥
शुभे मुहूर्ते प्रासादस्यारम्भो विदधेऽथ तैः ।
प्रस्तरैरेव सम्पूर्णः कलशान्तोऽप्यजायत ॥२२४॥
स्कन्धे वलिते तस्मिन् कर्मस्थायिनियोगिभिः ।
10 सचिवस्तैर्नरैः प्रैषि तद्वधापनिकाकृते ॥२२५॥
मुद्रामुन्मोच्य तं प्रेष्यं मन्त्री भावयति स्म सः ।
ततोऽप्यस्य सम्पूर्णं प्रासादं सुमुहूर्तकम् ॥२२६॥
तस्मै वधापनाकाय वाग्भटो मन्त्रिनायकः ।
स्वर्णांत्यप्रपुष्पका जिह्वां हेममयीं ददौ ॥२२७॥
15 नभःपूर्वविभुदीर्घव्योमभूमण्डलान्तरः ।
प्रस्फलत्कुम्भे पावत् मारुतेन महीयसा ॥२२८॥
तावदन्या केचवरः शत्रुपथिकैर्नरैः ।
प्रयये पत्रमादाय मन्त्री स्वयमवाचयत् ॥२२९॥
तथाऽऽसेऽत्र लिखितमेतत् प्रासादो पापताञ्झगिति ।
20 सम्पूर्णस्तापसा मन्त्रिन्! मारुदुत्पन्नसुस्तोऽपि हि ॥२३०॥
तदाकर्ण्य विलुम्पितानन्दो मन्त्रीश्वरोऽभवत् ।
सखेदोऽपि समाभावी पितृवधे मन्त्रिमं जगौ ॥२३१॥
मन्त्रिन्! पितास्तावनघर हयः किं विशुष्यस्तव ।
स माह यदि वै अद्य मयि जीवति तन्न मे ॥२३२॥
25 द्विधा भविष्यत्यग्रे प्रासादो मत्कृतान्तरम् ।
तथा च कारयिष्ये तं जानन् पापविनाशकम् ॥२३३॥

नवारित्र यथा तीपस्यत्वारं कारयाम्यहम् ।
मन्नमाद् मदम्या[द्] प..पि तं नवीना विधिर्वत ॥२८६॥
भीयममकरग्रामो ऽपि मीमिमम् ममपर्पारि ।
ग्याय याय गुप्तो ऽसि विवेकि स्वमन्धीनितम् ॥२८७॥
5 गुप्तो ऽसि यदि नास्यामि[न्] ! स्फुरन्माने ममयम ।
निष्कमूर्ते यथा म स्यात् कापमिस्याम स भरत ॥२८८॥
म गूत्ररयतन्त्रीशा महिरसमामिर्य तत्र ।
नाभिशामसिर्त साभाः स्फुरन्ममस्य सार्पत ॥२८९॥
विशापनस्तत्र सानुः प्रापम्योऽम्यपिता प्रिय ।
10 मन प्राप्य स ममर्त्यो तम कार्ये मुखं पृथां ।२९ ॥
ईपनापसम गन्धा महिरमो नृपाकसा ।
माया[ ] हाम्र स्फुरन्माने स्फुरन्मानमसेवनम् ॥२९१॥
पिर्मन्निन स्फुरन्माने स्वमात्राय सारद ।
महिराम मानुपुत्रः ग्रामपाम्बानुपाम्पपी ॥२९२॥
माना ऽपि स्पर्धर कस्य स्फुरन्माने पुर्वीन्तितम् ।
मात्मपिता स्वपमेन महिरामं पुन्जनी ॥२९३॥
नमर्गीत्र शिरस्त्रापसहितो स्वायमिर्मितम् ।
मणिमाभिकर्मपुर्गा हाम्र कापाम् समानन ॥२९४॥
मा ऽपि काशाम ममगायामकपत्रामकर वधी ।
नाना ऽपि ममगायमयम तामूलपुरस्सरम् ॥२९५॥
यम मानुपर्म ग्रामः स्फुरन्माने निवीय तत्र ।
उजाय निमन्त्र स्वीयं सार्धा ! सापम नाभिजमह ॥२९६॥
गनिन्त्रा गायपा मानुपुन्ममरीपर्ते मुषा सह ।
हामि परित्रपानि स्म शिरस्त्राने च मादरा ॥२९७॥
5 स्मन्य शीर्ते स्फुरन्मान स्मरमोनुः प्रयम्य च ।
इति विज्ञपयामास स नासवगुर्वपिपा ॥२९८॥

महातीर्थेऽत्र प्रासादसमुद्धारक्रमेण सः ।
मन्त्रीशः स्वपूर्वजसमुद्धारं विदधे किल ॥२८७॥
उद्धारे स्थापितास्तेन कोट्यो ऽसनयोमिताः ।
वाग्भटेनैकमानन्दपरोल्लसितचेतसा ॥२८८॥
5 एवं विधाय प्रासादसमुद्धारमहोत्सवम् ।
वाग्भटो धर्मकार्याणि राजकार्याणि चाकरोत् ॥२८९॥
पञ्चमोऽत्र महातीर्थे समुद्धारकरोऽस्मि ।
तीर्थोद्धारकराः पञ्च न परे विश्रुता क्षितौ ॥२९०॥
तातो ! शत्रुञ्जयगिरौ विद्यमाने न किञ्चन ।
10 मास्ते विनयं तीर्थस्योद्धृतिस्त्वं तु विलोक्यते ॥२९१॥
एवं गुरुगिरं श्रुत्वा मानसिर्विस्मयोऽभवत् ।
भयं पितुर्महातीर्थमित्यार्तं विदितं मया ॥२९२॥
तदहं कारयिष्यामि प्रभो ! तीर्थसमुद्धृतिम् ।
यतः समग्रसामग्री साम्प्रतं वर्तते मम ॥२९३॥
15 सुखायत्तं धनायत्तं पुत्राणामपि मे पदम् ।
छायत्तं नृपायत्तं कार्यशक्तिस्तथोत्तमा ॥२९४॥
तत्पापमेव सर्वत्रापि त्वत्प्रसादवशं यदि ।
मयेप्सितार्थं तदहं कारयामि समुद्धृतिम् ॥२९५॥
श्रीसिद्धरूपयोऽभ्यायुर्धर्मकर्मसु सर्वदा ।
20 गुरुप्रसादः मयका कर्तुं समारभ्यमन्वहम् ॥२९६॥
ततीर्थस्य समुद्धारं शीघ्रं कुरुष्व ! कारय ।
विघ्नप्रसिद्धं यदिदं धर्मस्य त्वरिता गतिः ॥२९७॥
गुरुप्रसादमासाद्य देवतः साधुसत्तमः ।
गृहे गत्वा समरस्य सुताय व्यपिदीप्सितम् ॥२९८॥
25 साऽपि भूमिपुरात्म्यं स्वर्गापूपमिव पैतृकम् ।
निर्माय यत्नं सद्यः श्रीकि(न)पितोऽग्नि स्मरः ॥२९९॥

तदग्रिम यथा नीपस्पर्शाकारं कारयाम्यहम् ।
भाण्डागारे पदानि[ह] याऽपि त्वं नवीना विधिर्मम ॥१८६॥
भीमानकुम्भमालाऽपि प्रीतिमान् समरोपरि ।
उवाच याच तुष्टोऽस्मि विधेहि स्वमभीप्सितम् ॥१८७॥
5 तुष्टोऽसि यदि तस्यामिन् । स्फुरन्मालं समर्पय ।
निष्पन्नं यथा मे स्यात् कार्यमित्याह स स्मरः ॥१८८॥
स पूर्णरत्नपापीठा वटिरामाभिधं ततः ।
कापिञ्जमर्पितं साधाः स्फुरन्मालस्य साधय ॥१८९॥
विनीतमस्तस्य साधुः प्राप्यम्योऽस्याधिका प्रिय ।
10 ततः प्राप्य स मालेयं तत्र कार्ये गुरुं दधौ ॥१९०॥
रैवतावतमे गत्वा वटिरामो भूपप्रिया ।
सार्ध[ं] धीमे स्फुरन्मालं स्फुरन्मालममेलयत् ॥१९१॥
विलोकितं स्फुरन्मालं स्वमालाप सादरः ।
वटिरामः साधुपुत्रः प्रागपूर्वमुपाययौ ॥१९२॥
15 तावताऽपि स्मरं तत्र स्फुरन्मालं तुमेवितम् ।
स्थापयित्वा स्वयमेव वटिरामं पुनर्ययौ ॥१९३॥
तत्रदीनं शिरस्नापसहितं स्वप्नविर्मितम् ।
मणिमौक्तिकसंयुक्तं धीमे कायात् समानय ॥१९४॥
सोऽपि कोपात् ममारम्भाकपवालकर ययौ ।
20 तावताऽपि समयाभावात् ताम्बूलपुरस्सरम् ॥१९५॥
स्वयं साधुवरं नाम स्फुरन्माले विलोप तव ।
उवाच निर्भयः स्वीयं साधी । साधय यान्मितम् ॥१९६॥
पठित्वा पात्रयोः साधुम्कसदीपर्व मुदा सह ।
धीमे परिदधाति स्म शिरस्नाणं च मानतः ॥१९७॥
25 न्यस्य तीर्थे स्फुरन्माले स्मरसाधुः प्रणम्य च ।
इति विज्ञपयामास स बालगुरुदर्पिता ॥१९८॥

स्वामिंस्तव स्फुरत्यास्ते धर्मध्याने सति ।
मर्त्ये न दुष्कालोऽपि विघ्नौघोऽपि मम क्वचित् ॥१९९॥
त्वत्प्रसादात्सद्धर्मं संप्राप्य निःस्पृहस्थितिम् ।
धर्मपारावारपारं प्रयास्यामि कृतिस्थितम् ॥२००॥
5 आस्यपत्रिस्मयमानस्याभ्यवसमिवापरम् ।
श्रीमान्सकलसंघोऽथ साधवं तं वितीर्णवान् ॥२०१॥
वाक्यया वीरमः साधुमभ्येऽभ्यरोपयत् ।
तस्यानसनारम्भ स्वयमेव सहायकृत् ॥२०२॥
चारित्रैर्योपमानैः स गच्छत्रिपञ्चभिः पुरः ।
10 वीरसमुद्रः साधुः समस्तादिव विपत्पतिः ॥२०३॥
राजमार्गे राजवाद्यैः तौर्यत्रिकैश्च सर्वतः ।
नृत्यमानः पूज्यमानः नारीभिर्मङ्गलगानतः ॥२०४॥
अभ्युद्गतः संमुखैः पुष्पैः साक्ष(त)मालनैः ।
प्रविवेश विधानार्हं स्वस्वकीर्तिसमन्वितः ॥२०५॥
15

[विधिविशेषम्]

प्रविश्य श्रीवीरपमं स्वकाव्यपथमिवामतम् ।
विविधापायम मायुर्लोकानिखिला वि(व्य)तर्कयत् ॥२०६॥
अथ श्रीविजयसूरीश्वं पत्तनं विनिर्ययुः ।
साधुः सर्पेऽर्थकालेऽपि पौरपन्यारमाप्यमत् ॥२०७॥
20 अथ प्रभुपार्श्वं गत्वा तत्काल(न्या)त्तीर्थकाः स्मरः ।
तीर्थोद्धारस्फुरन्मानमप्रक्षिप्तमाप्यम् गुणाः पुरः ॥२०८॥
गुरुरप्याह आमर्षि तव यत्पथमसत्पुण्यम् ।
तृप्यन्त्यपि वामाक्षी पत्तनानुमति हरी ॥२०९॥
तीर्थोद्धारस्थिता सापा । धीमं कुरु समुद्यमम् ।
25 धर्मकामानुमावन सिद्धिरस्त्ववितर्कितैः ॥२१०॥
अथ व्याजिरसाधुः श्रीमस्तुपरामन्यिम ।

सम्मानपरैकपरस्यासौ पूर्वभवापितोऽस्ति यत्र ॥१११॥
तेनैव सा भूमिगृहे निम्पस्ताऽद्यापि विद्यते ।
महतापुण्यस्तमेव किं प्रभो! कारय म(न)मम् ॥११२॥
सुरूपोऽपि समाकार्य देसलं पुण्यपेशलम् ।
5 भाविद्यामिति तस्याग्रे सपुत्रस्यापि सादरम् ॥११३॥
पर्व पुरा समानीता सम्यक्त्वपरस्याही यदा ।
मन्दिरस्य विधेरे सा तु संघेशस्त्रो निवेशिता ॥११४॥
चतुर्विधेन संघस्य गृहीत्वाऽनुमतिं ततः ।
त्वया कार्यते नित्यं तीर्थेऽस्मिन्नूतनापकम् ॥११५॥
10 सर्वोऽपि धर्मकार्योऽपि संघसांनिध्यतः सदा ।
सफलमानि भवन्त्येव विशेषात्तु तदस्मिन्यते ॥११६॥

इति निशम्य गिरं स्वगुरूदितां
समरसोऽपि सपमय देसलम् ।
अभ्युदयपरिपोषविमर्शनी-
15 स्तुमनाः सुमना निजमन्दिरम् ॥११७॥

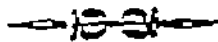
इति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यवर्णनो नाम तृतीयः प्रस्तावः ।

स्वामिस्तव स्फुरत्माने पार्श्वपश्चागते सति ।
भये न क्षुद्रलोकेऽपि विमुग्धोऽपि मम क्वचित् ॥९९॥
स्वप्रसादात्स्वरूपं संप्राप्य निभृतस्थितिम् ।
भवेप्रपापारपारं प्रयास्यामि हरिस्वहम् ॥१००॥
5 स्वप्रयाविनमालाभ्यावंभवसमिवापरम् ।
श्रीमानमपयशोऽस्य साधवे तं वितीर्णवान् ॥१०१॥
सामग्रया बहिरामः साधुमध्येऽभ्यरोपयत् ।
तस्यावासप्रवेशाय स्वयमेव सहाययत् ॥१०२॥
परिवैरापमनैः स पक्तिबन्धिभिः पुरः ।
10 श्रीरथमयुतः साधुः साक्षादिव दिवस्पतिः ॥१०३॥
ग्रामर्षे पञ्चवाद्यैः पीतवस्त्रैश्च सर्वतः ।
सुरमनाः पूज्यमानश्च भारतीभिश्चन्दनमङ्गलैः ॥१०४॥
अभ्युदस्तः संमुखैः पुत्रैः साक्ष(क्ष)मानसैः ।
प्रविवेश निजावासं स्वस्वश्रीकृतमङ्गलः ॥१०५॥
15 [विभिर्विधानम्]
अथैकं श्रीमद्विरामे स्वकामप्रयमिवागतम् ।
विधिपापमम साधुस्तापयित्वा वि(स्व)सर्जयत् ॥१०६॥
अथ श्रीसिद्धसूरीन्द्रे पत्रप पिपत्रिपुः ।
साधुः सर्वेष्वात्मस्वपि पौषधमात्मागमत् ॥१०७॥
20 अथ प्रभुपार्श्वा मया कान्या(न्या)चीर्णेन समरः ।
तीर्थोद्धारस्वरूपमानप्रतिमाव्यय गुरुः पुरः ॥१०८॥
गुरुरप्याह धर्मर्षि तव भाग्यमनल्पम् ।
रत्नपरिपि धर्मर्षी यद्धाराद्रुमस्ति वर्ती ॥१०९॥
तीर्थोद्धारविधा साधो ! धीमं कुरु समुद्यमम् ।
25 धर्मकामानुमानस्य सिद्धिरस्वपिसम्पिता ॥११०॥
अथ ध्यातिदासाधुः श्रीपत्सुपाजमभिवन्द्य ।

साधो समर ! निस्सीमधर्मसमुद्योतकाशिते ।
सुषमस्तवागाद् किमे मनोऽत्र विराजते ॥१२॥
कलिकालमहासैन्येन विश्वस्तान्मस्तकमपि ।
गतप्रायप्रभासमतामस्या संजीवयितुमिच्छसि ॥१३॥
5 साधो ! पुण्यवतां धुर्यो वेधाः परिपीयते ।
कलिकालेऽपि यस्य त्वं तीर्थोद्धारविधौ मुदा ॥१४॥
पवमूताऽपरमिदं मम्माणफलदी पुन ।
मम्मिणाऽस्ति समाधिता प्रभूतप्रतिमामयात् ॥१५॥
तदस्याः समयो नैव ज्ञापयिता निवेशने ।
10 कश्चि त्वमस्त्व एव पार्श्वे राजपूरुषः ॥१६॥
तदियं विद्यतु तथा यथाऽस्ति स्थापिता पुर ।
भाग्यसम्पन्नभावीर्य तस्माद् कारय मूलमाम् ॥१७॥
संघमध्ये निजाभ्यासी चिरस्थारोपकारी ।
तस्यामात्मगुणाकार तोरणं स्थापयिष्य ।१८॥
15 एवं च संघस्यमेषा प्रमाणं सर्वथा मम ।
जिनानामपि मान्यो यत्संघः किमुत मादृशाम् ॥१९॥
एवं संघसमादेशं प्राप्य प्राप स्वमन्दिरम् ।
देशलस्यात्मजः सर्वं तन्मध्ये शशंस सः ॥२० ॥
समरो देशलादेशात्तदाऽसनपदोर्जितम् ।
20 मानापयित(तु) मौ(मू)र्तिश्रीपत्तनात्प्रकारिणः ॥२१॥
अथ ते समरविज्ञप्तिमात्रसमनयनियमाः ।
यान्यामासम्य गुरुणाऽयकन् मन्त्रसम्भृताः ॥२२॥
न च विसंपम्पुरं देशाधीशसमाश्रयम् ।
अनापूर्वतरपाव सम्मुखसमरपरिषिता ॥२३॥
ग्रस्मा ऽपि न ना मोंध पित्रपो मरित्पमपि ।
नापरयन् स्वयं दृशो व्यपरम्या व्यापयरन् ॥२४॥

अथ चतुर्थः प्रस्तावः ।

मयान्यदा मुदा पृष्टः समस्तान् सूरिपुंगवान् ।
उपसम्पद्य सम्मुख्यानपि ज्ञातुमैच्छम् ॥१॥
मुनिमुख्यसंघस्य श्रीमता-दिग्गमिनः ।
मन्दिरं समये मत्वा यथा पृष्ट्वा व्यवदायत् ॥२॥
5 तस्य पुनः [illegible] मा [illegible] स सः ।
[illegible] संघा [illegible] कृत्[illegible] मम ॥३॥
श्रीशत्रुञ्जयतीर्थे [illegible] विनिर्मितः ।
[illegible] धर्मधरी सदा स यत् ॥४॥
यत्रास्मिन् समुपस्थिते तीर्थेऽस्मिन् तीर्थनायकः ।
10 [illegible] सर्वेऽपि यथा मस्तमिता भुवि ॥५॥
तीर्थनाथ मायतुना [illegible] रूपमुपासकाः ।
[illegible] तदधिकारिणः ॥६॥
[illegible] भाग्यतोऽभवत् ।
[illegible] स्यात् [illegible] ॥७॥
15 [illegible] स्यात् [illegible] सति ।
[illegible] ॥८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥११॥

साधो समर ! निस्सीमभीमसंग्रामोऽप्यजापित ।
सुधावसानवत् किन्ते मयाऽनेन विपद्यते ॥१२॥
कश्चिदानवसैन्येन विश्वस्तमसमर्पणापि ।
पतत्यप्यमानसमरागस्या संजीवयतुमिच्छति ॥१३॥
5 साधो ! पुण्यवतां पुर्वो देवराजः परिपीयते ।
कश्चिद्यद्येऽपि यस्य त्वं वीर्यवीर्योपचितैः सुतः ॥१४॥
त्वत्सुताऽभ्यपमिर्थं मन्मातप्रसादी पुप ।
मम्बिकाऽस्ति समानीता प्रभृतदपिप्यव्ययात् ॥१५॥
तस्याः समया नैव कारयित्वा विवेकने ।
10 कश्चिद् इत्यात्र एव पालीयते यमरूपका ॥१६॥
तदियं तिष्ठतु तथा यथाऽस्ति स्थापिता पुप ।
मारासमपत्यविद्यो तत्त्वं कारय नूतनम् ॥१७॥
संपत्योर्द्धा निरम्यासी शिरस्यारोपयत्करी ।
तस्याभाम्यगुपकार तोरणं रचयन्निव ॥१८॥
15 ऊचे च संपत्यारोहाः प्रमार्थ सर्वथा मम ।
जिनस्यामपि मान्या यत्संपद् किमुत मादृशाम् ॥१९॥
एव संपत्समारुह्य प्राप्य प्राप रथमन्दिरम् ।
देवमस्यास्त सर्वे समस्तं शरीर सः ॥२०॥
समर्तो रत्नसारैरावाराणसमयोर्विनम् ।
मानायपित(तु) माहे(?)पीयमपन्यत्सारस्यदिनः ॥२१॥
अथ न स्मरविरसितमारासमपमिश्रमोः ।
याम्यामाभाय मुराऽभ्ययन् माधुर्यसभृताः ॥२२॥
न च विसंगामपुरं रत्नपीठसमाधयम् ।
प्रयाणपूर्णचरणस्य समुत्सायकत्यनीस्पनाः ॥२३॥
तन्मना पि न या मति विनयं मनिपामनि ।
नानगवन स्थाप रत्नस्यारम्भा स्थापयत् ॥२४॥

स न हन्ति भर्ते सत्त्वं स्वमीयमिव सर्वदा ।
यस्यान्ति यस्य कथिता योधका लभते स्थितिम् ॥२५॥
यस्मात्तया सर्पं त्यक्तं दैरिर्भ धा न कश्चन ।
इन्नु कथं तथा पूर्वं शक्यो न भक्तुमातपे ॥२६॥
5 पुनस्थानेऽपि सार्थीभिः क्रीडन्तः क्रियया अपि ।
मारयामीति न गिरं पृच्छन्ति स्म कदाचन ॥२७॥
पाठिना-ऽपि रिपस्यग्र अर्थं नन्दनगास्तिनम् ।
नियन्त्र सापपस्थाके पञ्चरा(-ग ?)नां पिपासया: ॥२८॥
दिन एव सदा या यमेकमर्थीति नाजनम् ।
10 मात्मयोऽपि सन् अनयमहत्त्वमतिस्थितिः ॥२९॥
स तत्र श्रीमहीराजदेवः पालयति प्रजाम् ।
नराः कुमारपालोऽयमिति ख्यातिमयाय यः ॥३०॥ [समाप्तिः
धर्मोपदेशतिस्तस्य सगुद्रा मन्त्रिनायकः ।   कुमारकम्]
पत्रादयोऽस्ति चिर्ये या न दाताकरपालनः ॥३१॥
15 रामस्य नरा मान्या विरूपया सह हीनकम् ।
श्रीमहीराजदेवस्य दत्तमायागमश्रभी ॥३२॥
रामस्य महीपालदेवस्य प्रभवा पुरः ।
उपपन्नपुरानीव पिदर्शि त समयपम् ॥३३॥
मणिमुक्ता पि ददता सुरमिया पिदर्शि वंर ।
20 श्रीयमकस्य समारणागुप्तः स्वरमनायपन् ॥३४॥
तद्‌यकवयम्याय श्रीमहीराजराजकः ।
धन्नुरगुरुमनर्थदिव हवमना जगौ ॥३५॥
धन्या समागिरः पमस्य अत्र कलयति ।
काव्यभिन कविता ऽपि मन्त्रि रत्नपुष्पकुम ॥३६॥
25 धन्या-ऽस्मि पम्पायसि कविवरस्य भयम् ।
अन्यथा कथमकार्ये भवेत् भरतस्यजिनः ॥३७॥

इत्युदीय स समाख्याय तान्मूलप्रक्रमात् ।
समरोऽपि द्विजातीस्तान् विससर्ज नृपाज्ञया ॥११६॥

स्मरः कुमारपालार्यां प्रकर्ष नृपमानपि ।
मार्गोपचारमनुमान् प्रययामास पूरुषान् ॥११७॥

स श्री तच्छ्रवणात् रम्या प्रोल्लसत्पट पुष्पु ।
प्रोषत सुसुर चारु लाक्षाप्रतिमितामतम् ॥११८॥

न हिरण्य[न्]ति तं यावत्स्मरश्रीमभ्यपादयत् ।
तावता स्मरकान्तीर्णमिव पूर्णचन्द्रमं तत ॥११९॥

ततो विपश्चा सन्धोर्द्धो नृपः समरपार्श्वतः ।
विद्यापतिमिव श्रीसमानामयचमो परम् ॥१२० ॥

नन्दिनं तस्यां समारुह्यमानायामपि सत्वरम् ।
अभ्यागतामा दृश्यस्य तान् श्री मा मरोकृतः ॥१२१॥

पुनर्दश्री स्मरं कान्तपुत्रस्य नरेश्वयात ।
अनिर्विण्ण (ण्ण)शिष्यो वृक्षमिति प्रेपाद्रमा परम् ॥१२२॥

नन्दिनं पि तथा जात आत्मविस्तीर्य तावत ।
संविग्नम नर धोय स विषया प्यजत्यत् ॥ १२३ ॥

समरोऽपि परिज्ञाय तद्वृत्तमुपागतम् ।
चिन्तातरातापक्रान्त पतिता व्याकुलोऽभवत् ॥१२४॥

नम्रक प्रु पुत्राय प्राप्त मनुचिन्तचितैः ।
दवथो य समस्तस्याप्यभवात् कुत कल्पयत ॥१२५॥

स्वार्जे न परम (मानव!)स्मिन् याति स्वल्पपुत्रो नृपाम ।
समारचन्द्र चिता तातस्य तपस्या वपम् ॥१२६॥

इति चिन्तातीचिन्तामिमयस्म सापार्थिमरत ।
अनाथपालशिक्षा विमनजनमवाप्य ॥१२७॥

स्मर चिन्तायान्तचित्त श्रीस्य मत्यमक्षपिणी ।
समस्य धातमसुरी मान वत्स ! विपाद मा ॥ १२८ ॥

या न हन्ति भवे सत्वं स्वर्गापवर्गमिव सत्वरा ।
यस्यन्ति यस्य कश्चिया वाचका वमते स्थितिम् ॥२५॥
यस्यारब्ध कर्तुं धर्मं वैरिभिं या न कथन ।
हन्तुं येन तथा पूर्वं धर्म्यो न पतुमावपे ॥२६॥
5 पूतस्थानेऽपि सार्वैभिः श्रीरामः क्रियया भपि ।
न्यस्यामर्दिन न गिरं गृभन्ति सम कदाचन ॥२७॥
यभिनान्ति रिरम्यम अर्थं मदनगासितम् ।
रिपन्न मापरसपाः प-अगर-अ्‌)र्थं पिपावकाः ॥२८॥
रिन पर सरा पाऽपमरक्रमपीति भाजनम् ।
10 महमपान्ति मन् जनपमदरमतिस्थितिः ॥२९॥
स तत्र श्रीमहीपालदेवः पालयति प्रजाम् ।
मरा कुमारपालाख्यमिति ख्यातिमपाप यः ॥३०॥ [समभिः
यस्योदन्तस्तिरस्य समुद्रा मभिमापकः । कुवचनम्]
यथाप्या सित चित्रे या न योगाकल्पद्रुमः ॥३१॥
15 समस्त मया सम्पा विरपसा सह दीक्षणम् ।
श्रीमहीपमरस्य स्वोमापाणमप्रमी ॥३२॥
पमरस्य महीपाउपस्य प्रणता पुरः ।
रयापमुद्रामीय विरसि त समपम ॥३३॥
मन्मिमुस्यान्ति सादरा गुरुमिया पिबसि कर ।
20 श्रीपपताय सामरयागुपः स्परमपापयत् ॥३४॥
गरपमयपम्याय श्रीमहीपमराजकः ।
धन्तगुरुलर्पयिय दपमना जगौ ॥३५॥
पान्यः समापिद्धेऽप्यमस्य अम फलमहि ।
पस्यापि श्रीयाऽपि मनि: धनुमानुप ॥३६॥
25 यत्रा दमति यत्पयाति सविपपापमममाम् ।
समस्त दपमनापे भवपे समस्तापिताः ॥३७॥

शुभ मुहूर्ते मच्छीघ्रा विधाप्या वृषभैर्युतम् ।
शकटं महितं मूर्त्या प्राचलं तमथाकषत् ॥१४२॥
नत पाताळमम्वीघ्रः फलही समाधेलयम् ।
स्थाप स्थापयमभिमार्न स्थातिमस्य स्थानम ॥१४३॥
मार्गाणि सर्वाकुर्वन्ति सङ्कटादीनदि पुरः ।
मदयदग्निमिव पथाम दाबद रथात् ॥१४४॥
स्थाने स्थाने पूज्यमाना वन्द्यमाना पदे पदे ।
रमण फलही प्राप नरानुगामके पुरम् ॥१४५॥
तदागतानां तस्यां भाक्तु नमस्तस्पुरमास्थितः ।
प्रवशात्म्यसमानेन महोत्सवपुरस्सरम् ॥१४६॥
तत्र त्रिर्णाय विवमं फलही पुरतो यथा ।
सम्माप सा मूर्त्तव भाण्डमाम विसदिर्थे ॥१४७॥
स तु समागमा तत्र फलही दसका विशाम् ।
विधाय उत्त नमून(च)स्नातयानमनुस्थितः ॥१४८॥
तत्र भाविनानगीत सर्व पत्तनवासितम् ।
पीत्स्थाक समाताय न आण्डमामममाबात् ॥१४९॥
तदास्य फलहीं पुरः दीनपुनिमसमुनिम्
आनन्दाश्रुपूर्णा मायामशुभगतापसात्मिन ॥१५०॥
सा तस्थामामिरध्य समाहात्कृतमोपमा ।
एता इदम वपुर वन्धमाहेत्यपत ॥१५१॥
तामसाना वा तना व महमानि नवात्मिकम्
निरावदयाय नमगश्वि यमार्थस्नातममानपत् ॥१५२॥
तावान्यपि चलन्था-धान वनती वकुलादिभिः ।
मूसनाथ मूमनता फलही नामपूजयत ॥१५३॥
आत्मानि भक्तमनुष्याणां स्थानमण्डपस्थितम् ।
तदा तस्यमा निम्न मा त्रिमनि प्रपतत्यपत ॥१५४॥

सेग्रामाग्रेऽस्ति या देवी त[द्]यात्रार्थं विनिर्मितम् ।
शकटं तिष्ठति सदा देवताऽधिष्ठितं दृढम् ॥१२९॥
अतो यथाति यात्रायां पञ्चशाति नरेष्वपि ।
मधिरूढम्यामस्पृताद् योषितोऽप्ययम हि ॥१३०॥
5 तदिदं शकटं देवी निजमङ्कोऽप्यधापत ।
प्रयास्यति स्वयं तत्र तत्र सिद्धिर्भविष्यति ॥१३१॥
देव्यादेश स सम्प्राप्य मन्ते स्वं भुवनाधिकम् ।
मामभर पुनर्मार्गे प्राप्य को वा न द्रक्ष्यति ॥१३२॥
प्रातस्तातपुरः सर्वं देव्यादिष्टमभाषत ।
10 सोऽपि मेने मान्यवन्तं देवीवचनतः सुतम् ॥१३३॥
शकटस्यानयनाय साधुर्यावदुपक्रमम् ।
कुरुते तावदायाती देवीमिपितगोष्ठिक ॥१३४॥
देव्या मम समादिष्टं यद् गत्वा नमर वद ।
यमागता सुखमेव विमं स्थाने प्रयास्यति ॥१३५॥
15 तद् गृहाण सुरीवत्त शकटं मारकं विना ।
सत्स्यन्ति तव सर्वेऽर्था साधो ! देवीप्रसादतः ॥१३६॥
तं देवीमाधिकं साधु सम्भाव्य वसनादिभिः ।
तमेव सार्धं शकटोऽतन्वऽभ्यप्ययराज् ॥१३७॥
शकटं त समादाय देवताऽधिष्ठितं दृढम् ।
20 गत्वा कुमारसेनायां मन्दिरे ते सम(मा)पयन् ॥१३८॥
प्रगुणीकृत्य शकटं फलकीपुरतो नराः ।
यावत्स्थापयन्तावत् स्वयमेवोत्थिता सा ॥१३९॥
अस्पष्टमेव मस्तक यथभारिरमस्यसी ।
फलकी सा सुखेनैव समारोप्यत मन्दिरा ॥१४०॥
25 फलकी चासुकासार्थी तदीतु दुस्तरं पथि ।
सुरस सारफलकीरम्मो पायमिवायपत् ॥१४१॥

तदा सुधाक्तिसभूमौ मोक्षिकेन सुखेन तत् ।
आयासेन विना तेषां याति क्रोशचतुष्टयम् ॥१६८॥
[चतुर्भिः कलापकम्]
यत्र सा पथि गच्छन्ती पुण्डरीकगिरेरधः । दुरीकपिरि
फलही समुपपाय पूज्यमाना जनैः सदा ॥१६९॥ यस्मी
पादलिप्तपुरस्यास्य तत्र आवासमातनम् । सङ्घेनाथ
चक्रे वर्धापनं साधुपरिवारोऽप्यचारितम् ॥१७०॥
अथ वर्धापकनराः समागत्याशु साधवे ।
शत्रुञ्जयगिरौ प्राप्तां शशंसुः फलहीमिमाम् ॥१७१॥
10 साधुस्तेभ्यः प्रथाऽपि मर्त्तापमपितैर्नरैः ।
अभ्यारोहाय तौकेऽस्याः शिलां प्रेषयति स्म ताः ॥१७२॥
सर्वैर्वैज्ञानिकेभ्योऽथ विज्ञाय विज्ञाय योजकः ।
विम्बस्य चरणाभासीं मंचयामास यत्नतः ॥१७३॥
तथा श्रीसिद्धिप्राकारात् सन्तकीर्तिमसीमुखा ।
15 ययमभ्यसुराप्तूणामभिपेन च उच्यते ॥ १७४ ॥
पितृभ्य इति त साधुर्वाक्यमत्यभिधं मुनिम् ।
आनाययत्तराम मेम्प शीघ्रं शत्रुञ्जये गिरौ ॥१७५॥ युग्मम्
किञ्चिज्ज्ञानमोघ्यासचेतसामथ मन्नृणाम् ।
नमिताय मञ्जाणाय वाचनाक्षोऽपि चाग्रतः ॥१७६॥
20 तथाय शङ्करान्त्यव्यापारैर्लक्ष्मीमकारयत् ।
वाचयन्त्या च फलही तौकाभ्यारोहमोचिताम् ॥१७७॥
अथासौ चतुरशीतिं स्तम्भपाशनपौ(पू)र्णाम् ।
अमीकपदीतिनार्थपानलक्ष्मीपितात्मना ॥१७८॥
तर्णिर्चता यथापुण्यात्मा कापरस्तादिभिर्नरैः ।
फलहीं स्तम्भपाशानामलम्बयत स्थापयत ॥१७९॥
समारोपयितुं तत्र चैतु तौकोपरि मुखम् ।
क्र च सार्थयितुं साधुः तासां स्थानमिच्छाकर्मणाम् ॥१८०॥

नवपूर्वरथिर्गीतिर्लौकस्थाकार्थकैरपि ।
चिरो मुखरिता रेजुर्मार्गास्तस्य इव वेलकम् ॥१५५॥
न बालो न युवा वृद्धः पतले न स कोऽपि ना ।
यस्तत्रागी तत्र गत्वा फलही न व्यलोकयत ॥१५६॥
5 सर्वेऽपि देसक साधुसुत च समर्थ जना ।
धर्मोद्धारकरम्भन सुवस्त्विन इवास्तुपन ॥१५७॥
सर्वसाधारणं मोक्षस्य प्रावर्तयत देसक ।
साधर्मिकस्य वात्सल्यं चक्र परमया मुदा ॥१५८॥
सुधपाराम मार्गकागम मार्गे सचारिणां जनान् ।
10 कूपान् शतानपि स्वर्णभूषमाविरतापपस् ॥१५९॥
स्थाने स्थाने सचकुद्दारस्तु (?) पौरसावितम ।
चचर्चिमचरीषु गीतां गीतेषु गायनैः ॥१६ ॥
गीयमानां सुतिर्भेद्वः पत्यमानां गुणावलीम् ।
शृण्वन् स्वीयां देशनाऽग्रे फलही नामचारयत ॥१६१॥
15 चालितापामचो तस्यां दमच सुतम्पुन ।
गुरुभि परचार्किमानुमना गृहमागम ॥१६२॥ युग्मम्
मतिमाम मनिपुर मतिगोष्ठमम्यर्णा ।
पृच्छमाना सचचार तत्र नास्पर्श्मार्गतः ॥१६३॥
यथा यथा सचचार फलहीम पुरः पुरः ।
20 तथा तथागतो भस्पन निर्वापममत् कश्चित् ॥१६४॥
भगास्तत्पुगा पत्र सभी पथि विज्ञानते ।
यान्यपि मच्छिर्ली(न)म धवन तत्रम् ॥१६५॥
नध्य दयानुभावन न यानि पदमग्यतः ।
यथा ह विषमे मार्गे मोक्षते वालुकाकुले ॥१६६॥
25 विदग्नि न मायामाता मार्गोऽस्य दवामिर्दिनः ।
भावन्यतोऽपि क्षपण न यानीहापरा मता ॥१६७॥

तत् केऽपि समस्तश्राद्धसत्कर्मान् तत्त्वमावतम् ।
मपवन्ते विमाग्रो न कतुः स्वामिन्मर्हनतः ॥१९४॥
पर पुण्यानुभावेन देशकस्य शुभात्मन ।
शुद्धया श्राद्धमपाकस्य सत्वेन समरस्य च ॥ १९५ ॥
5 स्वयमेव समागत्य तेऽपि प्रभुत्वमीयुरा ।
नाथा( )भिप्रुष्य दीर्घम्य अभिरे कार्यकारक (का) ॥१९६॥
याकपन्प्रमुनिविम्ब मूलस्थान निवस्य तम् ।
मीपत्तन दशाकस्य साधो सुखिमकारयत् ॥१९७॥
तदा मुदा दसकोऽपि म्याजहार स्मरं सुतम् ।
10 बिम्ब विविधे स्वस्थाने वप्यम(स्म) मिह समीहितम॥१९८॥
चतुर्विधसंघयुतो यात्रां गत्वा वय यदि ।
मनिप्रां कारयामस्तस्तुत्रस्या मेघमहि ॥१९९॥
ततो प्रापयि तौ तात-पुत्री पीयपवेश्मनि ।
गुरुश्रीसिद्धसूरीणां सन्मार्गमुपागती ॥२ ॥
15 प्रथमस्य मासस्य साधु वस्मदाधातव पुरा ।
पुण्योपदेशपायोभिः सिक्तो योऽङ्कुरितोऽभवत् ॥२ १॥
भिद्यमानोऽविश्रं सोऽस्ति नैरेव यरचारिभिः ।
फलाम्बुधाऽधुना बिम्बमूलस्थानोपदेशनात् ॥२०२॥
तस्य प्रतिष्ठाकरणमसारम्भरवोदयाम् ।
20 नपश्रीनिम्र(गुरु)नामेव नय सम्प्रति सुप्रमो ! ॥२ ३॥
तपचपचकम्मुख्यमालादशिमरोचृति । श्रीगौडारा
परिपूर्णा कारितोऽस्ति मपमम् ! ककदाचमि ॥२ ४॥
तथा माहापयाकार चतुर्विधातिनायपुक् ।
वज्रदाभिमनाहुर्ध्वं सर्वं वस्त्रं च कारितम् ॥ २०५ ॥
समानकमप्पस्य निहरिमुक्तमाप्त ।
उद्धार कारयामास पूर्वकारकारतमे ॥२ ६॥

मोक्षमार्गमरे यत्र ते तिष्ठन्ति मुमुक्षिता ।
दृष्टस्तथा साधुनरास्तेषां मोक्षमभीप्सितम् ॥१८१॥
तथा यथायथी रात्रिस्तत्र साधुवर कृतम् ।
बभूव मोक्षम तेषां शमन च तदन्तिके ॥१८२॥
5 एवं प्रयान्ती फलही पुष्पमाला पदे पदे ।
भास्करोक्ष मिरो पङ्क्तिर्भासरराति प्रावितो ॥१८३॥
पद्ममासर्पमुपरि आगमि प्रथमं दिनम् ।
रथपृष्ठस्थितस्याङ्गस्थप्रियाह्न पुराऽभवत् ॥१८४॥
तत्रैव फलही साधो पञ्चभिश्चैव हि वासरे ।
10 जगाम देवप्रासादमानसात् मपयपि ॥१८५॥
श्रीदेवमन्दिरे द्वारतोरणस्य पुरःस्थिताम् । [बिम्बस्य
फलहीं पतयामासुस्तां पैशानिकपुङ्गवा ॥१८६॥ भव्यम् ।
घट्यमानस्य बिम्बस्य टङ्काघातभवो रव
पापद्वीपस्य नाशाय मृगारातेरिवाभवत् ॥१८७॥
15 टङ्काघाताः फलहीतो बिन्दुना विघटा कृपा ।
प्रसवुः पुण्यपुम्भोत्था इव किं फेनबिन्दव ॥१८८॥
टङ्काघातात्तथा शुभ्रा उच्छलन्ति स्म रेणव ।
देवसभ्योककपरभोग्या इव चतुर्विधम् ॥१८९॥
शालकन्तोऽपि हि मुनिं सर्वविद्याविशारदः ।
20 तेषां शिल्पी दत्तोपकाण्डरालनरतः सदा ॥१९०॥
बिम्बं सुवर्णं पुरु नयातेजितविचित्रम ।
शालकन्तो मुनि(नि)मुख्यस्याने शोभमनापयत्॥१९१॥
तथा यथाः केऽपि कलाः प्रमाणापसहिष्णवः ।
धर्मकार्येऽपि मात्सर्यं बभुरते बदीदृशा ॥१९२॥
25 कश्चित् कल रूपानार्यमरितो वर्ततेऽधुना ।
भक्ततोऽपि यतो कायामारोपयाणि[यत्] मताम् ॥१९३॥

तऽपि ज्ञानविदः सर्वे मिथोऽपृच्छन् मुहुर्मुहुः ।
लग्नं प्रश्नाद्यपायामासुर्निर्णीय मतपूर्वकम् ॥२१९॥
सर्वेषां सम्मते जाते देवशो लग्नपत्रिकाम् ।
ज्योतिर्विदाऽथ मुख्येन लेखयामास सत्वरम् ॥२२०॥
कुसुम(छ)टकस्विन्ना विरेजे लग्नपत्रिका ।
माध्येर्भमांगुरगमाम्भिवीचिछीकरसङ्गिनी ॥ २२१ ॥
ददे ज्योतिर्विदा साधुराये सा लग्नपत्रिका ।
कल्याणमिव विश्वभार्यमिव शासनसूचिका ॥२२२॥
स्मरमाधुरपाधार्यपाणी चन्दनपुण्ड्रकैः ।
शिरः कर्पूरपूरेण पूजयित्वाऽन्वयन्वित ॥२२३॥
ज्योतिर्विदो मुख्येषु कालेयतिलकान्वय ।
कृत्वा ताम्बूल-वासोभिर्विविधैरप्यमानयत् ॥२२४॥
श्रीखण्डतिलकैः मानाम् विसृज्य कुसुमादिभिः ।
स कर्पूर-ताम्बूलैरसमानैस्ततोषयत् ॥२२५॥
गीतानि गायना गायन्ति स्म वेतालिका अपि ।
माध्योर्पेक्ष स्तुतिं पेठुरेव प्रभूते मह ॥२२६॥
एव समागतं कृत्वा प्रीणयित्वाऽथ मार्गणान् ।
वि(स)सर्ज देसलः सत्र बहुमानपुरस्सरम् ॥२२७॥
अथ पनिप्रासमये सन्ध्यासतिमुपेयुषि ।
बदान लबनदेषु लंबाद्भमवहत्वे ॥२२८॥
तत्रापि गायिका कापि पात्राणि कुत्रापि मन्त्रिणः ।
दत्वा भस्यान पत्रयामास स्वयमभिकराम् सराम् ॥२३०॥
स्नान दयामय सम्यं मण्डपरजतविभम् ।
गायाय स मुनिवाय(स)मरचयामास देसलः ॥२३१॥ युग्मम्
न भाभिउगर्गीभा पीषपाम्नि देसल ।
नाम्ना दयामय नाम्ना स्थानभर्प स्थापयन् ॥२३२॥

तथा विहरमाणानामार्हतां साम्प्रतं भुवि ।
प्रभावयन्नयं चैत्यं स साधुर्जिनपुङ्गवः ॥२०७॥
चक्रेऽत्र स्थिरदेवस्य सद्गुरोः साधुसत्तम ।
चकार देवकुलिकाचतुष्टयमनुत्तमी ॥ २ ८ ॥
5 ब्रह्मकुम्भाभिधा सधर्मी तस्य च चारुगुः ।
यथाता देवकुलिका जिनबिम्बसमन्विता ॥२ ९॥
नाभेः पूर्वाभरस्येव कीर्तिस्तम्भो यथा यम ।
निष्कोटाकोटिचास्य गुरुणा पातित हि तत् ॥२१ ॥
श्रीहरिश्चन्द्रनय साधुराज् देसलाह्वय ।
10 तमुद्धार मारस्यागार तारगुणाश्रय ॥२११॥ युग्मम्
तथाऽन्यदेवकुलिकाचेपमुख्यममूं चतुरम् ।
तत्सर्वं काऽपि किमपि कारयामास पुण्यवान् ॥२१२॥
तीर्थे सकस्थानकानि स्थिर पृथक्तया ।
अग कस्यत (कथन) तीर्थस्य न विवेद यथा कथित ॥१'३॥
15 तन्मभो ' समस्तस्यापि दम्भस्यापि तथाऽस्ताम ।
परेषामपि सर्वेषां मनिष्ट कार्यतेऽधुना ॥२१४॥
गुरव मोचित माभो ' प्रतिष्ठाप्रमुत्तमम् ।
यथा स्यात् मन ना काया मतिष्ठा स्यात् यथा स्थिरा ॥२१५॥
ततः वर्गान गुणभूरीन् द्विजान् स्यातिर्विदाऽपि हि ।
20 म[म]मीलयत समस्त यथाद्युनिविधानत ॥२१६॥
अथ भव्यदिने भव्यमुहूर्ते साधुसत्तमः ।
मानयन् सूरिवर्यान् मुख्यान् स्यातिर्विदोऽपि च ॥२१७॥
निवेश्य सर्वामावाद्य तथा साधकपुङ्गवान् ।
भाकार्यौचित्यतस्तेषु स्वयमासमनाकुलः ॥२१८॥
25 सत्कं मातृकिरणा सूरिवर्यैर्नीतिविदोवरः ।
स्थिरत्वा माच शुभ विधित्प्रमनन्यमतो मता ' ॥२१९॥

मासा पूर्वमकन्या योऽभवत्पर्वसु वर्जिता ।
साधुना धर्मपोषादि पौषाल्पोऽप्यनुमानिता ॥२४६॥
यक्षः कपर्दी श्रीसत्यवृती श्रीशासनामरी ।
तदानीं समरस्याशु शरीरे समचारयत् ॥२४७॥
5 गृहकीमुम्मयमाङ्गी स्त्रियौ कुङ्कुमहस्तकौ ।
निजनिःस्पृहशीलाजनतन्दुतिसुवासिनी ॥ २४८ ॥
समभृङ्गी समस्तुरी समवृद्धी समच्छवी ।
देवालये सौरभेयौ धौरेयौ निराश्रितौ ॥२४९॥ (युग्मम्)
धवलानां धुरीणानां जगतः स्थितिकारिणाम् ।
10 कृपालुषितमेव यद्वालमयमन्मथः ॥ २५० ॥
देवालयस्य दक्षकुलतरस्मिः समारुहत् ।
सामन्तो मानसिरिव यात्रायां पवित्रो रथे ॥२५१॥
तदा सुवासिनी काऽपि स्थाल सम्पूर्णमङ्गली ।
पुरः स्फुरन्नाविशेर समाधाय समाययौ ॥२५२॥
15 साधोर्मूर्ति देसलस्य समरस्य च दर्पणम् ।
अक्षतालक्षणमिषीमिव निक्षिपति स्म सा ॥२५३॥
नालिकेरं करे दत्त्वा श्रीचन्दनतिलकमत्सु ।
पुष्पमाला गले न्यस्य सदाचीर्णचाऽपि हि ॥२५४॥
सामन्तोऽथ पुरो वर्षपर्वभवनवेद्भुतम् ।
20 अगताऽप्युद्धारगरथम् देवालयमचालयत् ॥२५५॥
श्रीकरी(रो)कृपया रश्मिकाः पर्याञ्चिता हयाः ।
पुरोनिर्मथने नामि मन्थुः शकुनान्यथ ॥२५६॥
इत्यादिकान्यन्यान्यपि शकुनानि निरीक्ष्य सः
साधु सिद्धिं स्वकार्याणां मम हस्तगतामिव ॥२५७॥
25 पुराणि श्रेणिभिः नारीरम्भैश्च सुजीमितः ।
मरुन्मया द्यावापृथ्वी देवालयोऽचलत् ॥२५८॥

अथ सर्वोत्तमदिने शुभे वारे शुभे च भे ।
देवालयस्य प्रस्थानं देसलः स व्यधिस्थपत् ॥२३३॥
उपस्थिते दिने तस्मिन् प्रस्थानं स सिसाधिषुः ।
साधु पाषधशालायां सर्वं सघममीलयत् ॥२३४॥
5 अथ स्वयमुत्सुकोऽभूत् तथाहूतोऽमिलद् द्रुतम् ।
उग्रमन्यथा यतो वाकाऽन्यत्र केकिरवोऽभानि ॥२३५॥
अथ ताताज्ञया सूरीनुपाध्यायांस्तपोधनाम् ।
शुभासनेषु समरः आनुपूर्व्या न्यवेशयत् ॥२३६॥
महत्तरा प्रवर्तिन्यः साध्व्योऽन्या अपि सन्ति याः
10 समेतास्ता अपि यथायुक्तोपावेशयत्समरः ॥२३७॥
समरस्य बहुमानेन भक्त्या सन्तुष्टमानसाः ।
उपासकाः श्राविकाश्च स्वस्थाने उपाविशन् ॥२३८॥
साधुर्धराधृतजानु सिद्धसूरिगुरोः पुरः ।
देसलो वासनिक्षेपकारणार्थमुपाविशत् ॥२३९॥
15 तस्यालीके स तिलकं शुभलग्ने गुरुर्व्यधात् ।
यथोच्चप्रासादस्यैव सुरसूरिर्ध्वजार्पणम् ॥२४०॥
शिरस्यारोपयद्वासचूर्णमस्य गुरोः (रुः) स्वयम्
जगद्वशीकरणीकारं तद्वशस्यापि कार्मणम् ॥२४१॥
ततः समरवीरेऽपि वासानिक्षिप्य सद्गुरुः ।
20 मुख्यः सङ्घपतीनां त्वं भूया इत्याशिषं ददौ ॥२४२॥
अथो गुरुः शुभवेलायां पूर्वदेवालयस्थिताम् ।
प्रतिमामादिनाथस्य समारोप्य मुदाऽन्वितः ॥२४३॥
पञ्चशब्दनिनादैस्तौ (दैः स) पूरयत्स्वमिता दिशः । (सकल-
दधाऽस्थापयद्देवालय मङ्गलपूर्वकम् ॥ २४४ ॥ प्रबन्ध)
25 तदाऽभूत्पौषमासस्य सितपक्षस्य सप्तमी ।
यत्र देवालय देवस्थापना मङ्गमाऽजनि ॥२४५॥ युग्मम् ।

तत्र देवालयस्तस्थौ संघनाथोऽपि देसलः ।
समरोऽपि सह संघेन पुनः पत्तनमागमत् ॥२७२॥
गत्वा पौषधशालासु सर्वत्र सहितः समरः ।
यात्रायां सर्वसूरीणां स क्षमाश्रमणं ददौ ॥२७३॥
5 सर्वानभ्यर्चयामास श्रावकान् सादरः समरः ।
गत्वा प्रतिगृहं सधान्वितः साधुः सगौरवम् ॥२७४॥
सगौरवं समाहूताः केऽपि कल्प्युत्सवोत्सुकाः ।
केऽपि यात्रारसोत्सवमोदाङ्कुरधारिणः ॥२७५॥
विधाय सर्वसामग्रीं स्वस्वावासेभ्य उपासकाः ।
10 समरस्य गुणाकृष्टा इव श्रीमद्गुणाश्रयाः ॥२७६॥
अमायसर्वसिद्धान्तमहोदधिविशारदाः । [को यात्रा
श्रीमज्जिनचन्द्राख्या यात्रायै सूरयोऽचलन् ॥२७७॥ कृता]
बृहद्गच्छीयश्रीधर्मग्रामादवारिप्रचारिणः ।
अचलन् सह संघेन श्रीरत्नाकरसूरयः ॥२७८॥
15 श्रीचन्द्रसूरिगच्छेशाः सर्वत्र परिमाणदाः ।
श्रीपद्मचन्द्रनामानः सूरयोऽपि सहाचलन् ॥२७९॥
श्रीनागेन्द्रगच्छीयाः श्रीमत्सुमतिसूरयः ।
जिनाज्ञाम्भोधिसद्धाम्नामेषु चञ्चलात्मेश्वराः ॥२८०॥
माघवारणगच्छीयपद्मनस्य पिठेषकाः ।
20 श्रीवीरसूरयस्तेषु गीतार्था मुदिताशयाः ॥२८१॥
श्रीस्थारापद्रगच्छीयाः श्रीसर्वदेवसूरयः ।
वेकुर्भद्राख्यगच्छीयाः श्रीमज्जयप्रभसूरयः ॥२८२॥
श्रीमद्भृगुपुरगच्छेया आम्रदेवाख्यसूरयः ।
चतुर्विंशतिस्तस्यास्ति यात्राया पत्तके कृता ॥२८३॥
25 श्रीनाथकच्छपगोमाङ्कवपमहत्तरा ।
सिद्धसंगात्मायार्या पञ्चकेन सहाचलत् ॥२८४॥

रथारूढा अपि नृपा इव रत्नविभूषणैः ।
विभूषिता रथारूढा देवालयपुरोऽचलन् ॥२५९॥
तदा यान्त्या प्रसर्पन्त्या समाकुला इवाभितः ।
तथाऽमिलन् यथा रथ्यास्वगुर्व(र्वी)भुवा समा ॥२६०॥
5 त(य)स्यापतत्पदी पुनः स तामामन्त्रातुमक्षमः ।
चारुस्तम्भस्य मौक्तिकस्था निपतन्ती पदी मुदा ॥२६१॥
मिथा निबिडसम्पर्कात् पतन्त्यो गन्तुमक्षमम् ।
पर्यङ्कोत्पादित इव पदी लोकस्तदा पथि ॥२६२॥
नवकमलमुद्गता व्यानशे धूलिरम्बरम् ।
10 शरवारसमपातात् कस्य न स्यादुर्वीपदुच्छ्रिति ॥२६३॥
सुधासवसमारूढा देवालयपुरस्सरम् ।
सप्तनायकर्ता मत्र इसका नयनभुजः ॥२६४॥
नमरोऽप्यम्बचारीव वारभूम्यभूत पुरः ।
अथाक्षीपदभ्रुतवीक्ष्य चर्चीपाणीःप्रवर्तिताः ॥२६५॥
15 ग्रहतोऽथमहोमतीभांकारे कालकर्षैः ।
चलितकरो नयनस्स इवानाय(र्थे)षु अभिमात् ॥२६६॥
गम्भीरप्यभिविभिस्तर्यप्रवन्निर्मयमनातिगिः ।
यतो स्म कृतयुगप्रवाहस्य महात्म्यम् ॥२६७॥
अचार्यां अपि पश्यन्तो नयनन्तस्तम्भनम् ।
20 अमन्द्रभावा मन्द्रस्य माधुर्यमप्रवासमात् ॥२६८॥
मांसकाशकपोलीना पक्षिणोऽपि विहायसि ।
पश्यन्ति स्म नभारूढ सुमनस्यासमहोत्सवम् ॥२६९॥
नाम्नीभयानुप्रसस्तितम्राऽपि तद्गुरुत्सवम् ।
नृत्यन्ति स्म विस्मनाः (पश्यन्तः) पश्यन्ता मुदिता इव ॥२७०॥
25 पदे पदे वन्द्यमानः पूज्यमानो गृहे गृहे ।
ययौ देवालयः राजारिष्ययो प्रथमे दिने ॥२७१॥

इभ्यानां धर्मवीरस्य वीरामित्रस्य उपासकः ।
यथाक्रमसमायात मह समीपचारिणि ॥ १९८ ॥

तथाऽत्र देवराजोऽपि देवराज इवाबभौ ।
यत्र प्रताप दीनेभ्यो यो मर्त्येभ्योऽतिधावकम् ॥१९९॥
ये केऽप्युपासका प्रायो पूर्वरोम्णां तदाऽभवन् ।
तेषु प्रधान कोऽप्यस्मात् समरस्यानुरागतः ॥२०० ॥

एव सकलसंघाम्भः सखेषु मिलितेष्वथ ।
तपस्यं कारयामास प्रधान देशकाऽमतः ॥ २०१ ॥
भीम–कृष्णौ सहदेव हरिपालोऽपि मण्डपं ।
स्तम्भा इवामी यत्धारोऽभूवन् सत्यमहा(ही)धराः ॥ २०२ ॥

धीमन्तममपत्रामनमनुज्ञापयितु समरः ।
महापापनमास्ताय अभाम नृपमन्दिरम् ॥२०३॥
महीचतुष्य दीपमानि श्रीखानस्य पुरः समरः ।
सम्मुखः सोऽप्यथाम् तस्मै तत्करीकां इमाम्पिताम् ॥२०४॥
समरोऽथ स्वासिनः पार्श्वे यथाचे यमरारकम् ।
यं तुष्टमिमहायासप्यपारः सत्यनामकाः ॥२०५॥
नामभापि महामीरा वीरा धीरा दयामुना ।
वितीर्णा समरधार्थ प्रधाना पमहारकाः ॥ २०६ ॥
नानाद्राप स्मरः साधुः मम च पूजतः स्थितम् ।
देनमस्यामिकान्तये सोऽनये सबलायकः ॥ २०७ ॥

देवालयस्य पुण्यस्य मार्गचर्यां च दयाकाः ।
सुखासनादिकाः तम् तुखन पुरतोऽगमत् ॥२०८॥
साधा महमपालस्य तुनः नयस्य पूज्यता
नामगिदा मिथिकारभयार परिरक्षणम् ॥ २०९ ॥
समर करग्गुरत्यको मोजनाध्यक्षलैर्भैरीः ।
सर्वं मानवमीन भावकायामप्यथाम् ॥२१० ॥

सूरयो धर्मघोषाख्या मूर्तधर्मसमुद्भवा ।
चलन्ति स्मोच्चगच्छाणामगुरवश्चेतसः ॥२८५॥
श्रीमच्चान्द्रगच्छीयाः श्रीराजगुरवोऽपरम् ।
नामावधानाः सचेतुः श्रीप्रमानन्दसूरयः ॥२८६॥
5 श्रीहेमसूरिसन्तानपावनाः शुभभावना ।
श्रीपद्मसेननामानः सूरयः समुपागताः ॥२८७॥
अन्येऽपि सूरयो नानागच्छसागरकौस्तुभाः ।
भक्तिभिर्युः स्नपनाय वलयं पुरुषोत्तमम् ॥२८८॥
श्रीचित्रकूट-वाग्वाड-मरु-मालवकादिषु ।
10 पदस्था मुनयो ये स्युः प्रायः सर्वेऽपि तेऽभ्यगमन् ॥२८९॥
शुभे वारे शुभ लग्ने श्रीमन्तः सिंहसूरयः ।
सर्वदर्शनसंपुञ्जमेरुवत्तमनिधी ॥२९ ॥
तेषां श्रीसिद्धसूरीणां सर्वदर्शनवासिनाम् ।
प्रवेशोत्सवमातेन तवे सपक्षवत्सलः ॥२९१॥
15 जैन-कृष्णाह्वयौ सङ्घपती धर्मधुरन्धरी ।
वेदतुर्यसकलस्येगुणावली वदावरी ॥ २९२ ॥
विद्यात्तु गुणसंयोग मुख्यानामपि वेत्ति यः ।
स समेत्याभिकस्तत्र हरिपालोऽपि मन्तुरः ॥२९३॥
देवपालः सचपतिः सचमादाय सत्वरम् ।
20 पत्तनस्यागमत् सचं मात्वामनवारवम् ॥२९४॥
श्रीवत्सकुलकल्पद्रुः स्थिरदेवस्य नन्दनः ।
सच प (वि) पातुर्णानामां वङ्कुकोऽप्यमिकाम्बुदः ॥२९५॥
प्रह्लादनोऽपि सचके सौवर्णिकशिरोमणिः ।
सच समरसंग्रामसवर्जितसमुपमा ॥२९६॥
25 सत्यवाक्ततीर्थातत्सुप्रसनपारिदः ।
मत्वाऽमिलद्यो सच सारका भावकोत्तमाः ॥२९७॥

वाहिनीशस्तथा कोऽपि त्वरयंस्त्वरयन् नृपम् ।
यथा पतन्तं पार्श्वस्थ स्वामिनं प्रत्यजीवयत् ॥२१४॥
विभाते सति सूतानां स्वस्थामतयाऽभवताम् ।
प्रस्थानं चीरकोस (म)प्र तस्य (स्या) दस्यत पार्थिवैः ॥२१५॥
5 प्रस्थदीपिकादस्तैरनापार्श्वचरैर्नरैः ।
तत्र वसति पार्वती दीपोत्सव इवाभवत् ॥२१६॥
यत्र इवाक्ष्य लोकाः मस्याः प्रेक्षणकाय ।
परस्परोऽनिमिषाम्भुत्य इवा इव विरेजिरे ॥२१७॥
महीयावामिव सम व्यरपामास दुसह ।
10 समन्वय भूपितो भूत्स्वामिस्तुर्यस्वरपूर्वकम् ॥२१८॥
तत्प्रयाणकस्यास दीपमालेत्यभिधम् ।
श्रीमरीचाद्यवस्थान प्राप देवकुलकपः ॥२१९॥ [कैलिका]
श्रीनाभेयजिनस्तस्मिन्नूर्ध्वप्रतिमया स्थितः ।
धरणेन्द्राद्यानस्वापि (?) मतङ्गा वा करुणापि ॥२२ ॥
15 या पुरा नृपवारेण पयस्काशितचक्षुषा ।
यक्षस्थापेन पार्वती देवमध्यावतरुपत ॥२२१॥
श्रीनागेन्द्रगच्छाधीशैः श्रीमदुदयप्रभसूरिभिः ।
प्रतिष्ठिता मन्त्रशक्तिसम्पन्नसुखकारिभिः ॥२२२॥
गैरव तस्मिन्नगिरर्विशालिविस्तीर्णमायकाः ।
20 आसिम्भिर मन्त्रशक्त्या यथा कान्तिपुरीस्थिताः ॥२२३॥
तदर्थे स्थापित तन्तीर्थ श्रीधर्मसूरिभिः ।
युग्मप्रभावान् विभवि तम्पयशमवाभिख्यतम् ॥ २२४ ॥
तत्र स्नात्र-महापूजा-महामह-महाध्वजाः ।
विधाय दण्डकं साधुपरिधापनमपाकरात् ॥ २२५ ॥
25 दृष्टावचारित समाकारे मोक्षं यवच्छितम् ।
स्वर्गकऽवचयाप(इव) स्मरो पापमपच्छितम् ॥२२६॥

उल्लसद्वीररम्भाभिः परितः परिवारितः ।
पुरोपवृत्तैरमरैरभिज्ञो(ज्ञा)पितसूतकः ॥२११॥
समरोऽपि कलम्बीभिर्मैरूरातपवारकः ।
किञ्च कल्पद्रुमेणेव प्रकाशः साक्षादुपेयुषा ॥ २१२ ॥
5 सम्भारस्य समारूढो गिरिभाग्यमेचोक्तम् ।
अमन्त पूर्वतो रक्षां सभास्य विद्धे स्वयम् ॥ विशिभिर्विशेषकम् ॥
सेवकस्य भक्तः प्रावनिनादः प्रसरन् दिशः ।
अपूरयत् तथा विश्वाः पाञ्चजन्यरवो यथा ॥२१४॥
तथा निस्वाना भेरीणां काहलानां रवोऽभवत् ।
10 प्रमादनिद्राधिपितान् भविना बोधयन्निव ॥२१५॥
सेवकारामतां भाभिः सस्पर्द्ध स्वारैर्नृपैः ।
सपर्याणकैम्यानामिव सपनरैष्विपुः ॥२१६॥
हयहयारवैर्मतवीत्कारैर्गजवाश्रितैः ।
घण्टा मद्गुण इत्यासीद् व्योम गर्जितवाम्बरम् ॥२१७॥
15 गृहीताभिग्रहान पादचारिणो वीक्ष्य धार्मिकान् ।
रेणुच्छायाच्छलात् तत्पदयोः पतिष्यायाशुगच्छ धरा ॥२१८॥
निरन्तरं सञ्चार सबलाकम्नया यथा ।
निम्नोन्नतसमीकारान्तर्भावमभजदुर्वरा ॥२१९॥
तथा पप्रथुस्तस्य तथा यथा लोकाः परस्परम् ।
20 पृथग्भूता न मिलति व्यामग्नासो न यावता ॥२२०॥
महत्यपि तरस्यायां बलाः स्वस्य लघु ययौ ।
मार्गमः कुसुम पश्चादागतः कर्दमे पथि ॥२२१॥
प्रतिग्रामं ग्राममाता तपस्या स्मरमागतम् ।
विलोक्य दधिदुग्धादिप्राभृतान्युपनिन्यिरे ॥ २२२ ॥
25 ग्रामे ग्रामे धार्मिकानां सेवे सत्यकामामतिः ।
अर्च्यते स्म पदन्यास हेमसम्य सुमन्मितीः ॥२२३॥

निरुपमो वैशाखस्वामिर्युग्मस्तत्परितोऽभवत् ।
मज्जीभूतः समरेण पापवैरिनिवारणः ॥ १५० ॥
तऽऋस्विना महायेना सहास्या यस्य वाजिन ।
अध्यासा इव रेवन्ता मंथुरासु विरजिरे ॥ १५१ ॥
मध्ये नर्मेन्द्र इत्यन्न पट्टकुल्या समुल्लसत्काः ।
भावाना भागिलोकानां पाताकाविव निःसृता ॥ १५२ ॥
वसन्तो पावनारोह न व्यधात् विमलाचले ।
नाथपूर्वापकमर स्तम्भतीर्थाद् समाययौ ॥ १५३ ॥
यद्यपि सहजपालः श्रीस्तम्भतीर्थतः ।
माहम्द सचमहिता ह्यापतामिवतुनाथ स ॥ १५४ ॥
मधुरानुगाम लीभावमीत्या मावीरय स्मर ।
प्राप्य स्वर्ण सुगन्धीव तत्कुल्या मुमुदेतराम् ॥ १५५ ॥
अथ नवपुन तवनावाद समरस्तयोः ।
ययावभिमुख मुक्ता मताभुक्तपिण्टलादीव ॥ १५६ ॥
अपरिज्ञयतीव मरधी तपवासिभि ।
धतुर्धरैर्भवर्षैर्भवन परपीतकम् ॥ १५७ ॥
प्रत्यम्बुर्मगा साधि ककुभः [illegible]
ययौ [illegible] ॥ १५८ ॥
अगम्याम्पी सहुल्लासकारव मन्दन भिया ।
समर स्वयमारभिवत् मधुमाधवयोरिव ॥ १५९ ॥ युग्मम्
भ्रातरौ गाढमालिङ्ग्य समर प्रणनाम तौ ।
ताद्य महत्त्व भक्ति च वीक्ष्य लोकोऽत्र विस्मिता ॥
तावपि श्रीसमरमिह गाढमालिङ्ग्य मोदत ।
भालभिर वर नवाविपलि पातपोषतु ॥ १६१ ॥
तत्र च स्तम्भतीर्थस्य बहवो धुरवोऽभवन् ।
अनन्तर पहल्लावी समरो भक्तिमानसा ॥ १६२ ॥

महाद्रिस्थान्त सघस्य कारयित्वा प्रयाणकम् ।
भीमपुरं प्राप देवसः सघसंयुतः ॥१३७॥ [भेमपुर]
तत्राप्यार्हतीं प्रतिमां सम्पूज्यातिभक्तितः ।
पत्तनकपुरं गच्छन्मुख्यमहिमापय ॥१३८॥ [पत्तनकपुर]
5 प्रतिवेश्य चैत्यपरिपार्टीं ग्राम-पुरादिषु ।
कुर्वन् महाध्वजा पूजाविधिं पुण्यमुपार्जयत् ॥ १३९ ॥
क्रमेण देवराट् सघपति स्व[ ]पतिवत्सलः ।
पिप्पलाडीनाम पुरं प्राप पापविवर्जित ॥१४०॥[पिप्पलाडी]
पुण्डरीकगिरिं तत्र पुण्यमत्रमिवाद्भुतम् ।
10 विधापय देवसः सघ सुधामय द्रष्टावपत् ॥ १४१ ॥
चतुर्विधस्य सघस्य भक्तितः साधुवत्सलः ।
तत्रैव पुरं स्थान ज्ञापयन्नथ वामतः ॥ १४२ ॥
मासमासमहासपर्यां विधाप्य सघभक्तिम ।
निरीहो पूजयामास सर्वान्सघपुरस्सरम ॥१४३॥ युग्मम् ।
15 चक्रदेवा पुण्डरीक चैत्य(ऽ)माय(त्रा)य देवसः ।
सवर्द्विमभिगावल्लभ समाप्य भूमिपार्श्व(त)यत् ॥ १४४ ॥
तदर्धमासमत्रावसो देवसः सघप
प्रभाव्य महातीर्थान्यलमस्मिनान्यषु ॥ १४५ ॥
द्विमीयदिवस गौतमायाम्यस्वल्पया द्रयात् ।
20 कृत्वा प्रयाणं धौलपुरमध्यमनक यथा ॥ १४६ ॥
तत्रत्य वर्णितावर्णावाशिनस्य नर स्मार ।
सदृश पारणालवालासामानप्रपत्तनाम ॥ १४७ ॥
चतुर्थहापपावरा(ट) वनिता राजवल्लभम् ।
दत्वाकपूरं रक्त राजप चतुरा चार (?) ॥१४८॥
25 तत्रा राजनिता विस्मयापमाविदता ।
सवसत्रिसत्रम्य विधाताय महोत्सवम् ॥ १४९ ॥

अथ पञ्चमः प्रस्तावः ।

अथ प्रभाते पुरपार्श्वखिन्न-
निवासिनं पार्श्वजिनं प्रणम्य ।
वीरं च तीरस्सरा(तीर्थमरम)र्चयित्वा
पीठस्य मूलं स ययौ समयः ॥ १ ॥

5 ग्रामनिमार्थे परिपूज्य तत्र
श्रीदेसलः संघपतिः सपुत्रः ।
समुच्चलन् पर्वतमारुरुक्षुः
शिवस्य सोपानममुं स मेने ॥ २ ॥

श्रीमिश्चकनिभधुस्तहस्त-
10 स्वाहस्तसमाश्रमना स साधुः ।
छिन्नाञ्चल पातनयन्न मुक्त-
स्तस्मिप्समाभारमताधिरात्रुम् ॥ ३ ॥

यस्मिन्नशीतार्जुनदेवदारु-
रसाम सालादिमहातरूणाम् ।
15 छायासु विश्रम्य भवस्य दव-
न्यापि भ्रम भव्यजना नुदन्ति ॥ ४ ॥

यस्मिन् मधुरस्य रवैं विराम्य
मीना निपुन्नाम विस्नोभन पुरम ।
नाचिदम्भनापाद् जना जिनाग्रे ।
२० हन्नु नमस्यावकमामनन्ति ॥ ५ ॥

यस्मिश्च हारीत-चकोर-चाष-
शिखण्डि-कारण्डव-सारसानाम् ।

नानाकलविचक्षणा मल्लीशाः साधुसाधवः । [भाद्रपद]
शीतलाभगीयमगगात् साम्यां सह समायपी ॥ ३६३ ॥
निजवधमसमायाम भेषज्ञत्वमवाप यः ।
सेव मान्यभिव सवपतिः सवविभ्रमः ॥ ३६४ ॥
5 मातमारतया येन शीतरामोऽपि नागिनः ।
स सिद्धभरमामापि समेन धावकोत्तम ॥ ३६५ ॥
श्रीमन्नुपासमविपान्वयमह्यमद्दीपक ।
मर्शीशा पाजमाभिख्या हर्षात् सपि समागतः ॥३६६॥
सपा सदन सागराङ्क-रक्तसिद्धान्तपाटपर ।
10 मविद्यान्दपिटा भाता भमकल्याना समागता ॥३६७॥
सर्वान समापयामास यथायाग्यमुपागतान् ।
साधुः समर श्रीमीविस्तात् प्रसन्नमति महाधिप ॥३६८॥
ममान्य निगिम सर्व स्मरमाधु सवान्धवः ।
समापयामुल्लनाद सप महपुरस्मरम ॥ ३६९ ॥
15 इमसम्य विनु यावी साधुभार्यापि बान्धवी ।
सवल्लती अभिपुत्रौ धीगामसधमतानिय ॥ ३७० ॥
इमयापि सुनधवामुनमिच्चनुकीनः ।
यमाऽनविति नानाधम्माजना ग्रामृगावनि ॥ ३७१ ॥
अथ सुनपुनरम्बाम्बागमामरूपन्द-
20 प्रवहदमितवना इमसः श्रेयसायाः ।
विदितनवमनुष्या इत्यनिद्राविधान
विनमदिनिदिशम्याणदयापायना नम् ॥ ३७२ ॥

इति श्रीजैनराजतरङ्गिण्यां श्रीवरपण्डितकृतौ चतुर्थः प्रस्तावः ॥

तत्र स्थितः सङ्घपतिः ससैन्या
निरीक्ष्य चैत्यं विलसत्पताकम् ।
ललाटसंस्थाः परपारपाणं
याम स मन किल सयमेतत् ॥ १३ ॥
5 नवकल्पवृक्षं विलोकयन् स
क्रमेण सङ्घाधिपलक्षोऽमात् ।
युगादिनाथस्य जिनस्य सिंह-
द्वार जिनो द्वारमिवापिवाप्त्या ॥ १४ ॥

अथ स्थितस्तत्र युगादिदेव
10 मधीत्य हर्षेण धन धनन्न ।
स दमसः स्नात्र हिमांशुपाली-
मुक्तामपिमानाकपचयानि ॥ १५ ॥

मध्य प्रथ(चि)श्याय तमादिनाथं
स्वकारितु (त) मन्दिरमुख(ख्य)चित्ता ।
15 असौ गृहस्थ दमकसचवायो
युगादिनाथस्य समीपमागात् ॥ १६ ॥

उत्थाय सर्वाङ्गमसु जिनस्य
साधुः सुधामर्तिमिवाभिषिञ्च ।
कः प्राप्य पुष्पापमशायविम्ब-
20 मजीवन मायतिमो निधानम् ॥ १७ ॥

प्रणम्य भक्त्या जिनमादिनाथं
स लब्धमूर्ति परिवृत्य पुष्पैः ।
प्रदक्षिणा दानुमना स कोश-
कादिस्थितानार्थपवर्जितोऽस ॥ १८ ॥

25 अपपूजन पाण्डवपञ्चमूर्ती
कुन्ती तथा इन्मकसचमायाः ।

रवैः सुर्गतिरिव दर्शिता
पतन्ति यत्र गतिश्च न भव्याः ॥ ६ ॥
पयोमरविस्मरवारिपूर-
मर्थं निशम्य ध्वनितं गभीरम् ।
5 ययाद्भुताऽपमितीव लोका
यस्मात् किञ्चिन्नपरिपश्यन्ति ॥ ७ ॥

यस्मिन् निर्मविस्मरशीकरेषु
स्नान् मधुपपुष्पकाननेषु ।
यौः धर्मधामनिलाः शिशव (शीला वा)
10 नभो भजन् प्रापयति स्म साकम् ॥ ८ ॥

तस्मिन्नसौ भव्यजनाप्रमीन-
गुणात्मको नामसर्वलम् (?)
सुनयपज्ञापगता मिनाहा
सुनयपज्ञात्मर्यादाहः ॥ ९ ॥
15 तत्राधिरूढः प्रथमप्रबन्धा
पुमानिवभानुप्रभया निरीक्ष्य ।
माता गुणैश्च उमाधिबन्धा
भवन्त्यहो समतः स्थिमभृत ॥ १० ॥

मधुर(दु)तो तो स्वयमेव तातः
20 तनूजस्य प्राविविधिविशेषिता ।
या प्रान्तिमाद्य यशो न येन
बाढं नयता च विमान्य तस्य ॥ ११ ॥

तथा हिमाद्रिर्विमान् नामना
धीरत्मका भवदर्शिनी प्रयुज्य ।
25 तनूरुहाणां स्वपरस्य पूर्णा
कर्णाटका दर्शनमध्यकात् ॥ १२ ॥

अहन्यथ स्नात्रमहूर (महूर-?) [प्रतिष्ठा]
    पिण्ड पञ्चाशुन मुख्यतादि वस्तु ।
समीकयामास स कारयित्वा
    नर्थ प्रतिष्ठाविधिदायक (सहायक पद ?) ॥२६॥
5 तथा सुराष्ट्रानवलात् समागता
    नानाजनोऽप्युत्तममध्यमाधमाः ।
जनाः प्रतिष्ठाविधिवीक्षणोत्सुका
    मधुर्यपाङ्गी चितरोपमाहवा ॥ २७ ॥
अथ प्रवृत्त स्थितमाधमास-
10   नयाद्गीतगतसरिचारं ।
जगत्त्र पापाकरपाय साधुः
    चतुर्विध सघमसीकयत् सः ॥ २८ ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रमुखैः स सूरि-
    वर्यै समं शकुनाद्युपुर्य ।
15 स्मरन् नवाप्रचाले पुनो
    ययौ जलस्नानयनाय कुण्ड ॥ २९ ॥
दिक्पालकुण्डाधिपयुग्मुख्य-
    महादिपूजां विधिवद्विधाय ।
श्रीसिद्धसर्वाहितमन्त्रपूत-
20   नीरं स्मर(रा)पूरयति स्म कुम्भान् ॥ ३ ॥
गर्वाविनाद्वियपदान्यभद्र-
    र्गुडामपेक्षद्विपुषिगिरीन्द्राः ।
गर्जन्नवानी सुमह मिरीक्ष
    दर्पादिनाथ(रन)हितमातवान् ॥ ३१ ॥
सुखानिमोना कलशान् शिरःसु

मत्वा प्रियासुप्तमस्थितां श्री-
　　पुमाविरबम्य पदाग्रयीं च ॥ ११ ॥
स्वप्नारितां तत्र मधुरमति
　　विलोक्य लोकाद्भुतधारिणीं मः ।
5　ममृतमग्नममता यमर्य
　　भुग्न मणि स्वण विभ्रमयादि ॥　　॥
गत्रादमाऽप्यादिजिनजातीर्ये
　　स उत्मृता भूत् स मधास्थ पत्तम् ।
दृष्ट्वा परां सुमनमापुर्भणि
10　　पुष्पन द(पु)हि मुधयव पम ॥　१ ॥
महारमवं मानु विधाय मापु-
　　विनाय भगादिकमविनो मा ।
कार्थिजानि तीर्थपतीम् ययाय
　　मद्धिनो नयमनो यथार ॥　२ ॥
15　बथादिमाय प्रविपन्य मानु
　　मंहोमिसरमोमिरमो जगाम ।
स्वमाधर्व पुनपुनः प्रतिष्ठा-
　　विधायमायानु समुयनान्नुन ॥ १३ ॥
मानुः प्रतिष्ठाविधिदारुवाम
20　　नयमय स्व स्मरमादिरत ।
मनु गुमुन्नवि कार्यभाग
　　चन्यादि हि स्वाद्रनिधावि भागम ॥　४ ॥
आदरमानाथ पितु मतो दि
　　मधायमा (मो) मत(नो)मुनिमोचनम (?)
25　विवेद मनु मनुष्यनन्या
　　कार्य विधाता मनुजमनुः ॥ १५ ॥

नतमनुर्विधु विमानपस्य
    निवेशिता भास्ति नवाङ्गवेषा ।
धनुर्गुणीभूय किल स्मरस्य
    पुण्यानुपेता विषयो नवानि ॥ ३९ ॥
यवाङ्कुरास्तत्परितः समन्ता-
    न्यस्ता विभान्ति स्म विनीलवर्णाः ।
दर्पणानामपि किं निधीनां
    रोमाङ्कुराभाश्च आविरासन् ॥ ४० ॥
देवागतो मण्डपमप्यथो
10   माधुः स्मरोऽसौ चतुरस्रवेदीम् ।
हस्तायतां कारयति स्म मन्या-
    वर्णाङ्कपङ्क्तिस्थितये पृथु ता ॥ ४१ ॥
तदुपरि चतुरस्तम्भमरमधीर
    कनककलशमौलिं मण्डपं माधुधुर्यं ।
व्यरचयदनुमधीत्वा(मा)र्यमाणानुमार्य
    विविधवनतरम्भास्तम्भशोभाभिरामम् ॥ ४२ ॥
तदभिनवं भौमभवस्य मुख्य-
    चैत्यस्य दण्ड सुमहत्प्रमाणम् ।
स्थापयन् सपदी प्रतिष्ठा-
    विधापनाय प्रभुर्वै विधाय ॥ ४३ ॥
नाभेयबिम्बस्य पति प्रतिष्ठा-
    इता पत्रयामपि वेदिकाः सः ।
अचारयद्वाद्यवराः पृथुकाः
    समाम्नुता व्यस्तनवकर्माः ॥ ४४ ॥
द्वारि निबद्धा लवणारथाय-
    द्यावाचनीयन्नमामिकाऽभान् ।

देसलो ऽथ जन्मभद्रलिपप्रभे
लाढणेन सहितौ विनिविष्टः ।
नामतस्तु सहजः स्मरपुत्रौ
आसते स्म जिनमज्जनसज्जः ॥ ५२ ॥

5 सामन्तः शुभमतिरात्मबान्धवेन
सपुत्रोऽनुपमगुणेन सांगणेन ।
आदायामलकल[श]चामरौ(रं) जिनस्या-
ग्रे तस्थौ स्थितिपरिपालकः कुलस्य ॥ ५३ ॥

बहु(धु)रमादेतपऽरिचमर्धा
10 न्यधा(स्त)दस्योर स्वकोऽरिहमाला ।
बिम्बे यस्माद् यस्तु बिम्बमहास्य
कर्तुं युक्ता जायते तस्य रक्षा ॥ ५४ ॥

गन्धाक्षमस्यापि जिनस्य रक्षा-
करं निबद्धा विधातीव लोके ।
15 यथा(था ऽ)न्य(न्त)रैर्वैरिभिरेव विम्ब
पास्यत्स्वजन परितप्यमानम् ॥ ५५ ॥

कर्पूर-चन्दन-कलमक्षत-पुष्प-धूप-
कालेयका-गरु-कुरङ्गमदादिकानि ।
वस्तूनि यानि किल सन्ति विधिप्रतिष्ठा-
20 योग्यानि तानि निखिलान्यपि ढौकितानि ॥ ५६ ॥

मदनफलसमेन कङ्कणदोरि(री) निबद्धं
जिनवर ! तव पाणौ कारणं तत्र वेद्मि ।
जिनपति मथितुम्मा(मा) मन्मथाद्युग्न-धृष्टी
मदनफलविघातं वर्जुरा त्वं व्यधास्थ ॥ ५७ ॥

षमकादिमाघकर्ता कङ्कणान्यधु(षपु) पाणिषु ।
गुरुः कौसुम्भवस्त्रस्य बभाति स्म समाहिताः ॥ ५८ ॥

हेमको ऽथ प्रथमजिनपक्षे
साहणेन सहितौ विनिविष्टः ।
वामतस्तु सहजः स्मरयुक्तो
जायते स्म जिनमज्जनसज्जः ॥ ५२ ॥

5 नामन्तः शुभमतिरात्मबान्धवेन
लघुकोऽनुगुणगुणेन सांगणेन ।
आषाढामलबल[इक]चामरौ(रे) जिनस्या-
ग्रे तस्थौ स्थितिपरिपाककं कुर्वन्त्य ॥ ५३ ॥

वधु(धू)रत्नादेलचऽरित्नमर्ना
10 म्यपा(स्त)वास्तोर स्वर्णऽरिहमाला ।
विम्बे यस्मात् वस्तु विम्बमतस्य
कर्तुं युक्ता जायते तस्य रक्षा ॥ ५४ ॥
रक्षाक्षमस्यापि जिनस्य रक्षा-
करे नियता विपरीत लोके ।
15 यथा(थाऽ)म्भ(म्भ)ऽर्ध्यैरिभिरेव विम्ब
पास्यात्वजल परितप्यमानम् ॥ ५५ ॥

कर्पूर-चन्दन-फलाक्षत-पुष्प-धूप-
दीपकपक्व-नव-कुङ्कुमतादिकानि ।
वस्तूनि यानि किल सन्ति विविधमतिष्ठा-
20 योग्यानि तानि निखिलान्यपि ढौकितानि ॥ ५६ ॥

मदनफलसमेते कङ्कणैर्(णी) नियद्धे
जिनवर ! तव पाणौ कारन तव यदि ॥
जिनराजि मणिकेभ्यो वज्रपाणृविक्-कृती
मदनफलविधानं पत्तुरा त्वं स्वधाय ॥ ५७ ॥

25 हेमकादिमाणवक्यां कङ्कणाभ्येषु(ण्येषु) पाणिषु ।
पुत्र श्रीदम्भवपत्न माशानि स्म समाहिता ॥ ५८ ॥

एवं प्रतिष्ठासामग्र्यां कृतायां सिद्धसूरयः
स्नात्रारम्भं मन्त्रपूर्वं स्नात्रकैरकारयन् ॥९॥

अकारयत् तीर्थपतेर्जिनस्य
स्नात्राणि सर्वाणि यथाक्रमेण ।
5 श्रीसिद्धसूरि(रि) स्वयमन्यसूरि-
मान्यानि तानि प्रविधाय मध्ये ॥ १० ॥
निवेशितायामथ कम्रपट्यां
श्रीसिद्धसूरिगुरुरेकचित्तः ।
अनाथयत्साथविधानमाया
10 कम मूर्तिमितिकविद्स्यमानम् ॥ ११ ॥
आप्याय जैनीप्रतिमां सुकर्म
श्रीसिद्धसूरिर्वरलग्नवर्ग:
श्रीदण्डनायकादिभिरर्चयित्वा
सम्भिर्यितां सञ्चकोपकार ॥ १२ ॥
15 गत्वा गुरो(रोः) पौषधवेश्म सम्या-
धर्मस्य पट्टे समरो स साधुः ।
सुधासिमीमूर्ध्नि लसिकस्य
जगाम चैत्यं नृपमस्य धीमम् ॥ १३ ॥
नान्दीनिनादं समरस्यनेक-
20 वाद्येषु मापयत्सु गुणान् जिनस्य ।
समण्डपस्मण्डपवेदिकायां
सङ्घाधिपस्तु समरोऽथ पट्टम् ॥ १४ ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रभवोऽप मत्वा(त्वा)-
गुणस्य पट्टस्य समीपमाशु ।
25 कर्पूरपूरेण यथाभिधान-
मपूपुजत् न विस्मित सुपर्णम् ॥ १५ ॥

नन्द्यावर्तं मण्डलं मण्डयित्वा
  सिद्धाचार्या मान्त्रिका तान्त्रिकाश्च ।
कर्पूराद्यैरर्चयित्वा समुद्र (द्र)
  बद्ध(बिम्ब)स्ति स्मेतत्कलशौघमाशु ॥ ६६ ॥

आगत्यागत्य सर्वेऽपि सुरपस्तस्य सादरा
प्रजा भिन्नान्तनिभुर्का नन्द्यावर्तस्य चक्रिरे ॥ ६७ ॥
श्रीसिद्धसूरयो मर्योऽप्यागत्य भूपमाद्रिसम
नेत्रविधेः नायधामा छद्मसाधनसिद्धये ॥६८॥
कौसुम्भकद्रुमप्यापाप् रागी गुरुकरेऽभवत्
10 स्वगोत्रार्थ मिव तात्स्वपितुर्मेन्तविवास्मि[सु]ना ॥६९॥

लग्नेऽथ लग्न निकटत्वमेतु
  श्रीसिद्धसूरिं करयोर्गृहीत्वा ।
कस्ताविक्षा रूप्यमयी सुवर्ण-
  मयीं शलाकामपि सोऽयतोऽभूत् ॥ ७० ॥

1 आगमनामुपगत समय प्रतिष्ठा-
  सम्बन्धिनि प्रथमतीर्थपतेः पुरस्तात् ।
ऊर्ध्व स्वरस्य समय समय प्रवृत्तो
  मोक्षा इति स्म निगदन्ति समस्तविज्ञाः ॥७१॥
नव प्रतिष्ठासमय त्रिवस्वान्
20   श्रीसिद्धसूरिप्रभवोऽपतत्स्य ।
आदाय सोभीर मिताब्धपीन-
  मुष्टीमित सद्युक्तस्य वस्तु ॥ ७२ ॥
श्रीविक्रमाद्भूपयाविक्रयानुसार-
  समासर १३७१ तपसि मासि वसुद्धरश्री ।
पुष्य सुभ पञ्चपक्षयायानुसार
  सप्त प्रथ च सप्तयातिमि वर्तमाने ॥ ७३ ॥

अथ प्रतिष्ठासामग्र्यां कृतायां सिद्धसूरयः
स्नात्रारम्भं मन्त्रपूर्वं स्नात्रकैरकारयन् ॥ ५९ ॥

अकारयत् तीर्थपतेर्जिनस्य
स्नात्राणि सर्वाणि यथाक्रमेण ।
5 श्रीसिद्धसूरि(रिः) स्वयमन्यसूरि-
योग्यानि तानि प्रतिभाय सद्य ॥ ६० ॥
विधेर्विधायामथ सप्रपञ्चां
श्रीसिद्धसूरिर्गुरुरेकचित्तः ।
अतापयस्त्वामधिवासनाया
10 क्षणे सुनिमित्तकल्प्यमानम् ॥ ६१ ॥

भाग्यमथ जैनीप्रतिमां शुभे
श्रीसिद्धसूरिर्वरलग्नधीरः
श्रीकच्छपासादिभिरर्चयित्वा
गम्भीरधीस्तां सफलीचकार ॥ ६२ ॥
15 मत्वा गुरौ(रोः) पौषधवेश्म नत्वा-
वर्तिन्य पट्टं समरो स साधुः ।
सुधासिमीमूर्धनि सन्निधाय
जगाम चैत्यं वृषभस्य शीघ्रम् ॥ ६३ ॥

नान्दीनिनादं प्रसरत्यनेक-
20 लोकेषु गायत्सु गुणान् जिनस्य ।
प्रमण्डपमण्डपवेदिकायां
सङ्घाधिपस्तत् समरोऽथ पट्टम् ॥ ६४ ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रमुखोऽथ सर्वो(र्वा)-
द्युर्यस्य पट्टस्य समीपमाशु ।
25 कर्पूरपूरेण यथाविधान-
मपूपुजत् स विविध सुगन्धम् ॥ ६५ ॥

केऽपि पुनः सुमनोरथसारैः
　　पूजनमस्य मुदा रचयन्ति ॥ ८२ ॥
अङ्गुष्ठमात्रमपि यत्र निवेशितं तद्
　　बिम्बं भवत्यमितपुण्यकृते जनानाम् ।
5　तीर्थेऽत्र तीर्थपतिमुख्यरूपपितुः सुपुण्यं
　　यन्नापि तन्निमपतिः प्रभुरेव वेद ॥८३॥

हस्तमात्रापि चैत्यकुलिका यत्र कारिता
वचनागोचरमेवोद्यतमं जायते किमु ॥ ८४ ॥
तत्र मुख्यविभेदस्य चैत्योद्धारकरस्य यत् ।
10　पुण्यं कीर्तिश्च तस्य स्यात्कः प्रमातुं तदीश्वरः ॥८५॥
इति स्तुतिपरा लोका गीतनृत्यादिकारिणः ।
भव्या भव्यं सिद्धिलीव समासमिव मेनिरे ॥८६॥
पर्व विधीयमानेऽत्र मध्यलोकैर्महोत्सवे ।
ध्वजारोहयितुं तस्य दण्डोऽभवदुत्सुकः ॥ ८७ ॥

15　　आरोढुमत्तच्छिखरं सुखेन
　　　पद्यामवाप्तुमिरेव साधु ।
　　स्वर्गाधिरोहार्थमभूत् किलैषा
　　　सोपानपङ्क्तिर्निबिडा जनानाम् ॥ ८८ ॥
　　श्रीजिनसूरिमुखस्तवहस्ता
20　　　श्रीदेसलः सङ्घपतिः सपुत्रः ।
　　उदयवपनदन पुरः प्रयाता
　　　मालामहौघं समभावतीव ॥ ८९ ॥
मासत्रयकृतो यावान् जिनवरिगुरुः शिवद् ।
तमथ दण्डकुम्भ प्रमुखं स्थापयन्ति ॥ ९० ॥
सूत्रधारि महाचार्यैरिव संयमाचरणा ।
इदमस्मात्पदं स्थान कीर्तिस्तम्भमिवारमत ॥९१॥

सर्वेश्विद्रु निगदरगु पटगु भिक्ष्या
    वैमानिकु भवमत्वनिपूरसख(तम)न्तु ।
श्रीमाभिमान्तनविभाव[illegible]प्रतिष्ठां
    भामिनसुरिगुरवो ऽरचयन् प्रतिष्ठाम् ॥३४॥
5 भावकस्वामिना पूर्वमिदानीं मित्रसूरिणा
अत्र प्रतिष्ठा विहिता नवर्ष समता प्रयो ॥३५॥
    स्वतन्त्रमा भामिनन्दमिमाग
        [illegible]माना ऽमपुमावमार ।
    जिनगृहमुद्राविहितम्पितिमर्य
10   मुक्त नता यमनुमाममार ॥ ३६ ॥
मुक्तमामादृत्वतम्य मित्रगुरवनुग्रया
भावमाभावमामकृ प्रतिष्ठां निर्मम तदा ॥३७॥
तत्कृत नवकगृहमुमवनधन्दमन ममभावनतल ।
मादिनमुंद्गुबिम्ब [illegible] गन्धुमय नम प्रवति क्य ॥३८॥
15 जिनस्य पुरम पद्म-ववभानममुखं वन्दिम्
तदमा होदकामान मामाविभवदकाति च ॥३९॥
        भन्यवना प्रथमस्य जिनन्दाः
            कविमुदितप लक्ष्मुवनन्यम ।
        हर्षोत्तोपमकणमरता
20   वृन्दमा रचयन्ति मरतार ॥ ४० ॥
        [illegible]नमदर्शनमता
            ६०[illegible] जिनार्थ्यमवनिमवद ।
        भूमिकना अंतिवरच नराना-
            मर्दनिवरव दृश्यन्ति मुमारदेव ॥ ४१ ॥

पश्चात्पथस्थाय जनाय चैत्यात्
ददर्श कल्पद्रुरिवातिहर्षात् ॥ ९८ ॥
साधु सहजपालोऽपि साहणः समरोऽपि च ।
सामन्त-सांगणावेते पञ्चापि बहुपुण्यभाक् ॥९९॥
2 द्रव्याणाम् वीक्ष्य दानानि वाञ्छितानि जनोऽर्थिनाम् ।
मेने मिथ लोकमात्र पञ्चानाम् पाण्डवानिव ॥१००॥
सर्वे(र्वेऽप्य) विस्मयमना मिथोऽभाषिषत तदा ।
पाण्डवास्तीर्थमुद्धर्तुं किं न पञ्चागताः पुनः ॥१०१॥
इति विधाय महोत्सवमुत्सुको
10 जिनपतेर्वदनाम्बुजवीक्षणे ।
अवततार ततः शिखरादसौ
प्रमरसात्वरसा जिनमभ्यगात् ॥ १०२ ॥
महाध्वजं पट्टदुकूलमय्या
बबन्धिरे देवशिरोविमानात् ।
15 निःस्वार्थ वाचकानुकम्पनामा-
दानेन पापानु चैत्यदम्भम् ॥ १०३ ॥
हिमांशु-पट्टांशुक हारकान्तौ
मत्वाक्रमेणैकमनेकधिपम् ।
छत्रत्रयं तत्र च दत्तवान्
20 विश्वत्रयस्वाम्यभरतामिवाप्तु ॥१०४॥
गङ्गातरङ्गसुषमां चमरीकेशसमचाम्
स दत्तवानिलापाय दत्तकामरद्वयीम् ॥ १०५ ॥
तथाऽपरौ हेमदण्डौ निर्मितौ कल्पतन्तुभिः
स्वर्गराज्यमिवाप्तु चामरद्वितय ददौ ॥ १०६ ॥
2 स्वर्णकल्पमयमञ्जकुमाम्
पैत्तकमपि जिनाय ददौ सः ।

भवन्त्ययत्नैरभवन्धयुक्ता
ध्वजे जयन्तीमथ वैजयन्तीम् ।
करेण कराळस्य रिपोर्जये या
समुच्छ्रिता स्वीयजयध्वजेव ॥ ९२ ॥
5 सर्वज्ञमूर्धनि सिता विततावतीर्णा
काठेयहस्तकधृता रचये पताका ।
मन्दाकिनीव दिवतोऽत्र समुत्तरन्ती
लोकाम्बिता भविकलोकपवित्रतायै ॥ ९३ ॥
तथा सुरैः पञ्चभिरन्वितोऽसौ
10 तदा शरीरी करणैरिवाप ।
स ज्ञानधर्मैरतिशुद्धबुद्धिः
सर्वेषु साधुः परभागमाप ॥ ९४ ॥
आयति किल पुरा विदधानो
नर्तनं दयितया सह यत्र ।
15 वायुना तृणमिवैष विमानाऽ-
क्षिप्यत क्वचन कोऽपि न वेत्ति ॥ ९५ ॥
तत्र सुचितमनोरथसिद्धि-
र्हंसकः सकलसत्त्वसमेतः ।
नृत्यति स्म सह समुचितत्र-
20 ज्ञात्मयानं विमयमानमसिम्न ॥९६॥ (युग्मम्)
तदा मुदा पूर्णमनाः स नाना-
विधानि दानानि च याचकेभ्यः ।
नृत्यन् ददौ ज्ञान-नाटि-चक्र-
विभूषणादीन्यधुनानि साधुः ॥ ९७ ॥
25 नृत्यपताकामकसारकस्याः
सुवर्णरत्नामरचाम्बराणि ।

प्रथमनाथमपुण्ड्रपावनी
मर्मभिदन्त्यमना सुमनाभिवत् ॥ ११४ ॥
सौराष्ट्रे न पञ्चमार्थैः
सर्वविशेषरहितानाम् इदम् ।
विलस्य रात्रौ मृगनाभिपङ्कि-
रमण्डलनादपानमापुः ॥ ११५ ॥
मामना-कलशी मही-वप्रद्वये सुमेरुवितो
नवचनकर्मधारया विविधां नाट्यां व्यधात् ॥११६॥
नातु नमरो त्रिपुरो घनसारभारं
कामान स्वकाति तरस्य सन गुहायं ।
प्रमच्छलन छिन्न समकुण्डलाभि
कान्तीव तस्य सुकुमार विहङ्गानि ॥ ११७
समकः महाप्रपानसपुता
मण्डप विविधवहिरर्दति ।
प्रभञ्जभञ्जनमावभरपत्
तीर्थभावगुणनाथपावनी ॥ ११८ ॥
धामिवश्रीरिगुरुपादयुग प्रणम्य
मानधर्मीम् सुविहितार्थिव भक्तपार्था ।
मन्त्रमङ्गलिजमधैः प्रतिकाम्य तथैव
मापुः स्वसमुपहितोऽकृत पारण सः ॥११९॥
पारणान माघमास महामनिव्रतमपि मोक्षमोः
बजव मोक्षपाषास समकोड च(क)मकेमका ॥ १२ ॥
पाणिमामव दीनानामभापानां वरिविभावं
प्रवागिन मोक्षमार्ग सभापारमकारयत् ॥१२१॥
पञ प्रवर्तयन शर्म मत्वाव सवमानवः ।
विमोचिता वध्यावानि भक्तधर्मधरापणा ॥ १२२ ॥

इसकः स्वसुकृताश्रिमणीनां
　　पिण्डमूर्तिमिव लीलिताम ॥ १०७ ॥
भाराश्रिक मङ्गलदीपमप्यसौ
　　साधुदसौ रूप्यमयं मनोहरम् ।
5　भाराश्रिक स्थानमवाप्तुमुत्सुक-
　　स्तथा स(म)पञ्चमञ्चमेव पत्र सदा ॥१०८॥
बन्मोदयान् सर्ववनुष्किकासु
　　तथैव सर्वत्रपि मण्डपेषु ।
भवान्धपरस्पद्धुष्कमलाम्
10　　मुक्ताफलभमिकृताभवान् ॥ १०९ ॥
अपूरपञ्चकमनो जिनस्या-
　　भीतिरपवर्ग पुरतोऽमपस्य ।
मुष्टिः पुष्पैर्मैस्क-माकिन्दरी-
　　विभूपर्णैर्मघमरूपमाथा ॥ ११० ॥
15　स्नात्रोत्सवो मेरुगिरौ पुरा यथा
　　भवस्मीं जन्मनि पश्चिमजिनु ।
तथा मंहर्सकमाभुनाऽधुना
　　तर्स्येव चाक्र किंम मक्षम विधि ॥ १११ ॥
अथापरान् नपत्रिमाभुपानिता
20　　ग्रुचिमनस्या परिपूज्य दसतः ।
पुंश्च पौत्रैश्च महानुभाविभि-
　　धाक जिनस्य प्रथमं दशाह्निकम ॥ ११२ ॥
ताद्य ममसारक धीवन्दन विभावपुः
भावपदप्रममसान्स्वादपदधाभगामय ॥११३॥
25　न सुमनाः सुमनोभिरपी जिन
　　नकुम कमली-चम्पक-जातिभि ।

स्थापिता *जिनपरत्ने समरेण
श्रीस्वर्णवरकरसामिधानम् ॥ १११ ॥
अन्येऽपि सङ्घपुरुषा मङ्गलोत्सवेन
साधोर्विधाय पदयोस्तिलकमलिके च ।
5 आरात्रिकं च परिपूर्य तदीयकण्ठे
मालां क्षिपन्ति रचयन्ति सुवर्णवृष्टिम् ॥ ११२ ॥
श्रीजिनेन्द्रगुणगीतनायकान्
गायमान् समरसाधुरात्मना ।
स्वर्णकङ्कण-तुरङ्ग-वाससां
10 दानतो +घनगुणानतोषयत् ॥ ११३ ॥
विधायारात्रिकमसावादिदेवस्य देवतः ।
सपूज्य प्रणिपत्याथ मङ्गलदीपमाददत् ॥ ११४ ॥
द्वारभट्टाग्रणी भट्टाः श्रीयुगादिजिनेशितुः ।
सिद्धनामाभिधानेन पठन्ति स्म गुणावलीम् ॥ ११५ ॥
15 देशलस्य समरस्य च साधोः
कीर्तिपक्षिरमणाण्डसदृक्षाम् ।
बन्दिनो मधुरिता विरुदाली-
मुच्चरन्ति विहितोन्नतहस्ताः ॥ ११६ ॥
रजत-स्वर्ण-रत्नानां वाजि-वारण वाससाम् ।
20 द्वारभट्टादिभट्टानां ददौ दानं समरो मुदा ॥ ११७ ॥
उद्दीप्य कर्पूरवर्तीः सुगन्धीः
श्रीवत्सको मङ्गलदीपमुख्यैः ।
उत्तारयामास सम महर्द्धि-
स्वर्णादिपात्रिगणपैर्मुदितः ॥ ११८ ॥

---

* त्रिगोपैते सत्वाधिक्यमननेति जिनरत्नं गजमित्यर्थः ।
+ धन पुण्यानि येषां मरुपतामित्यर्थः, स्वर्णादिप्रद-स्य विशेषणमेतत्

देव ! त्वदीयरसना रसनायकस्य
वाक्यामृतस्य सरसी सरसेयमेषा ।
त्वत्सम्भवप्रभववोधिपयःप्रपूरैः
शीतीकरोति सततं वपुरस्मदीयम् ॥१७५॥

5 त्वल्लोचने जिनपतेऽमृतसिन्धुनीमे
लपेशुषी वपुषि विभ्रमये भवेताम् ।
तत्रापतेऽथ भवतमनपुंगवाय-
ध्यातोपशान्तिरचिरेऽपि मया जिनेश ! ॥१७६॥

देव ! त्वदीयचरणौ शरणं भवेतां
10 शोणच्छवी उपमितामृतकल्पिताङ्घ्री ।
संसारसारपथमग्नजनातुराणां
संसारिणां सुकृतवारिविवर्जितानाम् ॥१७७॥
इत्थं स्तुताह्वसस्तवसस्तुत ! परमभोक्ता नाथ ! ।
श्रीनाभिनन्दनजिन ! प्रसीद देवसुतसौख्यानि ॥१७८॥
15 इति स्तुत्वा जगन्नाथमादिनाथं जिनं मुदा ।
श्रीसिद्धसूरयः सार्द्धं साधुना पुनरागमन् ॥ १८० ॥
पश्चादपि जनस्तोऽन्येव सर्वसंघनरैः समम् ।
आरात्रिकं विदधिरे यथाना सुखमङ्गलम् ॥१८१॥

एवं प्रतिग्रामविमानमादि-
20 नाथस्य कृत्वा पुरतो जिनस्य ।
अमीभिरिन्द्रौघसितप्रमोदो
ननर्त साधु सुतलतपुष्पः ॥ १८२ ॥
साधुस्त्रियोऽपि प्रमुदामवाप्ता
विचित्रवेषोत्सवि नृत्यति स्म ।
25 हर्षोद्गतस्वस्तपुनो जिनालये
विज्ञप्तिमेवं विदधे च साधुः ॥ १८३ ॥

पक्वान्नैः पञ्चपर्वीरमतकरतिति स्वादुभिर्मोदकाद्यैः
तद्गन्धैः शालिसूपैः सुरभिघृतैर्व्यञ्जनैर्भावनाद्यैः ।
पूर्वं श्रीदेसलोऽसौ मुनिवरनृपमानादनन्यार्थ्यमत्वा
स्वस्वामिभिःपतोऽसौ श्रमणजनमनसाऽप्यपुनर्भवार्थम् ।

5 सुस्वादुभिर्विविधभोजनपानकाद्यै-
रानन्द्य सङ्घमखिलं सपरिच्छदं सः ।
साधुः सुधाजमनघं सुमनारमभक्त्या
सन्तोष्य सन्मतिरभोजयदादरेण सः ॥१६३॥
चारणान् मागधान् भट्टानपि च याचकान् ।
10 यथेच्छया रसवत्याऽभोजयद् देसलोऽखिलान् ॥१६४॥
विदेशायातदीनानां दुःस्थानामथ योगिनाम् ।
श्रीजगार्थमचारित्तसत्रागा(गा)रमकारयत् ॥ १६५॥
आचार्य-वाचनाचार्य-पाध्यायानां महोत्सवे ।
पदस्थानां पञ्चशतान्यायातान्यभवन् ॥१६६॥
15 साधुः श्रीसहजपालो महाराष्ट्रविभूषणः ।
दश्माजि याभि चारूणि वासांस्यानयति स्म सः ॥१६७॥
पदस्थानां पञ्चशतीमपि [illegible]ः ।
मानन्द परया भक्त्या देसलः सत्यकामयत् ॥१६८॥
साधुर्नाभाविधिर्[illegible]रन्यानपि तपोधनान् ।
20 महर्षिगणपोष्यमाणान् सत्कारमयतप्सितैः ॥ १६९ ॥
चारणानां सहस्राणि त्रिसहस्री च वन्दिनाम्
गायनानां सहस्राणां सहस्रमभिधं स्मरः ॥ १७० ॥
दानमण्डपमासीनो याचि-चारण-वासनाम् ।
नन्दनोयाभिस्तैर्दानैः सन्मानमभावयत् ॥ १७१ ॥

स्वभा स्वकृतिः तस्या निक्षेपार्-दूरीकरणं तस्मात्
तस्मातयवर्जमित्यर्थ

तेजःपालपुरासन्नम् समपालाम्भसोपरि ।
स्मरेश कारयित्वाऽत्र स्नात्रास स्वयमात्मवौ ॥ १८३ ॥

उज्जयन्तगिरिमस्तकमौलिं
नेमिन जिनममा अभिनन्तुम् ।
5 देसलः सकलसंघसमेतोऽ-
प्यारुरोह गुरुभिः सह शैलम् ॥ १८४ ॥

महाध्वजा-ऽऽरात्रिक-पूजा-
स्नानादिकं सर्वविधिं च तत्र ।
समाधिपो देसलसाधुधुर्यो ।
10 शत्रुञ्जय तीर्थ इवाततान ॥ १८५ ॥

प्रद्युम्न-साम्बयोस्तुङ्गे शिखरे चाम्बयो(चित) ।
कल्याणत्रयमुख्येषु प्रासादेष्वखिलेष्वपि ॥ १८६ ॥
देसलो विदधावार्यो महापूजा-महाध्वजान् ।
यदौ स्वपूर्वजानुद्दिश्यकार विधौ विधिं ॥ १८७ ॥

15 अम्बामथानर्च सपुत्र-पौत्रः
श्रीदेसलः संघपतिर्यथैव ।
तथैव तुष्टा विततार पुत्र-
लाभेन वृद्धिं समरस्य सद्यः ॥ १८८ ॥

पुत्रमम्बा सुतान् दत्त सदैवाङ्कस्थितान्मम ।
20 बिम्बेऽपि विभुतमिव वात्सल्यं वितीर्यते ॥ १८९ ॥
समरस्य सुतप्राप्तिसमात(मह)त्सुमतिः ।
ततः श्रीमदम्बाया विदधत्यानाहूतार्चनम् ॥ १९० ॥
देसलः सुतलाभमत्यात् धर्मोपनमस्करवत् ।
अत्र फलति धर्मोऽयमिति चेतसि चिन्तयन् ॥ १९१ ॥

25 श्रीगजेन्द्रपदकुण्डवारिभि-
मन्त्रसोमकनदीशवारिभि ।

तथाधिपो विभुविभास्वरचारुकीर्ति
श्रीदेवपत्तनमिवाय +समुत् सहायः ॥२०२॥
मुग्धराजनृपतिः स्मरसारं
तता निशम्य निकटे समुपेतम् ।
5 तद्विलोकनरसोल्लसदङ्ग-
स्फारसारपुलकोऽजनि तथा ॥ २०३ ॥
श्रीसोमेश्वरच्छत्रचामरादिभिरन्वितः ।
स नृपः सपरीवारः सम्मुखमाययौ ॥ २०४ ॥
समरो मुग्धराजश्च स्वहस्तोत्क्षिप्ताम्बरौ ।
10 द्राघ्यागत्य मिलितौ सूर्या-चन्द्रमसाविव ॥२०५॥
मुग्धराजस्तमालिङ्ग्य सद्यो हर्षनिर्भरः
तत्पुरकृपया साधुः सुधामग्न इवाभवत् ॥ २०६ ॥
मिथोऽप प्राभृतैर्वैरादतिस्तावुभावपि ।
मन्येतौ शुभोदर्कं प्रीतिमन्तौ स्वसङ्गमम् ॥२०७॥
15 अथ श्रीदेवकः तपनाका स्वपुरस्तरः ।
स चतुर्विधसङ्घेन सह देवालयेन च ॥ २०८ ॥
अग्रापरेण मुख्येन तत्पुरस्सरगामिना ।
मर्दीत्य वर्धितोत्साहः स्वयमुत्सवकारिभिः ॥२०९॥
श्रीदेवपत्तनपुरे प्रारोपितवतोरणे ।
20 उत्तम्पताके सर्वत्र शचीपतिरिवाविशत् ॥ २१० ॥
[मिश्रितविशेषकम्]
श्रीसोमेश्वरदेवस्य पुरतः सम्मतः सताम् ।
हर्षेण मुग्धराजस्य सोत्सव महर स्थितः ॥ २११ ॥
पूर्वं सम्मति यादवाढ्य-शिवादित्या-मराकाराधिभि-
25 र्नैषैर्नैरीयनाधिपैः प्रत्युनोत्सवैश्च नैवैरपि ।

+ मुग्धा चारिम चतुष्प अनेन कर

स्नानमाशु विरचय्य देसलो ।
वस्तुपालयमवे सभाभक्तिम् ॥ १९२ ॥
स्नात्वा मुमुद्दयमिभ साधसमयोऽपि
श्रीदेसलस्य तनया समया ह्रदेऽस्मिन् ।
5 सधारघोरघनसंवरयप्रसूत-
[ग्धारि]स्नानमपनयन्ति मुदा भजन्ति ॥१९३॥
दिनानि दश तीर्थेऽस्मिन् स्थित्वा देसलसङ्घपः ।
श्रीनेमिजिनमुत्काप्य गिरिनारायचाचरत् ॥ १९४ ॥
मुग्धराजस्तदा देवपत्तनाधिपतिर्मुदा ।
10 ताम्बोः समरसिंहस्य दर्शनोत्कण्ठितोऽभवत् ॥१९५॥
स्वप्रधानान् मुग्धराजः प्रैषीत् समरसन्निधौ ।
इति विज्ञप्तिमर्थं च स्वलेखे तत्करे ददौ ॥ १९६ ॥
कलाभृता यद्भवता विधेयः शुचिना तथा ।
मम चित्तचकोरोऽयं यथा स्यात्प्रीतिमान् स्मर ॥१९७॥
15 स्मरो विज्ञाय लेखार्थं तथाभूत् गमनोत्सुकः ।
पत्र मुमुक्षितोऽप्यत्र जात किञ्च निमन्त्रणम् ॥१९८॥
श्रीमहीपालदेवस्य मुत्कलापनहेतवे ।
जगामोपायनकर समर स्मरसन्निभः ॥ १९९ ॥
सन्मुखः श्रीमहीपालः समराय ददौ स्वयम् ।
20 विपद्दीप्तमुकुटसम्पन्नं वाजिनं श्रीकरीमपि ॥ २०० ॥
श्रीमुग्धराजनृपदेवसमागमेन
सर्वाङ्गतोषमगुणोऽप्युद्धतर्षः ।
श्रीदेसलः सकलसङ्घपरीतपार्श्वः
श्रीदेवपत्तनपुरोपरि सञ्चचाल ॥ २०१ ॥
25 श्रीवामनस्थलपुरीप्रमुखेषु सर्व-
स्थानेषु चैत्यपरिपाटिमहान् दधानः ।

आपान्तमात्मीयपतिं निरीक्ष्य
भयेन भिक्षुत्वमिरक्षितैषा ॥ २२१ ॥
श्रीमन्निभार्यं शरणं प्रपन्नी
ऽपां कृती पर्वतशृङ्गमागात् ।
5 विपद्य तीर्थेऽत्र भवेय तयोऽ
पिताऽपिकाऽस्माभिरवद्यताऽसौ ॥ [त्रिभिर्विशेषकम्]
कौशीनारेऽपि तत्रैत्यमित्यसत्पूर्वमासत ।
तामर्चयित्वा कर्पूरकुङ्कुमाद्यैरथकृपा ॥ २२३ ॥
श्रीपुत्रकः सपरिर्वृतस्तत्र महाध्वजाम् ।
10 कृत्वा महामहं श्रीपर्वताद्धे प्रमादमत ॥२२४॥युग्मम्॥
पीत्वा समरसिंहस्य मलराजस्तथेश्वरः ।
भावाऽऽयोस्यापरौ भावमुपर्यस्यापतस्ततः ॥ २२५ ॥
देवालय तदुपरि ससत्य समहोत्सवम् ।
समारोप्याथयात्मध्ये विपते(ता) च अकम्पना ॥२२६॥
15 हरिपालो व्यवहारी तमास्ते कोटिनायकः ।
एतस्य सदस्य भारस्य विदधे सुधीः ॥ २२७ ॥
तत्राप्यवाशिक्षा कृत्वा दानं कृत्वाऽपि भाग्मिकम् ।
पुनः समयनिस्तीर्थं पट्टनमुपागमत् ॥ २२८ ॥
इतश्च श्रीसिद्धसूरिगुरवः किञ्चिदामयात् ।
20 साधावा मन्दिरे शीर्णगुर्वी व्यपतस्थिरे ॥ २२९ ॥
नृपोऽपि परिवारोऽपि सभूय गुरुसंसदा ।
व्यजिज्ञपत् प्रभो ! तावत्साधार्य भवतां पुनः ॥२३ ॥
ज्ञायते ज्ञानहीनत्वादायुः कथापि सम्प्रति ।
तन्स्वाऽस्मिन्न कस्यापि शिष्यस्य प्रतिपाद्यताम् ॥२३१॥
25 स्वाभिप्रायं तदा प्राह सर्वेषां पुरतो गुरुः ।
आयुर्मे पञ्च वर्षाणि मासो भव दिनानि च ॥२३२॥

श्रीचौलुक्यकुमारपालनृपतिप्रष्ठेन चक्रे न य-
त्राव वस्तुभागपतस्तदधुना काले कलावप्यहो ! ॥२१२॥
श्रीशैलशासनस्येशशासनस्य स्वभावजम् ।
मिथ्या चिरम[प]हृत्य सो (सु?) हृत्यपविचारयत् ॥२१३॥
5 संघ सत्यापयामास संघपः प्रियमेलक ।
मन्ये युगेऽपि यथाभूत् तदभूत् भाग्यतोऽस्य हि ॥२१४॥
तथा चोक्तम्—
यतस्मिन् कलि नाम सङ्घपतयः क्षोणीतले सान्तिरे
छिन्नेदोऽपि न साधुवीरसमर ! त्वन्मामनन्यगथी ।
10 श्रीनाभेयजिनाकृति प्रतिपुर त्व(त)त्स्वामिनोऽभ्यागतिः
श्रीनाभेयपुरप्रथा इति य (ते)त्कीर्तिमथा यथा(गा)ति॥
तथाप्यपारित नाम यथार्थोऽस्याह्निकामकम् ।
विदधे जिनचैत्येषु पूजां सोमध्वरस्य च ॥ २१६ ॥
सुभगराजनृपाज्ञाप्य मोकरीं कारित स्मरः ।
15 चचालाचालपरपुरे गन्तु पार्श्व सदेशकः ॥२१७॥
यो वार्धिमध्यादिरमाद् वितीर्णा
वर्षं तरीचास्य पयोधिमात्रा ।
स विघत तद्विहिताऽभमान
चैत्यस्थितिस्तत्र जिनस्य पार्श्वः ॥ २१८ ॥
20 महाध्वजा-महापूजामुख्यं तत्र महोत्सवम् ।
विधाय कोडीनारेऽगात्सह सपसंयुतः ॥ २१९ ॥
यत्राम्बिका विप्रवधूर्जिनम्या
दत्त्वाऽन्नदान पतिरोषतोऽथ ।
आदाय पुत्रद्वयमुत्पपात
25 ययावसौ नेमिजिनं स्मरन्ती ॥ २२० ॥
नत्वा जिनं चूततरोस्तथाऽस्मात्
फलैः सुतौ प्रीणयितुं क्षणेन ।

दीक्षा श्रीनेमिनाथेन यत्रारामन्यचिन्तयत्।
नृपकक्षजयेऽपुरि तस्मात्पार्श्वेश्वरं पुरम् ॥ २५५ ॥
तत्पुरालङ्कृतिः श्रीमानास्ते पार्श्वजिनेश्वरः ।
यद्बिम्बं प्राणतस्वर्गाधीश्वरेण पुराऽर्चितः ॥२५६॥
5 यत्र पञ्चाशदब्दानि पर्याये प्रथमे जिने ।
पूजितस्तदधीशान मानवपितपेवता ॥ २५७ ॥
कल्पानि तत्समानस्य चन्द्रेन्द्रभाव पूजितः ।
सूर्येन्द्रेण तत्समा(नि)पि सप्तापि परिपूजितः ॥२५८॥
पातालेऽपि च तावन्ति वर्षलक्षाणि तक्षक ।
10 पन्नगाधिपतिर्भक्तियुतो समपूजयत् ॥२५९॥
पातालात्पतितामुपयसमरं श्रीवासुदेवेन यः
सैन्ये मारिभयार्दिते निजसति श्रीनेमिनाथाज्ञया।
तस्याम्बी मकरीकृतोऽस्य सहसा तत्स्नात्रवारिक्षणा-
सद्यामेन अमो'विभोऽपि विदधे नीरुक् स पार्श्वो जिनः
15 तत्र तीर्थे महास्नान–महापूजा–महाध्वजाः।
कृत्वा सर्वविधिं साधुः श्रीपार्श्वं प्रणिपत्य सः ॥२६०॥
हारिजनामनि ग्रामे नत्वा श्रीऋषभं जिनम् ।
नत्वाऽथ पत्तनपुरे परिवादे यथाक्रमम् ॥२६१॥ [युग्मम्]
श्रीपत्तनपुरासन्ने ग्रामेऽसौ शंखलाभिध ।
20 वेसलः समरेणाथ सपाचालानकारयत् ॥२६२॥
श्रीरासल कुशलिन मह सचलोकै
राकर्ण्य पत्तनजनो निजस्यामुपेतम् ।
सर्वोत्तमस्तु सममभिमुखितोङ्ग
तपस्य सम्मुखमिपाय यतास्यपाचाः ॥२६३॥
25 सर्वोऽप्यपूर्पिकया समेतो
ग्रामस्वामी किम ददतम ।

विपत्तेऽथापि शिष्योऽपि श्रीसस्याकथितोऽग्निकात् ।
मुञ्चामि नाहं तत् सूरिं करिष्ये समयं परम् ॥२३३॥
तदाकर्ण्य सम्मोऽपि सङ्घो भूयो व्यजिज्ञपत् ।
यद्यप्येवं प्रभोऽस्माभिः किञ्चिद्विज्ञाप्यते परम् ॥२३४॥
5 श्रीपूज्यैः स्थावरं तीर्थं साम्प्रतं स्थापितं यथा ।
कृत्वा प्रसादमस्मासु जङ्गमं स्थाप्यतां तथा ॥२३५॥
अथ तद्विज्ञप्तिप्रीताः प्रभुश्रीसिद्धसूरयः ।
शिष्यं मेरुगिरिं नाम्ना कक्कसूरिं गुरुं व्यधुः ॥२३६॥
अथाब्दशतैरेकसप्तत्याऽभ्यधिकैर्मितैः ।
10 फाल्गुने मासि पञ्चम्यां शुक्लायामभवत् पदम् ॥२३७॥
तदा पदस्थापनापार्श्वगच्छसमुद्भवः ।
गणी श्लोकमिम(मं) यथो श्रीमद्वाहड्य सुधी ॥२३८॥
कः कः सूरिन मां (त)स्तौति कक्कसूरिगुरूदयं ।
यस्योदये प्रजायन्ते सर्वा कल्याणसिद्धयः ॥२३९॥
15 धारसिंहस्तत्र मन्त्री सूरे पदमहोत्सवम् ।
चकार सचक्षुरीणां प्रतिमां प्रतिष्ठामि(म)नाम् ॥२४ ॥
दिनानि पञ्च तत्रैव स्थित्वोत्सवपुरस्सरम् ।
भूयो देससमयस्य गत्वा शत्रुञ्जयेऽमिकत् ॥२४१॥
शत्रुञ्जयमहातीर्थे पुनर्यात्रां विधाय स ।
20 ससङ्घो गुरुभिः सार्धमगमत् पारकापुरं ॥२४२॥
पुरा शरासि(ब)वसुर्जुआब्दे
देवैके वैरिविसस्मुकेऽधिके ।
श्रीनेमिनाथो भूपसमेतः
प्रपूर्य साक्ष विधिनाप्य यत्र ॥ २४३ ॥
25 तदा संस्थापितस्तत्र श्रीनेमिर्विष्णुना जिनः ।
स जिनं तत्र सम्पूज्य शंखेश्वरपुरं ययौ ॥२४४॥

सङ्घाधिपोऽपि प्रत्येकं प्रत्येकं देशकं स्मरः ।
ताम्बूलवसनादिभिस्तान् सगौरवममानयत् ॥२६२॥

शुभे मुहूर्तेऽथ पुरप्रवेशं
विधातुमाधत्त समुद्यमं सः ।
5 विधाय शृङ्गारमशेषलोकः
समस्य सर्वेश्वरमन्वियाय ॥२६३॥

अश्वाधिरूढः समराभिधश्च
सुरैर्नरैः सत्पुरुषैः स ।
सशोभितः काममुखासनस्थः
10 सङ्घाधिपः पत्तनमभ्यचालीत् ॥ २६४ ॥

श्रीसिद्धसूरिप्रमुखैर्मुनीशैः
सपासक्ष्मापि परीतपार्श्वः ।
देवाङ्गनाभामरधारिणीभि
विधूयमानेषु सुचामरेषु ॥ २६५ ॥

15 मृदङ्ग-भेरी-पणवादिवाद्य-
निनदैरापूरितदिग्विभागः ।
श्रीपत्तनं कर्तुमनाः प्रवेशं
चचाल तालाचरणप्रपूर्णः ॥ २६६ ॥ (युग्मम्)

निशम्य सङ्घाधिपवेशकं तं
20 समापतन्त्र जनता समस्ता ।
मुदाऽन्विता सर्वगृहाद् बहु
मार्गे स्मर श्रीशिशुमेक्षणोऽभूत् ॥ २६७ ॥

गृहे गृहे कुङ्कुमगुण्डलीभि
पुर स्फुरद्वन्दनमालिकाभिः ।
25 सशोभित पुष्पितपूर्णकुम्भी-
[illegible] अवस्तत्पुरमुत्सवाढ्यम् ॥ २६८ ॥

सभाधिपस्य स्मरसुन्दरस्या
गर्भे क्रमी चम्पकहेमपुष्पी ॥ २५५ ॥
समूहय केशीभरणौ तदीयौ
भक्त्याऽनमत् देवपदाभिधायम् ।
5 अमन्यत श्रीधिमहाधनस्य
तीर्थस्य यात्रा विहिताऽऽत्मनैव ॥२५६॥
चिक्षेप हर्षादिव पौरलोकः
कण्ठे तदीये किल पुष्पमालाम् ।
यात्रां विधाय स्वपुरं गतस्य
10 अयभिर्य धार्मिकधर्मिणोऽस्य ॥२५७॥
बन्धुं स्वबन्धुं जनकाः स्वजातं
मित्रं स्वमित्रं जनकः सगोत्रम् ।
पौरा *भ्रमन्तोऽवकतापपोपा-
स्तन्नुं तनौ क्षन्तुमिवाभिलिङ्गु ॥ २५८ ॥
15 स्वस्वस्वजनग्रामा कण्ठेषु निबध्नन्ति सुममालाः ।
तीर्थागतानिति जनास्तान् पूज्यान् छादयन्तीव ॥२५९॥
सप्तषण्मण्डके[1]षण्डकासितमौदकान्वितं ।
आमन्त्र्य भोजयन्ति स्म स्वामीभिर्भोजनैर्जनाः ॥२६० ॥
प्राप न कोऽपि नगरं समस्य पौरो
20 विट्-विप्र-क्षत्र-यवनप्रमुखो मनुष्यः ।
यो दसकस्य समरस्य गुर्धर्मिपत्ता ।
वध्वामहस्त्वपि नैव समाजगाम ॥ २६१ ॥

---

* तोषश्च पोषश्च तोषपोषौ न भृतौ अभृतौ–नेश्वयोः तोषपोषौ येषां ते अभृताऽवकतोषपोषाः–असन्तुष्टा इत्यर्थः ।

१ खडामि–तस्कारकद्रव्याणि (मसाला इति भाषायाम्)

वन्दिनो मागधान् विप्रान् याचकाननरानपि ।
आशीर्वचनवाचालानसिकानप्यतोषयत् ॥२७७॥
ततः सहस्रपालाद्यास्तनया विनयान्विताः ।
क्षीरेण स्नापयामासुः समाधारमपि स्फुटं पयौ ॥२७८॥
5 तृतीये दिवसे देवमीक्ष्य साधुरकारयत् ।
तदैवाशनपानाद्यैः साधवः प्रतिलाभिताः ॥२७९॥
दीयमानदानानि तथासुम्भाव भक्तितः ।
अकारितसभागारे कोऽप्यसंख्या न विद्यते ॥२८०॥
सप्तविंशतिलक्षाणि सहस्राणि च सप्ततिम् ।
10 तीर्थोद्धारे व्ययति स्म द्रव्यतः समरसाधकः ॥२८१॥
कृतकृत्यं मन्यमानः स्म सप[बाधि]पतिरेककः ।
धर्मकर्मरतो नित्यं पुण्यकार्योद्यतोऽभवत् ॥२८२॥
समरोऽपि राजसन्मानसंवर्धितमहोन्नतिः ।
परोपकारसाराणि वासराण्यत्यवाहयत् ॥२८३॥
15 पञ्चसप्ततिसङ्ख्येऽब्दे सत्कः पुनरप्यथ ।
सप्तभिः सङ्घपतिभिरन्वितो गुरुभिः सह ॥ २८४ ॥
महातीर्थेषु सर्वेषु सहस्रद्वितयेन सः ।
मार्गं याति करोति स्म द्विर्यात्रामेव पूर्ववत् ॥ २८५ ॥
स्थापितास्तत्र यात्रायां ध्वजा पञ्चदशाधिकाः ।
20 द्विपञ्चप्रमुखास्तस्याः स्वयं देसलसाधुना ॥२८६॥
तथा सुराष्ट्रदेशेषु म्लेच्छबन्द्यं समरो विशम् ।
जनं विमोच्य श्रीमलनाथोऽभवत्तुरुष्कतः ॥२८७॥
श्रीसिंहलनगरयाः स्थापुत्रीत्वा मासत्रयावधि ।
द्रम्मस्य मोचितः साधो ! तथाप्यस्त्यपमासिकम् ॥२८८॥
25 तद्देवपुरं गत्वा समवसरिमं स्वयम् ।
चतुष्किकायां मुख्यायां स्थापयित्वा समाधिना ॥२८९॥

सदनप्रमुखाः सर्वे भावका भक्तिभासुराः
महोत्सवं विदधिरे स्पर्धमाना परस्परम् ॥१०३॥
बालुकर्योऽपि यो लोका नगरे निवसत्यथ ।
बालो युवाऽपि वृद्धोऽपि वन्दनाय स आगतः ॥१०४॥
5 पञ्चभिर्योजनैरर्वाग् ग्रामा ये च सन्ति च ।
तेभ्योऽपि नास्ति स ग्रामो यो नन्तुं नागतो जनः॥१०५॥
षड्भिर्दिनैर्यथोक्तार्थां वन्दयामास सूरयः ।
समाधिना नमस्कारोच्चारिणः स्वर्भुवं ययुः॥१०६॥
स्वयं यथोक्तकालो निश्चितैर्नागरैरिव ।
10 मोक्षं किमिति न ज्ञानं प्रोच्यते साम्प्रतं बुधैः॥१०७॥
ज्ञानं विना कथमिव ज्ञायते तादृशं स्फुटम् ।
जीवितं मरणं वाऽपि तद्वापि हि विपदे ॥१०८॥
इति प्रशंसामुखरैर्नागरैस्तत्क्षणस्तदा ।
प्रमदात् कर्तुमारेभे पवित्रीर्थपदेरिव ॥१०९॥
15 षड्भिरेव दिनैर्जातं पञ्चविंशतिमण्डपे ।
विमाने भुवनः सूरिशरीरं स्थापितं न्ययुः ॥११०॥
चीनांशुकैः सितैः स्याने स्याने कुङ्कुमाङ्कितैः
प्रेक्षणीयमानैर्वादित्रैश्च पुरस्सरैः ॥१११॥
सूरिविमानतस्योऽसौ प्रत्यक्ष इव निर्जरः ।
20 स्वर्गलोकं यातुकामो विस्तसार पुरान्तः ॥११२॥
ततोऽनमदमितया भावकैः स्कन्धदायिभिः ।
क्रोशं विमानं तन्मध्ये दर्शयं वलितं सति ॥११३॥
चन्दनागुरुकर्पूरैः कर्पूरैश्च कणकैः ।
पूज्यानां दह्यमानोऽप्यरम्य धूमकणोऽपि न ॥११४॥
25 षट्शतविंशत्युत्तेषु नयोनश्रातमेव ।
वैशाखशुक्लचतुर्दश्यां सूरयः स्वर्भुवं ययुः ॥११५॥

ममतामपि यदिच्छा तच्छ्रेयं यस्तताधुना ।
इयतानिर्मितो धीरा यमास्त तीथमुत्तमम् ॥२९०॥
तत समयसामग्रीं कृत्वा श्रीसिद्धसूरयः ।
यमुर्मेक्षितमंयम साध हमससाधुना ॥२९१॥
5 मध्यथय पथि स्वगरामाभिर्ममतो युता ।
पुण्यवानिति मोन्दण्यपिताभिरिव सवृत्तः ॥२९२॥
माघमासपूर्णिमायां पूर्वायां सिद्धसूरय ।
मुख्यस्थान कष्टसूरिं स्याद्स्तम स्यपद्मयन् ॥२९३॥
पट्टस्योपाध्यायपद पाघमापायर्तां ह्यपो ।
10 मुनिरत्न-श्रीकुमार-मामभूनी क्रमादनुः ॥२९४॥
हमसस्य सुतस्तत्र धीरमात्र यथाविधि ।
महत्रा कारयामास गोमाद्यारम्याम्बिनः ॥२९५॥
तथाचारितमत्रापि सूरिभ्यः प्रतिस्वामनाम् ।
साधर्मिकवात्सल्यमुत्साहात् कुरुत स्म सः ॥२९६॥
15 विधापयाहिर्वा तत्र गुरव प्रत्यधिताम् ।
महान मर्म प्रापु श्रीपाश्वस्तत्र यन्दिनः ॥२९७॥
विधाय यात्रां स्यावृत्ता अविच्छिन्नप्रयाणकः ।
श्रीपत्तनपुर प्रापाः समयाः सिद्धसूरयः ॥२९८॥
अथ मासावसान स्यायुषि श्रीसिद्धसूरय ।
20 कक्कसूरि प्राहुरायुर्मासमात्रमितो मम ॥२९९॥
अतोऽभिरथशिरस्तावदभिस्ताद्‌ता मम ।
समाराध मरानस्य नयधायमायुवत्त्व ॥३ ॥
निर्मितार्था धर्मा प्राप अर्वाहिनि विधिवस्य न ।
न नन् प्राध्ध्र्वि दिन यक्ष्मगुरवागमत्तम वपु ॥३०१॥
गुरवापि स्वमनसोत्सवामग्निमथ व्यधु ।
मयत्रत्वमभवालता दृशुरवादयम ॥ ३०२ ॥

बहुभिः सघपुरुषैः श्रीजिनप्रभसूरिभिः ।
समन्वितस्तीर्थयात्रां चक्रे सङ्घपतिर्भवन् ॥१२९॥[युग्मम्]
अथो तिलङ्गविषये ग्यासदीनसुतं स्मरः ।
आदिशमधपुरुषान प्राप्तमान सखा पितुः ॥१३ ॥
5 कालेनापि प्रपञ्च्य मात्तेति समरो मम ।
विश्वासपात्रं तत्राऽसौ तिलङ्गाधिपतिः कृतः ॥१३१॥
तत्रैकादश लक्षाणि मानवानामपायपी ।
तुरुष्कबन्दिबद्धानाममोचयच्च स्मरः ॥१३२॥
अनेकेषां भूपतीनां राजकानामपि स्मरः ।
10 व्यवहारिणामप्येष उपचक्रे च भूरिशः ॥१३३॥
मानवानपि सर्वेभ्यो देशेभ्यः समुपागतान् ।
सकुटुम्बान् स्थापयित्वा तिलङ्गविषये स्मरः ॥१३४॥
ओरंगलाभिधपुरे कारयित्वा जिनालयम् ।
जिनशासनसाम्राज्यमेकच्छत्रमकारयत् ॥१३५॥
15 निस्सगविभुतां प्राप्य परनारीसहोदरः ।
सर्वोपकारकारी स पोषयामास पूर्वजान् ॥१३६॥
जन्मप्रभृति यो नित्यमुचितोचितमान्यभाक् ।
यश्च समरचक्रवर्तीव जिनशासनम् ॥१३७॥
विश्वप्रीतिकरस्तस्य केषां चेतस्सु नास्पदम् ।
20 न चकार महासारः स्मरः स्मर इत्यसौ ॥१३८॥
नीत्या यत्र तिलङ्गदेशमवता श्रीरामचन्द्रायितं
दाने कामसिम र्दव स्वता यात्रसु कर्णायितम् ।
सीमानामभिरक्षणं विदधता श्रीमत्तपामायितम्
न साधु भगवद्भवप्रतिनिधिः कः स्तौतु मीदृक्स्मरम् ॥१३९॥
25 कस्मादपि कृतपुण्यावतार समरः क्षितौ ।
विधाय न ययौ स्वर्गं तथापि सचिवीपवा ॥१४ ॥

स्वगभूमि मपश्यतु प्रभुश्रीमित्रसूरिषु ।
पीयूषसूरयो गच्छ साम्प्रतं पालयस्त्वमी ॥३१६॥
तदानीं सावन्न(मो)मः श्रीकुलचन्द्रीनाम्ना नृपः ।
साधुस्मरगुणान् मुक्त्वा यदा तद्ध्यानास्पृहः ॥३१७॥
5 ममप्य स स्फुरन्मान स्मरमाधुमपादपत् ।
विधाय माऽपि सामग्रीं प्राप्यदृष्टिपदापरि ॥३१८॥
तत्र मन्त्रास पथाय श्रीमुरत्नाममभुप्ता ।
मगौरवं समाहूय ममरा निरपस्यत ॥ ३१९ ॥
विविधान्युपायनानि मुक्त्वा नृपपुरः स्मरः ।
10 ममन भुवि मुञ्च राजा माम्दण्ठ दस्त्व दना ॥३२०॥
सद्गुरुः श्रीसुरमापः समराय स्यप दत्तौ ।
समभावं सपदशाम्पदतारिषु मुख्यताम् ॥३२१॥
तत्र स्थितस्वामिमयाभिमर्षः स्वामिनिर्मिषं ।
प्रसादं ममुद्गतास्य पथौ पारः क्रियामपि ॥३२२॥
15 कामधीपो माधमस्य ममर पार्श्वोपिक ।
ददौ महपं दद्भुणामतास्मिन धा(धु)पदृ दृत्र ॥३२३॥
भामनकूलपरीतस्य राज्यमास्था विशालन ।
ण्यामद्यमाभियस्वात पानगाहिस्माट्तमवम् ॥३२४॥
ममार्गात प्रमाद्त स्मरमाधु सम्मीरवम् ।
20 मस्माप्य पामवर्ग गृहस्य मस्यपपन ॥३२५॥
तदासौ श्रीसुरनामधन्धिरवद्ध स्मरः सुधाः ।
पाण्डुद्राम्यं धारवतभाग्नुपनभुवम् ॥३२६॥
मायपित्वा प्रभानया स्मरद्य तस्यधाम्पन ।
राजमस्थापनापापाविरदं ममुपाश्रयन् ॥३२७॥
25 पातमाहित्पूरम्याभाद्रमपीता स्मरस्तदा ।
मधुरायो हस्तिनागपुर *मं(त्रि)मन्निनिश्चितो ॥३२८॥

---

* त्रिमस्य-श्रीवर्धिमानाम्य त्रतिनिश्चितो-जन्मभूमौ

श्री हेमचन्द्राचार्य जैनग्रन्थमालामां प्रकाशित थयेला ग्रन्थो

विक्रम चरित्र खंड १–२ शुभशीलगणिविरचित आ चरित्र तद्दन सरळ संस्कृत भाषामां रचायेलु छे तेमां आवती कथाओ पण घणी रसोत्पादक छे. २–०–

पञ्चसंग्रहादि प्रकरण मूलमात्र –१२–०

कर्मग्रन्थ भाग १ लो विवेचनसहित.—विवेचक–प भगवानदास हरखचंद आ प्रथम भागमां कर्मविपाक, कर्मस्तव अने बन्धस्वामित्व विवेचनसहित प्रकाशित करवामां आव्या छे विवेचन तद्दन स्पष्ट अने सरळ भाषामां सविस्तरपणे करवामां आव्यु छे. १ ०–०

नवतत्त्व विवेचन सहित विवेचक–पं भगवानदास हरखचंद आ विवेचन स्पष्ट अने सविस्तर रचायेलु छे पारिभाषिक शब्दोनी व्याख्या वधारे विशद करवामां आवी छे. अभ्यासकोने अत्यंत उपयोगी छे ०–१२–०

नाभिनन्दनोद्धारप्रबन्ध–उपकेशगच्छीय कक्कसूरिविरचित आ प्रबंधमां समरसिंह अने तेना पिताए वि १३७१ मा करेला शत्रुंजयोद्धारनु वर्णन छे. कक्कसूरिना समयमांज आ बनाव बनेलो होवाथी आ प्रबन्धनु ऐतिहासिक दृष्टिए घणु महत्त्व छे ते सिवाय आनुषंगिक बीजी ऐतिहासिक वातो पण तेमां आवती छे २–०–०

श्रीहेमचन्द्राचार्य जैनग्रन्थमाळा

ठे. श्रीजैनविद्यार्थिमंदिर

कोचरब–अमदावाद